

ským patriarchou alexandrijským, a jeho vlivem byl Portugalec Jan Bermudez, tělesný lékař portugalského vyslance, za církevní hlavu národa (abunu) zvolen a od papeže Pavla III. patriarchou alexandrijským učiněn. Když však Davidův syn a nástupce Klaudius (1540—1559) myslil, že proti svým nepřátelům Portugalců více nepotřebuje, opustil unii, a patriarcha Bermudez musil abunovi, v Kahyře posvěcenému, ustoupiti a uprchl r. 1559. do Evropy, překonav veliké obtíže.

Nový pokus o unii učinil papež Julius III. s portugalským králem. Jesuita Jan Nuñez Baretto byl ustanoven a posvěcen za patriarchu habešského, a s ním byli jeho řeholní bratři Melchior Carneiro a Ondřej Oviedo, za jeho výpomocné biskupy s právem nástupnictví ustanoveni. Baretto vydal se r. 1556. na cestu z Lissabonu, ale celá missie neměla zdaru, poněvadž císař Klaudius v rozkolu setrval, a jeho nástupce a bratr Menas Adamas katolíkům nepřál. Roku 1604. kázal v Habeši jesuita P. Paez, naklonil mladičkého císaře, který od r. 1596. panoval, k unii, který však ve zpouře národa zahynul. Ale nový císař Socinius (1605—1632) povolal P. Paeza opět ku svému dvoru, oznámil r. 1613. své podrobení papeži a učinil 1622. katolické vyznání víry. Paez, druhý apoštol Habešanů, zemřel 1623, pracovav tam 19 let. Zarytá strana monofysitská, majíc v čele abunu a mnichy, povstala proti unii, učinila vzpouru, ale byla poražena. Papež Řehoř XV. učinil španělským králem Filipem III. navrženého portugalského jesuitu Alfonse Mendeza habešským patriarchou, před nímž císař r. 1626. slavně papeži poslušensství slíbil. Poněvadž staré obyčeje trochu rychle se odstraňovaly, použili toho zarytí rozkolníci, vyvolali jitření mezi lidem a přinutili císaře, že krátce před svou smrtí svobodu náboženskou prohlásil, ale sám v unii zemřel. Nový císař Basilides učinil unii konec. Všechny pokusy obnoviti unii neměly zdaru ¹⁾.

¹⁾ Blätter aus der Kirchengeschichte Abessiniens v „Kath. Missionen.“ 1882. str. 115 sqq.

Druhá perioda.

Od míru westfalského až na naše časy (1648-1892).

§ 500. *Ráz této perrody.*

Protestantství, dobyvši sobě mírem westfalským rovnoprávnosti s církví katolickou v Německu, drobí se na další sekty, mění se v rationalismus, vtírá se pod rozličnými jmény do učení a ústavy církevní a plodí vědu, která veškeré pozitivní zjevení upírá a slouží státu, aby církev katolickou v porobu uvést mohl. Církev uhájila se vítězně tomuto vtírání protestantství, bojuje s převrácenými státními teoriemi a trpí krutá pronásledování v tomto boji; při tom rozšiřuje se s velikým úspěchem mezi pohany.

První oddělení.

Od míru westfalského (1648) až do počátku francouzské revoluce (1789). Jest to čas násilí státníky na církví páchaného a liché osvěty ¹⁾.

§ 501. *Ráz tohoto období.*

Po velikém boji nastala v církví veliká ochablost; protestantství ve formě rationalismu a indifferentismu zaplavuje vy-

¹⁾ Bullar. Roman. — Nova acta hist. eccl. Weim. 1758—73. 12 sv. — Acta hist. eccl. nostri temporis. Weim. 1774—87. 12 sv. Repertorium der neuesten K.-G. (rejstřík o všem svrchu řečeném). Weim. 1790. — Akten,

znavače církve; vlády přiosobují si církevní moc, a všude povstávají státní církve, jsouce v skutečnosti, byť nikoli v theorii, od své hlavy v Římě odtrženy.

Prusko, stavší se královstvím, nabylo veliké moci v Německu a učinilo se štítem protestanství, bojujíc všude proti katolické církvi. Protestantská Anglie stala se mocným sokem námořních katolických mocností, které proti ní klesaly.

Urkunden und Nachrichten zur neuesten K.-G. Weim. 1789–93. 5 sv. — Walch: Neueste R.-Gesch. Lemgo — 1771. 83. 9 sv.; pokračování od Plancka. Lemgo 1787–93. 3 sv. — Vater: Anbau der neuesten K.-G. Berl. 1820 ff. 2 sv. Zeitschr. für histor. Theol. Lpz. vyd. od Illgena 1832; od Niednera. 1846. od Kahnisa. 1866. v. Einem: Versuch einer K.-G. des 18. Jahrhunderts. Lpz. 1776. 3 sv. — Schlegel: K.-G. des 18. Jahrhunderts. Heilb. 1784. 2 sv. a od Fraasa III. sv. odd. 1. (oboje jako pokračování Mosheima). — Srv. Schröckh. K.-G. s. die Reformat. Díl VI.–IX. — Hagenbach: K.-G. des 18. u. 19. Jahrh. 3. A. Leipz. 1856. 2 díly. — Baur: K.-G. des 18. Jahrh. (díl IV. str. 476–679.) — Huth: Versuch einer K.-G. des 18. Jahrh. Augsb. 1807–1809; 2 sv. — Robiano: Continuation de l'histoire de l'église de Berault-Bercastel depuis 1721–1830. (Par. 1836 4 díly) díl I. — Henrion: Hist. générale de l'église pendant les XVIII.–XIX. siècles. Par. 1836. díl I. — Capefigue: L'église pendant les 4 derniers siècles. díl 2. a 3. — Rohrbacher: Hist. univ. de l'église. díl 26 a 27. — E. Ancillon: Tableau des révolutions du système polit. de l'Europe depuis la fin. du 15. siècle. Berl. 1803. násl. 4 díly; do němčiny přelož. od Manna. Berl. 1804 3 sv.; — Schlosser: Gesch. des 18. Jahrh. Hdlb. 1836–42. sv.; srv. Hist.-polit. Blätter díl XVI. — Gfrörer: Gesch. des 18. Jahrh. vydány od Weisze. Schaffh. 1862 3 díly. — Caesar Cantu: Allgemeine Weltgesch. něm. od Brühla. sv. XI. a XII.

Hlava první.

Rozšíření křesťanství církví katolickou.

§ 502. *Křesťanství v Číně, spory o čínské obyčeje a pronásledování křesťanův.*

V Číně zachovávali novoobrácení křesťané některé starodávné obyčeje ku počtě Konfucia jako svého duchovního otce a svých předkův. V jistých dobách vrhali se členové rodiny v jizbě před tabulemi, na nichž byla jména zesnulých předků napsána, vykuřovali je a zabíjeli zvířata, jejichž maso potom ve společné hostině pojídali. Ricci, jeho druhové a nástupci při dvoře čínském, jesuité vůbec, a všickni znalci čínských řádův a poměrů měli tyto obyčeje za občanské a národní a ponechali jich; ale dominikáni pokládali je za náboženské a modlářství příbuzné. První proti nim povstal dominikán Jan Moralez, který od r. 1630. v Číně působil, odebral se r. 1645. do Říma, předložil propagandě 17 vět a dosáhl svými stálými stesky, že nejprve kongregace propagandy a potom papež Innocenc X. čínské obyčeje zakázali, „pokud by apoštolský Stolec jinak nerozhodl.“

Poněvadž tu běželo o veškerou čínskou missii, poslali jesuité P. Martina Martini-ho, výtečného znalce čínských věcí, do Říma, kterýž tam dokázal, že tyto národní obyčeje bez největší škody pro křesťanství zakázati nelze, po čemž papež Alexander VII. dekret inkvisice ze 23. března 1656 potvrdil, jímž tyto obyčeje dovoleny, ale všechna pověrčivost při nich zakázána byla. Spor odpočíval chvíli, ale vypukl znova a roz-

šířil se ještě na pojmenování Boha čínskými slovy „Tien“ a „Šangti“ (nejvyšší císař), kterýchž výrazů jesuité vedle „Tin-ču“ (pán nebes) užívali.

Karel Maigrot, člen Sorbonny, který r. 1684. jako missi-onář do Číny přišel a apoštolským vikářem ve Fukianu se stal, vydal 26. května 1693 přísný zákaz užívati výrazů „Tien“ a „Šangti“ pro Boha a nadále zachovávatí národní obyčeje ke cti Konfucia a předků, neporadiv se nijak s ostatními osmi biskupy a apoštolskými vikáři. Aby jitření, které nutně nastati musilo, předešli, obrátili se jesuité v Pekingu hned po vyjití onoho zákazu pamětním spisem na samého císaře Kang-hi, aby se o rázu oněch obyčejů vyslovil. Císař prohlásil potom slavně, že ony obyčeje nijakého rázu modlářského nejsou, náležitě je toliko k občanským řádům. Maigrot, chtěje svůj zákaz ospravedlniti, poslal P. Charnota do Říma. Papež Innocenc XII. odevzdal věc zvláštní kongregaci, aby ji vyšetřila. A papež Klement XI. poslal 5. prosince 1703 Karla Tomáše Tournona, patriarchu antiošského, jako legáta do Číny, aby věc na místě vyšetřil. Legát přišel do Kantonu 8. dubna 1705, byl v Pekingu na snažné prosby jesuity Gerbillona od císaře s veškerou poctivostí přijat, ale počínal si proti císaři příkře, a zamítal jeho výklady a vysvětlení o čínských obyčejích. Tournon opustiv Peking, zakázal dle dekretu propagandy od 20. listopadu 1704 ona pojmenování Boha a čínské obyčeje (25. ledna 1707). Rozhořčený císař dal ho jiti a odevzati Portugalcům, kteří v Makau do žaláře jej uvrhli, kde v červnu 1710 zemřel, byv krátce před tím od papeže Klementa XI. za kardinála povýšen. Papež Klement XI. želel jeho osudu, potvrdil 25. prosince 1710 jeho zákaz a žádal na každém missionáři přísahu, že jej zachovávatí bude (9. března 1715). Císař zakázal prohlášení všech těchto nařízení a hrozil nejtěžšími tresty přestupníkům. Nový papežský legát Ambrož Mezzabarba, který r. 1720. do Číny přišel, učinil císaři Kang-himu ústupky a dovolil některé čínské obyčeje; ale papež Innocenc XIII. odvolal je, a papež Benedikt XIV. vydal bullu „Ex quo singulari“, kterou každého missionáře zavazoval ku potlačení čínských obyčejův.

Křesťané ztratili přízeň císaře Kang-hiho, a jeho syn a nástupce Jungčín (1722—1735) stal se pronásledovatelem křesťanův. Dne 12. ledna 1724 zakázal křesťanské náboženství vyznávatí, a velel všechny křesťanské kostely zavřítí a zaba-viti, všechny missionáře do Makaa zavéstí a křesťany, kteří

by při své víře setrvali, trestati; toliko missionáři při císařském dvoře, kteří tam vědecky zaneprázdněni byli, mohli tam setrvati. Křesťané byli od mandarinů pronásledováni, četní stali se krvavými mučenníky a jejich stav stal se ještě krutějším za následujícího císaře Kien-Longa († 1799) jmenovitě v letech 1735—1748. Četní byli mučenníci a vyznavači, mezi nimi i princové císařského domu.

Mimo tato pronásledování utrpěla čínská missie, jako vůbec všechny missie, hroznou ránu zrušením řádu jesuitského r. 1773. a pak semináře pro vnější missie v Paříži francouzskou revolucí.

§ 503: *Křesťanství v Indii, spory o malabarské obyčeje a přehmaty arcibiskupů z Soy.*

Křesťanství v Indii utrpělo velikou pohromu pádem portugalského panství ve východní Indii. V Anglii byla v letech 1599—1600 založena východo-indická obchodní společnost, která znenáhla Portugalcům všechny državy odňala a do r. 1750. velikou říši v Indii založila. Též Hollandané zmocnili se mnohých portugalských držav a zrušili r. 1663. kočinské biskupství. Protestantští Angličané a Hollandané vystupovali nepřátelsky proti katolickým missiím, zapuzovali horlivé missionáře a podporovali docela modloslužbu, když to k jejich prospěchu bylo.

K tomuto nepříznivému, vnějšímu stavu missií přistoupily ještě vnitřní spory o tak zvané malabarské obyčeje. Jesuité rozšiřovali křesťanství na základě akkommodační čili přizpůsobovací soustavy P. Nobili-ho mezi Indý, ale přišli ve spor s kapucíny a ostatními řády, kteříž onu soustavu zavrhovali. Papežský legát Tournon měl též tyto obyčeje vyšetřovati, přišel roku 1703. do Pondichery a zavrhl malabarské obyčeje (23. června 1704). On poručil, aby budoucně při křtu všechny obřady se vykonávaly, jmenovitě mazání slinou, dýchání na křtěnce a kladení soli do úst, což vše Indům ku pohoršení bylo; aby křest dítek se neodkládal, žádná pohanská jména více nedávala, sňatky v mladičských letech se netrpěly, pověrečné obřady při svatbách odstranily, ženám v jejich měsíčním toku svátost pokání se neodpírala, parům svatými svátostmi nemocných v jejich příbytcích bez rozdílu pohlaví a vůbec všemi duchovními útechami posluhovalo, poskvrnění

čela křestanů popelem z kravčího lejna zakázalo, kněží jenom pro čistotu často se umývali, ale ne aby za brahmíny platili, pohanské odznaky se nesvětily a křesťanští hudebníci při pohanských slavnostech neúčinkovali. Jesuité, nesrovnávající se ve všech těchto člancích s legátem, poslali dva posly do Říma. Papež Klement XI. potvrdil rozhodnutí legátovo s doložkou, „pokud by apoštolský Stolec jinak nerozhodl.“ Papež Klement XII. zmírnil 25. srpna 1734 dekret Tournonův v některých člancích, jmenovitě bylo dovoleno opomenouti dýchání na křtence a mazání jeho slinou a též připuštěno, aby pariové měli několik missionářův jenom pro sebe. Papež Benedikt XIV. bullou „Omnium sollicitudinum“ zakázal přísně všechny malabarské obyčeje a žádal poslušnosti na missionářích. Tím byla přesnost víry od každého nádechu pohanských obyčejů zachována, při čemž ovšem missie trpěly. I zde dostaly missie hlavní ránu zrušením jesuitů v Portugalsku r. 1749. a celého řádu r. 1773.

Jinou nehodou indické missie byly přehmaty arcibiskupů z Goy. Všechny východní missie stály pod patronátem portugalským a arcibiskupem z Goy. Když papež Alexander VII. r. 1659. tři francouzské lazary jako apoštolské vikáře do Číny, Tonkinu a Kočinčiny poslal, postalo proti tomu Portugalsko, odvolávající se na svá patronátní práva. Za papeže Klementa X. vydal kommissář goyské inkvisice v Siamě klatbu na tamějšího apoštolského vikáře, kterýž mu, jako papeži přímo podřízený, svých plnomocenství předložiti nechtěl. Papež pokáral to a rozhodl, že pravomocnost arcibiskupa z Goy a inkvisice na portugalské državy se obmezuje, ale území nevěřících knížat a jiných národův apoštolským vikářům podrobena jsou (r. 1673.). Roku 1674. bylo apoštolským vikářům oznámeno, že biskupové v jejich vikariátech žádné pravomocnosti nemají, a též biskupové o tom zpraveni, kteří však toho neuznávali. Innocenc XII. vyloučil několik čínských provincií z obou biskupství pekingského a nankingského, které byly pod patronátem portugalským, odevzdal je apoštolským vikářům a opětoval nařízení Klementa X. z r. 1674. Též Tunkin byl z biskupství makaoského vyloučen. Arcibiskup z Goy, biskupové z Makaa, Malakky, Meliapura, Kočinčiny a Cranganora nevěšili si těchto zařízení, pročez hrozilo se jim r. 1697. církevními tresty.

§ 504. *Křesťanství v Tibetě, Tunkině a Kočincině, Koree a Ceylonu.*

Do Tibetu dostalo se již r. 1620. několik jesuitův, kteří však tam bez úspěchu pracovali. Později od r. 1707. přibyli tam z Indie skrze Nepal kapucíni, kteří sice byli zprvu vypuzeni, ale potom zase tam se navrátili, majíce v čele P. Orazia della Penna, několik buddhistův obrátili a od Dalai-Lamy dovolení obdrželi v Lasse hospic založiti. Když Čína Tibetu se zmocnila, vzniklo v letech 1737 a 1742. pronásledování křesťanů, které však křesťanství na dobro nezničilo.

Západní Indie, jmenovitě Tunkin a Kočincina, měla za papeže Urbana VIII. okolo 300.000 křesťanův. Roku 1677. byl Tunkin na dva apoštolské vikariáty rozdělen; východní spravovali dominikáni, západní francouzští kněží z pařížského semináře pro vnější missie. Ale od r. 1696. panovala častá krutá pronásledování, v nichž četní křesťané a missionáři krev pro Krista prolévali.

V Kočincině mělo křesťanství tytéž osudy jako v Tunkině. Pronásledování hubila na tisíce křesťanův a bořila kostely. Roku 1725. bylo v zemi ještě 10 jesuitův; jako missionář dobyl si tam veliké slávy jesuita P. Borri.

Do Koree přišlo křesťanství s voji japonského císaře Tai-kosamy, který ke konci XVI. století zemi podrobil, ale jeho nástupcové pronásledovali krutě křesťanské náboženství a skoro je v této zemi vyhubili.

Na Ceyloně kázali Krista jesuité, oratoriáni a františkáni, a první mučennická krev tekla tam již r. 1546. Když Hollanďané ostrova se zmocnili, dělali katolickým missionářům všechny možné překážky a sváděli katolíky, jak domorodé tak potomky Portugalců, k odpadu od víry, kteří však zůstali stálými a měli r. 1717. okolo 400 kostelův.

§ 505. *Křesťanství v Americe.*

V Kanadě působili horlivě jesuité, jsouce podporováni vydatně missionáři z jiných řádův. Roku 1615. vystavěli tři františkáni v Quebecu kapli a r. 1618. malý klášter. R. 1628. přepadli Angličané, jsouce francouzským hugenottou Davidem Kirkem štváni, osadu a zavekli missionáře do Anglie. Kar-

dinál Richelieu nabyl r. 1632. opět Kanady, a katolická missie rozkvétala po veletoku sv. Vavřince. Z jesuitů významenali se: P. Isák Jogues, první apoštol Irokesův, jenž od nich roku 1646. umučen byl; P. Antonín Daniel, jenž r. 1648. mučnickou smrt u Mohavaků nalezl; P. Gabriel Lallemand a P. Jan Brebeuf, agoštoi Huronův¹⁾, kteříž oba r. 1649. od Irokesův umučeni byli. Ve válce Irokesů s Hurony byli tito zničeni, poněvadž protestanté z nenávisti katolictví a Francouzův Irokesům evropské zbraně prodali, a tak katolickou missii huronskou v niveč přivedli. Nad Kanadou čili Novou Francií měl pravomocnost arcibiskup rouenský, ale r. 1657. ustanovil papež Alexander VII. Laval-Montmorency-ho za prvního apoštolského vikáře Kanady. Roku 1675. založil král Ludvík XIV. biskupství v Quebecu, kde několik výtečných biskupův o pokřesťanění domorodců pracovalo. Když Kanada od Francie Anglii postoupěna byla (1763), prohlásili tam Angličané všechny své trestní zákony na katolíky (1763), ale musili se mírniti z bázně před vzpourou lidu, a katolická víra zůstala zakotvenou u Kanaďanův.

V Kalifornii hlásal Krista r. 1697. jesuita Salvatiera a pak František Kühn, jeho řeholní druh a dřívější professor matematiky v Ingolstadtě, kteří měli krušnou práci, nežli mnohoženství u obrácencův odstranili a je práci přivykatí naučili.

V Brasílii pečovala církev o práva a svobodu domorodcův. Když r. 1597. portugalská vláda domorodce dělali otroky přísně zakázala, a otrokáři tento zákon obcházeli: opakoval papež Urban VIII. r. 1639. působením jesuity Diaze Taña přísné bully Pavla III. na ochranu domorodých Indiánův. Zato musil jezuitský řád pykati; portugalští osadníci udeřili na jeho klášter v Rio de Janeiře a vyhnali jeho členy z mnohých míst. Však missie mezi Indiány pokračovala s velikým zdarem, vycházejíc ze tří hlavních stanic Bahie (S. Salvador), Rio de Janeiro a Pernambuco a majíc ke konci XVI. století asi 180 věrověstův. Roku 1607. podnikl P. Ludvík Figuera obrácení divochů po veletoku Amazonském a obrátil v krátkém čase domorodce na 200 hodin cesty.

Velikým apoštolem brasílských Indiánův a druhým Las

¹⁾ Die Bekehrung und der Untergang der Huronen v „Kath. Missionen.“ 1882. 1 sqq.; 1884. str. 25. sqq.

Kasasem Ameriky stal se jezuita Antonín Vieira ¹⁾, zvaný „lusitánský Cicero.“ Narodil se 6. února 1608 v Lisaboně ze šlechtických rodičů, kteří měli služby při dvoře královském. Maje 8 let svého věku, odebral se se svými rodiči do Brasilie, vstoupil tam r. 1623. v Bahii do řádu jezuitského, byl r. 1635. na kněžství vysvěcen, a pracoval 5 let potom o pokřesťanění brasílských divochů v okolí Bahie. Když r. 1640. Portugalsko šedesátileté jeho španělské se sebe svrhlo, a vojvodu braganzského jako Jana IV. za krále povýšilo: poslal místokrál brasílský Don Fernando svého syna do Lisabonu pozdravit nového krále. Mladého muže sprovázeli dva jezuité, z nichž jedním byl Antonín Vieira. Vieira zalíbil se pro své vlohy a svou výřečnost tak králi, že jej svým dvorním kazatelem a rádcem učinil. Na mnohé své prosby odplul konečně 20. listopadu 1652 ke svým milým brasílským Indiánům, jsa zasuperiora missie Maraňonské ustanoven, která netoliko nynější provincii maraňonskou, ale největší část nynější Brasilie obsahovala. Pokud byl v Lisaboně, působil k tomu, aby Indiáné svou svobodu podrželi; královský dekret, na jeho radu r. 1647. vydaný, prohlašoval brasílské domorodce slavně za svobodné, a byl v Brasilii v St. Louize r. 1653. veřejně přibit k velikému rozhořčení portugalských osadníkův. A když tito si ho nevšíмали, odebral se Vieira 14. června 1654 do Portugal ke králi Janu IV., a vymohl u něho obmezení otročího obchodu, zákaz honeb na Indiány do lesův a odevzdání missie na veletoku Maraňonském jezuitům. Za své missionářské činnosti 1654—1661 založil Vieira celou řadu křesťanských osad, vystavěl 16 kostelů, sepsal modlitební knihy a katechismy v 6 jazycích domorodcův, a kázal více než 20 kmenům Krista. Ale portugalská osadníci spikli se proti apoštolu svobody Indiánův, jali jej v Belemě, hlavním městě provincie Pary, a poslali do Lisabonu (1661) jako nepřítele a zrádce osady. V Lisaboně nenašel zprvu slechu u mladého krále Alfonse VI., ano byl docela od inkvisice jako bludař odsouzen. Ale po pádu krále Alfonse VI. přál nový král Don Pedro II. Vieirovi, povolal jej ke dvoru, obnovil dekrety vydané v prospěch Indiánův, a navrátil jezuitům veškerou jejich působnost. Roku 1681. v červenci vstoupil Vieira opět na brasílskou půdu, stal se r. 1687 provinciálem

¹⁾ Ein Apostel der Freiheit (Vieira) v „Kath. Missionen.“ 1881. str. 2 sqq. —

brasílským a zemřel po blahodárné činnosti v noci ze 17—18. července 1697. Právem nazývali ho maraňonští Indiáné „svým otcem, ochráncem a osvoboditelem.“

Roku 1676. byla Bahie za arcibiskupství povýšena, jemuž biskupství Pernambuco (Olinda) a Rio de Janeiro podřízena byla.

Pokud byla Amerika v rukou španělských a portugalských katolíků, byli domorodí Indiáni při všech uvedených ukrutnostech osadníkův a královských úředníků přece při své národnosti zachováni, ke Kristu obraceni a křesťanské osvětě a křesťanskému vzdělání získáni; pokud se dostala pod panství protestantských Angličanů, byli domorodci jednoduše vyhubeni, a protestantství zavedeno (Spojené Obce severoamerické).

§ 506. *Křesťanství v Africe.*

V Mozambique bylo sídlo biskupské, dva kláštery a tři fary. Kapucín Zuchelli Congo obrátil na počátku XVIII. století krále Segnského. V Cacongu a Loangu založili r. 1766. francouzští kněží nové misijnářské stanice, ale podlehlí záhubnému ponebí tamějšímu, které jest morem a hrobem evropských misijnářů.

Nejvyšší missijní správa a misijnářské ústavy.

Papež Řehoř XV. zřídil r. 1622. zvláštní kongregaci oo nejvyšší úřad missijní (congregatio de propaganda fide); skládala se původně z 15 kardinálů, 3 prelátův a 1 tajemníka. S ní spojil papež Urban VIII. r. 1627. zvláštní seminář pro jinochy ze všech národů, kteří by tam za misijnáře svých krajanů vzděláni byli (Collegium Urbanum de propaganda fide). Propaganda má velikolepou tiskárnu, v níž knihy ve všech řečech pro missie se tisknou. Světoznámou jest každoroční slavnost jazyková tu neděli po zjevení Páně, kde chovanci misijnářští v nejrůznějších řečech mateřských po sobě přednášejí. Roku 1862. zřídil Pius IX. při kongregaci propagandy zvláštní oddělení pro věci sjednocených východních církví.

Ve Francii zřídil v Paříži karmelitán Bernard, biskup babylonský, ústav kněží vnějších missií v Asii a v Americe, jenž v úzkém spojení s římskou propagandou stál. Též dům sv. Lazara v Paříži čili Lazaristé vysílali své kněze na missie.

V rozličných křesťanských zemích bylo asi 80 menších ústavů pro rozšíření křesťanství mezi pohany ¹⁾.

Papež Klement XI. rozkázal r. 1707. představeným znamenitějších řádův, aby vždycky jistý počet svých členů pro missie vzdělávati dávali.

¹⁾ Erectio S. Congregationis de fide cathol. propaganda (Bull. Rom. T. III. p. 421 sq.). — Fabricii lux salut. p. 566. — Constitutiones Apostolicae S. Congreg. de propag. fide. Rom. 1642. f. — Bayer: Hist. Congregat. Cardinalium de propaganda fide. Regiom. 1670. — Helyot Bd. VIII. Cap. 12. str. 81—100 mluví o rozličných seminářích pro rozšíření křesťanství.

Hlava druhá.

Dějiny papežův¹⁾.

§ 506. Papežové v druhé polovici XVII. století: *Alexander VII.* (1655—1667), *Klement IX.* (1667—1669), *Klement X.* (1670—1676), *Innocenc XI.* (1676—1689), *Alexander VIII.* (1689—1691) a *Innocenc XII.* (1691—1700).

Alexander VII. (1655—1667) slul před tím Fabio Chigi; narodil se 13. února 1599 a byl znalcem práv, filosofie a theologie. Papež Urban VIII. učinil jej viceguvernerem ve Ferrare, potom byl r. 1639—1651. nuntiem v Kolíně nad Rýnem a podal ohrazení proti míru westfalskému, t. j. proti jeho článkům k církvi nespravedlivým. Innocenc X. povýšil jej za státního sekretáře a 19. února 1652 za kardinála. Dne 7. dubna 1655 byl za papeže zvolen jako Alexander VII. Jeho papežování začalo býti slavným, ale mělo potom nepatrný průběh. Francouzsko nepřálo papeži od časův jeho nuntiatury v Německu, a král Ludvík XIV. hledal svou slávu v opovrhování apoštol-

¹⁾ Quarnacci: *Vitae et res gestae Romanor. Pontiff. et Cardinal. a Clem. X. usque ad Clem. XI.* Rom. 1751. 2 T. f. — Ant. Sandini: *Vitae Pontiff. Rom. ex antiq. monum. collectae.* Patav. 1739. Bamberg. 1753. 8. — *Storia critico-chronologica di Rom. Pontefici (až do Klementa XIII.) e di generali e provinciali concilii scritta da Giuseppe Abbate Piatti.* Nap. 1765—70. — Bower: *Gesch. der Päpste*, zpracováno od Rambacha. Sv. X. díl 2. — Ranke: *Die röm. Päpste im 16. u. 17. Jahrh. sv. III.* — *Gesch. der Päpste* od Haase, str. 608 sqq. — od Grönea, sv. II. str. 400 sqq. — od Müllera sv. 16, str. 294.

skou Stolicí. Jeho vyslanec, vévoda Crequi, počínal si v Římě (r. 1662.) se svým velikým vojenským průvodem tak zpupně, že přišel do srážky s papežským vojskem, v němž mnoho Korsičanů sloužilo, a kteréž útok na francouzské vyslanectví učinilo. Uražený vyslanec opustil Řím, Ludvík XIV. vinil papežovy příbuzné ze spoluviny, obsadil na odvetu Avignon a Venaissin, dal papežského vyslance z Francie vyvésti, kázal svým vojskům do Italie táhnouti, a přinutil tak 12. února 1664 papeže ke smlouvě piské, dle níž Chigové musili odprositi, a Korsičané, kteří v útoku nejvíce se účastnili, nesměli v papežském vojstě sloužiti¹⁾. Alexander dožil se té radosti, že duchaplná švédská královna Kristina, dcera krále Gustava Adolfa, r. 1655. veřejně v Innsbuce katoličkou se stala, korunu švédskou složila a v Římě žila. Ale zprvu nadělala svým pánovitým chováním mnoho mrzutostí a nepříjemností papeži († 19. dubna 1689 v Římě)²⁾. Alexander byl mírným v theologických bojích onoho času, zatratil mnohé bludné věty z morálky a byl bedlivým na pikle jansenistů. Provedl mnohé veliké stavby, čímž papežskou pokladnu vyprázdnil, a zemřel 22. května 1667.

Klement IX. (1667—1669). Po Alexandrovi VII. vstoupil na papežský stolec jeho státní sekretář Julius Rospigliosi 20. června 1667 jako Klement IX. Narodil se 28. ledna 1600 v Pistoji, studoval v římském semináři, pak na universitě piské, kde r. 1623. stal se doktorem a professorem filosofie. Byl mužem čistých mravů, skrovným a nejpřívětivějším a nejdobrotivějším takorba na světě. Maje přátelské styky s Barberiny, synovci papeže Urbana VIII., byl od tohoto r. 1632. do prelatury přijat, a doprovázel jako auditor kardinála Barberina na jeho vyslanecké cestě do Francie, a byl 11 let nuntiem ve Španělsku. Papež Alexander VII. učinil jej svým státním sekretářem a r. 1657. kardinálem-knězem. Jako papež byl dobročinný, staral se velice o missie a zakázal missionářům obchod. Svých příbuzných nepovýšil a nedal jim žádného účastenství ve vládě, příbuzné svého předchůdce ponechal v jejich důstoj-

¹⁾ Relation de tout ce qui se passa entre le Pape Alex. et le roi de France. Col. 1670. — Desmarais: Histoire des démêlés de la cour de France avec la cour de Rome. Par. 1706. 4. Proben des Dichtertalentes Alexanders in: Philomathi: Labores juveniles. 656 sqq.

²⁾ Grauert: Christine von Schweden und ihr Hof. Bonn 1837 sqq. 2 sv. — Ranke: Röm. Päpste, sv. III. str. 77 - 103. „Digression über Königin Christine von Schweden.“

nostech. Uznal portugalského krále Petra za krále, kdežto jeho předchůdcové vlivem Španělska tohoto království (od r. 1641.) neuznávali, a potvrdil jím jmenované biskupy. Podporoval Benátky proti Turkům velikými penězi, sprostředkoval mezi Španělskem a Francií cášský mír (2. května 1668), a pohnul při této příležitosti krále Ludvíka XIV., že loďstvo proti Turecku vypravil. Bylo však poraženo, a Kandie (Kreta), za kterou papež tolik se modlil a hmotných obětí přinesl, padla v září r. 1669. do rukou Turků. Zpráva o tom zarmoutila velice papeže a urychlila jeho smrt; skončil 9. prosince 1669.

Klement X. (1670—1676). Nové konklave trvalo od 20. prosince 1669 do 29. dubna 1670, z něhož vyšel jako papež Klement X. kardinál Emil Altieri. Emil Altieri narodil se 13. července 1590 v Římě ze starošlechtické rodiny, stal se r. 1611. doktorem práv, odebral se s Lancellotem jako jeho příručí do Polska, byl potom biskupem v Kamerině, nuntiem v Neapoli, a za Alexandra VII. sekretářem kongregace biskupův a řeholníkův, a byl r. 1669. za kardinála povýšen. Jako papež, nemaje nikoho ze svého rodu, přijal za svého synovce a důvěrníka kardinála Paluzza Paluzziho. Papež byl pokojný, zbožný a dobročinný muž, ale slabý, kterýž ani v Římě pánem nebyl. Cizí vyslanci počínali si jako suverénni, pro něž římské zákony nebyly. Za něho vznikl spor apoštolské Stolicе s Francií o tak zvané právo regální. Regální právo (*jus Regaliae*) bylo právo králům církví propůjčené užívati příjmův uprázdněných biskupství, k nimž měl král právo jmenovati biskupy, a obsazovati mezi tím obroč, která neměla správy duchovní. Některá biskupství byla právem regálie, jiná byla toho prostá. Král Jindřich IV. rozšířil právo regální na všechna biskupství, a král Ludvík XIV. potvrdil toto rozšíření dvěma dekrety z r. 1673. a r. 1674. Šedesát biskupství bylo tak proti všemu platnému právu regálii podrobeno, a arcibiskupové a biskupové, ačkoli neradi, podrobili se královskému násilí. Jenom dva biskupové: Mikuláš Pavillon z Aletu a František Caulet z Pamiersu protivili se a byli krutě pronásledováni. Oba odvolali se k apoštolské Stolicі. Klement X. činil králi představy o jeho přehmatu, ale nadarmo. Papež podporoval Poláky proti Turkům penězi, vřadil Alberta Velikého mezi svaté, ctě tak vědu, přiměl Savojsko a Janov, že své spory o hranice v dobrotě porovnali, a umřel 22. července 1676.

Innocen XI. ¹⁾ (1676—1689). Apoštolský Stolec potřeboval statného kormidelníka, za něhož lid kardinála Odescalchi-ho prohlašoval a který též 21. září 1676 za papeže jako Innocenc XI. zvolen byl. Benedikt Odescalchi narodil se 16. května 1611 v Komě v Lombardsku, studoval v Římě a Neapoli obojí právo, vstoupil do papežských služeb, byl od Urbana VIII. za protonotáře a přednostu apoštolské komory jmenován, byl potom kommissařem v území Ankonském a místodržitelem Maceratské provincie. R. 1645. byl od papeže Innocence X. za kardinála-jáhna a brzo potom za kardinála-kněze povýšen a dostal r. 1650. biskupství novarské. Vzdav se biskupství ve prospěch svého bratra Julia Marie, který byl benediktinem, usadil se v Římě a byl horlivou pracovní silou v kongregacích. Jako papež netrpěl nepotismu, zrušil prodajnost úřadův a nastupoval všudy na přísnou mravnost. Měl boje s králem Ludvíkem XIV. o právo regální a tak zvanou „svobodu bydla vyslancův“. Papež přijal odvolání biskupů, pamierského a aletského, a napomínal krále, aby od svých násilností upustil; ale dostal za odpověď, že regalie jsou dědičným korunním právem. Ludvík svolal sjezd francouzského duchovenstva skládající se z 34 arcibiskupův, 2 jednatelů duchovenstva, a 36 jiných duchovních; které všechny pro svůj názor získal. Sjezd složil 1682 ony čtyři články, které základ tak zvaných „gallikánských církevních svobod“ tvořily. Král prohlásil tyto „čtyři deklarace“ pro celou říši jako zákon, proti čemuž papež se ohrazoval. Papež zrušil tak zvanou „svobodu bydla cizích vyslanců“ tak, aby více nebyla útočištěm zločinců, kterých tam spravedlnost dosáhnouti nemohla. Všichni panovníci uznali po vysvětlení papežově spravedlnost tohoto nařízení, jenom ne král Ludvík XIV., který onu výsadu za výsadu koruny pokládal. Když jeho vyslanec v Římě d'Estrees zemřel, poslal tam nového, Lavardina, jemuž papež hned při vstupu do církevního státu oznámil, že ho za vyslance neuzná, nevzdá-li se svobody bydla. Nedbaje slov papežových, vtáhl Lavardin s průvodem 800 vojákův a 200 sloužících do Říma, proměnil Farnesský palác v pevnost, a byl hotov papeži i vojansky naproti se postaviti. Innocenc dal jej do klatby; za to odvolal se Ludvík XIV. ku budoucímu všeobecnému sněmu, dal Avignon obsaditi, naklá-

¹⁾ Vita d'Innoc. XI. Ven. 1690. 4. — Bonamici: De vita Innoc. XI. Rom. 1776.

dal s papežským nuntiem jako se zajatým a pomýšlel docela na rozkol; ale konečně stálost papežova pohnula jej, že Lavardina odvolal z Říma. Innocenc nebyl spokojen s násilným obracováním hugenottův, jak je Ludvík XIV. prováděl a veřejně se vyslovil, že to není pravým způsobem, když obrojení apoštolé se vysílají. Podobně nechtěl papež nic věděti o záměru Ludvíka XIV., aby francouzsky smýšlející kardinál Fürstenberg, biskup strassburský, za mohučského arcibiskupa povýšen byl. Za to podporoval politiku císaře Leopolda I., dal mu 5,000.000 zlatých na vedení turecké války, vypsal berni pro něj u duchovních v Itálii a Německu a byl duší spolku mezi císařem Leopoldem I. a králem polským Janem Sobieským jakož i sv. ligy z r. 1684. Porážka Turkův u Vídně polským hrdinským králem Janem Sobieským r. 1683. naplnila jej nesmírnou radostí. Zemřel 12. srpna 1689 k velikému neštěstí císaře Leopolda I. Papežové Klement XI., Klement XII. a Benedikt XIV. chtěli jej za svatého prohlásiti, ale Francie zamezila to.

Alexander VIII. (1689—1691). Od nástupce Innocence XI. záviselo, zdali císař bude s to, aby ve válce turecké pokračoval; pročež poslal k nové volbě papeže kardinála Leopolda Kolloniče¹⁾, aby v konklave proň působil, a knížete Antonína Lichtensteina, aby jako mimořádný vyslanec jej mimo konklave zastupoval. Konklave začalo se 13. září, v němž přítomno bylo 49 kardinálů, kteří dělili se na tři strany: francouzskou, španělskou a neutrální; konečně 6. října 1689 byl za papeže zvolen kardinál Petr Ottoboni, který se Alexandrem VIII. nazval. Narodil se 22. dubna 1610 v Benátkách, stal se biskupem brescijským, a papež Innocenc X. učinil jej kardinálem. Jako papež dobyl několik úspěchů naproti Francii: Ludvík XIV. vzdal se svobody bydla svého vyslance, odvolal své vojsko z Avignona a nenastupoval na to, aby kardinál Fürstenberg mohučským arcibiskupem se stal. Alexander VIII. odsoudil bullou „*Inter multiplices*“ ze 4. srpna 1690 čtyři gallickánské články a zavrhl jansenisty. Císař Leopold žádal na něm peněžitou podporu na tureckou válku, ale dostal jenom nevelikou summu na ni. Papež byl dobročinný, zmenšil státní dluh,

¹⁾ O účastenství kardinála Leopolda hraběte Kolloniče ve volbě papeže r. 1689. sr. Hist.-pol. Blätter 1886. sv. 97. str. 178—198.

získal bohatou knihovnu švédské královny Kristiny Vatikánu, podporoval své rodiště v boji proti Turkům a zavrhl některé bludné a nebezpečné věty. Své příbuzné obohacoval nad míru a přenechal jim pro své vysoké stáří skoro veškerou vládu. Zemřel 1. února 1691.

Innocenc XII. (1691 — 1700). Po 5timěsíčním konklave, v němž účastnili se rakouští kardinálové hrabě Leopold Kolloň a baron Jan Goës, byl 12. července 1691 za papeže zvolen Antonín Pignatelli jako Innocenc XII. Pocházel z vévodského rodu Montelionů, narodil se 13. března 1615, vstoupil záhy do papežských služeb a zastával důležité úřady; byl vicelegátem v Urbině, inkvisitorem na Maltě, místodržitelem Perugie a nuntiem ve Florencii, Polsku a Německu. Z německé nuntiatury byl od Klementa IX. v nemilosti odvolán; dostal od něho biskupství Lezze v jižní Itálii. Papež Klement X. povolal jej nazpět do Říma, a Innocenc XI. dovedl jej oceniti, povýšil r. 1681. za kardinála a učinil jej biskupem ve Faence, legátem Bologně a arcibiskupem Neapolským. Jako papež učinil konec zlořádu, tenkrát v mnohých státech obvyklému, úřady prodávati, navrátil cenu kupcům a vydal výborné zákony. Odstranil nepotismus docela bullou „*Romanum decet Pontificem*“, stanově, že žádný papež nesmí více nežli jednoho synovce kardinálem učiniti a jemu více nežli 12.000 skudů ročních příjmů vykáhati. Císaři Leopoldovi I. dal r. 1691. 75.000 korun a roku 1698. 200.000 zlatých na tureckou válku. Krále Ludvíka XIV. pohnul, že od svých nepřátelských kroků proti apoštolské Stoliči upustil a svých 4 gallikánských článků se vzdal, začož potom jím jmenované biskupy potvrdil. Když Evropa mírem Riswick-ským r. 1697. a Karlovickým r. 1698. klidu nabyla, ohlásil Innocenc XII. veliké milostivé léto na r. 1700., k němuž veliké množství poutníků do Říma přišlo. Zemřel 27. září r. 1700. maje věku svého 85 let. Jeho největší bolestí bylo asi, že Fenelonovy „*Zásady Svatých*“ (*Maximes des Saints*) 12. března 1699 zavrhnouti mnsil.

§ 507. *Suppežové v XVIII. století: Klement XI. (1700—1721), Innocenc XIII. (1721—1724), Benedikt XIII. (1724—1730), Klement XII. (1730—1740), Benedikt XIV. (1740—1758), Klement XIII (1758—1769), Klement XIV. (1769—1774) a Pius VI. (1775—1799).*

*Klement XI. (1700—1721)*¹⁾ slul před tím Jan František Albani; narodil se 22. července 1649 v Římě, kamž jeho rodina za papeže Urbana VIII. z Urbina se přestěhovala. Skončiv svá studia vstoupil jako doktor obojích práv do papežských služeb; stal se správcem několika měst, tajemníkem a členem učených společností, které švédská královna Kristina vydržovala, a byl 13. února 1690 za kardinála povýšen od Alexandra VIII. V konklave, které od 8. října—16. listopadu 1700 trvalo, byl za papeže jako Klement XI. zvolen. On byl muž rázný, přívětivý a bezúhonný. Jako papež kázával o velikých svátcích a slavnostech s kazatelnou, což od staletí žádný papež neučinil. On opravil trestnictví, a vystavěl první trestnici dle způsobu nynějších trestnic s cellami pro trestance.

Na počátku jeho vlády způsobily mu dvě události veliké rozpaky. Braniborský kurfirst Fridrich III. přijal r. 1700. název Pruského krále, dal se 18. ledna 1701 v Královci korunovati a položil tak základ k utvoření nové protestantské velmoci. Poněvadž Prusko bylo právně majetkem rytířského řádu německého, ohrazoval se papež proti novému království²⁾, ovšem bez úspěchu. Ve válce o španělské dědictví, o něž po smrti krále Karla II. († 1 listopadu 1700) bez mužských potomků, dům habsburský a francouzský válku vedly, postavil se papež na stranu francouzskou, maje její nárok ke Španělsku za oprávněnější, a popudil tak proti sobě císaře Josefa, s nímž ještě k tomu měl spor o právo „první prosby“ (jus primarum pre-

¹⁾ Opp. Clem. XI. 1722., Fref. 1729. 2 T. f. — (Protestant) Buder: *Leben Clem. XI. Frkf. 1721.* 3 díly. (Polidoro): *Libb. VI. De vita et reb. gest. Clem. XI. Urb. 1724.* — Reboulet: *Hist. de Clém. XI. Avign. 1752.* 2 díly. 4.

²⁾ Papež praví (epp. et brevia selectiora p. 43. sq. ed. Fref.): *Friedricum Marchionem Brandenburgensem, nomen et insignia Regis Prussiae inaudito forte hactenus apud Christianos more nec sine gravi antiqui juris, quod ea provincia sacro et militari Teuthonicorum ordini competit, violatione sibi publice arrogasse.*

cum) při stoličných a kollegiátních chrámech. Císař Josef I. (1705—1711) dal svými voji církevní stát pustošiti, popíral vrchní panství papežovo nad Parmou, Piacenzou, Comacchiem a jinými místy a přinutil papeže k míru r. 1709., dle něhož jeho bratra Karla za krále španělského a neapolského, však „bez újmy práv jiného“, uznal. Za to zrušil Filip V., sok Karlův ve Španělsku, veškeré obcování s Římem a vyhnal nuntia z Madridu. Při volbě císaře římského Karla VI. ve Frankfurtě neměl se žádný ohled na papežského vyslance Hannibala Albaniho, synovce papežova, a ve vyjednáváním o mír v Utrechtu, k nimž papežský nuntius ani připuštěn nebyl, neuznávaly obě strany válčící nároků papežových, a rozhodly o papežských lénech, Sardinii a Sicilii, beze všeho ohledu na jejich vrchního pána. Utrechtským mírem ze 17. dubna 1713 stal se savojský vojvoda Viktor Amadeus II. (1675—1730) králem sicilským, s nímž papež hned od počátku svého panování stálé a mrzuté spory o církevní immunitu a právo obsazovati obročí měl. Nový král chtěl vykonávati všechny výsady „sicilské monarchie“, ale papež zrušil onen úřední dvůr, kterýž ony výsady prováděl (28. února 1715), a vydal klatbu a interdikt na ostrov. Mstě se papeži, vyhnal král okolo 3.000 světských a řeholních duchovních, kteří klatbu a interdikt zachovávali, a papež musil je potom živiti. Teprve když r. 1718. Sicilie Španělsku připadla, odvolal Klement klatbu a interdikt. V Polsku ujímal se papež krále Augusta II., jenž byl spolu saským kurfirstem, a snažil se polskou korunu jemu zachovati. Všem biskupům říše zakázal pod trestem klatby, aby nikdo Stanislava Leščiňského, vévodu poznaňského, jehož stavové pod nátlakem švédského vojska a jeho krále Karla XII. za krále volili, nekorunoval; ale když biskup lvovský přece 4. října 1704 Leščiňského za krále korunoval, a August II. od švédského krále Karla XII. k míru v Altranstädtě u Lipska přinucen byl, dle něhož koruny polské se vzdal a Stanislava Leščiňského za krále uznal (24. září 1706): ohrazoval se proti tomu papež, ovšem nadarmo. Teprve po porážce Karla XII. u Poltavy Rusy r. 1709. ujal se August znovu vlády v Polště. Dne 7. prosince 1716 zřídil papež lissabonský patriarchát.

Tak bylo papežování v duchu středověké papežské výsosti více nemožným. Apoštolský Stolec přestával býti nejvyšším soudním dvorem a rozhodčím katolických knížat, kteří po příkladě protestantských nejvyšší, duchovní moc ve svých

zemích vykonávati, papeže a náboženství pouze pro své politické prospěchy užívati chtěli. Papežští nuntiové byli od katolických dvorů: vídeňského, turinského, madridského a neapolského zapuzeni. Papež zemřel 19. března 1721.

Po smrti císaře Josefa I. († 17. dubna 1711) stal se jeho bratr Karel jako Karel VI. císařem a pánem Habsburských zemí; evropské mocnosti měly to za nebezpečné přenechati mu i Španělsko. Rastattským mírem (6. března 1714) dostalo Rakousko pouze Neapolsko a Milán s ostrovem Sardinii, který však brzo ztracen byl. Císař Karel VI. snažil se více dosáhnouti a činil nároky, které papežskému Stoli veliké rozpaky připravovaly.

Innocenc XIII. (1721—1724) slul před tím Michal Angelo Conti, narodil se 13. května 1655 v Římě, byl synem Karla II., vévody z Poli, vstoupil do papežských služeb, byl nuntiem ve Švýcarsku a Portugalsku, stal se za Klementa XI. kardinálem a dostal od něho biskupství osimské a viterbské. Byl po smrti tohoto papeže 8. května 1721 za jeho nástupce zvolen a nazval se na památku Innocence III., který z jeho rodu byl, Innocencem XIII. Nový papež smířil se s císařem Karlem VI., uděliv mu za obyčejný poplatek bílého koně a 6000 dukátů, Neapolsko v léno (1722), ale císař bez ohledu na 200 letá práva papežská odevzdal Parmu a Piacenzu španělskému princí Donu Karlovi, proti čemuž papež nadarmo se ohrazoval. Rozhárané španělské poměry na poli církevním snažil se papež v březnu 1723 obšírnou bullou, kterou s králem Filipem V. umluvil, upravit. Podporoval maltánské rytíře a Benátkany penězi proti Turkům, a učinil proti své vůli a k svému velikému zármutku nehodného ministra Abbé Du-boise dle žádosti francouzského dvora kardinálem; se slzami podepsal dekret. Zemřel 7. března 1724.

*Benedikt XIII.*¹⁾ (1724—1730) pocházel z vévodského rodu Orsinův. Narodil se v Gravině v království neapolském 2. února 1649., slul Petr František a jeho otec Ferdinand, vstoupil proti vůli svých rodičů 12 srpna 1667 do řádu dominikánského v Benátkách, a dostal tam jméno: Vincenc Maria. Papež Klement IX. zkoumal sám jeho povolání do řehole a upokojil příbuzné. Prospíval ve vědách a dostal již v 21. roce svého věku od řádu professuru. Papež Klement X. povýšil jej

¹⁾ Icon et mentis et cordis. Ben. XIII. Frkf. 1723. — Alex. Borgia: Ben. XIII. vita. Rom. 1752. 4. po německu Frkf. 1731.

22. února 1672 za kardinála, kterouž důstojnost jenom z řeholní poslušnosti přijal a na dále skromným mnichem zůstal. Roku 1675. obdržel arcibiskupství manfredonijské. Papež Innocenc XI. propůjčil mu r. 1680. biskupství cesenské v Romagni, které ze zdravotních ohledů za arcibiskupství beneventské r. 1686. zaměnil. V Beneventě dlel až do své volby za papeže, učinil jej vzorem diecése, slavil provinciální synody r. 1693. a 1698., stavěl a opravoval kostely a pečoval o chudé. V prázdných chvílích skládal spisy theologicko-praktické¹⁾. Za papeže byl zvolen 29. května 1724, přijal volbu teprve na rozkaz generála řádu P. Pipina a nazval se Benediktem XIII., aby ukázal, že avignonský papež Benedikt XIII. jenom rozkolníkem a vzdoropapežem byl.

Benedikt XIII. vystoupil proti přepychu kardinálův a světskému rouchu duchovenstva, slavil r. 1725. provinciální synodu v Lateraně, kde bulla „Unigenitus“ za pravidlo víry pro všechny katolíky ustanovena byla, a pohnul konečně kardinála Noaillesa, pařížského arcibiskupa, že ji uznal (r. 1728.); zřídil zvláštní kongregaci Seminariorum, aby Tridentský dekret o seminářích do života uváděn byl. Spor o sicilskou monarchii ukončil r. 1727., zrušiv konstituci Klementa XI. a povoliv císaři Karlu VI. jako králi neapolskému a sicilskému a jeho nástupcům, aby soudce v třetí instanci ustanovovali, ale ponechav důležitější věci apoštolské Stolicí, a dostal za to nazpět Comacchio, které císařské vojsko od roku 1708. obsazené drželo. Spory s Viktorem Amadeem, vévodou savojským a sardinským, urovnal tak, že mu propůjčil patronátní právo nade všemi kostely a kláštery jeho země, ale ne příjmův uprázdněných obročí, a uznal jej za krále sardinského, po čemž turinské arcibiskupství od r. 1713. uprázdněné opět obsazeno bylo. Méně šťastným byl vzhledem na Portugalsko. Král Jan V. žádal dle výsady jiných katolických dvorů též pro sebe právo pojmenovati tak zvaného korunního kardinála, a žádal této důstojnosti pro bývalého papežského nuntia v Lissaboně Vincence Bichiho, který tam však obojetně si počínal a proto od papeže odvolán byl. Poněvadž kardinálský sbor proti tomuto povýšení se ohrazoval, nebyl papež králi po vůli, který za to všechny Portugalce z Říma odvolal, veškeré obcování s apoštolskou Stolicí zapověděl, a svým klášterům almužnu do Říma

¹⁾ Opp. theol., Rom. 1728., 3 tom.

posýlati zakázal. Mrzutosti u mnohých katolických dvorů způsobilo mu jeho nařízení z r. 1728, aby svátek Řehoře VII., který posud jenom benediktini a kapitola salernská slavili, ve veškeré církvi se slavil, a jeho officium se konalo, v němž 5. lekce, mluvíc o vyobcování a sesazení Jindřicha IV., se jim nelíbila, jako by byla na úkor suverénní moci panovníkův. Ve Francii nebylo officium Řehoře VII. ani připuštěno. Nehodou Benedikta XIII. bylo, že svou důvěru věnoval pokrytci a lakomci Mikuláši Cosciovi, kterého stále jako v Beneventě kolem sebe měl a kardinálem a koadjutorem beneventským jmenoval, který však svého vlivu užíval, aby se obohatil. Benedikt XIII. podržel i jako papež arcibiskupství beneventské, přišel tam dvakrát r. 1727. a r. 1729. a spravoval je vikářem. Zemřel nábožnou smrtí 22. února 1730. Mezi jinými prohlásil za svaté: Jana od Kříže, Aloise, Stanislava Kostku a našeho patrona Jana Nepomuckého.

Klement XII. (1730—1740) slul. před tím Vavřinec Corsini. Narodil se 7. dubna 1652 ve Florencii, kde Corsinové k nejvážnějším rodinám náleželi, studoval v collegium romanum a v Pise, dosáhl hodnosti doktora práv, vstoupil do služeb papežských, stal se r. 1690. arcibiskupem nikomedským in part. a byl jmenován papežským nuntiem do Vídně. Poněvadž však vídeňskému dvoru nebylo toto jmenování napřed oznámeno, nebyl od něho přijat, zůstal tak Římě, a byl v proinci r. 1695. od Innocence XII. pokladníkem a velitelem andělského hradu jmenován. Papež Klement XI. jmenoval jej 17. května 1706 kardinálem-knězem, a Benedikt XIII. kardinálem-biskupem frascatským. Za papeže byl po skoro 5měsíčním uprázdňení sv. Stolce 12. července 1730 zvolen a nazval se Klementem XII.

Klement XII. podporoval vědy a umění, založil museum pro římské starožitnosti a poslal učené Assemany na Východ sbírat rukopisův. Provedl několik výtečných staveb, staral se o přísnou spravedlnost, pečoval o missie, a zřídil Řekům jižní Italie dva semináře ve St. Benedettu di Ullano a Neapoli. Poznávaje nebezpečné učení řádu svobodných zedníků, zakázal pro celé křesťanstvo účastenství v něm pod trestem klatby (1738), a vydal o tom pro církevní stát ještě zvláštní přísné nařízení ze 14. ledna 1739. Spor s Portugalskem odstranil, povýšiv nuntia Bichi-ho za kardinála, což Benedikt XIII. odpřel. Ale hned měl podobné mrzutosti se Španělskem; neboť

u mnohých katolických dvorů zdálo se to od počátku století býti zásadou, aby místo bývalé úcty ku papežům vzdorovitě, nespravedlivě a libovolně naproti nim si vedli. Král španělský Filip V. žádal pro svého 9letého syna na papeži kardinálské důstojnosti a arcibiskupství toledského a sevillského; papež propůjčil mu správu časných statkův arcibiskupství toledského, až by dosáhl zákonnitého stáří a arcibiskupem býti mohl (10. září 1735). Pokus papežův, aby vévodství parmské dostal, zůstal marným. Parma připadla v míru vídeňském r. 1738 Rakousku.

Papež byl nepřítelem loterie a zakázal ji r. 1730., ale musil ji konečně pro nepokoje lidu dovoliti, obmeziv a postaviv ji pod dozor úřadův. Zemřel 6. února 1740.

*Benedikt XIV.*¹⁾ (1740—1758) slul před tím Prosper Vavřinec Lambertini. Narodil se v Bologni 31. března 1675 ze starého rodu, studoval v collegium Clementinum v Římě a vyznamenal se v theologii a církevním právě. Skončiv svá studia, stal se po sobě konsistoriálním advokátem, promotorem fidei, kanovníkem theologem u sv. Petra ve Vatikane, papežským domácím prelátem, konsultorem sv. officia a přisedicím rozličných kongregací. Papež Klement XI. učinil jej sekretářem kongregace Concilii a Benedikt XIII. arcibiskupem theodosijským in part., potom ankonským a konečně 30. dubna 1728 kardinálem-knězem, po čemž odebral se do své diecése. Papež Klement XII. dal mu 30. dubna 1731 arcibiskupství bolognské, v němž až do smrti papežovy horlivě svým povinnostem a vědám žil a své některé krásné spisy složil. Po smrti Klementa XII. vstoupili kardinálové 5. března 1740 do konklave a zvolili 16. srpna 1740 kardinála Lambertina za papeže, který se Benediktem XIV. nazval. Byl to zbožný, osvícený a jeden z nejučenějších papežů, který vážnost apoštolské Stolicе moudrou povolností hájil a velice od katolických i protestantských panovníků vážen byl. Ozdobil a opravil mnohé kostely v Římě, zmenšil na žádost panovníků počet svátků, nejprve r. 1742. pro Španělsko a 1748 pro Sicilii a Toskanu, později pro Sardinii a Rakouské státy, pak i pro církevní stát. Pečoval o řádné vydání církevních knih, jmenovitě římského

¹⁾ Opp. Bened. XIV. ed. Azevedo. Rom. 1747—51. 12 T. f. — Jeho bulky v Bull. M. ed. Lucemb. 1754. T. XVII.—XIX. — Vie du Pape Bénéd XIV. Par. 1783. — Hist.-pol. Blätter sv. 31. str. 153—177.

martyrologia, a slavil s velikou nábožností všeobecné milostivé léto v Římě r. 1750. Horlil proti souboji a zavrhl svobodné zednáře (18. března 1751). Přispěl s kardináli značnou summou peněz r. 1747. ke stavbě katolického kostela sv. Hedviky v Berlíně a zřídil kongregaci 6 kardinálův, aby život kandidátů biskupství zkoumali. Portugalskému králi propůjčil r. 1740. právo jmenovati všechny biskupy a opaty v jeho říši a dal mu r. 1748. název „rex fidelissimus“; s králem neapolským učinil r. 1741. konkordát a dal mu právo obsazovati 26 biskupství; králi sardinskému udělil r. 1741. právo obsazovati všechna obročí, přenechal mu pod názvem vikáře apoštolské Stolice všechna pepežská léna v jeho zemích za roční poplatek zlatého kalicha v ceně 1000 dukátův, ale pojmenovati korunního kardinála nepovolil mu; koruně španělské dal r. 1753. právo obsazovati všechna biskupství a obročí, ponechav apoštolské Stoliči pouze 52 obročí k obsazení. Spor mezi Rakouskem a Benátkami o patriarchát aquilejský urovnal tím, že jej zrušil a zřídil pro rakouské území arcibiskupství v Gorici a pro Benátské ve Videmu (Udine) r. 1751.; za to pomstila se republika na papeži, zavedši r. 1754. placetum regium a přerušivši veškeré církevní obcování s ním. Roku 1742. zakázal bullou „Ex quo singularis“ čínské a r. 1744. bullou: „Omnium sollicitudinum“ malabarské obyčeje. Spolku šlechticů, který se v Uhersku pro rozšíření a hájení katolické církve utvořil, přál obzvláštním způsobem. Zemřel 3. kětna 1758.

Klement XIII. (1758—1769) slul dříve Karel della Torre de Rezzonico. Narodil v Benátkách 17. března 1693, stal se r. 1716. doktorem práv v Padově, vstoupil v Římě do stavu duchovního, byl tam r. 1716. referendářem obojí signatury, potom guvernérem Riet r. 1721. guvernérem Fana. Benedikt XIII. povolal jej r. 1725. do Říma a učinil r. 1729. auditorem Roty pro jeho vlast a Klement XII. povýšil jej na doporučení benátské republiky 20. prosince 1737 za kardinála-jahna. Roku 1743. obdržel od Benedikta XIV. biskupství padovské, spravoval je s apoštolskou horlivostí, pečoval o církevní kázeň, slavil proto 24. září 1746 diecéšní synodu a byl všeobecně za svatého pokládán. Roku 1747. stal se kardinálem-knězem a byl 6. července 1758 za papeže jako Klement XIII. zvolen, kterou důstojnost s velikou nechutí přijal. Jako všichni výteční preláti onoho času, byl i Klement XIII. velikým přítelem a ochráncem jesuitův, a měl proto veliké spory s bourbonskými dvory

v Paříži, Madridě a Neapoli. Když jesuité z Portugalska všemohoucím ministrem Pombalem vyhnáni byli, byl papežský nuntius dragouny za hranice vyveden (15. června 1760). Když parmský vévoda Ferdinand, za něhož ministr du Tillot vládl, zákon armotisační proti duchovenstvu vydal, jeho svobodu od berně obmezil a papežské bully bez placetu prohlašovati zakázal, povstal proti tomu papež, a prohlásil brevem od 30. ledna 1768 všechna tato nařízení vévody za neplatná, počínaje si jako hlava církve a vrchní pán Parmy. Hned ujaly se bourbonské dvory vévody, žádaly odvolání breve, a když jim papež hned po vůli nebyl, obsadil francouzský dvůr Avignon a Venaissin, a neapolský Benevent a Pontecorvo; parmský vévoda vyhnal papeži navzdor r. 1768. všechny jesuity ze své země. Ale papež zůstal stálým a obrátil se za pomoc na císařovnu Marii Teresii, kteréž jako královně uherské a všem jejím nástupcům čestný název „Apoštolské Veličenství“ hned po svém nastoupení na papežský Stolec byl potvrdil. Však ona se vyjádřila, že spor týká se politických a nikoli náboženských věcí, pročež nechce se do něho míchat. I Janovská republika dovolila si potupiti papeže, a vypsala cenu 6000 skudů na zachycení papežského visitatora, poslaného na ostrov Korsiku. V lednu 1769 žádali vyslanci bourbonských dvorů zrušení řádu jezuitského beze vší podmínky. Papež svolal na 3. února 1769 konsistoř, kde by se porada o tom dělala; ale 76letý stařec, mučenník na apoštolské Stoli, byl tak hluboce dojat, že v noci z 1. na 2. února 1769 neočekávaně skonal.

Klement XIV. ¹⁾ (1769—1774). Při smrti Klementa XIII. byla rozhořčenost bourbonských dvorů takovou, že bylo se největších škod pro církev obávati, když apoštolská Stolica nepovolí. Tento úkol připadl kardinálu Vavřinci Ganganelli-mu jako papeži Klementu XIV. Vavřinec Ganganelli narodil se 21. října 1705 v St. Archangelu u Rimin v Romagni, kdež jeho otec lékařem byl, studoval u jesuitů v Rimini a u piaristů v Urbině.

¹⁾ La vie du Pape Clém. XIV. par le Marg. de Carraccioli. Par. 1775. něm. Frkf. 1776. — Lettres intéressantes du P. Clém. XIV. trad. du lat. ed de l'ital. par Carraccioli. Par. 1776. sq. 3 T. a častěji ital. a něm. (na mnoze nepravé.) — Leben des P. Clemens XIV. Berl. a Lpz. 1774—75. 3 díly. — Walch: Neueste Religionsgeschichte Th. 1. S. 3—54. 201—248. — Reumont: Ganganelli, P. Clemens XIV. seine Briefe und seine Zeit. Berl. 1847. — Theiner: Gesch. des Pontif. Clemens XIV. Lpz. 1853. 2 sv. — Týž: Clementis XIV. Epp. et brevia. Par. 1853.

Vstoupil r. 1723. proti vůli svých rodičů do řádu františkánského v Urbině a zaměnil své křestní jméno Jan Vincenc Antonín s klášterním Vavřinec. Studovav filosofii a theologii v klášteřích svého řádu v Pesaře a Faně s velikým prospěchem byl r. 1728. do Říma do kolleje sv. Bonaventury poslán, kde řád své nejlepší hlavy za professory vzdělával. Dne 21. května 1731 stal se doktorem theologie a potom učitelem v Askoli. Jeho pověst jako slavného učitele a kazatele dostala se až za hranice Italie. Roku 1741. dostal řízení kolleje sv. Bonaventury do svých rukou a měl při volbě nového generála v generální kapitole oslovení ku papeži Benediktu XIV., právě přítomnému, kterého si tak naklonil, že jej potom konsultorem sv. Officia učinil a jeho rady při důležitých věcech užíval. Roku 1753. a 1759. chtěli jej voliti za generála řádu, čemuž se však protivil. Klement XIII. povýšil jej 26. září 1759 na odporučení generála jesuitů Ricciho a kardinála Spinelliho za kardinála. Za papeže byl 19. května 1769 jednohlasně od 50 kardinálů zvolen. Jeho volba děla se úplně řádně, a on neučinil před volbou žádných slibů Bourbonům. Klement XIV. urovnal spor parmský v pokoji, uděliv vévodovi Ferdinandovi prominutí čili dispens k sňatku s rakouskou princeznou, čímž kroky jeho předchůdce mlčky neplatnými státi se měly. Povýšil Pombalova bratra Pavla de Carvalho za kardinála (18. prosince 1769), který však zemřel, nežli odznaky svého důstojenství obdržel, potvrdil dvorního kanonistu Antonína Pereiru za biskupa v Coimbře a zrušil r. 1770. navždy čtení bully „In coena Domini“ o zeleném čtvrtku, která kamenem úrazu knížatům katolickým se stala. On založil vatikánské museum, které, byvši od jeho nástupce Pia VI. rozšířeno, Pio-Clementinum sluje. Zrušil řád jezuitský brevem od 21. července 1773 „Dominus ac Redemptor noster“ a dostal za to nazpět krátce před svou smrtí od Neapolska Benevent a Pontecorvo a od Francie Avignon a Venaissin. Zemřel 22. září 1774, přijav sv. svátosti, v rukou sv. Alfonse Liguora, který se mu zjevil. Že by býval otráven, jest dle svědectví jeho tělesného lékaře Salicetta a přísedné výpovědi jeho zpovědníka Marsona, kterýž až do posledního okamžení u umírajícího byl, holou lží. Toto otrávení připisovali nepřátelé jesuitů těmto. Klement XIV. byl úplně prost nepotismu a zemřel chudým.

Pius VI. (1775—1799). Nové konklave trvalo pro pikle dvorův od 5. října 1774 do 15. února 1775, kde mezi sebou

dvě strany: jesuitům příznivá a nepřítivá, zápasily, které konečně své hlasy soustředily na kardinála Jana Angela Brascchiho, který k žádné nenáležel. Narodil se v Ceseně 27. prosince 1717, studoval v Římě, stal se protekcí kardinála Ruffa za Benedikta XIV. papežským tajemníkem a kanovníkem u sv. Petra, za Klementa XIII. auditorem římské komory, potom pokladníkem (1766) a za Klementa XIV. 5. října 1774 kardinálem. Jako papež nazval se Piem VI. První léta jeho papežování byla pokojná; snažil se zmírniti osud exjesuitův, užíval rady některých jejich výtečných členů, jako P. Zaccarie, pracoval o vysušení pontinských bařin, a dokončil velikolepé Pio-Klementske museum. Pokoj netrval dlouho. Papež tušil svůj budoucí osud hned po své volbě, pravě ku kardinálům: „Ctihodní bratři! Vaše schůze jest ukončena, ale jak nešťastný jest její konec pro mne.“ Neklamal se. Na všech stranách pomýšleli na zrušení řeholí, zabavení církevních statkův, obsazování biskupských stolců bez papežského potvrzení, odstranění duchovní pravomocnosti papežských nuntiatur a utvoření státních církví nezávislých na apoštolském Stolci. V čelo tohoto hnutí postavil se císař Josef II., jehož příkladu následoval jeho bratr Leopold, velkovévoda toskánský, máje horlivého pomocníka v biskupu pistojském Scipionu Riccim. Benátská republika a ministr Tanucci v Neapolsku vedli si podobně. Papež, chtěje císaře Josefa II. od jeho snah odvrátiti, odebral se r. 1782. k němu do Vídně, kde však ničeho nepořídil. Kurfiřti: kolínský, mohučský a trevirský s arcibiskupem solnohradským pomýšleli při zřízení nuntiatury v Mnichově učiniti se nezávislými na Římě. S Portugalskem žil papež v dobrých poměrech; po smrti krále Josefa († 23. února 1777) panovala tam Marie I. a Pombal byl propuštěn; r. 1778. byl učiněn konkordát o obsazování duchovních úřadů. Podobně žil v dobrém srozumění papež se sardinským králem Viktorem Amadeem III., kterýž ovšem velikých ústupků na papeži si dobyt.

Hroznou událostí pro papeže byla francouzská revoluce do jejíhož průběhu druhá část papežování Pia VI. spadá, o němž potom v následujícím oddělení mluviti budeme.

Hlava třetí.

Církevní ústava.

A. Hnutí proti církevní ústavě v lůně církve.

§ 508 *Tak zvané gallikánské svobody; gallikanismus¹⁾.*

Ve sporu o právo regalie a svobodu vyslaneckého bydlá v Římě vystoupil král Ludvík XIV. jako ochránce tak zvaných gallikánských svobod, aby se na papeži pomstil.

Rozkolnické směry vystupovaly ve Francii již v XV. století na povrch a dostaly svůj právní výraz za krále Karla VII. bourgesskou pragmatickou sankcí r. 1438., kterou sice francouzský konkordát mezi papežem Lvem X. a králem Františkem I. r. 1516. učiněný odstranil, ale její bludné zásady zůstaly majetkem parlamentův a zprvu též Sorbonny, kdežto královský dvůr v celku nestranně se choval, ani jich neháje, ani jich nezavrhuje.

¹⁾ Srv. Gérin: *Recherches historiques sur l'assemblée de 1682* (2. Ed. Paris 1878). — Bouix: *Tract. de Papa*. Paris 1869. — *Acta et decreta sacr. conc. recent. (Collectio Lacensis.)* I. 1793. sqq. — Litta (kard.): *Briefe über die s. g. 4 Art. des franz. Klerus*. A. d. Franz. Münst. 1844. — Jos. v. Maistre (sardinský vyslanec v Petrohradě): *Von der Gallic. Kirche u. ihrem Verhältniß zum Kirchenoberhaupte*. A. d. Franz. Frankf. 1823. — Phillips: *K. R.* III. 339. násl.; — *Katholik* 1865. I. 385. násl., 514. násl., 1866. I. 11. násl., 156. n., 280. n. — Bauer: in *Stimmen aus M.-Laach. Jahrg.* 1873. Gapp: *Die Lehre der franz. Kirche über päpstl. Autorität*, v „*Zeitschrift für kath. Theol. Innsbr.*“ 1880. str. 280. násl.

Roku 1594. složil Petr Pithou spis: „Svobody gallikánské církve“¹⁾, v němž v 83 člancích přehled gallikánských svobod podal, a věnoval jej králi Jindřichu IV., a Du Puys vydal r. 1639. obranu těchto článkův²⁾ a sepsal ku Pithou-ovu dílu komentář, jenž r. 1652. v Paříži vyšel. Též Edmund Richer, syndikus Sorbonny (1611) a Petr de Marca (1641), jmenovaný arcibiskup pařížský, hájili domnělých svobod gallikánské církve, ale podrobili se výroku apoštolské Stolicе.

Též sjezd říšských stavů, v Paříži r. 1614 konaný, účastnil se v tomto boji, a někteří navrhovali v něm, aby za říšský zákon přijato bylo, že králové ve světských věcech na nikom než jenom na Bohu závisí, a že pro kacírství nemohou býti sesazeni, ani poddaní od slibu věrnosti rozřešeni; však tento návrh nebyl přijat, jmenovitě kardinál Du Perron postavil se statně proti tomu. Když kniha italského jesuity Santarelli-ho „de haeresi et schismate“ do Francie přišla, v níž se učilo, že papež krále časnými pokutami trestati a jejich poddané ze spravedlivých příčin od přísahy věrnosti rozřešiti může: dal ji pařížský parlament r. 1626. katem spáliti.

Když 12. prosince 1661 v klermontské kolleji jesuitské v Paříži věta o neomylnosti papežově hájena a proti jansenistům tvrzeno bylo, že jest v církvi nejvyšší sudí, který neomylně mimo všeobecný sněm otázky práva a skutků rozhoduje: lekl se toho královský dvůr, domnívaje se, že by neomylný papež vrchním pánem státu byl. Když potom 19. ledna 1663 bakalář Gabriel Drouet z Villeneuve vět hájiti chtěl: 1. že Kristus Petrovi a jeho nástupcům suverénní (summam) vážnost nad církví propůjčil; 2. že papežové z dobrých důvodů některým církvím jako francouzské výsady udělili; a 3. že všeobecné sněmy k vykořenění bludů jsou sice prospěšny, ale nikoli naprosto nutny: udal jej sorbonnista Tomáš Fortin, urputný nepřítel apoštolské Stolicе, u generálního advokáta Talona, přehorlivého zastance státního absolutismu, který v pařížském parlamentě 22. ledna nález vymohl, že nikdo více vět, přímo neb nepřímo na papežskou neomylnost se vztahujících, hájiti nesmí, a spolu, aby tento nález ve fakultě byl čten a od ní registrován. Fakulta registrovala jej po delším odporu (od

¹⁾ Libertez de l'église Gallicane. Paris 1594.

²⁾ Traité des Dervits et des Libertez de l'Eglise gallicane avec les preuves. Paris 1638. 3 T.

22. ledna — 4. dubna), ale suše a neúplně. Když 4. dubna 1663 v cisterciácké koleji cisterciák Vavřinec Desplantes větu o plné pravomocnosti papežově nad celou církví, která již v prosinci 1662 schválena byla, zastával: udal to generální advokát Talon 12. dubna parlamentu jako porušení jeho nálezu z 22. ledna a vymohl, že předseda disputace na rok suspendován, obhájce Desplantes od dosažení licenciátu vyloučen, a dřívější dekret zostřen byl. Aby podobné věci se neopakovaly, vnutila vláda r. 1663 Sorbonně 6 článkův o papežské moci, které měly nejvíce záporné znění: není prý učením fakulty, že papež nějakou moc nad časnými věcmi královými má (1), nad všeobecným církevním sněmem stojí (5) a bez souhlasu církve neomylně učí (6); učením fakulty jest, že král ve věcech časných jenom Boha za svého vrchního uznává (2) a jeho poddaní pod žádnou záminkou od povinné poslušnosti rozřešení býti nemohou (3); a fakulta neschvaluje nikdy učení, které by se vážnosti králově, neb pravým svobodám gallikánské církve, neb kanonům v království přijatým, protivilo. Ale bez ohledu na nátlak vlády podepsalo jenom 70 doktorů tyto články, ale parlament přikázal přec, aby nikdo pod těžkým trestem nehájil vět, které by se těmito 6 článkům protivily, a poručil všem universitám je registrovati.

Když Ludvík XIV. s apoštolskou Stolicí do sporu o právo regalie přišel, měli 52 preláti v březnu a květnu 1681 za předsednictví arcibiskupů: pařížského Harlay-e a remešského Le Tellier-a, v Paříži schůzi, a radili dle návrhu arcibiskupa remešského králi, aby národní sněm (concil) nebo generální sjezd duchovenstva k odstranění římské osobivosti svolán byl. Král svolal generální sjezd francouzského duchovenstva, jehož usnesení nepotřebovala jako usnesení národního sněmu papežského potvrzení, na 1. října 1681. Ke konci října sešli se v Paříži 34 biskupové, 2 generální jednatelé francouzského duchovenstva a 36 jiných duchovních, kteří všickni od vlády dobře vybráni byli. Sjezd trval do 1. července 1682, a duší jeho byli: František de Harlay, arcibiskup pařížský (1671—1695), docela to světský a necírkevní prelát; jeho o nic lepší Karel Moric Le Tellier, arcibiskup remešský (1671—1710); Mikuláš Colbert, syn ministra Colberta, koadjutor biskupa rouenského; Gilbert Choiseul, biskup tournayský, a Jakub Benignus Bossuet, biskup meauxský. Jeho úkolem bylo sestaviti deklaraci o objemu papežské moci ve Francii. Biskup Choiseul, který deklaraci se-

staviti měl, chtěl se již pro rozkol vysloviti, když ještě v čas 13. března 1682 Bossuet její sepsání převzal. Bossuet složil 4 články o církevní moci papežově, které sjezd 19. března přijal. Tyto 4 články gallikánské znějí:

1. „Bůh dal sv. Petru a jeho nástupcům, náměstkům Kristovým, a církvi samé jenom moc v duchovních a věčného spasení se týkajících věcech, nikoli však v občanských a časných. Králové tedy a knížata nejsou ve věcech časných žádné církevní moci podrobeni, a nemohou mocí klíčů církve, ani přímo ani nepřímo, býti sesazeni a jejich poddaní od věrnosti a poslušnosti rozřešeni.“ 2. „Apoštolská Stolica a nástupcové Petrovi, náměstkovi Kristovi, mají plnou moc v duchovních věcech, ale při tom zůstávají v platnosti také ustanovení církevního sněmu kostnického (3. a 4. sedění) o moci a vážnosti všeobecných sněmův, a gallikánská církev neschvaluje toho, když někteří ona ustanovení za ustanovení pochybné vážnosti prohlašují, neb jenom na čas rozkolu obmezují.“ 3. „Proto jest užívání apoštolské moci kanony upravit; spolu platí též pravidla, zvyky a předpisy, jež od království a církve francouzské přijaty byly, a náleží to k objemu apoštolské Stolicе, aby stanovy a obyčeje tak vznešenou Stolicí a souhlasem církvi schválené, vlastní platnost obdržely.“ 4. „Ve věcech víry má papež nejpřednější vážnost, a jeho rozhodnutí mají platnost pro veškerou církev a jednu každou zvlášť, ale jeho výrok (judicium) není nezvratný, nepřistoupí-li k němu souhlas církve“ ¹⁾.

Sjezd poslal tuto deklaraci všem biskupům, a prosil krále za její potvrzení, který to 22. března učinil a rozkázal, aby všude byla registrována a za pravidlo při vyučování byla ²⁾.

Sorbonna nechtěla se deklaraci podrobiti a ji registrovati, teprve po krutém násilí, lsti a piklemi přiměla vláda 162 doktory, že ji přijali, kdežto 591 to odepřelo. Vláda pokládala oněch 162 za fakultu.

Papež Innocenc XI. zavrhl gallikánskou deklaraci, dal ji katem veřejně spáliti a odepřel členům onoho sjezdu, které král biskupy jmenoval, své potvrzení tak, že do r. 1688. 35 biskupských stolcův uprázdněno bylo. Vláda pomýšlela na dosa-

¹⁾ Collect. Lac. I. 831.

²⁾ l. c. 833.

zování biskupů bez papežského potvrzení, ale přece neodvážila se toho.

Ludvík XIV. nahlédl konečně, že daleko pokročil; nechtěje skutečnému rozkolu, proto obrátil. Papež Alexander VIII. zavrhl bullou: „*Inter multiplices*“ ze 4. srpna 1690 gallickánskou deklaraci, však odložil její prohlášení až na smrtelné lůžko, z něhož králi 30. ledna psal ¹⁾, aby bullu dobrotivě přijal. Ludvík XIV., proti němuž veřejné mínění v Evropě víc a více vystupovalo, vyjednával s papežem o takové odvolání, které by se porážce nerovnálo. Deputovaní z r. 1682., kteří za biskupy jmenováni byli, vyslovili svou lítost nad tím, co sjezd učinil ²⁾, a král psal papeži Innocencovi XII. 16. září 1693, že vydal potřebné rozkazy, aby věci v jeho nařízení z 22. března 1682 obsažené a deklarace duchovenstva se týkající, žádné platnosti neměly ³⁾. Papež potvrdil jmenované biskupy, ale registrování v parlamentech nebylo odvoláno, které vždycky o své gallickánské zásady mohly se opírat. Sjezd uherských biskupů konaný v Trnavě 23. října 1682 zavrhl gallickánskou deklaraci ⁴⁾. Po smrti krále Ludvíka XIV. poručil pařížský parlament znovu provést královský edikt. Pius VI. zavrhl v bulle „*Auctorem fidei*“ 4 články, které však Napoleon I. opět za zákon předepsal. Naposled odsoudil gallikanismus všeobecný církevní sněm vatikánský.

Zásady gallickánské hájil Ludvík Eliáš Du Pin († 1719), professor v Paříži. Hlavním obhájcem stal se Bossuet, jehož obrana gallickánské deklarace ⁵⁾ však teprve 26 let po jeho smrti († 1704) tiskem vyšla, kteráž však zdá se býti na mnohých místech porušenou. Bossuet stal se svým působením „otcem liberální katolické teologie“, která papeži nohy libá, ale ruce váže, a církev nástrojem politické vlády a theologickou vědu monopolem servilních státních učencův učiniti chce.

Gallikánská deklarace zdá se na první pohled dosti nevinnou, avšak, byvši do života uvedena, ruší veškerou církevní ústavu. Odtud pochází onen pamětihodný zjev, že tato dekla-

¹⁾ l. c. 834.

²⁾ l. c. 835.

³⁾ l. c. —

⁴⁾ l. c. —

⁵⁾ *Defensio Declarationis Cleri Gallicani*. Luxemb. (Gen.) 1730. (*oeuvres de Bossuet*, nouv. éd. Paris. 1836. T. IX.). — Hergenröther K.-G. II. 550.

race hned po svém uveřejnění r. 1682. úplnému souhlasu protestantův a jansenistů se těšila. Když sbor biskupů jest nad papežem, pak panovala po 14 století u papežův arrogance (osobivost) a u biskupův ignorance (nevědomost); církevní právo musí se tedy ve všech svých částech změnit, ale vlastně neplatí, jsouc výplodem dlouholetého klamu.

Tento gallikánský názor stal se majetkem všech evropských dvorův a státníků, kteří jej do života uváděli a dvorními učenci tak zvanými regalisty hájiti dali. Takovými regalisty byli v Neapolsku Petr Giannone a ve Španělsku Melchior de Macanaz.

Gallikanismus v Neapolsku a Španělsku.

Gallikánský směr proudil mohutně v Neapolsku a Španělsku. Tanucci dříve profesor v Pise, stal se r. 1734. ministrem mladého krále neapolského Karla III. a navrhoval mu hned nutné opravy v církvi. Zlato a stříbro v kostelích mělo býti zabaveno a král měl míti právo při volbě nového papeže vyloučiti z volby osobu sobě nemilou. Vláda obmezila počet svěcených kněží, zavedla královský placet na papežské listiny, zakázala nabývání nového majetku duchovenstvem a zřizování nových jezuitských kollejí. Když r. 1759. Karel králem španělským se stal, a Neapolsko svému osmiletému synu Ferdinandovi IV. zanechal, stal se Tanucci všemohoucím a prováděl beze všeho ohledu své opravy v církvi. Příjmův uprázdněných biskupství, která až 10 let někdy se neobsazovala, užívala královská komora ke svým účelům, kláštery se rušily (v Sicilii 38) a statky jejich zabavovaly; desátek se zrušil; chrámy, kláštery, bratrstva a semináře prohlásila se za neschopna děditi neb nového majetku nabývati; manželství bylo prohlášeno za pouhou občanskou smlouvu, a všechny manželské věci odkázány světským úřadům. Toto všechno provedl Tanucci o své újmě za nedospělosti královny. Když král r. 1767. dospělým se stal, vládl Tanucci dále. Řád jezuitský byl zrušen, podobně lenní poměr Neapolska ku papeži; teprve když Tanucci i proti královně, která byla rakouskou princeznou, vystupovati počal, musil po 43leté vládě odstoupiti.

Když král neapolský Karel III. r. 1759. na španělský trůn dosedl, ponechal všechnu vládu svému ministru hraběti

Arandovi a jeho pomocníkovi hraběti Kampomanesovi, kteří gallická práva v říši zaváděli. Totéž dělo se za jeho nástupce Karla IV. (1788), kde opět hrabě Blanka a Don Godoi vlastně vládli a proti církvi příkře vystupovali.

§ 509. Febronianismus¹⁾.

Necírkevní duch gallický zachvátil i biskupy, kteří v tomto čase k tomu směřovali, aby svou moc na újmu ústřední moci papežské rozšířili a jakýsi druh svrchovanosti biskupského sboru nad papeže stanovili. Za tímto účelem vydal Jan Zlatouší Mikuláš Hontheim, bývalý posluchač jansenisticky smýšlejícího kanonisty Zegera Bernarda van Espen, profesora v Luvni (1675—1728), a světicí biskup trevírský r. 1763. knihu ve Frankfurtě (Bullioně) pod vymyšleným jménem Justina Febronia o církvi a papežské moci, jejíž nápis jest: „*Justini Febronii, jurisconsulti, de statu Ecclesiae et de legitima potestate Romani Pontificis liber singularis, ad reuniendos dissidentes in religione Christianos compositus.*“ Zde učí, že Kristus moc klíčů svěřil veškeré církvi, t. j. sboru všech věřících, která ji svými služebníky, biskupy, vykonává; mezi biskupy jest prý prvním a jejich předsedou biskup římský, který sice má vážnost přede všemi a nade všemi, ale nemá nad nimi žádné pravomocnosti; primát prý není nutně s církví římskou spojen, papež nemůže sám o sobě zákony vydávati, které by veškerou církev vázaly; účelem primátu jest zachovati jednotu, a všechna práva, která k tomu slouží, jsou prý nutna, ostatní všechna pouze náhodna, která zpět na biskupy padnouti musí. Prostředky, kterými moc papežská na původní míru zpět uvedena býti má, jsou dle Hontheima tyto: pomoc zeměpánů, zkoumání apoštolských listin dřív, nežli se prohlásí, odvolání ab. abusu odpor proti nárokům a přehmatům papežským, a konečně samostatné vykonávání veškeré pravomocnosti biskupské bez ohledu na Řím.“

Hontheim byl tak drzým, že tuto revoluční knihu „Klementu XIII., nejvyššímu biskupu, prvnímu na zemi náměstkovi Kristovu“, věnoval, a tak jej hned v prvních řádcích urazil, čině jej „prvním mezi sobě rovnými.“

¹⁾ Dr. Mejer: Febronius. Tüb. 1880. Srv. Hist.-pol. Blätter. sv. 86. str. 529. —

Celá kniha složená jest z názorů Richera, Du Pina, van Espena a protestantského juristy Samuele Pufendorfa. Když již tiskem vyšla, a začalo se propovídati, že Hontheim jest jejím spisovatelem, popíral Hontheim ve francouzských kolínských novinách listem nějakému příteli daným dne 23. října 1763 své autorství, řka: „já neuznávám toho díla, které zde ještě ani není, za své, a četl jsem s politováním, že byly psány a tištěny mnohé věci, které vážnosti sv. Stolicе v jejím základě škoditi mohou“; a ke konci listu prosí přítele, aby „toto jeho vyjádření každému podal, s kým mluvíti bude, a tak špatnou pověst o něm zničil“¹⁾. Větší nestoudnosti mysliti si nelze. Papež Klement XIII. zavrhl hned tuto knihu 27. února 1764 a napomínal všechny německé arcibiskupy a biskupy, aby ji potlačili. Bez ohledu na to hájil Hontheim pod rozličnými falešnými jmény svého díla, a vydal je r. 1769. v novém rozmnoženém vydání ve Frankfurtě nad Mohanem²⁾. Papež Klement XIV. obrátil se na arcibiskupa trevírského a císařský dvůr, ale bez úspěchu. Dílo Hontheimovo šlo náramně na odbyt, a bylo do mnohých jazyků přeloženo; republika benátská ochraňovala 1767 vydání italského překladu; ve Vídni bylo dílo třikráte zkoumáno a vždycky propuštěno, a dvorní kanonisté přijali jeho zásady do svých učebnic, jako Eybel, Pehem, Riegger, Rautenstrauch.

Proti lichosti a nedůvodnosti díla Hontheimova, které Lessing, jistotně svědek nestranný, „nestydatým lichocením knížatům“ nazval, povstali učenci, výtečnými spisy je vyvracejice, jako Petr Ballerini³⁾, dominikán Mamacchi⁴⁾, jesuita Zaccaria⁵⁾, kapucín Viator a Cocaleo⁶⁾ v Itálii, a v Německu: Zech⁷⁾, Kleiner⁸⁾, Schmidt⁹⁾, Carrich¹⁰⁾ a jiní.

¹⁾ Gazette de Cologne. 1763. Nr. 87.

²⁾ Roku 1777. vyšel Febronius abbreviatus et emendatus.

³⁾ De potestate eccl. summorum Pontif. et Conciliorum gener. una cum vindiciis auctoritatis pontific. contra J. Febronium. Veronae. 1768.

⁴⁾ Epistolarum ad J. Febron. J. C. de ratione regendae christ. rei publicae deque legit. Rom. Pont. potestate liber. 1. 1778.

⁵⁾ Antifebronio. Pisauri 1767. 4 voll. 8. Antifebronius vindicatus. Cessen. 1768, 1771. 4 voll. 8.

⁶⁾ Italus ad Febron. Luc. 1768. Trid. 1774.

⁷⁾ De judiciis eccles. tit. 13 de schismate. Ingolst. 1766.

⁸⁾ Observationes ad Justini Febronii librum quaedam summariae. 1764.

⁹⁾ In Thes. jur. eccl. dissert. t. II. p. 46 sq.

¹⁰⁾ De Eccles. Rom. Pont. et Episc. legit. potest. Colon. 1773.

Papež Pius VI. žádal trevírského kurfirsta Klementa Václava skrze svého kolínského nuntia, Karla Belisomiho, aby Hontheima k odvolání pohnul. Po mnohém namáhání kurfirstově podal Hontheim 14. června 1778 návrh odvolání a odevzdal 25. června kurfirstovi pamětní spis, chtěje vyvrátiti některé jemu připisované bludy, z něhož jest patrné, že věcně odvolati nechtěl. Jeho návrh odvolání neuspokojil v Římě, který mu poslal přídavky a opravy, jež mu učiniti bylo. Dne 15. listopadu 1778 poslal papeži obšírné odvolání, které papež schválil, v konsistoři uveřejnil a též katolickým dvorům podal. Ve Vídni a Madridě mrzeli se na toto odvolání, a rakouská censura zakázala konsistoriální akta a všechny spisy pro odvolání i proti němu. Hontheim se svými přáteli byl uražen, že papež jeho odvolání veřejnosti podal, ale státní sekretář kardinál Albani žádal listem ke kurfirstu Klementu Václavovi od 4. května 1778 již výslovně Hontheimova souhlasu k uveřejnění papežem. Dne 4. února 1779 oznámil Hontheim své odvolání věřícím pastýřským listem; ale listy, které svému příteli Krufftovi psal, ukazovaly, že jeho odvolání jest neupřímným a pokryteckým. Krufft psal v tom smyslu do rozmanitých časopisův, aby napřed veškerou víru odňal nové knize Hontheimově: „*Justini Febronii Jur. cons. Commentarius in suam retractationem Pio VI. a. 1778 submissam*“, ve Frankfurtě r. 1871. vydané. Bez ohledu na pokorné a uctivé fráse v průvodním listě, jež Hontheim papeži s tímto komentářem zaslal, jest tento komentář důkazem, že Hontheim zůstal starým. Papež poručil kardinálu Gerdilovi¹⁾, aby jej vyvrátil, a kázal stvrdošijným mužem zavést nové vyšetřování, jemuž jenom svou smrtí na své ville v Montquintinu v Lucemburku († 2. září 1790) ušel. Názory Hontheimovy líbily se četným knížatům a jejich rádcům, a byly většími a menšími spisy rozšiřovány, aby státní církevnictví upevňovaly. Hontheim²⁾ zasadil svým pohoršením hrozně rány církvi.

¹⁾ In commentar. a J. Febronio in suam retractationem editum Animadversiones. Opp. ed. Rom. XIII. 177–390.

²⁾ Hontheim má zásluhy jako dějepisec svými díly: *Hist. diplomatica Trevir. Aug. Vindel. 1750* 3 T. a pak *Prodomus Historiae Trevir. Aug. Vindel. 1757*. 2 T.

§ 510. *Josefinismus*¹⁾.

Dle zásad Hontheimových snažil se císař Josef II. upravití církevní poměry svých říší. Josef II. byl syn císaře Františka I. Lotarinského a zbožné Marie Terezie, posledního potomka slavných Habsburků; narodil se ve Vídni 13. března 1741. Jeho vychování bylo pochybené; jeho učitelé náboženství jesuité Parhammer a Franz vštíplili mu dosti hluboké přesvědčení tak, že při vší oposici a snaze po tehdejší osvětě nikdy netečným k náboženství se nestal, ale ostatní učitelé učinili jej nepřitelem všech historiokých a právních poměrů v jeho říších platných, a poučili ho důkladně o hlubokostech a ohavnostech hierarchie a kterak papežové s císaři zacházeli, a položili tak základ ku pozdějšímu výbuchu. Dne 27. března 1764 byl za krále římského ve Frankfurtě zvolen, a 3. dubna potom slavně korunován. Po smrti svého otce přijal r. 1765. název „císaře,“ a byl od své matky spoluvládce království a zemí dědičných učiněn. První čin spoluvládce byla nesmírná šlechetnost k říši, že spálil 22 milliony kuponů (tak se jmenovaly státní papíry, vydané po 7leté válce), které po otci zdědil, chtěje takto státní dluh svých zemí vlastní ztrátou na jmění menším učiniti.

Jakkoli císařovna Marie Terezie (1740—1780) byla paní osobně náboženství katolickému oddanou, kteráž i při poddaných na ně hleděla: šířil se přece za její vlády, aniž tomu zabrániti mohla, duch liché osvěty a francouzské nevěry po říši německé, vnikal do její království a zemí dědičných, rozhostil se v tak zvaných kruzích vzdělaných, a potáhl po sobě valnou část dvorní šlechty. Obzvláště všemohoucí ministr a rádce císařovnin, kníže Kaunic, byl velikým ctitelem Voltairovým a pilným čtenářem jeho spisů; za svého pobytu v Pa-

¹⁾ Srv. mou rozpravu: Císař Josef II. v „Časopise kat. duch.“ 1874. str. 1. 120, 173, 275, 330, z níž krátký výtah podáváme, a kde všechny prameny udány jsou. — Paganel: *Gesch. Josephs II.* Leipzig. 1844. 2 Bde. — Lorenz: *Joseph II. und die belg. Revolution.* Wien. 1862. — Seb. Brunner: *Die theol. Dienerschaft am Hofe Josephs II.* Wien. 1868. *Geh. Correspondenzen und Enthüllungen.* Wien 1868. *Die Mysterien der Aufklärung in Österr.* Mainz. 1869. *Correspondance intime de l'emp. Jos. II. avec Cobenzl et Kaunitz.* Mayence 1871. — Ritter: *Kaiser Joseph II. und seine kirchliche Reformen.* Regensb. 1867. — Wolf: *Aufhebung der Klöster in Innerösterreich.* Wien. 1871. — Lindner: *Aufhebung der Klöster in Deutschtirol.* Innsb. 1886.

řízi měl po nějaký čas Rousseau-a jako tajemníka u sebe. Mimo to přicházelo mnoho vysokých úředníků z Nizozemí ke dvoru vídeňskému, kteří, jsouce nadchnuti duchem jansenistickým, svou nenávisť proti hlavě církve s sebou přinesli a dále rozšiřovali. V duchu této osvěty jsa vychován, stal se císař Josef II. středním bodem, okolo něhož všichni osvícenci se otáčeli, a v nějž svou naději skládali. Především hleděla si tato strana získati biskupy, a proto obsazovala všechna biskupství takovými muži, o kterých věděla, že v jejím smyslu působiti budou. Podporovala směr febronianský a obsazovala učitelské stolice muži tohoto ducha. Na Marii Terezii vymohla četné zákony na úkor církve, ale vždycky tak, že nějaký církevní hodnostář svým pláštěm je kryl; však při zbožnosti císařovnině nemohla je po svém přání prováděti. Marie Terezie zemřela 29. listopadu 1780 a prosila na smrtelném loži ještě svého syna, aby náboženství svých otců se nespouštěl.

Císař Josef II. uchopil se vlády s pevným úmyslem, že se stane oblažitelem a dobrodincem svých národův a zvelebitel i upevnitelem svých království a dědičných zemí. Svě všechny země, které posud měly rozdílné zákonodárství a nestejnou ústavu, chtěl v jeden stát s jednou ústavou a s jednotelným zákonodárstvím přetvořiti. Církev se svou ústavou a samostatností, se svou hlavou v Římě, se svým vlivem a spojením daleko za hranice zasahujícím, se svými řády, se svým velikým majetkem a svými výsadami nedala se na dobro srovnati se zásadami a úmysly císařovými, protivila se jeho pojmům o státu, státní moci a právech suverénity. Toto všechno mělo se změnití a namnoze zrušiti.

Dekretem od 26. března 1781 zavedl „*placetum regium*“ na všechny papežské listiny ve všech dědičných zemích. Poněvadž bully „*Unigenitus*“ a „*In coena Domini*“ za štít papežských práv se pokládaly, bylo dekretem od 4. května 1781 užívání a čtení bully „*Unigenitus*“ zakázáno, o které pod trestem největší nemilosti hluboké mlčení zachovati bylo; bulla „*In coena Domini*“ musila ze všech rituálů býti vytržena pod trestem 50 zlatých za každý exemplář, v němž by se našla. Dle nařízení ze 14. dubna 1781 neměli biskupové více žádati na papeži *facultates quinquennales*, a 4. září dostali rozkaz, aby v právu manželském samostatně od církevních překážek prominutí dávali. Duchovenstvo nesmělo pod ztrátou temporalii jiné prominutí připustiti, leč od vlastního biskupa udělené.

Řeholníci, žádající prominutí od svých slibů, musili se pouze na biskupa obracet (dek. od 25. ledna 1782). Dne 21. srpna 1781 bylo přísně zakázáno, aby nikdo bez zeměpanského dovolení od apoštolské Stolice nijakých vyznamenání, jako apoštolského domácího preláta, protonotáře, biskupa in part. nežádal a nepřijímal. Dne 26. března 1782 zrušen jest všeliký rekurs do Říma jako třetí stolice ve věcech manželských. Dne 7. října 1782 odňato právo apoštolské Stolici jmenovati kanovníky in mensibus papalibus a zavedeno královské jmenování.

Císař obává se, aby jeho poddaní, studující v collegium Germano-Hungaricum v Římě, ducha římského do sebe nenasáli a v zemích dědičných dále nerozšiřovali, zakázal 12. list. 1781 studie v tomto collegium a zřídil podobné v Pavii.

Těmito nařízeními byla církev v Rakousku skutečně od své hlavy odtržena, a stala se skutkem rozkolnickou, ačkoli nejménem.

Dne 2. dubna 1781 přerušil císař svobodné obcování biskupů s duchovenstvem a věřícími, podrobiv všechny jejich výnosy a listiny schválení zemské vlády.

Farářové stali se podřízenými úředníky krajské vlády; s kazatelen musili ohlašovati všechna zeměpanská nařízení, která lid znáti měl, a musili se před krajským úřadem vykázati, že tak učinili.

Císař vydal četná nařízení, vztahující se na služby Boží. Dne 4. února 1783 vyšla pravidla, jimiž kazatelům bylo se spravovati. Jinými patenty byl ustanoven pořádek služeb Božích, a to 6. dubna 1784 pro Čechy, 23. února 1783 pro Vídeň, 22. srpna 1784 pro Moravu atd. Dalšími rozkazy zrušeny byly všechny průvody, vyjma v den sv. Marka, v prosebné dni, o Božím Těle a ještě dva v roce, které se vždycky ve svátek konati směly, nikdy však v neděli. Tak též zakázáno vystavovati veřejně ostatky svatých, je ctíti a líbat. Všechny odpustky ohlášené v kalendářích, breviářích a modlitbách musily býti přeškrtnuty, „poněvadž“, jak praví dvorní nařízení, „učení, že působnost odpustkův i na duše v očistci se vztahuje, jest neodůvodněno.“

Vláda zakročovala s veškerou přísností, aby bývalé svěcené svátky ani nejmenší stopou od duchovenstva a věřících slaveny nebyly, a přikázala, aby v 5. lekci de vita Gregorii VII. (25. května) v breviáři celá částka „Contra Henrici imperatoris — data liberavit“ bílým papírem zalepena byla, a to pod pokutou 50 zlatých za každý breviář, v kterém by ono

místo bylo nezalepené. Pod touž pokutou bylo přikázáno zalépati všechna místa v řeholních breviářích, kterými na spojení s generály řádův a s Římem se poukazovalo.

Nařizenými v oboru služeb Božích trpěla jejich velebnost velice, služby Boží stávaly se suchopárnými, a nemajíce proměny také duchamornými, a neuspokojovaly nikoho.

Habsburský dům byl štítem církve, o který se reformace protestantská ve svém rozšíření rozbila, a uhájil pevnou rukou staré po otcích zděděné náboženství tak, že v České koruně a zemích rakouských pouze katolíci bydlili, třeba sem tam někteří jinověrci se byli zachovali. Ale v koruně sv. Štěpána dobyli si nekatolíci za tureckých válek úplné rovnoprávnosti s katolíky v ohledu politickém i náboženském. Za tohoto stavu vyšly císařské toleranční patenty, a to 13. a 17. října 1781 pro Rakousy, Čechy a Moravu; 12. list. pro Belgii, a 21. pros. pro Uhry. Těmito patenty bylo stanoveno, že „nekatolíci ve všem, vyjma toliko veřejné vykonávání služeb Božích, úplně na roveň s katolíky postaveni jsou, a vyznavačům augsburské a helvetské konfesse, jakož i nesjednoceným Řekům, *privatum exercitium* (soukromé vykonávání) náboženství se dovoluje tak, že katolickému náboženství pouze přednost veřejné bohoslužby zůstává.“ Nekatolické obce, majíce nejméně 100 rodin, mohly si vlastní modlitebnu, avšak vyjma Uhry, beze zvonů, věží a veřejných vchodův jakož i své školy stavěti. Za příčinou těchto patentův odpadli mnozí od církve, a tudíž vznikalo rozhořčení a nevole na všech stranách. Protestanté v Uhersku mrzeli se ze slova „tolerance;“ neboť oni netvořili „trpené,“ nýbrž říšskými zákony uznanou a katolické církvi rovnoprávnou konfessi, a viděli najednou své „přijaté“ náboženství proměněné pouze v „trpěné.“ Některé uherské stolice opřely se patentu. Jinde proměnil se jásot protestantů v násilí proti katolíkům. Zneužívajíce propůjčené svobody, sváděli a nutili katolíky k odpadnutí, opovrhovali katolickou bohoslužbou a tupili ji, ano sáhli bezbožnou rukou i na obrazy, sochy a kostely. Toto počínání zakázal císař 14. ledna 1782 co nejpřísněji, a skrotil bezbožníky. Katolíci byli nevolí naplněni, že jejich víra byla snižována, a přestup ku protestantství velmi snadným učiněn. Na statcích Solní Komory (*Salzkammergut*) přestoupilo do 31. prosince 1782 přes 2000 osob ku protestantství; v Čechách přihlásilo se množství sedláků za husity neb utrakvisty. Do června r. 1784. bylo ve Vídni přes 4000 protestantů, ve Štýrsku

3 obce a v Čechách 12 církevních sborů dílem augsburského dílem helvetského vyznání. V Chrudimském kraji vydávali se sedláci, svedeni jsouce jakýmsi židem, za „Abrahamity,“ později za „Deisty,“ proti nimž holí a karabáčem se zakročovalo.

Poněvadž o císařovi se roztrušovala pověšť, že jest mu to jedno, ke kterému náboženství se kdo přiznává, ano že odpadnutí od církve jest mu milé; že každý, kdo odpadne, časného zisku dosáhne; a konečně, že dostačí, když kdo své odpadnutí ohlásí, aniž by se k některému jinému náboženství přihlásil: hájil se proti tomuto nařknutí císař patentem ze dne 26. dubna 1782, kde tato křivá domněnka výslovně uvádí a vyvrací. Práví tam, že „rozšířiti a udržeti samospasitelné katolické náboženství jest jeho největší péčí, a přání jeho k tomu směřuje, aby všickni jeho poddaní z upřímného přesvědčení tohoto sv. náboženství se přidržovali a tak svého spasení nejjistější cestou dosáhli; leč k dosažení toho zapovídá císař všechno nucení; toliko laskavé poučení a dobrý příklad mají býti cestou, kterou by nekatolíci získáni byli; těmto zakazuje přísně sváděti katolíky klamnými sliby a křivým vykládáním tolerančního patentu.“

Císař Josef II., maje velikou lidnatost za ideál státní moudrosti, pokládal kláštery za zbytečné, neužitečné ano docela škodlivé, a ustanovil se, že je zruší. Především byly dekretem ze 14. března 1781 všechny řády od svých představených v Římě odtrženy, netoliko quoad temporalia, ale i quoad spiritualia et disciplinaria interna (netoliko co do věcí časných, ale i duchovních a vnitřní kázně se týkajících), a v největší milosti trpěla se pouze všeobecná konfederace quoad suffragia et preces, t. j. v klášteřích směli se pouze jeden za druhého modliti. Provinciálové mohli o svém zvolení jednoduše zprávu generálovi otevřeným listem, schváleným zemskou vládou, podati; zemská vláda odeslala tento list rakouskému vyslanci v Římě, kterýž jej odevzdal generálovi, jenž touž cestou mohl odpověditi. Dekretem z 20. května 1781 určeno, že kláštery mají míti určitý počet (numerum fixum) členův, dne 11. září 1782 byly všechny exemce zrušeny, a kláštery úplně podrobeny biskupům, jimž už dříve dne 24. září 1781 na srdce vloženo bylo, aby svědomitě nad tím bděli, aby spojení řadů s generály a jinými cizozemskými domy zcela přerušeno bylo. Dekretem z 30. listopadu 1782 byly občasné volby představených i tam zavedeny, kde se to stanovám pro-

tivilo. Císař odňal klášterům právo voliti si opata; žijící opatové měli až do smrti své zůstat, ale po jejich úmrtí měli nastoupiti opatové komendatární, jimiž byli pravidelně světší kněží vládou ustanovení, kteří statky klášterní spravovali a nad pořádkem bděli, ale pravými hrobaři řeholního řádu a majetku býti se ukázali. Řádům žebravým, vyjma milosrdné bratry, zakázáno sbíratí almužnu, a co nutně na živobytí potřebovali, vykázáno jim z náboženské matice; kdo by při žebratě byl dopaden, jako podvodník měl býti potrestán.

Takovýmto dekrety byla životní síla klášterům podřazena; oni více nežili než jen živořili. Ale i toto živoření vzalo u přemnohých za své, ježto byly na dobro zrušeny. Dne 12. ledna 1782 vyšel první dekret na zrušení klášterův, jichž císař, nehledě na vůli zbožných zakladatelů, za své vlády ve všech zemích 721 zrušil, z nichž 71 na Čechy¹⁾, 42 na Moravu, 70 na Rakousy, 70 na Štýrsko a Krajinu a 44 na Tyroly atd. připadají. Jenom ty kláštery, které se vyučováním, kázáním, duchovní správou neb obsluhou nemocných obíraly, ponechal. V Čechách nehyla ani nejpamátnější založení starých knížat a králů českých ušetřena.

Odhadování budov, statků, klenotů klášterních, jejich prodej a hospodaření bylo v pravdě hrozné; panoval při tom surový vandalismus a neslýchaná nepoctivost výkonných orgánův²⁾. Staré pomníky umění³⁾, obrazy a sochy, stkvostné kalichy a monstrace rozprodaly se za fatku židům, kteří ze zrušení klášterů největší užitek měli. Drahocenné rukopisy ze zrušených klášterů prodávaly se po librách na sýr; knihovny byly za babku rozprodávány; plný vůz knih z klášterních

¹⁾ Dalším prováděním josefinských zákonů byly ještě r. 1812—1816. tři kláštery v Čechách zrušeny: k tomu přijde ještě 17 zrušených kollejí jesuitských a 83 poustevny.

²⁾ Ku př. asi 10 krokův od císařského hradu ve Vídni stál „královský klášter“ (Königskloster), který měl býti prodán; odhadná cena byla 30000 zl.: městská rada podávala hned 60.000 a slibovala, že co přetrží, pokladně chudých odvede. Návrh byl přijat, a budova prodala se za 125.000. Stkvosty tohoto kláštera cenila komise na 36.000, císař maje v ruce kvitanci na 50.000 ztázal se hraběte Kolovrata, kterak všechny stkvosty a poklady tam nalezené za 36.000 ceněny býti mohly. Kolovrat odpověděl vyhýbavě: kterak celá věc dopadla, není známo.

³⁾ I nádherný královský hrad v Praze měl býti v kasárny proměněn, ale všeobecný výkřik nevole po celých Čechách pohnul císaře, že rozkaz odvolal. —

knihoven prodával se za 1 neb 2 zlaté. Van Swieten, přednosta dvorní studijní kommissee, kázal všechny knihy, které jenom, jak pravil, „obrazotvornosti a přepychu učenců slouží, a stará vydání knih z XV. století a co toho více jest, odstraniti a zničiti, poněvadž toto všechno pro universitní knihovnu velmi pochybné ceny jest“ (3. dubna 1786). Stoupy potom pracovaly pilně na stlučení a zničení toho, co Gottfried van Swieten „přepychem učenců“ jmenoval. A když nejvyšší kancléř proti tomu povstal, tvrdě, že takové barbarství s vůlí císařovou se nesrovnává, odpověděl van Swieten: „Ono zničení knih stoupami a prodej makulatury týká se pouze knih theologických a zde není třeba nijaké ztráty se obávati.“

Členové zrušených klášterů dostávali na čas svého života skrovné zaopatření. Z jmění a statků klášterních a z výnosu rozprodaných jejich skvostů zřídil císař pro každou zemi „náboženskou matici“, která by náklad na církevní potřeby v zemi zapravovala.

Císař dal ve větších městech mnohé chrámy a kaple zavřít, z nichž potom některé zbořeny a jiné rozprodány byly; jenom v Praze stalo se to 38 kostelům a kaplím.

Roku 1783. byly všechny řehole třetího řádu zrušeny, a jmění jejich připadlo náboženské matici. Rovněž zrušena jsou všechna bratrstva, a založeno jedno obecné bratrstvo pod jménem „bratrstvo účinné lásky k bližnímu s ohledem na potřebné chudé.“ S tímto bratrstvem měl se spojití ústav chudých. Císař totiž zakázal veškerou žebrotu, nařídil, aby nikdo v soukromí almužny nedával a zřídil ústav chudých. Každý z obyvatelů měl se upsati, mnoho-li na chudé chce dáti; z těchto příspěvků zřídila se pokladna, z níž chudí každé obce nějakou částku na den dostávali. Ale celý ten ústav zmizel brzo, nezanechav po sobě stopy, neboť křesťanská láska nedá se policejně zříditi a mizí tam, kde ráz nějaké daně na ni se uvalí. Ze všeho zbylo jen to, že faráři správci chudinství ve svých osadách zůstali.

Aby vládou zavedené opravy trvanlivosti nabyly, potáhla vláda ve svůj obor vychování duchovenstva. Dne 30. března 1783 vyšel dekret, jímž se všechny vychovávací ústavy duchovenské při sídlech biskupských a klášterích zrušily, a *generální semináře* zavedly. Tyto byly zřízeny: ve Vídni pro Rakousy, v Praze pro Čechy, v Olomouci pro Moravu a Slezsko, ve Lvově pro Halič, v Štýrském Hradci pro Štýrsko, Korutany, Krajinu a Terst, v Innsbrucku pro Tyroly, ve Frýburku pro

přední Rakousy, v Luvni a Lucemburku pro Belgii. Představenými těchto seminářův a professory theologie jmenovala vláda muže, na které se spolehnouti mohla. Veřejně učilo se: 1. neomylnost církve jest pochybná; 2. Tridentský sněm prohlásil několik článků víry, které v staré době základu nemají; sněm není neomylný; 3. nesnadno jest dokázati božský původ zpovědi; 4. církev nemá žádné zákonodárné moci, a její nařízení nejsou platna, pokud státního potvrzení nedosáhnou; 5. církev nemá právo stanoviti překážky manželství; 6. bezženství není dokonalejší stav nežli manželství; 7. svátosti patří k vnějšku náboženství, které v jejich užívání nezáleží; 8. půst protiví se zákonům přirozeným, jakmile nad obyčejné předpisy střídmosti vystupuje; 9. pekelné tresty nejsou věčné; 10. církev prohlásila mnohé scholastické subtilnosti za články víry. Někteří profesoři byli veřejní svědcové mládeže a podkopávali netoliko náboženství, ale i obyčejnou mravnost; jmenovitě seminář frýburský vyznamenával se nemravností a zvrhlostí svých profesorův, a nejspravedlivější žaloby na to nezmohly nic proti bezbožnosti jansenisty van Swieten. Van Swieten byl ochráncem profesora bohosloví v Rattenberku v Tyrolsku Jana Kolba, který v pátek své chovance do nejsprostších krčm vodil a je vyzýval, aby masa požívali. Veřejně učil, že smilství není žádným hříchem, naopak dovoleno a nutno. Jansenista Tamburini, byv vyhnán z území benátského pro své rouhání a pohoršlivé proposice, utekl se do Pavie a stal se tam rektorem generálního semináře. Generální semináře byly v pravdě k tomu, aby počet duchovenstva zmenšily, a již r. 1788. stěžováno si na jeho nedostatek. Za císaře Leopolda II., kterýž opět zřízení biskupských ústavů dovolil, byly zcela zrušeny; pražský již r. 1790.

Reformy císaře Josefa II. budily hned na počátku v papeži Piu VI. obavu, že císař na úplné odtržení od Říma pomýšlí. Z té příčiny podal nuntius Garampi 12. prosince 1781 knížeti Kaunicovi notu, v níž papež na počínání císařovo si stěžoval, ale nic nepořídil. Papež doufal, že osobní návštěvou císaře ve Vídni na lepší cestu uvede, a rozhodl se k ní proti radě mnohých kardinálů. Dne 27. února 1782 opustil Řím a bral se k hranicím rakouským přes Benátky. Císař dal jej v území rakouském všude s veškerou poctivostí přijati, ale zakázal všechny veřejné zvláštní pocty se strany duchovní i světské, poněvadž prý papež na zapřenou cestuje. Když se

papež k Vídni blížil, vyjel mu císař vstříc do Neukirchenu, po čemž vjel papež do Vídně 22. března 1782. Ale ve Vídni byl chován jako ve vězení. Nikdo nemohl se k němu přiblížit, nikdo nedosáhl slyšení u papeže, kdo nebyl dříve zaznamenán. Papež nemohl se jinak veřejně objeviti, leč v průvodě četných dvorních služebníků; zkrátka byl jako pod dohlídkou. V reformách se pokračovalo neustále, a mnohé kláštery byly zrušeny. Aby mocný dojem, jež přítomnost papežova na lid činila, byl setřen, byly mezi lid házeny spisy ve smyslu práva febronianského. Pamfletista Eybel psal brožúrky o otázkách: „Co jest papež? ¹⁾ co jest biskup? co jest farář?“ ve kterých vesměs hrubé útoky proti primátu se činily. Sonnenfels, vídeňský professor státních věd, podezřívá ve své brožůrce, určené pro vzdělané třídy, cestu „Italianovu“ (!), že snad pohostinství, které mu Němec prokazuje, nezneužije, aby poddané proti císaři popuzoval. S podobným hanebným obsahem vyšlo plno brožůrek.

Papež přesvědčil se brzo, že jeho cesta s účelem se minula. Skoro denně scházel se s císařem, který však vyhýbal se všem rozmluvám o církevních věcech. V konferenci, ke které se dostavili papež a císař, kardinálové Migazzi, arcibiskup vídeňský, a Herzan, kterýžto poslední schválně z Říma, kde byl rakouským vyslancem, do Vídně povolán byl, a kníže Kaunic, měl papež dlouhou řeč o rozličných přehmatech a připojil mnoho z církevního práva. Ale císař přerušil ho, řka, že „on sám (císař) žádným theologem není a církevnímu právu velmi málo rozumí“, a doložil: „Vaše Svatost račiž své návrhy, které činiti ráčíte, sepsati, abych je mohl předložit svým theologům k vyšetření“ (!). „Co se týká výnosů, které jsem vzhledem na kostely a kláštery učinil“, pokračoval císař, „myslím, že kardinál Herzan je Vaší Svatosti oznámil a ji přesvědčil, že můj úmysl dobrý jest. Nařízení, která jsem učinil, byla nutna. Vynasnažím se i budoucně jich hájiti, ježto žádné z nich učení církevnímu ani v nejmenším neodporuje“. Rovněž marnou zůstala návštěva, kterou papež u knížete Kaunice v Mariahilfu 16. dubna učinil. Když papež do Vídně přijel, opomenul jej Kaunic navštívit. Papež prominul mu tu nešetrnost, a chtěje zvláštní pozorností tomuto mocnému státníkovi věnovanou jej

¹⁾ Spis Eybelův „Co jest papež“ ztratil Pius VI. brevem „Super soliditate“ z 28. list. 1786. Denzinger: Enchir. p. 385.

získati, utržil si samých nezdvořilostí a hrubostí. Když papež kancléře tázati se dal, kdy by památnosti jeho paláce shlédnouti mohl, určil mu Kaunic den a hodinu. Když papež ve ville se objevil, přijalo jej služebnictvo v bohaté livreji, ale Kaunic v obyčejném oděvu domácím, a dával na jevo důvěrnost, která se zpupné vysokomyslnosti na vlas podobala. Když Pius VI. do jeho pokoje vstoupil, stál Kaunic, jakoby byl zahloubán v myšlénkách, u kamen, a ohříval se s rozhrnutými šosy u kabátu, maje klobouk na hlavě; na několik okamžení sejmul klobouk, ale úštěpačně se omlouvaje, že slabou hlavu má, posadil jej zase na hlavu. Potom nechal papeže obrazy prohlížeti; ale aby prý papež před každým obrazem pravé stanovisko zaujal, kázal mu brzo vpřed brzo na zad vstoupiti, brzo na pravo brzo na levo se obrátiti. Poprvé tu poznával Pius VI., že ruka nešetrného nevěrce postrkuje jím, k němuž jinak každý s největší dvorností se blížil, a kterého se každý jen proto dotýkal, aby mu holdoval.

Za pobytu papežova ve Vídni děla se vyjednávání mezi kardinálem Herzanem, jako plnomocníkem císařovým a nuntiem Garampi-m, kteráž ovšem žádného úspěchu neměla. Za těchto okolností musil to papež za jakousi milost pokládati, že některým uherským biskupům bylo dovoleno s ním společně dvě konference konati. Posléze dne 22. dubna 1782 opustil Pius VI. Vídeň, v podstatě ničeho nedosáhnuv, vyjmeme-li hluboký dojem, jež na národy rakouské učinil. Císař doprovodil papeže až do Mariabrunnu a oznámil po několika hodinách zrušení Mariabrunnského kláštera, patrně na důkaz, kterak jej cesta papežova pohnula. V reformách, dříve započatých, pokračovalo se po odjezdu papežově ještě s větší pílí a rázností. Tři dni po jeho odjezdu dne 25. dubna vyšel dekret, jímž 160 klášterů v Nizozemsku, 64 v Čechách a 31 v Horních a Dolních Rakousích zrušeno bylo.

Pius VI. navrátil se 13. června 1782 do Říma, všecek zarmoucen z toho, že cesta jeho byla marnou; samotén procházel se v zahradách Quirinalu a vyhýbal se otázkám o tom, kterak ve Vídni pořídil. Skoro k úplnému přerušení veškerého spojení mezi papežem a císařem bylo by to došlo při příležitosti sporu, týkajícího se osazování arcibiskupského stolce milánského. Již od věků měli papežové právo Milán a jiná ještě biskupství v Lombardii obsazovati. Pro Milán jmenovali vždycky onoho patricia arcibiskupem, kterého si zástupcové lidu, do

Říma posláni, vyžádali. Josef II. však tvrdil, že právo biskupy v tomto vévodství jmenovati zeměpánu přináleží, a vydal 9. května 1782 dekret, jímž si právo lombardské biskupy jmenovati sám přičl. Po smrti arcibiskupa milánského kardinála Pozzobonelli-ho († 29. dubna 1783) jmenoval císař bez ohledu na papeže Filipa Visconti-ho jeho nástupcem, ale papež odepřel mu potvrzení. Kníže Kaunic dal skrze kardinála Herzana hroziti v Římě, že nový arcibiskup bude provinciální synodou potvrzen, jak to v staré církvi bývalo, a tím všechno spojení mezi papežem a církví v Rakousku přerušeno. Císař pomýšlel nyní na úplný rozkol, přišel 23. prosince 1783 náhle do Říma, vyložil svůj úmysl rytíři Azarovi, španělskému vyslanci v Římě, obratnému to diplomatu a požívajícímu v Římě velikého vlivu, a ujišťoval jej, že souhlasem 33 biskupů jist jest.¹⁾ Císař mluvil s pravým nadšením o svém předsevzetí, ale Azara, střízlivý diplomat, spojiv se s francouzským vyslancem kardinálem Bernisem, způsobil, že císař od svého úmyslu upustil, a s papežem ve vyjednávání vstoupil, které mezi oběma z většího dílu osobně bylo vedeno. Výsledek byl, že papež 20. ledna 1784 císaři a nástupcům jeho jako vévodům milánským a mantovánským právo jmenovati biskupy udělil.

Josef II. potáhl i manželské právo v obor svého nového zákonodárství, a vydal patent o manželství 6. ledna 1783. Manželství pokládá se tam za pouhou smlouvu občanskou, která své platnosti a podstaty jenom zeměpanskými zákony nabývá, rozhodování ve všech sem spadajících sporech náleží výhradně zeměpanským úřadům. Některé nové zrušující překážky manželství byly zavedeny, kterých církevní právo buď naprosto nezná, neb jen jako závady, a za to byly zase některé církevní překážky buď obmezeny, neb docela neuznávány. Sňatky dle císařského patentu platné musili farářové požehnati.

Císař, upraviv svými patenty veškeren církevní život lidí žijících, předepsal i mrtvým, kde a kterak mají býti pochováni a práchnivěti. Mrtvolý nekatolíkův, pokud tito vlastního hřbitova neměli, měly býti pochovány na hřbitovech katolických. Hřbitovy měly býti z měst z okolí chrámů za města a vesnice přeloženy. Dle patentu z 26. července 1784 měla všechna mrtvá těla, nechť zemřeli pocházeli z vyšších stavů neb z lidu,

¹⁾ Menzel: Neuere Geschichte der Deutschen. 12, 1. Abth. str. 115. a 216. —

býti do plátna zašita, do hrobů 6 stop hlubokých bez rakví vložena a vápnem posypána. V každé faře měly býti obecné rakve rozličné velikosti; každý občan mohl sice svému zemřelému pořídití rakev, ale rakev zůstala po pohřbu hrobaři“. V říši nastalo všeobecné rozčilení, při pohřbech děly se nemilé výstupy, jmenovitě v Čechách, lidé chtěli se z Čech a jiných zemí vystěhovati; císaře docházely ze všech stran nepříznivé zprávy, kteréž jej konečně pohnuly, že, ač velmi nerad, od svých pohřebních zákonův upustil.

Císař, nešetře práv a ústavy církve, nešetřil též práv a ústav svých království a zemí. Zaváděje církevní reformy v Belgii, narazil na statný odpor duchovenstva, majícího v čele kardínála Frankenberga, mechlinského arcibiskupa, jakož i na odpor stavův a všeho lidu. Nevšímal si protestantův a proseb svých poddaných a zasáhl konečně do práv a svobod národa tak zvaných „joyeuse entrée“ (radostný vjezd). Nastalo veliké kvašení myslí, a Belgičané chopili se zbraně, aby hájili svého práva, na které věvoda Albert se svou manželkou Marií Kristinou, sestrou císařovou, jako místodržitelé ve jménu císařově byli přísahali. Povstání rostlo a zachvátilo celou zemi; dne 19. prosince 1789 prohlásili brabantští stavové nezávislost Nizozemska, které tak Rakousku ztraceno bylo. Veliká nespokojenost nastala též v Uhersku proto, že císař za krále uherského korunovati se nedal, a korunu sv. Štěpána ze zámku břetislavského do Vídně odvésti kázal. Nespokojenost rostla, když odstraněna jest úřední řeč latinská a zavedena němčina, a když císař 18. března 1785 starodávní „komitátní ústavu“ zrušil a četné vojsko po zemi rozložil. Nespokojenost Uhrů dosáhla nejvyššího stupně r. 1788. a 1789.; v zemi nastala pravá anarchie, a zdálo se, že Uhry příkladu Belgie následovati budou. I Čechy hýbaly se.

Z turecké války přinesl si císař prsní chorobu, která vnitřním zármutkem a sklamanými nadějemi jsouc rozmnožována, stala se nebezpečnou. Dne 16. prosince 1788 přijal císař v dvorní kapli Tělo Páně, a pravil hlasitě: „Před Bohem zde přítomným, kterého jako soudce brzo očekávám, dosvědčuji, že všechno, co jsem za svého devítiletého panování učinil, v tom úmyslu jsem nařídil, abych o blaho svých poddaných pečoval. Chybil-li jsem, bude se mnou míti Bůh milosrdenství, pohlížeje na můj úmysl a na křehkost lidskou“. Zemřel 20. února 1790.

Chtějíce býti spravedlivými, nesmíme veškerou vinu jo-

sefinské soustavy na císaře Josefa II. svalovati. Císař chtěl své národy šťastnými učiniti, a měl k tomu srdce šlechetné a pevnou vůli; ale on je chtěl oblažiti dle svého způsobu a názoru nepřihlížeje k tomu, zdali jeho poddaní skutečně blaženými býti se vidí, neb zdali naopak jeho reformy za velikou překážku své blaženosti pokládají. Že císař v oboru církevním tak daleko pokročil, není jeho vlastní vinou, než mnohem větší vina padá na jeho rádce ze stavu duchovního, na biskupy a jiné církevní hodnostáře. Jejich vina nezáleží pouze v tom, že mlčeli, než že i pomocných rukou ku provádění zákonů, na úkor církve vydaných, ochotně podávali, a tím (což jádrem veškeré viny jest) panovníka pomátli. Jsa od nich podporován, musil se Josef domnívati, že ve smyslu církevním si počíná, a mezi zeměpanské moci nepřesahuje; pak musil odpor některých mužů církevních pokládati za neoprávněnou tvrdohlavost a hierarchickou ctižádost, která zcela bez důvodův osvětě a šlechetným snahám zeměpánovým se protiví. Neštěstí Josefovo bylo, že upadl do rukou špatných rádců ze stavu duchovního.“

Některé z hlavních přátel a podpor josefinismu budeme výslovně jmenovati. Mezi horlivými sluhy jeho zaujímá první místo kardinál František hrabě z Herzanů a Harrasů, kterýž jako císařský vyslanec v Římě všechny reformy císařovy s veškerou horlivostí hájil a proti apoštolské Stoliči drze a vyzývavě si počínal. Dalšími sloupy této soustavy byli: Jan Leopold Hay, biskup královéhradecký; Karel hrabě Herberstein, kníže biskup lublaňský; Antonín Theodor hrabě Colloredo, arcibiskup olomoucký; Matěj František hrabě Chorinský, biskup brněnský; Kerrenz, biskup Nového Města za Vídní; Jan Morozini, biskup veronský; Jan hrabě Perggen, biskup mantovanský; Josef František kníže Auersperg, biskup Kerku (Gurk) Jeronym Josef Colloredo, arcibiskup solnohradský; Josef Adam hrabě Arco, biskup sekovský.

Odpůrci josefinismu byli: Rudolf Josef Edling, arcibiskup gorický, kterýž toleranční patent a jiná nařízení in publico-ecclesiasticis vydaná prohlásiti se zdráhal, proti nim se ohrazoval a do Vídně oznámil, že v této věci ku papeži se obrátil, ale konečně svého prestolu vzdáti se musil, nehodě se do nové církevní soustavy; kardinál Krištof Migazzi, arcibiskup vídeňský, který věrně po čas svého biskupování proti nové soustavě bojoval, ačkoli téměř žádného ovoce své činnosti nespátkoval, jsa mezi biskupy téměř osamotnělý; Antonín Petr hrabě Pří-

chovský, arcibiskup pražský (1764—1793), který u dvora nebyl dobře zapsán, jak z toho vysvitá, že biskup Hay k rozkazu vlády pražskou diecísi visitoval, a někteří uherští biskupové.

Ostatně za panování Marie Terezie a císaře Josefa II. staly se mnohé věci velmi užitečné, za něž potomstvo bude jim vždycky vděčno. V Uherské koruně byla za Marie Terezie zřízena nová biskupství, a sice: r. 1776. báňsko-bystřické, rožňavské, spišské, r. 1777. kamenecké (Stein am Anger) a královsko-bělehradské. V České koruně bylo na žádost císařovny Marie Terezie od papeže Pia VI. r. 1777. biskupství olomoucké vyňato z poslušenství pražské metropole a na arcibiskupství povýšeno a spolu v témž roce 1777. biskupství brněnské zřízeno a metropoli olomoucké jako suffraganní podřízeno. Prvním arcibiskupem zvolen jest od kapitoly Antonín Theodor hrabě Colloredo (1777—1811) a prvním biskupem brněnským stal se Matěj František hrabě Chorinský (1777—1786). V Čechách bylo za císaře Josefa II. zřízeno nové biskupství v Českých Budějovicích bullou papeže Pia VI. z r. 1785., jehož prvním biskupem stal se Jan Prokop hrabě Schaaffgotsche (1785—1813). Dále bylo zřízeno biskupství v Tarnově (1783) v Haliči a v Lubně (Leoben) ve Štýrsku (1786); toto byvši dlouho administrováno konečně se sekovským bylo spojeno (1857). Části diecése pasovské v Rakousku ležící odloučil císař Josef II. od Pasova a připojil, dílem k arcibiskupství vídeňskému, a dílem zřídil z nich novou diecísi v Linci, kterouž vídeňské metropoli podřídil. Biskupské sídlo v Novém Městě za Vídní přenesl do sv. Hippolyta.

Dle nařízení z 24. října 1783 měli ve všech vsích, které 2 míle od farního kostela vzdáleny byly, dle počtu duší nové fary neb lokalie býti zřízeny, neb tyto vesnice k jiné bližší faře býti přiděleny; žádný neměl do farního místa míti dále než hodinu cesty. V Čechách bylo zřízeno 81 nových far, 314 lokalii a několik expositur; v Moravě 180 far a lokalii; v Rakousích 263 nová místa pro správce duchovní; ve Štýrsku 156 nových far a 145 lokalii; v Uhersku byl počet duchovních správcův o 1189 rozmnožen. Poněvadž s těmito novými farami a lokaliami též školy byly spojeny, mělo toto zařízení blahodárné účinky, a potomstvo bude za to Josefovi II. vždycky vděčno.

Poněvadž císař Josef II. bez dětí zemřel, vstoupil na trůn jeho bratr Leopold II. (1790—1792), posavadní velkové-

voda toskánský. On poznal, že v šlépějích svého bratra postupovati nemůže, chce-li rakouské státy zachovati. Proto nastoupil na cestu všeobecného smíření: v politickém chledu upokojil Uhry, smířil stavy ostatních zemí, nabyt na krátký čas opět Belgie, odstranil aspoň takové novoty Josefovy, které největší rozčilení působily, a učinil také v oboru církevním patentem od 17. března 1791 v jednotlivých věcech četné ústupky. Zemřel 1. března 1792¹⁾.

§ 511. Spor o nunciatury; *emsský kongress*²⁾.

Papežové chtějíce ohroženým částem církve v Německu býti ustavičně na blízku, zřídili tam stálé nunciatury a sice ve Vídni r. 1581., v Kolíně 1582., v Lucerně 1586 a Brussele 1588. Tito nunciové měli též církevní pravomocnost a mohli ve jménu papežově udělovati dispense. Poněvadž biskupové na jejich pravomocnost žárlivi byli a na obmezování svých práv si stěžovali, udělovali jim papežové od 17. století podobná plnomocenství, kterým se nunciové těšili, kteráž plnomocenství slula „*facultates quinquennales*“, poněvadž každých 5 let bylo jich znovu na papeži žádati. Ale nunciatury zůstaly přece trnem v očích německých arcibiskupův a mnohých biskupů, kteří stále mysli, že jimi ve svých územích zkráceni jsou. Tito biskupové dali ve svých územích jansenistické a gallikánské zásady s učitelských stolic hlásati a snažili se je do života uváděti.

Již r. 1769. dali 3 duchovní kurfirsti Emerich Josef mohušský, Klement Václav trevirský a Maximilian Fridrich kolínský svými posly Deelem, Hontheimem a Hillesheimem v Koblenci 31 žádostí čili desiderii³⁾ sestaviti a císaři Josefovi II. podati, aby jejich vyplnění u apoštolské Stolice vymohl, vyslovující se tam mezi jiným též proti pravomocnosti nunciů; ale apoštolská Stolica nepovolila neoprávněným žádostem těchto

¹⁾ Srv. mou rozpravu: Císař Leopold II. v „Čas. kat. duch.“ 1875 str. 38. —

²⁾ Pacca (Card.): Hist. Denkwürdigkeiten über seinen Aufenthalt in Deutschl. von 1786—1794. A. d. Ital. Augsb. 1832. — Brück: Die rationalist. Bestrebungen im kath. Deutschland. Mainz 1865. — Stigloher: Die Errichtung der päpstl. Nuntiatur in München und der Emser Congress. Regensb. 1867. — Busz: Urkundl. Gesch. des National- und Territorial-Kirchentums in Teutschl. Schaffh. 1851.

³⁾ Stigloher l. c. 251.

arcibiskupův. Ano papež Pius VI. zřídil r. 1785. na žádost bavorského kurfirsta Karla Theodora v Mnichově novou nunciaturu. Duchovní kurfirsti snažili se nejprve, aby do Mnichova ustanovený nuncius Zoglio, arcibiskup athenský in part., na své místo odeslán nebyl, a když u papeže nic nepořídili, obrátili se na císaře Josefa II., který je svou ochranou ujistil a prohlásil, že nebude trpěti, aby říšští biskupové ve své pravomocnosti obmezováni byli, a že papežské nuncie jenom za politické vyslance uznávati bude.

Jsouce císařovou ochranou jisti, vstoupili v úzké styky mezi sebou 3 duchovní kurfirsti: Fridrich Karel Josef baron Erthal, arcibiskup mohučský (1774—1802), kterýž úplně světský život vedl a jen tenkrát se upamatoval, že jest biskupem, když mohl papeže znepokojovati; Klement Václav z rodu kurfirstů saských, arcibiskup trevirský (1768—1812), muž jinak zbožný, ale slabý, který se jako třtina klátil podle toho, kdo byl jeho rádcem, a arcikníže Maximilian František, arcibiskup kolínský ¹⁾ (1784—1801), bratr císaře Josefa II., jenž s nechutí do stavu duchovního vstoupil a z kabinetu svého bratra národy ve věcech církevních přijímal. jakož i se solnohradským arcibiskupem Jeronymem Colloredem. Potom dali všichni čtyři svými plnomocníky (světícím biskupem Heimesem z Mohuče, officialem Beckem z Treviru, Thautphöem z Kolína a radou Bönikem), r. 1786. v lázeňském místě Emsu tak zvanou „*Emsskou punktaci*“ o 23 člancích složiti, kde co možná nejrozsáhlejší pravomocnosti pro biskupy žádají, aby ani pro dispense, ani v jiných věcech do Říma se obracet nemusili a takřka vzhledem na hlavu církve úplně samostatnými se stali ²⁾. Tuto punktaci podepsali arcibiskupové 25. srpna 1786 a poslali ji 8. září císaři Josefovi II. s listem, kde praví: „že jim u vykonávání pastýřského úřadu odnikud tak veliké překážky kladeny nebyly, jako od římského dvora rozličnými jeho přehmaty“ (!); císař ať sám se o to přičiní, „by římský dvůr (!) sám národ německý upokojil; a když by toho učiniti nechtěl ať se sejde národní koncil německých arcibiskupův a biskupů,

¹⁾ Srv. Hist.-polit. Blätter. 1879. sv. 83. str. 477. sqq.

²⁾ Kritiku emsské punktace podává bývalý jesuita Feller v.: Coup-d'oeil oder Blick auf den Emser Congress. A. d. Franz. Düsseldorf. 1783. Emsská punktace jest ap. Gärtner: Corp. jur. eccl. cath. II. p. 347—364; ap. Münch. Concordate I., 406 - 419.

který by německý národ ode všeho utlačování osvobodil, aby tak náležitá po celá století bývalá svoboda zase byla obnovena ¹⁾." Za tento list styděli se později všichni čtyři arcibiskupové. Císař pochválil je, ale učinil spolu na to pozornými, že, má-li jejich podnik se zdařiti, též jejich suffraganní biskupové s nimi se srovnávati musí.

Však právě u svých suffragánů nenalezli arcibiskupové ohlasu, jehož očekávali. Statný biskup špýrský, hrabě August Limburg-Styrum, vyslovil se, že „emská punktace svatá práva jednoho papežského stolce ztroskotává, aby církev německou třem novým papežům: mohučskému, trevírskému a kolínskému ve služebnost podrobila ²⁾“. Nunciové Pacca v Kolíně a Zoglio v Mnichově vykonávali své úkony, neohlížejíce se na odpor porýnských arcibiskupů.

Porýnští arcibiskupové pokusili se svá domnělá práva skutečně vykonávati, a udělovali potestate ordinaria manželské dispense v těch stupních, kterých facultates quinquennales neobsahovaly. Nuncius Bartoloměj Pacca vydal po rozkaze papežově okružník k generálním vikářům a farářům, kterým takové dispense za neplatné prohlásil ³⁾. Nepřátelé Říma rozzuřili se. Onino 3 duchovní kurfirsti poručili svým generálním vikářům, aby veřejným ediktem nařídili, by každý, kdo okružník obdržel, hned jej zpět poslal, a podali žalobu na to u říšské dvorní rady, která 27. února 1787 okružník Paccův zrušila, jakož i u císaře, který dvorním dekretem od 9. srpna 1787 nunciaturní spor řezenskému říšskému sněmu odkázal, kde však kurfirst Karel Theodor dokázal, že říšské zákony pravomocnosti nunciů se neprotiví. Spojení čtyři arcibiskupové rozšířili mezi tím samovolně své oprávněnosti: proměnili duchovní, kteří vyšší svěcení obdrželi, zase v laiky, udělovali prominutí od řeholních slibů, zřídili soudy třetí stolice, obmezili pouti, průvody a bratrstva, dovolili zavést německou řeč do služeb Božích, a v Mohuči byla docela zřízena „congregatio rituum“, která by missál, breviř a liturgické knihy opravila a liturgické otázky rozhodovala.

Ale tito čtyři arcibiskupové musili brzo obrátiti, majíce

¹⁾ Dr. Gams: Die Geschichte der Kirche Christi im 19. Jahrhunderte. Innsb. 1853. I. 91—93.

²⁾ l. c. str. 95.

³⁾ Brück: Die rational. Bestrebungen; str. 116.

proti sobě nejen papeže, ale též biskupy a kapitoly. Arcibiskup trevirský Klement Václav držel se jako arcibiskup emské punktace, jako biskup augsburský prosil r. 1787. za facultates quinquennales; později r. 1790. prohlásil emskou punktaci za pouhý základ k dalšímu vyjednávání. Mohučský arcibiskup blížil se papeži, poněvadž si přál Karla Dalberga za koadjutora; a kolínský přál si též vyrovnati se s papežem. Papež Pius VI. vydal 14. listopadu 1789 obšírný list k arcibiskupům, v němž práva sv. Stolce s veškerou mírností vyložil¹⁾. Mohučská diecéšní synoda rozepsaná 18. července 1789, která novoty měla potvrditi, nesešla se). Zásady emské punktace přešly sice do volební kapitulace císaře Leopolda II. (1790—1792), ale nepřiměly ho, aby proti nunciaturám vystoupil. Počinání oněch čtyř arcibiskupů vzalo na dobro za své francouzskou revolucí, která je vyhnala; ale dalo veliké pohoršení, seslabilo moc a vliv papežův v Německu a připravilo půdu k veliké sekularisaci bohatých německých církví r. 1803.

§ 512. Pistojská synoda.

Hlavním podporovatelem směru gallikánského a febronianského v Itálii byl velkovévoda toskánský Leopold II. (1765—1790), bratr císaře Josefa II., který však opatrněji nežli jeho bratr, si počínal. Zaváděje od r. 1780. tak zvané „opravy v církvi“, předložil r. 1786. svým biskupům reformační plán o 57 člancích, aby jej prozkoumali a přijali; ale největší část biskupů vyslovila se proti němu. Jenom Scipio Ricci³⁾, biskup z Pistoje a Prata a ještě 2 jiní biskupové prohlásili se pro vládu a její opravy. Co velkovévoda takto nedosáhl, snažil se jinou cestou dosíci.

Jeho hlavní pomocník a rádce biskup Scipio Ricci svolal r. 1786. do Pistoje svou diecéšní synodu⁴⁾, jejíž promotorem

¹⁾ Responsio ad Metropolitanos. Mog. etc. super nuntiaturis apostolicis. Romae 1789.

²⁾ Účelem jejím mělo býti conservatio praeceptorum fidei et morum, restauratio disciplinae collapsae, modificatio variarum legum ecclesiasticarum vel amplius non necessariarum vel non utilium.

³⁾ Potter: Vie et mém. de Sc. Ricci Par. 1826. — Memorie di Scipione de Ricci, vescovo di Prato e Pistoja, scritte da lui medesimo e pubblicate con documenti da Agenore Gelli. Firenze 1865 voll. 2.

⁴⁾ Atti e decreti del Concilio dioecesano di Pistoja dell' anno 1786.

byl pověstný josefinský kanonista Tamburini z Pavie. Synoda měla 6 sedění a konala první, v němž 234 kněží přítomni byli, dne 18. září 1786. Synoda obnovila zavržené články jansenistův o milosti, předurčení a základech morálky; prohlásila, že v posledních stoletích všeobecné zatemnění pravd důležitých, týkajících se víry a mravů, v církvi nastalo; přijala 4 gallikánské články, schválila blud Quesnellův, přála si, aby budoucně byl jenom jeden řád v církvi a ve všech klášterech řehole port-royalská. Synoda naznačila, že Kristus církevní moc všem věřícím odevzdal, kteříž ji na své pastýře přenesli, z nichž papež jest pouze hlavou ministeriální; církev nemá prý žádné moci nad vnější kázni a žádné moci donucující čili koaktivní; pravomocnost biskupů jest neobmezenou, kněží na synodách soudci víry a předpisy představených závislími na přijetí podřízenými. Synoda chtěla křest pod výminkou odstraniti, upírala platnost zvláštní aplikace při mši sv., a doporučela při svátosti pokání jansenistickou přemrštěnou přísnost. Synoda útočila na odpustky, prohlašujíc je za odpuštění pouze kanonických trestů, rezerváty, církevní tresty, učení o manželství, poctu člověčenství Ježíšova a jeho nejsvětějšího Srdce, a doporučela všeobecné čtení Písma sv., čtení Nového Zákona Quesnellova a svolání národního sněmu, který by otázky o učení víry a mravů rozřešil. Při závěrce synody 28. září děkoval Ricci svým farářům, připustil jich ku políbení ruky, a slíbil jim, že utvoří radu, skládající se z 8 kněží, a že bude s tímto presbyteriem po apoštolsku svou diecí spravovati.

Novotářští theologové vážili si těchto usnesení jako usnesení všeobecného sněmu, zaváděli je do života, a rozšiřovali akta této pistojské synody s velikou horlivostí.

Dle plánu Ricciho bylo teď svolati národní sněm. Jako jeho přípravu svolal velkovévoda Leopold 17. dubna 1787 17 toskánských biskupů do Florencie a předložil jim pistojská usnesení, by je přijali. Však všichni, až na 3, odepřeli to, a velkovévoda rozpustil je s největší nevolí, a chtěl opravy o své újmě bez ohledu na roztržku s apoštolskou Stolicí prováděti.

Mezi tím učinil lid ještě r. 1787. s veškerou rozhořčeností útok na palác Ricciho v Pratě, který však zůstal přece rádcem

In Pistoja per Atto Bracali stampatore vescovile. — Po latinsky s jinými listinami *Acta et decreta Syn. dioec. Pistor. Ticini*. 1789 voll. 2.; a jindy. — Rasier: *Analisi del Conc. dioec. di Pistoja*. 1790.

Leopoldovým, pronásledoval řeholníky, rozpouštěl kláštery a zrušil kongregaci sv. Srdce. Když arcibiskupa florentského Antonína Martiniho vyzýval, aby papežské jho se sebe střásl, zamítl to tento r. 1788. s veškerou rozhořčeností. I ministři Leopoldovi, jmenovitě Seratti, horšili se z počínání Ricciho. Když po smrti císaře Josefa II. Leopold do Rakouska se odebral, aby vlády se zde ujal, rozšířila se vzpoura po veškerém Toskánsku; v Pistoji povstal lid proti Riccimu, který se musil odebrati do Florencie a konečně poděkovati.

Papež Pius VI. sestavil kommissi, skládající se ze 4 biskupův a 3 světských kněží, a potom kongregaci kardinálův a prelátův, aby pistojská akta důkladně prozkoumali. Ricci byl do Říma obeslán, který však nemoc předstíraje, se nedostavil. Papež vydal potom 28. srpna 1794 bullu „Auctorem fidei“, kterouž akta pistojská jakož i 85 zvláště z nich vyňatých článků zatratil¹⁾. Bulla byla všeobecně s úctou přijata, jenom Benedikt Solari, biskup nolský v území janovském, vystoupil proti ní dvěma brožurami, které kardinál Gerdil důkladně vyvrátil. V Toskáně nebyly zákony Leopoldovy proti klášterům a apoštolské Stoliči po jeho odchodu sice zrušeny, ale mírně prováděny. Ricci nepodrobil se, až když r. 1799. na politické žaloby byl zatčen a na pevnost odvezen. Tu z mnohých stran jsa vyzýván, aby odvolal, podal nejprve nedostačitelné odvolání, a teprve 9. května 1805 podrobil se papeži Piovi VII., kterýž jej laskavě přijal. Ale z jeho listů jest patrné, že zůstal starým.

B. Církevní řády, kongregace a spolky.

§ 513. a) Mužské.

1. *Bartolomité*²⁾, armenští mnichové. Za pronásledování křesťanův egyptskými sultány opouštěli četní Armeni svou vlast. Tak přišli r. 1307. basiliánští mnichové kláštera Monte Nigra do Janova, založili tam kostel Panny Marie a sv. Bartoloměje (odkudž jejich jméno) a konali s dovolením papeže

¹⁾ Bull. Rom. Contin. IX. 395. sq. — Richter: Corp. jur. can. ed. Lips. 1839. T. II. App. p. 145. — Denzinger: Enchir. n. 114. p. 388—422

²⁾ Viz můj článek v Ottově Nauč. Slov. VII. 387.

Klementa V. služby Boží dle svého obřadu. Rozšířili se po Italii, ale upouštěli od své řehole, přijali řeholní roucho fraterů řádu dominikánského a řeholi sv. Augustina a přizpůsobili se ve službách Božích západní církvi. Tyto změny potvrdil papež Innocenc VI. r. 1356. a dovolil jim zvoliti si generála řádu. Papež Innocenc X. zrušil r. 1650. řád, kterýž za jeho času toliko několik klášterů měl.

2. *Bartolomité*, kongregace světských kněží. Jejich zakladatelem jest Bartoloměj Holzhauser; narodil se 24. srpna 1613 ve vsi Laugně, hodinu cesty vzdálené od Werting, z chudých rodičů, studoval na universitě ingolstadtské, stal se r. 1636. doktorem filosofie, r. 1639. bakalářem theologie a knězem a byl v letě r. 1640. od biskupa chiemsee-ského Jana Kristófa z Lichtensteina do jeho diecése přijat. Dne 1. srpna 1640 dostal kanonikát při kollegiátním chrámě v Tittmoningu a spolu správu tamější fary. Zde založil s několika duchovními z eichstättské diecése kongregaci pro společný život. Dne 2. února 1642 stal se farářem a děkanem u sv. Jana v Leoggenthale v Tirolsku a spolu generálním vikářem biskupa chiemsee-ského pro tento kraj. Roku 1643. založil seminář v Solnohradě, jehož správu odevzdal svému druhu Michalu Rottmayerovi. Dne 7. dubna 1655 byl za faráře v Bingách na Rýně installován a 26. května 1657 děkanem allgesheimské venkovské kapitoly jmenován. Zemřel v Bingách 20. května 1658. Jeho kongregace (*Institutum clericorum saecularium in communi viventium*), bartolomity nazývaná, rozšířila se v diecésích solnohradské, chiemsee-ské, freisinské, mohučské, augsburské, osnabruckské a jiných, dále v Uhersku (od r. 1674.), Španělsku a Polsku (od r. 1682.). Na žádost císaře Leopolda I. a bavorského kurfirsta Maxilimiana Filipa potvrdil papež Innocenc XI. 7. června 1680 jednoduché a 17. srpna 1684 rozšířené její stanovy. Ještě v 18. století řídili bartolomité ve Švábsku a Bavorsku semináře, však ke konci 18. století vyhasli a vymřeli sami sebou.

3. *Školní bratry* ¹⁾ založil bl. Jan Křtitel de la Salle. Narodil se 30. dubna 1651 ve Francii, v Remeši, ze šlechtických rodičů; vstoupil 18. října 1670 do kněžského semináře sv. Sul-

¹⁾ Die christl. Schulbrüder, gegründet durch J. B. de la Salle, ihre Einrichtung, Regel und Constitution. Aus dem Franz. Augsb. 1844. Henrion-Fehr, II. str. 292 sq. — Der selige Johann Baptist de la Salle, Stifter der Congregation der Schulbrüder. Wien 1888. (brožura).

pice v Paříži, dokončil potom svá theologická studia v Remeši, byl tam 19. dubna 1678 na kněžství posvěcen, a o 3 leta později za doktora theologie povýšen. Jako remešský kanovník převzal řízení spolku sester od Jezulátka, které vyučování ženské mládeže obstarávaly. Roku 1680. najal dům pro pěstování mladých učitelů mužské mládeže, sestavil pro ně stanovy a pečoval o jejich výživu. Poděkovav se r. 1683. z kanonikátu, založil r. 1684. s 12 ze svých nejlepších učitelů „kongregaci bratří křesťanských škol.“ V dubnu 1688 odebral se s dvěma bratřími do Paříže a založil tam ve farnosti sv. Sulpice školu a potom r. 1692. ve Vaugirardě noviciát. Školní bratr Gabriel Drolin, kterého de la Salle do Říma poslal, obdržel tam r. 1705. správu jedné papežské školy. Papež Benedikt XIII. potvrdil r. 1724. kongregaci, kterou tvořili laikové s jednoduchými sliby: chudoby, čistoty, poslušnosti a bezplatného vyučování. Zakladatel zemřel 7. dubna 1719 a papež Pius IX. prohlásil jej 1. listopadu 1873 za blahoslaveného. Při jeho smrti měla kongregace 27 domů s 274 bratřími. Kongregace mající Paříž za svůj střed a sídlo generálního superiora, rozšířila se po Evropě, Asii, Africe a Americe, má tohoto času přes 1200 domův asi s 12.000 bratřími. Roku 1875. byli ministeriálním výnosem do Rakouska připuštěni, mají dům ve Vídni a noviciát v klášteře Marienheimu v Strebersdorfě u Vídně.

4. *Trappisté*¹⁾ vznikli ve Francii, v klášteře la Trappe, jsouce reformovanou kongregací řádu cisterciáckého. Založil je Armand Jean le Bouthilier de Rancé, kterýž sice již jako chlapec určen byl za opata kláštera la Trappe, ale světský život vedl a při tom nevšední učenost světskou i duchovní si opatřil. Světskými požitky a učenými studiemi nebyv uspokojen, odebral se r. 1662. do svého opatství, obnovil tam původní přesnou kázeň a umřel r. 1700., působiv blahodárně. Jeho zostřenou řeholi přijaly též jiné kláštery. Cosimo III., velkovévoda toskánský, dal 18 trappistům opatství Buon Solasso u Florencie (1705). Řád má ve Francii 11 klášterů, v Belgii

¹⁾ Holsten-Brockie, VI. 569 — Helyot, VI. 1 sq. — Marsollier et Maupeau: Vie de l'abbé de la Trappe. Par. 1703. Hist. civ. rel. et lit. de l'abbaye de la Trappe. Par. 1824. — Exauvillez: Vie de l'abbé de Rancé. Par. 1842. — Chateaubriand: Vie de Rancé. Par. 1844. (po něm. Ulm 1844). — Gaillardin: Les Trappistes. Par. 1844. T. I. (až 1790). — Dubois: Hist. de l'abbé de Rancé. Par. 1866. — Göcking: Leben des Abtes von Rancé. Berlin. 1820. —

4, v Anglicku a Americe po 2, v Alžíru jeden; u Říma u „Tří Pramenů sv. Pavla“ jeden; r. 1869. založili trappisté klášter v „Maria-Stern“ u Banjaluky v Bosně, v kterém tohoto času 100 členů bydlí; odtud vytáhlo r. 1880. 30 bratří, majíce v čele P. Františka, a založili opatství Mariannhill v anglické osadě Natalu v jižní Africe, kdež jsou nejhrořlivějšími missionáři Kaffrů. Trappisté zachovávají přísnou domácí kázeň, konají pobožnosti i nočního času, požívají velmi střídme postní stravy, zachovávají ustavičnou mlčelivost mezi prací, a pamatují často na smrt a věčnost. Při tom obírají se pilně hospodářstvím, řemesly a zahradnictvím. Jsou též *Trappistky*.

5. *Redemptoristy* neb *Liguriany*¹⁾ založil sv. Alfons Maria de Liguori. Narodil se 27. září 1696 v Neapoli ze šlechtických rodičů, studoval práva, stal se doktorem práv a vyznamenával se jako právní zástupce. Poznav kluzkost právní dráhy, vstoupil r. 1724. do missionářského ústavu neapolské propagandy, studoval s horlivostí theologii a byl na kněžství vysvěcen. Jako kněz věnoval se hlavně úřadu kazatelskému a zpovědnickému. Při jedné missii, v okolí města Amalfi konané, poznal veliké potřeby duchovní venkovského lidu a umínil si zříditi novou kongregaci, která by především náboženským potřebám nižších tříd lidu se věnovala. Překonav největší překážky, založil s dovolením papeže Klementa XII. „kongregaci Nejsvětějšího Vykupitele“ (Sanctissimi Redemptoris r. 1732.), družstvo to světských kněží k horlivému následování Ježíše a k vyučování venkovského lidu i mládeže a obrácení hříšníků. Řehole byla 21. července 1742 úplně hotova a zakladatel obdržel jako generální superior vrchní správu nové kongregace. První dům vznikl v městě Scale a druhý v Cionani v salernském biskupství. Benedikt XIV. potvrdil kongregaci r. 1759., jejíž správu podržel Alfons, i když r. 1762. papež Klement XIII. povýšil jej na biskupskou stolicí ve svaté Agathě de Goti. Biskupovav horlivě 13 let, byl na svou snažnou prosbu od Pia VI.

¹⁾ Kuldův: Církevní rok V. 17. — Giatini: Vita del B. Alfonso Lig. Roma. 1815., něm. Wien 1838. — Jeancard: Vie du b. Alph. Lig. Louvain 1829. — Rispoli: Vita del B. Alfonso. Napoli. 1834. — Henrion-Fehr, II. 217. sq. — Collezione completa delle opere di S. Alfonso M. de Lig. Monza 1839 sq. 68 voll. 12. Opere compl. (bez Theol. moral.). Venez. 1833 sq. 60 voll., po něm. vydal Hugues. Regensb. 1842 sq. (troje oddělení: asketická, dogmatická a mravoučná díla). — Theologia moralis ed. Bassani 1832 sq. 4 voll.; ed. P. M. Heilig. Mechlin et Mog. 1845 sq. 10 voll. — Homo apostolicus. Mog. 1842.

r. 1775. biskupského úřadu zproštěn, a ztrávil ostatní dny života svého u svých duchovních synů v Noceře de Pagani. Ve svých těžkých nemocích byl velikým příkladným trpítelem. Jako spisovatel náleží k nejplodnějším spisovatelům, který po sobě daleko široko rozšířenou morálku, některé dogmatické a obzvláště asketické spisy a krásné prostonárodní mariánské písně zanechal. Zesnul v Pánu v 91. roce svého věku 1. srpna 1787, a byl r. 1816. od papeže Pia VII. za blahoslaveného, r. 1829. od Řehoře XVI. za svatého, a 7. července 1871 od Pia IX. za učitele církve prohlášen.

Přes Alpy přenesl redemptoristy Jan Klement Maria Hofbauer¹⁾, první český redemptorista. Narodil se 26. prosince 1751 v Tasovicích u Znojma. Jeho otec nazýval se Pavel Dvořák, pocházel z Moravských Budějovic, byl řezníkem a změnil své české příjmení „Dvořák“ na německé „Hofbauer“, když do Německých Tasovic se přistěhoval. Klement ztratil záhy otce, vyučil se pekařství, jsa v klášteře premonstrátském Louky zaměstnán, vystudoval 4 latinské školy, pracoval potom jako chasník ve Vidni, putoval do Říma a poustevničil nějaký čas v diecési tivolského biskupa Řehoře Chiaramonti-ho (pozdějšího papeže Pia VII.). Maje touhu po kněžství, vrátil se do Vídně a vystudoval filosofii. Zde vešel v úzké přátelství s jiným studujícím Tadeášem Hüblem, Čechem z Čermné, městyse blíže Landškrouna. Oba odebrali se do Říma a vstoupili tam do řádu redemptoristů. Dne 19. března 1785 učinili v Římě v kolleji u sv. Juliana řeholní sliby, a obdrželi později svěcení na kněžství ve Verolách. Když papežský nuncius při královském dvoře ve Varšavě kongregace propagandy žádal, aby missionáře pro Kuronsko v Rusku poslala, byli tam vysláni Hofbauer a Hübl; Hofbauer byl spolu přednostou missie jmenován. Nuncius uvítal je přátelsky ve Varšavě a představil polskému králi Stanislavovi Poňatowskému, kterýž jim tam kostel sv. Benona daroval. Hofbauer založil ve Varšavě ústav pro vychovávání duchovenstva, a svěřil jeho správu Janu Podgorskému, kterýž byl prvním polským redemptoristou. Když 13. listopadu 1806 francouzské vojsko do Varšavy vtrhlo, a císař Napoleon varšavské knížectví zřídil: dala zemská vláda v červnu 1808 re-

¹⁾ Srv. z mé rozpravy: „Císař František I.“ stať: „Klement Hofbauer. Redemptoristé“ v „Cas. kat. duch.“ 1875 str. 436—440. — (Viktor Bezděka): Drahé kameny z koruny Svatováclavské. V Praze 1871 str. 479—506.

demptoristy vojensky z města vyvésti. Hofbauer odebral se do Vídně, kdež jemu arcibiskup Sigmund Hohenwarth roku 1809. duchovní správu při vlašském kostele svěřil, a r. 1813. jej zpo-
vědníkem vídeňských voršulinek ustanovil. Poněvadž Hofbauer kruh učenníkův kolem sebe shromáždil a všestrannou činnost rozvíjel, padl do oka vídeňské policii. Byl obviněn, že jest údem řeholního spolku od vlády neuznaného, a že si nepochybně s hlavou téhož spolku — s cizozemcem — dopisuje. Dostal na vůli, buď aby svůj řeholní slib zrušiti dal neb z Rakouska se vystěhoval. Hofbauer chtěl se odebrati do Ameriky; však na zakročení arcibiskupa Hohenwartha poručil císař František I., aby se s provedením rozsudku počkalo, až se z Itálie vrátí. V Římě pochválil Pius VII. Hofbaura před císařem, který vrátiv se do Vídně před arcibiskupem litoval, že úřady Hofbauerovi ublížily.

Hofbauer podal 29. října 1819 císaři žádost, aby redemptoristům bylo dovoleno v říši rakouské se usaditi, což císař 19. dubna 1820 dovolil. Ale této radosti nedočkal se Hofbauer; zemřel již 15. března 1820. Ve Vídni obdrželi redemptoristé kostel Panny Marie na nábreží (Maria-Stiegen), a rozšířili se rychle po rakouské monarchii. Do Čech povolal je arcibiskup pražský, kardinál Fridrich Schwarzenberg r. 1856. a usadil na Karlově v Praze, odkud se r. 1869. na Malou stranu přestěhovali do bývalého kláštera „Kajetánů“. Potom dal jim r. 1861, duchovní správu pro poutníky na Svaté Hoře u Příbrami. Takéž zřídili si kollej v Kocelěrově. Roku 1883. odevzdal jim králové-hradecký biskup Josef Hais poutnické místo „Horu Panny Marie“ u Králíků, kde do té doby byli servité (1706—1883). Též mají znamenité poutní místo Filipisdorf v okrese šluknovském.

Redemptoristé rozšířili se po katolických zemích, stali se horlivými missionáři v pohanských krajinách, a působíce v duchu ryze katolickém získali si mnoho přátel, ale též mnoho nepřátel, kteří na ně jako na nějaký nový druh jesuitů pohlíželi; ano mnozí měli je docela za skryté jesuity, kteří prý pouze jméno změnili, by obecné pozornosti ušli.

Jsou též Redemptoristky, jejichž řeholi též sv. Alfons sepsal.

6. *Passionisté* mají za svého zakladatele sv. Pavla od *Kryštůfek*, Dějepis III.

Kříže ¹⁾, který se v Ovadě, v biskupství Acqui v Piemontsku r. 1694. ze vznešeného rodu Statielův narodil, r. 1727. na kněžství posvěcen byl, r. 1775. v Římě zemřel, a od Pia IX. za blahoslaveného a později za svatého (1. května 1867) prohlášen byl. Když Pavel r. 1725. za příčinou velikého jubilea do Říma připutoval, dovolil mu papež Benedikt XIII. založiti „řád sv. Kříže a utrpení Kristova“ ke hlásání pokání slovem a příkladem, a k obrácení hříšníkův a pohanů. Pavel usadiv se v Orbitellu, toskanském městě, dostal písemné potvrzení své řehole r. 1741. od papeže Benedikta XIV. K obyčejným slibům přidal ještě čtvrtý, že členové řehole „památku utrpení Páně šířiti budou“. Řeholi potvrdil znovu r. 1769. papež Klement XIV., kterýž ještě za živobytí zakladatelova passionisty do Říma uvedl a kostel ss. mučenníků Jana a Pavla s přistaveným klášterem na hoře Coeliově (Mons Coelius) jim odevzdal, kdež generál řádu sídlo měl. Passionisté rozšířili se do Belgie, Anglie a jejich osad, Bulharska a Valašska, jsouce všude horlivými věrověsty.

7. *Betlémity* založil František z Bethencourtu v jižní Americe na základě řehole augustiniánské obzvláště pro ošetřování nemocných, což jejich čtvrtým slibem jest. Papež Klement XI. potvrdil tento řád, jenž jediný v Americe vznikl.

§ 514. b) *Ženské.*

1. *Baptistinky* (Battistine) čili poustevnice od sv. Jana Křtitele založila Marie Antonie, později zvaná Johanna Maria Baptista Solimani. Narodila se r. 1688. v Albaře u Janova, žila nejprve r. 1730. s některými družkami společně v Monegliu, založila r. 1736. podobný spolek v Janově a odebrala se r. 1742. do Říma, kde papež Benedikt XIV. r. 1744. jejich řeholi potvrdil. Vráťvši se do Janova, byla r. 1746. za ubytí zvolena a umřela v pověsti svatosti 8. dubna 1753. Její net Marie Klára Baptista Vernaco založila r. 1775. v Římě klášter. Tyto řeholnice měly noviciát 18 měsíců trvající, přísuž posty a noční chór. Zakladatelka poslala r. 1749. svého zpovědníka Dominika Františka Olivieriho, rodu z Janova, do

¹⁾ Círk. rok III. 206. — P. Vincenzo Marco de S. Paulo: Vita del ven. P. Paolo della Croce.

Říma, by položil základ k mužskému řádu *Baptistinů*, který by se jmenovitě missiím věnoval. Papež Benedikt XIV. schválil 23. září 1755 „kongregaci missionářů od sv. Jana Křtitele“, která propagandě podrobena byla. Olivieri zemřel 13. června 1766. Tato mužská kongregace nepřežila francouzské revoluce.

2. *Anglické panny*¹⁾. Angličanka Marie Wardová († 1645) nemohouc nic pro katolické výchování děvčat doma činiti, založila r. 1609. ve St. Omeru v Belgii klášter, jehož členové ženskou mládež vyučovati a vychovávatí měli. Brzo potom zřídila takové domy v Německu (v Kolíně, Treviru, Mnichově a ve Vídni) a v Italii (v Římě), a členové kongregace nazývaly se „jesuitky.“ Wardová odebrala se do Říma, žádat za potvrzení své řehole (1621). Zatím však přišly do Říma žaloby od anglického duchovenstva a od kardinála Khlesla, arcibiskupa vídeňského, na samovolné počínání těchto řeholnic. Papež Urban VIII. kázal svým nunciům, aby kláštery jesuitek zrušili. Wardová pracovala v Římě o to, by papežův rozkaz byl odvolán, a vydala zároveň okružník k jednotlivým domům, aby papežského nařízení neposlouchaly, a jmenovala svou družku Cambiani-ovou visitatorkou spolku. V Belgii a v Kolíně zavřel nuncius domy, ale v Treviru protivila se mu Cambiani-ová tak, že nechtěje veliké pohoršení způsobiti, od toho upustil, a zprávu o všem apoštolské Stolicy podal. Wardová odvolala sice svůj okružník, ale papež Urban VIII. vydal 13. ledna 1630 bullu „*Pastoralis Romani Pontificis*,“ kterou kongregaci jesuitek ze své apoštolské plné moci nadobro zrušil. Wardová, přišedši mezi tím z Říma do Mnichova, vyzývala své družky, by se podrobily. Na rozkaz papežský byla přivedena do Říma, kde několik let v dobrovolném zajetí zůstala. Roku 1637. mohla se odebrati do Spae u Luttichu a užívati tamějších lázní, odkudž vrátila se do Anglie, a zemřela r. 1645. v Hewarthu.

Poněvadž papež v uvedené bulle dovoloval, aby členové zrušeného spolku své jednoduché sliby, jež byly učinily, ve

¹⁾ Wetzer und Welte's Kirchenlexikon 2. Aufl. 1886. sv. IV. str. 580. — Friedl: Englische Tugend-Schul Mariä. 2 Bde. Augsb. 1732. — Leitner: Gesch. der Engl. Fräulein. Regensb. 1869. (s nejdůležitějšími listinami). — Schels: Die relig. Frauen-Genossenschaften. Schaffh. 1853; Das Institut der Engl. Fräulein in Mainz. Mainz 1853. — Erdinger: Kurze Gesch. der Engl. Fräulein überhaupt und des Instituts St. Pölten insbesondere. St. Pölten 1881.

světě zachovávaly, poslouchající diecésních biskupův a vystřihající se všeho obcování se zrušeným spolkem: utvořil se na základě tohoto dovolení „spolek Mariin“ neb „Anglických panen“, ne jako řeholnic, než jako panen s jednoduchými sliby pod pravomocností biskupů. Spolek vstoupil v život v Mnichově, těše se podpoře bavorského kurfirsta Maximiliana. Nové domy povstaly v Augsburgu (1680), Burghausich (1683) a Mindelheimu, které s mnichovským domem ve spojení stály, a jeho představenou za svou vrchní uznávaly. Stanovy (81 pravidlo) tohoto spolku potvrdil papež Klement XI. na prosby bavorského kurfirsta Maximiliana Emmanuele 13. června 1703 brevem „Inscrutabili divinae providentiae“, nemluvě v něm ani o Marii Wardové, ani jesuitkách, ani zrušující bulle Urbana VIII., než jenom o „katolických šlechtických pannách z Anglie.“ Poněvadž vrchní představená v Bavorsku svou pravomocností i na domy v Londýně, Kremži a Sv. Hippolitě, které mezi tím vznikly, rozšířiti chtěla, narazila na veliký odpor. Augsburský biskup Josef, lantkrabě hessenský, zakázal anglickým pannám své diecése uznávati mnichovskou představenou za svou vrchní (10. ledna 1745). Augsburské anglické panny podrobily se, ale mindelheimské odvolaly se k apoštolské Stoli. Papež Benedikt XIV. vydal 9. dubna 1749 bullu „Quamvis justo,“ kde prohlásil, že anglické panny nejsou totožny se zrušenými jesuitkami; že nemají Marii Wardovou za svou zakladatelku pokládati a ji za nějakou světici ctíti; že mají zachovávat stanovy Klementem XI. schválené, a poslouchati svých biskupů; že dozor vrchní představené jenom na vychování děvčat a přesazování panen se vztahuje, „však v náležitě závislosti na diecésních biskupech.“ Když takto právní poměry anglických panen uspořádány byly a uvnitř spolku pokoj nastal, rozšířilo se toto štípení po Německu, Anglii, Belgii, Východní Indii, Australii a Africe. Do Rakouska byly nejprve zavolány r. 1706. do sv. Hippolyta; do Prahy přišly r. 1747., a mají dnešního dne v státech rakouských 11 domů, které všechny uznávají představenou svatohippolytskou za svou vrchní.

3. *Andělské panny* čili Andělinky jsou rozdílné od anglických panen. Založila je hraběnka Aloisie Torelli z Quastally v Miláně, a papež Pavel III. potvrdil r. 1534. jakožto spolek pod jménem „Obrácení sv. Pavla“. Jejich jméno ukazuje na nevinnost jakož i na ochranu.

4. *Jeptišky k uctění Svátosti Oltářní* založila roku 1654.

francouzská královna Anna Rakouská, matka Ludvíka XIV., skrze Kateřinu Barskou, abatyši benediktinek rambevillierských v Lotarinsku, a s pomocí krále i prelátů, které nejprve papežští nunciové potvrdili, a potom r. 1676. papež Innocenc XI. sám schválil. Papež Klement XI. upravil r. 1705. jejich stanovy na dobro, a povolal několik jeptišek z Francie do Říma, kde klášter obdržely. Tyto jeptišky, zvané „adoratrici“ (které Svátosti oltářní se klaní), nosily odznak Svátosti oltářní na prsou.

5. Podobnou kongregací ženskou byly *Norbertinky*, založené švýcarským knězem Josefem Hely-em v diecési churské a schválené Piem VI., které se po Německu rozšířily a též v Římě dům založily. V Massilii založil podobný spolek jeptišek dominikán Antonín Le Quien.

6. V Maceratě byly *jeptišky od Těla Páně*, založené benátkankou Hyacinthou de Bossi (1683) a r. 1692. biskupem schválené.

7. Kongregaci *paní od dobrého Pastýře*, k obrácení a polepšení padlých a k ochraně ohrožených děvčat, založila konvertitka z Lejdy, Marie de Cyps, ovdovělá paní z Combé v Paříži v domě, který král Ludvík XIV. r. 1688. jí vykázal.

8. Ženskou kongregaci *křesťanských škol Jezulátka* založil P. Mikuláš Barré, z řádu minimů, r. 1666. v Rouenu, zřídiv ženský učitelský ústav pro vzdělání učitelek pro venkovské školy. Zřídily si též dům s noviciátem v Paříži.

§ 515. Zrušení řádu jezuitského a jeho opětné obnovení¹⁾.

Více nežli 200 let působili jesuité na všech stranách Evropy k velikému prospěchu katolíků, byli nejstatnějšími obhájci pozitivního křesťanství proti nevěře a liché osvětě filosofův a encyklopaedistův, a zmužilými bojovníky proti všem bludařstvím, a vysílali horlivé missionáře ku pohanům, když proti nim hrozná bouře a záhuba na polostrově pyrenejském a ve Francii povstala.

¹⁾ Riffel: Die Aufhebung des Jesuitenordens, eine Beleuchtung der alten und neuen Anklagen wider denselben. Mainz (1845.) 1848. — Cretineau-Joly sv. 5. — Proti nim Theiner: Gesch. des Pont.-Clem. XIV. Lpz. 1853. Thl. II.; od téhož: Clem. XIV. Epp. et Brevia. Par. 1852. Proti Theinerovi Busz: Die Gesellschaft Jesu. Abth. II. str. 1262 sq. — Ravignan: Clement. XIII. et Clem. XIV. Par. 1854. und Clemens XIV. und die Aufhebung der Gesellschaft Jesu. Augsb. 1854.

V Portugalsku ¹⁾ byl za slabého a chlipného krále Josefa Emmanuele I. (1750—1777) všemohoucím ministrem Josef Šebastian Carvalho, pozdější hrabě z Oeyrasu a markýz z Pombalu, dobrodruh z nízkého rodu a vestřelec do vysoké šlechty, který chtěl duchovní a světské velmože pokořiti a nejostřejší absolutismus zavésti. V cestě stáli mu jesuité jakožto vychovatelé vyšších tříd a zpovědníci při dvoře, a spolu správcové veškerého vyučování. Kromě toho dychtila jeho lakomost po jejich statech; proto musili býti zahubeni. By svého účelu dosáhl, namlouval králi, že jedna strana u dvora jeho bratra Dona Pedra na trůn povýšiti chce, a že též jesuité Pedrovi přejí; potom podal mu všechny živé spisy proti nim a vymohl tak, že r. 1757. ode dvora byli vypořáděni a censury knih pozbyli. Četné hanopisy na ně a o nich byly rozšiřovány. Nejvíce vykořisťovala se lež o veliké říši jesuitů v Uruguayi a Paraguayi, kde prý mají svého krále s četným vojskem, potáhli na sebe světový obchod a krutostí proti Indiánům nesmírného bohatství nahromadili. Tato zlomyslná lež byla do všech zemí roztroubena a vnikla, když r. 1750. Španěly 7 okresů v Paraguayi Portugalcům za osadu San Sacramento odstoupily, ale Indiáné nové vládě zbraní v rukou na odpor se postavili, ačkoliv jesuité je s toho sráželi. Portugalská vláda vinila jesuity, že jsou původci této vzpoury, a že chtějí na portugalském území v Americe podobnou velikou říši si založiti, jako již na španělském učinili, zatkla všechny missionáře, odvezla do Evropy a uvrhla jako sprosté zločince do těžkých žalářů.

Aby toto násilné počínání dostalo zákonitého nátěru, podal Pombal skrze svého vyslance Almadu v Římě žalobu na jesuity, a žádal, aby papež Benedikt XIV. visitaci a opravu řádu nařídil, poněvadž prý od svých pravých a zbožných zásad nadobro a docela se uchýlil. (Ve Francii byl řád zrušen, že se od svých prvotních zásad ani o vlas neodchýlil). Úplatný kardinál Saldanha byl 1. dubna 1758 za visitatora určen, zakázal jesuitům obchod, kterého nikdy neprovozovali, vymohl na patriarchovi jejich suspensi od zpovědnice a kazatelny, a stal se za to sám patriarchou lissabonským. V noci z 3. na 4. září stal prý se vražedný útok na život králův, když se domů

¹⁾ Murr: *Gesch. der Jesuiten in Portugal unter Pombal*. Nürnberg. 1787. 2 sv. —

navracoval¹⁾). Mimo rodinu vévody z Aveira byli též jesuité ze spoluúčastenství obviňováni, ačkoliv onen útok do dnešního dne dokázán není. Mnozí šlechtici byli odpraveni, a někteří jesuité do vězení uvrženi. Dne 19. ledna 1759 dal Pombal všechny statky řádu zabavit a v červnu a v červenci jejich školy zavřít. Konečně vyšel 3. září 1759 královský edikt, který řád ve všech portugalských zemích zrušil, členy za povstalce, zemězrádce a nepřátele královny prohlásil, ze země vypověděl a všem poddaným pod trestem smrti zakázal je přijmouti. Vypovědění poslal Pombal na chatrných lodích do církevního státu, kde je papež laskavě přijal. Hrozný byl osud 180 jesuitů, kteří v Portugalsku byli podrženi a 17 let v krutých žalářích trápeni; 79 z nich umřelo v největší bídě, jiní oslepli nebo se zbláznili; P. Gabriel Malagrida, máje věku svého 72 roky a těše se pověsti svatosti, byl docela jako kacíř 20. září 1761 upálen.

Teprve po smrti krále Josefa Emmanuele († 1777) za vlády jeho dcery Marie dostali zbylí jesuité v žalářích svobodu a památka odpravených byla obnovena. Pombal byl pohnán před soud a k smrti odsouzen, ale vzhledem na památku zemřelého krále dostal svobodu.

Ve Francii byli zuřivými nepřáteli jesuitů filosofové a encyklopedisté, majíce v čele Voltaira a d'Alemberta, a našli mocné podpory u dvora v Pompadouře, hanebné nevěstce čili maitresse krále Ludvíka XV. a její stvůře ministru vévodovi z Choiseulu. Král, chtěje míti cizoložství pohodlné, přál si, aby Pompadour jako dvorní dáma královnina v paláci bydlila; však královna nechtěla tomu připustiti. Tu hrála si Pompadour na kající a zpovídala se jesuitovi de Sacy-mu, který však máje ji rozřešiti, na tom stál, aby dvůr navždy opustila. Takové zahanbení nemělo zůstat bez pomsty. Choiseul byl stoupencem nové filosofie, jejíž náčelníci se k záhubě křesťanství a též jesuitů zapřísáhli. S nimi spolčili se jansenisté, kteří založili tak zvanou „pokladnu Spasitelovu“ na vydávání hanopisů proti jesuitům. Dne 5. ledna 1757 byl od Damiensa, horlivého jansenisty, vražedný útok na Ludvíka XV. učiněn a jesuité hned z vraždy podezříváni; ale ve výsledku Damiensově, kterýž u jesuitů v službě býval, přišly na jevo věci, které vinu na ne-

¹⁾ von Olfers: Über den Mordversuch gegen den König von Portugal am 3. Sept. 1758, histor. Untersuchung. Berl. 1839.

přátele jesuitův uvalovaly. Král nevystupoval ani pro jesuity, ani proti nim, a Pompadour musila z příčiny onoho vražedného útoku dvůr opustiti. Tu přišla zpráva o zrušení jesuitů v Portugalsku do Francie, a spolu potopa lživých spisův o tom zaplavila zemi, které, jak praví Voltaire, spolehlivými lidmi rozdávány byly. Tak se stalo, že o spoluvinu jesuitů ve zločinu nikdo nepochyboval. Byli vypisováni jako mužové státu nebezpeční, kteří všude jenom nepořádek a zmatek působí a i královraždy se neděsí.

Za tohoto stavu věci žalovali bratři Lioncy a Gouffre v Massilii jesuity, by jim 3 milliony livrů zaplatili. La Vallete, generální superior jezuitský na ostrově Martinique, který svými podniky francouzské osady do květu přivedl, stál s oním domem massilským v obchodním spojení, učinil úpadek a stal se neschopným platiti, poněvadž nepřátelští Angličané několik lodí s jeho velkým nákladem, majícím cenu několika millionů, r. 1755. zabavili. Obchodní dům žaloval jezuitský řád, který však platiti nechtěl, poněvadž La Valleta k obchodu nesplňomocnil. Obchodní dům vyhrál při před konsulátem v Massilii a před velikou komorou pařížského parlamentu, který z civilního procesu učinil kriminální process proti celému řádu, a žádal za předložení jeho konstituc a výsad (17. dubna 1761).

Kommisse, skládající se z části z jansenistů, zkoumala řeholi, prohlásila ji za škodlivou a státním zákonům a gallikánským svobodám odpornou, a trvání řádu v říši za nezákonné a jenom posud králi trpené. Král zakázal sice 2. srpna 1761 parlamentu, aby v roce nějakého usnesení o ústavě řádu nečinil, ale parlament nestaral se o to pranic, a vydal 6. srpna 2 dekrety. V prvním prohlásil všechny bully a breve papežů v prospěch řádu vydané za zlořády, kteréž ani s přirozenými ani s pozitivními společenskými právy se nesrovnávají; v druhém zavrhl 24 z větší části starší od parlamentu zkoušené a bez vady nalezené spisy od jesuitův a odsoudil k ohni rukou katovou; a zakázal spolu všem poddaným do řádu vstupovati nebo do jeho škol choditi. Konečně dal kommissí zhotoviti výtah škodlivých učení z děl jezuitských¹⁾. Díla, která vyšla

¹⁾ Extraits des assertions dangereuses et pernicieuses, que les Jésuites ont enseignées avec l'approbation des Supérieurs, vérifiées par les commissaires du Parlement. Par. 1762. (redigované od člena parlamentu Roussela de Tour, Abbé Gouzeta, Minarda a jiných benediktinů z kongregace maurinské, jmenovitě Clemenceta). — Réponse au livre intitulé „extraits des assertions

k obraně jesuitů, byla veřejně spálena. Král, chtěje zachovati jesuity, ale bez velikých obětí, navrhl papeži změnu ústavy řádu, jmenovitě aby pro Francii generální vikář ustanoven byl, a svolal biskupy do Paříže, aby se o řádu vyslovili. Návrh králův na změnu ústavy zamítli papež i generál řádu Ricci z dobrých důvodův, a papež Klement XIII. psal 1. června 1762 králi a zapřisahal ho, aby nedal řádu padnouti jako nevinné oběti nevěry. Dne 30. listopadu 1761 shromáždilo se 51 kardinálův, arcibiskupů a biskupů za předsednictvím kardinála z Luynesu, a obírali se pilně celý měsíc konstitucemi řádu; 45 biskupů prohlásilo se pro řád, 5 přálo si některých změn v řeholi, jenom jansenistický biskup soissonsský, vévoda Fitz-James, syn vévody z Berwicku, jenž byl levobočkem krále anglického Jakuba II., připisuje pád Stuartů jesuitům, žádal za zrušení řádu, ačkoliv i sám mravní čistotu jesuitův uznával. Šlechtný arcibiskup pařížský Krištof Beaumont zastával se vši rozhodností řádu proti útokům parlamentu.

Dne 1. dubna 1762 dal parlament 84 kolleje jesuitů zavřítí, a zaplavil zemi hanopisy na řád. Mimořádný sjezd duchovenstva francouzského, který se 1. května 1762 v Paříži seštopil, odebral se 23. května ke králi do Versaill a žádal za zachování jesuitů. Dne 6. srpna 1762, tedy po vypršení roku, usnesl se parlament o zrušení jesuitů, prohlásil jejich sliby za neplatné a řád za bezbožný, státu nebezpečný a zavržení hodný. Členům byla pojištěna pense, a jim dovoleno jiné úřady přijímati, však pod výminkou, když přísežně svůj řád za bezbožný a trestuhodný prohlásí. Ze 4000 členův učinilo to pouze pět; ostatní musili se stěhovati do vyhnanství. Konečně pohnuli Choiseul a Pompadour krále, že zrušení jesuitů potvrdil (26. listopadu 1764), ale jim ve svých státech jako osobám soukromým pod dozorem biskupů žítí dovolil. Jesuitské statky v ceně 60 millionů franků byly pro královskou komoru zabaveny a z veliké části promrhány. Papež Klement XIII. ohrazoval se proti zrušení řádu bullou „*Apostolicum pascendi*“ od 7. ledna 1765, kde řád znovu potvrdil, jeho pravidla za dobrá a svatá prohlásil a ničemnost žalob proti němu učiněných ukázal¹⁾.

dangereuses etc. bez udání místa tisku 1763—1765. 3 T. srv. Riffel l. c. str. 155 sq.; Patisz: Die Anklagen gegen die Gesellschaft Jesu. Wien 1866. — Dr. Henn: Das schwarze Buch. Paderborn 1865. (proti lehkomyšlnému obviňování Tholuckově).

¹⁾ Bullar. Rom. continuat. Romae 1838. T. III. p. 38.

Tato bulla s hlasy biskupův a kněží jest krásným svědectvím o nevinnosti řádu.

Ve Španělsku ujímal se král Karel III. (1759—1788) zprvu jesuitů proti podezřívání Pombalovu a dal některé portugalské hanopisy na ně rukou katovou spáliti. Ale brzo změnila se mysl jeho. Král vydal návodem svého ministra a Neapolitána, tedy cizozemce, Squillaciho, zákaz nositi oblíbený kroj národní, totiž klobouk se širokou střechou a dlouhý plášť, poněvadž prý snadno k zakuklení sloužiti mohou, a zdrazil novou daní potraviny. V Madridě vypukla 26. března 1766 vzpoura, lid táhl před královský palác, žádal propuštění cizího ministra a král Karel musil povoliti. Ale ta okolnost, že voláno jesuitům „ať žijí,“ a tito oslovením lidu vzpouře utišili, zavedla příčinu, že nepřátelé jesuitů tuto vzpouře jim připisovali. V ministerstvu následoval Aranda, který se svým druhem Manuelem de Roda urputným nepřítelem jesuitů byl. Král Karel dal proti řádu zavésti vyšetřování, kteréž Aranda tak vedl, že jesuité za původce sběhu jsou nalezeni. Však všechno jest v hlubokou temnost zahaleno, ani jedna listina z akt nebyla veřejnosti podána. Aby král byl získán, sáhlo se k hanebné lsti. Jednoho dne odevzdal muž, k vznešenějšímu stavu náležející, rektorovi kolleje v Madridě balík od rektora sevillské kolleje, právě když do jídelny se odebrati chtěl. Nic zlého netuše položil rektor balík na psací stůl a odebral se do refektáře. Hned potom dostavila se policie, prohledala celý dům a zabavila papíry rektorovy i onen balík, v kterém byly listy velezrádného obsahu, jakoby král Karel III. v cizoložství byl zplozen. Hanebný kousek povedl se, a král vrhl se nepřátelům jesuitů do náručí. Aranda stáhl četné vojsko k hlavnímu městu a vydal, boje se zrady, vlastní rukou psané rozkazy na velitele posádek a místodržitele. Dle těchto rozkazů byli jesuité v Madridě a okolních městech v noci z 31. března na 1. dubna 1767 v jednom a témž okamžení jati; kteří ve vzdálenosti 40—50 hodin od Madridu bydlili, 2. dubna a ostatní v říši 3. dubna; než lid, kterého se dvůr bál, o tomto násilí zvěděl. Přes 6000 jesuitů bylo do církevního státu dopraveno, byvše jako otroci do lodí naházeni a stlačeni. Toto ukrutné a násilné nakládání s jesuity bylo králem Karlem III. tak zvanou „pragmatickou sankcí“ z 27. března, ale teprve prohlášenou 2. dubna 1767 ospravedlněno; „důvody pro to mají prý v jeho královském srdci na vždycky zůstati uzavřeny.“ Nadarmo prosil papež

Klement XIII. dojemným listem od 16. dubna krále, aby svůj rozkaz odvolal.

V Sicílii a Neapolsku učinil na jesuity útok ministr Tanucci, který 20. listopadu 1767 jesuity ve jménu krále Ferdinanda IV., syna španělského krále Karla III., jal a do církevního státu zavéztí kázal. Totéž učinil Ferdinand, vévoda parmský a piacenzský, synovec jmenovaného krále Karla III.; dal všechny jesuity ze své země, počtem 150, do církevního státu zavéztí a zabavil jejich statky. I velmistr řádu johanitského na Maltě Emmanuel Pinto vydal 22. dubna 1768 dekret, kterým jesuity z ostrova vypověděl. Proti tomuto páchanému násilí pozdvihoval nadarmo Klement XIII. svého otcovského hlasu. Řád byl v státech bourbonských zničen, ale ne v očích pravých katolíků; papež sám byl jeho obhájcem a přímluvčím. Však všechno spiklo se proti jesuitům. Císař Josef II. přál si jejich zničení, za to jeho matka Marie Terezie jejich zachování.

Po smrti příznivce jesuitů Klementa XIII. († 2. února 1769) vstoupil po tříměsíčním konklave dne 19. května na apoštolský Stolec Klement XIV., kterého hned bourbonské dvory nutkaly, by řád jezuitský zrušil. Papež žádal za čas, aby vše zkoumatí mohl, a snažil se knížata rozličnými milostmi upokojiti. Když papež 12. července 1769 brevem „Coelestium munerum thesauros“ ¹⁾ na žádost generálovu novým missiionářům z řádu jezuitského obyčejné výsady a plnomocenství udělil: pokládali to vyslanci Francie, Španělska a Portugalska za vyznamenání řádu, stěžovali si na to, a žádali za úplné zrušení řádu jezuitského. Papež byl zaražen a nechtěl pamětní spis o tom kardinála Bernise, vyslance francouzského, přijati; ale učinil to konečně přec, a žádal pouze, aby nebyl nutkán. Dne 18. září podal Bernis papeži nový pamětní spis. Tu oznámil Klement XIV. listem z 29. září, vlastní rukou psaným, francouzskému králi svůj pevný úmysl, že řád zruší ²⁾. Dne 13. listopadu podal Bernis opět papeži nový pamětní spis na zrušení řádu a španělský vyslanec Aspuru útočil beze všeho ohledu na papeže, tak že papež listem z 30. listopadu 1769., vlastní rukou psaným, králi Karlovi III. oznámil, že řád zrušiti chce. Od této doby činil papež přípravy ke zrušení řádu; choval se

¹⁾ Bull. Rom. Contin. ed. Spetia. Rom. 1841. T. IV. p. 24.

²⁾ l. c. p. 139.

k jesuitům chladně, nepředpouštěl žádného z nich před sebe, zakázal jim za milostivého léta kázati, a nepřekážel diplomatům, aby hanopisy na ně rozšiřovali. Papež chtěl pod titulem reformy ústavu řádu změnit, ale dvorové zamítli tento polovičatý úmysl. Papež dal některé jejich kolleje v Římě a kolem Říma visitovati a pokaždé jesuity vypuditi. Poněvadž postup papežův zdál se Španělsku býti povolným, vyslalo tam na místo nemocného Aspura za vyslance příkrého advokáta Dona Josefa Mořina (1772), který papeži rozkolem hrozil. Když i císařovna Marie Terezie za vlivem bourbonských dvorův a svých vlastních dítek: císaře Josefa II. a Karoliny, královny neapolské, jesuitů se ujímati přestala, nemohlo veškeré otálení více papeži spomoci. A tak podepsal konečně 21. července 1773 breve „Dominus ac Redemptor noster ¹⁾“, kterým řád jesuitský v celém křesťanstvu zrušil. Tak klesl řád papeži a biskupy chválený; breve bylo jeho obžalobou; klesl bez vyšetřování, bez výslechu a bez výroku; klesl, jak Klement XIV. nezamlčel, „pro obnovení pokoje v křesťanstvu“, to jest: pro pokoj s bourbonskými dvory a Portugalskem. Papež zrušil řád brevem a ne bullou, která přece v tak důležité věci na místě byla; breve mělo býti k někomu datováno, ale nebylo; též obyčejný úřední způsob nebyl zachován.

Dne 17. srpna o 9. hodině večer dal papež breve generálovi jesuitů v domě professův „al Gesù“ za přítomnosti vojákův a policejních úředníkův úředně prohlásiti a všem v domě přítomným otcům přečísti. V tu samou hodinu bylo breve rektorům ostatních kollejí a domů v Římě preláty s vojenským průvodem oznámeno. Notář zapečetil hned jejich archivy, účetní komory a sakristie. Až na další rozkaz nesměli jesuité žádných církevních úkonů vykonávati a svých domův opouštěti. Generál Vavřinec Ricci byl v týž večer do anglické kolleje odveden a 22. září do Andělského hradu usazen, kam též jeho assistenti a čelnější otcové zavlečení byli, s nimiž teprve později výsledky se zavedly.

Řád měl dle katalogu r. 1762. pět assistenci: italskou, francouzskou, německou, španělskou a portugalskou; italská assistance měla 5 provincií, 139 domů s 3622 členy, z nichž bylo 1691 kněží; francouzská: 8 provincií, 155 domů s 3548

¹⁾ Theiner: Clementis P. XIV. Epistolae et Brevia selectiora Nr. 317. p. 385—405; Buss: Die Gesellschaft Jesu II. 1278 sqq.

členy, mezi nimi 1761 kněží; německá: 10 provincií,¹⁾ 438 domů s 8749 členy, mezi nimi 4111 kněží; španělská: 11 provincií, z nichž 6 bylo v Americe, 259 domů s 5014 členy, z nichž bylo 2520 kněží; portugalská: 8 provincií, z nichž byly 2 v Americe a 4 v Asii, 16 domů s 1854 členy, mezi nimi 927 kněží²⁾).

Ještě Klementem XIV. ustanovená kommisie vyslýchala generála a jeho assistenty na Andělském hradě a navrhovala, aby byli za nevinné prohlášeni. Ale papež Pius VI. nesměl se vzhledem na krále Karla III. opovážiti, aby je za nevinné prohlásil, a mohl jenom jejich zajetí zmírniti. Generál Ricci onemocněl, přečetl na smrtelném loži před tváří Boží, úředníků, vojákův a strážníkův Andělského hradu slavné ohrazení, kde osvědčoval, že řád jezuitský nijaké příčiny ke svému zrušení nezadal, podobně on sám k své vazbě (19. listopadu 1775)³⁾, a skonal 25. listopadu 1775.

Papežské zrušující breve bylo ve všech zemích, kde jesuité byli, prohlášeno a provedeno, jenom ne v Prusku a Rusku. Fridrich II., král pruský, a Kateřina II., ruská carevna, jsouce o výbornosti jezuitských škol přesvědčeni, zakázali prohlásiti a provésti breve. Král Fridrich II. obrátil se v září 1773 svým římským agentem Columbinim na papeže a oznámil mu, že jesuity ve Slezsku podrží. Jesuité přišli do velkých rozpakův, a věc urovnala se r. 1776. s papežem Piem VI. tak, že prušti jesuité své řeholní roucho odložili, a jako „kněží královského školního ústavu“ své kolleje a ústavy podrželi a dále řídili. Tak trvali za Fridricha II. a Fridricha Viléma II. až do r. 1800., kde Fridrich Vilém III. školství sesvětštil, a jejich statky v školní matici proměnil.

Carevna Kateřina II. obdržela 14. října 1772 při rozdělení Polska Bělorusko, kde jesuité 4 kolleje v Polocku, Vitebsku, Orsze a Dünaburku, 2 residence v Mohylevě a Mierziacze a 14 missií s 200 členy měli. Jesuité prosili carevnu listem od 29. listopadu 1773, aby breve mohli uposlechnouti a se rozejíti.

¹⁾ Česká provincie měla 47 domů s 1239 členy, z nichž 673 kněžími byli. V samých Čechách měli jesuité 17 klášterů: 4 v Praze, ostatní mimo Prahu. Ze statků jezuitských byla v státech rakouských „studijní matice“ a sice pro každou zemi zvláštní utvořena.

²⁾ Busz: l. c. 1297.

³⁾ Viz je l. c. str. 1319 a 1320.

Ale carevna odepřela to a všechny kroky apoštolského Stolce byly u ní v tomto ohledu marnými. S dovolením carevny a biskupa mohylevského Siestrzencevicze, kterýž dekretem papežským od 9. srpna 1778 na 3 roky neobmezenou moc nad všemi řeholníky obdržel, zřídili si jesuité noviciát a začali přijímati novice do řádu. Úkazem od 25. června 1782 obdrželi od carevny právo zvoliti si „doživotního generálního vikáře“, kterým se stal Stanislav Czerniewicz (17. října 1782 až 7. července 1785). Jeho nástupci byli: 2. Gabriel Lienkiewicz (1785—1798), 3. František Xaver Kareu (1799—1802), 4. Gabriel Gruber (1802—1805) a 5. Tadeáš Brożowski (1805—1814). Koadjutor mohylevský Jan Benislawski odevzdal v březnu 1783 jako jednatel carevnin její vlastní rukou psaný list papeži, v němž za obnovení řádu v Rusku žádala, a papež také v jednom slyšení, uděleném Benislawskému, řád pro Bílou Rus ústně schválil¹⁾, a někteří Vlachové vstoupili se svolením papežovým do něho. Na žádost cara Pavla I., jmenovitě vyslovenou listem k papeži z 11. srpna 1800²⁾, vydal papež Pius VII. breve „Catholicae fidei“ ze 7. března 1801, kterým řád jesuitský pro ruskou říši obnovil a Kareua za jeho generálního praesesa ustanovil³⁾. Na žádost neapolského krále Ferdinanda IV. obnovil Pius VII. brevem „Per alias“ od 30. července 1804 řád též pro jeho země a spojil neapolské jesuity s ruskými v jedno tělo⁴⁾. Konečně obnovil Pius VII. bullou „Sollicitudo omnium ecclesiarum“ od 7. srpna 1814 na prosby skoro veškerého katolického světa, četných arcibiskupův a biskupů řád, čili lépe a přesně dle bully řečeno, dovolil, aby řád z Rusi opět po veškerém katolickém světě se rozšířil⁵⁾. Podivuhodno jest řízení prozřetelnosti Boží, že právě veliký národ slovanský za prostředek sobě obrala, aby Tovaryšstvo Ježíšovo v nepřetržené posloupnosti se udrželo⁶⁾.

V týž den 7. srpna odebral se Pius VII. v slavném prů-

¹⁾ l. c. str. 1325.

²⁾ Viz jej l. c. str. 1328.

³⁾ Bull. Rom. Continuatio ed. Rainaldi Segreti. Roma. 1846. T. XI. p. 106; Buss, l. c. str. 1329 sqq.

⁴⁾ Bull. Rom. l. c. p. 190; Buss, l. c. str. 1332.

⁵⁾ Bull. Rom. Continuatio ed. Rainaldi Segretti. Rom. 1847. T. XIII. p. 323 sqq.; Buss, l. c. 1336—1341.

⁶⁾ Rozprava od Svobody S. J. „Památky kolleje Klementinské v Praze“ v „Časopise kat. duch.“ 1876. str. 264. pozn.

vodu do kostela al Gesù, kde bulla u přítomnosti sboru kardinálského a římských patriciů přečtena byla, po čemž ji P. Panizzoni jako provinciál Italie a zástupce generála v Petrohradě dlícího z rukou papežových obdržel.

Dalšími generály řádu byli: 19. Tadeáš Brożowski (1814—1820), 20. Alois Fortis (1820—1829), 21. Jan Roothaan (1829—1853), 22. Petr Beckx (1853—1884) a 23. Antonín Maria Anderledy, který byl od 24. září 1883 generálním vikářem, od 11. května 1884 veškerou správu řádu vedl a 3. března 1887 úplně samostatným generálem se stal.

V Rusku povstala proti jesuitům bouře působením protestantské anglické biblické společnosti, s kterou se nepřátelé jesuitův a ministr kultu Galicin spojili, vyčítajíce jim neoprávněný proselytismus. Věc zhoršila se, když mladý kníže Galicin, synovec ministrův, ke katolické církvi přestoupil, ačkoliv prohlásil, že žádný z jesuitů ku přestupu ho nepohnul. Úkazem od 20. prosince 1815 byli jesuité z Petrohradu a Moskvy vypovědění. Když po smrti generála řádu Brożowského († 5. února 1820) sídlo generálovo do Říma přeloženo býti mělo, byli jesuité 13. března 1820 z veškeré říše ruské vypovědění; skoro 700 jesuitů opustilo Rus, a jenom 3 neb 4 staří otcové dali se vládou svést a odřekli se svého řádu.

Četní jesuité, z Ruska vyhnání, uchýlili se do Haliče, kdež působením arcibiskupa Lvovského Ondřeje Aloise hraběte Ankviče Škarbeka přijati byli, zprvu ve správě duchovní vypomáhali a později kollegium s ústavem studijním v Tarnopoli obdrželi. Z Tarnopole povolal je do Štýrska biskup Zängerle r. 1829. V Čechách založili si po r. 1850. vychovávací ústav v Bohosudově. Do Prahy povolal je r. 1866. arcibiskup pražský kardinál Fridrich Schwarzenberg, a usadil při jejich bývalém chrámě sv. Ignáce na Karlově náměstí ¹⁾.

Jesuité rozšířili se za velikých pronásledování po všech zemích, a jejich stav byl r. 1889. tento: měli 5 assistencí: italskou, německou, francouzskou, španělskou a anglickou; 23 provincie, 3 missie a 12 306 členů, z nichž bylo 5 534 kněží, 3 460 scholastikův a 3 312 fráterů ²⁾.

¹⁾ Srv. mou stat: „Jesuité“ v rozpravě: Císař František I. v „Casopise kat. duch.“ 1875. str. 441.

²⁾ K.-L. od Welzera a Welta 2. vyd. VI. 1421. — Rakousko-uherská provincie měla 591 členů, mezi nimiž bylo 289 kněží.

Četné žaloby byly proti jesuitům zdviženy; ale kdekoli stáli před řádnými soudy a se hájiti mohli, byly žaloby za bezdůvodné a oni za nevinné prohlášení; kde před řádnými soudy nestáli a se hájiti nemohli, jest veškeré jednání ve věčnou tmou zahaleno, a nikdo z publika nezvěděl nic o soudních aktách.

Kdo žaloval na jesuity? Všichni ti, kteří Bohem ustanovené auktoritě církve, nebo státu, neb obojí, se protivili a proto v jesuitech největší protivníky spatřovali. Jsou to protestanté a jejich sekty nenávidící církve; jansenisté, kteří neposlušností proti hlavě církve se vyznamenávali; encyklopedisté, illumináti (osvícenci, ale liší), svobodní myslitelé, kteří proti jménu křesťanskému se spikli; liberálové, radikálové a revolucionáři všech zemí. Kde vypukne revoluce, jsou jesuité její první obětí. Kdo jest tak slepý, aby toho neviděl?

Jesuité byli lidé, a chybili mnohdy, i v učení; ale bylo-li odsouzeno, hned se podrobili; však počet takovýchto jest malý proti veliké řadě výtečných spisovatelů. Zásluhy jesuitův o církev byly a jsou veliké a nesmrtelné.

Vývoj církevního učení a) spory v lůně církve, bojem b) proti protestantským bludům, c) nevěře a rationalismu, d) východnímu rozkolu, e) starým východním bludařstvím a f) církevní literaturou.

§ 516. a) Spory v lůně církve.

Quietismus; Molinos; Johanna de la Mothe Guyon; Fénelon.

Ve Španělsku bujela vedle pravé mystiky sv. Terezie, Ludvíka z Granady a Jana od Kříže též falešná, spojená jsou s antinomistickým a visionářským poblouzením v tak zvaných „Alumbrados“ (zastínění) a sice hlavně v Seville a okolo Sevilly. Tito Alumbrados tvrdili, že lze veškeren zákon vnitřní od Boha rozdílenou modlitbou beze všech slov vyplniti; člověku jest prý možno dosíci takového stavu dokonalosti, v němž na Boha jako tváří v tvář patříme, a kdo prý jednou tam dospěl, nemůže nic nedovoleného konati. Později tvrdil jakýsi Falconi, že kdo ducha svého k tomu připravil, aby na Boha stále patřil a jemu se docela odevzdal, nemusí toho více opěťovati, poněvadž tohoto stavu ani pracemi, ani roztržitostmi, ani všedními hříchy zrušiti nelze.

Tyto bludy rozpředl dále *Michal de Molinos*¹⁾. Narodil

¹⁾ Scharting: Mich. Molinos. Aus dem Dän. Gotha. 1885. — Recueil des pièces concernant le Quiétisme. 1688. Walch.: Relig. Streitigkeiten ausserhalb der luther. Kirche I. 293—297; II. 982.

se 21. prosince 1627 v Patacině v Aragonii, byl na kněžství v Pampeluně vysvěcen a v Coimbre za doktora bohosloví povýšen. Od r. 1669. žil v Římě, získal si tam všeobecnou vážnost, a byl obzvláště jako zpovědník velice vážen. Roku 1675 vydal mystický spis: „Vůdce duchovní“ který brzo ze španělštiny do vlastiny (1681 *Quida spirituale*), latiny (1688), a němčiny (1699) přeložen byl, a v němž svou falešnou mystiku veřejnosti podal. Ještě jasněji vyslovoval své učení ve svých listech a rozmluvách. Ale když „Vůdce duchovní“, který se veliké pochvyle těšil, byl bedlivěji zkoumán, a jmenovitě znamenitý kazatel jesuita Pavel Segneri¹⁾ na jeho nebezpečnost ukázal: byl Molinos r. 1685. od římské inkvisice zatčen a před soud postaven; římská inkvisice zavrhl v srpnu 1687 68 bludných vět, které papež Innocenc XI. bullou „*Coelestis pastor*“²⁾ z 20. listopadu 1687. zatratil. Ostatně Molinos odřekl se v kajícím rouše v kostele veřejně a slavně svých bludův, a zůstal v mírné vazbě u dominikánů, kde r. 1696. zemřel. Jeho stoupenci sluli *Quietisté*, a blud Quietismus.

Molinos učil: Chce-li člověk vyšší dokonalosti dosáhnouti, musí jeho mysl býti pokojnou beze všeho citu, hnutí a působnosti; nejvyšší stupeň duchovního života záleží v onom stavu, v němž člověk nic neuvažuje, nic nečiní, nic si nepřeje, po ničem nebaží, tak úplně jako mrtvola trpným jest, a všecek docela Bohu se odevzdává, který potom sám v něm činným jest; duše musí sama sebe zničiti, aby ku původu svému, Bohu, navrátiti se mohla, v němž potom zbožněna bývá.

Quietismus objevil se též v něco mírnějším tvaru ve Francii. Slepý František Malavale, Abbé d'Estival a barnabita František La Combe³⁾ byli oddáni podobnému učení.

Tento blud vystoupil určitě u Johanny de la Mothe Guyon⁴⁾. Byla to zbožná duchaplná, 28 let svého věku mající vdova,

¹⁾ Concordantia laboris cum quiete.

²⁾ Du Plessis d'Arg. III, P. II. p. 462—364. — Denzinger: Enchir p. 333—342.

³⁾ Sepsal „*Analysis orationis*“, kterýžto spis od Apoštolské stolice 9. září 1688 a francouzského episkopatu zavržen byl. Poněvadž spisovatel odvolati nechtěl, byl uvězněn († 1699).

⁴⁾ Oeuvres spir. de Mad. Guyon. 42 Voll. Cologne 1713 sq.; po něm. Regensb. 1830 sq. — Vie de M. Guyon écrite par elle même. Cologne 1720. 2 Voll.; německy vydal Montenglaut. Berl. 1826. — Karl Hermes: Züge aus dem Leben der Frau von Guyon. 1845. — Ruckgaber: Der Quietismus in

ale náchylná ke blouznění. Pocházela ze šlechtického rodu, narodila se r. 1634., byla vychována v rozličných klášteřích, čtla pilně spisy sv. Františka Saleského, věnovala se horlivě modlitbě a to tím více, poněvadž v 16. roce svého života nešťastně se provdala. Když ovdověla, povolal ji pro její zbožnost genevský biskup d' Arenthon do své diecése, aby se ve vyučování nově obrácených protestantův účastnila. Tam seznámila se s P. La Combem, barnabitou a ředitelem jednoho ústavu, při němž Guyon spolupracovala; on stal se rádcem jejího svědomí a rozněcoval v ní zvláštní lásku k vnitřní modlitbě a samotě. Poněvadž její úřad v této snaze byl jí na překážku, a z části falešný mysticismus obou pohoršení dávati začal, vzdala se svého místa a odebrala se nejprve k voršilkám do Thononu, potom do Grenoblu a Verceile. Skoro všude doprovázel ji La Combe. Brzo složila z neodolatelného pudu po spisovatelství několik mystických spisů: „Proudy“ (les torrens), „krátký a snadný prostředek k modlitbě“, mystický výklad Písně písní, knížku o duchovním životě jakož i obšírný výklad Písma sv. Po šestileté vzdálenosti z Paříže vrátila se tam roku 1686. nazpět. Její průvodčí La Combe byl brzo potom jako svůdce duší v říjnu 1687 uvězněn, a ona sama od pařížského arcibiskupa 29. ledna 1688 do jednoho ženského kláštera odevzdána, kde po 8 měsíců zkoušena byla. Poněvadž řeholnice jejímu životu chválitebné svědectví vydávaly, a paní de Maintenon za ni se přimlouvala, obdržela svobodu. Teď seznámila se s abbém Fénélonem, vychovatelem královských princův, a vstoupila s ním v něžné, ale čisté přátelství.

Na radu Fénélonovu umínila si, že dá své spisy theologickou kommissí přehlédnouti, aby tak přítrž pověstem o novém gnosticizmu učinila. Své tištěné a netištěné spisy a svůj životopis, jež sama složila, odevzdala meauxskému biskupu Bossuetovi, který s biskupem chalonským Noaillesem, superiorem od sv. Sulpice v Paříži Trontonem, a abbém Fénélonem zkoumání jejich předsevzal. Základní názor Guyonin byl: že existuje stav čisté a nezištné lásky k Bohu bez ohledu na odměnu nebo trest, v němž člověk i proti svému vlastnímu spa-

Frankreich. Tüb. Theol. Q.-Schrift. 1856 str. 241—298; 593—644. — Deharbe: Die vollkommene Liebe Gottes im Gegensatze zu der unvollkommenen und in ihrer Anwendung auf die Reue. Regsb. 1856. — Matter: De mysticisme au temps de Fénelon. Par. 1865.

sení lhostejným jest, Boha jenom proto miluje, že veškeré lásky hoden, a věčnému zatracení by se podrobil, kdyby Bůh jemu to určil. Guyon ukazovala při vyšetřování velikou pobožnost a pokoru, tak že veškeren zlý úmysl ve spisování byl vyloučen. Kommissie, která své schůze r. 1694—1695. v Issy pod správou biskupa Bossueta konala, zavrhlá její spisy a sestavila spolu 34 články ¹⁾, kterými základy pravé askése vyslovovala. Mezi tím odebrala se Guyon do jednoho kláštera v Meauxu, podepsala s největší ochotou censuru na její spisy vydanou, a prohlásila slavně, že nikdy nic proti učení církve říci nebo psáti nechtěla. Bylo jí dovoleno odebrati se do Bloisu, kde roku 1717. nábožně zemřela.

Bossuet seznámil se vyšetřováním issyckým se zásadami mystiky a vypracoval sám obšírný spis: „O stupních modlitby“ (sur les états d'oraison) a odevzdal jej Fénélonovi, který 4. února 1695 arcibiskupem cambrayským jmenován byl, ke schválení, kteréž však tento odepřel, mysle, že kniha Guyonu příliš příkře posuzuje. Z toho vznikla veliká napnutost mezi oběma slavnými biskupy. Brzo potom vydal Fénélon svůj „Výklad zásad Svatých“ (Explication des maximes des Saints. Par. 1697), kde čistou lásku, která Boha jenom pro Boha miluje a na sebe nic se neohlíží, již jako habituelní stav zde na zemi hájil. Spis vzbudil veliké podivení, ale našel v biskupu Bossuetovi rozhodného odpůrce, kterýž u krále žalobu naň vedl, a též vědecky proti falešnému mysticismu bojoval. Fénélon upadl v nemilost královu, a 60 doktorů Sorbonny censurovalo 12 vět ze spisu Fénélonova. Papež Innocenc XII., jemuž veškeren spor k rozhodnutí předložen byl, sestavil kommissi z 10 theologů, která v 64 seděních od 12. října 1697 až do 25. září 1698. žádného jasného úsudku o sporu Fénélonově sobě neučinila. Druhá kommissie nepřišla též k žádnému úsudku a teprve třetí kommise odsoudila 8. března 1699 23 věty z jeho spisu jakožto opovážlivé, pohoršlivé, nebezpečné a sluch zhožných urážející ale žádné za kacířskou, jak si toho protivníci Fénélonovi přáli. Papež Innocenc XII. schválil její výrok a prohlásil brevem „Cum alias“ ²⁾ od 12. března 1699., zavrhná oněch 23 vět, ale

¹⁾ Jsou otištěny v Oeuvres de Fénélon X. 335. ed. Paris. 1852 sqq. — Fénélon: Lettres a M. de Meaux en réponse aux divers écrits ou mémoires sur le livre des maximes etc. — sur le Quiétisme. (Oeuv. nouv. éd. Par. 1838 T. II.) Srv. Bossuet: Lettres sur l'affaire du Quiétisme (Oeuv. nouv. éd. Par. 1836. T. XII.)

²⁾ Dezingher: Enchir 348—351. — Du Plessis d'Arg. III. P. II. 402—406.

všeho se varuje, co by spisovatele „Zásad“ boleti mohlo. Fénelon obdržel breve, právě když o slavnosti Zvěstování Panny Marie dne 25. března 1699 ve svém stoličném chrámě na kazatelnu vstoupiti chtěl, prohlásil je hned a kázal o poslušnosti povinné k vyšším představeným tak dojemně, že všichni posluchači hluboce dojati byli. Pastýřským listem¹⁾ od 9. dubna 1699. prohlásil svým diecézánům, že se beze vší podmínky výroku apoštolské Stolice podrobuje. Ne tak šlechetně zachoval se král, který výnosem od 4. srpna z nepřátelství proti Fénelonovi breve co možná nejvíce rozšířil, jakoby tu o nejhroznější kacírství šlo. Ale svět divil se Fénelonově pokoře a velikodušnosti.

§ 517. Spor o *Marie de Agredy* a jejím spise „*Mystické město Boží*“²⁾:

Živý spor vyvolala Marie de Agreda, řeholnice z řádu františkánského ve Španělsku, († 24. května 1665) svým spisem „*Mystické město Boží*“ (Život Panny Marie), který r. 1670. se schválením španělské inkvisice španělsky potom též latinsky i v jiných jazycích vyšel. Poněvadž španělský dvůr si přál, aby za svatou prohlášena byla, dovolila kongregace ritů 21. ledna 1673 zavedení beatifikačního processu a kázala 16. ledna 1677 kardinálu Portocorrerovi prozkoumati její spisy. Tu dekretem sv. Officia ze 4. srpna 1681 byla uvedená kniha „*Mystické město Boží*“ zakázána. Kniha obsahovala mnoho apokryfních vypravování, měla názory skotistů za zjevení Boží a přemršťovala poctu Panny Marie tak, že tam tajemství Vtělení Syna Božího do pozadí pošinuto jest. Španělský král Karel II. vymohl sice suspensi tohoto zákazu na papeži Innocenci XI., ale ani Alexander VIII. ani Innocenc XII., ačkoliv za to prošení byli, neschválili knihy, kterou též Sorbonna r. 1696. zatratila z příčin svrchu uvedených. Za papeže Benedikta XIII. a jeho nástupců obnovil španělský dvůr prosbu, aby kniha schválena a spisovatelka za svatou prohlášena byla. Ale Apoštolská Stolica nevynesla posud žádného výroku. Někteří učenci připisují neprávem knihu generálu františkánů Josefu Xime-

¹⁾ l. c. 406. 407.

²⁾ Hergenröther: K.-G. II. 619. 620. — Geistliche Stadt. A. d. Span. Regensb. 1885.

novi Samaniegovi. Mezi německými odpůrci knihy vynikal obzvláště Eusebius Amort († 1775) z kongregace řeholních kanovníků lateránských, děkan kláštera Pollingského v Bavorsku.

§ 518. Isenbiehlův spor ¹⁾.

Jan Vavřinec Isenbiehl, rodem z Heiligenstadtu v Eichsfeldě, přišel jako missionář do Götting, aby duchovní správu u tannějších katolíků vedl. Na povzbuzení mohučského kurfirsta Emmericha Josefa věnoval se ve svobodném čase studiím východních jazyků, ale za návodem protestantských profesorů Michaelisa a Lessa. Když po zrušení řádu jezuitského kurfirst mohučskou universitu upravoval, povolal r. 1773. na ni Isenbiehla za řádného profesora východních jazyků a exegeze.

Isenbiehl popíral hned v prvních přednáškách messianské proroctví o Emmanuelovi (Is. 7, 14) a vykládal je o porodu panny, kterou prorok za manželku si vyhlédl, a jejíž syn měl Emmanuel slouti. Tento výklad vzbudil velikou nevoli, a Isenbiehl byl obžalován u kurfirsta, který mu po rektoru university vzkázal: že „byť ve věci (in thesi) pravdu měl, in hypothesi (za panujících poměrů) nepravdu má; poněvadž při novém školním nařízení všeho vystříhati se jest, co by nepokoje vzbuzovalo, zůstaniž to zatím při staré soustavě.“ Isenbiehl mlčel, ale po smrti kurfirstově († 11. června 1774) odsoudila jej hned druhý den metropolitní kapitola k trestu, aby z města nevycházel, odkázala do arcibiskupského semináře a ustanovila kommissi, která by jeho učení prozkoumala. Nově zvolený kurfirst Karel Josef z Erthalu (18. července 1777) sesadil jej z professury a odkázal na 2 roky do semináře, aby tam theologii, které málo rozumí, studoval. Chtěje mu svou známost theologie a spolu pravověrnost ukázati, vydal roku 1777. své „Corpus decisionum dogmaticarum ecclesiae catholicae“ po čemž stal se professorem řeckého jazyka při gymnasiu. V semináři vypracoval rozpravu o Emmanuelovi, aby své přednášky o něm ospravedlnil. Její opisy předložil některým svým důvěrníkům a učencům, a jeden opis dostal se též do rukou ví-

¹⁾ Warlich: Neueste Religionsgeschichte Th. 8. str. 9. — Guth: Versuch einer K. G. des 18. Jahrh. II. 358. — Schröckh. K.-G. seit der Reformation Th. 7. str. 203. — Ritter: K.-G. 6. Aufl. II. 426. — Wetzler u. Welte's K.-L. 2. vyd. VI. 960.

deňské censury, kteráž jej za „opus falsum, temerarium et erroneum“ (za dílo falešné, opovážlivé a bludné) prohlásila. Isenbiehl prodal svou rozpravu za 100 zlatých knihkupci Huberovi v Koblenzi, kterýž ji vytiskl r. 1778. bez udání místa pod názvem „Johann Lorenz Isenbiehl's neuer Versuch über die Weissagung vom Emmanuel.“ Isenbiehl byl znovu do vyšetřování vzat a na základě dobrozdání mohučské theologické fakulty suspendován a do žaláře vikariatního úřadu vsazen. Nová kommisie vyslýchala jej; on musil učiniti vyznání víry, a byl do žaláře v opatství eberbašském odvezen (v březnu 1778). Císařský kommissar nad knihami udal věc říšské dvorní radě a vymohl zákaz knihy. Mimo to byly některé theologické fakulty vyzvány, aby své dobrozdání o knize podaly, a celá věc byla udána do Říma.

Isenbiehl uprchl ze své vazby 3. července a přišel nejprve do protestantského Kreuznachu, potom do Blieskastelu, náležejícímu hraběnce Leyenské, kteráž ho vydala. Papež Pius VI. zatratil knihu brevem od 20. září 1779 a prohlásil, že obsahuje „propositiones falsas, temerarias, scandalosas, perniciosas, erroneas, haresi faventes et haereticas.“ Isenbiehl podrobil se výroku Apoštolské Stolicie 24. prosince 1779, byl potom z vazby propuštěn a obdržel 8. května 1780 od kurfirsta kanonikát v Amöneburgu a když jej politickými převraty v německé říši ztratil, dostal r. 1803. skrovnou pensi. Zemřel 26. prosince 1818 v Oestrichu v Rheingavě.

: 519. Jan Josef Gassner ¹⁾. Mesmerismus

Jan Josef Gassner narodil se r. 1727. ve vesnici Braze ve Vorarlberku, studoval theologii v Innsbrucku, byl r. 1750. na kněžství vysvěcen a dostal r. 1758 faru v Klösterle v biskupství churském. Maje stále bolení hlavy, přišel na tu myšlénku, že největší část nemocí od ďábla pochází a vyzváním jména Ježíšova vyhojena býti může. Učinil na sobě pokus, který se mu podařil; potom pokoušel se též u jiných o to, a pokusy zdařily se mu dle jeho rozumu též. Churský ordinariát zkoušel jeho počínání, ale nemohl v něm nic nalézt, co by se

¹⁾ Walch; Thl. 6. str. 369 a 541. — Schröckh: K.-G. seit der Ref. Thl. 7 str. 330. — Zimmermann: J. J. Gassner, der berühmte Exorcist. Kempten 1878. — Ritter: K.-G. 6 vyd. II. 428.

učení církevnímu protivilo. Roku 1774. odebral se ze své fary do Mörsburgu v kostnickém biskupství, a pokračoval za vždy většího a většího návalu lidu v zaklínání ďábla. Ale kostnický biskup kardinál Rodt poručil mu, aby ve dvou dnech jeho diecési opustil, a když neposlechl, obrátil se na jeho biskupa, kterýž mu návrat do jeho fary přikázal. Gassner odebral se do své vesnické fary Klösterle, ale dostal brzo pozvání od biskupa řezenského a probošta ellvanského hraběte Antonína Ignáce Fuggera, aby k němu do Ellvang přišel, kamž v říjnu 1774 přibyl, a od biskupa svobodný byt a název duchovního rady obdržel. Nával z Bavorska a Švábska, učených a neučených, bohatých a ohudých, katolíkův a protestantů byl k němu veliký; přišlo k němu do Ellvang kolem 20.000 lidí.

Gassner vydal r. 1774. v Kemptenu spis¹⁾, v němž o své věci se takto vyslovil: 1. Jest prý trojí druh lidí ďáblem trápených, totiž: α) *circumsessi* (ďáblem obsedlí), na něž ďábel, jak na tělo tak na duši, útočí; β) *obsessi* neb *maleficiati*, kteří jsou očarováni, a γ) *possessi* (posedlí); 2. všechny nemoci mohou od ďábla pocházeti; 3. když lékař pomoci nemůže, jest to znamením, že nemoc jest ďábelská *circumsessio* neb *obsessio*; 4. ďáblem způsobené nemoci lze nejlépe zaklínáním (*exorcismem*) ve jménu Ježíšově zhojiti; 5. toto svaté jméno nepůsobí u nemocných, jejichž nemoc jest přirozenou; 6. zdali nemoc přirozenou neb od ďábla způsobenou jest, ukazuje „*praeceptum probativum*“ neb „*exorcismus probativus*“, to jest rozkaz daný ve jménu Ježíšově ďáblu, aby v nemocném nemoci vlastní paroxismy provedl; 7. aby nemocnému pomůženo bylo, musí míti pevnou víru v jméno Ježíšovo a spolu pevně věřiti, že nemoc jeho ďáblem způsobena jest; 8. kdo víru, kterou jednou měl, ztratí, jest opět němu pádu do nemoci podroben. Však proti tomuto názoru lze namítati, že Písmo sv. nic o *circumsessis* to jest obsedlých a *obsessis* čili očarováných neví a věty: 7 a 8., jsou patrně zadními dvířkami.

Při svých operacích seděl Gassner na židli, měl krucifix v ruce a štolu okolo krku, na němž visel stříbrný řetěz s krucifixem, v němž, jak pravil, jsou ostatky sv. Kříže. Díval se upřeně nemocnému do očí, a nemocný zase na něho; mluvil drsným a velitelským hlasem, tiskl jednou rukou čelo a druhou

¹⁾ Des wohlervürdigen Hrn. Joh. Josef Gaßner's Weise fromm und gesund zu leben, auch ruhig und gottselig zu sterben. Kempten. 1774.

vaz nemocného velmi silně, dotýkal se často nemocného místa nebo třepal velmi prudce celým tělem nemocného. Potom začal svůj „exorcismus probativus,“ a nemocný byl křečemi, trháním údův a jinými úkazy nemoci přepaden, které potud trvaly, pokud zaklínač ďáblu neporučil, aby nemocnému pokoj dal. Někdy dával nemocnému též nějaký lék, olej neb nějakou tekutinu. Když nemoc hned nepominula, pravil k nemocnému, aby k němu zase přišel. Z Ellvang odebral se r. 1775. do Ambergu a Sulzbachu, v Sulzbachu působil u přítomnosti tamější ovdovělé falckraběnky, která obšírný protokoll o jeho zázračných zhojeních počtem 205 tiskem vydati dala. Potom odebral se do Řezna, kamž k němu kolem 3000 lidí připutovalo (v červenci 1775.)

Úsudek vrstevníků, katolíkův i protestantů, jest o něm velmi různý; okolo 100 brožůrek vyšlo proti němu a pro něho; mnozí odpůrcové připouštěli mimořádné úkazy, však on sám nechtěl, aby jeho hojení za zázraky se pokládala. Roku 1775. přišli z ingolstadtské university 4 professoři, z každé fakulty po jednom (z theologické Statler), aby Gassnerovu činnost na vlastní oči viděli, a prozkoumajše všechno prohlásili, že nelze skutečnost demonického stavu ani působnost exorcismu popírat. Řezenský biskup byl zasypán žalobami na počínání Gassnerovo; vídeňská dvorní theologie byla vzhůru; arcibiskupové, pražský a solnohradský, varovali duchovenstvo před domnělým léčením Gassnerovým. Konečně obrátil se řezenský biskup v této věci ku papeži Piu VI., kterýž mu odpověděl, že exorcismus vždycky v církvi obyčejným byl, ale nedějiž se tak veřejně a za takového sběhu, a konež se přísně dle římského rituálu. Počínání Gassnerovu učinil konec císařský rozkaz, kterýž jej z Řezna vyhnal a všechno léčení mu zakázal. Řezenský biskup dal mu děkanství v Pondorfě, kde roku 1779. zemřel.

V novější době vykládali mnozí jeho způsob léčení magnetismem.

Antonín *Mesmer* († 1815) rodem z Meersburku ve Švábsku, studoval ve Vídni lékařství a stal se tam r. 1766. doktorem a praktickým lékařem. Býval přítomen pokusům čili experimentům jesuity Hella o působení mineralního magnetu na čírovou soustavu zvířat a vystoupil potom, tvrdě, že tytéž úkazy způsobiti lze pouhým potíráním rukou jako potíráním minerálním magnetem. Tak stal se zakladatelem učení o zvířecím magnetismu.

Nenalézaje ve Vídni a v Německu ohlasu, odebral se r. 1778. do Paříže a vydal tam spis „Mémoire sur la découverte du magnetisme“ (1779), kde učil, že všechno, co stvořeno, jakousi etherickou hmotou vzájemně spojeno jest, která u člověka zvláště v čívech sídlí, velmi rychle se pohybuje, do dálky účinkuje a též jistými těly antimagnetickými ve své činnosti porušována bývá; touto hmotou lze prý všechny nemoci čiv přímo a nepřímo i všechny jiné nemoci vyléčiti.“ Dle Mesmera lze člověku shromáždit si tohoto magnetického fluida a pomocí prstův a jiných vodičů na jiné přenášeti. Ačkoliv vládou sestavená kommise ze členů učené akademie, lékařské fakulty a lékařské společnosti mesmerismus za seabmámení a podvod prohlásila: podařilo se přece jeho původci založiti velikou školu a zříditi „společnost všeobecné harmonie,“ která daleko široko po Francii se rozšířila. Mesmerismus proměnil se brzo v „ná-měsíčnictví,“ to jest stav, v němž člověk, jsa užívání smyslů zbaven, přece vidí, mluví a na otázky odpovídá; ve „světlo-vidnost“ (clara intuitio) t. j. stav, v němž člověk sebe sama poznává jakož i prostředky sobě se hodící, a do dálky vidí; a postoupil až ke „spiritismu“ (nekromantickému spiritualismu) t. j. v obcování s duchy z onoho světa. Úkazů zvířecího magnetismu v jeho postupech až ke spiritismu a všech neřestí a bláznovství, které se tady provozovaly a provozují pohyblivými pišícími a mluvícími stoly, tužkami a péry, tajnou mocí vedenými, předvoláváním duší a otazováním se jich na věci tajné a budoucí a čtením myšlenek, všeho tohoto musili si theologové všimati a to vyšetřovati: a tu rozcházejí se jejich úsudky tak, že jedni mají všechno za pouhé dryáčnictví, klam a mam, jiní zase vidí zde vliv ďáblův, který zde věci mimořádné provozuje, aby lid od pocty pravého Boha odvrátil a v pověrčivost zapletl.

Ačkoliv ďábel obchází jako lev řvoucí, hledaje, koho by sežral (1. Petr. 5, 8.), a tudy všeho používá, aby pozemšťany od pravé cesty k nebesům svedl a i zde na svedení působiti může: musíme přece vyznati, že pokud ona uvedená pověra před soudci a znalci se provozovala, vždycky za klam a mam prohlášena byla. Roku 1886. byl ve Vídni pověstný magnetisér Hansen, který mnoho hluku v Německu natropil, za podvodníka vídeňskou policií odkryt a z Rakouska vypověděn. Ve vysokých kruzích vídeňských pěstoval se spiritismus, jehož hlasatelem byl Bastian, který duchy z onoho světa předvolával.

Vědecky hájil ho baron Hellbach, ale korunní princ Rudolf spozoroval svým bystrým okem klam a mam a dobře promyšlenými padacími dveřmi lapil zjeveného ducha, kterým se ukázal býti Bastian. Podvod přišel na jevo, a spiritismus ve ve vyšších kruzích bystrostí našeho zesnulého korunního prince vzal ve Vídni za své (1887).

Církev neprohlásila se o jakosti ukazů zvířecího magnetismu, náměsíčnictví a světlovidnosti, ale zakázala zneužívání zvířecího magnetismu, pokud směřuje k účelům nedovoleným a zlým, pokud chce silami přírodními úkazy nadpřirozené provést, pokud křesťanskou kázeň porušuje a bezvědomí působí¹⁾.

b) Dějiny protestantství.

§ 520. „) *Vzájemný poměr mezi katolíky a protestanty v Německu po míru westfalském.*

Bez ohledu na westfalský mír, který meze jus reformandi položil, trvaly spory mezi katolíky a protestanty dále, jmenovitě v územích se smíšeným obyvatelstvem, a byly zhusta předmětem rokování říšských sněmů. Ve svých stížnostech

¹⁾ S. Cong. Inquis. 28. Jul. 1847 zakazuje zneužívání zvířecího magnetismu, říká: „Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis.“ (Cf. 25. Jun. 1840 S. Poenit. 1. Jul. 1841.)

S. Cong. Inquis. praví ve svém okružníku ze 4. srpna 1856 o náměsíčnictví a světlovidnosti takto: „Somnambulismi et clarae intuitionis, uti vocant praestigiis mulierculae illae gesticulationibus non semper verecundis abreptae se invisibilia quaequae conspiciere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt, magnum questum sibi, ac dominis suis divinando certo consecuturæ. In hisce omnibus quacunque demum utantur arte vel illusionem, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et haereticalis et scandalum contra honestatem morum. Igitur ad tantum nefas et religioni et civili societati, infesissimum, efficaciter cohibendum, excitari quam maxime debet pastoralis sollicitudo, vigilantia et zelus episcoporum omnium.“

vedli si protestanté tak, že ve svých žádostech veškerou míru převyšovali a tím mnoho dosahovali. Svými stížnostmi zasy-pávaly veškeren protestantský svět, a když někde jednotlivý protestant, neb obec, neb kazatel uraženi byli, křičeli a naří-kali nad utlačováním evangelia a mučenictvím, kteréž jim tr-pěti jest.

Poslanci protestantských říšských stavů spojili se v jedno r. 1653. a tvořili na stálém říšském sněmu v Řezně (od r. 1663.) „Corpus evangelicorum“, u něhož pomoc a zastoupení svých žádostí protestanté nacházeli. Jeho directorium náleželo kur-firství saskému. Když však saský kurfirst August Silný 23. května 1697 katolíkem se stal, zachoval se sice vně starý řád, ale již od dávných časů bylo Braniborsko-Prusko štítem prote-stantství, a od času Fridricha I. vedli sobě pruští králové jako ochrancové svých spoluvěrců. Proto měl v „Corpus evangeli-corum“ pruský vyslanec, když ne formálně, alespoň skutečně, první místo, a Prusko dodávalo jeho usnesením důrazu. Práv-ního postavení nemělo „Corpus evangelicorum“ na půdě říš-ských zákonův a císařští úřadové, pokud bylo lze, nevšímalí si ho, a císař vyslovoval se při příležitostech proti němu. Tak stalo se r. 1720. v císařském dekretu ze dne 12. dubna ¹⁾, v němž císař ostře to kárá, že „pod jménem ‚Corporis evangelicorum‘ jedna část říše proti nejvyššímu císařskému úřadu v zakázané a nevhodné jednoty a spolky se schází.

Bohužel nebylo „Corpus catholicorum“, které by se bylo s podobným důrazem stížností katolíků (gravamina catholicorum) ujímalo. Stížnosti katolíků přicházely vždycky řádnými cestami k císaři, nenadělaly žádného hřmotu a zůstaly pravidelně při důsledném odporu protestantských zeměpánů marnými.

Braniborský dům Hohenzollerů přestoupiv ku protestant-ství, stal se urputným nepřítelem katolické církve, potíral ji, kde a jak mohl, uchvacoval biskupství a kláštery, rozšiřoval tak své území lupem církevního majetku, zabavoval církevní statky pro svou pokladnu a učinil nepřátelství ke katolické církvi svou dědičnou politikou, kterou panovníci tohoto domu svědomitě zachovávali ²⁾. Braniborský kurfirst Jáchym II. vy-

¹⁾ Schauroth: Sammlung der Beschlüsse des Corpus evangelicorum II. 643.

²⁾ Die preußische Kirchenpolitik bis zum Jahre 1740. v. „Hist.-pol. Bl.“ 1879. sv. 83. str. 934—948. — Dr. Bellesheim: Zur Geschichte des Ober-

loučil ve svém církevním řádě z r. 1540. všechna vyznání z Branibor mimo lutheránství. Jeho syn a nástupce Jan Jiří (1571—1598) praví ve své gerai-ské domácí smlouvě (gereischer Hausvertrag) z r. 1599.: „Chceme, aby naši synové, bratři a bratranci ve svých zemích čistého evangelického učení bez papežských, kalvinských a jiných bludů se drželi“¹⁾. Když Jan Sigmund (1608—1619 ke kalvinství přestoupil, vydal brzo po svém přestupu své vyznání víry, kde se chlubí, že „ve své milované vlasti Braniborech, co ještě papežské pověry v kostelích a školách zbylo, vyhubil“. Fridrich Vilém (1640—1688), tak zvaný „veliký kurfirst“ praví ve svém politickém testamentě (väterliche Vermahnung) z roku 1667.: že „Branibory a Pomořany od papežských hrubých ohavností a modlářství úplně osvobozeny jsou,“ a přeje si, „aby Nejvyšší tento stav stále až do soudného dne se zachovával,“ aby římsko-katoličtí nikdy svobodného vyznání víry tam neobdrželi,“ a „aby takové modlářství a taková ohavnost od potomků nikdy spatřovány nebyly“²⁾. Kurfirst Fridrich III. (1688—1713) jako král pruský Fridrich I. byl „touž důkladnou nechutí proti papežství“ naplněn. Ve svých zápiskách napomíná svých nástupcův, aby vždycky s veškerou silou a pečlivostí o to pracovali, by evangelické náboženství všude v říši římské bylo zachováno papežství se hráze stavěly, a ono ku předešlému panství s: nepřipouštělo; toto musí se zameziti ke cti a slávě Boží a potom „poněvadž reformaci a při ní sekularisovanými knížectvími a zeměmi moc našeho domu znamenitě vzrostla, a proto kdyby papež vrchu nabyl, náš dům by notně na své velikosti (grandeur) utrpěl“³⁾. On chtěl vydati věčnou konstituci, „aby každý pruský princ nebo markrabě, který by ku papeženskému náboženství přestoupil, na vždycky ke každé postoupnosti neschoopen byl“⁴⁾. Ještě hůře vedl si jeho syn a nástupce Fridrich Vilém I. (1713—1740). Ve své instrukci pro vychovatele korunního prince přirovnává katolické náboženství k „atheistům,

bischofsthums in Brandenburg-Preußen von König Friedrich II. v. „Archiv für kath. Kirchenrecht.“ 1879. str. 142—165. — Zur Geschichte des Verhältnisses des Brandenburgisch-Preußischen Staats zur kath. Kirche. v. „Katolik'u“ 1880. str. 589—628.

¹⁾ Hist.-pol. Blätter I. c. str. 940.

²⁾ I. c.

³⁾ I. c.

⁴⁾ I. c. str. 940 a 941.

arianům a socinianům," k němuž to největší opovržení jeho synu jest vštípití a jeho nesmyslnost a lichost vyložití. Jesuity nazýval „ďábly schopné všeho zlého“¹⁾, kterým se nesmí pod žádnou záminkou usídlení dovoliti. Byla to největší nevděčnost. Zapomnělť na dobro na zásluhy jesuitů: Voty ve Varšavě a Wolffa ve Vídni, kteří značné služby jeho otci při nabytí královské koruny prokázali. Jeho syn a nástupce Fridrich II. (1740—1786) byl nevěrcem odkojeným duchem francouzských lichých filosofů. Přepadl císařovnu a královnu Marii Terezii, obsadil Slezsko a přinutil císařovnu k míru vratislavskému 11. června 1742, jímž Slezsko a Kladsko od české koruny dostal. Vyjma několika planých floskulí o kráse katolické církve byl jejím urputným nepřítelem, a ubližoval jí kde mohl. Pojistil sice r. 1742. katolické církvi v Slezsku její právoplatný stav (status quo), který našel, a dal nekatolíkům, i kalvincům úplnou náboženskou svobodu, ale nestál katolíkům v slově; rušil kláštery, zabavoval církevní jmění a vyloučil katolíky z úřadů. Pomýšlel i na dobytí Čech a myslil, že tam plno tajných protestantů žije, kteříž jej s otevřenou náručí jako osvoboditele od nenáviděných katolických Habsburků přijmou, s ním proti svému řádnému králi (královně) se spojí a jemu tak ke krásným Čechám dopomohou. Ale sklamal se. Čechové byli katolíci, stáli věrně k své dědičné královně a císařovně, nechtěli ničeho slyšeti o „Braniboru“ a jeho „Braniborcích“²⁾, a zachovali tak svou věrností k Habsburské dynastii svou víru, národnost a České království, což všechno nebylo by ušlo krutému osudu Poznaňska.

Poněvadž Braniborsko-Prusko mělo ze všech protestantských zeměpánů nejvíce katolíků za své poddané, chtěli pro své katolíky první dva prusští králové jako nejvyšší biskupové všech poddaných zříditi „královský duchovní generální vikariát“, který by Apoštolskou Stolicí činil zbytečnou. Ale tato jejich myšlénka ztroskotala se na odporu Říma. Podobný královský generální vikariát chtěl zaříditi pro Slezsko král Fridrich II., jmenoval vikářem kardinála Filipa hraběte Sinzen-dorfa, biskupa vratislavského, a dal mu instrukci o tom z 9. února 1743. Ale papež Benedikt XIV. zmařil jeho záměry.

¹⁾ 1. 941.

²⁾ Zlou památku zanechal v Čechách Fridrich II. se svými Braniborci, jak ukazuje česká píseň: Ach matičko zle, Braniborci zde.

Protestanté v Německu zdráhali se přijati opravený gregoriánský kalendář. Na říšském sněmu r. 1524. ustanovili slavnost velikonoc dle starého kalendáře na 9. dubna, kdežto dle gregoriánského měly se slaviti 16. dubna. Pruská vláda kázala katolíkům pod velikými tresty slaviti Velikonoce 9. dubna s protestanty, a všechny prosby katolických poddaných nepohnuly jí, aby své nařízení odvolala. Katoličtí duchovní musili si pomáhati jak mohli. Ale když kníže z Hohenlohe své lutheranské kazatele nutiti ohtěl, aby Velikonoce r. 1744 dle nového kalendáře s katolíky slavili, a od protestantův ještě jiné stížnosti proti němu podány byly: zakročilo Corpus evangelicorum r. 1750 vojensky proti němu.

Protestantská jízlivost vypukla ve veškeré zuřivosti při oslavě 2. století trvání pseudoreformace (1717), kde přčetnými spisy církev katolická od nich pokálena, a Luther do nebes vynášen byl. Proti jejich počínání vystoupil Jan Mikuláš Weislinger, později farář v Cappel-Rodecku v Bádensku (†1755) se svou sarkastickou, ostrou, ovšem namnoze sprostou, ale ze spisů Lutherových slovně vybranou polemikou,¹⁾ která do živého řála a svého účelu dosáhla v čase, kdy biskupové a katoličtí učenci k těmto ohyzdným a neslýchaným potupám a pomluvám mlčeli. Za to pronásledovali jej protestanté a žalovali u všech duchovních i světských soudův až k císaři.

Velikou nevoli vzbudil mezi protestanty solnohradský arcibiskup Leopold Antonín z Firmianu, kterýž úplně dle platného a protestanty samými uznávaného a prováděného práva své protestanské poddané r. 1731 přinutil, že se vystěhovali. Vzbouřili se proti svému zeměpánu, jsouce protestanskými říšskými stavy popuzováni a nabádáni, jmenovitě pruským králem Fridrichem Vilémem I., který svou pruskou Litvu morem zhubenou zalidniti ohtěl. Solnohradští sedláci počtem 20.000 vystěhovali se do pruské Litvy, Anglie a Severní Ameriky (Georgie), Arcibiskup byl od protestantů hrozně tupen, a jeho skutek za neslýchanou ukrutnost prohlašován²⁾.

¹⁾ Z četných spisů Weislingerových buďtež jmenovány: Friß Vogel oder stirb. 1723. a jindy; Huttenus delarvatus. 1730; auserlesene Merkwürdigkeiten von alten u. neuen theol. Marktschreiereien. 1738; Der entlarvte lutherische Heilige. 1756; armamentarium catholicum. 1746. — Kraus: Hist. Beitrag für das 2. luth. Jubeljahr Prag 1716. — Luthrisch, nicht Luthrisch. Prag 1717. Literaturu o prot. jubileu z r. 1717 podává Roskovány: Romanus pontifex III. 631 sq.

²⁾ De Caspari: Actenmäßige Gesch. der Salz. Emigration a. d. Latein

V Porýnské Falci naříkali si reformovaní pravidelně beze všeho základu na utlačování za vlády katolické linie Falcko-Neuburské. Na základě jedné takové stížnosti odňal pruský král Fridrich Vilém I. 28. listopadu 1719 katolíkům dóm v Mindenu, pokud prý kostely ve Falci nebudou protestantům vráceny. Dóm jest do dnešního dne v rukou protestantů. Vůbec co v jiných zemích protestantům nepříjemného se stalo, odnesli katoličtí poddaní Pruska.

Nové spory vyvolala smíšená manželství, která za času náboženské netečnosti v 18. století častými začala býti. Apoštolský Stolec uděloval zde prominutí, když katolické vychování všech dítek bylo zaručeno a byla naděje, že druhá strana ku pravdě se obrátí. Kterak biskupům a duchovním správcům jest se zde chovati a čeho se zdržeti, vyložil obšírně papež Benedikt XIV, ve svém okružníku „Magnae nobis admirationis“ ze dne 29. června 1748 k biskům polským¹⁾. Ale bohužel při postupu náboženské netečnosti byla smíšená manželství církevně žehnána, i když záruky dány nebyly. V Sleszku vydal král pruský Fridrich II. edikt od 8. srpna 1750, v němž se s účastnili kníže biskup vratislavský Schaffgotsche, kapitolní probošt Lange a generální vikář Oexle, stanově v něm, aby dítky ze smíšených manželství v náboženství pohlaví svých rodičů následovaly.²⁾

§ 521. β) Pokusy o smír mezi katolíky a protestanty.³⁾ Přístup některých protestantských knížat k církvi.

Když porady některých knížat r. 1644. o smír mezi katolíky a protestanty marnými zůstaly, pokusil se znovu o smír mohučský kurfirst Jan Filip ze Schönbornu (1660) se svým mi-

von Huber. Salzb. 1790. — Zauner und Gärtner: Chronik von Salzb. sv. X. Salzb. 1821. str. 20—399. — Clarus: Die Auswanderung der protestantisch gesinnten Salzburger in den Jahren 1731 und 1732. Innsbr. 1864. — Jizlivým a plným nepravd jest spis: Ausführliche Gesch. der Emigranten oder vertriebenen Lutheraner a. d. Erzbisthum Salzburg. 3. A. Leipzig 1733. 4. Th.

¹⁾ Denzinger: Enchir. p. 369—373.

²⁾ Kunstmann: Die gemischten Ehen unter der christl. Confessionen Teutschl. geschichtlich dargestellt. Regensb. 1839. — Roskovány: Hist. matrimoniorum mixtor. Quinque ecclesiis. 1842. 2. T. — Reinerding: Das Princip des kirchl. Rechtes in Ansehung der Mischehen. Paderb. 1854.

³⁾ Hering: Gesch. der kirchl. Unionsversuche. Leipzig 1836 2 sv.

nistrem hrabětem Boineburgem, konvertitou, jež podporovali bratři Walenburchové¹⁾, Heřman Conring a jiní. Protestant Matouš Praetorius, který r. 1687. do lůna církve se navrátil, vydal svolání k smíru²⁾. Ale nedopracovali se ničádného úspěchu.

Rozsáhlé přípravy k smíru činil duchaplný Španěl Krištof Royas (Roxas) de Spinola, nejprve biskup z Tiny v Chorvatsku (od r. 1688.), potom v Novém Městě za Vídní, v posledních 20 letech svého života³⁾. Jako plnomocník císaře Leopolda I. cestoval k některým protestantským dvorům, a snažil se získati je pro svůj záměr. Ale jenom v Hannoveru, kamž r. 1679. poprvé přišel, našel příznivého slechu. Vévoda Arnošt August svolal konferenci, v níž se účastnili Gerhard Molanus, protestantský opat z Loccumu, dvorní kazatel Barkhausen, a helmstadští professoři Calixt mladší a Theodor Mayer. Konference prohlásila v pamětním spise⁴⁾, že protestanté papeži se podrobí, ale spolu žádala, aby rozeznávací články zatím nerozřešenými zůstaly a sněm Tridentický byl suspendován, pokud všeobecný sněm, v němž protestantští superintendenti místo a hlas míti budou, o tom nerozhodne.

Ve své horlivosti o smír přistoupil k tomu Spinola, ovšem jenom jako soukromník, a slíbil ještě manželství duchovních, ano docela i druhé, a zachování status quo vzhledem na práva protestantských zeměpánů v církevních věcech. Potom odebral se do Říma pro schválení apoštolské Stolicy. Papež Innocenc XI. pochválil jeho horlivost a dal mu rozkaz, aby též v jeho jméně o smír vyjednával, nevysloviv se určitě o návrzích jeho.

Základ veškerého vyjednávání horlivého Spinoly byl nemístným, neboť smír může se státi pouze na základě jednoty ve víře. Toto pochopil dobře slavný filosof Gottfried Vilém

¹⁾ Fratres A. et. P. de Walenburch: Tractatus generalis et specialis de controversiis fidei. Col. 1670. 2. T.

²⁾ Matth. Praetorii tuba pacis ad universas dissidentes in occidente ecclesias seu de unione ecclesiarum romanae et protestantium. Deutsch von Binterim 1826.

³⁾ Super reunione Protestantium cum eccles. cathol. Tractatus inter Jacob. Beningn. Bossuetum, episc. Meldens., et Molanum, Abbatem in Lockum. Vienn. Aust. 1783. — Prechtel: Friedensbenehmen zwischen Bossuet, Leibnitz und Molan. Sulzb. 1815.

⁴⁾ Methodus reducendae unionis ecclesiasticae inter Romanenses et Protestantes, kterou redigovali Molanus a Barkhausen. Dle ní byla mezi Molanem a Spinolou umluvena „Regula circa Christianorum omnium ecclesiasticam unionem.“ Jest vytištěna ap. Bossuet.: Oeuvres compl. Paris 1846. VIII. 509, sqq.

svobodný pán Leibnitz ¹⁾, který (k dalším vyjednáváním přibrán byl, vyslovil se v tomto smyslu k vévodovi Arnoštovi a Molanovi, a zhotovil zvláštní spis: „Systema theologicum“ ²⁾, jenž by vyjednávání základem byl. Bossuet dostal r. 1683. pamětní spis Molanův od vévodkyně Žofie, skrze její sestru Luisu Hollandinu, která se stala katoličkou a abatyší maubuissonskou. Tato abatyše a její tajná písařka madame de Brinon zprostředkovávaly dopisování s Hannoverskem. Bossuet prohlásil v listu ke Brinonové r. 1699., že církev ve věcech lhostejných a věcech kázně povolití může, ale nikdy v článku víry již vyměřeném, jmenovitě takovém, který sněmem Tridentským prohlášen jest ³⁾.

Opat Molanus sepsal své „Soukromé myšlenky“ ⁴⁾ o vyrovnání sporných článků víry, na které Bossuet zdvořile svými „Reflexemi“ ⁵⁾ odpověděl, po čemž Molanus vypracoval obšírnější spis ⁶⁾, kde ještě větší ústupky činil, ale řídě se pokynem dvoru, odstranění sněmu Tridentského žádal.

V mnohých člancích shodli se, jmenovitě přiblížili se v učení o ospravedlnění, a protestantští theologové vzdali se mnohých předsudků. Tu nastal nemilý obrat. Vévoda Arnošt dostav r. 1692. od císaře devátou důstojnost kurfirstskou, nechtěl vzhledem na císaře vyjednávání přetrhnouti, ale přál si pouze vnější unie, a chladl k ní v té míře, v které čaka jeho manželky Žofie, vnučky Jakuba I., k anglickému trůnu vstoupala. Molanus byl z vyjednávání odstraněn, a na jeho místo vstoupil Leibnitz, kterýž jako tlumočník dvoru pokračoval ve vyjednávání s nástupcem Spinolovým († 1695) hrabětem Buchheimem jakož i s Bossuetem, s kterýmžto posledním často

¹⁾ Guhrauer: Gottfried Wilh. Freiherr von Leibnitz I. 193; II. I. sqq. — Clarus: Simeons Wanderungen und Heimkehr eines christlichen Forschers. III. 18 sqq.

²⁾ Byl vydán poprvé latinsky a francouzsky v Paříži r. 1819; latinsky a německy od Raesse a Weise v Mohuči 1820; a od Haase v Tübingách r. 1860.

³⁾ Bossuet: Oeuvres compl. VIII. 657.

⁴⁾ Cogitationes privatae de methodo reunionis eccles. protestantium cum ecclesia Romano-catholica. ap. Bossuet. l. c. p. 523 sqq.

⁵⁾ Réflexions de M. l'évêque de Meaux sur l'écrit de M. l'abbé Molanus, a In scripto cui titulus: Cogitationes privatae. Oba spisy mluví o týchž věcech; onen jest pro dvůr, tento pro hannoverské theology určen; ap. Bossuet. l. c. p. 550 sqq.

⁶⁾ Explicatio ulterior methodi reunionis ecclesiasticae; ap. Bossuet l. c. p. 638 sqq.

trochu podrážděnou polemiku vedl a nejrozmanitější námitky proti sněmu Tridentskému a kanonu Písem sv., jím stanovenému, činil. Bossuet odpovídal mu pokojně, ale konečně přerušil r. 1694. veškeré dopisování ¹⁾, vida planost jeho.

Na přání vévody brunšvického Antonína Oldřicha, který r. 1710. do lůna katolické církve se vrátil, vstoupil Leibnitz ještě jednou v dopisování s Bossuetem, a opětoval znovu své námitky proti sněmu Tridentskému a jeho biblickému kanonu (1699). Bossuet vyrátil jej obratně, ale nepořídil nic. Leibnitz neodpověděl mu více.

Oba tito velicí myslitelé podali důkaz, že smír mezi katolíky a protestanty jest jenom na základě neomylné auktority církve možným; kdo ji neuznává, může sebe více katolizovati a katolické názory míti, přece nevejde do lůna církve, jak to vidíme u Leibnitze.

Pokusy o mír byly ještě později ovšem marně činěny. Turinský arcibiskup kardinál delle Lanze pokládal spojení věřících protestantů s katolíky za nutné a také možné, ale protestantský opat Jerusalema zamítl jeho názor, tvrdě, že podstatný ráz křesťanského náboženství v jednoduchosti jeho článků víry a obyčejů záleží; a tato jejich biblická jednoduchost postačí prý úplně za ochranu proti deistům. Nemístnost tohoto stanoviska dokázal augsburský jesuita Alois Merz 1772—1773 několika kázanými.

Návrhy, které Stattler a Beda Mayr činili, nedržely se pevně článků církve, a byly protestantům nedostačitelnými. Práce o smír nebyly přece nadobro marnými. Mnozí knížete, státníci a učenci přestoupili k víře katolické ²⁾; tak lantkrabě hessenský Arnošt (1652), Jan Fridrich Brunšvický, panující v Hannoversku (1651), Fridrich August I., kurfirst saský (1697), Karel Alexander, vévoda württemberský; mnozí z nich, jako

¹⁾ Veškeré dopisování jest otištěno ap. Bossuet: *Oeuvres* T. 8.; Onno Klopp: *Die Werke v. Leibnitz*. Bd. 7. n. 8. Hannover 1873; ap. Dutens: *Opp. Leibn.* Genesae 1748. T. 1. 507 sqq.; ap. Foucher de Careil: *Opp. Leibn.* Par. 1859 T. I.; v kterémžto posledním vydání jest 125 listů, mezi Bossuetem a Leibnitzem o smíru vyměněných, místo dřívějších 36. — Srv. Bausset: *Hist. de Bossuet*; lib. 12, c. 1 sqq. — Haffner: *Leibnitz und seine Unionsversuche in Wissenschaft, Politik und Religion*, v „*Katholiku*“ 1864. str. 513 sq.

²⁾ O jednotlivých konvertitech mluví Räß: *Die Convertiten seit der Reformation aus ihrem Leben und aus ihren Schriften dargestellt*. 11 Bde. Freib. 1866. sqq.

Kristian August, vévoda holštýnský (1705), a Antonín Oldřich, vévoda brunšvický (1710), uvedli též své rodiny do lůna církve.

γ. Protestantské sekty.

§ 522. Spener a pietistické spory.

Lutheránství vyšlo z bojů, které s kalvinstvím v Německu vedlo, vítězně, ale v těchto dogmatických bojích zanedbávala se morálka a plodné biblické studium. Lutheránská pravověrnost zvítězila, ale Lutherovy boje s čertem a víra v čarodějnice zakotvily se zase v hrozných rozměrech v lidských myslích. Co katoličtí kněží, jmenovitě Fridrich Spee, proti nerozumu a nelidskosti čarodějnických processů povstali a bojovali, tvrdil Benedikt Carpzov v Lipsku († 1666), zvaný zákonodárce Saska, že jest těžkými tresty stíhati nejen čarodějství, ale i popírání spolku s ďáblem, a Jan Jindřich Pott, znamenitý professor při universitě v Jeně, vydal o tom r. 1689. zvláštní spis¹⁾. Teprve Thomasius získal veřejné mínění proti processům čarodějnic. Za takového stavu hynula pravá pobožnost mezi protestanty, ale spolu vystoupil jako reformátor Spener.

Filip Jakub *Spener*²⁾ narodil se 13. ledna 1635 v Rappoltswilleru v Horním Elsasku; vystudovav theologii, stal se

¹⁾ De nefando Lamiarum cum diabolo coitu.

²⁾ Spisy reformační Spenerovy: *Pia desideria* oder herzliches Verlangen nach Gott gefälliger Besserung der wahren evangel. Kirche; nejprv jako předmluva k jeho vydání postilly evang. Arndtovy. Frankf. 1675; potom o sobě lat. 1678. — *Das geistliche Priesterthum*. 1677. — *Die allgemeine Gottesgelehrtheit aller gläubigen Christen*. 1680. — *Der Klagen über das verdorbene Christenthum rechter Gebrauch und Missbrauch*. 1684. — *Die evangelische Glaubensgerechtigkeit*. 1684. — *De impedimentis studii theologici*. 1680. — *Die Freiheit der Gläubigen vom Ansehen der Menschen in Glaubenssachen*. 1691. — *Behauptung der Hoffnung künftiger besserer Zeiten*. 1692. — *Wahrhafte Erzählung dessen, was wegen der sogen. Pietisten vorgegangen*. Frankf. 1697. — Walch, I. 540 sqq.; II. 1 sqq.; IV. 1030 sqq.; V. 1 sqq. — Hoßbach: *Spener und seine Zeit*. Berlin. 1824. 2 Bde. — Guericke: *Franke*. Halle 1827. — Knapp: *Leben und Charakter einiger frommen und gelehrten Männer des vorigen Jahrhunderts*. Halle. 1829. — Franke: *Gesch. der prot. Theol.* II. 130—189; 213—240. — Schmid: *Gesch. des Pietismus*. Nördlingen. 1863. — Tholuck: *Gesch. des Rationalismus*. Berl. 1865. — Kahnis: *Der deutsche Protestantismus*. Leipz. 1874. I. 167 sqq.

r. 1654. vychovatelem dvou falckých princů, potom r. 1663. svobodným kazatelem ve Štrassburku a r. 1666. seniorem duchovenstva ve Frankfurtě nad Mohanem. Jako kazatel ve Frankfurtě zanechal vši pobuřující polemiky na kazatelně a jsa přítelem mystiky a poje se k Taulerovi, začal způsobem vzdělávacím Písmo sv. vykládati. Na žádost svých posluchačů zavedl též ve svém domě r. 1670. náboženské schůze, zvané „collegia pietatis“, kdež obsah svých kázání nedělních a svátečních opákoval a s tím zpěv a modlitby spojoval. Na žádost některých vyslanců přeložil je r. 1682. do chrámu, a mnozí následovali v jiných místech jeho příkladu. Ale tyto náboženské schůzky působily brzo nepořádek. Jejich účastníci měli se za lepší ostatních spoluvěrcův a oddali se vysokomyslnosti a duchovní pýše; kazatelé stěžovali si na újmu, kterou jimi řádné služby Boží trpí.

Znamenitě působil Spener na svůj věk svým spisem pod čarou uvedeným: „Pia desideria,“ v němž zkaženost všech stavů s veškerou upřímností, ale též mírností tepal a prostředky proti ní udával, jako: aby pilně Písmo sv. bylo čteno, sbory ku pěstění zbožnosti mimo obyčejné služby Boží se konaly, lid v nich se účastnil a spolu mluvil, duchovní kněžství všech křesťanů se vykonávalo, akademické vzdělání kandidátů kazatelství se opravilo a všichni praktickému křesťanství zvykali. O duchovním stavu pravil, že žádný v něm svého svědomí zachovati nemůže, jelikož ani jeho hrubé chyby poznávány nebývají; četní duchovní nemají pravé živé víry, drží se sice písmene Písma sv., ale ne jeho ducha, od něhož daleko vzdáleni jsou; ano vnitřní zbožnost jest jim tak cizí, že kdo pro ni horlí, přichází u nich v podezření papežence, kvakera a blouznivce. O vrchnostech praví, že málokterá ví, co křesťanství jest, ovšem ho neplní.

Spenerovi bylo náboženství především věcí srdce, na kteréž hlavně jest působiti, aby ke konání skutků křesťanské lásky se roznítilo, při čemž články víry mu nijak na váhu nepadaly a lhostejnými byly.

Ještě vydatněji působil, jsa od r. 1686. vrchním dvorním kazatelem, církevním radou a přisedicím vrchní konsistoře v Drážďanech. Na vládě vymohl rozkaz, aby Písmo sv. na universitách opět pilně se vykládalo, a vzdělával sám ve svém domě duchovní po svém způsobu. Na lipské universitě vstoupila exegese dle způsobu Spenerova do života r. 1689. jeho

učenníky Frankem, Breithauptem a Pavlem Antonem, kteří tam Collegium philobiblicum založili.

Ale Spener pozbyl přízně u kurfirsta Jana Jiřího III., káráje dvorské mravy; a tu povstali proti němu jeho protivníci professoři lipští: Carpzov a Löscher, s nimiž kazatelé a konsistoř v Lipsku se spojili a spílali jeho stoupencům v Lipsku separatistů, pietistů, blouznivcův a opovrhovatelů řádnými službami Božími, kteří trudnomyslnost rozšiřují. Bylo proti nim zavedeno vyšetřování, jejich schůzky zakázány a oni vyhnáni (1690). Za tohoto stavu bylo štěstím Spenerovým, že byl r. 1691. za probošta ke kostelu sv. Mikuláše a přisedícího konsistoře do Berlína povolán. Onino tři jmenovaní Spenerovci, byvše vyhnáni z Lipska, založili r. 1694. s právníkem Thomasiem universitu v Halle; pietisté a hallští stali se totožnými názvy, poněvadž theologická fakulta samými Spenerovci obsazena byla. Proti novému štípení zastávaly university wittenberská a lipská přísné lutheránství. Wittenberská universita vydala dlouhý žalobní spis proti Spenerovi, viníc ho ze 264 bludů, jmenovitě že pěstí chiliasmus a všeliká blouznění, činí újmu vědě, opovrhuje evangelickou církví, že Písmo sv. nemá žádné síly Boží v sobě, pokud není čteno neb slyšeno, že kazatelům jméno kněží nenáleží, že každá pomsta zakázána jest atd.

Zároveň vypukly v Berlíně nepokoje z výroků Spenerových o zpovědi a z toho, že jeho přítel, kazatel Kašpar Schade, samovolně novoty zaváděl. Spener chtěl totiž v každé obci mravní soud, skládající se z osob všech stavů, zříditi a kajicní kázeň staré církve obnoviti; ale narazil na veliký odpor. Účinek těchto sporů byl, že kurfirst zpověď, která dosud zachovávána byla, za svobodnou prohlásil, a spolu nařídil, aby každý před Večeří Páně alespoň u kazatele se ohlásil.

Vliv Spenerův působil i po jeho smrti († v Berlíně 5. února 1705); jeho náboženské schůze rozšířily se i do jiných zemí, ale jak se zdá, se všemi vadami, pro které již ve Frankfurtě byly kárány. V Dánsku byly za přesně vytčenými podmínkami dovoleny, ve Švédsku však docela zakázány. Jeho učenník Franke založil v Halle znamenitý sirotčinec; v duchu Spenerově psali někteří theologové, jako dogmatikář František Buddeus († 1729) a filolog a exegeta Bengel († 1752).

Pietismus ublížil protestantství tím, že nevšímaje si symbolických knih, blouznění a jeho opaku racionalismu dvěře do kořán otevřel.

Spenerův pietismus roznítil některé spory, jako o poměru dobrých skutků k víře a spasení, o naději lepších časův, o theologii znovanezrozených, jmenovitě o středních věcech (*adiaphora*). Těmito středními věcmi rozuměly se takové skutky, které v božském zákoně ani přikázány ani zakázány nejsou, jako tance, hry, kroje, žerty, hostiny, divadla a t. d. Spenerovci upírali, že by takové lhostejné věci byly a prohlašovali všechny libovolné skutky za mravní, kdežto starší theologové opak toho tvrdili. V mnohých krajinách byli tančící klatbou stíháni, a v 18. století byly prudké hádky o mravnosti divadel.

§ 523. Ochranovští. (*Heiznhutští*.)

S pietisty jsou spřízněni Ochranovští, kteří původ svůj mají od českomoravských bratří. Jejich zakladatelem jest Mikuláš Ludvík hrabě *Zinzendorf* syn kursaského ministra. Narodil se 26. května r. 1700. v Drážďanech, byl vychován od svého 11. roku v Halle, studoval od r. 1716. práva, ale spolu též theologii ve Wittemberku, cestoval od r. 1719. po Holandsku a Francii, kde s četnými katolíky se seznámil, před nimiž však úzkostlivě své augsburské vyznání chránil, a stal se roku 1721. dvorním a justičním radou v Drážďanech, v kterémž postavení sobě více nábožných pokoutních schůzek nežli svého úřadu hleděl. Roku 1722. koupil panství *bertholdsdorfské* a téhož roku poznal hraběte moravský tesař Kristian David a dostal od něho dovolení, že se s některými ještě jinými rodinami pozůstalých českomoravských bratří na tomto statku usa-

¹⁾ Zinzendorf: *Gegenwärtige Gestalt des Kreuzes Christi in seiner Unschuld*. Leipzig. 1745. — *Περί έανθρώπων* oder *naturelle Reflexionen*. 1746. — *Discurse über die augsburger Confession*. 1747. — *Das Brüdergesangbuch*. — *Kleinere Schriften*. Frankf. 1740. — *Jeremias: Eine Predigt der Gerechtigkeit*. Neue Ausg. Berlin. 1830. — *Spangenberg: Leben des Grafen Zinzendorf (Barby.)* 1772. 8 Bde. Týž: *Vera idea fratrum* (1778.) *Ratio disciplinae fratrum*. — *Barnhagen von Ense: Leben des Grafen Zinzendorf*. (Biogr. Denkw. Bd. 5.) Berlin. 1830. — *Schrautenbach: Leben des Grafen Zinzendorf*. Gnadau 1851. — *Tholuk: Verm. Schr.* Bd. I. Hamburg. 1839. — *Herzogs Real-Encyklop.* Bd. 18. S. 505. — *Knapp: Geistl. Gedichte des Grafen Zinzendorf, gesammelt und gesichtet*. Stuttg. 1845. — *Plitt: Zinzend. Theologie*. Gotha. Bd. I. — *Möhler: Symbolik II. Buch*. — *Hist.-pol. Bl.* 1854. Bd. 33. S. 914. 985 sq.; Bd. 34 S. 122. 180. sq. — *Pilgram: Leben und Wirken d. Gr. Zinzendorf aus kath. Glaubensprincipien betrachtet*. Leipz. 1857. — Šnidek; Nynější stav Jednoty Bratrské. V *Časopise Matice morav.* 1873, 1876.

dití mohl. Poněvadž místo to, kde se usadili, slulo Hutberg, nazvali novou osadu „Herrnhut“ (Ochranov), jako do ochrany Páně ji odevzdávající (1722). V nové osadě usadili se též mnozí lutheráné a reformovaní, a Zinzendorf ustanovil jim všem za pastora Spenerovce, Ondřeje Rothe a spojil se s ním, pak s baronem Fridrichem z Wattewille, mistrem Schäferem ze Zhořelce a Spangenbergem ku pěstění bohabojného života.

Ale brzo nastaly v Ochranově nepokoje. Moravští bratři nechťeli od svého bývalého církevního zřízení upustiti a pastoru Rotheovi se podrobiti, volíce raději se vystěhovati; reformovaní a lutheráné hádali se o Večeři Páně. Zinzendorf poděkoval se ze svého úřadu, odebral se do Ochranova a zavedl tam alespoň vnější pořádek. Poněvadž moravští bratři o svůj starý řád stáli, zavedl Zinzendorf v nové osadě zřízení dle pravidel knihy: *Disciplina fratrum* čili Řád církve jednoty bratrské od Amosa Komenského a převzal sám vrchní její správu. Prvním biskupem Ochranovských stal se bývalý tesař David Nitschmann, který na tuto důstojnost od vrchního dvorního kazatele a biskupa moravských bratří v Berlíně Jablonského r. 1735. posvěcen byl, maje tak spojení se starou jednotou bratrskou zachovávat. Od obou byl potom r. 1737. i Zinzendorf na biskupství posvěcen.

Zinzendorf, drže se augsburské konfesse, nekladl nijaké veliké váhy na přesně vytčené učení. Jeho hlavní článkem víry bylo *učení o vykoupení, které jmenoval pravou theologií kříže a krve*; ostatní články víry i učení o Trojici byly mu lhostejny, pročež ze všech sekt křesťanských mohli tam útočiště nalézt. Aby každý při svém názoru zůstat mohl, rozdělil svou osadu na tři hlavní oddíly (tropy): bratrský, lutheránský a reformovaný se zvláštním představeným. Svou osadu prohlásil za jediné pravou křesťanskou církev, která pod přímou správou Spasitelovou stojí, poněvadž prý samojediná učení o jeho vykoupení ve veškeré plnosti a síle obnovila.

Ochranovští rozšiřovali se rychle v Evropě i v jiných dílech světa. Roku 1732. poslali missionáře do Sv. Tomáše v Západní Indii (Americe) a r. 1733. do Gronsku, r. 1737. založili missionářskou stanici v Ysselsteině v Holandsku (Herrendyk), r. 1743. ve Filadelfii v Pennsylvanii a usadili se dle žádosti krále pruského Fridricha II. r. 1743. na třech místech ve Slezsku. Zinzendorf byl r. 1737. ze Saska vypověděn, odebral se do Veteravy a založil tam náboženskou obec, ale brzo po-

tom odebral se do Ameriky, kde r. 1741. se sebe úřad biskupský složil a kázal pod jménem bratra Ludvíka v Pensylvanii. Pobyv 2 léta v Americe, vrátil se r. 1743. do Evropy, vymohl v Anglii na parlamentu zákon, kterýž Ochranovce ve veškeré říši anglické v ochranu vzal, a dostal r. 1747. dovolení vrátiti se do Sas, při čemž jeho sbor byl za pravověrný lutheránský uznán. Zinzendorf poděkovav se s biskupské důstojnosti, podržel přece vrchní správu bratří s názvem „správce (ordinarius) bratří,“ žil po svém návratu nejvíce v Herrnhutě (Ochranově) a zemřel tam po krátké nemoci 9. května 1760.

Církevní ústava Ochranovských vyvíjela se znenáhla, jejímž upravitel jest biskup August Gottlieb Spangenberg († 1792). Vrchní správu všech bratrských osad vykonává konference starších o 13 členech, dělící se na 3 výbory, ale tak, že každý člen v celé správě se účastní a v seděních i o takových věcech, které do jeho oboru nenáleží, hlasuje. Jeden výbor, zvaný výbor pomocníků, obírá se vnitřním životem obce, s učením, životem a missiemi; druhé dva výbory, výbory dozorcův a služebníků obstarávají vnější věci; každý výbor má svého předsedu, a tyto 3 předsedové tvoří předsednictví celé konference starších, jejíž sídlo jest libovolné, a tohoto času v Berthelsdorfě u Herrnhutu (Ochranova). Tato konference rozepisuje čas od času, čtyř až pěti let, generální synodu, která nové ředitelství volí, a jejíž usnesení ve všech obcích za zákon platí. Ostatně jest každá jednotlivá obec samostatnou, má své zvláštní zřízení a svou zvláštní konferenci úředníků.

Ochranovští mají biskupy, kteří světí jiné a spojení se starou bratrskou jednotou udržují, kněze a jáhny, a jejich osady dělí se v jednotlivé sbory dle stáří, pohlaví a stavu: jsou sborové dítek, chlapců, děvčat, svobodných sester a vdov a každý sbor má svého zvláštního představeného. Osoby svobodné bydlí ve zvláštních staveních dle pohlaví, však jenom kdo chtějí. Služby Boží skládají se z modliteb, zpěvu, čtení Písma sv. a kázání a konají se v sálech a ne ve zvláštních modlitebnách. Večeře Páně slaví se každý měsíc, a před ní konají společné hody lásky čili agapy.

Ochranovští¹⁾, kteří sami sebe „Evangelickými bratry augsburské konfesse“ nazývají, rozšířili se do Holštýnska, Dán-

¹⁾ Ochranov (Herrnhut) jest hezké, výstavné, pěkně upravené městečko, kdež každý dům má hezkou zahrádku; obyvatelstva jest okolo 500 duší.

ska, Švédsko, Anglie, Irsko, Rusko, Bádensko a Prusko i na Ceylon v přední Indii, na předhoří Dobré naděje v Africe, do Severní a Jižní Ameriky, ale jako missonáři zvláštních úspěchů se nedopracovali. Z lutheránských theologů bojovali proti nim obzvláště Carpzov, Baumgarten a Bengel.

§ 524. Kvakeri ¹⁾ (angl. Quakers).

Zakladatelem Kvakerů jest Jan Jiří Fox. Narodil se v Draytonu v anglickém hrabství Leicestershire r. 1624.; byl synem tkalce, horlivého presbyteriána, a vyučil se řemeslu ševcovskému. Jsa povahy zadumčivé, domníval se již v 19. roce svého věku, že jej Bůh na jednom vrchu hlasem s nebe povolal, aby lidem po veškerém světě jako od něho poslaný prorok pokání kázal. I vystoupil skutečně jako kazatel a vykládal lidu „o vnitřním světle“, které v duši každého člověka svítí a na něž dbáti jest. Za zmatkův a nepokojů od r. 1649. v Anglii a Skotsku panujících nabyl mnoho stoupenců; byl sice pro svá ostrá kázání proti anglikánskému duchovenstvu a rušení veřejných služeb Božích zhusta soudně pronásledován a vězněn, ale dštal se vždycky zase na svobodu, poněvadž žádný zločin mu dokázán nebyl. Oliver Cromwell nakládal s ním mírně. Též král Karel II. propustil jej r. 1666., a on odebral se r. 1671. do Ameriky, aby tam své učení šířil, však již r. 1673. vrátil se zase do Anglie a zemřel r. 1691. Záhy přidružilo se k němu několik učených mužů: Robert Barclay, hlavní theolog sekty ²⁾, Jiří Kith a Samuel Fisher. Vilém Penn, syn místoadmirálův, upevnil sektu tím, že jí polovici své pro-

Však veškeré zřízení, které jsem si při svém pobytu tam r. 1873. důkladně prohlédl, lze jenom v malé obci prováděti a jest namnoze protestantské napodobování bohatého živého katolického života klášterního a spolkového, jak tento poslední v bratrstvech a třetích řádech se jeví.

¹⁾ Denník Foxův *Historical account of the life, travels and sufferings of George Fox*. Lond. 1691. — W. Penn: *Kurze Nachrichten von der Entstehung und dem Fortgange der Gesellschaft der Freunde, die man Quäker nennt*. A. d. Engl. von C. Seebohm. Pyrmont. 1792. — Fr. E. Meis: *Kurzer Entwurf der Kirchenordnungen und Gebräuche der Quäker*. Leipz. 1715. — G. Croesii *Historia Quakerorum*. Amstelod. 1695. — Kohlhaus: *Dilucidatio valde necessaria in G. Croesii Hist. Quakerorum*. Amstel. 1696. — Möhler, *Symbolik*; str. 488—533.

²⁾ *Theologiae verae christianae apologia*. Lond. 1729. ed. II.

vincie Pensylvanie, kterouž od krále Karla II. za zásluhy svého otce v náhradu r. 1680. byl obdržel, zalidnil, a tím jí občanské postavení zjednal. V Anglii dostala sekta r. 1689. usnesením parlamentu svobodu náboženskou jakožto dissentéři čili odštěpenci od anglikánské církve; též v Hollandsku a Severním Německu utvořily se některé obce, hlavně však rozšířila se v Severní Americe. V celku bude Kvakerův asi 200.000, však ubývá jich. Členové sekty nazývají se „Synové“ nebo „Vyznavači světla,“ též „Přátelé;“ u jiných slují „Kvakerové“ (Třesavci) od anglického „to quake“ (třásti se), buď že z počátku jejich nadšení trháním a třesením údů se projevovalo, neb od toho, že prý jednou Fox před soudem řekl: „Třeste se před slovem Páně;“ po čemž prý soudce s posměchem zvolal: „Ejhle třesavce“.

Kvakeři učí: V každé lidské duši jest částička božského rozumu, jiskra božské moudrosti, kteráž hmotným tělem jest zatemněna a potlačena. Tato jiskra musí se roznítiti, má-li člověk býti blaženým. Pádem Adamovým přešlo „símě smrti“ na všechny lidi a obraz Boží byl v člověku zničen. Však ačkoliv toto zlé símě, které jsme od Adama zdědili, pramenem všeho zlého jest, přece neobsahuje mravní viny, pokud člověk zákona Božího sám nepřestoupí, a tak zkaženost přirozenosti svou vlastní zkažeností neučiní. Po pádu Adamově začalo hned vykoupení člověčenstva. Ze slova Božího (Logos), kteréž později osobně na svět přišlo a mezi námi bydlilo, a pro Jeho zásluby vychází od Něho „símě života“ pro člověka, působící v před i v zad. „Vnitřní světlo“, které každého člověka přicházejícího na tento svět (Jan 1, 9.) osvětluje, jest božská síla, milost a zjevení, jest „vnitřní Kristus,“ jímž božský život jako ze semene v člověku pučí, vzrůstá a rozkvétá. A toto „vnitřní světlo“, vycházející od Krista, rozněcuje Bůh svým vnitřním zjevením v *den navštívení* v člověku, ať jest křesťanem nebo židem nebo pohanem. Toto světlo nečiní Písmo sv. zbytečným, ale jest pramenem a stálým výkladem zjevení v něm obsažených. Účinek tohoto světla jest: nábožensko-mravní poznání, které jest zdrojem veškerého zbožného života. Ono mystické spojení člověka s Kristem, v němž ono vnitřní světlo v člověku se rozněcuje, jest ospravedlnění člověka před Bohem. Z této dogmatiky plynulo, že není třeba zvláštního kněžstva ani veřejných služeb Božích, ani určitých modliteb a svátostí proto může každý, mužové i ženy, byvše Duchem Božím

uchvácení, ve sboru kázati, Boha chváliti a modlitby říkati, jak mu je Duch Boží vnuká. Proto sešedše se k službám Božím, sedí tiše pohromadě a čekají, zdali někdo s hůry ke kázání neb modlitbě nadšen bude; když nikdo tohoto vyššího světla neobdrží, rozejdou se v tichosti. Nemajíce učitelův a kazatelů, vydali velmi málo náboženských knih. Mnozí mají evangelia za básnicky vyšňořené dějiny vnitřního světla, jiní myslí, že Moudrost Boží na Ježíše, Syna Marie Panny, sestoupila a skrze něj lidstvo vyučovala, jiní zase mají evangelia za skutečné dějiny. Ovoce smrti a umučení Páně mnoho si neváží.

Kvakerové dbají především na přísné mravy: odpírají vojenskou službu a přísahu před soudem, zavrhuji desátky, zakazují hazardní hry, divadla, tance, hudbu, zpěv, romány; neuznávají žádných stavův a důstojností v lidské společnosti, zamítají obyčejné zdvořilosti jedněch k druhým, nesmekají klobouku, nesoudí se před soudci, a srovnávají spory mezi sebou sami po dobrém. Členové, kteří těchto zákazů přesně nedbají, slují „mokří,“ kteří starou přísnost zachovávají, „suší.“

Pouěvadž zprvu žádného církevního řádu neměli, byly schůze starších zavedeny, kteří by v pochybných věcech rokovali, nad přednáškami a řečmi ve sborech bděli a matriky vedli. Později zavedeny byly ještě roční generální synody veškeré sekty v témdni svatodušním v Londýně, v nichž poslové jednotlivých obcí zasedají. Též původní svoboda, ve sborech řečniti, koho Duch Boží nadchl, jest dnes omezena.

Z Kvakerů vyšli Shakerové (třesavci), kteří roku 1747. v Manchestru vznikli a od r. 1770. jistou Annu Lee za svou hlavu, prorokyni a matku měli. Měli se za vyvolené syny Boží a chlubili se, že u nich jest dar zázrakův a jazyků, že obcují s anděly, božská zjevení dostávají a nadšení bývají. Zavrhovali manželství a tvrdili, že první z mrtvých vstání již se stalo, a očekávali blízkého druhého příchodu Kristova. Za příčinou pronásledování vystěhovala se Anna Lee r. 1774. se svými přívrženci do Ameriky a založila tam osadu Novolibánskou a zemřela r. 1784. Sekta rozšířila se valně v Americe, jejíž hlavními zásadami jest: společné jmění a zdrženlivost od manželství, pročež sekta jenom přistupováním nových členů se rozmnožuje. Služby Boží provázeny jsou tleskáním a tancem, kterýžto v takovou zběsilost zabíhá, že konečně tanečníci vysílení na zemi padají, a nebeskými viděními, jak se chlubí, občerstvováni bývají.

Jinou blouznivcí byla Johanna Southcote († 1814); pokládala se za nevěstu Beránkovu, popsanou ve Zjevení svat. Jana (12, 1.), která prý Messiáše porodí. Ve své kapli v Londýně měla již krásnou kolébku, přichystanou pro Messiáše

§ 525. Methodisté.¹⁾

Methodisté vyšli z lůna anglikánské církve, jejíž ústavu a učení v celku podrželi, ale zbožnost a křesťanskou lásku k bližnímu po svém způsobu horlivě pěstovati chtěli. Jejich zakladateli byli oba bratři Jan a Karel Wesley-ové, kteří v Oxfordě studovali. S nimi spojili se ještě dva jiní druhové v studiích, Morgan a Kirkham a utvořili r. 1729. bratrstvo, aby staré latinské a řecké klassiky a každou neděli Nový Zákon společně četli, chudé nemocné a zajaté tělesně i duchovně podporovali a asketická cvičení konali. Jejich druhové přezdívali jim svatého klubu, biblických molů, biblických pobožníků, sakramentářů, jmenovitě methodistů, takto buď pro jejich odměřenou a pedantickou metodu čili způsob života, nebo že novou metodu (cestu) ke spasení našli, nebo narážkou na jisté lékaře. Oni však neohlížejíce se na nic pokračovali ve svém způsobu života, postili se každou středu a každý pátek až do 2. hodiny odpoledne, přistupovali každou neděli k Večeři Páně a rozšiřovali svůj způsob života v menších kruzích i mimo Oxford.

Roku 1732. přistoupil k nim nadšený Jiří Whitefield, který za druhého zakladatele methodistů se pokládá. Založil v Oxfordě svobodné školy pro chudé dívky a shromáždil jako

¹⁾ Hampson: *Leben Joh. Wesley's*, aus dem Engl. von A. H. Niemeyer. 2 Thle. Halle. 1793. (s poznámkami a rozpravami). — Burkhard: *Vollständige Geschichte der Methodisten in England*. 2 Thle. Nürnberg. 1795. — Rob. Southey: *The life of Wesley and the rise and progress of Methodism*. London. 1820. 2 voll., deutsch von F. A. Krummacher: 2 Thle. Hamburg. 1828. — *Observations on the doctrine, discipline and manners of the Wesleyan Methodists*. London. 1818. — Henry Moore: *The life of J. Wesley*. London. 1824. 2 voll. — Thomas Jackson: *Geschichte von dem Anfange, Fortgange und gegenwärtigen Zustande des Methodismus in den verschiedenen Theilen der Erde*. Aus dem Engl. von Theodor Kunze. Berlin 1840. — Eckenstein und Bonnet: *Das Leben J. Wesley's nebst Schilderung des Methodismus*. Frankf. 1824. — *Leben Georg Whitefield's*; nach dem Engl. (Edinburg 1826) von A. Tholuck. Leipzig. 1834. — Taylor: *Wesley and Method*. Lond. 1859. — Möhler: *Symbolik*; str. 548—560.

kazatel veliké zástupy kolem sebe, hlásaje slovo Boží proti obyčeji anglikánských kazatelů z paměti a rozebíraje obzvláště učení o znovuzrození a víře ve Spasitele.

Záhy obrátili svůj zřetel na Severní Ameriku. Jan a Karel Wesleyové odebrali se tam do nové osady Georgie, kdež Jan založil v Savannahu obec methodistskou. Za nimi přeplavil se tam r. 1738. Whitefield. Roku 1738. vrátili se Wesleyové do Anglie, a též Whitefield učinil totéž. Na této americké cestě seznámil se Jan Wesley s některými Ochranovci, zamíloval si je a po svém návratu, chtěje jejich zvláštní církevní zařízení poznati, vstoupil ve spojení se Spangenbergem, a navštívil roku 1738. některé ochranovské obce v Holandsku a Německu, i sám Ochranov, ale zdáli se mu býti málo přísnými. Jest pochybno, zda-li odtud své učení o náhlém obrácení člověka, po předcházejících prudkých pocitech a o pravé víře pojal. On prý byl dne 29. května 1739 ve tři čtvrti na devátou hodinu ($\frac{3}{4}$ 9.) v Londýně náhle, čta Lutherovu předmluvu k listu sv. Pavla k Římanům, obrácen a milostí a věrou naplněn. Tento průlom milosti Boží způsobil prý v něm a způsobuje v každém jeho stoupenci takový stav, v kterém všechny nezřízené žádosti pomíjejí, a člověk úplné bezhříšnosti se těší. Proto vystoupil r. 1740. jako posel Boží, jehož úkolem prý jest oživit a rozšířit pravé náboženství. Ale duchovenstvo anglikánské pronásledovalo methodisty jako blouznivce a fanatiky, kteří proto zvláštní sektu utvořili. Jan Wesley dal se posvětit za biskupa a světil potom kněze; též prosili jakéhosi domnělého řeckého biskupa, jménem Erasma, aby svěcením jim přisluhoval. Ačkoliv methodisté takto od anglikánské církve se oddělili, byli přece později zase methodisté, kteří k ní se přiznávali.

Po nějaký čas konali methodisté a Ochranovci společné pobožnosti v Londýně; ale rozešli se brzo, poněvadž Zinzendorf a Wesley mezi sebou po přednosti řvnili, a pak v učení o ospravedlnění a víře se různili. Ale r. 1741. nastal mezi samými methodisty rozkol. Wesley stanovil všeobecnou milost Boží a působnost zásluh Kristových pro všechny. Proti němu vystoupil Whitefield, tepal jeho přemrštěný názor o dokonalosti znovuzrozených a hájil přísného kalvinského předurčení.

Tak vznikli wesleyští a whitefieldští, kteří s velikou rozhořčeností proti sobě stáli.

Bez ohledu na touhu po mravní dokonalosti upadli četní methodisté i Wesleyovci v antinomistické zásady a úplnou ne-

mravnost. Fletcher, učenník Wesleyův, který mezeru mezi svým mistrem a Whitefieltem ještě větší učinil, vystupoval statně proti antinomistickým methodistům, z nichž Hill tvrdil, že ani cizoložství dítkám milosti nic neškodí. Jan Wesley svolal r. 1770. konferenci, která prohlásila, že kořen tohoto bludu antinomistického v křivém názoru záleží, jakoby Kristus mravní zákon byl odstranil, a křesťanská svoboda člověka sprostovala zákon Boží zachováti. Wesley vytkl zde ostře zásluhu dobrých skutkův, a naříkal toho velice, že strana jeho silně ke kalvinství se kloní.

Methodisté tvrdili, že jsou v mimořádném obcování s Bohem, jenž jim dary Ducha sv. dává, aby nemocné uzdravovali a budoucí věci předpovídali. Zavrhnli užívání rozumu ve věcech zjevení, konali služby Boží z větší části dle řádu anglikánské církve, zavedli při křtu ponoření do vody, přijímali Večeři Páně každou neděli dle anglikánské liturgie, měli každou středu večer společnou schůzi, a trávili noc se soboty na neděli poučováním, modlitbami a zpěvy. V jejich schůzích dostavovaly se často u nich křeče, svíjení, výkřiky a pády na zemi, což vše Wesley za znamení a výraz ospravedlnění, jež v člověku nastalo, prohlašoval. Každá methodistická obec dělila se na třídy a tyto zase na bandy, několik obcí tvořilo kraj s vrchním dozorcem, několik krajův opět okres a ročně se scházející konference a vrchní úřad veškeré sekty.

Methodisté obraceli svůj zřetel jmenovitě na Irsko a Severní Ameriku, vyznamenávali se dobročinností a byli horlivými missionáři mezi pohany. Whitefield zemřel roku 1770. v Newburg-Portu, jsa na své sedmé cestě do Ameriky a maje věku svého 66 let a Jan Wesley 2. března 1791, při jehož smrti měla sekta v Angli 313 a v Severní Americe 198 duchovních a v celku přes 100.000 vyznavačů; Jan Wesley byl též plodným spisovatelem.

Methodisté množili se, ale spolu sekty mezi nimi. Roku 1760. vznikli Jumpervé (skákaavci), kteří křečovitým trhavým-vyskakováním a tancem vně ukázati chtěli, že Duch sv. v nich působí; potom Barkerové (štěkáavci), u kterých dar jazyků v jakési štěkání přešel.

§ 526. *Baptisté* (křtenci, novokřtenci)¹⁾ a *Presbyteriáni*²⁾.

Baptisté vznikli v Anglii okolo roku 1608. docela samostatně od mennonitů v Německu a Holandsku, utvořili roku 1633. obec v Londýně a obdrželi r. 1689. od krále Viléma III. zákonité trpení. Křtili pouze dospělé ponořováním, věřili po kalviasku v předurčení, slavili místo neděle sobotu a měli namnoze též antinomistické zásady. Roku 1691. rozštěpili se pro učení o předurčení Božím na dvě strany: v „přísnější“ (Particular nebo Regular Baptists), přidržující se přísného určení Kalvinova o předurčení, a „mírnější“ (General nebo Free-Will-Baptists), smýšlející po amerikánsku. Z hlavní větve kalvinských partikulárních baptistů vzniklo pět menších sekt, dílem z nechuti proti kalvinství, dílem pro některé spory. V Severní Americe založil první baptistskou osadu r. 1639. v městě Providenci v Rhodě-Islandě Roger Williams; druhá vznikla roku 1644. v Newportě v témž státě a r. 1682. bylo již v Severní Americe 13 obcí. Sekta rozšířila se po Severní Americe s nesmírnou rychlostí. Každá obec tvořila samostatný sbor, kazatelé záviseli otrocky na obci, jejíž členové se pokládali všichni za svaté. Jiné strany baptistů jsou: reformovaní baptisté neb učenníci Kristovi, Seventh Day Baptists neb sobotníci, poněvadž sobotu místo neděle světi; baptisté šesti zásad, kteří jenom šest zásad, vytčených v listu sv. Pavla k Židům 6, 1. 2. za závazné uznávají, všeliké jiné vyznání víry zavrhnouce. Jsou nejvíce rozšířeni v Severní Americe, pak ve Velké Británii, Asii, Australii a mají něco vyznavačů v Německu, Švédsku, Dánsku, Francii, Holandsku a Švýcarsku. V nejnovější době činí pokusy i v Čechách a získali několik členů v Orlicku a okolí pražském.

Presbyteriáni byli v Anglii nejsilnější stranou z těch, kteří biskupství zavrhovali. Však jejich nejznamenitější theologové, jmenovitě Richard Baxter a Daniel Williams, dokázali jasně odpory panující v soustavě kalvinské v učení o ospravedlnění, jakož i smutné následky z toho pro mravnost plynoucí. Účinek toho byl, že největší část obcí tohoto učení se vzdala,

¹⁾ Cramp: Baptist history. 3 voll.; po německu 1873. — Mejtský: Novokřtenci. Vinohrady. 1885. — Chosby: The hist. of the english Baptists. Lond. 1738—40. 4 vol. — Cox and Hoby: The Baptists in America. New-York 1838. — Hergenröther, K. G. II. 687.

²⁾ Hergenröther, K.-G. II. 688.

ariminiánský názor o tom přijala, a tak mezi nimi rozklad nastal. Mnohé obce přijaly arianství, které mnozí theologové odporučovali, přešli tímto způsobem k sociniánům a utvořili unitářské obce. Presbyteriáni, kteří zůstali kalvinci, splynuli s independenty, kteří v 17. století od presbyteriánů se oddělili aby zásadu úplné samostatnosti v jednotlivých obcích a pouhého spolčování mezi sebou provedli; avšak později mizela i mezi nimi kalvinská pravověrnost.

§ 527. Swedenborgiáni¹⁾.

Zakladatelem Swedenborgiánů čili „církve Nového Jerusáléma“ jest Emanuel Swedenborg, syn švédského biskupa Jespera Swedenborga. Narodil se 29. ledna 1688. v Stokholmě, studoval na universitě upsalské, kde se pilně matematikou a přírodními vědami obíral. Odbyv studia, cestoval po Anglicku, Holandsku, Francii a Německu, a vrátiv se do vlasti, byl roku 1716. od krále Karla XII. horním radou jmenován. Pro svou odbornou znalost byl r. 1719. hned po smrti Karla XII. od králové Oldřišky Eleonory do stavu šlechtického s příjímím ze Swedenborgů povýšen. Až do r. 1743. vydal mnoho znamenitých odborných spisův, ale jmenovaný rok činí u něho obrát v životě. Za svého pobytu v Londýně r. 1743. prohlásil, že se mu Bůh ve způsobě ozářeného muže zjevil a ho vyzval, by všechno, co mu zjeví, sepsal. Od té doby měl Swedenborg samá vidění, byl prý v nebi i v pekle; myslel, že obcuje s dušemi zemřelých, kteří ho všemu vyučovali, nalézal zvláštní tajemství v Písmech sv. a pokládal se konečně za vyvolený nástroj, aby křesťanskou církev k dokonalosti přivedl, by tak „nový, nebeský Jerusálém“ na zemi zavítal. Roku 1747. vystoupil ze svého úřadu na odpočinek, obíral se potom výhradně skládáním náboženských spisův jazykem latinským, a určil

¹⁾ Opp. Swedenborgii: Vera christiana religio continens universam theologiam novae eccles. Amst. 1771. — Arcana coelestia in verbo domini detecta, una cum mirabilibus quae visa sunt in mundo spirituum. 1749.; ed. Tafel. Tubing. 1833. — De nova Hierosolyma et eius doctrina coelesti. Lond. 1758. — Sammlung von Urkunden betreffend Leben und Charakter Swedenborgs. 1839—1842. — Tafel: Swedenborgs Lehre mit Rücksicht auf die Einwürfe gegen sie. Stuttg. 1843. — Týž: Die Göttlichkeit der h. Schrift oder der tiefere Schriftsinn. Tüb. 1838. — Görres: Swedenborg u. sein Verhältniß zur Kirche. Straßb. 1827. — Möhler, Symbolik, str. 560—599.

začátek nové říši Boží na zemi na den 19. června 1770. Tento den, kdy své hlavní dílo skončil, vyslal prý Kristus apoštoly po veškeré říši duchův, aby ohlašovali blahé poselství, že od té doby on sám na věky panovati bude a proroctví Danielovo (7, 13.) a ve Zjevení sv. Jana (11, 15) se vyplňuje.

Soustava Swedenborgova má svůj původ z příkrého odporu proti učení protestantskému o ospravedlnění, které za záhubné mravům pokládal, pročež také Luthera, Zvinglia a Kalvina v nebi nenašel, a byla fantasticko-theosofií, která právě křesťanství podkopávala.

Swedenborg zavrhl mimo protestantské učení o ospravedlnění též učení o Trojici, hříchu dědičném, dostiucínění smrti Kristovou a vzkříšení těla. Dle něho jest Bůh jednoosobný; Bůh Starého Zákona přijal v Kristu člověčenství, a stálá činnost Boha-člověka pro naše spasení, božská to pravda, jest Duch svatý. Trojice jest trojí vnější způsob zjevení jedné božské osoby. Vina hříchu v jednotlivci pochází z neužívání svobody, při čemž dítky hříšný základ čili princip od rodičů dostávají, který však od prarodičů nepochází. Vzdělání hříchu na zemi působil velmi škodlivě též na říši duchů a rozšířil království satanovo tak, že jeho příslušníci za meze blažených vnikli a říši nebeskou ohrožovali. Vtělený Bůh osvobodil dobré duchy od dotíravosti ďáblů, oddělil dobré od zlých a učinil božské ctnosti lidem přístupnými. Vykoupení záleží v podrobení pekla, opětném zavedení řádu v nebi a obnovení církve na zemi, která s říši duchův jeden celek tvoří. Ze svátostí podržel dvě: křest, který do církve uvádí, a večeři Páně, podávající zbožné člověčenství, duchovní to pokrm, který do nebe uvádí; kdo Večeři Páně hodně přijímají, těm jest Bůh vnitř i vně přítomen; uvnitř svou láskou a pravdou, vně svou všudypřítomností; těm, kteří nehodně přijímají, jest přítomen jenom vně. Po smrti přicházejí duše do středního místa, mezi nebe a peklo, bývají od spřízněných duchů spodobňovány, a přicházejí tak zlí do pekla, dobří do nebe neb do místa očištění, nejsou-li ještě docela dobrými; též pohané a Turci nejsou ze spásy vyloučeni. Poměry na onom světě podobají se zdejší, jsou tam paláce, domy, čas a prostor. Vzkříšení těla není žádné, však duševní forma těla zachová se i po smrti. Dějiny světa dělí Swedenborg na 4 periody („církve“): předpotopní, asijsko-afričskou až k zavedení modlářství, židovskou a křesťanskou; křesťanskou dělí opět na přednicejskou, která prý

učení nového Jerusáléma ještě měla; řeckou, římsko-katolickou a protestantskou; protestantská došla též svého konce, a časové vrací se k svému počátku, totiž ku prakřesťanství. Poslednímu soudu byl prý Swedenborg r. 1757. přítomen. Z Nového zákona ponechal jenom 4 evangelia a Zjevení sv. Jana; ve výkladu Pisem sv. byl fantastickým allegoristou. Zemřel v Londýně, jsa raněn mrtvicí, 29. března 1772.

Po smrti Swedenborgově sebrali jeho spisy přívrženci jeho a sestoupili se roku 1788. ve Švédsku i v Anglicku ve zvláštní náboženskou jednotu, kteráž také do Severní Ameriky, Německa, obzvláště Württemberska a Francie se rozšířila. Valná schůze jednoty, odbývaná v Anglii r. 1828., ustanovila se na vyznání víry a katechismu. V Tubinkách byl horlivým až fanatickým swedenborgiánem Dr. Tafel, který svými spisy snažil se sektu rozšířiti a upevniti. Všech swedenborgiánů není mnoho.

§ 528. d) *Protestantské missie* ¹⁾.

Protestanté nevěnovali zprvu žádné pozornosti missiím mezi pohany, poněvadž prý plno pohanů kolem sebe mají. Anglicko, chtějíc si panství své v Severní Americe pojistiti, staralo se o obrácení domorodců, jimž r. 1646. Jan Eliot evangelium hlásati začal. Roku 1649. utvořila se v Americe anglická společnost pro rozšíření křesťanství. Za týmž účelem byla r. 1794. veliká missijní společnost v Londýně založena. Více z vnitřního pudu hlásali evangelium pohanům ochranovci ²⁾ a methodisté.

Dánský král Fridrich IV. (1699—1730) založil pro město a území Tranquebarské, kterého dánsko-východoindická společ-

¹⁾ Knapp: Gedrängter Abriß einer allg. prot. Missionsgesch. (Neue Gesch. der evang. Missionsanstalten. Halle 1816.) Geschichte der Ausbreitung des Christenthums unter den Heidenvölkern Südafrika's. Berlin. 1832. — Breuer: Beiträge zur Geschichte der Heidenbekehrung. 4 Thle. Altona. 1835—1841. — Schmidt: Kurzgefaßte Lebensbeschreib. merkwürdiger evang. Missionäre. 6 Bdchen. Leipz. 1836—1842. — Joh. Aug. Chr. v. Einem: Versuch einer vollständigen Kirchengeschichte des 18. Jahrh. sv. I. str. 97 sqq. — Steger: Die protest. Missionen u. deren gesegnetes Wirken. 2. Aufl. Hof. 1844 sqq. — Wieggers: Gesch. der evang. Missionen. Hamb. u. Gotha. 1845. 2 Bde. — Walch V. 19; VIII. 251. — Herzogs Realencyklop. IX. 559 sqq. — Ritter, K.-G. II. 308.

²⁾ Loskiel: Geschichte der Mission der evangel. Brüder unter den Indianern von Nordamerika. Barby 1789.

nost obchodní již r. 1620. nabyta, missii. Nemaje ve své říši missionářův, obrátil se do Halle k Augustu Heřmanu Frankemu, který mu poslal dva theology: Bartoloměje Ziegenbalga a Jindřicha Plütschaua. Přišli r. 1706. do Tranquebaru, naučili se jazyku tamulskému a portugalskému a pokřtili téhož roku 35 pohanů. Roku 1711. založil král nadaci ročních 2000 dolarů na podporu missii, kterou r. 1736. král Kristian VI. o 1000 dolarů rozmnožil. Ano r. 1714. byl docela úplný missionářský úřad, skládající se z duchovních a světských radů, v Kodani zřízen. Ziegenbalg přeložil Nový Zákon na jazyk tamulský. Počet obrácencův obnášel prý do r. 1778. v Tranquebaru 15.743. Z missie tranquebarské byly založeny 4 jiné: v Cuddaloře, Kalkutě, Madrasu a v Tiručinapalli, v území madaurském¹⁾. Dánští missionáři hlásali též Krista černošským otrokům na dánských západoindických ostrovech: sv. Tomáši, sv. Kříži a sv. Janu, a též Laponcům, pro něž v Drontheimě missionářská škola založena byla²⁾. U Laponců, kteří k Švédsku náleželi, chtěl král švédský Fridrich I. pohanství tím vykořeniti, že stanovil, aby každý Laponec pod trestem žaláře se vykázal, že do kostela a k Večeři Páně chodí. Gronsko bylo r. 1721. opět odkryto a dostalo missii, kde Hans Egede, farář norský, jsa podporován dánskými osadníky a jejich vládou, působil³⁾. V Halle založil professor Callenberg r. 1728. ústav pro obrácení židův a mohamedánův, ale beze všeho úspěchu. Vůbec protestantské missie nevyznamenávaly se velikou plodností⁴⁾.

§ 529. e) *Theologická literatura*⁵⁾.

V Anglii snažili se anglikánští theologové zákonem upravené biskupské ústavy proti presbyteriánům a jejich theolo-

¹⁾ Franke: Bericht der dänischen Missionen in Ostindien. Halle 1708—1772.

²⁾ Rudelbach: Die finnisch-lappische Mission. (Knapp: Christoterpe. 1833. str. 299 sqq.)

³⁾ Hans Egede: Nachricht von der grönländischen Mission. Hamb. 1740. — Paul Egede: Nachrichten von Grönland 1721—1788. Copenhagen. 1790. — Missionen der evangel. Brüder in Grönland und Labrador. Gradau. 1831. 2 díly.

⁴⁾ Nicol. Wisemann: Die Unfruchtbarkeit protest. Missionen. Aus d. Ital. Augsb. 1835.

⁵⁾ Hergenröther, K.-G. II. 690—692.

gům hájiti; zastávali královský supremát, ale přece chtěli míti samostatnou církev naproti státu. Sem náležejí: Pearson († 1686), který o církevních dějinách a dějinách článků víry pracoval, a Vilém Beveridge, který o východní jazyky, církevní právo a theologii zásluh nabyl a biskupem Sv. Asafským r. 1708. zemřel. Z Anglikánů vyznamenali se dále: vydavatel londýnské polyglotty Brian Walton († 1661), arcibiskup Usher († 1656), Jan Lightfoot († 1675), biskup Jan Fell († 1686), Spencer († 1696), archaeolog Bingham († 1708), kritik biblického textu Mill († 1707), dějepisec církevních dogmat Jiří Bull († 1710), který se „obranou nicejské víry“ proslavil, Jindřich Dodwell († 1711), literární dějepisec Cave († 1713). Jako askétové a kazatelé působili Bunyan († 1683.), Richard Baxter († 1691), Tillotson, Sterne, Blair.

V Holandsku založil Polák Makovsky († 1644) ve Franekeru scholastickou školu, z níž nejstatečnější dogmatikáři vycházeli, mezi nimiž vyznamenal se obzvláště Gisbert Voëtius († 1676), přední bojovník za kalvinskou pravověrnost, který zákaz cartesianismu vymohl a přísnému učení o inspiraci oddán byl. Od časů Cocceyových († 1669) kvetla škola, která učení o úmluvě Boží s člověkem před pádem a po pádu vyvinula a příkré kalvinství zmírniti se snažila. Sem náležel Heřman Witsius. Hollandští theologové dělili se na Voëtiany a Cocceyany. Fridrich Spanheim v Lejdě († 1701) pěstoval církevní dějiny; Vitringa († 1716) a Heřman Venema († 1787) pěstovali filologii, exegesi a archaeologii. V Holandsku působili též dva učení Švýcaři: Jan Le Clerc z Genevy (Clericus † 1736), který četnými spisy a svou rationalistickou kritikou známým se učinil, a Jan Jakub Wetstein z Basileje (r. 1754), který biblickými studii se proslavil. Mezi francouzskými a holandskými kalvinci vynikala spisovatelskou činností obzvláště rodina Basnagů. Benjamin Basnage († 1652), kazatel v Charentonu, složil rozpravu o církvi. Jeho nejstarší syn Antonín († 1691) působil jako kazatel v Zütphenu, mladší Jindřich († 1695) byl advokátem parlamentu a spisovatelem dějepisných a právnických děl, syn tohoto Jindřicha, Jakub († 1723), stal se dějepiscem (historiografem) holandských států, psal instrukce pro francouzské reformované o poslušnosti králi povinné, díla z církevního a světského dějepisu, kázání a spisy polemické, jmenovitě proti Bossuetovi. Též jeho bratr, Jindřich de Beauval, a jeho příbuzný Samuel, byli značnými

spisovateli; Samuel bojoval jmenovitě proti Baroniovi. Kazatel Jurieu († 1713) psal proti Bossuetovi, Maimbourgovi a jiným katolíkům a byl jedním z nejhašteřivějších theologů. Proti papežskému primátu a katolické církevní ústavě psali: Blondel, Dumoulin, Mornay a Saumaise; proti katolickému učení o Večeři Páně a pokání: Aubertin, Claude a Daillé. Beausobre a Lenfant vydali Nový Zákon po francouzsku a sepsali jiná ještě díla. Ve Švýcarsku proslavili se: dogmatikář a polemik Turretin († 1737), církevní dějepisec Jan Jakub Hottinger z Curichu († 1735) a znalec východních jazyků a církevní dějepisec Jan Jindřich Hottinger († 1647).

V Německu drželi se přísnější lutheráné konkordijní formule. Lutherské pravověrnosti hájili dogmatikáři: Calov, König, Hollaz a Baier nechutnou scholastikou, neštítíce se užívati Aristotela, kterého reformátoři zavrhovali. Buddeus v Jeně připojil se ve svých institucích opět k Melanchthonovi a Chemnitzovi. Co nebylo přísně lutheránské, bylo kalvinské. Stralsundský superintendent Konrád Schlüsselburg čítal ve svém seznamu kacířů kalvince, flaciany, majoristy, servetiany, interimisty a jesuity za kacíře. Polemikou obírali se kromě Calixta a Colova ještě Walch, Baumgarten, Schubert a Mosheim († 1765). Morálku zpracovali: Konrád Dürr v Altdorfě, Gebhard Meier a Jindřich Rixner v Helmstadtě, Miller a Mosheim. O biblické theologii pracovali: Hunnius, Lukáš Osiander, Hoe z Hoenegga, Abraham Calov, August Pfeiffer, Bengel, Šalomoun Deyling, Erasmus Schmidt, Jan Barnov, Dětřich Hackspan, Martin Geier, Šebastian Schmied, Birch, Matthäi, Griessbach. Studiemi talmudu stal se známým jmenovitě Ondřej Eisenmenger v Heidelbergu († 1704.). V oboru církevních dějin pracovali: Kortholt, Ittig, Sagittarius, Seckendorf, Cyprian (1745), Gotfried Arnold († 1714), Mosheim, J. G. Walch († 1775.) a Jan Albert Fabricius, professor rhetoriky v Hamburku († 1736).

c) Nevěra a rationalismus ¹⁾).

§ 530. Novověká filosofie. Descartes a Spinoza, Angličti
svobodní myslitelé a svobodní zednáři.

Za otce novější filosofie pokládá se *Des Cartes* ²⁾ René, obyčejně *Cartesius* zvaný. Narodil se r. 1596. v La Haye ve Francii, byl vychován v jezuitském konviktu v la Flèche, trávil svůj věk od 18. roku svého života na dalekých cestách a ve vojnách, bojoval též v císařském vojsku r. 1620. na Bílé Hoře proti českým povstalcům a jejich vzdorokráli Bedřichu Zimnímu a usadil se r. 1629.—1648. v Holandsku, aby své vědomosti uspořádal a veřejnosti podal. Zemřel 11. února roku 1650. ve Švédsku v Stokholmě, kamž jej královna Kristina povolala. Roku 1644. vydal své hlavní dílo: „*Principia philosophiae*“ (Zásady filosofie), snaže se tam filosofii na nejjistějším základě založiti, ji na náboženství nezávislou učiniti a spolu způsobiti, aby všem vědám základem býti mohla. Jsa nepřitelem peripatetické filosofie, vycházel od názoru, že nutnou podmínkou filosofie jest, pochybovati o všech náhledech. Ale pochybování nebylo mu účelem, než pouhým prostředkem, aby pravé filosofie dosáhl. Jeho hlavní zásadou byla věta: „Myslím, pročej jsem“ (Cogito, ergo sum), pokládaje ji za nezvratnou, o níž pochybovati nelze, poněvadž by pochybování samo bylo již myšlením, které myslícího předpokládá. Z této zásady dovozoval, že Bůh jest duchem nejdokonalejším, a že duše lidská jest podstatně od těla rozdílnou. Poněvadž jeho soustava mezi hollandské protestanty vnikala, přikázaly r. 1656. a roku 1657. synody, dordrechtská a delftská, aby filosofie od náboženství oddělena byla. Vliv Cartesiový soustavy na katolíky

¹⁾ Binder: *Gesch. des phil. und revolut. Jahrh. mit Rücksicht auf die kirchl. Zustände*. Schaffh. 1844. 2 Bde. — Starck: *Triumph der Philos.* Frankf. 1803. 2 Bde. (zpracoval Buchfelner. Landsh. 1834.) — Gfrörer: *Gesch. des 18. Jahrh.* II., 388. — Ritter: *Gesch. der Philosophie* sv. VI. sqq. — Haffner: *Grundlinien der Gesch. d. Philosophie*. Mainz 1881. — Stöckl: *Gesch. d. neueren Philosophie* Mainz 1883. 2 Bde.

²⁾ Opp. Amst. 1692, 1698—1701. 9 T.; ed. Cousin. Par. 1842—1826 sv. 11. — Hock: *Cartesius und seine Gegner*. Wien 1835. — Günther u. Pabst: *Janusköpfe*. Wien 1834. — Fr. Bouillier: *Hist. et crit. de la révolution cartésienne*. Par. 1842. — Cartesiův životopis jest v *Čas. česk. mus.* 1851; IV. 27—41.

nebyl veliký; jansenisté a potom mnozí členové oratoria k nim se klonící, mezi nimiž byl nejznamenitější kněz Mikuláš Malebranche († 1715), přidržovali se jí. Apoštolská Stolica zakázala 20. listopadu 1663 tuto soustavu, pokud nebude upravenou.

Učenníkem školy Cartesiový byl žid *Spinoza*¹⁾ Benedikt, vlastně Baruch Spinozza. Narodil se ze židovské bohaté rodiny v Amsterdamě 24. listopadu roku 1632., měl se po vůli svých rodičů státi rabbinem, ale byl pro hrůzyplné bludy ve víře 6. srpna 1656 ze židovstva vyobcován a zemřel 21. února roku 1671. v Hágu. Hlavní jeho spisy jsou: *Tractatus theologico-politicus* a *Ethica*. Ve své filosofii vyvinul nejprísnější pantheismus, přijímaje pouze jednu podstatu, totiž Boha, pokládal za konečný účel náboženství židovského i křesťanského pouhou rozumovou mravnost a stal se zakladatelem rationalistické hermeneutiky a negativní biblické kritiky. Příkrého spinozismu hájil ve Francii Boulainvilliers. Poněvadž mnozí ve Francii Cartesia vinili, jako by vlastním původcem spinozismu byl, hájili ho mnozí statní učenci, kteříž jeho soustavy ve formě jí Malebranchem udělené se přidržovali. K nim náležel v Italii barnabita a kardinál Gerdil, který teprve později od učení Malebranchova ustoupil. Obhájcem Cartesiovým byl též jesuita Perrone²⁾. Ve škole Cartesiově byl vzdělán Pascal, který svými „Myšlénkami“ víru ospravedlniti se snažil, ale dokazuje, že zjevené náboženství jest nutným požadavkem rozumu, podal tím mnohým zbraň proti zjevení. Ke Cartesianům náležel též Jihofrancouz Petr Bayle, professor filosofie v Sedanu (1677) a Roterodamu (1681), † 1706, vydavatel učeného časopisu a historického slovníku, skeptik a soupeř Jana Le Clerca, jenž podobně jako on smýšlel, též v Holandsku působil a podobně

¹⁾ Opp. Spin. ed. Paulus. Jen., 1802. Spin. scripta philosophica ed. Gfrörer. Stuttg. 1830. — Něm. vydání od Berth. Auerbacha. Stuttg. 1841. — Sigwart: Über den Zusammenhang des Spinozismus mit der cartesianischen Philosophie. Tüb. 1816. — Týž: Hist-philosophische Beiträge zur Erläuterung des Spinozismus. Tüb. 1838. — Týž: Der Spinozismus. Tüb. 1839. — Ritter: Über den Einfluß des Cartesius auf die Ausbildung des Spinozismus. Leipz. 1816. — Saarschmidt: Descartes und Spinoza. Leipz. 1850. — Orelli: Spinoza's Leben u. Lehre. Aarau. 1842. — Lehmann's Spinoza. Sein Lebensbild und seine Philosophie. Würzb. 1864. — Ginsberg: Lebens- und Charakterbild B. Spinoza's. Leipz. 1876. — Hann: Die Ethik und die Philosophie Descartes. Innsb. 1876.

²⁾ Hist. theolog. cum philos. comparatae Synopsis. n. 61. před jeho Compend. instit. theol.

časopisy a rozpravy vydával, v nichž proti scholastické theologii a filosofii bojoval. Bayle tvrdil, že lidská společnost i bez náboženství obstát může. Těmito a podobnými snahami rozšiřoval se rationalismus v theologii.

Boj proti křesťanství nabyl velikých rozměrů v Anglii učenci, kteří si později dali název „Svobodných myslitelův,“ a vedl se hlavně na poli přírodních věd¹⁾. Již Baco z Verulam († 1626) rozesel svou induktivní methodou ve spisu „Interpretatio naturae“ (Výklad přírody) símě empirismu a deismu. Dále pokročil Eduard Herbert, hrabě ze Cherbury († 1648.), který veškerý obsah pravého náboženství v pět článků pojal: že jest jeden Bůh; jemu jest sloužiti; slouží se mu s nábožností a ctností; hříchů jest litovati, aby je Bůh odpustil; a jest odplata na tomto i onom světě; a tvrdil, že božský původ křesťanství nelze dokázati, nýbrž toliko pravdě podobným učiniti. Tomáš Hobbes z Malmesbury, učitel krále Karla II. († 1679), měl církev a stát za totožné, pokládaje náboženství za pouhý policejní ústav; zeměpán má prý právo víru předpisovati a měniti, a Písmo sv. a články víry jsou potud oprávněny, pokud je zeměpán uznává. Jan Locke († 1704) vystavěl na základě deismu a cartesianismu svou filosofickou soustavu tak zvaný sensualismus a empirismus, kterýž v rukou jeho učenníků v čirý materialismus se proměnil. Nic není prý v rozumu, učil Locke, co dříve nebylo ve smyslech; veškerá vědomost pochází ze vnější nebo vnitřní zkušenosti; rozumu jest rozhodovati o míněních, která rozličné strany za zjevené pravdy vydávají; základní pravdou v Novém Zákoně jest jenom víra v Ježíše jako Mesiáše, všechny náboženské strany buďtež trpeny a docházejtež práva. Učenník Lockův Antonín Asley Cooper, hrabě ze Shaftesbury († 1713), potupoval ve svých zábavných spisech Písmo sv. a zázraky, náboženství a morálku, vládu a historické právo, prohlašoval zjevené náboženství za podvod, kterémuž pouze pro pověřivý lid jest se přispůsobiti, děle mravnost od náboženství stanovil, že víra v Boha nijaké důležitosti pro mravnost nemá, a spůsobil tak ve vyšších kruzích

¹⁾ Lechler: *Gesch. des engl. Deismus*. Stuttg. 1841. — Riffel: *Der engl. Deismus und seine deutschen Nachklänge* v „*Katholik'u*“. 1848. — Thorschmid: *Versuch einer vollständigen Freidenkerbibliothek*. Halle. 1765 sqq. 4 Bde. — Tabaraud: *Hist. crit. du Philosophisme anglais depuis son origine jusqu' à son introduction en France*. Paris. 1806. 2 vol.

velikou mravní spoušť. Odpadlík od víry katolické Toland, rodem Irčan († 1722), hlava svobodných myslitelů, tupil duchovenstvo, prohlásil rozum za jediný pramen jistoty a přesvědčení, snažil se dokázati, že křesťanství žádných tajemství nemá a v sobě nic neobsahuje, co by nad rozum sahalo, a pochyboval o pravosti biblických knih. Za účelem osvěty cestoval k rozličným německým protestantským dvorům a byl jmenovitě v Berlíně dobře přijat. Antonín Collins († 1729) psal proti anglikánské církvi jakož i proti křesťanství vůbec, bojoval obzvláště proti messiánským proroctvím Starého Zákona a vynalezl název: „svobodný myslitel“; „svobodně mysliti“ jest prý právem a povinností každého člověka. Tomáš Woolston († 1731), dřívější anglikánský theolog, prohlásil všechny děje Starého a Nového Zákona za allegorii a tvrdil, že Kristus a apoštolové pouze zákonu a náboženství přírody učili. Právnick Matouš Tindal († 1733). popíral z nenávisti proti anglikánskému duchovenstvu nutnost nadpřirozeného zjevení, poněvadž prý přirozené postačí. Podobně učili a psali Morgan († 1743) a Mandeville († 1753). Vilém Lyons († 1713) prohlásil lidský rozum za neomylný, a vinil duchovenstvo, že s domnělým božským zjevením podvod tropilo. Filosof Berkeley († 1753), poje se k Lockeovi, vyvinul skepticismus dále, pokládaje za skutečně jsoucí jenom duchy a idee, ale netělesného čili hmotného světa (phaenomenalismus); hlavním úkolem skeptického filosofa jest prý setrásti se sebe staré církevní předsudky.

Tyto všechny pantheisticko-naturalistické bludy učinil nižším třídám přístupnými Tomáš Chubb († 1747), který z mydláře na filosofa se vyšvihl, a je tak zpracoval, aby i řemeslníci je pochopili a přijali. Pro vznešenější třídy psal Harry, baron od St. Johna Lidyarda, viscount z Bolingbroke († 1751). Tento mravní zpuštěnec, který za královny Anny byl ministrem a za krále Jiřího I. utečencem, podkopával svým nestydatým životem a svými vtipnými a nestoudnými spisy veškeré náboženství a veškerou mravnost. Prohlásil sobectví za nejvyšší pohnutku lidského počínání a měl vypravování Písma sv. za podvod a bajku. Dějepisec David Hume († 1776) popíral pravdu křesťanství, prohlásil mnohobožství (polytheismus) za nejstarší náboženství, z něhož prý teprve jednobožství (monotheismus) se vyvinulo, měl deismus za nejrozumnější náboženství, bojoval proti zázrakům Kristovým a hájil sebevraždy.

Tato bezbožecká literatura zachvátila všechny kruhy,

vznešené i nízké, a zplodila, oloupivši je o viru, velikou mravní zpustlost. Však od r. 1740. pozbývali svobodní myslitelé v Anglii své staré váhy, a nastala proti nim reakce, poponěvadž Angličané pokládali svou politickou svobodu proti despocii trůnu za pojištěnou, a nepotřebovali víc útoků na oltář, který za hradbu trůnu byl pokládán. Též vědečtí odpůrcové povstali proti svobodným myslitelům, kteří statně křesťanství hájili, a z nichž nejlepším bojovníkem byl theolog Nathanael Lardner († 1768) svým dílem „O hodnověrnosti evangelických dějin“ (Londýn 1727).

Svobodní myslitelé vstoupili znenáhla do tajných spolků svobodných zednářů. *Svobodní zednáři* vznikli v Anglii, pojili se těsně k starým zednářům t. j. starým kamenickým hutům čili cechům stavitelův a kamenníků, podrželi jejich zřízení a roztrídění na mistry, tovaryše a učenníky, a učinili si svým účelem pěstovati všechno, co krásné, šlechtné a dobré jest, a tak stavěti duchovní chrám v duši člověka. Tak pravili a praví na oko vně, vskutku však chtějí podkopati všecko zjevené náboženství a na něm zbudovanou lidskou společnost dle svých záměrův a choutek upravit. Panuje vespolku veliké tajemnostkářství, tak že poslední záměry spolku členům v prvních stupních známy nejsou.

¹⁾ Keller: Allg. Gesch. der Freimaurerei. Gießen. 1860. 2. A. Allg. Handbuch der Freimaurerei. Leipz. 1867. — Lennings Encyklopädie der Freem. Leipz. 1863. 3 Bde. — Jouast: Hist. du grand Orient de France. Par. 1865. — Rebold: Hist. univ. de la Fr. Maçon a Hist. des trois grandes loges des francs-maçons en France. Par. 1865. — Findel: Gesch. der Freem. Leipz. 1861. 2 Bde. — Eckert: Magazin der Beweisführung für die Verurtheilung des Freimaurerordens. Schaffhausen 1855 sq. — Týž: Mysterien der Heidenkirche. Schaffhausen 1860. — Hengstenberg: Die Freem. und das evang. Pfarramt. Berlin. 1854 sq. 3 Bde. — Hist.-pol. Bl. sv. 8. str. 65–78. — Alban Stolz: Mörtel für die Freem. Freib. 1862. — Týž: Akazienzweig. Freib. 1863. — Ketteler: Kann ein gläubiger Christ Freimaurer sein? Mainz. 1865. — Scheebenovy Periodische Blätter. 1872–1874. — Civiltà cattolica. 1866 sq. — Beuren (pseudonym místo Raich): Die innere Unwahrheit der Freimaurerei. Mainz. 1884. — Eckert: Der Freimaurerorden in seiner wahren Bedeutung. Dresden. 1851. — Týž: Der Tempel Salomonis. Prag. 1855. — Týž: Magazin der Beweisführung für Verurtheilung des Freimaurerordens. 6 Hefte. Schaffhaus. 1855–56. — Týž: Die geheimen o. Mysteriengesellschaften der alten Heidenkirche. Schaffh. 1860. — Týž: Die Mysterien der Heidenkirche. Schaffh. 1860. — Pachtler S. J.: Der Götze der Humanität. Freib. 1875. — Barruel: Mémoires du Jacobinisme. T. I.

Zakladateli svobodných zednářů jsou: reformovaný dvojní kazatel Theofil Desaguliers, znalec starožitností Jiří Payne a kazatel při anglickém dvorním chrámě James Anderson, kteříž jako četní jiní, nejsouce staviteli neb kamenníky, dali se do hutí čili spolku přijati a ústav na jiné pole převedli. Za jejich vedením spojily se v únoru 1717 4 londýnské lóže v jednu velikou lóži a zvolily si 24. června na den sv. Jana Křtitele prvního velmistra. Spolek šířil se rychle; r. 1740. bylo již 115 lóží v Londýně a okolo Londýna a 55 ve Walesu. Cestující Angličané byli prvními lóžními apoštoly v cizozemsku. Angličtí šlechtici založili r. 1725. první lóži v Paříži, a svobodní zednáři rozmnožovali se v říši bez ohledu na zákaz krále Ludvíka XV. Podobně založili Angličané r. 1730. první lóži v Dublině, r. 1733. ve Florencii a též rok též v Bostoně v Americe. V následujících 4 letech dostalo se svobodné zednářství do Hágu, Švédska, Skotska, Polska a Genevy. V Německu byla první lóže zřízena r. 1737. v Hamburku, do níž 14. srpna 1738 slavně pruský korunní princ a pozdější král Fridrich II. přijat byl. Fridrich II., vstoupiv na trůn, spůsobil, že již roku 1740. v Berlíně lóže zařízena byla. František, vévoda Lotarinský, pozdější římsko-německý císař, vstoupil již r. 1731. v Hág do lóže za učenníka a tovaryše, a byl později v Londýně jako bratr Lotarinský za mistra povýšen. V Rakousku, v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených, jest svobodné zednářství zakázáno; v Uhersku jest dovoleno. Anglický deismus stal se vlastním náboženstvím zednářství, ale dovoluje svým členům vyznávatí kterékoliv náboženství, pokud je nemají za jediné pravé zjevené, než jenom za pouhé „mínění.“

Apoštolský Stolec poznal záhy nebezpečnoství, které církvi, státu a křesťanské společnosti vůbec od svobodného zednářství hrozí, a již Klement XII. ztratil je r. 1738. bullou „In eminenti“ a po něm r. 1751. papež Benedikt XIV. bullou „Providas.“ V našem století ztratili tajné společnosti, obzvláště svobodné zednářství, papežové: Pius VII. r. 1821. bullou „Ecclesiam“; r. 1825. Lev XII. bullou „Tua graviora“; roku 1832. Řehoř XVI. bullou „Mirari vos“; roku 1865. Pius IX. bullou „Multiplices inter;“ a konečně r. 1884. Lev XIII. bullou „Humanum genus.“

Svobodné zednářství nezakořenilo se valně v katolických zemích, vyjma Francii, kde mu císařové, Napoleon I. a Napoleon III., přáli, a nevede se mu tam dobře, ani ne v Itálii

stranami rozervané. A v těchto zemích nebývají katolíci zakladateli lóží, ale protestanté, kteříž je potom řídí a většinu členů tvoří. Za to daří se svobodnému zednářství velmi dobře v zemích protestantských, kde si to četní protestantští duchovní za čest pokládají, že jsou svobodnými zednáři. V Prusku bylo r. 1854. 300—400 duchovních svobodnými zednáři. Z toho lze vysvětliti, proč svobodné zednářství ku protestantství tak šetrně se chová a církev katolickou tak krutě pronásleduje.

§ 531. *Mravní zkaženost na královském dvoře francouzském.
Francouzští nevěrci.*

Říše francouzská těšila se za panování krále Ludvíka XIV. (1643—1715) vně veliké slávě a lesku, a Ludvík XIV. stal se nejmocnějším panovníkem v Evropě. Francouzské mravy ovládaly společnost evropskou, francouzská řeč stala se řečí vzdělanějších tříd a diplomacie, a francouzská literatura stala se první v Evropě. Ale tento vnější stkvělý stav byl uvnitř hrozným finančním hospodářstvím a bezohledným absolutismem královským, který mohl říci „stát jsem já“ (*l'état c'est moi*), nesmírně podryt. Při dvoře panovaly samé kratochvile, které nesmírného nákladu žádaly, a ženatý král měl stále milostnice, z nichž paní z Maintenonu stala se jeho manželkou na levou ruku (morganatické manželství). Za jeho vlády rozsávalo se v zemi símě skepticismu, náboženské lhostejnosti, vlažnosti a nevěry.

Ludvík XIV. zanechal říši svému pětiletému vnuku Ludvíkovi XV. (1716—1774), v jehož jméně vládl jako poručník Filip, vévoda orleánský, jeho bratranec. Za vladaření Filipova vystoupila prostopášnost a mravní zpustlost úplně na jevo, majíc v čele vladaře a jeho dcery. Jeho prvním ministrem byl arcibiskup cambraiský, kardinál Dubois, úplně důstojný druh vladařův. Že takový zpuštěnec nejvyšších důstojností v církvi a státu dosáhnouti mohl, jest důkazem, kterak se vysoká místa obsazovala. Vladař urážel šlechtu, poněvadž za peníze, jež na své hýření potřeboval, šlechtictví prodával; tudý pomýšlela stará šlechta na reformu ústavy, aby povýšence vyloučiti mohla a korunu zase na sobě závislou učinila. Když Ludvík XV. r. 1721. se svou šlechtou ohotí, dcerou po vypuzeném králi polském Stanislavu Leszczyńském, otěží vlády se ujal, a vý-

tečným rádcem kardinálem Fleuryem († 1743) po 17 let se řídil: omladla Francie. Ale král zpronevěřiv se své manželce, odevzdal se milostnicím (maitressám), které s ním po libosti nakládaly a říši panovaly. Pověstná Pompadour zřídila králi jelenní park, aby tam jako mohamedán v haremu žil. Pompadour zanechala po své smrti r. 1764. miliony svým přátelům, oloupivši o ně státní pokladnu. Po smrti své choti († 1769) dělal 62letý král sluhu v pravém smyslu slova sprosté ženštině, kterou za hraběnku Dubarry povýšil. Tato milostnice stála zemi v pěti letech 180 milionů franků. Když královský zpuštěnec 10. května 1774 skonal, byl za proklínání lidu bez slavného pohřbu k sv. Diviši odvezen. Mravní zpustlost a ničemnost dvoru zachvátila i střední stav, staré obyčeje byly tupeny, povrchní tlachání bylo za filosofii pokládáno, a básníci opěvovali mravní prostopášnost a zvrhlost.

Byli sice zbožní biskupové a kněží, výborné školy v klášteřích i mimo ně a důkladní theologové; ale nebyli s to, aby hráze zpustlosti postavili. Bohatství církve zplodilo mnoho duchovních zahálečů zvaných „abbés“, kteří svým světským životem duchovenstvu ke cti nebyli. Z vědeckého ducha, pěstovaného za Ludvíka XIV., vyrůstalo pochybování, z pochybování nevěra, a z nevěry konečně kruté pronásledování církve.

Otcem francouzské skepse jest Petr Bayle, jenž roku 1647. v Corlatu hrabství foixském z reformovaných rodičů se narodil, a professorem v Sedanu a potom, když s hugenotty z vlasti se vystěhovati musil, v Rotterodamu se stal. Ve svém hlavním díle „Dictionnaire historique et critique“ (2 T. f. 1697) rozbíral všestranně každou otázku, přicházel na samé pochybnosti a protivy, kterých rozřešiti nemohl nebo nechtěl a podkopával tak nejdůležitější pravdy.

Nekřesťanský a bezbožecký literární směr přešel z Anglie do Francie. Poněvadž zde nebylo svobody tisku, a světské i duchovní úřady proti nemravným a protináboženským spisům zakročovaly: zvolili zde zprvu protivníci křesťanství formu cestopisů, v nichž církevní učení a obyčeje cizím vzdáleným národům připisovali, a pak o ně hanou a potupou se otírali. Tak učinil Varaisse ve svých „Dějínách Severambů“, Fontenelle v popisu ostrova Bornea a Šimon Tyssot de Patot v cestě a dobrodružstvích Jakuba Masséa. Baron Karel Secondant de la Brede a de Montesquieu († 1755), právník, člen parlamentu a potom předseda (1716), uvádí ve svých „perských listech“ jed-

noho Persana, který do Francie přišel a potupně o veškerém státním i církevním řádu se vyjadřuje. Hrabě Jindřich z Bouillonu-Villersu († 1722) sepsal život Mohamedův, dáváje tam přednost mohamedánství před křesťanstvím.

Mezi tím rozšířily se lóže svobodných zednářů ve Francii a tvořily středisko spiknutí proti církvi, veškerému platnému státnímu řádu a Bohu samému. Heslem tohoto spiknutí bylo: „Ecraséz l'infame“ (Zničte ohavu, t. j. křesťanské náboženství neb samého Krista). V jeho čelo postavil se mladý nadaný básník Marie František Aronet, který sám se nazval *Voltairem* a dle ujišťování jeho chvalořečníka Condorceta¹⁾ se zapřísáhl, že „život svůj zasvětil k tomu, aby křesťanství zničil“. Byl synem pařížského advokáta, narodil se 20. února 1694 a měl za kmotra Abbé Chateauneufa, duchaplného zpuštěnce, kterýž jej jako jinocha upozornil na ničemnou knihu „La Moissade“, v níž zjevení Boží náramně zpitvořeno bylo. Jako studující chodil do jesuitské kolleje, kdež jeho učitel jesuita Le Jai již k němu pravil: „Nešťastníče, ty budeš praporečnickem nevěry“. Vystoupiv z této kolleje, upadl do společnosti, která jeho mravy zkazila a jej v jeho nevěře potvrdila. Popudiv svými satyrami proti sobě vládu, odebral se na nějaký čas do Anglie, kde spisy anglických skeptikův a deistů poznal, a tím jakýsi učený základ a nátěr svým frivolním názorům o zjevení Božím položil. Hlavním předmětem, kterým se ve svých spisech obíral, bylo téma, že „křesťanské náboženství jest vynálezem podvodných kněží“ a prováděl je nesčíslnými obraty, užívaje při tom vydatnou zbraň vtípů, úsměškův a potup. Při své bezbožnosti těšil se veliké vážnosti u tak zvaných osvícencův a žertoval s králi a císařovnamí. Král pruský Bedřich II. a ruská carevna Kateřina II. holdovali mu. Zemřel r. 1777. Jeho hlavními druhy byli Jean Le Rond d'Alembert († 1783), kterýž náboženství způsobem více podloudnickým podkopával, Denys Diderot († 1784), který ateismus čili bezbožectví veřejně hlásal, a Damillaville, kterého Voltaire sám „nenáviditelem Boha“ jmenoval. Od r. 1751. vydávali Diderot a d'Alembert za spolupůsobení jiných učencův „Encyklopaedii“²⁾ (Naučný

¹⁾ Vie de Voltaire. Par. 1790.

²⁾ Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des metiers. vol. 1—7. Par. 8—17. 1751—57; Neufchatel 1765. Suppléments. Amst. 1776 sq. 5 vol. Table des matières. Par. 1780. 2 vol.

slovník), a hlásali v ní čirý materialismus a atheismus. Slovo: „Bůh“ a „Boží Prozřetelnost“ zaměnily za slovo: „příroda“, i když místa z cizích spisů uváděli. Později odstoupil d'Alambert od tohoto podniku, v němž Diderot pokračoval. Encyklopaedie prospěla znamenitě revoluci, poněvadž i obmezené hlavy o všem mudrovati, neb jak tenkrát se to nazývalo, filosofovati mohly. Štěpán Bonnot de Condillac, duchovní z Grenoble († 1780), ohavný lékař Julian Offroy de la Mettrie († 1751) a Claudius Adrian Helvetius († 1771) hlásali nejrozhodnější materialismus; Bohem byla jim příroda, duch lidský plodem hmoty, a náboženství vynálezem prohnanych kněží a majetkem hloupých hlav. Falcký baron Holbach učinil svůj dům střediskem všech nepřátel církve a státu a dal v letech 1763—1776 celou trojnikovou literaturu po Paříži roznášeti, aby i sprosté lidi s výzkumy novější filosofie seznámil, a je připravoval na vyplnění touhy Diderotovy, posledního krále střevy posledního kněze uškrtiti.

Záhubné bylo počínání Jana Jacquesa Rousseaua. Narodil se v Genevě 28. června 1712 z reformovaných rodičů, přestoupil 27. dubna 1728 ke katolické církvi v Turině, ale odpadl od ní později opět ku protestantství, vedl stále mravně zpustlý život, měl s jednou souložnicí 5 dětí, které v domě nalezenců vychovati dal, a zemřel v Ermenonville u Paříže 2. července 1778, otrávil se. Jako spisovatel bojoval ve svém spise „Emil neb o vychování“ (Emile, ou de l'éducation. Amst. a Par. 1762, 4 sv.) proti historickému obsahu křesťanství, útočil na zázraky a tvrdil, že biblický dějepis v sobě tolik odporův obsahuje, že jemu žádný rozumný člověk věřiti nemůže. Ve svém románu; „Julie, ou la Nouvelle Heloise“ (Amst. 1760, 6 sv.) podkopával mravnost. Ve svém spise: „O společenské smlouvě“ (Du contrat social. Amst. 1762) odvozoval vznik státu od společné úmluvy, kterou jednotlivec svou osobu, svou vůli a veškeré své síly všeobecné vůli podřídil. Tato všeobecná vůle jest svrchovanou čili suverenní a může každého krále souditi a sesaditi. Křesťanství vyčítal tam, že jednotu v státě zrušilo, občany vlasti odcizilo, tyranny podporovalo a válečné ctnosti seslabilo. Politická strana tak zvaných „fysiokratů“ neb „ekonomistů“, kterou František Quesnay, tělesný lékař Pompadourin, založil, zavrhovala sice státoprávní a sociální učení Rousseauovo, ale zuřila podobně jako on proti křesťanství. Ve svém politickém programu žádala neobmezené obchodní svobody,

rovnosti státních břemen a zrušení všech výsad i monopolů, kdežto dějepisec Mably na základě historického vývoje a starých národních práv politických oprav se domáhal.

Církev byla veškerým tímto počínáním velice otřesena. Labat z řádu maurinů († 1803) a znamenitý kazatel Neuville varovali výstražným hlasem před oním hrozným okamžikem, kdy trůn i oltář zvráceny budou. Sjezdy duchovenstva z roku 1765. a 1770. udaly králi nejzáhubnější spisy osvětářův a navrhly prostředky, kterými by lze přítrž učiniti jejich ďábelskému počínání. Parlament spokojil se tím, že dal 7 spisů spáliti. Bezbožnost rozmáhala se vůči hledě. Encyklopaedisté zmocnili se francouzské akademie a posuzovali zde všechny literární plody. Veřejné mínění a slabá vláda závisely na nové osvětě, jejímiž stoupenci byli oba ministři Choiseul a Malesherbes; tento poslední stoje v čele censury, dovoloval proti náboženské spisy v zemi tisknouti a rozšiřovati.

§ 532. *Rationalismus v protestantském Německu* ¹⁾.

Luther a přátelé jeho zavrhnli veškerou lidskou vážnost ve věcech víry a počítali k ní též vážnost církve. Ale brzo povstaly mezi protestanty „symbolické knihy,“ byly za pravidlo víry stanoveny, ačkoliv od lidí byly složeny, a každý, kdo se jim protivil, byl pronásledován, a tato pronásledování trvala 200 let. Protestantství odporovalo samo sobě vážností těchto knih, kterouž jim připisovalo, a jakmile ku původní zásadě, z které vzniklo, se zase navrátilo, musila ona vážnost klesati a docela klesnouti, jejíž místo zaujal opět duch samostatně v Písmě bádající. Však tím musila nutně nastati proměna i v učení; duch lidský, nemaje nijaké úzdy a řídě se pouze svou subjektivností, začal mnohých zjevených pravd popírati, až konečně samo zjevení úplně popřel. První hnutí v tomto směru vyšlo od Spenera a theologické fakulty v Halle, kteří nábožný

¹⁾ Dannenmayer: *Historia succincta de auctorit. librorum symbolicorum inter Lutheranos*. Friburgi. 1788. — Saintes: *Krit. Gesch. des Rationalismus in Deutschland*; aus dem Franz. von Ficker. Leipz. 1845. — Dorner: *Gesch. der prot. Theol.* str. 673. — Tholuck: *Vorgesch. d. Rationalismus*. Halle. 1853. — Denzinger: *Vier Bücher von der religiösen Erkenntniß*. Würzburg. 1856. sv. 1. str. 195. — Döllinger: *Kirche und Kirchen*. München. 1861. str. 390. — Onno Kopp: *König Friedrich II. von Preußen*. 1867. — Stöckl: *Gesch. d. neueren Philos.* I. 397.

cit v protestantství obživili. Spener byl první, který velikou cenu symbolických knih popíral, jejich pevnou hradbou, která svobodnému bádání posud překážela, otřásl, a touto lhostejností k nim, vyhlásiv náboženství za věc citu, cestu k revoluci protestantské theologii razil. Dále pokračil jeho vrstevník Gottfried Arnold, který symbolické knihy bludnými, křesťanské svobodě škodlivými, zavržení hodnými a k tomu vhodnými, aby nové papežství do evangelické církve uvedly, nazval.

Značně působil na svůj věk Samuel Pufendorf († 1694), právník, filosof a dějepisec, který žádných právních závazků k Bohu neuznával, duchovní pole moci světské nadobro podroboval a každou církevní samostatnost popíral. Proti němu bojoval namnoze Gottfried Vilém Leibnitz († 1716), zástupce veškerých vědomostí za onoho času, který svým učením o monádách cartesianismus a spinozismus přemoci hleděl, ke katolické pravdě znamenitě se blížil, ale k ní přece nepřišel. Jeho filosofie všímali si více katolíci než protestanté. Jeho učenník Kristian Wolf († 1754), professor v Halle, učinil jeho filosofii majetkem prostředních hlav, a proměnil křesťanské učení v „přirozené náboženství,“ které však na křesťanském základě spočívalo. Byl sice r. 1721. sesazen a z pruských zemí vypověděn, a jeho knihy r. 1727. jako rationalistické zakázány: ale r. 1733. změnilo se smýšlení pruského dvora, on směl se do Halle vrátiti, dosáhl vysokých ctí a byl do stavu říšských baronů povýšen. Studium jeho učení bylo r. 1739. kandidátům theologie přikázáno.

Z Wolfovy školy vyšla tak zvaná „populární filosofie,“ kterou založili a s veškerým úsilím pěstovali Reimarus († 1768), Mendelssohn († 1785), Jerusalem († 1789), Garve († 1792), Steinbart, Eberhard a jiní. Setřeli s Wolfovy filosofie veškerou školní formu, drželi se pouze „zdravého rozumu,“ rozprávěli zřídka o křesťanských člancích víry, a proměnili všechno v hypotetické rozumování. Garve, rozprávěje o jsoucnosti Boží, provedl theismus jenom jako nejlepší z běžných hypotéz.

Vliv filosofie Wolfovy jevil se na poli theologickém tak zvaným „Wertheimským překladem Písma sv.“ od Vavřince Schrädta zhotoveným, který proroctví a biblické názory tak setřel, že veliké podivení vzbudil a r. 1737. od císaře Karla VI. v říši zakázán byl. Však brzo podlehla bible útokům nevěrecké cizozemské literatury a straně „conscientiářův,“ jejímž

zakladatelem byl Matouš Knutzen z Holštýnska, kterýž okolo r. 1674. v rozličných rozpravách jsoucnost Boží a vážnost bible popíral; smilstvo manželství na roveň stavěl, a vlastní svědomí za pravidlo života prohlašoval. Kristian Edelmann († 1767) v Berlíně vyzýval od r. 1735. k odstranění „křesťanského koranu“, a popíral v rozličných rozpravách skoro všechny zjevené články víry. Četné malé rozpravy, větší díla, časopisy, spisy pro lid a dítky a zpěvníky rozšiřovaly nevěru a opovrhování biblí.

Hlavním nástrojem nevěreckého rationalismu byla „Allgemeine deutsche Bibliothek“ (všeobecná německá knihovna; 106 svazků), která byla r. 1765. knihkupcem Nicolaiem v Berlíně založena a znamenité muže jako: Lessinga, Jerusalema, Mendelssohna a Tellera za své spolupracovníky měla. Opanovala veškerou německou literaturu až do r. 1806., prohlašovala soustavně všechny pozitivně věřící spisy za nevědecké a doporučela s veškerou vřelostí všechny nevěrecké a naturalistické spisy. Sprostý a ničemný Jan Bernard Basedov, zakladatel desavského filantropia (vychovávacího ústavu) r. 1774., rozšiřoval nevěru v národní škole a ve vychovatelství. Jeho učenníci Campe v Brunšviku a Salzmann ve Schnepfenthale u Gothy působili v jeho směru.

Rationalismus přešel i do bible i theologického studia. Hlavním jeho střediskem stala se pietistická universita hallská, kde Sigmund Baumgarten († 1757), žák filosofa Kristiana Wolfa, jemu přístup zjednal. Dále nežli on pokročili professoři Jan Friedrich Gruner, který křesťanské články víry z platonismu odvozoval a všechna tajemství zavrhl, a Jakub Šalomoun Semler, od r. 1752. professor († 1791), který rozdíl mezi veřejným a soukromým náboženstvím činil, ve své přemrštěné kritice mnoho bájí v Starém Zákoně viděl, křesťanské články víry za místní židovské idee prohlašoval, a domněnku o rozkolu mezi petriny a pavliny, který skutky Apoštolské vyrovnati chtějí, přednášel. Z Halle dostal se rationalismus na jiné university. V Lipsku zastupoval jej J. August Ernesti († 1781), jsa více filosofem než theologem, a v Gottingách pěstovali jej Jan David Michalis († 1790) a Jan Gottfried Eichhorn, který byl od r. 1788. professorem a toho litoval, že posud o bibliických textech se káže († 1827).

Roku 1774., pak 1777. a 1778. podal Lessing¹⁾, tenkrát

¹⁾ Vydal je ve svých „Beiträge zur Geschichte und Literatur.“ 1. „Von

bibliothekář ve Wolfenbüttelu, veřejnosti „Wolfenbüttelské úryvky“, též zvané „Úryvky Wolfenbüttelského neznámého“, které hamburský professor Samuel Reimarus († 1768), zeť dějepisce Fabricia, složil. Úryvky (Wolfenbütteler Fragmente) útočily na zázračné události Písma sv., jmenovitě na vzkříšení Páně, pro domnělé odpory ve vypravování evangelistů, popíraly možnost zjevení, vypisovali život Kristův za politický podnik vzpoury, která se nezdařila, a činili z Krista a apoštolů podvodníky. Názory zde vyložené staly se brzo majetkem vyšších stavů. Pro nižší a méně vzdělané stavy upravil posavadní rationalismus Karel Fridrich Bahrdt, muž to mravně úplně zpustlý a beze všeho náboženství, který byl po sobě professorem theologie v Lipsku, Halle a Giessenu, superintendentem a dvorním kazatelem říšského hraběte z Leiningen-Dachsburgu v Dürkheimě ve Falci, ředitelem filantropického ústavu, potom hospodským a zemřel r. 1792. na svou mravní zpustlost. Ve svých četných populárních spisech, od r. 1771. vydávaných, podkopával dobrodružnými hypotézami události Písma sv. a popíral božský původ křesťanství. Za spis „Die neuesten Offenbarungen Gottes“ (Nejnovější zjevení Boží, 1773, 1777) byl u říšské dvorní rady obžalován, která bez ohledu na dosti příznivá dobrozdání universit (1778) v březnu 1779 přísný výrok nad ním učinila, žádajíc na něm, aby úplna odvolal. Bahrdt odvolal se k císaři a podal mu spolu své vyznání víry. Císař odevzdal věc říšskému sněmu s přísnými rozkazy, ale corpus evangelicorum nechalo na pokyn z Berlína cestou věc na pokoji. Protestantští theologové mlčeli. Lessing hájil Bahrdta, a Bahrdt pokračoval ve své spisovatelské činnosti dál, a prohlásil Krista za člena tajného spolku, který osvětu svým účelem učinil, a jeho umučení za dobře promyšlený podvod. Wunsch popisoval Krista za podvedeného (Horus 1783) a Venturini

der Duldung der Deisten.“ 1774. (Beitr. III., Stück 18.); 2. „Von der Verschreitung der Vernunft auf Kanzeln“; 3. „Von der Unmöglichkeit einer göttlichen Offenbarung“; 4. „Von der Unglaublichkeit des Durchzuges der Israeliten durchs rothe Meer“; 5. „Daß das A. T. nicht geschrieben sei als Religionsoffenbarung“; 6. „Die Falschheit der Auferstehung“ (Beitr. IV., Stück 20. Wolfenbüttel. 1777.); 7. „Von dem Zwecke Jesu und seiner Jünger.“ Braunschw. 1778. — Fragen des Wolfenb. Ungenannten, herausg. von Lessing. 4. A. Berlin. 1835. Srv. Wetzer und Welte's K.-L. 2. A. Fragmente IV. 1641. — Fr. Strauß: Reimarus u. seine Schutzfrist für die vernünftigen Verehrer Gottes. Leipz. 1862.

proměnil život Kristův v ohyzdný román. S větší učeností popíral Jakub Mauvillon ¹⁾ (1787) křesťanskou mravouku a božský původ křesťanství. Pruský válečný rada Kristian Ludvík Paalzow tvrdil, že každé náboženství, které se za zjevené vydává, jenom lží, podvodem a násilím se vyvíjetí a udržeti může. Jinými rationalisty byli: Koppe; exegetové: Griesbach († 1812) a Rosenmüller († 1815); dějepisci: Henke († 1807) a Spittler († 1810), kazatelé: Zollikofer († 1784), Jerusalem († 1789) a Spalding († 1804). V Berlíně působil kromě Spaldinga a populárních filosofů pro rationalismus obzvláště Teller svým německým slovníkem k Novému Zákonu, v němž biblické názory stíral a svou knihou „Religion der Vollkommenen“ (Berlin 1792; Náboženství dokonalých), v níž učil, že může býti dokonalejší náboženství nežli jest křesťanství.

Filosofem protestantských rationalistů stal se Emanuel Kant ²⁾, professor v Královci († 12. února 1804). On prohlašoval pouhé rozumové náboženství za jediné pravé a stavěl proti církevní nebo zjevené víře náboženskou víru, kterou rozum každého člověka sám ze sebe si vyvinouti může, církevní víra má prý za účel raziti dráhu rozumové víře, a když se to stalo, jest ji nahraditi čistou náboženskou věrou, kterou celý svět uznává; z bible jest podržeti, co s rozumem se srovnává, a všechno ostatní vymýtití jako skořápku, přispůsobení čili akkomodaci nebo soukromý názor biblických spisovatelů.

Na tomto rationalistickém stanovisku stojí též německá klassická literatura. Gotthold Efraim Lessing († 1781 v Brunšviku) hájil ve svém „Moudrém Nathanu“ náboženské netečnosti a postavil tam křesťanství, mohamedánství a židovství na roveň, jakoby byly jednostejně buď pravými neb falešnými, klada Nathanovi do úst slova, že „nelze dokázati, který prsten byl by pravým, jako nelze dokázati, která víra jest pravou“. Jan Gottfried Herder († 1803), generální superintendent ve Výmaru, chtěl křesťanství svým humanitním náboženstvím nahraditi. Křištof Martin Wieland († 1813) blouznil pro náboženství blaženosti a nechtěl ve svém „Agathonu“ rozhodnouti, zdali božská neb lidská stránka v člověku lepší jest. Jan Wolfgang Göthe († 1832) a Friedrich Schiller († 1805) byli nadšeni

¹⁾ Das einzig wahre System der christl. Religion. Berl. 1787.

²⁾ Kritik der reinen Vernunft. 1781 u. 1787. Die Religion innerhalb der Grenzen der reinen Vernunft. Königsb. 1793.

pro klassické pohanství a ve svých spisech naturalističtí rationalisté. Schiller nařikal pádu řeckých bohův, a prohlásil, že „jest bez náboženství — z náboženství“.

Byli sice lutheránští pastoři a theologové, kteří za lutheránskou pravověrnost bojovali, jako na př. hamburský hlavní pastor Götze († 1786), který literární půtku s Lessingem měl, ale neznikli proti novotářům.

Pruský král Fridrich II. byl něvěrec, který francouzských encyklopaedistů nesmírně si vážil. Po smrti ministra Münchhausena svěřil správu duchovních a školských věcí Karlu Abrahamu ze Zedlitzů, který nové osvětě přál a všechna vyšší místa muži tohoto smýšlení obsazoval. Mimo Prusko platila úředně stará lutheránská pravověrnost. V Sasku byla přísaha na symbolické knihy předepsána, mnohé vlády vydávaly ostrá nařízení proti theologům popírajícím božství Kristovo a božský původ bible, a předpisovaly přísnou censura knih. V Prusku stal se za krále Friedricha Viléma II. ministrem kultu bývalý pastor Wöllner, který spůsobil, že vydán byl náboženský edikt z 9. července 1788, jenž vážnost symbolických knih stanovil, ale hned útoky se všech stran snášeti musil. Všechna vládní nařízení nezamezila rationalismu a úpadku protestantské pravověrnosti.

§ 533. *Rationalismus v katolickém Německu.*¹⁾

Duch nevěry a liché osvěty vnikal i v katolické německé kruhy. V theologické a filosofické literatuře katolické nabyla duchaprázdná povrebnost a frivolnost vrchu. Katoličtí spisovatelé následovali protestantův a opovrhovali vším, co přesně katolickým bylo. Dobrým tonem čili dobrým společenským mravem bylo nevšímání si článků víry a nalézati hojných zlořádů v katolické církvi.

Tuto lichou osvětu pěstovali četní professoři na katolických universitách a jejími příznivci a podporovateli byli duchovní kurfirsti.

Kolínský kurfirst Maxmilian František, chtěje starou kolínskou universitu zničiti, založil novou v Bonně, která v li-

¹⁾ Brück: Die rationalistischen Bestrebungen im kathol. Deutschland. Mainz. 1865. — Werner: Gesch. der kath. Theologie in Deutschland str. 149. sqq., 164, 166 sq., 172, 176 sq., 275.

stopadu 1786 řečí apoštolské Stolicí nepřátelskou otevřena, a samými rationalistickými a Římu nepřátelskými professory obsazena byla. Filip Hedderich, professor církevního práva, chlubil se veřejně, že apoštolskou Stolicí zavržen jest; benediktin Ondřej Spitz vykládal církevní dějiny v duchu církvi nepřátelském; karmelitán Tadeáš od sv. Adama Dereser vykládal Písmo sv. způsobem rouhavým; minorita Eliáš van Schüren řídil se ve svých přednáškách o filosofii nejprve Federem, potom Kantem. Skrze Deresera přišel do Bonnu mravně zpustlý a levěrecký Eulogius Schneider, františkán, a dostal profesuru řeckého jazyka při gymnasii. Jeho pohoršlivý život vzbudil nevoli věřícího lidu, tak že kurfirstský úřad proti němu r. 1790. zakročil a on město r. 1791. opustiti musil. Odebral se do Štrassburku, stal se tam generálním vikářem konstitucionálního biskupa Brendela († 1799), vstoupil potom do služeb revoluce, a skončil svůj život r. 1794. pod guillotinou.

Trevír byl vlastí febronianismu, a při tamnější universitě ustanovení professori Antonín Oehms, František Antonín Haubs, Petr Josef Weber a Petr Conrad byli plni febronianských a rationalistických ideí. Více než tito pobloudili professori: Jan Ludvík Werner a Vilém Josef Castellio, kteří na církevní zřízení a katolické theology prudké útoky činili a nepřátele náboženství za veliké muže velebili. Nejizlivější spisy proti církvi byly od arcibiskupského úřadu schváleny.

Mohučská universita byla též pod vlivem „osvícených professorů“. Dogmatice vyučoval Felix Antonín Blau, který ve svých anonymně vydaných spisech docela neomylnost církve a božský původ zpovědi popíral¹⁾; Dorsch, professor filosofie, byl úplným Kantovcem, a ve svém životě beze vší víry a mravného základu, bývalý jesuita Jung, professor církevních dějin, a Jan Linhart Becker, professor morálky, byli rationalisty. Ducha této falešné osvěty lze jasně viděti v časopise „Mainzer Monatsschrift von geistlichen Dingen“ (od 1785), který gymnasiální prefekt Müller redigoval. Za to hájil jesuita Heřman Goldhagen svým „Religionsjournal-em“ (od r. 1776) věci církve. Mohučský arcibiskup povolal též protestanské professory na universitu.

¹⁾ Beiträge zur Verbesserung des äußeren Gottesdienstes in der kath. Kirche; a Kritische Gesch. der kirchl. Unfehlbarkeit. Frankf. 1791.

Solnohradský arcibiskup Jeroným byl též liché osvětě oddán a chránil profesora Danzera proti pravověrným theologům.

Ve Würzburgu náleželo několik profesorů při theologické fakultě jako: Oberthür, Roszbirt, Feder a Berg k novému směru, jímž též řídily se časopisy „Oberdeutsche Literaturzeitung“ v Solnohradě (1788—1799), „Würzburger gelehrten Anzeigen“ a benediktiny v Banzu redigovaná „Auserlesene Literatur für das katholische Deutschland.“

Lichá osvěta dostala se s učitelských stolic do modliteb, zpěvníkův a poučných knih k veliké nevoli věřícího lidu, který dobře pozoroval, že celá věc k tomu směřuje, aby katolické náboženství s protestantstvím na základě náboženské netečnosti splynulo, a národní německá církev zbudována byla.

Střediskem liché německé osvěty stala se záhy ingoldstadtská universita. Zde založil Adam Weishaupt, professor církevního práva, 1. května 1776 řád *Illuminatů*¹⁾, v němž německá lichá osvěta svého vrcholu dosáhla. Spolek slul zprvu spolkem „Perfektibilistů“ a teprv později nazval jej Weishaupt spolkem „Illuminatů.“ V prvních letech trval spolek jenom v jižním Německu. Ke konci roku 1779. byl markyz Costanzo z Costanze do Frankfurta nad Mohanem poslán, aby spolek i na sever do protestantského Německa rozšířil, a získal tam hanoverského barona Knigge, šlechtického to proletáře. Knigge upravil spolek a rozdělil na 3 třídy a každou třídu zase na stupně jako: illuminatus major, presbyter (kněz), princeps (kníže), magus (východní mudrc) a rex (král). Nižší stupně zatajovaly svým členům vlastní účel spolku, a teprve ve vyšších stupních zvěděli illuminati (osvícení), že lidstvo náboženstvím a světskou vrchností v bídu uvrženo bylo, z níž tajnými školami moudrosti vykoupeno bude; morálka jest prý vědou, která lze pohřešovati knížat; lidstvo bude zas jednu rodinu tvořiti, a v jednotlivé rodině bude otec knězem a pánem jako Abraham a patriarchové; rozum bude jediným zákoníkem lidí; Ježíš nezavedl nového náboženství, než chtěl jenom náboženství přirozené a rozum v jejich stará práva dosaditi; toto prý jest tajným smyslem učení velikého Mistra Nazaret-

¹⁾ Brück: Die rationalistischen Bestrebungen im kath. Deutschland, str. 21. sqq. — Theiner: Gesch. der geistl. Bildungsanstalten, str. 273. sqq. — Stark: Triumph der Philosophie. II. 259. — Hist.-pol. Bl. 1845 sv. 16. str. 633. sqq.

ského, který to svým přátelům zjevil, ale ostatním lidem jenom v podobenstvích naznačil (*disciplina arcani*); pád prvních rodičů, znovuzrození a milost znamenají prý, že člověk ze stavu původní nevinnosti a svobody do stavu divokosti upadl, z něhož jej kněží, státníci a zákonodárcové do stavu nynějšího nedokonalého vzdělání uvedli; však pravé užívání rozumu povznese jej znovu k jeho vrozené důstojnosti, t. j. do říše milosti. Plamenná hvězda s písmenem „G“ znamená osvětu, milost („Gnade“), a kteří se toutou osvětou řídí, jsou „Osvícení“ (*illuminati*).

Spo'ek rozšířil se rychle a měl na tisíce členů, mezi nimiž byly četné vznešené osoby, které členům spolku k důležitým úřadům v církvi a státě dopomáhaly, činice z nich vychovatele princů, studijní rady a professory. K nim náležel kurator nové bonnské university svobodný pán Spiegel z Dessenberga, úhlavní nepřítel církve; bývalý benediktin Benedikt Maria Werkmeister, katolický dvorní kazatel vévody württemberského Karla ve Stuttgartě, a Filig Brunner, farář v Tiefenbachu. Tento Brunner pomýšlel na založení „akademie věd pro katolické Německo“ se sídlem v Mohuči, jejímž protekorem měl býti svobodomyšlný kanovník Dalberg, a kteráž tímto způsobem spolek dále rozšiřovati měla. Krajiny a místa, v nichž řád své členy měl, dostaly názvy ze staré a střední doby; podobně členové obdrželi zvláštní významná jména; tak Weishaupt pojmenoval se Spartakem, poněvadž otrocké okovy světa rozdrtit chtěl; Knigge slul Filo, Brunner Picus Mirandulanus. Též chtěli založiti ženskou větev řádu o dvou odděleních: „ctnostných“ k rozšiřování spolku vyučováním, a „zpuštěných“ k ukájení tělesnosti a chlíplosti zámožných členů. Řád připsal si právo nad životem a smrtí svých členův, a hájil sebevraždy.

Ale ve spolku, ve kterém o náboženství a mravnosti řeči nebylo, vypukly spory. Náčelníci, Weishaupt a Knigge, rozešli se; Knigge vzdal se r. 1784. všeho účastenství ve spolku. Již r. 1783. vystoupilo náhle 5 nebo 6 profesorů při mariánské akademii v Ingolstadtě, mezi nimi Josef Utzschneider, ze spolku. Bavorský dvůr zakázal 22. června 1784 všechny tajné spolky zřízené bez zeměpanského povolení. Bývalý člen spolku Utzschneider, tajemník vévodkyně Marie Anny, podal obšírnou zprávu kurfirstu Karlu Theodorovi, kterýž potom ostrým ediktem z 2. března 1785 pod těžkým trestem rozpuštění spolků

illuminatův a svobodných zednářů kázal. Weishaupt byl 11. února 1785 s professury sesazen a nepřijav výslužného žádal za propuštění. Dostav je 19. února, opustil na rychlo Bavorsko, poněvadž při dalším vyšetřování spolku cena na jeho hlavu vysazena byla, a našel útočiště v Gothě u vévody Arnošta II. Jeho bavorští druhové byli sesazeni se svých úřadův a žalářem trestáni. On hájil svého spolku obšírnými spisy¹⁾. Původní spisy illuminatů byly na kurfirstský rozkaz veřejnosti podány. Mimo Bavorsko udrželi se illuminati v úkrytu, z nichž četní mezi svobodné zednáře vstoupili.

Proti těmto převratným snahám držel se katolický lid a největší část duchovenstva s rozhodností své víry a církevních zařízení, a četní učenci, jmenovitě bývalí jesuité, hájili církve statnými spisy. Takovými učenci byli: Klüpfel, professor ve Frýburku; bývalý jesuita Benedikt Stattler v Ingolstadtě, jeho žák Jan Michal Sailer, cisterciáci Bernardin Bauer a St. Wiest; dále Beda Mayr, Storchenau a Burkhauser; František Geiger, spisovatel dobré pastorálky; bývalí jesuité Heřman Goldhagen, Merz a Feller; v Tyrolsku minorité Oberrauch, spisovatel morálky (1788 sq.) a Filibert Gruber. V biskupství monastýrském vydal výtečný ministr František z Fürstenbergu r. 1776. dobrý školní řád, a monastýrská akademie dosáhla velikého květu.

§ 534. *Rationalismus v rakouských státech* ²⁾.

Německá lichá osvěta zplodila v rakouských státech josefinismus a zachvátila myslí veliké části vzdělců, jsouc hlášána z universit a škol vůbec. Lichcosvícená strana dvorská provedla u císařovny Marie Terezie, že jesuité místa zpovědníků při dvoře pozbyli a r. 1759. správu theologické a filosofické fakulty ve Vídni ztratili. Podobné změny následovaly

¹⁾ Das verbesserte System der Illuminaten mit allen seinen Graden und Einrichtungen. Frankf. 1788. — Gesch der Verfolgung der Illuminaten. Frankf. u Leipz. 1786. — Apologie der Illuminaten. Ibidem. 1786. — Über den Illuminatenorden Deutschlands. 1792.

²⁾ Einige Originalschriften des Illuminatenordens auf höchsten Befehl herausg. München. 1787. — Nachtrag von weitem Originalschriften der Illuminaten. — Srv. mou rozpravu: Císař Josef II. v „Čas. kat. duch.“ 1874, str. 1. sqq.

brzo též na ostatních učelištích rakouských. Vláda vítala dílo Hontheimovo, kteréž však, byvši v Římě zavrženo, nemohla veřejně pod ochranu bráti, ale podporovala za to jeho ducha. V duchu tohoto Hontheima čili Febronia jsou sepsány knihy „církevního práva“ od Štěpána Rautenstraucha, Pavla Josefa Rieggera a Antonína Pehema. Riegger vydal mimo své „Institutiones“ knihu církevního práva pod jménem „Synopsis Juris Ecclesiastici publici et privati,“ která za učebnici na všechny university a lycea zavedena byla. Obzvláště s veškerou přísností bylo klášterům, které svá studia měly, dekretem z 5 října 1776 zavedení této učebnice přikázáno. Každý řeholník musil se před vysvěcením zkoušce z církevního práva dle ní podrobiti.

By tento febronianský duch též na ostatní fakulty se rozšířil, byly zřízeny stolice „přirozeného práva“ a „státních věd“, jimiž na jedné straně největší radikalismus se pěstoval a na druhé policejní stát do nebe vynášel. Sonnenfels, profesor státních věd ve Vídni, učil o původu státu, že „prý se několik lidí pro jistotu a pohodlí života sjednotilo“. Náboženství měl za část policie, která to, co zákonodárství chybí, doplňuje. „Panovník“, prý, „nesmí této oprati (diesen Leitriemen) ve svých rukou zanedbávati, naopak musí o to pečovati, aby každý občan náboženství měl. Obzvláště má svou pozornost obracet na lid venkovský, u něhož náboženství místo vychování zastupuje. Tak zvaná kázeň duchovenstva jest podstatnou částí náboženské policie“. Dne 12. května 1767 dal Sonnenfels této věty veřejně hájiti: „Náboženství jest nejvydatnějším prostředkem k vývoji mravního stavu. Světské zákonodárství bylo by v mnohém ohledu nepostačitelým, kdyby mu náboženství se svými tresty rukou nepodávalo; proto v policii nikoliv jako účel, nýbrž jako prostředek nesmí se se zřetele býti puštěno“²⁾. Náboženství pokládalo se tedy za podřízeného úředníka policie. Takové a podobné názory šířily se po universitách a naplňovaly hlavy vzdělanců.

Na radu téhož státníka vzala vláda veškeré vyučování do svých rukou; 13. října 1770 bylo stanoveno, že učitel jako učitel pouze na světské vrchnosti závisí, poněvadž školství jest a zůstane „politikum“ (věci světskou, politickou); jen tenkrát, když učitel jest spolu kostelníkem, tu v kostelnictví závisí na

²⁾ l. c. str. 11. a 12.

duchovním. Roku 1774. bylo poručeno, by v každé farní osadě byla zřízena škola na vlivu církve — až na pouhé vyučování náboženství — nezávislá. Dohlídku na školy měl vládou ustanovený vrchní školdozorce, jemuž i kněz, pokud byl učitelem náboženství, podřízen byl ¹⁾).

Rautenstrauch stal se roku 1773. opatem broumovským. Dvorní „osvícená“ strana vyhlídla si jej, aby jeho pomocí nový studijní plán provedla. Měla sice již celý plán dopodrobna vypracovaný, ale dobře vědouc, že císařovna Marie Terezie mnoho na to dbá, když nějaký církevní hodnostář jako auktorita pro novotu nebo pro opravu se vysloví, vyzvala Rautenstraucha, by též sám nějaký studijní řád vypracoval. Poněvadž tento opat v důvěrném obcování s vídeňskými „osvícenci“ žil, stalo se, co nepřátelé církve očekávali — Rautenstrauch podal plán, který s plánem vídeňských pánů „podivuhodně“ úplně se srovnával (1774). Ku provedení tohoto studijního řádu byl Rautenstrauch do Vídně povolán a stal se presidentem tamnější theologické fakulty, dvorním radou a hlavní osobou při všech pozdějších novotách císaře Josefa II. vydatně spolupůsobící ²⁾).

Ve Vídni vykládaly se theologům církevní dějiny dle protestanta Schröckha; teprve když arcibiskup Migazzi proti tomu zakročil, dostal professor Matěj Dannenmayr rozkaz, aby učební knihu církevních dějin vypracoval, což on úplně v duchu tehdejší liché osvěty učinil ³⁾. Podobně v duchu papeže a církve nepřátelském zpracována jsou dějepisná díla professora Kašpara Royka ⁴⁾ v Praze a Gmeinaera v Štýrském Hradci. Knihy pastýřského bohosloví Františka Kristiana Pitrofa ⁵⁾, prvního

¹⁾ l. c. str. 12.

²⁾ l. c. str. 10. a 11.

³⁾ Srv. I. díl str. 29. n. 6.

⁴⁾ Geschichte der großen allgemeinen Kirchenversammlung zu Kostnitz. Graz 1781—1782; Prag 1784—96. 5 Th. — Synopsis historiae religionis et ecclesiae christianae. Pragae. 1785. — Einleitung zur christlichen Religions- und Kirchengeschichte. Prag. 1782 2. Aufl. 1790 s podobiznou. — Christliche Religions- und Kirchengeschichte. 4 Th. Prag. 1789—1792 — Roykova historie sněmu kostnického byla do češtiny od Václava Petryna (Stacha) přeložena a vyšla ve 2 dílech v Praze r. 1785. a 1786. pod názvem: Historie velikého sněmu kostnického.

⁵⁾ Anleitung zur prakt. Gottesgelahrtheit nach dem Entwurfe der Wiener Studienverordnung zum Gebrauche akadem. Vorlesungen. Prag. 1778—1779. 3 Bde. — Kirchenamtspolitik. Prag. 1785. 2 Bde.

professora nově zřízené stolice pastýřského bohosloví a křížovníka v Praze, a Giftschütze ¹⁾ ve Vídni nejsou církevními.

Četní biskupové byli nadšenými josefinisty, velebili proticírkevní snahy císaře Josefa II. ve svých pastýřských listech a hrozili přísně svému duchovenstvu, kdyby proti nim jednati neb mluvit se opovážilo. V tomto ohledu jmenovitě vyniká pastýřský list královéhradeckého biskupa Jana Leopolda Haye, který byl tak „osvíceného obsahu“, že na sobě ráz náboženské netečnosti nese a do bludařství zabíhá, a vládou jako vzor pastýřského listu rozšiřován byl ²⁾.

Orgánem státní církve a osvětářů byly „Vídeňské církevní noviny“ (Wienerische Kirchenzeitung); redigované titulárním proboštem Vittolou, které jasný přehled tehdejšího necírkevního počínání poskytují. Trvaly 6 let (1784—1789) a zanikly, nenacházejíce pro svou podlízavost a podlost oblíbeny ³⁾. Převýšeny byly duchaprázdností pouze frýburským časopisem „Beiträge zur Beförderung des ältesten Christenthums und der neuesten Philosophie“, redigovaným Ruefem.

d) Boj proti východnímu rozkolu.

§ 535. a) Unie Ruthenů ⁴⁾.

Sjednocení ruthenští biskupové se svými metropolity pracovali horlivě o upevnění a rozšíření bratrské unie a byli v tom podporováni králi polskými. Král Jan Kazimír, poslední Jagelonec, chtěl nespravedlnosti na unii spáchané napravit; nežli se poděkoval (16. září 1668), prohlásil diplomem z 29. srpna 1668 všechny ústupky rozkolníkům učiněné za vynucené a tudy za neplatné, a potvrdil znovu všechna práva Ruthenům udělená. Totéž učinil jeho nástupce Michal Korybut Wiśniowiecki (1669—1673) a udělil metropolitovi Gabrieli Kolendovi

¹⁾ Leitfaden für die in den k. k. Erblanden vorgeschriebenen Vorlesungen der Pastoraltheologie. 2 Bde. Wien 1785, po latinsky vydal Klüpfel. Vien. 1789. —

²⁾ Císař Josef II. l. c. 285—287.

³⁾ l. c. 342—344.

⁴⁾ Srv. mou rozpravu: Stručné dějiny církve katolické v Rusku; v „Čas. kat. duch.“ 1888 str. 83. sqq. — Pelesz: Gesch. der Union der ruthenischen Kirche mit Rom; II. str. 256. sqq.

(1666—1674) hlas v senátě, ale s dodatkem, aby svého práva hned neužíval, by rozkolníci s novými požadavky se nevytasil. Chrabrý král Jan III. Sobieski (1674—1696), vítěz nad Turky u Vídně (12. září 1683) přál unii, a znaje záhubný vliv východních patriarchů na vnitřní pokoj říše, zakázal pod trestem smrti a ztráty statků všechno obcování ve věcech víry s cizozemskem. Za jeho vlády prohlásil se lvovský biskup Josef Szumlanski r. 1677. pro unii a přijal ji potom slavně a veřejně r. 1700. a přemyšlský biskup Innocenc Winnicki navrátil se se svou diecí do lůna pravé církve r. 1692., což lucská diecése r. 1702. učinila. A tak na počátku 18. století nebylo v Polsku více rozkolnické hierarchie.

Toto veliké rozšíření unie na počátku 18. století žádalo nutně vnitřního upravení sjednocené ruthenské církve, která z osmi diecí se skládala. Stalo se to za metropolity Lva Kiszky (1714—1728) s dovolením apoštolského Stolce na provinciální synodě Zamošské¹⁾. Synoda, které papežský nuntius v Polště Jeroným Grimaldi, arcibiskup edesský in part., předsedal, a metropolita, šest biskupů, protoarchimandrita s osmi archimandrity basilianův a 129 světských a řeholních kněží přítomni byli, začala se 26. srpna, měla tři sedění (26. srpna, 1. září a 17. září 1720) a vydala svá usnesení pod názvem: „Decreta Synodi Provincialis Provinciae Russiae, Ritus Graeci uniti“ o 19 titulech. V prvním titule „de fide catholica“ (o víře katolické) klade veškerou váhu na primát církve římské, přikazuje jmenovati papeže při službách Božích, předpisuje vložiti „Filioque“ (i ze Syna) do symbola a zakazuje veškeré obcování v církevních věcech s jinověrci. Vložiti „Filioque“ do symbola a jmenovati papeže při modlitbách přikázala proto, aby sjednocení od nesjednocených se rozeznávali, poněvadž obojí tentýž obřad měli. Zamošské dekrety potvrdil papež Benedikt XIII. brevem od 19. července 1724 „Apostolatus officium.“

Po synodě zamošské²⁾ zdálo se, že unii pokojné časy nastávají; unie rozšiřovala a upevňovala se; ale brzo povstaly černé mraky proti ní a Polsce od ruských carův a proměnily

¹⁾ Collectio Lacens. II. 1—74; Sttučné dějiny I. c. 343—349; Pelesz II. 420—469.

²⁾ Srv. Stručné dějiny církve katolické v Rusku, v „Čas. kat. duch.“ 1890 str. 22. sqq.; Pelesz II. 470 sqq.

se v hroznou bouři, kteráž unii z větší části a Polsko na dobro zahubila.

Nehodou unii byl její poměr k latinskému obřadu. Papež Urban VIII. zakázal sice konstitucí ze 7. února 1624 veškeren přestup od obřadu řecko-slovanského k latinskému, ale polský dvůr nedovolil prohlásiti tuto listinu. Byli sice latinští biskupové, kteří nikoho k latinskému obřadu nepřijímali a tento přestup zakázali: ale jiní, nevšímajíce si papežských dekretů, počínali si naopak. Účinek toho byl pro unii smutný: skoro veškerá ruthenská šlechta a veškerá ruthenská vzdělanost čili intelligence přešla k latinskému obřadu, takže řecko-slovanský obřad, jak v Polště se pravilo, „náboženstvím sedláků“ čili „selským náboženstvím“ se stal. Smutné účinky z toho ukázaly se po prvním rozdělení Polsky, kdež ubohá ruthenská církev od rozkolnické Moskvy byla ohrožena a neměla žádného obránce mimo venkovský lid a duchovenstvo, které jsouc ženato a starostmi o rodinu trápeno, nebylo s to, aby dlouho odpor kladlo. Byla to bludná politika Poláků, kteří myslili, že každý Ruthen, který latinský obřad přijme, Polákem bude. Ruthenská šlechta přijímala latinský obřad ze sobectví, aby svých výsad lépe hájiti mohla. Četní ruthenští vzdělanci, vidouce, kterak rozkol z Moskvy chráněný se roztahuje, přešli k latinskému obřadu, aby pravou víru zachovali a rozkolu nepropadli.

Car Petr Vel. chtěje Polsko zničiti, vyhlídl si k tomu za páku Rutheny čili Malorusy; chtěje vliv na Polsko vykonávati podporoval kandidaturu saského kurfirsta Fridricha Augusta na trůn polský, který také nad svými soky, francouzským princem Contim a synem zemřelého krále Jana III. Jakubem Sobieskim zvítězil, a přestoupiv z protestantství k církvi katolické, jako August II. (1697—1733) králem se stal, a Petrovou pomocí na trůně se udržoval. Petr chtěje Poláky ukonejšiti a sebe u nich oblíbeným učiniti, začal vyjednávat s apoštolskou Stolicí, jako by s ní veškerou svou říši sjednotiti chtěl, ale mezi tím dal papeže ve fraškách v Moskvě zeuctívati a potupovali. On věděl dobře, že Malorusové staršími dějinami, církevním obřadem a jazykem s Moskvou spřízněni a pouze náboženstvím ve své ohromné většině s Polskem spojeni jsou. Tuto pásku, která národ s Polskem pojila, musil Petr Vel. a jeho nástupcové dříve přetíti, nežli na úplné přivtělení Malorusů k Moskvě pomýšleti mohli. Prozatím dosáhl Petr Vel.

tolik na králi Augustovi II., že jej jako za ochránce rozkolníků uznal, učiniv s ním r. 1710. smlouvu, že rozkolníci všechna práva mají jako katolíci a jejich preláti svobodně s Kyjevem obcovati a tam svá svěcení dostávati mohou. Tím dostala Moskva volné ruce podryvati půdu u Malorusů. Petr provedl to, že polská vláda Mohilev a Orszu za jedno biskupství uznala, ačkoli tam pramálo rozkolníků bylo. Když totiž Švédové roku 1708. Mohilev pobořili, neměl jeho rozkolnický biskup kníže Silvestr Czetwertynski skoro žádného stáde, odebral se do Volyně na svůj statek Czetwertyn, psal odtud nářky na zničení své diecése a došel milostivého vyslyšení u Petra Vel., který na králi Augustovi II. vymohl, že Czetwertynského za biskupa uznal. Tento neočekávaný úspěch pohnul Czetwertynského k novým pokusům, a od té doby tvoří nářky na to, že rozkol od katolíků potlačován jest, stálou rubriku v petrohradských aktách, a množí se diplomatické noty petrohradského dvora ku Polsku ve prospěch rozkolníků. Ano petrohradský dvůr byl tak drzým, že nářky Czetwertynského r. 1722. do Říma poslal, a dal je svým varšavským vyslancem na místě v Mohilevě vyšetřiti, které však planými se ukázaly. Po Czetwertynském († 1727) brali se touž cestou jeho nástupcové, kteří přímo z Petrohradu byli ustanoveni bez porady s polským králem, nad jehož poddanými přece pravomocnost vykonávali.

Za krále Augusta III. (1733—1763), který po svém otoi Augustu II. pomocí ruského vojska na království zvolen byl, neopovažovali se Rusové a Prusové míchat se do vnitřních věcí polských, bojovali pouze tajně proti unii, rozsévati pomocí polských protestantův a rozkolníků nesvornost v zemi a připravovali si tak cestu k budoucím podnikům.

Po smrti krále Augusta III. († 5. října 1763) svářily se v říši dvě strany, z nichž strana Czartoryských za pomoc k carevně Kateřině II. se obrátila, která s 10.000 Rusy Varšavu obsadila a 60.000 Rusů na hranice Polsky postavila. Za nátlakem tohoto cizího vojska musil říšský sněm 7. září 1764 za krále zvoliti Stanislava Augusta Poniatowského (1764—1795), milovníka a milce carevnyne. Nežli ještě Poniatowski přísahu na ústavu učinil, podali mu poslanci pruský a ruský 14. září 1764 pamětní spis, v němž na pronásledování rozkolníkův a protestantův nařikají a obnovení jejich práv a výsad žádají. Téhož žádali dissidenti na sněmu konvokačním a vytkli s obzvláštním důrazem žádost, aby dissidentům dovolen byl

přístup ke všem čestným úřadům, které posud jenom katolíkům přístupny byly, tvrdíce, že bez tohoto přístupu veškerá jejich náboženská svoboda žádného významu nemá. Jejich požadavky vyplnila pakta konventa článkem sedmým; ale brzo po korunovaci podali oba vyslanci 29. list. 1764 králi spis, v němž žádali: 1. aby dissidenti úplnou náboženskou svobodu beze vší podmínky obdrželi; 2. aby ke všem úřadům a důstojnostem připuštěni byli, a 3. aby rozkolnický biskup mohilevský místo a hlas v senátě obdržel. Co do první žádosti měli úplnou svobodu náboženskou, a třetí nemohla býti splněna, poněvadž sjednocení biskupové též v senátě nezasedali. Mohilevský biskup rozkolnický slouže Rusku, přišel 27. května 1765 do senátu a měl tam před králem latinskou řeč, kterou na útisky nesmírně naříkal. Kateřina II., která tuto řeč zhotoviti dala, poslala ji v opisech berlínskemu, londýnskému, stockholskému kodaňskému dvoru, žádajíc jich, aby se protestantův ujali. Směšnost kroku Kateřinina záleží v tom, že posledně jmenované tři dvory katolíků vůbec ani ve svých zemích netrpěly. Dvory byly jí po vůli, a jejich vyslanci podali v listopadu 1766 ve Varšavě noty, kterých si carevna přála. Poněvadž však polský sněm a vláda nebyly jí po vůli, srozuměla se s pruským králem Fridrichem II., vyslala revolucionářské agenty do polských zemí vyzvat dissidentův, aby mezi sebou konfederaci k obraně svých práv učinili, a slíbila jim podporu zbraní. Revolucionářské manifesty byly v berlínském a petrohradském kabinetě zhotoveny, a ruští a pruští emissaři roznášeli je ku podpisu. Ruské vojsko vtrhlo do některých polských krajín; utvořila se pověstná konfederace Radomská (23. června 1767) pro úplnou rovnost dissidentů s katolíky. K velikému neštěstí Polska zemřel tehdejší primas Vladislav Lubienski, a ruský vyslanec ve Varšavě kníže Repnin provedl to, že jeho přívrženec hrabě Gabriel Junosza Podoski, muž to bez mravův a charakteru, za primasa zvolen byl, který se v čelo Radomské konfederace postavil. Na počátku října 1767 byl svolán sněm k urovnání dissidentských sporů. Nežli započal, prohlásil Repnin kategoricky, že požadavky dissidentů tenkrát povoliti jest, a připojil k tomu ještě pamětní spis carevny Kateřiny. Ale hned v prvním sedění sněmu povstali biskup krakovský Soltyk a krakovský palatin hrabě Rzewuski, a odhalili sněmu plány Ruska. Tu vymohl Repnin na králi zastavení sněmu na 6 dní a dal biskupy Soltyka a Zaluského z Kyjeva,

kteříž poslední též hlavním obráncem církve a říše byl, a hrabata Rzewuské (otce a syna) zatknouti a do Kalugy blíž Moskvy (nebo do Sibíře) v noci z 13. na 14. října 1767 odvézti, přičemž prý mu král ještě pomáhal. Teď vyvolil sněm 60člennou kommissi, v které střídavě kníže Repnin a primas Podoski předsedali, a rozkolnický biskup mohilevský zasedal a hlasoval. Na biskupy katolických Ruthenův, o něž vlastně šlo, nemyslel nikdo. Po rozkaze Repninově postavila kommissee dissidenty a katolíky nábožensky a politicky na roveň, vyjma, že žádný dissident nemůže býti králem. Dissidenti dostali název: „evangeličtí“ neb „řeckovýchodní sjednocení“, a nesměli více býti nazýváni „bludaři“ neb „rozkolníky“; biskup mohilevský byl státně uznán a přisouzeny mu kostely, ke kterým právní důkaz provede před smíšeným dvorem, jenž se bude skládati ze 17 členů: 8 latinikův a 8 rozkolníkův a z předsedy, jímž bude rozkolnický biskup běloruský. Pro nároky rozkolníků byl přijat r. 1686 za normální; unie dostala smrtelnou ránu.

Proti ruské Radomské konfederaci utvořili polští vlastenci „Barskou konfederaci“ 29. února 1768. Kateřina prohlásila „Barské konfederované“ za povstalce, a ruské vojsko jalo se je válečně stíhati. Dále poštvala rozkolníky v Ukrajině a kozáky proti Polákům, katolickým kněžím a pánům (statkářům). Kozácké vojsko, známé pod jménem Hajdamáků, pálilo a vraždilo katolické kněze, pány (statkáře) a sjednocené; jmenovitě bylo hrozné vraždění v městě Humani, od něhož veškeré vraždění sluje „humaňskou sečí;“ 200.000 sjednocených katolických Ukrajinců bylo povražděno; bylo jen viděti zbořené kláštery, spálené vesnice, pouště a mrtvoly. Celá Ukrajina přiznávala se k unii, majíc tam 1900 farních kostelův, a pouze 15—20 kostelů bylo rozkolnických, které k diecési rozkolnického biskupa perejaslavského příslušely. Hrůz hajdamáckých užil perejaslavský biskup Gervasius a zmocnil se na základě normálního roku 1686. pomocí ruských vojáků 1200 sjednocených kostelů. Sjednocení duchovní byli sesazeni, z nichž četní v žalářích jako vyznavači zemřeli, a na jejich místa dosedli rozkolníci, které biskup ze sedláků vysvětil, tak že sotva čísti uměli.

Za anarchie v Polsku panující učinil hrabivý pruský král Fridrich II. carevně Kateřině II. návrh na rozdělení Polska, o čemž oba panovníci 17. února 1772 tajnou úmluvu učinili, ke které 4. března proti své vůli císařovna Marie Teresie přistoupila. Po delším ještě vyjednávání byla 18. září 1773 ko-

nečná smlouva o rozdělení ve Varšavě podepsána. Polsko bylo rozděleno na 4 díly; Rusko obdrželo 1975 čtv. mil, Prusko 650, Rakousko 1280 čtv. mil (Halič a Lodomerii) a Polsko, které tak třetiny území pozbylo, podrželo ještě 8000 čtv. mil a 9 mil. obyvatelů.

Z církevní ruthenské provincie připadlo arcibiskupství polocké k Rusku, a Kateřina II. zavázala se článkem 5. smlouvy s Polskem 16. září 1773 učiněné, že katolíci obojího obřadu při své náboženské svobodě zachováni budou a své kostely a statky podrží, ale nedostála svému závazku. Nepokládajíc sjednocené za pravé katolíky, chtěla buď aby obřad latinský přijali nebo rozkol, dobře vědouc, že sjednocení na svém řecko-slovanském obřadě lpí, kterýž jejich veškeren život náboženský i národní tvořil, a že raději k rozkolu přejdou, nežli by latinský obřad přijali nemajíce vyšších stavů, kteří by je v té věci poučili. Dále bála se Kateřina, aby unie na rozkol vlivu neměla, a ruští rozkolníci s Římem se nesjednocovali. Proti učiněné úmluvě byli osadníci po smrti každého sjednoceného faráře tázáni, které víry a kterého kněze, sjednoceného čili pravoslavného, si žádají. Poněvadž za místní představené rozkolníci byli ustanovováni, stalo se, že za uprázdňení stolce arcibiskupského (1781—1783) skoro 800 kostelů s 100.000 dušemi rozkolu připadlo. Ano Kateřina II. byla tak drzá, že své zařízení samému papeži Piovi VI. dne 31. prosince 1780. oznámila. Kateřinin pomocník v práci o zkázu katolické církve, jmenovitě unie, byl latinský biskup Stanislav Bohusz Siestrzencewicz, rozený kalvin, muž beze všeho svědomí a náboženství, jehož Pius VI. r. 1784. za metropolitu všech katolíků latinského obřadu v Rusku povýšiti musil († 1826). Nutil sjednocené k latinskému obřadu, dobře věda, že je v rozkol žene. Když polský sněm, chtěje konec panujícím zmatkům učiniti, novou ústavu vypracoval, kterou polská republika v dědičnou konstituční monarchii se proměnití a po smrti krále Poniatowského vnuk bývalého krále Augusta III. na trůn dosednouti měl: povstali proti tomu nespokojenci, učinili 14. května 1792 konfederaci v Targovici a zavolali si na pomoc Rusko a Prusko. Jejich vojska vtrhla do Polska, a král Poniatowski přistoupil na vyzvání Kateřinino ke konfederaci. Nová ústava z 3. května 1791 byla zrušena, a následovalo druhé, 11. července 1793 potvrzené, rozdělení Polska, jímž Rusko přes 3 mil. obyvatelův a Prusko přes 1 mil. duší obdrželo. Zbylá Polska chtěla se

znova upravití, ale Kateřina prohlásila všechno, co bylo proti rozkazům jejím, za porušení smluv. Rozhořčení vlastenců dosáhlo nejvyššího stupně. Vznikla r. 1794. v Krakově vzpoura, majíc v čele Tadeáše Kosciuszka a rozšířila se po celé zemi. Ale brzo vtrhly tři mocnosti do Polska: Poláci konajíce divy udatnosti, byli konečně poraženi, Kosciuszko byl v bitvě, kterouž u Maciejovic s desetkrát silnějšími Rusy podstoupil, po divech chrabosti poražen, raněn a zajat. Rusko, Rakousko a Prusko rozdělily si Polsko traktátem od 14. října 1795. Tak pozbylo Polsko své politické samostatnosti; král Poniatowski musil se poděkovati, a zemřel v Petrohradě 12. ledna 1798.

Většina sjednocených připadla k Rusku; Kateřina II. slíbila opět v traktátu grodenském od 13. července 1793 katolíkům obojího obřadu úplnou náboženskou svobodu a držení všech práv, majetku a kostelů na věčné časy (čl. 8.). Ale týž rok zřídila rozkolnický „missionářský ústav“ na obrácení sjednocených. „Missionáři“ s vojáky vtrhli do metropolitní a ostatních sjednocených diecésí, obsadili v každé faře kostel, když jen několik osob pro rozkol se prohlásilo, vyhnali sjednocené faráře a dosadili rozkolníky na jejich místa. Roku 1795. nařídila Kateřina několika úkazy, aby všichni, jichž předkové po r. 1595., tedy už před 200 léty unii přijali, k rozkolu se vrátili, každý kostel, v kterém se dokázalo, že byl rozkolníky založen, byl sjednoceným odňat, a celá osada za rozkolnickou prohlášena.

Pronásledování unie rostlo, když dělením Polsky počet sjednocených v Rusku se množil. Brzo po třetím rozdělení Polsky zrušila Kateřina všechna sjednocená biskupství až na polské, a zabavila jejich statky; sesadila sjednocené biskupy a vykážala jim výslužné, a zřídila na místě sjednocené hierarchie 4 rozkolnické diecése: podolskou, volyňskou, litevskou a běloruskou.

Dále zrušila všechny basiliánské kláštery až na několik, které vyučováním mládeže a ošetřováním nemocných se obíraly, zabavila jejich statky a odevzdala jejich kostely rozkolníkům; kdo z basiliánů chtěli v Rusku zůstatí, dostali 50 až 100 rublů na výživu. Z 5000 sjednocených far diecésí kyjevské, vladimírské, kamenecké a lucké zůstalo unii do roku 1796. jenom asi 200. V celku pozbyla sjednocená provincie v letech 1773—1796 Kateřinou 9316 farních kostelů, 145 basiliánských klášterův a kolem 8 mil. vyznavačů. Konečně zemřela Kate-

řina II., byvši raněna mrtvicí, 17. listopadu 1796. Kdyby byla déle žila, byla by celou unii zničila; žádný pohan neučinil tolik ohavností a násilí proti církvi jako ona.

β. Ruská církev.

§ 536. *Zrušení moskevského patriarchátu*¹⁾; *ruský caesarpapismus*.

Moskevští patriarchové zachovávali naproti cárům aspoň stín samostatnosti; však i to bylo proti myslí cara Petra Velikého, pročež zrušil je, aby ruskou církev na dobro svou služkou učinil.

Po smrti desátého patriarchy Adriana († 1700) nedal Petr Veliký obsaditi patriarchát, a věci patriarchální řídil prozatím rjazaňský metropolita Štěpán Jaworski (1702—1721) pod názvem: „Administrator, Conservator, Vikář a Exarch patriarchátu.“ Konečně když národ patriarchovi odvykl, rozhodl se car poslední stopy samostatné církevní správy odstraniti a postavil na radu svého učitele kalvina Leforta v čelo církve sbor, jemuž úkazem ze dne 14. února 1721 název: „*Nejsvětější synod*“ dal, a učinil se tak samojediným rozhodčím a hlavou ruské církve.

V úkazech z 11. a 23. února 1721, kterými „nejsvětější synod“²⁾ ustanovil, praví Petr o sobě, že péče o církev jemu náleží, a odůvodňuje své zařízení pralichými důvody: jednotlivý člověk jest prý slabostem podroben, a když sám v čele správy stojí, vniknou snadno zlořády do církve, což při synodální správě tak snadno státi se nemůže, poněvadž více ne-strannou jest; též může prý sbor spíše pravdu nalézt nežli člověk jednotlivý; konečně prý mají nálezy sboru větší váhu a platnost nežli nálezy jednotlivého církevního představeného. (Škoda, že Petr na základě těchto důvodů své autokracie ůili své samovlády se nevzdal). Synod obdržel své stanovy³⁾ od

¹⁾ Srv. moje „Stručné dějiny církve katolické v Rusku“ v „Časop. kat. duch.“ 1888 str. 424 sqq.; Pelesz II. 374 sqq.

²⁾ Poněvadž se zdálo býti neslušným, aby „ta“ synoda v čele církevní správy stala, povýšili ji do mužského rodu, „ten“ *synod*.

³⁾ Vypracoval je r. 1719. Theofanes Prokopovič, od r. 1718. biskup

cara; mohl sice k nim ještě jiné články připojit, ale car výslovně dodal, že „takové články od něho povoleny a potvrzeny býti musí.“ Synod skládal se dle statutu Petrova: z předsedy, dvou místopředsedů, 4 radův a 4 přísedících, k nimž přistoupili ještě vrchní prokurátor a jeho zástupce, oba laikové.

Toto zařízení učinil Petr V. úplně ze své moci, pak zdálo se mu býti vhodným, aby je též východní patriarchové schválili, což obdržeti nebylo nic nesnadného. Roku 1723. přišel list Jeremiáše III., patriarchy konstantinopolského, v němž praví: „Mocí nejsvětějšího Ducha dává Naše Maličkosť znamenitou sílu, potvrzuje a prohlašuje synod, který v Duchu sv. zřídil od nás milovaný samovládce sv. ruské říše. On budiž a nazývej se naším bratrem v Kristu, svatým a duchovním synodem, a mějž moc jako čtyři přesvaté a apoštolské patriarcháty všechno nařizovati a prováděti“. Brzo přišly podobné listy od ostatních patriarchův, a tak spečetil veškeren rozkolnický Východ nejhlubší ponížení ruské církve.

Tento synod, který ve jménu carově skutečně ruskou církev spravuje, byl ve svém složení několikrát změněn. Roku 1878. skládal se ze 7 členů: 3 metropolitů, 2 arcibiskupův a 2 protopopův, a pak 4 přísedících: 1 arcibiskupa, 1 biskupa a 2 laiků. Při sedění synoda jest vždycky vrchní prokurátor neb jeho zástupce přítomen a má právo „Veta“, jímž všechny nálezy synoda neplatným učiniti může, když s nimi car srozuměn není, tak že car jest vlastně hlavou církve, ačkoli ruští učenci toto faktum všelijak obcházejí a vykládají. Bohužel toto faktum jest skutečné a dokazuje se dějinami ruské pravoslavné církve¹⁾.

Hned za cara Petra I. musil každý člen synoda přísahati: „Vyznávám a přísahou ujišťuji, že nejvyšším soudcem tohoto sboru jest car, náš nejmilostivější pán“. Veškerou moc a vážnost synoda prohlašuje regulament jeho za indulgenci čili propůjčenou nejvyšší mocí císařovou. Ano dle pravidel k regulamentu připojených a od cara a synoda potvrzených měla se

pskowský a narwský, a předložil carovi, který něco v nich změnil a potom je v lednu 1721 senátu a duchovenstvu ku přijetí předložil, kteréž také přijaty byly. Tyto stanovy slují obyčejně „Regulament“, a vyšly též po latinsky pod názvem: Statutum canonicum Petri M. vulgo Regulamentum in s. orthodoxa Russorum ecclesia praescriptum et auctum ex russica lingua in latinam transfusum auspiciis G. A. Potemkini. Petropoli. 1785.

¹⁾ Srv. moje „Stručné dějiny kat. církve v Rusku“ v „Časopise kat. duch.“ 1890 str. 225—330; Pelesz II, 744 sqq.

v jistých případech i zpověď carovi zraditi, když totiž někdo se zpovídal, že zamýšlí zradu nebo povstání proti caru, říši nebo cti a životu cara nebo carské rodiny. Kromě toho byli kněží zavázáni zraditi ze zpovědi takové věci, které k odstranění veřejných překážek by posloužily. Ruští biskupové přísahají při svém posvěcení: „že budou poslouchati a následovati řídícího sv. synoda jakožto zákonodárné moci, kteráž od Jeho Veličenstva, císaře Petra Velikého blažené paměti, ustanovena a od J. V. panujícího císaře milostivě potvrzena jest; — též vyznávám, že jsem tuto důstojnost z vůle Jeho Veličenstva a volbou sv. synoda obdržel; — zkrátka slibuji a vyznávám, že jsem zavázán všechno zachovávat, co předepsáno jest, jakož i co budoucně sv. synodem, který k tomu svolení Jeho císařského Veličenství dostane, jednohlasně určeno a zákonitě přikázáno bude“. Ze všeho toho jest viděti, že církevní zákonodárnou moc car má, a ji sv. synodem jakožto svým orgánem vykonává.

Carové pokládali se také vždycky za hlavu pravoslavné církve a počínali si jako její hlava. Tak oznámil car Alexander I. manifestem z 10. března 1820 svým poddaným, že manželství svého bratra Konstantina se saskou princeznou Annou, která pro nemoc 17 let již v cizině se zdržuje a vrátiti se nemůže, zrušuje a jemu v nové manželství vstoupiti dovoluje. A velkokníže Konstantin oženil se již 25. května 1820. Císařský úkaz z r. 1823. dovoloval mnichům opustiti klášter a vrátiti se k dřívějšímu světskému zaneprázdnění. Ano car Alexander II. prohlásil po návrhu synoda biskupa Tichona z Woroneže († 1783) za svatého a položil jeho svátek na den 13. srpna. Náboženství stalo se v rukách carů politickým ústavem a pozbylo tak mnoho svého božského rázu.

§ 537. Bludačství v ruské církvi (*Rozkol — rascol* — a jeho sekty)¹⁾.

Za patriarchy Nikona (1652—1667) a cara Aleksěje byly ruské církevní liturgické knihy, které byly plny chyb, se staroslovanskými a řeckými srovnány a opraveny. Tato oprava Nikonova vyvolala velikou bouři. Přemnozí nepřijali ji, pone-

¹⁾ Srv. moje „Stručné dějiny“ atd. I. c. str. 230—239; Pelesz; II. 759 sqq.

chali si starých církevních knih, a nazývali své protivníky „Nikonovce, bludaře, Antikristy“. Panující církev jmenovala tyto své odpůrce „rozkolníky“ neb mírnějším názvem „Starobřadce“. Vláda zuřila proti rozkolu ohněm, mečem a žalářem; popravení ctili se za mučenníky. Rozkol nalézal své stoupence v klášteřích, v nichž čirá nevědomost a fanatismus panovaly, a mezi sedláky, kteří Nikonovcům nadávali.

Rozkolníci rozpadli se ve množství sekt; v čem se srovnávají, jest asi toto: 1. Jenom těch církevních knih, které před časy Nikonovými jsou psány nebo tištěny, lze užívat; 2. v symbolu má znít článek o Duchu svatém: a Ducha svatého, pravého a obživujícího Pána; 3. při službách Božích nemá se „alleluja“ říkat třikrát, ale dvakrát s dodatkem: „sláva budiž Tobě Bože“; 4. při církevních průvodech jest kráčet po oběhu slunce a nikoliv proti němu, jak činí Nikonovci; 5. když se kříž dělá, jest spojit tři prsty, a nikoli pouze dva: ukazovatele a střední prst, jak to předepsal Stoglav ¹⁾; 6. jenom osmiramenného kříže lze užívat a nikoli čtyřramenného; 7. jméno Spasitelovo jest psáno a vyslovováno „Isus“ a nikoli „Jisus“; 8. jenom staré nebo dle nich zhotovené obrazy lze ctít. 9. Když Petr V. zakázal nosit svrchní roucho „kaftan“ zvané a velel bradu holit: prohlásili to rozkolníci za blud a tvrdili, že vousů holit nelze, poněvadž tím v člověku obraz Boží se zpitvořuje, odvolávající se na Stoglav, který střihání vousů prohlásil za tak těžký hřích, že ho ani mučennická krev smýti nemůže.

Vyjma tyto články rozcházejí se Rozkolníci podstatně přede vším na dvě sekty: Popovce a Bezpopovce. Popovci (popovščina) mají kněze (popy); Bezpopovci (bezpovščina) nemají kněží (popů).

Mezi popovščinou povstali: 1. Habakukovci, zvaní po Habakukovi, který vydal knihu pod jménem „věčného evangelia“, poněvadž prý ji Bůh sám psal; učil, že nejsv. Trojice jest trojpodstatná, Kristus vedle Trojice zvláštním Bohem, andělé a duše jsou tělesní, a že jest dovoleno učiniti si smrt spálením. Habakuk, kterého vláda upálila, byl za svatého ctěn. Sekta slula později (1690) po jeho učenníku Onufriovi Onufriovci. 2. Mezi Habakukovci založil sektu po sobě zvanou Dositheov-

¹⁾ Stoglav, t. j. sto hlav čili kapitol jest sbírka rozličných nálezův, jež synoda moskevská r. 1551. o církevních věcech a obyčejích učinila.

cův jakýsi Dositheus uče, že v Bohu jest jenom jedna osoba, a že stačí v životě pouze jednou se vyzpovídati. 3. Za pronásledování rozkolu přehli mnozí do Polsky, založili tam osadu ve Větce a slouli Větkovci, kteří přestupující k nim buď znovu křtili neb alespoň obcházením kolem křtitelnice a pomazáním přijímali. 4. Od Větkovcův odtrhli se Kadilnici též Diakonovci nazývání, jejichž zakladatel jahen (diakon) Alexander učil, že jest zbytečno mazati konvertity, a že při kadění jest kaditelnici opsati kříž. 5. Jiný Větkovec kněz Štěpán učil, že chléb velikonoční a voda svěcená o slavnosti Zjevení Páně rovnají se Svátosti oltářní, která proto není absolutně nutnou; jeho stoupenci sluli Štěpánovci. Když r. 1764. Větka ztroskotána byla, odnesli Větkovci trámy a trosky zbořeného kostela do Starodubu, vystavěli tam klášter a kostel a sluli Starodubci. 6. Peremazance založil kněz Basil, uče, že každý kněz k rozkolu přestupující musí býti křížmem, jež zvláštním obřadem se posvětilo, pomazán. 7. Ze Starodubců vyšli Černobolové, které tři sedláci založili; vystěhovali se ze Starodubu a založili v Černobole kostel a klášter. Zavrhovali přísahu dovolující místo ní říkati „ano“ nebo „ne“, zamítali vojenskou službu, poněvadž vojáci holiti se musí a průvodní listy, poněvadž pečeti Antikristovou, t. j. vládní pečety jsou; věřili v brzký konec světa a pravili, že vědí, kdy soudný den přijde.

Ještě četnějšími byly sekty u Bezpovců, z nichž buďtež jmenováni: 1. Pomorci nebo Danielovci, které založil církevní zpěvák Daniel Vikulin, zakladatel pomorského kláštera na řece Vize, v olenecké gubernii; učil, že kněží panující církve jsou vlci, s nimiž není dovoleno obcovati jakož ani s ostatními Nikonovci, služebníky Antikristovými; křest Nikonovců jest neplatným; na kříži nemá státi nápis: J. N. K. I., nýbrž: „Král Slávy Ježíš Kristus“. Sekta vyznamenávala se fanatismem a nemravností. 2. Z této sekty povstal sedlák Roman uče, že každý musí sám sebe v řece nebo prameni pokřtiti, a tak vznikla sekta Samokřtěnců. 3. Jiný Danielovec zpěvák Theodosius upíral r. 1706. panující církvi, že má víru v Boha. Jeho stoupenci Theodosiané uznávají sice nápis na kříži Kristově, jak v Evangeliu podán jest, ale varují se veškerého obcování s Nikonovci, očišťují potraviny na trhu koupené modlitbami a poklonami, ctí pouze své vlastní obrazy, pokládají modlitbu za panovníka za věc nedovolenou a zavrhuji manželství. 4. Zakladatel Štěpánovců jahen Štěpán zavrhl man-

žerství a kázal svým stoupencům žítí v panictví; když však přece dívky se jim narodily, dal je v lesích divým zvířatům jakožto smírnou oběť házet. 5. Tato ošklivost k manželství vedla až k sektě vrahů dítek. 6. Střelec Filip opustil svůj vojenský prapor a založil sektu Filipovců; zavrhuje modlitbu za panovníka, ctí své vlastní obrazy, zatracuje manželství, kloní se k sebevraždě, a přemlouvají konvertity, aby nesmírným postem nebo spálením svému životu konec učinili. Filip spálil se dobrovolně. 7. Jistý pastýř založil bratrstvo pastýřův uče, že se nemá choditi po kamenném dláždění, poněvadž jest vynálezem Antikristovým, ani nositi zlata a průvodního listu, protože pečeť Antikristovu na sobě mají. 8. Sedlák Onesim založil sektu Otevřhubů, kteříž o zeleném čtvrtku při modlitbách měli otevřená ústa čekající, že jim anděl Večeři Páně podá.

9. Z protestantských sekt nabyli v Rusku vlivu na rozkol Kvakeri, kteří tam slují Chlystovčici; zavrhuje Večeři Páně a manželství, mrskají se za podivných skokův, a když tancem až v blouznění zabřednou, pokládají svůj stav za nadšený Bohem, za druhý a pravý křest, a provozují ve svých schůzích hnusné hanebnosti. Z Kvakerů vznikly následující sekty:

10. *Skopci*, které založili sedlák Ondřej Selivanov a učenník jeho Alexander Šilov, majíce sebe za vrchol dokonalosti. Hlavní sídlo měli ve vesnici Sosnovce v tambovské gubernii, kdež jmenovaní sedláci přes 200 osob vyklestili. Roku 1778 dostal Selivanov mnoho ran koutou a byl do Kamčatky vyhnán; později dali jej v Petrohradě do blázince, odkudž dostal se r. 1801. do chudobince, kde zemřel. Šilov umřel v pevnosti Schlüsselburské. Učili: Na počátku všech věcí byl Bůh Otec sám, jediný nedělitelný, který svět stvořil; jako Syn zjevil se v Kristu, který však není Bohem, než jenom člověkem milostí Boží proniknutým; jako Duch sv. zjevuje se Bůh ve svých pravých dětech -- Skopcích. V posledních časech zjevil se Kristus v podobě cara Petra III., nebo v podobě Selivanově, teď skrývá se na čas; pak objeví se na soudě, a říše Skopců započne.

11. Jinou odrůdou Kvakerův jsou *Durhoborci* (bojovníci ducha), kteréž asi r. 1740. jakýsi cizozemský Kvaker v charkovské gubernii založil. Zavrhuje všechny svátosti, kostely a obrazy, mají Boha za jednoosobého a Krista za pouhého, však nejdokonalejšího, člověka; duše lidské byly již před stvořením světa, hřích Adamův byl jeho hříchem osobním; po smrti stě-

hují se duše spravedlivých do jiných lidí, duše však hříšníků do zvířat; všichni lidé jsou si rovni, není žádné vrchnosti, car a arcibiskup nejsou více nežli jiní lidé, kněžství jest zbytečné, církev jest sbor od Boha vyvolených, kteří vnitřním slovem spojeni jsou, pročez mohou též židé, mohamedáné a pohané býti členy církve. Duchoborci nejsou vlastně ani křesťané, dělali časté zpourey, a byli za to krutě pronásledováni, aniž byli vyhubeni.

12. *Molokány* založil krejčí Simeon Uklein jako protivu Duchoborcův, jejichž kázání ve vsi Gorelo zvané v tambovské gubernii slyšel. Molokáni věří v Trojici, pokládají tělo Kristovo za nebeské, které zvláštním způsobem umřelo, mají budoucí vzkříšení za duchovní a ne tělesné, svátosti a všechny církevní obřady za zbytečné a poctu obrazů za modloslužbu, a vykládají Písmo sv. slovně; nepožívají vepřového masa, zavrhuji půst, a poněvadž mléka vždycky požívati mohou i tenkrát, když jest to pravoslavným zakázáno, nazývají se Molokáni (moloko = mléko).

Část Bezpopovců ze sekty Filipovcův usadila se v minulém století v Bilokernici v Bukovině, vystavěli si tam kostel a klášter a dostali od císaře Josefa II. diplomem 9. října 1783 náboženskou svobodu, majíce jméno Lipovanů, kteří s dovolením císaře Ferdinanda I. z 18. září 1844 rozkolnické biskupství v Bilokernici založili a v jeho čelo vypuzeného metropolitu serajevského v Bosně Ambrože postavili. Tímto biskupstvím byla ruská vláda nemile dotknuta a dovedla to, že rakouská vláda Ambrože z Bukoviny v prosinci 1849 odstranila a do Celle Cilly) v Štýrsku internovala, kde roku 1863. zemřel.

Ale Ambrož zanechal nástupce, který několik biskupů pro cizozemské rozkolníky posvětil, tak že četná rozkolnická hierarchie vznikla, majíc bilokernického biskupa za svého metropolitu. Roku 1865. přiměla ruská vláda několik rozkolnických biskupů, že učinili jakési smíření s panující pravoslavnou ruskou církví, poslouchají sv. synodu, ale zůstávají při svých starých obřadech a knihách. Pravoslavná církev nazývá je Blagoslovené neb Jedinověrce, poněvadž s ní věří „jediné“. Tento výsledek dvoustoletého boje není dogmaticky ničím. Ruská vláda udává nepatrný počet rozkolníkův (okolo 800.000), v skutku však jest prý jich 9–18 milionů. Četní rozkolníci kupují si od pravoslavných kněží vysvědčení, že svátosti při-

jali, aby od úřadův obtěžování nebyli. Rusko dovedlo zničití unii, ale nemůže ve svém vlastním domě zavéstí pořádek.

§ 538. ^{e)} *Církevní theologická literatura* ¹⁾.

Ve *Francii* rozkvetla krásně theologická literatura za panování krále Ludvíka XIV. Slavnými kazateli byli: Bossuet ²⁾, Fenelon ³⁾, jesuita Bourdaloue ⁴⁾ († 1704), nismeský biskup Flechier ⁵⁾ († 1710)), biskup clermontský (1717—1742) Massilon ⁶⁾, jesuité Giroust († 1689) a Houdry ⁷⁾ († 1729), populární missionář Bridaine ⁸⁾ (okolo r. 1750) a jiní. Jako apologeté vyznamenali se Petr Daniel Huet ⁹⁾, biskup avrancheský († 1721), kterýž na základě dějepisných důkazů, zázraků a proroctví křesťanství hájil; Houteville ¹⁰⁾ († 1742), Jan Claudius Sommier ¹¹⁾ († 1737), Bergier ¹²⁾ († 1790), kterýž obzvláště náboženskou filosofii pěstoval; a jansenista Pascal ¹³⁾ († 1672),

¹⁾ Thesaurus librorum rei cath. Wirceb. 1848. — Hurter: Nomenclator liter. recentioris theologiae cath. Oenipont. 1871. — Werner: Gesch. der kath. Theol. seit dem Trienter Concil. München. 1866.

²⁾ Floquet: Études sur la vie de Bossuet. Par. 1855. — Oeuvres de Bossuet ed. Versailles 1814. ed. Gauthier Par. 1828. ed. Lachat 1862. Oeuvres inédit. Par. 1863.

³⁾ Loth: Fénelon orateur. Rouen 1876.

⁴⁾ Oeuvres de Bourdaloue Par. 1833.

⁵⁾ Flechier: Panégyriques des Saints, Oraisons funèbr. Sermons, po něm. Augsb. 1760. 7 T.

⁶⁾ Massilon: Oeuvres compl. Par. 1838. T. 3.

⁷⁾ Bibliothèque des prédicateurs. Lyon. 1712—1733. 4 vol.

⁸⁾ Sermons du P. Bridaine. Avignon. 1827. T. 7.

⁹⁾ Ep. Abrie. Demonstratio evangel. 1679. Amst. 1680; od něhož též: Origeniana. Censura philos. Cartes., Comment. de reb. ad eum pertinent. Amst. 1718; srv. Barach: Huet als Philosoph. Wien 1862.

¹⁰⁾ La religion chrétienne prouvée par les faits. Ed. augm. Par. 1740. voll. 3.; po něm. Erwiesene Wahrheit der christl. Religion. Frankf. 1745.

¹¹⁾ Hist. dogm. de la religion ou la religion provée par l' autorité divine et hum. et par les lumières de la raison. Nancy et Paris 1708. T. 6.; po něm. Versuch einer philos. Religionsgesch. als Phänomenologie des Offenbarungsbewußtseins mit Berücksichtigung der Entwicklung des Heidenthums.

¹²⁾ Traité de la vraie religion avec la réfutation des erreurs. Par. 1786. voll. 12.

¹³⁾ Pensées sur la religion. Par. 1669. 2 T. a jindy; v původní formě par M. Faugère. Par. 1844. 2 T.; po něm. vydal Blech, s předmluvou od Neandra. Berlin. 1839. Oeuvres. Hay. 1779.

kterýž jest sice bohatý na myšlenky, ale ne vždycky důkladný. Dogmatiku pěstovali velmi obratně Janduhamel¹⁾, Alexander Noel (Natalis²⁾, Charles Witase³⁾, Honoré Tournely⁴⁾ († 1729), Billuart⁵⁾, Collet⁶⁾, oratorian Thomassin⁷⁾, benediktin Prudentius Maranus⁸⁾, arcibiskup Fenelon⁹⁾ a j. Morálka pěstovala se obvykle společně s dogmatikou, neb též zvlášť buď jako kasuistika neb ascetika. Oratorian Bernard Lamy¹⁰⁾ snažil se krásnou řečí vznešenost křesťanské ethiky dokázati.

Nesmrtelné práce podali Francouzové v oboru historické theologie, v patristice, křesťanské archaeologii a církevním dějepise a sice hlavně maurini, oratoriani, jesuité a světští duchovní. Z maurinů, kteří nejlepší vydání Otců obstarali, vynikají Matillon († 1708) a Bernard Montfaucon, potom Massuet, Ruinart, Julian Garnier, Karel de la Rue, Antonín Augustin Touttée, Jan Martianay, Prudentius Maranus, Edmund Martene, Coustant a j. Dominikán Le Quien sepsal „Křesťanský Východ“ a oratorian Thomassin své obsáhlé dílo „o staré a nové kázni.“ Ze světských duchovních vydali Cotelier apoštolské Otce, Valois († 1676) řecké církevní dějepisce, Eusebius Renaudot († 1720) východní liturgie, Launoy a Štěpán Baluze mnoho starých dokumentů; Dupin a Ceillier psali obšírně o životě a spisech církevních spisovatelů. Církevní sněmy vydali Labbé, Cossart a Harduin († 1729), všeobecné církevní dějiny zpracovali Tillemont († 1698), Fleury († 1723) a Natalis Alexander († 1734); Bossuet sepsal dílo o proměnách pro-

¹⁾ Theol. speculatrix et practica, juxta SS. PP. dogmata pertractata ad usum scholae accommod. Par. 1691. 7 T. Ven. 1734. 1 T. f.; z toho theol. Summarium Par. 1694. 7 T.

²⁾ Theol. dogm. et moralis. Par. 1693. 10 T. 8; 1703 f.

³⁾ Tractatus de poenitentia, ordine, eucharistia, de attributis Dei, de Trinit., Incarnatione etc. (1722.) nov. ed. Lovan. 1776. c. notis.

⁴⁾ Cursus theologicus scholastico-dogmaticus et moralis. Venet. 1728. Col. 1734 a jindy.

⁵⁾ Summa S. Thomae hodiern. academiar. moribus accommodata. Par. 1758. Wirceb. 1758. 3 T. Par. 1841.

⁶⁾ Institutionn. theol. schol. s. theol. speculativa. Lugd. 1752. 2 T.

⁷⁾ Dogmata theologica. Par. 1684. 3 T.

⁸⁾ Divinitas Domini Nostri Jesu Christi. Ed. nov. Wirceb. 1859.

⁹⁾ Oeuvres spirit. Amst. 1725. 5 T. přeložil do němčiny M. Claudius. Hamb. 1823.; Oeuvres nouv. éd. Par. 1838. Bausset: Hist. de Fénélon. Par. 1809. 3 T. po něm. vydal Feder. Würzb. 1811–12. 3 sv.

¹⁰⁾ Demonstration de la vérité et de la sainteté de la morale chrétienne. Par. 1688. Rouen 1706. 5 T. po něm. v Lipsku 1737.

testantství a Du Plessis d'Argentré vydal sbírku nálezů, učiněných fakultou theologickou pařížskou, pak též jiných universit, jakož i papežův o rozličných křivých učeních a nebezpečných spisech.

Kritickému rozboru Pisma sv. podal Richard Simon¹⁾ svými jazykovými a archaeologickými vědomostmi, svou pilností a velikým ostrovtipem důkladný základ, ale zabíhal zhusta v hyperkritiku, pročež Bossuet²⁾ a Dupin³⁾ často proti jeho názorům bojovali. Jeho přemrštěností snažil se vystříhati Houbigant, který zásluh o text Starého Zákona si získal. Učený Jakub le Long⁴⁾ († 1721) sepsal seznam všech vydání a překladů Pisma sv. Oratorián Bernard Lamy⁵⁾ prospěl svými pracemi znamenitě úvodním studiím do Pisma sv. a maurin Martianay hermeneutice. Jansenista Louis Le Maitre de Sacy přidal duchaplné poznámky ku svému překladu Pisma sv. Benediktin Augustin Calmet⁶⁾ vydal komentáře k celému Pismu sv. s důkladnými archaeologickými rozbory.

Ve Španělsku vynikali jako theologiští spisovatelé: Rocca-berti⁷⁾, arcibiskup valencijský, a kardinál Aguirre⁸⁾, kterýž též španělské církevní sněmy vydal; oba bojovali proti gallikánským zásadám Bossuetovým. Znamenitými učenici byli jesuité: Antonín Perez († 1694), Martin Esparza († 1670), Ulloa, Jan Marin, Thyrsus Gonzalez, generál řádu, Emanuel Bernard de Ribera a Jan Křt. Gener⁹⁾, který první nálezů v katakombách k dogmatickým důkazům pro katolické pravdy použil. Augustinian Florez vydal důkladné vlastenecké dílo „Posvátné Španělsko“¹⁰⁾.

¹⁾ Hist. crit. du texte du V. T.; Hist. crit. du N. T.; Hist. crit. des version du N. T.; Hist. crit. des principaux commentateurs du N. T.

²⁾ Défense de la Tradition et des St. Pères. (Oeuv. nouv. éd. Par. 1836. T. II. p. 120—329.)

³⁾ Dissert. préliminaire sur la bible.

⁴⁾ Bibliotheca sacra in binos syllabos distincta. Par. 1723.

⁵⁾ Apparatus ad Bibl. sacra. Gratianop. 1687; po franc. Par. 1697.

⁶⁾ Comment. 23 vol. Par. 1707—1716.; Venet. 1730. 9 vol. f.; Dissert. qui peuvent servir de prolegomènes de l' Ecrit. S. Paris. 1720.

⁷⁾ De Rom. Pontificis auctoritate. Rom. 1697.

⁸⁾ Collect. max. Conc. Hisp. Rom. 1693 sq. 4 T.; Theologia s. Anselmi. Rom. 1688—1690. 3 T.

⁹⁾ Theologia dogmatico-scholastica. Rom. 1767. 6 vol. (kde 48 španělských theologů 18. stol. uvedeno jest) a Scholastica vindicata. Genua 1766.

¹⁰⁾ La España sagrada. Madrid. 1747—1779 v 9 vol. 4.

Itálie měla v druhé polovici 17. století značné theology a učence a zaujala v století 18. první místo v učeném světě křesťanském. Někteří papežové vynikli jako básníci; jako spisovatel dosáhl největší slávy Benedikt XIV.¹⁾ Z kardinálů proslavili se: Bona²⁾ výtečnými pracemi z oboru liturgie a askese, Noris³⁾ důkladnými rozborů o sporech pelagiánských a Brancati⁴⁾ dogmatickými díly, dále Sfondrati, Pallavicini svým dílem „O sněmu Tridentském“, Tolomei, Tommasi, církevní dějepisec Orsi († 1761) a Gerdil († 1802), znamenitý jako filosof a theolog.

O církevní starobyst či archeologii dobyli si zásluh: jesuita Lupi († 1737), Pellicia, Mamachi a Selvaggio, o chronologii San Clemente. Assemanové sebrali poklady východní církve; Ludvík Antonín Muratori⁵⁾ († 1750), muž nesmírné učenosti, vydal vzácná historická díla a vybízel k mírnosti v rozbořech theologických. Důkladnému prozkoumání katakomb římských věnoval veškerou pilnost první Bosio⁶⁾ († 1639).

Výborná vydání Otců obstarali bratři Petr a Jeroným Ballerini, kardinál Michelangelo Lucchi, Vallarsi a Ondřej Gallandi, kterýžto poslední posud vysoce váženou bibliotheku starších církevních učitelů vydal, Jan Dominik Mansi, arcibiskup z Lukky († 1769), vydal nejúplnější a nejdůkladnější sbírku církevních sněmů. Florentský arcibiskup Martini obstaral nový italský překlad Písma sv. s krátkými poznámkami (od r. 1784.), kterýž opětně vydán byl.

Dobry úvod do biblického studia napsal turinský profesor Denina⁷⁾. O text Starého Zákona dobyl si zásluh Bernard

¹⁾ Jeho znamenitější spisy jsou: De beatificatione et canonisatione Sanctor.; de sacrificio missae; de festis Christi et Mariae; institutiones ecclesiasticae; De Synodo Dioecessana (často vydaný spis). Mechl. 1823. Opp. omnia vydal jesuita Azevedo. Rom. 1747—51. 13 T. 4; Prati. 1842 sq. 18 T. 4.

²⁾ De rebus liturgicis a několik krásných asketických děl: De sacrificio missae tractatus asceticus ed. Sintzel. Ratisb. 1841. Manuductio ad coelum; de principiis vitae chr. (Opp. Tur. 1747. sq. 4 T. f.)

³⁾ Opp. ed. Veron. 1729—1732. 5 T. f.

⁴⁾ Vita F. L. Brancati Card. Rom. 1698.

⁵⁾ Scriptores rer. Ital.; Antiquitates Ital. med. aevi; Liturgia Romana vetus. Ven. 1728. 2 T. f.; De moderatione ingeniorum in religionis negotio (často vydaný spis). Aug. Vind. 1779. — Vita di Muratori da Muratori suo nipote. Venezia. 1756.

⁶⁾ Roma sotterranea. ed. Severano. Rom. 1632.

⁷⁾ De studio theol. et norm. fidei libri II. Taurin. 1758.

de Rossi¹⁾. Dogmatické a historické rozpravy složil benediktin Valsechi († 1739); Berti hájil soustavy augustinův o milosti; v dogmatice a morálce pracovali dominikáni Daniel Concina († 1756) a Vincenc Patuzzi († 1769) a jejich řeholní druh Vincenc Monelia († 1769) vydal několik filosofických a historických rozprav. Jiný dominikán Bernard de Rubeis²⁾ († 1775) sepsal nejlepší monografii o hříchu dědičném, kapucín Jeremiáš de Bennettis³⁾, Soardi⁴⁾, Sangalli a Petr Ballerini hájili papežského primátu. Alfons Liguori⁷⁾ byl netoliko velikým světcem, ale též výtečným spisovatelem, jmenovitě v oboru morálky a askese, jehož spisy církve schválila, tak že každý zpovědník jeho názory řídit se může, věda, že nechybí. Jesuita Tiraboschi⁵⁾ († 1794) sepsal výtečné dějiny italské literatury, a jesuita Alfons Muzzarelli († 1815) mnoho asketických spisův a vychovatelské dílo proti Rousseauovi a hájil v 39 krátkých rozpravách církve proti běžným pomluvám a výčítkám s populární logikou⁶⁾. Bordoni byl výtečným kazatelem. V právu vyznamenali se po znamenitém komentátoru dekretálek Prosperu Fagnanovi († 1678): Fargna, Pittonio, Ferraris, Gravina, Danielli, Berardi, Ballerínové, Giralardi, Lupoli, Devoti a J. B. Riganti, nejznamenitější vykladač papežských pravidel kancelářských. V liturgice proslul Merati.

V Německu a Rakouských státech pěstovalo se obzvláště církevní právo. V tomto oboru vynikali jesuité: Wiestner († 1705), Pichler († 1733), Zech († 1768), Huth, Biner, Antonín Schmidt, Mulzer († 1772); františkán Reiffenstuel; solnohradští benediktini oba König-ové, Schmetterer, Řehoř Zallwein († 1766), František a Benedikt Schmier († 1728), Böckhn († 1752), Schenkl; dominikán Oldřich Reis (1778); řeholní kanovník z Pollingu Eusebius Amort († 1775), jeden z nejstatečnějších učenců svého věku, který též v oboru dogmatiky

¹⁾ Var. lect. Bibl. Parm. 1784—1788. Suppl. 1795.

²⁾ De peccato orig. Venet. 1757.

³⁾ Privilegiorum S. Petri vindiciae. Rom. 1755. 6 vol.

⁴⁾ De suprema Rom. Pont. auctoritate hodierna Ecclesiae gallic. doctrina. Aven. 1747. nověji Heidelb. 1793.

⁵⁾ Srv. § 513. č. 5.

⁶⁾ Storia della letteratura ital. Modena. 1772. 13 T.

⁷⁾ Emilio disingannato 3 vol. — Diss. selectae de auctorit. Rom. Pontif. in Conc. gener. Op. posthum. Gandavi. 1817. — Il buon uso della logica in materia di religione. Ediz. I. o 17 svazečkách 8.; Ediz. VI. Milano. 1840. 8 sv.

morálky a církevních dějin pracoval premonstrát Willibald Held a trevirský professor Neller.

V dogmatice vynikli Benedikt Stattler¹⁾, professor v Ingolstadtě, a augustinian Engelbert Klüpfel²⁾, professor ve Frýburku († 1811); Stattler psal obšírně, Klüpfel více stručně. Některá díla Stattlerova byla v Římě censurována³⁾. Dogmatika Klüpfelova byla za učebnici v státech Rakouských zavedena, které se až do nejnovějších časův užívalo. Dalšími dogmatikáři byli: cisterciák Wiest⁴⁾, který též patrologii a úvod v dějiny křesťanské literatury sepsal, a dominikán Gazzaniga⁵⁾, professor ve Vídni. Apologetická díla složili Beda Mayr a Storchenu. Důležitými jsou methodologické práce učeného a znamenitého opata Martina Gerberta⁶⁾ († 1793) v benediktinském klášteře sv. Blažeje v Černém lese, kde nejrozličnější studia znamenitými učiteli, až do saekularisace a ještě po ní, pěstována byla.

V oboru morálky pracovali: Josef Lauber⁷⁾ ve Vídni a Augustin Zippe⁸⁾ v Praze, pak Stattler⁹⁾, Schwarzhue-

¹⁾ Demonstratio evangelica. Aug. Vind. 1771.; Demonstratio cath. Pappenh. 1775.; Theologia christ. theoretica. Ingolst. 1776. T. VI.; Allgemeine kathol. Religionslehre. München. 1793. 3 Bde.

²⁾ Institut. theol. dogm. II. T. Vindob. 1789. ed. II. 1802.; ed. III. 1807. ed. IV. 1821 auctore Greg. Thom. Ziegler. — Bibliotheca ecclesiastica Friburgensis 1775—1790 (krit.-theol. časopis).

³⁾ Obzvláště Demonstratio cathol. a Theol. chr. theoretica.

⁴⁾ Institutiones (maiores) theol. Ingolst. 1790—1801. 6 T.; institut. theolog. dogmat. in usum academ. 2 T. 1791 a jindy; introductio in historiam literariam theologiae revelatae. Ingolst. 1794; institutiones Patrologiae. Ingolst. 1795.

⁵⁾ Praelect. theol. 5 T. Vien. 1775.

⁶⁾ Apparatus ad eruditionem theologicam, institutioni tironum congregationis St. Blasii. Frib. 1754; principia theologiae exegeticae. St. Blas. 1757; de recto et perverso usu theologiae scholasticae. St. Blas. 1758; principia theol. dogmaticae iuxta seriem temporum et traditionis ecclesiasticae digesta, St. Blas. 1758; principia theologiae symbolicae, ubi ordine symboli apostolici praecipua doctrinae chr. capita explicantur. St. Blas. 1758. Jiná hlavní díla: Historia nigrae silvae. St. Blas. 1783. 3 T.; de musica sacra. St. Blas. 1774.

⁷⁾ Kurzgefaßte Anleitung zur christlichen Sittenlehre oder Moraltheologie. 5 Th. Wien 1785—88.

⁸⁾ Anleitung zur Sittenlehre der Vernunft und Offenbarung zum Privatunterrichte der Jugend. Prag. 1778.

⁹⁾ Ethica chr. universalis et ethica chr. communis VI. T. Aug. Vind. 1782—89.; Vollständige christliche Sittenlehre für den gesammten Haus- und Familienstand. Augsb. 1789.; allgemeine kathol. christliche Sittenlehre oder wahre Glückseligkeitslehre aus hinreichenden Gründen der göttl. Offenbarung und Philosophie, für die obersten Classen der Lyceen. 2 Bde. Münch. 1791.

ber¹⁾ a Danzer²⁾; však jejich díla nemají pravého rázu křesťanského, opírajíce se na četných místech o názory starších a novějších filosofů. Pastoralku sepsali: Pitroff³⁾ v Praze, Giftschtütz⁴⁾ ve Vídni a František Geiger⁵⁾ v Bavorsku. Asketickou literaturu obohatili: jesuité Goldhagen a Vogel, premonstrát Linhart Goffine († 1719) svou příruční postillou a kapucín Martin Cochem († 1772). Jako kazatel působil za velikého návalu všech stavů ve Vídni originální, učený, vtipný, ale často též velmi sprostácký Šváb Abraham a St. Clara⁶⁾ († 1709).

V oboru církevních dějin pracovali: jesuité Ignác Schwarz, Daude, Grebner, Maximilian Wietrowski († 1737), Pohl; benediktini Gabriel Bucelinus, August Reding, Otto Aicher; dále Stöger ve Vídni, Kašpar Royko v Praze a Dannenmayr; Würdtwein v Mohuči složil (1772—78) své důležité „diplomatické subsidie“; Lucemburčan Schannat a kolínský jesuita Josef Harzheim vydali německé církevní sněmy (Concilia Germaniae). O dějiny rakouských biskupství dobyli si zásluh jesuité: Marek Hansiz († ve Vídni 1766) svým dílem „Posvátné Německo“ (Germania sacra⁷⁾) a Sigmund Calles. Důležité historické práce podali bratři Pez-ové, Bernard⁸⁾ († 1735) a Jeroným⁹⁾ († 1762), oba benediktini v rakouském klášteře Medlíku (Mölk).

¹⁾ Prakt. kath. Religionshandbuch für nachdenkende Christen. Salzb. (1786) 1797; 4 Bde.

²⁾ Anleitung zur christlichen Moral. Salzb. (1787) 3. Aufl. 1792—1803; 3 Bde.

³⁾ Anleitung zur prakt. Gottesgelahrtheit nach dem Entwurfe der Wiener Studienverordnung zum Gebrauche akadem. Vorlesungen. Prag. 1778—79. 3 Bde. — Kirchenamtspolitik. Prag. 1785. 2 Bde.

⁴⁾ Leitfaden für die in den k. k. Erblanden vorgeschriebenen Vorlesungen der Pastoraltheologie. 2 Bde. Wien. 1785; po latinsky vydal Klüpfel. Wien. 1789.

⁵⁾ Pastorallehre von den Pflichten des Seelsorgers. Augsb. 1789.

⁶⁾ Th. G. v. Karajan: Abraham a St. Clara, Wien 1867.

⁷⁾ Germania sacra: T. I. Metropolis Laureacensis cum episcopatu Pataviensi chronologice proposita. Aug. Vind. 1727. f.; T. II. Archiepisc. Salisburgensis etc.; T. III. De episcopatu Ratisbonensi prodromus etc. Viennae. 1754. f. — Po jeho smrti vyšly: Analecta seu collectanea pro historia Carinthiae concinnanda. Klagenf. 1782.

⁸⁾ Thesaurus anecdotorum noviss., seu veter. monument. ex germanicis biblioth. collectio. Aug. Vind. et Gracii. 1721—29. 6 T.; Bibliotheca ascetica Ratisb. 1723—33. 13 T.; Bibliotheca Benedictinorum není dokončena.

⁹⁾ Acta S. Colomani, Scotiae regis et martyris. Crems. 1713; Scriptores rerum Austriacarum veteres et genuini etc. Lips. et Ratisb. 1720—45. 6 T. Historia s. Leopoldi, Austriae marchionis. Vien. 1747, něm. tamtéž 1756.

V patrologii pracovali, jmenovitě výsledky z patristických studií francouzských maurinů sestavili benediktini: Dominik Schramm ¹⁾ v Banzu, Placid Sprenger ²⁾, Bernard Marschall ³⁾, a Gottfried Lumper ⁴⁾ u sv. Jiří ve Villingách. Učebnici patrologie vydal první frýburský professor Wilhelm ⁵⁾. Jesuita František Widenhofer ⁶⁾, spisovatel hebrejské mluvnice, utvořil ve Würzburgu exegetickou školu.

Theologičtí spisovatelé užívali ve svých dílech latinské řeči, vyjma knihy pro lid určené. I protestantští spisovatelé užívali až do r. 1760. pro svá učená díla latiny. Mnohem dříve nežli němečtí užívali francouzští a italští spisovatelé domácího jazyka ku svým pracím.

O pěstování katolického písemnictví v 17. a 18. věku jazykem českým získalo si veliké zásluhy *Dědictví sv. Václava*, založené 19. června 1669 v Praze. Zakladatelem jeho byl slavný jesuita Matěj Václav Šteyer neb Štýr (se svou matkou, zbožnou Češkou: Marií); správa tohoto dědictví byla svěřena jesuitské Novoměstské kolleji v Praze, a bylo ustanoveno, aby důchodů ze základní jistiny k vydávání katolických knih, sepsaných pouze jazykem českoslovanským, se upotřebovalo. Dědictví sv. Václava působilo blahodárně, vyhovujíc duchovní potřebě lidu a udržujíc jazyk český jako orgán slovesnosti. Po čas svého trvání (1669—1773) rozšířilo asi 100.000 knih. Důležitější spisy jím vydané jsou: Bible Svatováclavská, jež vyšla v letech 1677—1715; katolická postilla po prvé r. 1691. vydaná; český kancionál roku 1683. od Matěje Šteyera sestavený, jenž jest základem nového Svatojanského; martyrologium neb passionál sv. Římské církve v Praze 1760. Německou postillu Goffinovu přeložil premonstrát Tábořský ⁷⁾. Podobnou postillu vydal jesuita Jan Chmela v Praze roku 1786.

¹⁾ Analysis Patrum až k sv. Augustinovi. 18 T. 8.

²⁾ Thesaurus rei patristicae s. dissertationes praestantiores etc. 3 T. 4.

³⁾ Concordia St. Patr. eccles. gr. et lat. 2 T. f.

⁴⁾ Historia theologica critica de vita et scriptis St. Patrum. Aug. Vind. 1783 sq. 13 vol. 8.

⁵⁾ Patrologia ad usus accademicos. 1775.

⁶⁾ Rudimenta hebraica. Herbip. 1747.; Exercitium hebraicum. Herbip. 1747; Sacrificium incruentum Jesu Chr. Herbip. 1751; S. Scripturae dogmaticae explicatae. Herbip. 1749.

⁷⁾ Poruční postilla, t. j. Vejklady na neděle a sv. evangelia. V Králově Hradci. 1748.

Druhé oddělení.

Od počátku revoluce francouzské až na naše doby
(1789—1891). Jest to čas revoluce.§ 540. *Ráz tohoto období.*

Církevní i světské dějiny začínají své nové období francouzskou revolucí, která na obojí mohutný vliv vykonávala a posud svými názory vykonává. Tato revoluce ukázala a ukazuje vládám pravé nebezpečnost, kteréž jim od jiné strany než od církve hrozí. Touto revolucí ukázaly se převrácené theorie o církvi a státních církvích v celé své ničemnosti a mizí; vlády činí s apoštolskou Stolicí konkordáty, aby církevní poměry ve svých zemích urovnaly. Veliká přesná katolická věda rodí se, vzrůstá úžasně, ukazuje církev katolickou v celé její velebnosti a vznešenosti a rozněcuje pro ni horlivost; za to ničí protestantská věda veškeré pozitivní křesťanství. Od r. 1867. činí rozličné vlády pokusy, aby církevní moc opět v státní služebnost uvedly, z čehož kruté pronásledování církve, jmenovitě v Německu, Švýcarsku, Itálii a Francii se vyvinulo.

¹⁾ Bullarii Romani continuatio summor. Pontificum Clementis XIII. — Pii IX. Rom. 1835. sq. — Huth: Versuch einer K.-G. des 18. Jahrhunderts. Bd. II. Augsb. 1809. — Neueste Gesch. der Kirche Christi v. d. Wahl Pius VII. (1800) bis auf Georg XVI. (1833) a. d. Ital. 2. A. Augsb. 1836. — Robiano: Continuation de l'histoire eccl. de Berault-Bercastel (1721—1830). Par. 1836. 4 T. — Gams: Gesch. der Kirche im 19. Jahrh. Fortsetzung der K.-G. von Berault-Barcastl. Innsb. 1853 sq. 3 Bde. — Rohrbacher: Histoire univ. de l'église. T. 27. 28. — Scharpf: Vorlesungen über die neueste K.-G. Freib. 1852. — St. George: Le christianisme au XIX. siècle. Par. 1853 — Gieseler: K.-G. Bd. V. — Hagenbach: K.-G. des 18. u. 19. Jahrh. Thl. II. — Baur: K.-G. des 19. Jahrhunderts (Bd. V.). — Nippold: Handb. der neuesten K.-G. s. 1814. Elberf. 1867. — Nejnovější důkladné dílo podává učený katolík Dr. Jindřich Brück: Geschichte der katholischen Kirche im neunzehnten Jahrh., z něhož posud vyšly 1. a 2. díl: Gesch. der katholischen Kirche in Deutschland. Mainz 1887 a 1889.

Politické dějiny: Dr. Jan Kryštůfek (bratr spisovatelův): Dějiny 19. století; posud vyšly oddíl 1. a 2.: Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou. V Praze 1883 a 1886. — Boost: Die neueste Gesch. der Menschheit (von der franz. Revolution bis auf unsere Tage). Bd. I. (Gesch. Frankreichs). 2. A. Regensb. 1843; Bd. II. Augsb. 1843. (Gesch. Österreichs). — Leo: Lehrbuch der Universalgesch. Bd. IV. u. Bd. V. — Alison: Gesch. Europa's seit der ersten franz. Revolution; deutsch von Mayer. Lpz. 1842 sq. — Wolfg. Menzel: Gesch. Europa's von Beginn der franz. Revolution. 1789—1815. 3. A. Stuttg. 1866. 3 Bde.; týž: Gesch. der letzten 40 Jahre 1816—1856 u. Gesch. der letzten 120 Jahre 1740—1860.

Hlava první.

Rozšíření křesťanství církví katolickou v 19. století.

§ 541. *Veliké pokroky katolické missionářské činnosti; ústavy pro rozšíření křesťanství¹⁾.*

Vnější missie katolické církve nabyly v 19. století velikých rozměrův a krásného vzletu. Příčiny toho jsou: 1. řádné upravení kongregace de propaganda fide, vrchního to úřadu missií, kterou papež Pius IX. r. 1862. na dvě oddělení rozdělil, z nichž jedno věcmi latinského obřadu a druhé věcmi východního obřadu se obírá; 2. spolky pro hmotnou a duchovní podporu missií, z nichž první místo Lyonský spolek, založený roku 1822. zaujímá; pak jsou spolky: spolek Leopolda v Rakousku (r. 1839.) a tamtéž spolek „neposkvrněného početí P. Marie“ od r. 1857. pro Východ, především Turecko; missionářský spolek Ludvikův v Bavorsku (r. 1843.), spolek sv. Františka Xaveria v Cáchách (1832), spolek sv. Bonifatia se sídlem v Paderborně (1849), spolek sv. Mládi Ježíšova; 3. obnovení řádu jesuitského, který missiemi vždycky se vyznamenával; 4. zápas starších řádů jakož i některých novějších kongregací; 5. zřízení nových seminářů pro vzdělání věrověstův. Papež Pius IX. založil kolleje pro severní a jižní Ameriku (1858) a pro Polsko (1866). Mimo tyto vznikly v Itálii ještě jiné semináře za týmž účelem, z nichž vynikal Milánský, založený r. 1850. při chrámě sv. Calocera v Miláně, od Angela

¹⁾ Srv. rozpravu od Jos. Pazderky: „Missijní ústavy a spolky církve kat.“ v „Časopise kat. duch. 1882“ str. 1—21.

Ramazotti-ho, pozdějšího biskupa padovského a potom benátského patriarchy († 1862), pro missie ve Východní Indii, Číně a Oceanii. V Belgii založil abbé Verbist v Bruselu roku 1863. seminář pro missie čínské a v Anglii založil Vaughan, biskup salfordský r. 1866. seminář pro obrácení černochův jmenovitě v severní Americe. Jesuita Alberich de Foresta († 1876) založil „dilo apoštolských škol,“ učiniv r. 1865. začátek v Lyoně, kde ve 4 letech počet chovanců z 12 na 60 vystoupil; podobné školy vznikly v Poitierse, Amiense, pak v Grand Coteau v Louisianě. 6. Konečně rozmnožení biskupství, apoštolských vikariátův a praefektur ve všech částech světa přičinilo znamenitě k zvelebení missií.

§ 542 *Východní Indie; rozkol Goy¹⁾.*

Když Angličané své panství po Východní Indii rozšířili, nedovolovali starým biskupům nižádné působnosti na svém území. Anglická východo-indická společnost zakázala 2. srpna 1791 arcibiskupovi z Goy každou pravomocnost na svém území. Vyjma Gou a Makao, neobsazovala se ostatní biskupství, poněvadž jejich území nebylo více portugalským. Portugalsko nedávalo více žádného platu duchovním a vzdalo se tak skutečně svého patronátního práva. Papež Řehoř XVI. žádal roku 1832. u portugalského dvora, aby svého patronátu v územích, která mu více nenáleží, se vzdal, nebo svým závazkům došl. Portugalský dvůr neodpověděl. Tu zřídil Řehoř XVI., srozuměv se s anglickou vládou, apoštolské vikariáty v Calcuttě a Madrase (18. dubna 1834), v Ceyloně (23. prosince 1836) a Maduře (3. června 1838). Brevem z 24. dubna 1838 „*Multa praeclare*“²⁾ zrušil dřívější papežské konstituce pro církve ve Východní Indii, a vykázal jednotlivým apoštolským vikářům jejich okresy. Biskupství Cranganorské, Kočinské a Meliapurské nebo sv. Tomáše byla zrušena, goaské a makaoské na portugalské území omezena. Proti tomuto novému zařízení ohrazovala se kapitola goaská. Goaský arcibiskup Josef da Sylva y Torrès, který byl 19. června 1843 ve své důstojnosti potvrzen, činil od r. 1844. nárok na pravomocnost i v území apo-

¹⁾ Bussierre: Histoire du schisme portugais dans les Indes. Par. 1854.

²⁾ Viz je l. c. dodatek na str. 3.

štolských vikářů, neposlouchal papežských napominání tvrdě, že musí starých práv svého stolce hájiti, posvětil 800 většinou nevzdělaných lidí na kněžství a vyslal je do anglického území, aby tamnější katolíky k rozkolu sváděli a kostelů se zmocňovali. Okolo 240.000 duší propadlo rozkolu. Papež žádal na Portugalsku, aby neposlušného arcibiskupa odvolalo, který konečně do Portugalska navrátiti se musil a stal se r. 1848. koadjutorem arcibiskupa z Bragy. Ale rozkol trval dále. Dne 17. února 1851 nařikal papež Pius IX. v allokuci neblahých poměrů v Indii. Nový biskup Makaa Josef Jeronym da Matta přišel po rozkazu portugalské vlády do Indie. Konal v Colombě na Ceyloně biskupské úkony, měl slavný vjezd v únoru 1853 do Bombaye, tupil apoštolské vikáře, světil a biřmoval, přišel ku konci února do Goy, posvětil tam 536 lidí v 7 dnech na kněžství a nevšímal si dvojího papežského napomenutí. Administrátor bombayský a apoštolský vikář z Patny, Anastasius Hartmann, z řádu kapucínského, který Nový Zákon do hindostančiny přeložil, byl v kostele sv. Michala v Upper Mahimě u Bombaye od 13.—20. března 1853 zavřen, aby hladem zahynul († 1866). Papež Pius IX. vydal 9. května 1853 přísné breve¹⁾ k rozkolnickému biskupu, které však portugalský parlament za neplatné prohlásil, poněvadž královského placetu nemělo, a rozkolnické duchovní jako vlastence velebil (20. července). Jinou hlavou rozkolníků byl Antonín Maria Suarez v Bombay, který si jako generální vikář arcibiskupa goaského vedl. Dne 20. února 1857 byla v Lisaboně kardinálem pronuntiem di Pietrem a ministrem Fonsecou Magalhaesem učiněna úmluva, která meze diecési Goy, Cranganoru, Kočina, Meliapuru, Malakky a Makaa všeobecně stanovila a nové jejich opsání (circumscripsi) nařizovala. Portugalsko úmluvy neprovedlo, a pikle rozkolníků trvaly dále. Teprve r. 1861. mohl goaský prestol františkánem Janem Zlatouústým d'Amorim Pessoa znovu býti dosazen. Pius IX. jmenoval tohoto arcibiskupa brevem od 22. března 1861 apoštolským delegátem pro britickou Indii. Tím našla se cesta k odstranění rozkolu. Nový arcibiskup zakročil ostře proti rozkolníkům a vyřkl nad nimi suspensi, kteří však k lisabonskému parlamentu se odvolali a u něho ochrany našli.

¹⁾ Jest l. c. v dodatku nr. 19. — Srv. Die Katholiken in Indien und das Breve vom 9. Mai (1853) v Hist.-pol. Blätter sv. 32. str. 748-772. 806-809.

V parlamentě prohlašovali arcibiskupa za nepřítele portugalského patronátu, který však na svém místě zůstal. Tato delegovaná goaská pravomocnost trvala až do roku 1885., v kterémž roce Lev XIII. Agliardi-ho, arcibiskupa cesarejského in part., za svého apoštolského delegáta do Indie poslal, aby tamnější zmatky na dobro porovnal. Následkem toho bylo r. 1886. patronátní právo portugalské novým konkordátem upraveno. Goa dostalo čestný název patriarchátu, Kočin, Meliapur a Cranganor za suffraganní biskupství a ještě některá práva; za to převzala portugalská vláda povinnost starati se o výživu duchovenstva a seminářův, jakož i pečovati s biskupy o chlapecké školy, sirotčince a jiné zbožné ústavy.

R. 1857. bylo v Indii 20 apoštolských vikariátův. Roku 1864. bylo tam 900.000 katolíků, r. 1875. 1,210.351 s 950 kněžími, pod správou apoštolských vikářů; Goa měla 160 kněží.

Pokud na ostrově Ceyloně Hollandané panovali, pronásledovali krutě katolické missionáře. Roku 1796. přišel ostrov pod panství Angličanův, roku 1806. byly tam trestní zákony proti katolíkům rušeny, kteří se rychle rozmnožovali též přestupem „vládních křesťanů“ (po protestantsku pokřtěných domorodcův). Roku 1849. byl ostrov na dva apoštolské vikariáty rozdělen: Jaffnu (Džaffnapatam) a Colombo; roku 1875. bylo tam 171.000 katolíkův asi se 70 kněžími.

Lev XIII., upraviv smlouvou uvedenou z 23. června 1886 portugalské patronátní právo v Indii a goaskou církevní provincii, zřídil potom bullou z 1. září 1886 „*Humanae salutis*“ řádnou biskupskou hierachii ve Východní Indii a povýšil z apoštolských vikariátů: Colombo, Verapoly, Pondichery, Madras, Bombay, Calcutu a Agru za arcibiskupství, a ostatní vikariáty za biskupství. Další upravení církevních poměrů bylo učiněno dekretem propagandy z 29. května 1887 „*Post initam*“, kterým církevní provincie utvořeny a hranice diecézí upraveny byly ¹⁾.

Všech katolíků ve Východní Indii bylo r. 1885. 1,650.450 ²⁾.

¹⁾ Srv. Die kathol. Missionen. 1887. str. 243.: Die kirchl. Hierarchie in Ostindien.

²⁾ Kathol. Missionsatlas von Werner. 2. Aufl. 1885. str. 20.

§ 543. Západní Indie.

V *Siamském* království působila od r. 1673. pařížská kongregace vnějších missií, ale její stanice v Juthii byla r. 1767. od Birmanů zničena. Roku 1838. začal v království tomto opět pracovati s velikou horlivostí Dupond; r. 1840. byl Pallegoix za apoštolského vikáře se sídlem v Bangkoku ustanoven, který četné Siamce a Čiňany ke Kristu obrátil. Roku 1841. byl Siam ve dva vikariáty rozdělen: vlastní Siam tvoří vikariát východosiamský; oddělené části od něho západo-siamský pro poloostrov Malajský.

Dupond byl s jinými missionáři r. 1849. vypověděn, ale r. 1851. od nového krále Mongkuta (1851—1868), který po evropsku byl vzdělán, nazpět povolán. Král přál biskupu Pallegoixovi a dal mu po jeho smrti († 18. června 1862) slavný pohřeb vystrojiti. Nástupcem Pallegoixovým stal se Dupond (1864—1872), který podobné přízni dvora se těšil. Dvůr účastnil se v posvěcení za biskupa v Bangkoku Jana Ludvíka Veye v prosinci r. 1875. Roku 1885. měl Siam 12.500 katolíků, 1 biskupa, 30 kněží, 34 kostely a kaple a 32 školy¹⁾.

V apoštolském vikariátě západo-siamském pro poloostrov Malajský bylo 10.200 katolíkův²⁾. Stará *Birmanie* byla rozdělena na tři apoštolské vikariáty: jižní, severní a východní Birmu. Severní a jižní Birmu obstarává pařížská, východní Birmu milánská kongregace vnějších missií. Birmansko dobyli Angličané r. 1886. a připojili je ke své říši³⁾.

Císař *Annamský* Dža-Long podrobil si po revoluci 1774—1788 s pomocí francouzskou Tonkin a Kočín-Čínu⁴⁾. R. 1819. bylo tam křesťanů 400.000 se 4 biskupy, 25 evropskými a 180 domorodými kněžími. Ale ukrutný císař Minh-Menh (1820—1848) přerušil přátelství s Francouzi, zakázal r. 1825. cizím kněžím přístup do své říše, jal několik missionářův a kázal r. 1832. všechny kostely zbořiti a křesťany k odpadku nutiti. V tomto hrozném pronásledování umřel v žaláři biskup Delgado, který od r. 1799. svou církev řídil, maje věku svého 84 léta; jeho

¹⁾ Wernerův Missionsatlas str. 21.

²⁾ l. c.

³⁾ Katholische Missionen 1886. str. 107.

⁴⁾ Srv. o křesťanství v Annamě: Die Dominikanermision von Tongkin, v „Kath. Missionen“ 1874. str. 113., 137., 169., 205., 255.

81letý koadjutor, četní dominikáni a domorodci byli odpraveni; odpadlíků bylo málo. Od r. 1839. byla muka vymyšlenějšími, a r. 1840. bylo zase mnoho mučenníkův. Po smrti Minh-Men-hově nevydal jeho nástupce Tieu-Tri (1841—1847) žádných nových ediktů proti křesťanům, a dominikán Hermosilla byl 23. dubna 1841 za biskupa posvěcen, a měl r. 1847. ještě 7 evropských kněží, 30 domorodých dominikánův a 18 domorodých světských kněží. Francouzské zakročení v Kočin-Číně r. 1847. vyvolalo nové pronásledování. Papež Pius IX. oddělil od vikariátu východotonkinského dvě provincie, a povýšil je za vikariát středotonkinský; oba vikariáty měly dominikány za vikáře, kteří obdrželi koadjutory. Císař Tü-Dük vydal r. 1848. zase dekrety proti křesťanům, které však všeobecně prováděny nebyly. Cholera učinila r. 1851. zastávku. V středním Tonkině slavil apoštolský vikář r. 1855. diecéšní synodu s 5 španělskými dominikány a 25 domorodými kněžími. Dne 18. ledna 1856 byl biskup Hermosilla zatčen, však křesťané mohli ho ještě penězi vykoupiti. Ale apoštolský vikář středo-tonkinský byl 20. května jat a 20. července odpraven; dne 19. května 1858 byla jedna křesťanská ves zapálena a klášter dominikánský zbořen. Francouzsko-španělská výprava r. 1858. obmezila se na dobytí Turonu, a Francouzové usadili se v dolní Kočin-Číně, dobyli r. 1859. tři provincií a přinutili r. 1862. Annam k definitivnímu odstoupení tohoto území. Smlouvou z 11. srpna 1863 musila Kambodža uznati svrchovanost Francie. Za tohoto stavu pokládala vláda křesťany za stoupence Francouzův a pronásledovala je dále až do r. 1862.; 28 dominikánův a tisíce křesťanů bylo umučeno, též biskup Hermosilla (1. listopadu 1861). V nové francouzsko-tonkinské válce r. 1873. dobyli Francouzové značných úspěchův, a článek devátý smlouvy o mír z 15. března 1874 zaručoval svobodu kázání a vyznání křesťanského ale když Francouzi z obsazených míst odtáhli, bylo 10.000 křesťanů v několika dnech zavražděno, které Francouzové vlastně zradili, poněvadž toto vraždění předvídati mohli¹⁾. Jelikož Tü-Dük učiněného míru nedbal, vznikla r. 1883. nová válka, za níž starý pronásledovatel církve 20. července 1883 v Huě zemřel. Za jeho nástupce a synovce Van-Lana, který si dal jméno Hiep-Hoa t. j. svornost a mír, dobyli Francouzi 20. srpna

¹⁾ Srv. Der Krieg in Tong-king vor zehn Jahren v „Kathol. Missionen“ 1883 str. 245—250.

1883 hlavního a residenčního města Huë a přinutili císaře 25. srpna 1883 k smlouvě, kterou svrchovanost Francie nad sebou uznal. Ale mandariní a mořští loupežníci bojovali dále, palácní revoluce svrhla císaře a přinutila jej, že jed vypítí musil, a na trůn vstoupil Tai-Phu, 15letý synovec Tü-Dükův, který si dal jméno Kien-Tük t. j. nejvyšší blaženost. Působením mandarinů vypuklo veliké pronásledování křesťanův a na- bylo neslýchaných rozměrů; mnoho set křesťanských obydlí bylo spáleno, tisíce křesťanů bloudilo po lesích a tisíce jich po- bito. Ale když francouzský admirál Courbet nedobytného Son- taye se zmocnil, uznal nový císař ke konci prosince 1883 smlouvu Hiep-Hoaovu z 25. srpna 1883 a vydal rozkazy, aby vraždění a pronásledování křesťanů zastaveno bylo. Jeden princ, jenž byl hlavním původcem vraždění křesťanů, byl odpraven¹⁾. Roku 1885. bylo v Tonkině: 5 apoštolských vikariátů, 424.483 katolíci a 326 kněží; v Kočín-Číně: 3 apoštolské vikariáty, 219.651 katolíkův a 188 kněží; a v Kambodže: 1 apoštolský vikariát, 15.792 katolíků s 21 kněžími²⁾.

§ 544. Čína³⁾.

Ke konci panování císaře Kien-longa přestalo pronásle- dování křesťanův. Nežli jesuité v Číně vymřeli, snažila se pro- paganda pojistiti jejich missii, odevzdavši ji lazaristům, z nichž PP. Raux a Ghislain s bratrem (fraterem) Parisem, hodinářem, r. 1784. do Pekingův přišli. Raux obdržel od císaře důstojnost mandarinskou a stal se přednostou mathematického tribunálu. Portugalský františkán Alexander de Govea byl jmenován bi- skupem pekingským a dostavil se r. 1784. na své místo. V Číně bylo okolo 300.000 křesťanů ve třech biskupstvích: Pekingů, Nankingů a Makau, a ve třech apoštolských vikariátech: Šansi, Fokině a Sučueně.

Za syna a nástupce Kien-longova Kia-kinga (1795—1820) vypuklo z nepatrné příčiny kruté pronásledování křesťanův.

¹⁾ Srv.: Das Ende des Krieges in Tongking v „Kath. Missionen“ 1884 str. 157. sqq.; Scenen aus dem Kriege in Tongking. I. c. str. 6., 29., 57., 117., 143., 145.

²⁾ Wernerův Missionsatlas str. 22.

³⁾ Srv. Die Mission von Peking u. Petscheli v „Kath. Missionen“ 1878 str. 203., 226.

Františkán P. Adeodat zhotovil mapu Číny a poslal ji do Říma, aby dle ní meze italské missie vytčeny byly, která však do rukou čínské policie padla a za vojenskou mapu pokládána byla, dle níž by evropští knížata Číny dobyti mohli. Pronásledování zuřilo ve všech provinciích říše, zachvátilo v některých, jako na př. Sučueně skoro všechny kněze, a Kristus byl oslaven přčetnými mučenníky, mezi nimiž byli apoštolský vikář sučuenický Dufresse, který od r. 1776. v Číně působil († 14. září 1815), staříčský lazarista Clet († 18. dubna 1820) a domorodý kněz Chen. Nástupce Kia-kingův Tao-kuang (1820—1850) dal v prvním roce své vlády čínského kněze Lieu v Sučueně zardousiti, ale nevydal nových ediktů proti křesťanům, a mandarini přestali pronásledovati křesťany, poněvadž u nich neměli nic více zabavovati. Počet věřících klesl v Pekingu na 350; obnovitelem této bývalé slavné missie jest Lazarista P. Josef Martial Mouly, který se r. 1807. ve Frigeac-u v diecési cahorské narodil, r. 1834. do Makaa přišel, svou první činnost v provincii Hupe rozvíjel a r. 1836. missii pekingskou a pečelskou převzal. Křesťané měli v celku pokoj až do r. 1830.; však od tohoto času vypukalo v jednotlivých provinciích pronásledování, jmenovitě r. 1839. v provincii Hupe, kde lazarista P. Perboyre 11. září 1840 po hrozných mukách ve Wučangfu zardoušen byl; před ním bylo 5 křesťanů státo. Po válce opiové s Angličany, ukončené mírem nankinským 29. srpna 1842, vystoupila Francie a žádala na Číně, aby křesťanské náboženství veřejně trpěno bylo; její vyslanec Langrenée vymohl na císaři v srpnu r. 1845., že křesťanští Číňané své náboženství veřejně vykonávati mohli; ale Francouzové a cizinci byli obmezeni se svým náboženstvím na pět svobodných přístavů: Kanton, Amoy, Fučau, Ningpo a Šanghai, a neměli dovnitř země vnikati, v kterémžto případě bylo je nazpět ze země poslati.

Proti panující dynastii vypukla veliká vzpoura a občanská válka Taipingů (1850—1864), v jejichž čele stál Číňan Hung-Siu-Ceuen, který rozličné protestantské rozpravy četl, s anglickým missionářem Robertsem znám byla již od r. 1843. božské poslání: modly ničiti a novou říši pokoje založiti, si připisoval. Povstalci se zmocnili r. 1853. Nankinga, poráželi císařská vojska a dobyli r. 1860. Sučenu. Když r. 1859. Hung-Siu-Ceuen svého příbuzného Hung-Yin-a, který byl od Roberts-a ku protestantskému křesťanství obrácen, ministrem války učinil, dělali si protestanté přemrštěné naděje, že Čína protestantskou bude; ale

brzy ukázali se Taipingové nepřátely jak křesťanů tak Evropanův.

Císař Hien-fong (1850—1861) obnovil tajným ediktem v březnu 1851, odstraniv francouzskou smlouvu, staré zákony proti křesťanům, jejichž krev v hojnosti tekla. Biskup Mouly vydal se r. 1854. sám mandarinu v Nganšu, zachoval tak několik křesťanů před krutými mukami, a vyvrátil spolu též podezření, jakoby křesťanství a jeho missie s povstanci a spiklenci ve spojení stály; byl poslán k francouzskému vyslanci do Šang-hai-e, ale ještě před koncem roku 1855. byl opět u svého stádce. P. Chapdelaine, kněz vnějších missií, utrpěl 27. února 1856 s více křesťany mučennickou smrtí v Kuangsi; lazarista Montels 26. června v Kiangsi a jiní.

Po válce s Anglií a Francií (1856—1858) učinila Čína smlouvu Tientsinskou 26. a 27. června 1858, kde mezi jiným svobodu vyznání víry křesťanské uznala. Poněvadž Čína provést smlouvu odkládala, vypukla nová válka. V dubnu 1860 přibýlo spojené anglicko-francouzské loďstvo do Šang-hai-e a začalo 19. července své válečné operace v přístavu pekingském. Číňané byli u Palikaa, ačkoliv měli 50.000 mužův, od 7000 mužů evropského vojska 21. září 1860 poraženi. Po tomto vítězství vjeli spojenci 24. a 25. října do Pekingu a učinili tam 25. října 1860 mír s Čínou, který svobodu křesťanského náboženství a missionářů pojišťoval. Již 29. října byla pekingská kathedrála, která od r. 1825. byla zavřena, opět otevřena, a 25. prosince 1861, když důkladně byla opravena, konaly se tam zase první služby Boží. Za nedospělých císařů Tung-či-a (1861—1875) a Kuang-su-a (od r. 1875.) byl vladařem strýc onoho, princ Kong, který alespoň vně křesťanům přál, a jehož snahou vyšel 5. dubna 1862 edikt, který křesťany od daně ku pagodám, pohanským chrámům, osvobodil a staré trestní zákony proti nim zrušil. Ovšem za těchto válek zuřili úřadové, povstalci a lůza hrozně proti křesťanům, loupili a vraždili je. Dne 21. června 1870 bylo hrozné krveprolití v Tient-sin-ě, v němž francouzský konsul, dva lazaristé, 46 milosrdných sester a mnoho jiných Evropanův o život přišlo.

Ve válce čínsko-francouzské (1884—1885) vznikly nové útrapy křesťanům. V Kantonu musili všichni Francouzové a missionáři město opustiti. Veškerá jižní Čína povstala proti křesťanům. Císařský edikt od 27. srpna 1884 odporoučel missionáře a kupce ochráně mandarinův, a prospěl v mnohém

ohledu. Papež Lev XIII. ujal se křesťanův a psal 1. února 1885 list císaři ¹⁾, který mu odpověděl, že patronát nad křesťanskými missiemi sám převezme ²⁾. Lev XIII. psal znova po vlaském missionáři císaři list a dostal opět přátelskou odpověď. Čínská vláda žádala prostřednictvím anglickým papeže, aby pro Peking apoštolského nuntia ustanovil; však zakročením Francie stalo se, že papež ustanovil se na tom, aby místo nuntia (diplomatického zástupce) byl tam poslán jenom apoštolský delegát, který by propagandu zastupoval a byl vrchním všech missií, jaksi metropolitou apoštolských vikářů. Přijetí apoštolského delegáta *jest uznání katolického náboženství vládou čínskou* a *jest vymoženost nesmírné ceny* ³⁾.

Dne 9. prosince 1888 byla nová kathedrála v Pekingu, největší to chrám v Číně, od apoštolského vikáře peking-ského Tagliabue za veliké slávy posvěcena ⁴⁾. Přítomni byli poslanci Německa, Francie, Španělska, Japonska, Severních obcí Amerických a Belgie a několik hodnostářů Yamenu (císařského dvora); ke konci svatého úkonu vstoupil do chrámu Shun, ministr císařského dvora, s několika hodnostáři říšskými a ujišťoval potom při hostině, že tady *jest* ve jménu císaře, který missionáře svou ochranou a přízní ujišťuje.

V Číně bylo r. 1885. jedno biskupství (Makao, ostatní dvě byla zrušena) a 30 apoštolských vikariátů, 553.809 katolíků a 764 kněží ⁵⁾.

§ 545. Tibet, Mongolsko, Mandžursko a Korea.

V Tibetu převzali úkol kapucínův od r. 1844. lazaristé Huc a Gabet, pronikli až do Lassy, obrátili mnohé, ale byli na žádost čínského vyslance opět vypuzeni. Podobně stalo se pařížské kongregaci missií, které apoštolský vikariát v Tibetu byl odevzdán. Roku 1861. založená stanice byla r. 1865. ztroskotána, podobně r. 1873. stanice v Bathangu, kterou r. 1864. Chauveau založil, taktéž stanice v Jerkalu. Lamové chovají

¹⁾ Srv. „Kath. Missionen“, 1885, str. 104.

²⁾ l. c. str. 200.

³⁾ l. c. 1886, str. 82., 83.

⁴⁾ Srv. Die neue dem heiligsten Erlöser geweihte Kathedrale in Peking; v „Kath. Missionen“ 1889, str. 147—149.

⁵⁾ Wernerův „Missionsatlas“ str. 21., 22.

se stále nepřátelsky proti křesťanství. V Tibetě byl r. 1885. jeden apoštolský vikariát, 949 katolíkův a 12 kněží ¹⁾).

Podobně nedopracovala se žádných valných úspěchů belgická kongregace Neposkvrněného srdce Panny Marie pro východo-asijské missie v *Mongolsku*, kteréž od r. 1880. na návrh apoštolského vikáře Msgr. Baxa na tři vikariáty: východo-, středo- a jihozápadní Mongolský jest rozděleno, ačkoliv teprve 14.000 křesťanů mělo ²⁾).

V *Mandžursku* byl r. 1885. jeden apoštolský vikariát, 11.030 katolíkův a 28 kněží ³⁾).

Na *Korejském poloostrově* bylo r. 1801. asi 200 křesťanův umučeno. Po novém zuření proti nim r. 1815. a r. 1827. nebylo více žádného kněze v zemi. Proto přece byl r. 1832. zřízen apoštolský vikariát korejský, který převzal pařížský seminář vnějších missií. Po moři nebylo přístupu do země; po tři léta pokoušel se apoštolský vikář Bruguière z Číny do země vniknouti, ale nadarmo a zemřel r. 1835. ve východním Tatarsku. Petr Filibert Maubant byl první evropský kněz, který r. 1836. do země vnikl, a potom dostal se tam r. 1837. druhý. Korea měla r. 1838. okolo 9.000 křesťanův. Mladí Koreané byli od missionářů nebo v semináři v Makau za kněze a věrověsty vzděláváni. Ale již r. 1839. vypuklo nové pronásledování, v kterémž apoštolský vikář Imbert, missionáři a 100 křesťanů bylo umučeno. S Ondřejem Kim-em, rodem Koreanem, jenž v Makau na kněžství byl posvěcen, přišel roku 1845. apoštolský vikář Ferreola ještě jeden missionář do země. Kim byl r. 1846. jako zemězrádce odpraven, ale přece bylo r. 1846.—1850. okolo 11.000 křesťanů v zemi, jejichž počet do smrti apoštolského vikáře Ferreola († 1853) na 13.638 vzrostl. Hrozby Francie nepomáhaly zde nic, nemajíce v zápětí válečné výpravy. Porážka Číňanů r. 1860. vzbudila hrůzu v Korei. Nástupce Ferreolův Berneux působil v zemi (1856—1866) blahodárně; vznikla docela křesťanská literatura Koreanská. Roku 1866. vypuklo kruté pronásledování, v němž oslavili mučennickou smrtí Krista biskup Berneux, jeho koadjutor Daveluy a mnozí kněží. Počet mučenníků do r. 1876. obnášel 10 až 12 tisíc. Nový apoštolský vikář Ridet († 1884) vnikl do země r. 1877., ale již v lednu 1878 zachytila vláda jeho listy na

¹⁾ l. c. str. 22.

²⁾ l. c. str. 21.

³⁾ l. c.

hranicích čínských, z nichž o přítomnosti katolického biskupa a 4 misijnářů zvěděla. Ridel byl jat, ale na zakročení čínské vlády nebyl k smrti odsouzen, ale pouze za hranice vyvezen ¹⁾.

V Korei byl r. 1885. jeden apoštolský vikariát, 20.000 katolíkův a 8 kněží ²⁾.

§ 546. Japonsko.

Do Japonska mohli z křesťanů pouze kalvinští Holanďané za hanebnými podmínkami vstoupiti. Pokusy katolických kněží v 18. století vniknouti do země nezdařily se; a kdo tam přece vnikl, zmizel beze stopy. Když r. 1832. byl apoštolský vikariát korejský zřízen, dostal apoštolský vikář rozkaz, aby na ostrovech Liu-Kiu k Japonsku náležejících se usadil. Ale teprve r. 1844. mohl Forcade, kněz pařížského missijního semináře, tam jako tlumočník se usídliti. Roku 1854. byla mezi Severními obcemi americkými a Japonskem učiněna smlouva, kteráž jejich obchodu Japon otevřela; brzo potom následovaly podobné smlouvy s Anglií a Francií, a přístav Nagasaki byl všem národům otevřen. Týž rok 1854. zřídila apoštolská Stolica japonský apoštolský vikariát, a jmenovala Mnsgr. Collina prvním apoštolským prefektem. Hned ukázalo se, že křesťanství dvoustoletým pronásledováním vyhubeno nebylo, v Nagasaki bylo r. 1856. 70 křesťanů žalařováno. Roku 1857. přišel první misijnář z pařížského missijního semináře, jemuž japonská missie odevzdána byla, do Hakodate (Jeso). Roku 1859. musila japonská vláda cizincům svobodu náboženskou uděliti. Dne 19. února 1865 byl v Nakasami kostel ke cti 26 japonských mučenníků, které papež Pius IX. 8. června 1862 za svaté prohlásil, posvěcen.

Přes všechna pronásledování udrželi se v Japoně křesťané, kteří si sami křtem přisluhovali a modlitební knihy od starých jesuitských misijnářů měli. Tito domorodí křesťané vzdalovali se zprvu příchodům misijnářův, a přiblížili se k nim po prvé 17. března 1865 ³⁾, tázajíce se jich, žijí-li v bezženství, poslouchají-li papeže, a ctí-li Pannu Marii.

¹⁾ Srv.: Korea, v „Kath. Missionen“, 1875 str. 177. sqq. — Die Gefangenschaft u. Befreiung Msgr. Ridel's, apost. Vikärs von Korea v „Kath. Missionen“ 1879, str. 189. sqq.

²⁾ Wernerův „Missionsatlas“, str. 21.

³⁾ Katholische Missionen 1876, str. 236.

Staré zákony proti křesťanům platily, a tu chtěl šagun (dědičný major domus) Taikua, který smlouvami s cizinou neoblíbeným se učinil, opět oblíbenosti nabyti. V červenci r. 1867. chtěje starokřesťanské obyvatele údolí Urakami k odpadu od Krista přinutiti, dal z nich 60 uvězniti v Nagasaki, 110 v Omuře a 97 v provincii Hidžinu, kteří však pevnými u víře zůstali. Dne 29. ledna 1868 byla šogunská čili taikunská vláda svržena a mikado (císař) Muts-Hito, který posud byl sice modlou ale stínem císaře jsa úplně bez vlády, uchopil se otěží vlády, ale pokračoval v pronásledování křesťanů, dal 120 křesťanských otců zajati a poslal z nich 114 do vyhnanství. Ohrazení vyslanců cizích mocností byla marnými. Roku 1870 byly 4000 křesťanů pod záminkou politických zločinů do žalářův uvrženy, z nichž četní tam zahynuli a jenom odpadlíci od své víry r. 1872. svobodu dostali. Teprve roku 1873. byly staré zákony proti křesťanům ediktem císařovým od 31. března zrušeny a přes 1800 zajatých navrátilo se ze své vazby do své vlasti, údolí urakamského¹⁾. Apoštolský vikář Petitjean slavil velikou slavnost na poděkování Bohu za skončení skoro 300letého pronásledování (1587—1873) a založil též rok v Nagasaki seminář. Dne 14. srpna 1884 byla úplná náboženská svoboda prohlášena.

Prvním apoštolským vikářem byl jmenovaný Forcade (1846), po něm následovali: apošt. prefekt Collin, pak provikář Gerard, potom r. 1866. apošt. vikář Bernard Petitjean († 1884), za něhož byl Japon r. 1876. na dva apošt. vikariáty rozdělen: severní a jižní Japon; severní dostal do správy Msgr. Osouf, kterýž 11. února 1877 v Paříži za biskupa arsinoe-ského in part. vysvěcen byl a 3. prosince 1877 základ ke stoličnému chrámu v Tokiu (Jeddu), hlavním městě Japonska, položil; jižní Japon podržel si Petitjean²⁾. Od jižního japonského vikariátu byl r. 1888. oddělen nový apošt. vikariát: střední Japon³⁾. Papež Lev XIII. zřídil 15. března r. 1890. řádnou hierarchii v Japonsku učiniv města: Tokio metropolí, Kioto, Nagasaki a Šanghai sídly biskupskými. V Tokiu byl 1. května 1890 metropolitní ohrám ke cti sv. Františka Xaverského posvěcen.

Dne 18. května 1885 poslal papež Lev XIII. císaři list

¹⁾ Srv. Die staatlichen Wirren in Japan v „Kath. Missionen“ 1877, str. 228—232.

²⁾ Kath. Missionen 1878; str. 82.

³⁾ Kath. Missionen 1888; str. 195.

s díky za náboženskou svobodu, a doporučel vřele missionáře jeho ochraně. Msgr. Osouf podal 12. září 1885 v slavném slyšení císaři papežský list a dostal ujištění císařské ochrany pro křesťany ¹⁾. V Japonsku jest 29,214 křesťanův a 50 kněží ²⁾.

Veškerá Asie má 9,232.406 katolíků ³⁾.“

§ 547. *Afrika.*

Katolická církev činí veliké pokroky v Africe, které však přece s hroznými oběťmi missionářů se nesrovnávají. Když Francie Alžírsko r. 1830. dobyla, bylo r. 1838. alžírské biskupství založeno, jehož první biskup Antonín Adolf Dupuch s velikými obtížemi zápasil a r. 1845. se poděkoval († 11. července 1856). Druhý biskup Ludvík Antonín Pavy (1846—1866) rozvíjel velikou činnost mezi přistěhovalci i domorodými Araby. S velikou slávou byl ostatek sv. Augustina darovaný od papeže Řehoře XVI. 25. října 1842 od sedmi biskupů do Hippa přinesen. Dne 9. ledna 1867 povýšil Pius IX. Alžír za arcibiskupství se suffraganními biskupstvími v Constantině a Oraně. Prvním arcibiskupem stal se Karel Martial Allemand-Lavigerie ⁴⁾, biskup nancyský, který 4. kv. 1873 první provinciální sněm slavil. Papež Lev XIII. obnovil arcibiskupství kartaginské (10. listopadu 1884), spojil s Alžírem a udělil Lavigerie-ovi, kterýž od něho pro jeho nesmírné zásluhy o missie africké 27. března 1882 za kardinála povýšen byl. Lavigerie založil r. 1868. novou kongregaci missionářů zvanou: otcí missie alžírské nebo bílými otcí a vystavěl jim veliký noviciát poblíž Alžíru. Tito „bílí otcové“ převzali již r. 1874. missie v Sahaře a Sudanu a pronikli přes Zanzibar k velikým jezerům zvaným Viktorie-Nyanza a Tanganika do srdce Afriky. Snahou Lavigerie-ovou vznikla též ženská kongregace, která missionáře vychováváním černošek podporuje. Kardinál Lavigerie pracuje s veškerou snahou o to, aby obchod s otroky zrušen a odstraněn byl, a cestoval r. 1888. v tomto ohledu po Evropě, aby dvorové této hanebnosti třeba zbraní konec učinili.

¹⁾ Kath. Missionen 1886; str. 38.

²⁾ Wernerův Missionsatlas 2. vydání 1885; str. 22.

³⁾ l. c. str. 10.

⁴⁾ Kardinál Lavigerie v „Kath. Missionen“ 1882; str. 241—245; Vlk: „Otrokářství a Lavigerie“ v „Blahověstu“ 1889; str. 68. sqq.

Provincie alžírská má okolo 382.000 katolíků¹⁾.

Pro *Marokko* a *Fez* jest zřízená apošt. prefektura, která má 1.930 katolíků; ve španělských državách na pobřeží marockém jsou diecése: tangerská, přímo apoštolské Stolicí podřízena, a centská spojená s diecésí kadixskou, s 2.476 katolíky²⁾.

V Tunisu³⁾ zřídil papež Řehoř XVI. brevem od 21. března 1843 apošt. vikariát a udělil jej kapucínu Fidelovi Sutteru, který byl za biskupa rosalijského in part. posvěcen. Za něho (1844–1870) rozvíjela se utěšeně církev v Tunisu, jmenovitě když ústavou z 9. září 1857 všem vyznáním svoboda náboženství propůjčena jest. Papež Lev XIII. obnovil 10. listopadu 1884 karthaginské arcibiskupství a spojil s Alžírem. V Tunisu žije 25.100 katolíků⁴⁾.

Egypt a Arabii oddělil papež Řehoř XVI. od apošt. vikariátu aleppského a povýšil za samostatný egyptský a učinil prvním apoštolským vikářem kvardiána sv. země Perpetua Quascoa ze Salerna. Země má mnoho latinských klášterů mnohých řeholí, které blahodárně na vychování mládeže i mohamedánské působí⁵⁾; nejznamenitější jsou kláštery františkánské: sv. Kateřiny v Alexandrii a zvaný „convento grande“ (veliký konvent) v Kahiře⁶⁾. Z Koptů navrátilo se asi 12.000 do lůna pravé církve a obdrželo svůj apoštolský vikariát se sídlem v Kahiře⁷⁾. Všech katolíkův jest v Egyptě 82.000⁸⁾.

Do Abyssinie (Habeše) dostal se katolický missionář lazarista Josef Sapeto v průvodu dvou Francouzů, pracoval neunavně a na jeho zprávu zřídil papež Řehoř XVI. tam apošt. prefekturu, kterouž Sapetův řeholní druh Justin de Jacobis obdržel. Pius IX. povýšil ji r. 1847. za apošt. vikariát, který spravovali Justin de Jacobis († 1860), Bianchiari († 1864), Bel († 1868), Delmonte († 1869) a Touvier. Magr. Delmonte

¹⁾ Wernerův Missionsatlas str. 10.

²⁾ l. c.

³⁾ Srv. Die kath. Kirche Tunisiens in alter u. neuer Zeit v „Kath. Missionen“ 1878 str. 51 sqq.

⁴⁾ Wernerův Missionsatlas l. c.

⁵⁾ Srv. Die kath. Kirche Aegyptens v „Kath. Missionen“ 1882 str. 190–194.

⁶⁾ Srv. můj spis: „Cesta a pouť do Egypta a sv. Země.“ V Praze. 1886 str. 26., 35.

⁷⁾ Kath. Missionen. 1882 str. 190.

⁸⁾ Wernerův Missionsatlas l. c.

vystavěl missijní dům v Massavah. Roku 1871. vzniklo kruté pronásledování katolíkův a trvalo přes půl roku. Neguš (císař) Jan slíbil r. 1877. missii svou ochranu ¹⁾. Všechny katolíkův jest v zemi 12.000 ²⁾.

Pro střední Afriku zřídil papež Řehoř XVI. r. 1846. na žádost polského jesuity Rylla († 1848), který tam s horlivostí pracoval, apošt. vikariát. Ku podpoře missie, jejímž vrchním byl Knoblecher († 1858), byl v Rakousku mariánský spolek (r. 1851.) založen. Ale ponebí zabilo missionáře; vikariát zůstal neobsazen a byl delegátu v Egyptě svěřen. Přišlo se ku poznání, aby Afrika Afrikou byla ke Kristu obrácena, t. j. aby dítky černochoů za missionáře vychovány byly. Za tímto účelem založil františkán Ludvík z Casoria dva ústavy v Neapoli, které r. 1865. 60 černochoů a dvakrát tolik černošek měly. Značných úspěchů dopracoval se biskup Daniel Comboni, zakladatel afrického ústavu ve Veroně, který r. 1872. provikářem africké střední missie učiněn byl († 10. října 1881). Roku 1874. rozdělil svůj vikariát na dvě polovice: severní a jižní: severní odevzdal řádu sv. Kamilla z Lellis, jehož členům r. 1875. v Berberu na pravém břehu Nilu severovýchodně od Chartumu klášter vystavěl. Zpoura Mahdiho v Sudanu zničila skoro toto dílo.

Na západním břehu Afriky má kongregace od Ducha sv. ³⁾ a Neposkvrněného srdce Panny Marie 4 apošt. vikariáty: Senegal, Senegambii, Sierru Leoni a Gabun (horní a dolní Quineu) s 13.750 katolíky ⁴⁾. V Dahomey byl r. 1860. zřízen apošt. vikariát, jehož pole lyonský seminář pro vnější missie obdržel. V samostatném státě Konžském rozkvétá utěšeně pod vládou katolickou belgického krále missie. Starší biskupství: v Angole, Angře na azorském ostrově Terceiře, Kanarii na ostrově Palmě, Tunchalu na Madeiře, Sv. Jakubu na Kap verde a sv. Křištofu udržela se. Na těchto ostrovech: Azorech, Madeiře, Kanárských, Kapverdických a jiných západně od Afriky ležících žije 796.000 katolíků. Missii v Sambesi zastávají s velikou horlivostí od r. 1880. jesuité.

¹⁾ Blätter aus der K.-G. Abessiens; v „Kath. Missionen“ 1882; str. 246—251.

²⁾ Wernerův Missionsatlas l. c.

³⁾ Tato kongregace byla založena r. 1703. a spojila se r. 1848. s kongregací Neposkvrněného srdce Panny Marie, kterouž obrácený žid František Libermann založil.

⁴⁾ Wernerův Missionsatlas str. 10., 11.

V Kapsku ponechali Angličané ukrutné zákony Hollanďanů proti katolíkům v platnosti. Teprve roku 1837. obdrželi kapští katolíci biskupa Griffithsa za apošt. vikaře, který tak blahodárně působil, že jeho vikariát na dva: východní a západní (1847—1851) rozdělen byl, k nimž potom třetí: Natal přistoupil. Roku 1868. byly dřívější zákony zrušeny, a roku 1874. z několika okresů západního Kapska zřízena apošt. prefektura: střední Kapsko, které kněží lyonského afrického semináře do správy obdrželi. Apošt. vikář východního Kapska Jakub Richards zřídil s pomocí anglických jesuitů r. 1875. veliké učiliště v Grahamstowně.

Ostrový východně od Afriky rozděluje se na diecése: sv. Diviše na ostrově Réunioně (Bourboně) se 180.000 katolíky, kterou Papež Pius IX. r. 1850. zřídil; Port Louis na ostrově sv. Morice (Isle de France) Angličanům náležejícím (od r. 1814); apošt. prefekturu Mayotte; apošt. vikariát souostroví Seichellského s 13.000 katolíky; a apošt. vikariát Madagaskarský s 23.940 katolíky ¹⁾).

Madagaskar ²⁾ odkryli Portugalci na den sv. Vavřince r. 1505. a nazvali ostrovem sv. Vavřince. Král francouzský Ludvík XIII. prohlásil Madagaskar za francouzskou osadu. Aby tento ostrov vlivu francouzskému odňali, uznali Angličané náčelníka Hovů, jednoho to kmene madagarského, Radamu (1810—1828) za krále Madagaskaru, který protestantským misijnářům křesťanství hlásati dovolil. Ale jeho manželka Ranavalona I., která po něm na trůn dosedla (1828—1861) byla nepřitelem Evropanův a křesťanův. Apošt. prefekt z ostrova Bourbona, k jehož působišti Madagaskar náležel, hrabě Solages snažil se v letě r. 1832. do vnitra ostrova vniknouti, ale pro nejbídnější pomluvy anglikanských predikantů zemřel ode všech opuštěn v jedné chýši mučenníkem hroznou smrtí hladem (8. pros. 1832). Jeho nástupce Mgr. Dalmond († 1847) pokřtil několik domorodců na malém ostrově Panny Marie, který Francouzi obsadili, a působil též na jiných ostrovech. Roku 1844. byl Madagaskar za apošt. prefekturu povýšen, kterou na žádost apošt. Stolice jesuité převzali (r. 1846.) a hned velikou činnost rozvíjeli jsouce podporováni madagaskarským francouzským kon-

¹⁾ l. c. str. 10., 28.

²⁾ Srv. „Streiflichter auf die neueste Missionsgeschichte Madagaskars“ v „Kath. Missionen“ 1883; str. 113—123.

sulem Labordem. Radama II. (1861—1863), syn a nástupce Ranavalonin, propustil r. 1861. mnohé jaté a dovolil zřizovati školy. Radama II. byl 10. května 1863 palácní revolucí svržen a zardoušen, a na trůn vstoupila jeho vdova Rasoharina (1863—1868), která r. 1865. smlouvu s Anglií učinila, kterou vliv protestantských misijnářů vystoupil. Královna klonila se k církvi katolické a dala se tři dni před svou smrtí po katolicku pokřtiti († 30. března 1868). Její sestra vstoupila 2. dubna 1868 jako Ranavalona II. na trůn (1868—1883). Dítka své sestry dala po přání umírající katolickým misijnářům na vychování, ale sama dala se za radu svého prvního ministra Rainilaiarivonihy 21. ledna 1869 od protestantů pokřtiti a prohlásila protestantství za státní náboženství. Však její první ministr zavedl hned krutý byzantský caesaropapismus k velikému hoři protestantských predikantů. Bez ohledu na tuto změnu u dvora pracovali jesuité statně dále, založili 4 fary v hlavním městě Tananarivě, nedaleko od něho 12 větších stanic a mnoho menších. Pius IX. zřídil r. 1861. zvláštní prefekturu pro malé ostrovy madagaskarské a povýšil hlavní ostrov za apošt. vikariát, kterýž obdržel první P. Jouen († 1872). Madagaskarskou missii navštívil r. 1875. biskup svatodivíšský z Réunionu Delannoy a byl od královny poctivě přijat. Roku 1876. podali independenti k vládě žádost za nucené chození do školy, a když vláda povolila, zapsali i katolické děti k hrůze katolíků pro své školy. Tak vznikl boj o školu, v němž katolíci svých práv uhájili. Francouzové chtějíce svůj vliv na Madagaska obnoviti, ujali se kmene Sakalavů proti Hovům a jejich protestantské vládě, z čehož r. 1883. francouzsko-madagaskarská válka vypukla, a kruté pronásledování kvetoucí katolické missie v západě měla. Všichni katolíci misijnáři jsouce za stoupence Francouzů pokládáni, musili Madagaskar opustiti ¹⁾ a odebrali se na ostrovy Réunion a sv. Morice; však 18 kněží a 6 fraterů zůstalo přece v Tamatavě, hlavním přístavě ostrova ²⁾. Za války zemřela královna Ranavalona II. 13. července 1883 a na trůn vstoupila její neť bojovná Ranavalona III. Válka skončila smlouvou tamatavskou ze dne 17. prosince 1886, kterou Ranavalona III. ochranu dala svrchovanost francouzské republiky podstoupila. Francouzský resident sídlí v hlavním městě Tana-

¹⁾ Kath. Missionen 1883; str. 218—222.

²⁾ Kath. Missionen 1884; str. 89.

narivě. Již 5. dubna 1886 přistál apošt. vikář madagaskarský Msgr. Jan Cazet S. J., biskup ze Sozusy in part., s osmi missionáři v Tamatavě, byl slavně přijat a vjel 24. dubna do hlavního města Tananariva k veliké radosti katolíků¹⁾. Nová činnost katolických missionářů započala těšíc se ochraně francouzské i madagaskarské vlády a nebojíc se více kruté nesnášenlivosti protestantů, kteří zkroceni jsou.

V městě Zeilah ležícím na Adenském zálivu založili kapucíni missionářskou stanicí a pracovali horlivě o obrácení Gallův, jmenovitě P. Vilém Massaja, biskup kassijský in part. a apoštolský vikář od r. 1846., který za své zásluhy po svém návratu do svého kláštera ve Frascati r. 1884. za kardinála povýšen byl. († 6. srpna 1889.)²⁾ Missie má 1000 katolíků³⁾.

Veškerá Afrika má v 36 církevních okresech 2,642.720 katolíků⁴⁾.

§ 548. Turecko.

Od počátku tureckého panství v Konstantinopoli až do roku 1643. byla latinská církev patriarchálními vikáři bez biskupského svěcení spravována. Od r. 1777. jsou patriarchální vikáři arcibiskupové in part., a stali se r. 1868. spolu apoštolskými delegáty pro východní obřad. Apoštolský patriarchální vikariát obsahuje Thracii, Macedonii a maloasijské břehy s 15.000 katolíky latinského obřadu a asi 25.000 sjednocenými Východany (řeckými Melchity, Maronity, sjednocenými Řeky, Syry a Chaldeji), kteří k jeho správě náležejí nemajíce v tomto území vlastní hierarchie.

V Albanii jsou dvě arcibiskupství: Bar-Skadar (Antivari = Scutari) a Drac (Durazzo). Skadar byl r. 1867. od Pia IX. za arcibiskupství povýšen a s arcibiskupstvím barským spojen. Tato metropole má 4 sufraganní biskupství: Lěš (Alessio), Bělehrad-Smederovo v království srbském, Pulati a Sappu, rozprostírá se po Černé Hoře, Srbsku a části Albanii a má 87.078 katolíků, z nichž žije 4.000 v Černé Hoře, 4.178 v Srbsku a

¹⁾ Kath. Missionen 1886; str. 171., 196.

²⁾ Kath. Missionen 1884; str. 224.; 1890; str. 139.

³⁾ Wernerův Missionsatlas str. 10.

⁴⁾ l. c. str. 11. — Srv. článek: „Missie kat. v Africe“ od Kubeše O. C. v „Časopise kat. duchov.“ 1890 str. 104—111.

78.900 v albanské části. Arcibiskupství dracské nemá suffraganů; žije v něm 10.000 katolíků.

Arcidiecése Skopeljská (Skoplje, Scopi) obsahuje sandžak Novi Bazar, části Srbska a evropského Turecka s 15.000 katol.

Nikopolská diecése rozprostírá se po jižním Bulharsku a má 5.562 katolíky.

Apoštolský vikariát Plovdivo (Philippopolis) a arcibiskupství Srědské v knížectví bulharském nad Balkánem byly se svými missiemi v první polovici 18. století v stavu velmi smutném. Při každém vypuknutí války mezi Tureckem a Rakouskem byli katolíci jako nepřátelé tureckého panství pronásledováni, rozprchli se a r. 1742. bylo jich v provincii srědské pouze 17, počet to skrovnický. Propaganda chtějíc missii povznést, odevzdala plovdivský vikariát redemptoristům, kteří r. 1836. gregoriánský kalendář zavedli, oratoře zřizovali a v Plovdivě první kostel vystavěli. Roku 1841. přišli kapucíni do této missie. Roku 1879. bylo katolíků 8 729; od r. 1883. náleží k této missii též město Burgas při Černém Moři, které k apošt. prefektuře Trapezuntské náleželo.

Bosna a Hercegovina byly papežským dekretem od 5. listopadu 1735 za apošt. vikariát povýšeny, jehož držitelem vždycky býval františkán. Františkáni spravovali tuto missii a zřizovali v ní fary. Když Rakousko Bosnu a Hercegovinu obsadilo a do správy vzalo, zřídil papež Lev XIII. na návrh císaře a krále Františka Josefa I. apoštolským listem ze dne 5. července 1881¹⁾ tam řádnou hierarchii. Metropolita a arcibiskup má své sídlo v Serajevě a jmenuje se „Vrchbosenským arcibiskupem,“ jemuž podřízeni jsou tři suffragani: v Trebiní, Banjaluce a Mostaru. Prvním arcibiskupem stal se Dr. Stadler. Všechny katolíkův jest 209.391 (dle sčítání ze 16. června 1879).

Missie a duchovní správu zastávají různé řehole: františkáni, kapucíni, lazaristé, passionisté, jesuité, benediktini, resurrektionisté a též světské duchovenstvo. Osud křesťanův jest proti dřívějším časům snesitelnější, poněvadž mohamedané zakročení křesťanských mocností se bojí; však utlačování křesťanův trvá dále bez ohledu na Hatti-Šerif Gúlhanský z 3. listopadu 1839 a Hatti-Humayum (toleranční edikt) z roku 1856. a cestu sultána Abdula Azize k evropským dvorům r. 1867.

¹⁾ Viz jej po česku v „Časopise kat. duch.“ 1881; str. 513—534.

Roku 1860, bylo hrozné vraždění křesťanů na Libanonu a v Syrii, tak že císař Napoleon III. vojensky tam zakročil.

V Malé Asii jest metropole Smyrnenská. Když Latiníci r. 1344. Smyrny se zmocnili, založili zde latinské biskupství, kteréž i pod tureckým panstvím se udrželo. V 19. století byl s arcidiecézí spojen též maloasijský apošt. vikariát. K této metropoli náleží jako suffraganní biskupství: Kandie na ostrově Kandii (Kretě). Ve Smyrně žije mezi 200.000 obyvateli 15.000 katolíků.

Apoštolský vikariát aleppský a syrská delegace obsahuje v sobě pobřeží středoziemského moře v Asii na jih od církevní provincie smyrnenské. Apoštolský vikář jest spolu delegátem pro východní obřady v Syrii. Dále jest apoštolská delegace pro Mesopotamii, Kurdistan a Armenii; apošt. praefektura v Mosulu a apošt. praefektura kapucínů v Mardině ¹⁾).

Jesuité mají znamenité vychovávací ústavy v Ghasiře a Beirutě.

Jerusalémský latinský patriarchát jest teprv od roku 1847. Od 400 let nebylo žádného katolického biskupa sídlícího v Jerusalémě; duchovní správu vedli tam františkáni. Poněvadž rozkolníci Řekové i Armenové tam patriarchy mají, jest záhodno, aby též katolíci patriarchu měli a tak jim na roveň postaveni byli. Přání katolíků vyhověl Pius IX., zřídil čili lépe řečeno, obnovil katolický patriarchát a jmenoval r. 1847. Josefa Valergu prvním latinským patriarchou. Nový patriarcha rozvíjel velikou činnost, vystavěl krásný patriarchální kostel a prostrannou residenci, vychoval si arabské duchovenstvo a vdechl katolíkům sebevědomí proti Řekům a Mohamedánům. Valerga zemřel 2. prosince 1872 a jeho nástupcem stal se jeho koadjutor Vincenc Bracco ²⁾, muž to horlivý, kterýž o patriarchát velikých zásluh si dobyl. Jeho úmrtí (19. června 1889) byl dnem smutku veškerému Jerusalému: mohamedáni i rozkolníci truchlili nad jeho odchodem na věčnost; žalost katolíků byla nesmírnou. Byl pochován v patriarchálním chrámě v kapli sv. Josefa naproti hrobu svého předchůdce Valergy ³⁾.

Po patriarchovi jest nejdůležitější osobou ve sv. zemi kvardian františkánského kláštera u sv. Salvatora, jenž má

¹⁾ Srv. Wernerův Missionsatlas str. 9., 14–19. a mapy 3. a 5.

²⁾ Tento patriarcha vyznamenal mne o mé pouti ve sv. zemi dne 9. dubna 1885 rytířským řádem Božího Hrobu.

³⁾ Kath. Missionen 1891; str. 116–118.

název: „kvardian s hory Sionské“ a sluje: „Reverendissimus Custos terrae sanctae“ (Nejdůstojnější Strážce sv. země). On jest spolu vrchním představeným všech 43 klášterů františkánských v Palestině (22), Egyptě a Syrii a má právo nositi pontifikalie jako biskup.

Stav veškerého patriarchátu byl r. 1880. tento: mohamedánů 430.000; rozkolníků řeckých a armenských 146.000; protestantův, hlavně osadníků z Německa, kteří mají osady u Jaffy, Jerusaléma a Haify 4.000; *latinských katolíkův 11.230, sjednocených Řeků 5.000, Maronitů 5.000; všech katolíků 21.230.*

Katolíci stojí pod ochranou Francie, však její ochrana jest prabídnou; veliké vážnosti těší se u nich náš císař a král František Josef I. Patriarcha Valerga nabízel tento protektorát Rakousku, však ministerstvo Bachovo, přejíc Turecku, zamítlo prosbu patriarchovu, který potom na císaře Napoleona III. se obrátil, jenž s veškerou ochotností protektorát přijal. Tak nevhodná politika připravila nás o vliv na Východ¹⁾. Všechny katolíků (latinských i sjednocených) jest v Turecku 554.380²⁾.

*V Persii*³⁾ dovolil šah Abbas I. († 1628) v 17. století třem karmelitánům usaditi se v Ispahanu a založiti tam klášter; ke konci 17. století byly ve všech četných městech křesťanské osady a chrámy. Ale Nadir-Šah, kterýž okolo r. 1740. na trůn dosedl, stal se druhým Saporem pro křesťany. Všichni museli zemi opustiti; pouze rozkolníci Armenové mohli zůstat. Tato okolnost dala apoštolské Stolicí později podnět pokusiti se znovu o uvedení katolické církve do říše. Propaganda vyvolila několik statných katolických armenských kněží, postavila v čelo jejich za apošt. prefekta kněze Derderiana (Deuberin) a poslala do Persie, kteří na místo svého působení v březnu 1827 dorazili. Poněvadž mezi Persií a Ruskem hrozila vypuknouti válka, byli příchozí za ruské vyzvědače udáni a musili se s nebezpečenstvím života skrývati. Když nebezpečení pomínulo, představili se v Ispahaně perským úřadům a prosili, aby jim kostely a domy dřívějších missionářů zase přenechány byly. Prosba byla proti očekávání vyplněna. Roku 1834. vymohl Derderian na šahu Teth-Alim (20. října 1834),

¹⁾ Srv. můj spis: „Cesta a pouť do Egypta a sv. Země.“ V Praze 1886, str. 68—71.

²⁾ Wernerův Missionsatlas str. 9.

³⁾ Srv. „Bilder aus Persien“ v „Kath. Missionen“ 1888; str. 234 sqq.

že dovolil katolíkům bez překážek své náboženství vyznávatí a nové členy přijímatí. Okolo toho času účastnili se v perské missii též lazaristé, a měli r. 1849. dvě osady v Urmii a Chosru. V Taurisu v západní Persii založil P. Eugen Boré s evropskou podporou r. 1838. katolickou školu, která si dobré pověsti dobyla ¹⁾. Roku 1866. stal se arcibiskup marcianopolský Mikuláš Castells, zřádu kapucínského († 1873) apošt. delegátem Persie, Mesopotamie a Malé Armenie se sídlem v Mardině, po němž delegaci pro Persii lazarista Augustin Clusel, arcibiskup heraklejský, obdržel. Dne 7. října 1875 přijal papež Pius IX. v slavné audienci ve Vatikáně vyslance šaha Nasreddina, kterýž jemu list svého pána odevzdal a spolu oznamoval, že šah všem úřadům nařídil, by svobodné vyznávání katolického náboženství dovolovali. Podobně vstoupil v přátelské styky s perským dvorem papež Lev XIII. Všech katolíkův jest v Persii 17.000 ²⁾.

§ 449. Amerika.

Ve Spojených obcích severo-amerických rozkvétá církev utěšeně. Pokud tyto země byly anglickými osadami, byli katolíci pouze v Marylandě a v Pennsylvanii. Když roku 1776. 13 osad za samostatné státy se prohlásily, bylo všech katolíků tam asi 25.000, pro které papež Pius VI. diecési Baltimorskou obsahující všechny země od Floridy až do Kanady a od Atlantického oceanu až k Mississippi zřídil. První biskup Carrol slavil r. 1791. diecéšní synodu. Ale již r. 1808. povýšil Pius VII. Baltimore za arcibiskupství se čtyřmi suffraganními biskupstvími: Bostonem, Novým Yorkem, Filadelfií a Bardstownem. Bostonským prvním biskupem byl znamenitý Ludvík Cheverus, z Francie revolucí vypuzený, který mnoho protestantův obrátil († arcibiskupem bordeauxským a kardinálem r. 1836). Arcibiskup Jan Carrol slavil roku 1810. biskupskou schůzi, která svobodné zednářství zakázala, věřící před nemravnými romány a divadly varovala a duchovenstvo vhodně po diecésích rozdělila. Tento první arcibiskup, vzor apoštolských ctností, zemřel r. 1815. Roku 1822 bylo zřízeno biskupství v Cincinnati. Arcibiskup Jakub Whitefield slavil r. 1829. první provincialní sněm

¹⁾ P. Eugen Boré v „Kath. Missionen“ 1878; str. 197—199.

²⁾ Wernerův Missionsatlas str. 19.

baltimorský a druhý r. 1833.; tento učinil apoštolské Stolicí návrhy na rozmnožení biskupství, opsání diecézí a způsob obsazování biskupství. Arcibiskup Samuel Eccleston slavil další 4 provinciální sněmy r. 1837., 1840, 1843. a 1846.; na posledním byli již 22 biskupové přítomni. Když Sv. Louis za metropoli povýšen byl, slavil jeho metropolita r. 1849. sedmý provinciální sněm, jenž rozmnožení církevních provincií a slavení valného čili generálního sněmu navrhoval. Oba návrhy přijala apoštolská Stolica. Na prvním valném sněmu baltimorském r. 1852. bylo již šest metropolitů přítomno; František Patrik Kenrick z Baltimoru, který jako papežský delegát předsedal, pak Svato-Louiský, New-Orleanský, New-Yorský, Cincinnati-ský a Oregon-City-ský, a 26 biskupů, kteří 25 usnesení synodálních podepsali. Roku 1866. slavil se druhý valný sněm za předsednictvím baltimorského arcibiskupa Martina Jana Spaldinga, jemuž byl přítomen sedmý metropolita ze Sv. Františka v Kalifornii. Mezi jinými důležitými usneseními navrhoval sněm zřízení dvou nových církevních provincií: Filadelfické a Milwaukee-ské, nových biskupství a několika apošt. vikariátů. Mezi tím slavily se provinciální synody, jako v Baltimore r. 1855., r. 1858. a 1869.; podobně v jiných provinciích, aby pro zvláštní své církevní poměry vhodná opatření učinily a všechny zlořády vykořenily¹⁾. Baltimorský metropolita dostal r. 1858. přednost přede všemi metropolitami bez ohledu na čas svého nastolení. Papež Pius IX. povýšil new-yorského arcibiskupa Closkey-e za kardinála (roku 1875.) a Filadelfii, Milwaukee, Boston a Santa Fé v Novém Mexiku za metropole. Roku 1880. bylo Chicago za metropoli povýšeno. Těmto 12 metropolitům jsou podřízena 52 biskupství, 10 apoštolských vikariátů a jedna missie. Mezi 50 miliony jest 6,639.908 katolíkův (dle jiných udání 8—9 milionů²⁾). Biskupy podporovaly a podporují s veškerou horlivostí mužské a ženské řehole a kongregace. Německý benediktin Bonifatius založil r. 1846—48. opatství sv. Vincence v Pensylvanii, s nímž vyučovací ústav, knihovna a tiskárna spojeny byly, odkudž potom osady dále vysílány byly, tak že roku 1875. tam pět opatství a dvě samostatná převorství byla. Blahodárně působili jesuité zakládající vychovávací ústavy; ale též ostatní řehole: augustiniáni, dominikáni, františkáni, redemptoristé, lazaristé a jiné řehole pracují s velkou horlivostí.

¹⁾ Akta všech církevních sněmů severo-amerických v Collect. Lacens. T. III

²⁾ Wernerův Missionsatlas str. 12., 30., 31.

Ubozí domorodci *Indiané* byli jak od Angličanů tak potom od Severo-amerikanů podvody a násilím o půdu připravěni a vyhubeni. Zbyly z ubohých jenom nepatrné trosky. Před přivtělením Kalifornie (roku 1846.) bylo v republice ještě 370 indiánských kmenů; r. 1875. již jenom zbytky 28 kmenů. Mezi Indiány prairií působil od r. 1838. belgický jezuita Petr de Smet († 23. května 1873) s velikou obětavostí. Na Oregonu bylo okolo 100.000 katolických Indiánů. O Indiány a jejich pokřtění mají největší zásluhy jesuité.

Když válkou mezi Jihem a Severem (roku 1861. a 1862.) otroctví černoši svobody nabyli, ale u svých bývalých pánů v opovržení byli, ujala se jich církev a zakládala pro ně kostely a školy.

V *britské severní Americe* byl Quebec za biskupa Plessisa r. 1819. za arcibiskupství povýšen a r. 1844. za metropoli se 4 suffraganními biskupstvími, k nimž brzo jiná ještě přistoupila. Arcibiskup Petr Flavien Turgeon slavil roku 1851 se sedmi biskupy první provinciální sněm a druhý roku 1854. s osmi biskupy. Roku 1852. byla katolická universita v Lavale pro Kanadu zřízena. Papež Pius IX. zřídil tři nové metropole: Halifax r. 1853., kde metropolita Vilém Valsh r. 1857. provinciální sněm slavil, Toronto r. 1870, a sv. Bonifáce roku 1871. Mimo tyto čtyři metropole jsou tam ještě 4 exemtní církevní okresy. Všech katolíkův jest 1,791.982, dvě pětiny veškerého obyvatelstva.

Mexiko prohlásil za samostatné a nezávislé na Španělsku generál Augustin Iturbide 24. února 1821 a sebe za císaře Augustina I., ale byl jinými generály v květnu 1823 přinucen se poděkovati a do Evropy odcestovati. V Mexiku byla zavedena republika, v níž však stále zpoury panovaly. President Guerrero porazil 16. září 1829 Španěly a zrušil otroctví. Za presidenta Antonína Lopeze ze Sant' Anny byly roku 1833. všechny kláštery zrušeny, církevní jmění zabaveno a papeži poslušnost vypověděna. Po pádu diktátora Sant' Anny (1855) pronásledovali presidenti Ignác Comonfort a Benito Juarez církev. Za francouzské výpravy proti Mexiku vtáhl francouzský generál Bazaine 7. června 1863 do hlavního města a po přání císaře Napoleona bylo od vládní junty 10. července Mexiko za císařství prohlášeno a za císaře rakouský arcikníže Ferdinand Maximilian, který 10. dubna 1864 volbu přijal a dostav požehnání sv. Otce 12. června do Mexika vjel. Nový panovník

vrhl se liberálům do rukou, byl od nich a Francouzů zrazen, padl konečně do rukou presidenta Juareza, který v části země se udržel a byl na jeho rozkaz bez ohledu na přímluvu zástupců cizích mocností 19. července 1867. zastřelen. Pronásledování a olupování církve trvalo za Juareza († 1872) dále. Podobným nepřítelem duchovenstva a řeholí byl jeho nástupce Lerdo de Tejada. Papež Pius IX. zřídil 16. března dvě nové metropole: Michoachan a Guadalaxaru a rozmnožil biskupství, tak že Mexiko mělo 3 metropole a 15 biskupství. Mexiko jest celé katolické majíc 8,990.000 katolíkův a pouze 14.000 jinověrců.

Pět států Střední Ameriky: Guatemala, Nicaragua, San Salvador, Honduras a Costarica spojilo se v jeden celek, utvořilo republiku, ale jejich ústavodárný sbor (1823—1824) byl ideami církvi nepřátelskými naplněn, které církvi mnoho škod způsobily. Než středo-americká republika rozpadla se v l. 1838—1839. opět, a každý z jmenovaných pěti států tvoří pro sebe samostatnou republiku. Tito státové učinili s papežem Piem IX. konkordáty ¹⁾, ale neprováděli jich svědomitě, nechávajíc jejich četná ustanovení na papíře. Každý stát má své biskupství; Guatemala jest metropolí. Katolíkův jest 2,640.000, jinověrců 4.700 ²⁾.

V Západní Indii v republikách: Haiti a St. Domingo jest stav církve pro politické převraty neutěšeným; lepším jest na španělských Antillách, Kubě a Portoriku, které tvoří církevní provincii Santiago de Cuba (1 arcibiskupství v Santiagu de Cuba a 2 biskupství: Havana na Kubě a sv. Jan (St. Juan) na Portoriku ³⁾); nejlepším na Malých Antillách stojících pod panstvím anglickým a francouzským.

Země jižní Ameriky byly vyjma Brasílii osadami španělskými, které však od Španělska se odtrhly a několik republik utvořily. Dějiny těchto států tvoří samé občanské války a zpourey, pronásledování církve a pokusy zase smířiti se s ní. Původci všeho nepřátelství proti církvi jsou liberálové, kteříž jako všude církev o majetek její olupují, řehole a horlivé duchovenstvo pronásledují, v porobu všemohoucího státu je podrobují, necírkevní muže k církevním hodnostem povyšují a svobodného tisku na hanobení církve zneužívají. Apoštolská

¹⁾ Ap. Nussi: Conventiones. 297., 303., 349., 367., 381.

²⁾ Wernerův Missionsatlas str. 11.

³⁾ l. c. mapa 15.

Stolice ohrazovala se proti křivdám vládami na církvi páchaným; podobně valná část duchovenstva bojovala statně a neohroženě proti násilnostem vlád. Biskupství zůstávala po dlouhé časy neobsazenými.

Novogranadskou republiku, která se později Kolumbií nazvala, uznal Řehoř XVI. teprve r. 1835. Nátiskův a pronásledování církve nařikal Pius IX. v allokuci ze dne 27. září 1852. Po mnohých bojích s církví uznala konečně republika nutnost uspořádati církevní poměry a učinila s Lvem XIII. skrze svého mimořádného vyslance Jáchyma Ferdinanda Veleze konkordát (*pacta conventa*), který 31. prosince 1887 s obou stran stvrzen byl. Jest o 13 člancích a vzorem konkordátu a svobody církve; prohlašuje „náboženství římsko-katolické za náboženství republiky Kolumbie, kterého vláda všemi způsoby chrániti bude“ (čl. 1.); a stanoví, že „veškeré vyučování na universitách, kolejích a školách s věro- a mravoukou církve katolické se srovnávati musí, a vláda o to se postará, aby na žádném ústavě nauky katolickým článkům víry odporne se nepřednášely“ (čl. 7.)¹⁾.

Venezuelská republika²⁾ trpěla mnoho válkami občanskými, v nichž též církevní život v úpadku byl. Za těžkých okolností spravoval Silvester Guevara od r. 1852. svou arcidiecesi Karakas-skou, maje zprvu samé boje s presidenty republiky; konečně učinil jako plnomocník republiky s apoštolskou Stolicí 26. července 1862 v Římě konkordát³⁾, který však úplně proveden nebyl. V dubnu 1870 zvolený president republiky, general Guzman Blanco byl úhlavním nepřítelem církve; vypověděl v září 1870 horlivého arcibiskupa Guevaru, který se do Trinidadu odebral, a žádal na biskupech z Meridy, Guyany a Barquisimienta, aby v Římě za jeho sesazení zakročili pod záminkou, že residence nezachovává. Když biskupové po vůli mu nebyli, vydal proti nim přísné dekrety (v lednu 1873). Církevní právo bylo zrušeno, občanské manželství zavedeno, manželství kněžím dovoleno, arcibiskup sesazen, meridský biskup vypovězen, administrátor metropole ustanovený apoštolským delegátem na Haiti k úřadování nepřipuštěn, klá-

¹⁾ Viz tento konkordát v „Časop. kat. duch.“ 1890; str. 222—225.

²⁾ Srv. „Die Kirchenverfolgung in Venezuela“ v „Kath. Missionen“ 1874; str. 213. sqq.

³⁾ Ap. Nussi, Convent. p. 356.

štery a semináře zrušeny a kostely znesvěceny. President obsadil několik kanonikátů svobodnými zednáři a pohnul gyan-ského biskupa Josefa Manuele Arroyo, že z jeho rukou jmenování za arcibiskupa přijal (24. března 1874) a napomínání papežových nedbal. Duchovní nesměli ve školách vyučovati, kostely statků nabývati, budget kultu a svoboda na kazatelně byly zrušeny. Ale v obyvatelstvu nastala veliká rozhořčenost, která presidenta pohnula, že od r. 1875. obracet začal a sprostředkování apoštolského delegáta na Haiti si přál. Tento odebral se do Venezuely a urovnal spory. Vláda odvolala své poslední zákony, dovolila návrat vyhnaným duchovním a pojistila výslužné arcibiskupu Guevarovi, který se poděkoval. Dne 29. září 1876 praekonsoval papež nového arcibiskupa ¹⁾.

Část Guyany náleží k Venezuele mají vlastní biskupství; apoštolské vikariáty jsou v anglické a hollandské Guyaně, ve francouzské (Cajenne) jest jenom apoštolská prefektura ²⁾.

Ecuador náležel k Peru, potom tvořil s Venezuelou a Novou Granadou kolumbijskou republiku a jest od r. 1830. samostatným státem, trpě jako všechny jihoamerické státy na převraty. Velikým dobrodincem země stal se Gabriel Garcia Moreno, který byl v Evropě vzdělán, stal se profesorem chemie v Quitě a r. 1859. nesnesitelné jeho soldatesky. Jsa od r. 1861. presidentem republiky, pečoval o duchovní i hmotný blahobyt země, učinil svým vyslancem v Římě s apoštolskou Stolicí 26. září 1862 konkordát, podporoval missionáře pracující o obrácení ještě divých Indiánův a povznesl republiku k velikému rozkvětu. Na jeho návrh svolily komory ku peněžitě podpoře papeže oloupeného o jeho země. Arcibiskup quitský slavil provinciální synody r. 1863. a 1869. Presidenta Moreno, tento vzor katolického vladaře, dali svobodní zednáři 6. srpna 1875 zákeřnický zavražditi ³⁾ a otrávil quitského arcibiskupa o Velikém pátku 1877. Po smrti Morenově stal se stav církve neutěšenějším, ale zase nastal obrat k lepšímu. V červnu 1885 slavili biskupové 4. provinciální sněm v Quitě a vydali 2. července krásný pastýřský list proti falešnému liberalismu.

V republice Bolivii panovala v celku shoda mezi du-

¹⁾ Hergenröther K.-G. II. 886.

²⁾ Wernerův Missionsatlas mapa 15.

³⁾ Ap. Nussi, Conv. p. 349.

⁴⁾ Hergenröther K.-G. II. 886. 887.

chovní a světskou vládou, ale válka s Chile r. 1880. měla v zápětí oloupení církve.

V Peru i Chile není církev prosta bojů se svobodným zednářstvím.

V Argentinské republice uškodil nesmírně církvi president Rosas (1835—1852), jsa jejím zarytým nepřítelem ¹⁾. Republiky Paraguay a Uruguay nemohou dospěti k řádnému rozkvětu církevního života pro nevěru jejich státníků. V Paraguayi jest biskupství Assuncion náležející k církevní provincii Buenos-Ayreské; v Uruguayi jest biskupství v Montevideu přímo apoštolské Stolicí podrobené.

Všech katolíků v jižní Americe jest 27,318.000 ²⁾, skoro tedy veškeré obyvatelstvo jest katolické; v celé Americe jest 51,033.790 katolíků ³⁾.

§ 550. *Austrálie.*⁴⁾

Australii, tento pátý díl světa, odkryli Francouzové; neboť jest na jedné francouzské mapě z r. 1531. jako „regio patalis“ uvedena. Až do r. 1788. nestarali se evropští národové o tento díl světa; teprve v ledna 1788 přistálo anglické loďstvo se 600 mužskými a 250 ženskými trestanci a proměnilo zemi v trestní osadu. Domorodci, austrálští černochové, Negriti zvaní, byli znenáhla skoro vyhubeni a zemi obsadili přistěhovalci, větším dílem Angličané a Irové. Roku 1850. měla země 400.000 přistěhovalcův a r. 1871. již 1,670.000.

Při rozkvětu osad dosáhly katolické missie velkolepých úspěchů. V prvních časech byla vláda anglická, jsouc doma ke katolíkům nespravedlivou, tím nespravedlivější v nových osadách. Karabáčem byli katoličtí irští trestanci do protestantských kázání honěni. Papež (Pius VII. zřizuje apošt. vikariát Svato-

¹⁾ l. c. str. 887.

²⁾ Wernerův Missionsatlas str. 11.

³⁾ l. c. str. 12.

⁴⁾ Srv. „Die Entwicklung der kath. Kirche auf dem Australcontinent“ v „Kath. Missionen“ 1874. str. 47-52. — Salvado (O. S. B.): *Memoire storiche dell' Australia, particolarmente della missione benedettina di Nuova Norcia*. Rom 1851. — Michelis: *Die Völker der Südssee und die Gesch. der prot. und kath. Missionen*. Münster 1847. — Verguet: *Hist. de la première mission cath. en Vicariat de Mélanésie*. (od r. 1848—54). Carcassone. 1854.

mořický přidělil k jeho péči též Australii, a poslal kněze Flinna do Sydneye, aby se tamnějších katolických trestancův ujal. Ale osadní vláda, skládající se větším dílem z protestantských kazatelův, jala Flinna a poslala násilně do Anglie. Toto hrubé násilí vyvolalo v Anglii velikou rozhořčenost, tak že vláda pro upokojení myslí r. 1820. dvěma katolickým kněžím v Australii se usaditi dovolila; jeden z nich Conolly odebral se do Tasmanie a druhý Therry do nového jižního Walesu. Apoštolský vikář Svato-mořický poslal roku 1832. missionáře Ullathorna jako svého generálního vikáře do Sydneye, který na veškeré pevnině 3 kněze, jeden nedostavený kostel, 2 nedostavené kaple a 4 školy nalezl. Roku 1835. byl samostatný australský apošt. vikariat od papeže Řehoře XVI. zřízen a prvním jeho držitelem benediktin dr. Polding jmenován. Polding přišel ke konci téhož roku do Sydneye a první péčí jeho bylo opatřiti si spolupracovníky. Za tímto účelem poslal bývalého generálního vikáře Ullathorna do Evropy, který mu anglické a irské duchovní získal, tak že brzo 23 kněží v jeho missii pracovalo. Roku 1840. přibyla do missie osada milosrdných sester, které trestanky na starost dostaly. Četní protestanté vraceli se do lůna církve a mnozí domorodci obrátili se ke Kristu. Roku 1842. odebral se Polding do Říma, a papež Řehoř XVI. jsa ze vzrůstu missie potěšen, povýšil týž rok Sydney za arcibiskupství, podřídil mu dvě suffraganní biskupství: Adelaide pro jižní Australii a Hobartown pro Tasmanii. Arcibiskup Polding slavil roku 1844. provinciální sněm, první to australský¹⁾. Roku 1845. bylo v Australii 56 kněží, 25 kostelův a kaplí a 31 škol. Vzrůst církve činil nutným rozmnožení biskupství; r. 1845. bylo založeno biskupství v Perthě pro západní Australii, 1847 Melbourne pro Viktorii a roku 1849. v Portu Viktorii čili v Portu Ersingtonu pro nejsevernější část pevniny. Mezi domorodými Negrity působili na severu italští passionisté, na západě benediktini, kteří založili nynější opatství a apošt. prefekturu: Neu-Norcii (Victoriaplain) a takových úspěchův u domorodců se dopracovali, že i protestanté je uznávají, a na jihu kněží od nejsv. Srdce Panny Marie. Druhý provinciální sněm slavil Polding 18. dubna 1869 v Melbourne se sedmi biskupy, dvěma prokurátory a dvěma administrátory; též slavilo

¹⁾ Acta v Collect. Lacens. III. 1039; „Provincialconcilien in Australien“ v „Kath. Missionen“ 1874. str. 77.

se několik synod diecésních. Dne 4. května 1874 bylo melbournské biskupství za arcibiskupství povýšeno a jemu dvě nově zřízená biskupství v Ballaratě a Sandhurstě a tři starší, adelaidské, perthské a hobartovské podřízena, kdežto šest biskupství zůstalo sydneyjské metropoli.

Po úmrtí staříckého Poldinga († 1877) stal se sydneyjským arcibiskupem slovutný benediktin Roger Beda Vaughan, jehož snahám podařilo se v Sydney-i zbudovati velechrám v celé Australii nejznamenitější. Zemřel na cestě do Anglie podniknuté r. 1883. blíž Liverpoolu.

Jeho nástupcem stal se r. 1884. Dr. Patrick Francis Moran, posavadní biskup v Ossory v Irsku, kterého r. 1885. papež Lev XIII. za kardinála povýšil. Dle vybídnutí papeže Lva XIII. slavil Moran plenární čili valný sněm australský od 14.—29. list. 1885 se 16 biskupy a 42 theology, mezi nimiž byli členové řeholí benediktinské, františkánské, redemptoristické, maristické a jesuitské. Sněmovní usnesení schválila kongregace propagandy r. 1887.¹⁾

Ale též na ostrovech ostatních hlásali Krista missionáři z rozličných řeholí, z nichž mnozí smrt mučennickou utrpěli, jako P. Chanel r. 1841. na ostrově Wallisu (Futuně)²⁾; biskup Epalle r. 1845. na ostrově Isabelle, P. Muzzuconi s 18 lodníky r. 1856. na Gazelle.

V *Novém Zeelandě*, kde domorodci Maorové mezi sebou a s Evropany v stálých bojích byli, o něž protestantští kazatelé se pokoušeli, zřídil papež Řehoř XVI. r. 1836. apošt. vikariát západo-oceanský, jehož první vikář marista Jan Křt. Pompallier horlivě působil. Papež Pius IX. zřídil zde r. 1860. dvě biskupství: Auckland a Wellington; toto obdržel Jakub Filip Viard, jsa již od r. 1848. biskupem, a ono Pompallier.

Za velikých obtíží usadili se missionáři v Nové Kaledonii a pracovali na ostrovech Belepských, Loyaltyckých a Fidšických.

Na ostrovech *Sandvišských* odstranil král Kamehameha I. před rokem 1819. modloslužbu, ale nezavedl určitého náboženství. Od roku 1820. domohli se američtí methodisté velikého vlivu u dvora a konečně úplného panství. Král Kamehameha II.

¹⁾ Dr. Borový: „Plenární církevní sněm Australský v Sidney-i r. 1885.“ v „Časopise kat. duch.“ 1889. str. 193—199.

²⁾ Der selige Peter Chanel, v „Kath. Missionen“ 1890; str. 93 sqq.

odebral se r. 1824. se svou manželkou do Londýna, kdež oba zemřeli. Methodisté pronásledovali katolíky a missionáře, kterých francouzský kapitán Laplace se ujal a s králem Kamehamehou III. smlouvu o svobodě náboženské učinil. Do roku 1845. bylo 12500 katolíků, jejichž apošt. vikářem r. 1846. Ludvík Maigret se stal. Král Kamehameha IV. (od r. 1853), jakkoli protestant, vyžádal si řeholnic pro výchovu ženské mládeže; za něho bylo r. 1869. 23000 katolíků. Král Lunalilo (1873—1874) ponechal náboženskou svobodu. Jeho vdova Emma, horlivá protestantka, kula nadarmo pikle proti Kalakavovi, který za nástupce byl určen.

Apoštolem málomocných na ostrově Molokaii stal se r. 1873. P. Damian Deveuster, k němuž Ondřej Bürgermann se připojil.

I všechny ostatní ostrovy učinili katoličtí missionáři předmětem své spásnosné činnosti.

Na základě sněmovních usnesení Sydneyských zřízeno čtvero církevních provincií a sice: Sydney, Melbourne, Adelaide a Brisbane; k tomu přistupuje pátá církevní provincie v Novém Zeelandě s arcibiskupským sídlem ve Wellingtoně. Celkem jest 5 arcibiskupů, 21 biskupů, 6 apošt. vikářů, 1000 kněží, 225 řeholníků, 2191 řeholnic a 700.000 katolíků ¹⁾ mezi 4,400.000 obyvateli.

Velikou ránu dostaly missie loupeživostí Italie. Vláda krále Humberta přinutíla propagandu, že své nemovitě jmění prodati a v nejistých státních papírech italských uložití musila (1884).

¹⁾ l. c. str. 196.

Hlava druhá.

Poměr církve k státu.

1. Francouzské církevní poměry.

a) Francouzská revoluce ¹⁾.

§ 551. Příčiny francouzské revoluce; dvojitý sjezd notablů a národní shromáždění (constituante 1789—91).

Účinky liché reformace vystoupily úplně na jevo, když její zásady z pole náboženského na pole politické se přenesly.

¹⁾ Barruel: Collection ecclésiastique, ou recueil complet des ouvrages faits depuis l'ouverture des états généraux, relativement au clergé. 7 T.; po německu Vollst. Sammlung. Kempt. 1795—97 10 Thle. — Týž: Histoire du clergé de France pendant la réolut. Lond. 1794 a 1804; po německu vydal Collinet Frkft. u. Lpz. (Münst.) 1794 2 Bde. — Týž: Mémoires pour servir à l'hist. du Jacobinisme 1797, 1803. Lyon 1818 sq. — Histoire du clergé en France pendant la reolut. d'après Barruel, Montjoie, Picot, par M. R. Par. 3 T. — Guillon: Collectio brevium atque instructionum Sedis Apostolicae de calamitatibus eccl. gallicanae, nova ed. (Paris) 1797, 1798.; po německu Frankfurt a. M. 1794. — Týž: Les Martyres de la foi pendant la révolution française. Paris 1821. 3 vol. — Carron: Les Confesseurs de la foi dans l'église gallicane. Paris 1830. 4 T.; po něm. A. Rász und N. Weis. Mainz 1822 bis 1827 4 Bde. — Jager: Histoire l'église de France pendant de la révolution Par. 1852 sq. 3 T. — Theiner: Documents inédits relatifs aux affaires relig. de la France 1790—1800. Extraits des arch. secr. du Vatican. Par. 1858. — Dr. Jan Kryštůfek (bratr spisovatelův): Boj monarchické Evropy s republikou francouzskou až do vypuzení císaře Napoleona I. na ostrov sv. Heleny. V Praze. 1883 sq. 2 sv. — Wachsmuth: Geschichte Frankreichs im Revolutionszeitalter. Hamb. 1840 sq. 4 Bde. — Mazas: Gesch. der franz. Revolution, deutsch von Scherer, mit Vorrede und Zusätzen von Höfler. Regensb. 1842. 2 Bde.

Francouzská revoluce jest dalším vývojem a následkem reformace, kterouž páska historická s církví přetržena byla; a když této se nešetřilo, pak ovšem nebylo proč šetřiti i ostatních historických poměrův, a nutně musil nastati převrat, který veškeren panující řád zbořil.

Hlavní příčiny francouzské revoluce byly: α) kalvinství se svými revolučními zásadami jak na poli náboženském tak i politickém; β) královský absolutismus, který v boji s ním se vyvinul, tak že Ludvík XIV. mohl říci „stát jsem já“; γ) zrušení ediktu nantesského r. 1685., kteréž zbylé hugenotty krutými nepřátely krále a církve učinilo; δ) mravní zpustlost dvora královského za Ludvíka XV. a mezi vyššími stavy; ε) záplava země bezbožnými spisy nevěrců, kteří se filozofy nazývali; ζ) válka s Anglií za svobodu Severních amerických obcí, která státní dluh o 1400 mil. franků rozmnožila a přinesenými ideami o svobodě z Ameriky touhu po podobné svobodě a svrchovanosti lidu ve Francii roznítla; η) nepochopitelná bezstarostnost a krátkozrakost vlády, která chyby na chyby dělala; θ) hrozná finanční bída, tak že roční finanční schodek 100 mil. franků obnášel, při čemž stkvělé dvorní hostiny byly pořádány, tak že se zdálo, jakoby se posměch z bíd lidu tropil.

Král Ludvík XVI. (1774—1792) byl muž zbožný a spravedlnosti milovný, ale slabý panovník. Chtěje stálý roční schodek

Fürst Jul. von Polignac: Hist.-polit. und moral. Studien a. d. Frz. Regensb. 1846. 2 Bde. — Gaume: Die Revolution, histor. Untersuchungen über den Ursprung und die Verbreitung des Bösen in Europa von der Renaissance bis auf unsere Zeit, a. d. Frz. Regensb. 1856. sq. 5 Bde. — Burke: Betrachtungen über die franz. Revolution; nach dem Engl. von Fried. v. Gentz. Braunschweig 1838 2 Th. — Dahlmann: Gesch. der franz. Revolution (až po republiku). Lpz. 1845, 1847. — Fr. v. Raumer: Gesch. Frankreichs und die franz. Revolution. 1740—1795. Leipz. 1850. — v. Sybel: Geschichte der Revolutionszeit von 1789—1795. Düsseld. 1858 sq. 3 Bde. — Schmidt: Pariser Zustände während der Revolutionszeit von 1789—1800. Jena 1874 sq. 3 Bde. — Taine: La France contemporaine. Paris 1876 sq. — Hohof: Die Revolution. Freib. 1887. — Münzenberger: Die Kirchengesetzgebung d. franz. Revolution. Würzb. 1877. — Hulot: Collectio Brevium et Instr. Pii VI. ad praes. Gall. Eccl. calamitates. Aug. 1796. 2 T. — Baldassari: Gesch. der Wegführung und Gefangenschaft Pius VI. A. d. Franz. von Steck. Tüb. 1844. — Crétineau-Joly: Mémoires du card. Consalvi. Paris 1864; po německu Paderborn. 1870. — Artaud: Histoire du pape Pie VII. Paris 1826. 2 T.; po německu Wien 1838. 2 Bde.

státní odstraniti, svolal na radu ministra financí Calonna 29. prosince 1786 notably, kteříž od r. 1626. svoláni nebyli, a zahájil jejich schůzi 22. února 1787 ve Versaillu, vytkna jim za úkol, aby příjmy státu vhodným rozdělením daní zvýšili, obchod volnějším učinili a chudším třídám břemen polehčili. Ale notablové, jejichž statky žádných daní neplatily neb jenom malé, nepřijali finančních návrhů Calonnových, který ministerské křeslo musil postoupiti pletichářskému a domýšlivému Loméniovi de Brienne, arcibiskupu toulouskému, později senskému a kardinálu, jenž však též na notablech žádné důkladné pomoci nedosáhl. Notablové jsouce u národu jakožto výsadní třídy neoblíbeni, byli 25. května 1787 rozpuštěni. Po říši volalo se, aby říšští čili generální stavové svoláni byli. Král vydal dva edikty, z nichž první novou kolkovou daň na veřejné smlouvy a druhý pozemkovou daň, vynášející 24 mil. franků, zaváděl. Ale pařížský parlament nechtěl ediktu registrovati, poněvadž prý nové daně povolovati pouze generálním stavům náleží; parlament prý posud pochyboval, když takové daně registroval. Král sáhl k mimořádnému sedění parlamentu a dal v něm 6. srpna 1787 ve své přítomnosti edikty registrovati. Proti tomu ohrazoval se druhého dne parlament, prohlásil každého, kdo by edikty prováděl, za velezrádce, byl za to do Troyesu do vyhnanství poslán, ale stal se tímto odporem všudy náramně oblíbeným. Rozkvašenost mysli rozšířila se po veškeré Francii; provinciální parlamenty chovaly se jako pařížský, žádajíce za svolání generálních stavův, a v některých částech Paříže vypukly vzpoury. Ale již 20. září byl parlament zpět do Paříže povolán a vešel tam za velikého jásotu lidu. Král chtěje půjčku 440 milionů franků v mimořádném sedění parlamentu dáti registrovati, narazil nejen na odpor některých radův, ale též prince Ludvika Filipa, vévody Orleánského, který pro svou zpustlost ve všeobecném opovržení byl, ale teď svým odporem proti králi oblíbeným se stal. Druhý den po sedění 19. listopadu byl vypověděn, ale již 19. dubna 1788 dostal dovolení vrátiti se do Paříže, a jeho palác stal se střediskem všech piklů.

Premiérní ministr Loménie a jeho druhové usnesli se o zřízení nejvyššího soudu (cour plénière), který by dle platného obecného práva v poslední stolici pro celou Francii rozhodoval, čímž by parlamenty částečně byly bývaly zrušeny. Edikty o tom byly sice prohlášeny, ale nastalo takové kvašení

a takové ohrazování, že provedeny býti nemohly. Za této rozkvašenosti musil dvůr slíbiti, že generální stavy svolá. Loménie byl tak zpozdlý, že úřady a učence vyzval, aby svá dobrozdání o způsobu svolání říšských stavův a změně ústavy podali, jakoby říšští stavové ještě nikdy nebyli bývali pohromadě. V několika nedělích byla Francie politickými spisy zaplavena. Dne 18. srpna 1788 prohlásila vláda, že placení zastavuje a místo peněz papírové poukázky vydá, které později se stáhnou. Tu hrozila vzpoura. Loménie de Brienne byl 25. srpna 1788 propuštěn, dostav bohaté arcibiskupství senské, a jeho nástupcem stal se genevský kalvin Jakub Necker, jak si toho veřejné mínění přálo. Odstup a odjezd Briennův z Paříže provázely pouliční výstupy v Paříži; kardinál byl od lidu na náměstí Dauphine v obraze spálen, vojsko zakročilo, při čemž 150 lidí o život přišlo. K této rozkvašenosti přidružilo se hrozné krupobití, které valnou část úrody zemské ve Francii zničilo.

Ale Necker nebyl mužem, který by statnou rukou Francii z revolučního proudu byl vyvedl, naopak on ji přímo do revoluce hnál; nechtěl býti ministrem krále, ale národa a panovati pod jménem královým. Král mohl sám způsob svolání říšských stavův a místo schůze určit, ale Necker měl jiný zájem. Chtěje, aby třetí stav jednou tolik hlasů měl, co oba první, a tak číselně se jim vyrovnal, a pak přeje si, aby se hlasovalo ne dle stavův (kurialně), ale dle hlav, provedl to, že o těchto věcech opětnotablové rozhodnouti měli. Tito sešli se 6. listopadu 1788 a zavrhlidvojnásobné zastoupení třetího stavu; princové, vyjma vévodu Orleánského a Provenecského hraběte (pozdějšího krále Ludvíka XVIII.), podali králi představení, kdež jej na nebezpečnoství státu, revolucí hrozící, upozorňovali a prohlásili se šlechtou, že všech svých výsad se vzdají a břemena s občany rovnostejně ponesou. Otázku o způsobu hlasování neučinil k notablům zklamaný Necker.

Dne 24. ledna 1789 vyšlo nařízení o svolání říšských stavů, kteří své rokování 27. dubna ve Versaillu započítati měli; deputovaní pro jeden stav mohli býti zvoleni též z druhého stavu, i duchovní; stav třetí dostal jednou tolik zástupců kolik oba dva přední; o způsobu, kterak se bude hlasovati, zdali dle stavů neb hlav, nepravilo nic nařízení. Poslanci z provincií dostavili se v čas, ale nešťastnou nehodou nebyla Paříž 'se svými volbami hotova pročež započeti říšských stavů bylo na 4. května odročeno. V těchto několika dnech rozstoupili se po-

slanci na strany: 1. šlechtickou, která si zachování staré ústavy a odstranění zlořádů přála; 2. mírnou, kteráž o zrušení stavův a zavedení správy dle filosofických názorů svých usilovati chtěla; a konečně 3. demokratickou, která rovnost všech za cíl si vytknula. V čelo demokratů postavil se hrabě Gabriel Riquetti Mirabeau. Pocházel z Provence, byl pro svou nemravnost od šlechty provincie z jejího středu vyvržen, zřídil si soukennický obchod v Aixu, tupil šlechtu a byl od voličův aixských a marseillských za poslance zvolen. Byl to muž mravně ničemný, ale velmi nadaný. Tajní jednatelé revoluce zpracovali část vojska a vycvičili lůzu v pouličních sbězích.

Král Ludvík zahájil generální stavy 5. května 1789 po slavných službách Božích; učinil to ve veškeré královské nádheře¹⁾; v pravo od trůnu bylo duchovenstvo, v levo šlechta a v popředí třetí stav. Duchovních bylo 308, šlechticů 285 a stavu třetí 621, všech 1216²⁾.

Již dne 6. května vyzval třetí stav ostatní dva poselstvím, aby s ním ke společné zkoušce voleb se spojily, poněvadž každý poslanec zastupuje celý národ, a ne pouze svého stavu. Když oba stavy tento návrh zavrhl, prohlásil třetí stav, že žádná volba schválena býti nemůže leč v jeho schůzi; šlechta a duchovenstvo jsou prý pouze soukromníky, pokud tomu se nepodrobí. Ale oba první stavové nezůstali svornými. Šlechta rozhodla se 188 hlasy proti 47 pro zvláštní zkoušení; ale těchto 47 šlechticů, jmenovitě mezi nimi vévodové Orleanský a Liancourt-ský a Lafayette vstoupili v pikle s třetím stavem. V duchovenstvu byly 133 hlasy proti 114 pro zvláštní zkoušení voleb, ale za tohoto počtu hlasů nemohlo se duchovenstvo za stav zříditi. Necker stál na straně stavu třetího. Pokus získati a zakoupiti Mirabeaua vládou nezdařil se, poněvadž Necker v schůzi, kterou s ním po vůli králově měl, proti němu pánovitě si počínal³⁾. Dne 12. června bylo duchovenstvo na návrh Mirabeau-ův ve jménu Boha pokoje vyzváno, aby s třetím stavem se spojilo. Mezi vyjednáváním dostavili se 3 faráři

¹⁾ Když král Jindřich IV. veliký sjezd notablů v Roueně 1596 zahajoval, měl na sobě obnošenou kazajku a opíral se mezi svou řečí o svůj pádný meč. Alex. Mazas, *Gesch. d. franz. Revol.* I. 151.

²⁾ Tento počet podává Mazas I. 152 dle listin Moniteuru, pravě v poznámce 2, že z četných spisovatelů francouzské revoluce ani dva v počtu poslanců se nesrovnávají.

³⁾ Alex. Mazas I. 155.

z provincie Poitou-ské do třetího stavu a usadili se tam, po nich šest, mezi nimi abbé Gregoire ¹⁾, a potom ještě tři. Dne 17. června prohlásil se v nočním sedění třetí stav za jedině zákonitě sbromáždění a přijal na návrh advokáta Legranda poslance z Berri, název: *národní shromáždění* (assemblée nationale). Tím začala již vlastní revoluce. Snad bylo by bývalo lze ještě pomoci, kdyby král ze šlechty a duchovenstva byl panskou komoru zřídil.

Za tohoto stavu oznámil král, že 23. června královské sedění bude; tu spěchali hned zástupové do Versaillu. Ačkoli králova vůle předsedům tří stavů oznámena, a spolu jim řečeno bylo, že síně bude zavřena, aby ke královskému sedění připravena býti mohla: dostavili se tam přece poslanci třetího stavu, a nalezše dvěře zavřeny, byli Baillyem, kterýž jako nejstarší byl jejich předsedou, do míčovny vedeni, kde přísahali, že se nerozejdou, pokud Francii ústavy nedají. Tuto přísahu podepsali všichni až na poslance languedocského Martina z Aucku, jehož život za to přišel v nebezpečenství ²⁾. Následujícího dne shromáždil se třetí stav v chrámě sv. Ludvíka, a den potom připojilo se k němu 148 členů duchovenstva, majícího v čele arcibiskupa viennského Le Franc-a de Pompignan, arcibiskupa bordeauxského Championa de Cicé, biskupa chartreského Lubersac-a, biskupa coutanceského Talaru-a de Chalmazel a biskupa rodezského Seignelai-Colberta ³⁾.

Dne 23. června konalo se královské sedění. Král v průvodu ministrů vstoupil do síně: jediný Necker chyběl a zanedbal tak svou povinnost. Král pokárav dosavadní nepořádek, kázal říšskému pečovníkovi, aby dva dekrety přečetl. První z nich zrušil usnesení ze 17. června, kterým třetí stav za národní shromáždění se prohlásil, jako nezákonitě, a druhý obdařil Francii velikými svobodami, jsa listem svobod. V závěreční řeči velel král stavům, aby se v okamžení rozešly a druhý den každý stav o sobě ve své zasedací síni se shromáždily. Po těch slovech opustil síň. Duchovenstvo až na několik farářů (Grégoira, Dillona a j.) a šlechta uposlechly. Jen poslan-

¹⁾ Mémoires de Grégoire († 1831), précédés d'une notice hist. sur l'auteur par M. H. Carnot. Par. 1837. 2 T. — Krüger: Gregoire nach seinen Denkwürdigkeiten mit Vorrede von C. Hase. Lpz. 1838. — Srv. Tüb. Q.-Schr. 1838. seš. 4., str. 720—741.

²⁾ Mazas I. 157, 158.

³⁾ l. c. str. 158, 159.

cové třetího stavu zůstali na svých místech. Trapné ticho rozhostilo se po sněmovně. Po nějaké chvíli vrátil se vrchní obřadník Brézé do sněmovny a opětoval jim královský rozkaz. Tu povstal hrabě Mirabeau a pravil: „Umysly, které králi vnuknuty byly, jsme slyšeli; my jsme zde z vůle národa a jenom hmotná moc může nás přinutiti, abychom šli ¹⁾“. Třetí stav nerozešel se a prohlásil na návrh abbé Sieyese, generálního vikáře chartreského a spisovatele pověstného spisu: „Co jest třetí stav?“, že osoba poslancova jest nedotknutelnou. Druhý den potom připojila se druhá část duchovenstva, majíc v čele Talleyranda, biskupa autunského, počtem 150, k třetímu stavu a den potom 47 členů šlechty, mezi nimi vévoda Orleanský ²⁾. Král jsa zstrašen, jakoby o život jeho a život královské rodiny šlo, vyzval výslovně zbývající část duchovenstva a šlechty, aby se s třetím stavem spojily, což se 27. června stalo, a podepsal již tím vlastně ortel nad sebou. Jméno: „národní shromáždění“ bylo odstraněno, na jehož místo vstoupil opět název: „generální stav“ (états généraux).

Brzo potom nastaly v Paříži nepokoje; král, poznáv nevhodné a nepoctivé počínání Neckerovo, který se stranou Orleanskou pikle kul, propustil jej 11. července a kázal, aby z tábora maubeugeského tři brigády zavolány byly. Zpráva o propuštění Neckerově a vojenských opatřeních králem vyvolala vzpouru v Paříži. Francouzské gardy, jinak zbabělé, pozdvihly se proti svým důstojníkům, opustily kasárny a utekly se mezi zástupy lůzy. Tisícové ozbrojení táhli městem; jedna část učinila 13. července útok na klášter sv. Lazara, zloupila a zapálila jej. Jiný zástup dobyl vězení la Force a propustil z něho všechny, kteří tam pro dluhy seděli.

Za těchto zmatků zmocnil se pařížský volební výbor, který proti všemu právu a řádu se nerozešel, nejvyšší moci a zřídil hned národní ochranu (gardu). Poněvadž neměli zbraně, zmocnili se pušek a pistol puškařů, dobyli invalidovny a odvezli odtud 20 děl a 30.000 pušek. Dne 14. července táhlo 50.000 lidu k bastille, státnímu to vězení, kterou po krátkém

¹⁾ Výrazy, jichž Mirabeau užil, byly později změněny, jakoby byl o bodácích a otroku mluvil. Syn jmenovaného obřadníka uvedl jeho výrok na pravé znění 9. března 1833 v komoře pairské, a dovolával se svědectví některých pairů, kteří tenkrát ve Versaille sedění přítomni byli a jemu též přisvědčili. l. c. str. 163. pozn.

²⁾ l. c. str. 163. 164.

odporu velitel Launay vzdal. Bastilla byla se zemí srovnána, a sedělo v ní pouze 7 vězňů: 4 pro falšování smének, 2 cizozemští špehouni a jeden ničema. Vůdcové vzoury zmocnili se městské (municipální) vlády v Paříži, jejíž nejpřednější úředníci byli povražděni, mezi nimi měšťanosta (maire) Flesselle; Bailly byl za maira provolán. Král jmenoval prvním ministrem barona Breteuila místo Neckera, ale národní shromáždění rokovalo o adrese ke králi v prospěch Neckerův, a zvěděvši o zřízení národní gardy, usneslo se o poselství ke králi, aby vojsko od Paříže vzdálil a národní gardu potvrdil. Král zamítl obojí žádost. Hrabě Artois, princ Condé a maršálek Broglie přimlouvali králi, aby v čelo vojska se postavil a pořádek zavedl. Král slíbil to, ale v noci přemluvil jej vévoda Liancourtský, že se tohoto úmyslu vzdal.

Král odebral se do národního shromáždění a vyzval je, aby nepořádkům v hlavním městě konec učinilo. Dle přání národního shromáždění propustil ministerstvo a povolal Neckera nazpět, a kázal odtáhnouti vojsku od Paříže a Versailles. Místo aby v čele 50.000 mužů vojska, které měl pohotově, národní shromáždění rozehnal a pořádek v Paříži obnovil, odebral se na pozvání pařížské municipality (městské vlády) do Paříže: versailleská garda doprovodila jej do Sevresu, kdež jej 200.000 Pařížanův jako nějakého zajatce převzalo a do hlavního města dovedlo. Na radnici potvrdil Bailly za maira pařížského, pařížskou národní gardu a generála Lafayettea, známého z války o osvobození Severních amerických obcí, za jejího vrchního velitele. Král musil si dáti na klobouk trojbarevnou kokardu. Však snaha strany Orleanské, provolati vévodu Filipa za generálního místodržitele, nezdařila se.

Dobyť bastilly rozlétlo se bleskem po Francii. Na všechny strany byli rychlí poslové vysláni, oznamující příchod loupežníkův a cizího vojska a vyzývající lid k odporu a ozbrojení. Rolníci a měšťané ozbrojili se a vrhali na zámky šlechticů, zapalovali je a vraždili jejich pány. V městech a vesnicích opakovaly se vraždy pařížské; lůza zabíjela boháče a vznešené osoby a nosila jejich hlavy na bidlech. V 8 dnech byla celá Francie ozbrojena, parlamenty a všechny soudy zmizely, nebylo zákona, soudce a moci, kteří by staré ústavy chránili. Sám Necker, který za velikého jásotu 28. července do Versailles přišel, a 30. července na radnici v Paříži lidu se ukázal, a

tak svůj poslední vítězný pochod slavil, poznal, že vláda, řídící se jeho radou, poslední zbytek moci ztratila.

Za těchto bouří radilo se národní shromáždění o nové ústavě a usneslo se 4. srpna, že prohlášení lidských práv jí předesláno bude. V témž sedění, které od 8. hodiny večerní až do 2. v noci trvalo, četl poslanec Target návrh prohlášení k lidu, aby pokoj obnoven byl. Tu pravil vikomt de Noailles, že pokoj se nevrátí, pokud něco pro lid se neučiní, rovnost daní nezavede, a soustava feudální neodstraní. Po jeho slově nastal zápas v obětavosti: šlechta vzdala se svých titulů, znaků, robot a veškerých svých práv a výsad; a duchovenstvo desátků, vymíníc si náhradu, a štolních dávek. Vyšší duchovenstvo nabízelo již před svým spojením s třetím stavem 30 milionů státním pokladnám a potom s nižším duchovenstvem docela 400 milionů¹⁾ na podporu státní bídy, a teď navrhovalo, aby církevní statky berní podrobeny byly. Dne 10. srpna žádal arcibiskup pařížský Juigné, otec chudých, aby desátky byly zrušeny, až církev dostane státem náhradu, aby služby Boží důstojně mohly dále se konati. Ale jednatelé domu Orleanského přišli do Versaillu a žádali za hlavy 11 biskupův a 6 farářů, nebudou-li desátky bez výkupu neb náhrady zrušeny. Psanské listiny kolovaly 11. srpna v sedění, které desátky bez náhrady zrušilo, čemuž i pověstný demokrat abbé Sieyes se protivil.

Šlechta a duchovenstvo byly zničeny; i vojsko bylo trůnu odňato; národní shromáždění předsalo mu novou přísahu, že bude národu, králi a zákonu věrným, a zbraně nikdy proti spoluobčanům neužije, leč od důstojníků národní gardy vyžváno bude.

Aby mužové převratu, kteří se „přáteli svobody“ nazývali, úplně volné pole měli, musili krále s národním shromážděním do Paříže dostat. Jejich snahou vypukla najednou v pondělí 5. října v Paříži na všech stranách vzpoura; hlavní úkol připadl tenkrát ženským a za ženské oblečeným mužským; rozléhalo se heslo: „Chléb a do Versaillu.“ 6—7000 žen, majících v čele vzteklici Théroignu z Mericourtu a jakéhosi Maillarda, který při dobytí bastilly se vyznamenal, dalo se na cestu. Četní připojili se k nim, a konec průvodu tvořilo 200—300 najatých zákeřníků. Okolo 4. hodiny přitáhl průvod do Versaillu; potom v noci Lafayette s národními gardami. Onen průvod

¹⁾ Církevní statky měly cenu asi 2000 milionů franků.

zosnovali vévoda Orleanský a Mirabeau, jehož účelem bylo zabít královnu Marii Antoinettu, která statně po boku svého manžela stála a v největší nenávisti u spiklenců byla, provolati vévodu Orleanského za general-lieutenanta (správce) říše a pak zvoliti za krále. Král zakázal svým strážím prolévati krev a přijal s veškerou vlídností deputaci žen, kteráž na něm pomoci v nouzi o chléb žádala. Deputace vrátila se spokojena k ženám, které však spokojeny nebyly a své posly oběsiti chtěly. Druhá deputace byla poslána ke králi večer okolo hodiny osmé, a lůza začala útočiti na zámek. Noc učinila konec boji. V noci přitáhl Lafayette, učinil nutná opatření k obraně zámku a přiměl krále, že se okolo 2. hodiny v. noci odebral na odpočinek. K ránu okolo 5. hodiny učinili spiklenci s lůzou útok na královský zámek, zavraždili tělesné strážce, které svých míst statně hájili a královně tak času poskytly, aby zavraždění ušla. Konečně přibyl Lafayette, aby krále zachránil. Král a královna musili se lidu s pavlánu ukázati. Tu nastalo volání: „Král do Paříže“; král povolil, a národní shromáždění usneslo se na návrh Mirabeau-ův, že s králem nerozlučitelně spojeno jest, do Paříže se odebere a 100 členy krále tam provodí. Král nastoupil na svou bolestnou cestu do Paříže okolo 2. hodiny odpoledne 6. října, jsa obklopen lůzou, která v čele hlavy tělesných strážců na pikách nabodané nesla, a přibyl o 9. hodině večerní ku pařížské radnici, kde rozléhal se křik: „na lucernu.“ Ale nikdo neopovážil se sáhnouti na krále. Král ubytoval se v Tuileriích, kdež přes 100 let královská rodina nehydlila, a dostal národní gardu za stráž, tak že byl jejím zajatcem. Ale hlavního účelu sběhu a těchto výtržností nedosáhli spiklenci.¹⁾

Král musil do Paříže národní shromáždění povolati, které tam svá sedění 19. října 1789 v arcibiskupském paláci zahájilo, později je do jízdárny přeložilo, ale pokoje v lidu nezavedlo.

Mirabeau jsa v dluzích, postoupil po návrzích věrných služebníků králových, přijal od nich na dvakráte 395.000 franků²⁾, zavázal se králi ke službám, ale žádal, aby jeho ministrem jmenován byl, by jeho prospěchů lépe hájiti mohl, však Necker a Lafayette skřížovali jeho nové záměry. Mírnější strana v národním shromáždění, tak zvaní konstitucionální, a duchovenstvo

¹⁾ Srv. Mazas 1. c. str. 182—197.

²⁾ 1. c. str. 200., dle Červené knihy, seznamu tajných pensí.

byli v Paříži týráni, tak že četní z nich, konečně 300, vzdalo se svých mandátů, na něž potom fanatičtí revolucionáři zvoleni byli. Teď obrátili se revolucionáři proti církvi, aby Francii katolického rázu zbavili, což po rozumu Mirabeau-ově podmínkou bylo, aby svoboda prospívala.

Poněvadž finanční bída státu velikou byla, prohlásil arcibiskup pařížský, že veškeré zbytečné stříbrné a zlaté kostelní nádobí na její zmírnění se prodá. Tu učinil nehodný autunský biskup Talleyrand 10. října návrh, aby „veškeré církevní jmění za národní prohlášeno a na zaplacení státních dluhů zabaveno bylo“. Poněvadž proti tomuto návrhu mocné hlasy se ozývaly, jako abbé Maury¹⁾, Sieyes a jiní, dělali nepřátelé církve, jakoby od prvotního návrhu upouštěli, a pouze o to šlo, aby biskupství, opatství a převorství, která posud král propůjčoval, též duchovenstvu ze správy duchovní se dostávala, kdyby národu náležela, a povolali si na pomoc též lůzu. Dne 20. října byl na královském paláci seznam těch, kteří za církvev se přimlouvali, a spolu nabízena cena 1200 livrů každému vlastenci, kdo je zabije. Dne 31. října byly dvory arcibiskupského paláce zákeřníky naplněny. Ale i při tomto hrozném násilí nebyla většina v národním shromáždění pojištěna, pročež věc odložena byla. Dne 2. listopadu dostavili se již o 6. hodině ráno zákeřníci, ozbrojení pikami, na místo a hrozili, že všechny biskupy a kněze pobijí, zvítězí-li duchovenstvo. Za tohoto hrozného nátlaku byl návrh 568 hlasy proti 346 (246 poslanců chybělo) přijat, a usneseno: 1. že církevní statky jsou národními a budou hypotekou nového státního dluhu, ale národ postará se o náklad na služby Boží a výživu duchovenstva; 2. že dotace farářova nesmí býti menší 1200 livrů²⁾, do čehož nebude se počítati byt a zahrada; 3. že s prodejem církevních statků až k obnosu 400 milionů 9. dubna 1790 se započne. Na tyto statky byly vydány poukázky (assignaty), které průběhem revoluce, do nekonečna byvše rozmnožovány, konečně úplně ceny pozbyly. Množství nabízených církevních statků ke koupi učinilo jejich cenu skrovnou, a stát nemohl z výnosu ani náklad na služby Boží zapravovati. Církevní jmění protestantské zůstalo nedotknutým.

1) Hergenröther: Card. Maury. Würzb. 1878.

2) Livre = 40 kr. r. č. — Prat: Essai hist. sur la destruction des ordres relig. en France au 18. siècle. Paris 1845.

Teď přišly na řadu řehole. Advokát Treillard učinil 11. února 1790 návrh, aby všechny duchovní řády a řeholní sliby zrušeny byly. Odpor biskupů proti němu nezmohl ničeho. Biskup nancy-ský vyzval shromáždění, aby římsko-katolické, apoštolské náboženství za náboženství státní prohlášeno bylo; ale levice sněmu zamítla to potupně. Po dlouhém rokování od 11.—13. února bylo 13. února takto usneseno: 1. Zákon neuznává pro budoucnost žádného slavného slibu ani jednoho ani druhého pohlaví; všechny řády a kongregace s takovými sliby zrušují se v říši a nesmějí více zřizovati. 2. Všichni řeholníci a řeholnice mohou své kláštery opustiti, když se u místních úřadův oznámí a dostanou výslužné (pensi); o veřejných vychovávacích ústavách a sirotčincích rozhodne se později. 3. Řeholnice mohou ve svých domech, v nichž právě jsou, zůstatí a jsou vyňaty z předpisu, který řeholníky zavazuje, aby z více domů v jednom se shromáždili. Brzy potom byly klášterní statky ku prodeji určeny, a výslužné platilo se špatně a bylo brzy na jednu třetinu ($\frac{1}{3}$) sníženo. Demagogové namlouvali lidu, že klášterní ctnosti jsou vynuceny, a klášterníci s jásotem svá vězení opustí. Ale k své mrzutosti viděli, že řeholnice svých domů neopouštěly, podobně přechetní řeholníci. Řeholníci měli mnoho odpadlíků, z nichž mnozí, jako Fouché a Chabot, hroznými zuřivci se stali. Přísné řády jako trappisté měli jich nejméně.

Potom vložilo národní shromáždění ruku na církevní ústavu, kterou pokalvinčilo tak zvanou *občanskou ústavou duchovenstva*¹⁾. Výbor pro církevní věci (comité ecclésiastique), jehož členové byli větším dílem jansenističtí advokáti Camus, Treillard, Lanjuinais, Martineau, vypracoval nový církevní řád, který starou ústavu zničil, a 12. července 1790 bez ohledu na odpor četných deputovaných přijat byl. Bylo stanoveno: 1. 136 biskupství²⁾ se ve Francii zrušuje, a dle nového rozdě-

¹⁾ Sciout: Hist. de la constitution civile du clergé. Paris 1872. 3 T.

²⁾ Myšlénka rozdělení Francii na kraje (departements) a zničení tak veškerá historická práva a všechny historické upomínky, jest původu kalvinského; pochází od admirála Coligni-ho. Demokrat Sieyes nalezl tento plán v papírech vojvody z Rohanu, náčelníka Hugenottů, které byly v archivu ministerstva vnějších věcí uloženy, a dal jedním poslancem návrh na rozdělení dosavadních vojvodství a hrabství v kraje učiniti, proti čemuž zprvu i Mirabeau byl. Mazas I. 202, 203.

lení říše na kraje (departements)¹⁾ bude tolik biskupství, kolik krajů: 83; 2. posavadních 18 arcibiskupství uvede se na počet 10; 3. pravomocnost všech cizích arcibiskupův a biskupů ve Francii přestává; 4. v každém biskupství přistoupí biskup a občanský úřad k novému opsání far; 5. každý biskup jest spolu farářem svého stoličného chrámu a spravuje jej svými vikáři (kaplany); 6. v každé diecési zřídí se seminář; 7. vikáři kathedrálního kostela a představený semináře se svými dvěma zástupci tvoří radu biskupovu, který bez ní nic činiti nesmí; 8. všechny hodnosti a kanonikáty při stoličných a kollegiálních chrámech a všechna převorství se zrušují; 9. biskupové a faráři budou od obyčejných volebních sborů departementu voleni; biskupa potvrdí a posvětit metropolita, a metropolitu nejstarší biskup provincie; faráři představí se svému biskupu ku potvrzení; před posvěcením zaváže se biskup před municipálními úředníky, lidem a duchovenstvem přísahou, že národu, zákonu a králi věrným bude a s veškerým úsilím občanskou ústavu zachová; touž přísahou zavážou se též faráři; 10. faráři mají právo sami si své vikáře voliti; 11. biskupové oznámí svou volbu apoštolské Stolicí na znamení své pravověrnosti. Kdežto národní shromáždění touto občanskou ústavou duchovenstva ústavu církve katolické zničilo, ponechalo reformovaným, jmenovitě v Elsasku, úplné volnosti, aby si své církevní věci sami upravili.

Lepší část duchovenstva pracovala o to, aby jeho občanská ústava provedena nebyla. Biskupové obrátili se na apoštolskou Stolicí; 30 z nich, kteří byli spolu poslanci, podali ohrazení sněmu, žádající za suspensi, až by papež zde rozhodl, a spolu za národní církevní sněm. K těmto biskupům přidalo se 19. listopadu 98 jiných duchovních členů národního shromáždění, potom 105 francouzských a 14 cizích biskupů, kteří

¹⁾ Roku 1789. bylo ve Francii: 18 arcibiskupství se 108 suffraganními biskupstvími, 5 biskupství náleželo k cizozemské metropoli Treviru, a 5 biskupství bylo na ostrově Korsice. Seznam těchto biskupství s jejich příjmy a držiteli onoho roku viz ap. Mazas, I. 67—73. — Mužských opatství bylo 660, ženských 250 (l. c. str. 68—74); far 33.600; veškerého duchovenstva, světského a řeholního, přes 400.000; příjem duchovenstva činil ročně asi 200 milionů franků, z čehož platilo jako dobrovolný dar na státní potřeby 11 milionů franků (l. c. str. 75.). Příjmy duchovenstva plynuly dílem z pozemků, dílem z desátku (l. c. str. 76.). Desátek dělil se na tři díly stejné: pro faráře, kostel a chudé osady (l. c. str. 77.).

části svých diecézí ve Francii měli. Četní biskupové obrazovali se mimo to pastýřskými listy proti této občanské ústavě. Ale revolucionáři neustoupili ani o krok. Mirabeau († v dubnu 1791) tvrdil, že věc článků víry se netýká, a papež jako cizí kníže zde nic poroučeti nebude; Maury nezmohl zde svou výtečnou řečí ničeho.

Dne 27. listopadu usneslo se národní shromáždění, že všem biskupům a duchovním správcům v 8 dnech na občanskou ústavu přísahati jest, a kdo by toho neučinil, tím svého místa se vzdává; kdyby metropolita nebo nejstarší biskup nově zvoleného posvětití nechtěl, může to každý jiný biskup učiniti; co do potvrzení a kanonické instituce pojmenuje občanská vláda některého biskupa, který by mu ji udělil.

Necker naléhal co nejuslovněji na krále, aby tuto občanskou ústavu duchovenstva potvrdil, který však pro svědomí a jsa papežem varován, to učiniti se zdráhal, až k tomu konečně hrozbou, že výstupy říjnové opakovati se budou, 27. prosince přinucen byl. Hned bylo ustanoveno, aby 4. ledna 1791 všichni duchovní členové národního shromáždění v jeho středu slavně na občanskou ústavu přísahali. Ještě před touto lhůtou učinil to Grégoire, farář z Embermeneilu, háje se řečí, a po něm ještě jiných 30 farářů.

Dne 4. ledna 1791 byla sněmovna otrhanci (sansculotty = bezkalhotníky), kteří hrozně hulákali, obležena. Protestant Barnave, chtěje vítězství revoluce dokonalým učiniti, provedl to, že přítomní duchovní členové jménem voláni byli. První byl volán Bonnac, biskup agen-ský, který prohlásil, že časné statky rád oželí, ale svou čest a víru ztratiti nechce; obě by pozbyl, kdyby oné přísahy učinil. Podobně mluvili, kteří po něm voláni byli, až na jednoho. Bylo to vítězství církve, kterého se jakobini nenadáli; proto zuřili. Grégoire vstoupil na řečníště a dokazoval duchovenstvu na pravici sedícímu, že národní shromáždění nikoho k ničemu touto přísahou nezavazuje, co by katolickému náboženství se protivilo. Jeho řeč přerušili biskupové a kněží na pravici sedící, volajíce, „aby tento výklad zákonem učiněn byl.“ Ale národní shromáždění zamítlo to; tu otevřely se oči mnohým duchovním, kteříž onu přísahu učinili, přešli počtem 20 na pravou stranu a odvolali svou přísahu. Bylo usneseno, aby všichni duchovní, kteříž oné přísahy neučiní, svých míst pozbyli a jiní na ně dosazeni byli. Z biskupův učinili onu přísahu jen 4: arcibiskup senský Lo-

ménie do Brienne a biskupové Talleyrand autunský, Savine vivierský a Jarante orleánský: 127 biskupů pozbylo raději svých biskupství nežli své víry. Též největší část farářův a kaplanů (vikářů) přes 50.000 odepřeli přísahu a byli vypuzeni. Tak byli kněží „přísežní“ (assermentés) a „nepřísežní“ (insermentés), ústavní čili konstitucionální a neústavní čili nekonstitucionální. Fary obsazovaly se přenesnadhě a též biskupství. Nově zvolení biskupové Expilly pro biskupství quimperské a Marolles pro soissonske nemohli najítí světitele a byli teprve 23. února 1791 odpadlíkem Talleyrandem za assistance dvou biskupů in part. Miroudota z Babylona a Gabela z Lyddy posvěceni. Dne 18. března byl Gabel jenom 500 voliči za arcibiskupa pařížského zvolen.

Kněží církvi věrní pokládali konstituční za odpadlíky, kteříž opět je za nepřátele svobody prohlašovali; upřímní katolici nedali si od přísežních svátostmi přisluhovati, a král měl ve své kapli jenom nepřisežné. Četní konstitucionální kněží opustili svůj stav a vrátili se do stavu laikalního; biskup Talleyrand učinil totéž a oženil se († v Paříži 17. května 1838). Farář Grégoire obdržel za odměnu biskupství blois-ské za života řádného biskupa a přijal zuřivce Chabota, bývalého kapucína, za generálního vikáře. Četní nepřisežní duchovní byli v provinciích zavražděni.

V provinciích povstaly nepokoje. Protestanté v Languedocu pozdravovali začátek revoluce s velikou radostí, zakládali první revoluční kluby, doufali ve vítězství svého učení a nemohli se přemoci, aby své nenávisti na katolíky krvavě nevyhlili. Za příčinou sporu, který reformovaní vyvolali, vrhlo se náhle 14. června 1790 15.000 protestantů z Vaunage a Gardonnenque na Nimes, učinili mezi katolíky velké krveprolití, zpusťovali kostely a vyloupili kláštery; 300 mrtvol leželo na ulici, počet raněných byl třikrát tak veliký, a hlavy katolíků nosily se na pikách. Protestanté stali se pány města, a 1200 rodin opustilo svou otčinu. Uprostřed července chtěli reformovaní v Montaubanu svou sílu na katolicích zkusiti, kteří však 30 svých odpůrců zabili. Podobné nepokoje vypukly v Cahorsu, Rochelle, Nancy a Toulouse ¹⁾.

Apoštolská Stolica sledovala s velikou pozorností průběh událostí ve Francii. Dne 10. července 1790 psal Pius VI. králi

¹⁾ Mazas I. 238—240.

Ludvíku XVI., že není v jeho moci, aby odstupoval práva jiných, jmenovitě práva církve, odstoupiv práva koruny. Potom napomínal několika brevy francouzské kardinály, arcibiskupy a biskupy k stálosti. Brevem „Caritas“ z 13. dubna 1791¹⁾ zavrhl občanskou ústavu duchovenstva, suspendoval všechny přísežné duchovní všech řádův a hodností a prohlásil nové volby a svěcení za neplatné a svatokrádežné. Jakobini²⁾, chtějící se papeži pomstít, vyvolali v papežských územích, Avignoně a Venaissině, revoluci, francouzské voje vtrhli tam 24. prosince 1790 a národní shromáždění přivtělilo toto území dekretem od 24. září 1791 ku Francii. Nová svoboda začala v Avignoně, Carpentrase a Venaissině vazbou 620 osob, které ten zločin spáchaly, že byly papežské vládě věrnými. Četní železnými tyčemi usmrceni, Jourdan zvaný „řezač hlav“ nadělal si zde velikých peněz; později však padla též jeho hlava pod guillotinou. V Paříži posadili obraz papežův v rouše papežském, s bullou v ruce, na oslá, vodili městem a spálili jej konečně.

Stav králův byl hrozný. Již v březnu 1791 rozptýlili jakobini „spolek přátel monarchické ústavy.“ Lafayette sužoval krále, kterému ze všech stran schválně příkoří se dělo. Král viděl svou spásu jenom v útěku k severní armádě, které velel Bouillé. Prchal tam, ale byl od poštmistra Droueta ve Varennesu poznán a zatčen a do Paříže zpět uveden; za to jeho bratr hrabě provenský šťastně ušel jinou cestou. V Paříži uchopilo se národní shromáždění vlády, a suspendovalo královskou moc. Dne 25. června přibyl král večer do Paříže a byl od lidu mlčky přijat; jeho obličej byl pokojný, za to byla královna rozjitřena. Poněvadž vystěhovalců přibývalo, nařídilo národní shromáždění 9. července, aby se v měsíci domů vrátili, a hrozilo neposlušným z nich trojnásobnou daní.

Konečně bylo národní shromáždění s novou ústavou, ovšem mrtvým to dítkem, hotovo, kterou král 13. září 1791 potvrdil, čímž jeho suspense se skončila. Národní shromáždění, vyplnivši svůj úkol jako ústavodárné, skončilo svou činnost 30. září 1791, po němž mělo následovati zákonodárné shromáždění.

¹⁾ Hulot: Collectio brevium atque instructionum Pii VI. etc. pag. 18 sqq.

²⁾ Tento název dostali radikální poslanci v Paříži, kteří se v dominikánském klášteře sv. Jakuba scházeli a klub s pevnými stanovami utvořili. I nečlenové sněmu mohli býti přijati. Klub rozšířil se po veškeré Francii.

§ 552. *Zákonodárné shromáždění (1791—1792); národní konvent (21. září 1792 až 26. října 1795), directorium (1795—1799) a sekta théophilanthropů.*

Na návrh Robespierrov¹⁾ usneslo se národní shromáždění, že žádný jeho člen do zákonodárného zvolen býti nesmí; tak stalo se, že četní statní konservativní mužové zvoleni býti nesměli, a radikálové při slabém účastenství voličů ve volbách vrchu nabyli. *Zákonodárné shromáždění* započalo se 1. října a skládalo se ze 745 členů, z nichž bylo 300 advokátů, větším dílem chudších, 70 literátův a 70 konstitucionálních duchovních. Byly v něm tři strany: 1. rozhodní jakobini na levici přes 130; 2. 200 ministeriálních (feuillants) na pravici, a 3. nerozhodní. Mezi jakobiny vynikali girondisté, tak zvaní po svých náčelnících z departementu Gironde, kterými byli: Vergniaud, Guadet, Isnard, Gensonné, Brissot. Hlavní radikálové z národního shromáždění zůstali v Paříži a opatřili si tam zatím výnosná místa. Robespierre stal se veřejným žalobcem při hrdelním soudě senšského departementu, Péthion mairem pařížským, Danton přísedícím městské rady a Manuel jejím syndikem. Marat dělal veřejné mínění svými krvežíznivými listy.

Noví zákonodárcové přetvořili manželské právo, dovolili 14. září 1792 rozvod manželský a ustanovili, že manželství musí se uzavírat pod trestem neplatnosti před municipálními úředníky a 4 svědky. Církev připustila tento civilní sňatek jako pouhý občanský úkon, a papežský výnos z 28. května 1793 prohlásil svolení snoubenců k manželství před 2 svědky za dostatečný, když řádný oprávněný farář chybí²⁾. Ve dvou letech měla Paříž 5.900 manželských rozvodů. Tendence zákonodárného sboru v tomto ohledu jest i v tom viděti, že těhotným nevěstkám pravidelné podpory povolilo.

¹⁾ František Maximilian Marie Isidor Robespierre narodil se 6. května 1758 v Arrase, byl syn advokátův, dostal od arraského biskupa Conziého bezplatné místo v kolleji Louis le grand v Paříži a vynikal mezi svými druhy pilností. Skončiv právnická studia stal se r. 1783. členem biskupského soudu v Arrase a potom tam advokátem. V Arrase byl za poslance do národního shromáždění r. 1789. zvolen, držel se Dantona a Marata, hájil všech násilností a ohavností lůzy, ale nevynikal nijak obzvláště.

²⁾ Collectio brevium et instr. Pii VI. T. II. 168—174; Roskovány: Matrimonium in Ecclesia cath. I. 437.

Poněvadž nepřisežní kněží, majíce od apoštolské Stolicе rozsáhlá plnomocenství, v tichosti působili, obrátila se proti nim zuřivost nových zákonodárců. Na návrh Františka z Neufchateau bylo 29. listopadu 1791 usneseno, aby všichni kněží, třeba veřejného úřadu neměli, občanskou přísahu učinili pod ztrátou všech pensí a nebezpečenstvím, že v podezření vzpoury a zrady přijdou, v kterémžto případě musí se odebrati na místo úřady jim vykázané. Ačkoli král tomuto zákonu schválení odepřel, byl přece v mnohých departementech prováděn. Ale věrní katolíci neobcovali se státními duchovními, obzvláště ve Vendée, Bretagni a Anjou, a chodili na služby Boží nepřisežných kněží do soukromých bytův a odlehlých míst. Toto všechno dráždilo revolucionáře. Dne 6. dubna 1792 zakázalo zákonodárné shromáždění nositi duchovní roucho, 28. dubna zrušilo všechna duchovní bratrstva a spolky a 28. května ustanovilo na návrh kalvína Františka z Nantesu, aby všichni kněží, kteří občanskou přísahu odepřeli, neb ji odvolali, byli deportováni a sice všude, kde 20 občanů za to žádati, nebo nebezpečenství nepokojů hroziti bude, odsouzení musí ve 24 hodinách opustiti okres, ve 3 dnech departement a ve 30 dnech zemi; kdo zůstane zpět nebo se vrátí, propadne 10letému žaláři. Dekret byl bez ohledu na královské veto prováděn, na mnohých místech s nesmírnou horlivostí, a tak zuřilo pronásledování na všech stranách. Dne 17. srpna byly všechny ženské kláštery zrušeny, dne 23. a 25. srpna všechny církevní dávky a náhrady a 26. srpna vyhnanství na všechny kněze, kteří by přísahu odepřeli, beze vší podmínky vysloveno. Z toho ze všeho byl katolický lid rozhořčen. V Mende, Vanesu a Jalesu utvořily se ozbrojené spolky na ochranu kněží. Ve Vendée a bývalém papežském Carpentrase drželi se katolíci statně. Pařížští revolucionáři pokládali tyto občany, králi a církvi věrné, za povstalce. Vendejští podlehli konečně vojsku republikánskému, ale vybojovali si konečně přece smlouvou nantesskou svobodu víry v únoru 1795¹⁾.

Hrůzovláda nabývala vrchu. V březnu 1792 byli ministeriální (feuillants) svrženi, a girondistické ministerstvo utvořeno. Robespierre, Danton, Marat a Chabot dostávali veliký vliv, a zuřivci z girondistů, tak zvaný „Vrch“, panovali zákonodárnému sboru. Dne 20. června vrazil sládek Santerre s otrhanci a lůzou do královského zámku a vnikl do komnat krále

¹⁾ Boj Vendejských vypisuje zevrubně Mazas II. 130—178.

a královny, kteří jenom svou neohrožeností život zachovali. Veřejně žádalo se za sesazení královo. Když prohlášení spojených panovníků císaře Františka II. a pruského krále Fridricha Viléma a nejvyššího velitele spojeného vojska vévody Brunšvického do Paříže ke konci července přišla, rozpálila nesmírně revolucionáře a urychlila útok na Tuilerie 10. srpna. Král s královnou prchl do zákonodárného shromáždění, kteréž o jeho sesazení se radilo, jej také týž den 10. srpna sesadilo, a se usneslo, aby tento sbor se rozešel jako na nevhodné ústavě spočívající, a národní konvent v září se sešel. Král a královna byli uvězněni nejprve v paláci Luxemburku, potom v Templu. Bylo nové ministerstvo sestaveno, jemuž nejvyšší správa svěřena byla. Danton stal se v něm ministrem spravedlnosti.

Hned ten den po zajetí králově byli nepřisežní kněži v Paříži vyhledáváni a zavíráni. Pro jejich veliký počet byly karmelitánský klášter a seminář sv. Firmina v žaláře proměněny. Deportační dekret byl 26. srpna obnoven a zostřen. Na průvodních listech byl jim směr cesty předepsán, aby bylo lze na cestě je opět zatknouti neb i zákeřnický zavraždit. Skutečně četní přišli na útěku o život nebo byli oloupeni. Počet deportovaných činil okolo 50.000.

Postup spojenců proti Paříži byl vhod revolucionářům. Danton žádal, aby všichni podezřelí v Paříži byli jati. Na jeho návrh byly brány Paříže 48 hodin zavřeny, a všichni nepřisežní kněží a všichni nějak podezřelí jati a do vězení uvrženi. Dne 2. září prohlásil Danton, ministr spravedlnosti, v zákonodárném shromáždění: „Hrubá střelba, kterou jest slyšeti, nezní na výstrahu, ale dobání nás k útoku na nepřátely; čeho potřebujeme, abychom je přemohli? odvahy, zase odvahy a stále jen odvahy, a Francie bude zachráněna.“ Okolo 4. hodiny zastavilo se sedění v sněmovně, a začalo vraždění v žalářích. Městská rada zřídila v každém žaláři soud, skládající se ze soudců vybraných z nejnižší třídy lidu, který všechny pro policejní přestupky zavřené propustil a všechny pro skutečné neb domnělé zločiny proti revoluci spáchané do pobočných dveří na dvůr vedoucích odkázal, kde najatí vrahové meči, sekerami a bodáky je zabíjeli. Toto vraždění trvalo 7 dní. Těchto ubohých bylo 8—12.000, mezi nimi 440 kněží. Nejznamenitější oběti byli: Dulau, arcibiskup arleský, 87letý stařec; bratři La Rochefoucauldové, biskupové, jeden beauvaiský a druhý sainteský; Hébert, superior eudistů a zpovědník Ludvíka XVI.; a

Parent, který byl již 40 let farářem u sv. Mikuláše a v Paříži „sv. Vincencem z Pauly“ se nazýval. Kněžna z Lamballu, přítelkyně královnina, byla ukrutně v žaláři zavražděna; bylo jí srdce z těla vytrženo a ukrutníky snědeno, hlava na piku nabodena a městem nosena, a její pravá ruka k Robespierrovi přinesena, který skvělou hostinu přistrožil, při níž hosti krvavou ruku podával. Městská rada poslala 3. září listy do provincií, vyzývající úřady a obyvatelstvo, aby jejího příkladu následovaly a vězně pobily. Však jenom některá města jako Remeš, Meaux, Chalon a Lyon následovala tohoto příkladu¹⁾.

Národní konvent začal se 31. září 1792 a zrušil ještě týž den na návrh Collota d' Herbois království a prohlásil republiku. Skládal se ze dvou stran: z girondistů, jejichž výtečníky byli Sieyes, Guadet, Dumouriez, Pethion, Roland; a zuřivých jakobinů (montagnardů), jejichž náčelníky byli Robespierre, Danton a Marat. Girondisté chtěli dle svých filosofických názorů novou ústavu ve Francii zříditi, jakobinům byla Francie stále velmi aristokratickou. Tohoto času přinutil generál Dumouriez Rakušany a Prusy k ústupu.

Konvent zavedl s králem jako „občanem Ludvíkem Capetem“ process, povolal jej 11. prosince 1792 před sebe ku prvnímu výslechu; bylo mu 57 otázek předloženo. Girondisté chtěli sice krále zachovati, ale bojíce se montagnardů, neodvážili se hlasovati pro jeho nevinnost. Z přítomných 721 poslanců prohlásilo ho 685 vinným zradou na svobodě národa, a 484 hlasy proti 286 byly proto, aby hned ukončen byl process, a národu výrok ku potvrzení podán nebyl. Od večera dne 16. až do noci dne 17. ledna 1793 rokovalo se za děsného terrorismu o způsobu trestu; všech přítomných bylo 721, k absolutní většině bylo třeba 361 hlasův; a tu hlasovalo 365 členů pro vyhnanství, zajetí nebo smrt pod výminkou, 366 však jednoduše pro smrt. Vzhledem na počet 366 záležela většina pouze v 5 hlasech. Orleanský vévoda Filip, který si jako občan dal jméno: Filip Egalité, hlasoval pro smrt; podobně Sieyes a Robespierre. Dne 20. ledna rozhodla se většina (380 hlasů) proti odročení smrti, pro něž menšina (310 hlasů) hlasovala. Filip Egalité hlasoval opět s většinou. Ministr spravedlnosti Garat přečetl králi rozsudek; odklad tří dnů, kterého král žádal, byl mu odepřen, za to zpovědník povolen. Ludvík roz-

¹⁾ Mazas, I 281—294; Quillon: Les Martyrs de la foi T. I. 143 sqq.

loučil se bolestně a dojemně se svou rodinou, slyšel ve svém žaláři ráno mši sv., kterou sloužil nepřisežný kněz Edgeworth z Firmontu, rodem Ir a bývalý pařížský generální vikář, přijal z jeho rukou Tělo Páně a byl potom na náměstí Ludvíka XV., kde byla guillotina, veden, kamž o 10. hodině přibyl. Odpustil svým nepřátelům a modlil se, by krev jeho nepadla na Francii; katané uchopili jej a táhli pod guillotinu, pod níž jeho hlava 21. ledna 1793 padla. Jeden z holomkův uchopil hlavu a ukazoval ji lidu, obcházeje popraviště. Tak byl spáchán zločin, který četní Francouzové za největší zločin od smrti Spasitelovy pokládali.¹⁾

Po zavraždění králově začal boj mezi girondisty a jakobiny a hrůzovláda. Každá francouzská obec obdržela revoluční výbor o 12 osobách s právem, aby všechny podezřelé osoby k zodpovídání pohnal, domy prohlížel a na veškerou zbraň dozor měl, pak revoluční mimořádný soud, který si měl souhrně počínati a pouze veřejným míněním se řídit, a do něhož nejhorší bezkalhotníci se vedrali, a brzo potom ještě výbor pro veřejné blaho. V Paříži přešla na mimořádný soud a výbor veřejného blaha veškerá moc konventu, a ministři byli pouze jeho výkonnými nástroji. Neštěstí republikánského vojska a útěk generála Dumourieza se synem vévody Filipa Egalité urychlily pád girondistů, jimž montagnardi všechno neštěstí připisovali. Nemohouce nad nimi v konventě zvítěziti, učinili pomocí jakobinů nové povstání lidu a 2. června 1793 obklopilo 80.000 ozbrojených buřičů konvent, žádající za vydání 22 girondistů. Nikdo lůze neodporoval, a 34 poslanců bylo uvězeno, z nichž mnozí z vězení uprchli. Ostatní girondisté opustili většinou Paříž a zřizovali v zemi povstání proti vládě lůzy v hlavním městě, které na 60 departementů se rozšířilo. Montagnardi dostali vrch; 44.000 revolučních tribunálův a rovněž tolik guillotin pracovalo pro ně, a 6000 mužů republikánského vojska očišťovalo Francii od monarchických a aristokratických snah. Ve Vendée, která za víru a krále bojovala, zuřil generál Rossignol, v Nantesu Carrier a v Lyoně Couthon. Karolina Corday-ová ze St. Saturnina zavraždila 13. července 1793 Marata, aby vlasti od tohoto krvelačného ztřeštěnce pokoje zjedнала, a skončila 17. července za svůj čin pod guillotinou. Marat byl potom od lůzy zbožňován, klaněli se mu na veřejných

¹⁾ Mazas I. 304—334.

náměstích jako nějaké modle, jeho poprsí bylo ve všech spolicích vystaveno, a tělo v Pantheonu pohřbeno.

Nová ústava byla sice 10. srpna prohlášena, ale výbor veřejného blaha stanovil po několika dnech, že nelze jí do života uvést, pokud mír nebude učiněn. Válka ve Vendée a na hranicích vedla se dále. Dne 16. října 1793 byla královna Marie Antoinetta, majíc 38 let svého věku, popravena. Její syn princ Ludvík XVII. dán ševci Simonovi na vychování, ale zemřel již r. 1795. na své útrapy. Mnoho girondistův, jako Brissot, Bailly, Barnave a j. skončili pod guillotinou. Dne 6. listopadu 1793 též vévoda Filip Egalité. Kati byli často od práce umdleni. V prosinci 1793 byly 484 osoby kartáči postříleny; v Lyonu tekla krev v proudech, v Nantesu dal Carrier 90 kněží najednou v Loire utopiti a potom opět 138 osob. Kněží a ženské byli nazí k sobě přivazováni a topeni, což se nazývalo republikánským manželstvím. Matky musily se na popravy svých synů dívat. Hudba hrála při popravách.

Dne 5. října 1793 zrušil konvent křesťanský letopočet a zavedl do života nový republikánský kalendář zhotovený od matematika Romme-a, dělicí rok na čtyři rovné části o třech jednotejných měsících po 30 dnech (— 360 dní), k čemuž ještě 5 a v roku přestupním 6 dní, slavností republikánských, přistoupilo; měsíce dělily se na desetidenní dekady; desátý den byl dnem odpočinku. Tento nový letopočet začal se 22. září 1792. S novým kalendářem zmizely všechny křesťanské svátky a slavnosti.

Poněvadž katolické náboženství bylo ve Francii skutečně zničeno, stali se konstituční kněží revolucionářům velikou obtíží, kteréž se však brzo zbavili. Již dne 7. listopadu 1793 psal farář z Boissise le Bertrand konventu: „že po celý život lež kázal, s Kristem prý již nic není; jest věci již syt, děkuje se ze své fary a prosí konvent, aby mu kus jiného chleba dal.“ List byl s pochvalou přijat. Brzo potom přišel arcibiskup pařížský Gobet se svými 13 vikáři do konventu, maje jakobinskou čepici na hlavě a drže mitru kříž a prsten v ruce, a prohlásil, že „ze svého úřadu se děkuje; posud prý proto kázal, že tomu lid chtěl; a poněvadž lid toho více nežádá, nebude toho činiti; nezná prý jiného náboženství nežli náboženství svobody.“ Jeho příkladu následovali přčetní přísežní duchovní, a kde toho neučinili, vyhnaly osady své „černé šelmy.“ Konvent zabavil církevní budovy a poslední zbytky

církevního jmění. Kdo byl za duchovního poznán, byl uvězněn. Hrozná potupa děla se Svátosti oltářní. Židé, kteří 27. září 1791 veškerá občanská práva dostali, bohatli obchodem s církevním majetkem. Zvony, vyjma zvony na poplach, byly v děla přelity; z kostelního stříbra razily se mince, z kalichů pila lůza kořalku a jedla na patenách slanečky, z mešních knih dělaly se papírové patrony, z ornátů kalhoty, z alb košile. V prázdných kostelích rozdělávali ohně, tančili a spalovali ostatky Svatých. Oslové, mající mitry na hlavách a kříž a bible přivázané na ohonech, byli voděni v průvodech až k oškli-vosti samého Dantona.

Anacharsis Cloots¹⁾, který své dílo o mohamedánství a o lživosti všech pozitivních náboženství konventu předložil a rozum lidský v něm za jediného Boha prohlásil, uvedl tuto bezbožnost do života. V průvodu municipálních úředníků pařížských přivedl zpustlou zpěvačku Candeilli, průhledným florovým šatem oděnou a mající přes sebe blankytný plášť, na hlavě červenou jakobinskou čepici a v ruce piku, znak to boha národa, která na nosítkách seděla, do národního konventu, představil ji za zástupkyni rozumu, nového božství Francie, a vyzval jej, aby s ním šli do Notre Dame konat nových služeb božích. Předseda a tajemníci konventu dali bohyni rozumu bratrské políbení, a průvod bral se do kostela, kde bohyně na hlavní oltář postavena byla, kříž položen pod její nohy, a ona kadidlem podkuřována, při čemž zpívala se hymna na svobodu od Cheniera z Gossatu. Tato ohavná bohoslužba z 2. brumaira II. roku (z 10. listopadu 1793) měla se 1. dne každé dekadý opakovati a do jiných kostelů zavésti, což také s mnohými změnami, pitkami, tanci a jinými neplechami se stalo. Tato modloslužba, vyšedší z municipia a od Němce, urazila marnivost Robespierrea, kterýž byl již diktátorem Francouzů. Robespierre vyslovil svou nelibost nad tím, proč utvořila se proti němu opposice, kterou předešel tím, že dal Clootsa s jeho přívrženci a biskupa Gobeta²⁾ 23. března 1794 zatknouti a již následujícího dne popravit. Totéž stalo se po jeho rozkaze 5. dubna 1794 Dantonovi. Popravou Clootsovou pozbyla jeho modloslužba své podpory, a Robespierre dal 8. června 1794 konventem

¹⁾ Slul vlastně Jan Křt. baron Klotz, byl rodem z Cleve, ale od svého 10. roku v Paříži vychován.

²⁾ Gobet obrátil se v žaláři.

dekretovati, že „jest Nejvyšší bytost (être suprême), a že jest duše lidská nesmrtelná.“ To stálo ho život. Aby svůj dekret provedl, zřídil slavnost k uctění „Nejvyšší bytosti,“ kráčel v čele průvodu v blankytném fraku, v krátkých černých hedvábných kalhotách, maje v ruce kytku z květin a pšeničných klasův jako nejvyšší kněz, byl tak na posměch Pařížanům, a pozoroval to na cestě velmi dobře. Na poli Marsově, kamž průvod se bral, měl řeč, kterou hrozbou proti tyrannům a neřestem skončil. Hned utvořila se proti němu ostrá opposice, kterou četnými popravami potlačit chtěl; konečně 26. července 1794 vypukla proti němu v konventu bouře, byl zatčen a 28. července 1794 popraven. V okamžení, kdy jeho hlava pod guillotinou padla, zazněl potlesk přítomného množství a trval několik minut. Pádem Robespierrovým skončila se hrůzovláda, lid stával se mírnějším, a návrat k mírnosti byl nutnou potřebou. Však teprve 10 měsíců po popravě Robespierrově dovolil konvent 30. června 1795, aby občané církevních budov nejen k občanským schůzím, ale též k službám Božím užívatí směli. Ale toto dovolení bylo pod takovými podmínkami, že ho katoličtí duchovní ani užívatí nemohli, poněvadž by všechny posud vydané zákony a svrchovanost národa byli musili uznati. Tisícové kněží, kteří z úkrytu nebo vyhnanství se vrátili, důvěřující se v mírnější smýšlení konventu, byli uvězněni.

Konvent vypracoval novou ústavu; moc zákonodárnou odevzdal dvěma sborům: sboru pěti set a sboru 250 kmetů; moc pak výkonnou pěti direktorům; sbor pěti set rokoval o zákonech a sestavoval je, sbor kmetů měl právo zákony přijímatí nebo zavrhovati. Všechna vyznání měla býti svobodna, a stát neměl se o žádné starati; však tato svoboda prospívala jenom kněžím rozkolnickým, tisícové duchovních, které konvent věznil, zůstali ve svých žalářích až do 4. prosince 1795.

Proti nové ústavě spůsobili demokrati, spojení jsouce s royalisty, vzbouření pařížské lůzy, které konvent svými generály Barrasem a mladým Napoleonem Bonapartem, kterýž jmenovitě svou vůdcovskou spůsobilostí se vyznamenal, krvavě potlačil. Za své služby zde konventu prokázané obdržel Napoleon nejvyšší velitelství nad italskou armádou. Konvent rozešel se 26. října 1795, a na jeho místo vstoupil sbor pěti set a sbor 250 kmetů.

Prvními direktory byli zvoleni samí královrahové, kteří

pro smrt královu hlasovali: Rewbell, Letourneur, Barras, Laréveillére-Lepeaux a Carnot.

Direktorium (1795—1799) zavedlo jakýsi kloudnější pořádek, ale nebylo se svůj úkol; obnovilo pronásledování katolických duchovních, žádajíc na každém přísahy, že království nenávidí; kdo jí odepřel, byl poslán do Guyany neb na ostrovy Ré a Oleron. Přísežní kněží činili tuto přísahu.

Direktorium přálo nové sektě *Theophilantropů* neb *theantropophilů*¹⁾, přátel Boha a lidí. Skládali se ze ženatých konstitučních kněží, jakobinův a všelijakých neznabohů. Dne 16. prosince 1796 měli první schůzi, a majíce v čele jednoho z direktorů Laréveillére-Lepauxa dostali v Paříži 10 kostelů a rozšířili se i do provincií. Přiznávali se ku pouhému deismu a měli své slavnosti, obřady a služby Boží. Ale toto duchamorné náboženství, jsouc pouze věcí módy, zošklivilo se brzy a zašlo po pádu direktoria, když Napoleon chrámy jako majetek národní jemu odňal (1802).

Konstituční duchovní, chtějíce se proti řádným udržeti a křesťanství obživiti, konali od 15. srpna do 12. listopadu 1797 tak zvaný národní sněm v Paříži²⁾, v němž Grégoire předsedal, a 32 biskupové a 68 kněží jako zástupců nepřítomných prelátů se účastnilo. V sedění konaném 5. září přísahalo 26 biskupův a 46 kněží na nenávisť království a ospravedlňovali svůj čin zvláštním dekretem³⁾. Druhý sněm konali 29. června 1801, ale veškeré jejich sněmování zůstalo planým.

§ 553. Pius VI. a římská republika.

Francouzská revoluce neobmezila se na Francii; poněvadž francouzské voje v Italii a Německu vítězily, tvořily se všude kluby, jejichž členové s francouzskou bezbožností o palmu závodili. Papež Pius VI. neúčastnil se spolku knížat italských proti Francii a zachovával nestrannost, ale jako hlava církve zavrhl bullou „Charitas“ občanskou ústavu duchovenstva fran-

¹⁾ Manuel des Théophiles. Par. 1797; po něm. ed. Friedel. Mainz 1798. — Grégoire: Gesch. der Theophilanthropen, übersetzt von Stäudlin. Hannover 1806.

²⁾ Akta vyšla v Paříži r. 1798: Canons et décrets du concil national de France tenu à Paris 1797.

³⁾ l. c. p. 204 sqq.

couzského, potvrzoval nepřisežné duchovní v jejich odporu proti revolucionářské vládě a přijal jich na tisíce pohostinsky, suspendoval přisežné kněze, želel allokucí smrti Ludvíka XVI. a měl za něj zádušní služby Boží, a ohrazoval se proti zabrání Avignona a Venaissina. Toto všechno dráždilo revolucionáře, kterým již papežství samo o sobě bylo trnem v očích. Již 1. října 1792 byl Pius VI. od francouzské vlády vyzván, aby římskou republiku obnovil. V Římě sváděli jakobinští agitátoři mládež a obchodníky. Jeden z hlavních agitátorů Basseville byl uraženým římským lidem 13. ledna 1793 zavražděn, z čehož francouzská revoluce náramně uraženou se dělala. Dne 20. května 1796 vydal Napoleon prohlášení k svému vojsku, že Francouzi jsou přátelé všech národů, jmenovitě potomků Scipionů a Brutů; on prý Kapitolum znovu pozdvihne, pomníky velkých Římanův opět postaví a římský lid z otroctví ke svobodě vzbudí. Direktorium v Paříži předložilo papeži hanebný návrh míru, žádající odvolání bully „Auctorem fidei“ a všech od r. 1789. vydaných dekretů proti Francii a chtělo všechno vyjednávání přerušiti. Ale obezřetný Napoleon poukázal k tomu, že papežský vliv jest veliký; přerušeni dalšího vyjednávání sesílilo by prý jenom Rakousko; církevní stát zůstaň, pokud z něho největší výhody dosaženy nebudou. Direktorium dalo Napoleonovi plnou moc k dalšímu vyjednávání. Papež vyjednával s Napoleonem v Miláně za prostřednictví španělského vyslance Azary. Napoleon prohlásil sice, že o Římu nic posud usneseno nebylo, ale překročil brzo potom řeku Pad, obsadil Ferraru a Bologni, jal oba jejich kardinály-legáty a ohrožoval Řím. Uslyšev to Azara, spěchal do Bologně a jeho prostřednictvím učinil papežský jednatel vévoda de Gaudi 23. června 1796 tam s Bonapartem příměří, jehož podmínky byly: 1. aby papež do Paříže plnomocníka o mír poslal; 2. všechny politické vězně v církevním státě na svobodu propustil; a 3. všechny přístavy francouzským lodím otevřel, ale lodím mocností s Francií válčících zavřel; 4. aby Francouzi legace bolognskou a ferrarskou obsazeny drželi; 5. Ankonská citadella v 6 dnech Francouzům odevzdána byla; 6. papež sto uměleckých předmětů dle výběru kommisce a 500 rukopisů francouzské republiky vydal; 7. dvacet jeden milion livrů zaplatil a 8. francouzským vojákům průchod svými státy na požádání dovoloval¹⁾.

¹⁾ Viz toto příměří ap. Artaud: Geschichte des Papstes Pius VII. Aus dem Französischen. Wien 1837. sv. I. 30—34.

Papež chtěl svědomitě tyto pokořující podmínky vyplnit, vyčerpal poslední zbytky pokladu Sixta V. a poslal právníka Pierachioho do Paříže, ale nemohl přece míru dosíci, poněvadž direktorium činilo kruté podmínky týkající se bully „Auctorem fidei“ a civilní ústavy duchovenstva. Za tohoto stavu učinil papež s neapolským králem Ferdinandem IV. spolek na obranu a výboj, a užil části peněz určených na válečnou kontribuci ku přípravě na válku. Zvěděl to Napoleon, jenž Mantovu obléhal, nabízel papeži mnohých výhod, aby jej od Neapole odtrhl, ale papež zůstal věrným učiněnému spolku. Však Neapolsko učinilo 10. října 1796 s Francií mír, nepojavši v něj papeže ani ho v čas o svém úmyslu nezpravivši.

Napoleon zvítězil v lednu 1797 nad Rakušany a dostav 2. února kapitulací rakouské posádky Mantovu, zrušil již 31. ledna 1797 příměří, udeřil 4. února na papežské vojsko, řízené generálem Collim, na řičece Seniu, a porazil je. Colli postavil se se zbytky svého vojska před Ankonou, aby této pevnosti bránil. Ale jakmile se Francouzové přiblížili, rozprchl se dílem papežští vojínové, dílem upadli v zajetí a Francouzové bez krveprolití obsadili město. V Lorettě zloupil Napoleon tamější církevní poklad a poslal zázračný obraz Panny Marie do Paříže.

V Římě nastalo veliké zděšení, a papež chtěl do Neapole prehnouti; den odjezdu byl určen na 12. února. Napoleon boje se o výkupné, kterého ke své rakouské výpravě potřeboval, poslal do Říma generála kamaldulského P. Fumé-a se vzkazem, aby papež v Římě zůstal, že on sám není žádným Attilou a kdyby i byl, ať si papež vzpomene, že jest nástupcem Lvovým. Papež neopustil Říma, a jeho poslové kardinál Mattei, prelát Caleppi a vévoda Luigi Braschi přišli do Tolentina, očekávali příchodu Bonapartova a učinili s ním 19. února 1797 tolentinský mír za podmínek velmi obtížných. Papež odstoupil Francii Avignon a Venaissin, pak legace: Bologni, Ferraru a Romagni na vždy a Ankonu až do všeobecného míru; zaplatil, mimo 16 milionů dlužných ještě z příměří, nových 15 mil. franků válečné kontribuce; slíbil, že jistý počet uměleckých děl a rukopisů do Paříže pošle a svolil k tomu, aby Francouzové zemi obsazenou měli, pokud podmínky míru vyplněny nebudou¹⁾. Církevní stát byl zničen.

Napoleonův bratr Josef Bonaparte přišel v dubnu 1797

¹⁾ Tento mír o 26 člancích jest l. c. I. 52—57.

jako vyslanec do Říma, maje rozkaz připravovati znenáhla zničení papežského panství. Jeho palác stal se střediskem všech revolucionářských piklů. Nespokojení živlové pod ochranou francouzskou brojili zjevně proti světskému panství papežovu. Vzpouza vypukla 28. prosince 1797. Nespokojenci měli svou schůzi v domě Josefa Bonaparta a mluvili zřejmě o revoluci. Papežská vláda, jsouc o tom zpravena, učinila vojenská opatření. Zástupy povstalců procházely se toho dne ulicemi města, majíce v čele dva Francouze, z nichž jeden byl generál Duphot. Papežská hlídka byvši napadena užila střelné zbraně, a generál Duphot padl¹⁾. Josef Bonaparte opustil Řím a odebral se do Florencie, a generál Berthier dostal rozkaz, aby táhl na Řím a dostiučinění za smrt Duphotovu žádal. Nesetkav se nikde s odporem, obsadil 10. února 1798 Řím, odzbrojil papežské vojsko a prohlásil 15. února republiku. Na vchodu Andělského mostu byla postavena bohyně svobody, šlapající svýma nohama po tiaře. Berthier choval se ku papeži ještě slušně, ale jeho nástupce ve velitelství v Římě generál Masséna a kommissaři direktoria: protestant Haller a Bossal, bývalý farář versaillský, počínali si proti papeži surově.

Novým osvoboditelům, za které se Římanům vydávali, nešlo o pevný státní pořádek a prohlášení ústavy, ale oukojení hnusné lakomosti. Veškeré veřejné jmění bylo zabaveno, kostely a kláštery vydrancovány, ano ani soukromého majetku nešetřeno. Vše dalo se bez dozoru a pořádku, tak že toto jednání bylo loupeží a ne requisicí. Zástupy židů jako dravci následovali francouzské vojsko, kupující za cenu nepatrnou předměty, které za soukromý majetek se nehodily. Římu uložena byla válečná daň 6 mil. frankův, a mimo to měl dodati ještě vojsku 3.000 koní. Papeži byl dán pokyn, aby město opustil, a sám místo svého pobytu si zvolil: on však nevyhověl tomuto přání. Potom oznámeno papeži, že jest mu uznati zřízení republikánské za zákonní a na důkaz toho nositi trikoloru francouzskou. Svatý Otec odpověděl pevně: „Neznám jiných znamení, než kterými mne církev ozdobila; tělo mé náleží vám, ale duše má Bohu. Poznávám ruku, která bije pastýře a stádo, kořím a podrobuji se jí. Pytel, abych se přikryl, kámen, na nějž bych hlavu svou položil, ejhle to všechno, čeho

¹⁾ Srv. o tom zprávu velitele u Sixtova mostu z 28. pros. 1797 l. c. str. 62—65.

mi třeba: to dostačí starci, jenž své dny v kajicnosti ztráviti chce.“ U přítomnosti vládního kommissaře Hallera byl sepsán inventář o jmění Sv. Otce, a všechno mu odebráno, co vůbec mohlo býti k nějakému užitku. Když tato loupež byla skončena, oznámil Haller Sv. Otcí, že Řím opustiti musí. „Jsem příliš stár a velmi churav“ pravil Sv. Otec, „nemohu opustiti svůj lid a své povinnosti. Chci umřítí zde.“ „Umírá se všude,“ pravil Haller s revolucionářskou drzostí, tím urážlivější, že byl protestantem; „nepůjdete-li po dobrém, půjdete z přinucení.“ Dva dny zůstal ještě papež v Římě; v noci 20. února 1798 vsadili jej do kočáru a zavezli do Sienny¹⁾, poněvadž se báli lidu, aby pro něho nepovstal. Potom přivedli jej 30. května do Florencie, kde v kartusiánském klášteře u města bydlil. Poněvadž bylo se revolucionářům obávati, že Rusové z Terstu do Italie vtrhnou, byl papež na rozkaz direktoria do Valence ve Francii zavlčen, kde smrt jeho útrapám 29. srpna 1799 konec učinila. Zbytek jeho majetku byl jako majetek národní prodán, a nikdo neopovážil se jeho mrtvé tělo pochovati, pokud vyšší rozkazy nepřišly. Teprve 30. prosince 1799 kázal jej konsulární dekret pochovati, což bez veliké pocty se stalo, a 17. února 1802 byl konečně tento veliký trpitel do Říma přivezen a tam slavně pochován.

§ 554. *Konsulská vláda Napoleonova; papež Pius VII. a francouzský konkordát²⁾ (r. 1801.); obnovení církevního řádu ve Francii.*

Generál Napoleon Bonaparte pokryl se velikou slávou a přinutil Rakousko k míru v Campu Formiu v říjnu 1797, v kterém Francie rakouské Nizozemsko a mnoho italských

¹⁾ Dr. Jan Kryštůfek: *Boj monarchické Evropy s revolucí francouzskou*. I. 140. 141.

²⁾ *Mémoires du Card. Consalvi du Crétineau-Joly*. Par. 1864. 2 vol.; po něm. Paderborn 1770. str. 255—356 (mluví o konkordátě). — *Proti Mémoires psal Theiner: Hist. de deux Concordats conclus en. 1801 et 1813*. Paris 1869. 2 vol. Crétineau-Joly odpověděl spisem: *Bonaparte et le concordat de 1801 et le card. Consalvi*. Paris 1869. Srv.: (Caprava). *Conc. entre le gouvernement français et le Pape*. Paris 1802. — Artand, I. 139 sqq. — Dr. Jan Kryštůfek I. 313—329. — Gams: *Die Gesch. der Kirche Christi im 19. Jahrh.* I. 107 sqq.

území obdržela. Napoleon chtěje anglické panství na Středozemním moři zničiti, objevil se 5. prosince najednou v Paříži a přiměl direktorium k tomu, že mu dovolilo učiniti útok na Egypt. Dne 19. května 1798 odplul s loďstvem z Toulonu, zmocnil se 10. června po zradě mnohých rytířů na starém velmistru hraběti Hompeschovi Maltý, dobyl v červenci Alexandrie, vydával sebe obyvatelstvu za osvoboditele od jha mameluckých bejů a Francouze za druhy jejich víry, kteří papeže a johanity svrhli a se sultánem vždycky v přátelství žili, porazil 21. července mameluky u pyramid a dobyl 25. července Kahiry. Potom odebral se do Syrie, dobyl Elariše (19. února 1799), Gazy a Jaffy, ale Ptolomaidy nemohl se zmocniti. V Egyptě dobyl 25. července 1799 nového vítězství. Avšak pro převahu Angličanů na moři a pro zvláštní poměry ve Francii, které mu vhodnými byly, aby vlády se zmocnil, vrátil se domů, přistál 9. října 1799 ve Frejuse, přišel 16. října do Paříže, kde byl za osvoboditele uvítán, svrhl 9. listopadu direktorium a vstoupil jako první konsul v čelo nové vlády. Francie dostala opět novou ústavu. Výkonná moc byla odevzdána třem konsulům na 10 let zvoleným, z nichž první měl neobmezenou moc, kdežto druzí dva byli toliko jeho rádci; dvůr o 100 členech radil se o nových zákonech, zákonodárny sbor skládající se ze 300 členů hlasoval o nich, a senát o 80 členech doživotně volených dohlížel na ústavu a provádění zákonů. Prvním konsulem stal se Napoleon, ministrem vnějších záležitostí Talleyrand, bývalý biskup autunský, a ministrem policie zchytralý Fouché. Za konsulátu byla všechna vyznání trpěna. Napoleon žádal na kněžích jenom slibu věrnosti k nové ústavě; kdo ho neučinili, zůstali v žaláři, nebo byli do vyhnanství za Alpy posláni.

Za nepřítomnosti Napoleonovy na Východě dobyli Rakušané a Rusové nových vítězství v Itálii a obsadili horní Itálii a Toskanu. Neapolitáné obsadili 30. září 1799 Řím.

Papež Pius VI. dal kardinálům plnou moc, aby kdekoli volbu nového papeže vykonaly. Sešli se počtem 35 v Benátkách pod ochranou císaře Františka II. a zvolili za velikých pletich kardinála Herzana¹⁾, plnomocníka císařova, který v konklave o to se přičiňoval, aby papežem byl zvolen takový muž,

¹⁾ Srv. v mém článku: „Císař František I.“ stať: „Minister Thugut a církevní stát; volba Pia VII.“ v „Časopise kat. duch.“ 1875. str. 180—190.

který by Rakousku legace postoupil, kardinála Řehoře Barnabáše hraběte Chiaramonti-ho, biskupa imolského, 14. března 1800 za papeže, který se Piem VII. nazval. Dne 21. března byl nový papež v kostele sv. Jiří slavně korunován, dne 28. března měl svou první allokuci a 15. května vydal svůj první mistrovský okružník. Odstoupení tří legac: Ferrary, Bologně a Ravenny Rakousku zamítl papež se vší rozhodností ¹⁾. Dne 6. června 1800 odplul do Ankony a vjel 3. července za velikého jásotu do Říma, kde velitel neapolských vojsk Vassali církevní stát mu odevzdal, pokud byl od Neapolitánův obsazen, poněvadž prý to jenom ve prospěch apoštolské Stolicie učinili. Papež jmenoval statného preláta Herkula Consalviho svým prozatímním státním tajemníkem a potom, povýšiv jej za kardinála-jáhna, skutečným, pracoval o nápravě financí a povznesení zemědělství a obchodu a zmenšil vydání papežského paláce ze 150.000 skudů na 36.000, aby dluh 50 milionů zaplatiti mohl. Benevent a Portocorvo podrželi Neapolitáné a legace Rakušané. Ale Napoleon porazil Rakušany u Marenga 14. června 1800, stal se zase pánem horní Italie, obnovil cisalpinskou republiku a přinutil Rakušany k míru Lunevillskému 9. února 1801, kterým Adiže hranicí Rakouska v Italii se stala, cisalpinská republika byla uznána, a levý břeh Rýna Francii postoupen.

Bystrý Napoleon viděl hrozné zmatky církevních poměrů ve Francii, poznal, že národu bez náboženství a mravního základu dlouho panovati nelze, a pomýšleje na císařství, chtěl obnovením náboženství lid sobě nakloniti. Protestanté dávali si veškerou práci, aby Napoleon po příkladu anglického krále Jindřicha VIII. lutheránství přijal a hlavou církve se učinil; v těchto snahách byli mocnými osobami a členy senátu podporováni, ale Napoleon odpověděl zkrátka: „Protestantství jest odpadem; nehodí se Francouzům“ ²⁾.

Již pátý den po bitvě u Marenga dne 19. června projevil Napoleon ke kardinálu Martinianovi, biskupu vercellskému, svůj úmysl, že s papežskou Stolicí ve vyjednávání vstoupiti chce, aby náboženství a církevní řád ve Francii obnoveny byly. Kardinál oznámil to papeži, který kardinála Consalviho ustanovil, aby vyjednávání v Římě řídil, a poslal Spinu, arcii-

¹⁾ l. c. str. 188. 189.

²⁾ Mazas II. 268. 269.

biskupa Korintského in part., jemuž servitu Caselliho, pozdějšího generála, za theologického rádce přidělil, do Turina vyjednávat. Napoleon, nemíně o smíření s církví v Turině vyjednávat, zanechal papežskému poslu vzkázání, aby do Paříže se odebral, což také Spina učinil. V březnu 1801 poslal první konsul jako svého plnomocného ministra pana Cacaulta do Říma a připojil k němu za legačního sekretáře rytíře Artauda, pozdějšího životopisce Pia VII. Svému vyslanci přikázal první konsul, aby *„ku papeži tak se choval, jako by měl 200.000 mužů.“*

Vyjednávání byla přetížnými; za Napoleonem stáli váleční druhové a diplomaté, mužové bez víry, a všichni, kteří se církevními statky obohatili, kteříž všichni o smír s církví nestáli; za papežem opět legitimní dvory a francouzští royalisté, kteří si nepřáli, aby ve Francii pořádek se ustálil. Za svého vyjednavatele se Spinou učinil první konsul faráře od sv. Lauda v Angersu Dra. Berniera, který ve Vendée k upokojení země velice se vyznamenal, Napoleonovu důvěru si získal, a jediným knězem byl, s kterým o obnovení katolického náboženství ve Francii rozmluvy a porady měl ¹⁾. Však vyjednávání postupovala velmi zvolna, a netrpělivý Napoleon poslal návrh konkordátu vypracovaný Talleyrandem a Hauterivem, dvěma to odpadlými duchovními, a pravověrným abbém Bernierem do Říma, kde však porady o něm jemu zase dlouho trvaly. Tu poslal Napoleon 13. května 1801 svému tamnějšímu vyslanci Cacaultovi, který teprve 8. dubna do Říma přišel, rozkaz, aby v pěti dnech ²⁾ Řím opustil a do Florencie k vrchnímu veliteli Muratovi se odebral, když by návrh jeho konkordátu nebyl přijat neb se změnami se to stalo. Cacault viděl, že věc jest nemožnou, a radil papeži, aby svého státního tajemníka kardinála Consalviho do Paříže poslal; on sice že po daném rozkaze do Florencie odcestovati musí, ale k udržení diplomatického spojení že zanechá v Římě svého tajemníka Artauda. Papež přijal po dobrém zdání kardinálů radu Cacaultovu, a již 6. června opustil Consalvi s Cacaultem v jednom voze Řím, aby nikdo tušení neměl, že spojení s Římem na čas jest přerušeno. Ve Florencii rozloučil se Cacault s Consalvim, jenž do Paříže dále se bral a tam 20. června dorazil. První konsul přijal jej zprvu chladně,

¹⁾ Artaud I. 142. 154. Mazas II. 269. 270.

²⁾ Tak praví Thiers v dějinách konsultu; Artaud l. c. str. 146 praví: ve třech dnech.“

ale později zalíbil si v něm ¹⁾ a naléhal na brzké ukončení vyjednávání, ke kterému svého bratra Josefa, státního radu Créteta a abbé Berniera svými zástupci jmenoval, a jež se protahovalo ²⁾).

Vyjednávání o konkordát bylo proti myslí konstitučních biskupův a kněží, kteří nahlíželi, že mu za oběť padnou. S dovolením vlády, která takto nátlak na Řím činiti chtěla, sešli se na národní sněm do Paříže a začali své porady 29. června 1802 za předsednictví Le Coza, biskupa departementu Ille a Vilaine. Hašteřili se po demokraticku mezi sebou, biskupové a kněží, až konečně pobočník prvního konsula jim rozkaz přinesl, aby se hned rozešli ³⁾).

Odpůrcem konkordátu byl ministr Talleyrand, ale vůle prvního konsula byla zde rozhodnou, který, co chtěl, v podstatě dosáhl. Konečně 13. července dohodli se obě strany o konečném znění konkordátu. První konsul, přijav smluvené články, prohlásil, že příštího dne autentické opisy smlouvy mají býti podepsány. Ve výroční den dobytí bastilly 14. července mělo se smíření Francie s církví katolickou státi skutkem. O 4. hodině odpolední přišel abbé Bernier ke kardinálu Consalvimu, oba odebrali se k bratru prvního konsula Josefovi, kde konkordát měl býti podepsán. Spor o to, kdo by první podepsati měl, byl tím rozřešen, že Josef přednost Consalvimu přepustil. Když Bernier opis smlouvy ku podepsání předložil, ale tak to učinil, jakoby dále zkoumán býti neměl: všimnul si toho Consalvi a spozoroval k svému ustrnutí, že jest to jiný návrh, než o který se smluvili, pročez odepřel podepsati jej. Bernier vyžván jsa, aby pověděl, jak se to stalo, oznámil, že první konsul tyto změny nařídil. Na dolehavou žádost Josefovu svolil Consalvi k dalšímu jednání s podmínkou, že návrh jeho a nikoli Bernierem přinešený k tomu základem bude. Porady trvaly od 5. hodiny večerní přes celou noc až dopoledne druhého dne; článek za článkem byl rozbírán a bedlivě uvažován, konečně docílena shoda až na jeden článek, k němuž Josef plné moci neměl. S opraveným tímto návrhem odebral se Josef do Tuillerií k prvnímu konsulovi, jenž jsa odporem Consalviho podrážděn, svého schválení odepřel. Na Consalvim bylo teď,

¹⁾ Artaud I. 144—164, Dr. Jan Kryštůfek I. 317—319.

²⁾ Memoiren des Card. Consalvi str. 283—301.

³⁾ Mazas II. 270.

aby sporný článek buď přijal, neb jednání přerušil, poněvadž první konsul při velké hostině, kterou toho dne dával, chtěl oznámiti buď šťastné uzavření konkordátu neb úplnou roztržku s církví. Consalvi jsa k té hostině pozván, zakusil smrtelných úzkostí, ale nestal se nevěrným povinnostem svého úřadu. Když Consalvi v sále se objevil, zvolal k němu Napoleon s rozpáleným obličejem a hlasem opovržlivým a povznešeným: „Dobře, pane kardinále, chtěl jste přerušiti jednání! Budiž. Mně není třeba Říma. Povedu si samostatně. Nepotřebuji papeže. Když Jindřich VIII., jenž ani dvacátého dílu mé moci neměl, náboženství své země změnit mohl, tím spíše dovedu to já. Změním-li náboženství, změním je skoro v celé Evropě, všude, kam až moc má sahá. Řím pozná ztráty, kteréž utrpí, bude jich litovati, ale nebude již lze pomoci. Můžete odcestovati: to jest to nejlepší, co můžete učiniti. Kdy odcestujete?“ „Po jídle, generále,“ odvětil klidně Consalvi. Při těchto několika slovech vyskočil první konsul, podíval se kardinálovi pevně do očí a stal se mírnějším. Prostřednictvím rakouského vyslance hraběte Cobenzela svolil, aby se o tomto článku druhý den v poradách pokračovalo. Dle přání prvního konsula měl sporný článek zníti: „Vykonávání náboženství bude veřejné, při čemž však zachovají se policejní předpisy.“ Porady o něm děly se druhý den 16. července opět v domě Josefa Bonaparta od 12. hodiny polední až do 12. hodiny v noci a článek dostal přídatkem znění církvi příznivější, nepodrobující její služby Boží tak zcela policejním předpisům. Právě bylo půl noci, když plnomocníci konkordát podepsali. Se strany církevní učinili to: kardinál Consalvi, Josef Spina, arcibiskup korinthský, a P. Caselli; se strany francouzské: Josef Bonaparte, státní rada Cretet a abbé Bernier.

Když Josef Bonaparte druhého dne prvnímu konsulovi zprávu o učiněné změně podal, byl tento všecek rozhořčen a odepřel přijetí. Ale k domluvám Josefovým a uváživ zrale celou věc, přijal navržené znění a nařídil, aby jeho rozhodnutí Consalvimu oznámeno bylo¹⁾.

Konkordát má 17 článků. V úvodu praví se: „Vláda republiky uznává, že katolické, apoštolské, římské náboženství jest náboženstvím veliké většiny francouzských občanů. Podobně

¹⁾ Memoiren des Card. Consalvi str. 302—332; Dr. Jan Kryštůfek I. 319—321.

uznává Jeho Svatost, že totéž náboženství získalo a získá největšího rozkvětu a lesku obnovením katolických služeb Božích ve Francii a jeho vyznáváním od konsulů republiky.“ Z čehož stalo se usnesení: 1. „katolické, apoštolské, římské náboženství budiž svobodně vykonáváno; služby Boží budou veřejnými, při čemž zachovají se policejní předpisy, které vláda za nutné pro veřejný pokoj uzná“; 2. papež s vládou opíše znova diecése (10 metropolí a 50 biskupství)¹⁾; papež požádá na biskupech, kteří názvy francouzských biskupství mají, aby se svých stolců vzdali, pakli neuposlechnou, postará se sám o biskupství; 4. a 5. první konsul bude jmenovati biskupy ve 3 měsících po prohlášení papežské bully na nově opsané stolce; papež uděluje kanonickou instituci dle zásad před změnou vlády ve Francii obvyklých; totéž bude se dít při uprázdněných později biskupstvích; 6.—8. ustanovují přísahu věrnosti biskupů do rukou občanských úředníkův a modlitby za republiku a konsuly; 9.—11. biskupové předsevezmou nové opsání far, budou jmenovati faráře, kteří však musí býti osoby vládě milé, mohou míti kapitoly při svých stoličných chrámech a semináře ve svých diecésích, ale vláda není k nijaké jejich dotaci zavázána; 12. všechny stoličné, farní a jiné kostely, které nejsou rozprodány a k službám Božím potřebny, vrátí se biskupům; 13. církev vzdává se rozprodaných církevních statkův a nebude jejich majetníkův znepokojovati; 14. vláda dá biskupům a farářům slušný plat; 15. katolíci mohou církvi odkazy činiti; 16. a 17. prvnímu konsulovi náleží všechna práva, která francouzští králové u apoštolské Stolicе měli; kdyby jeho nástupcové nebyli katolíky, stane se nová úmluva.

Konkordát byl sepsán po francouzsku a Karel Caselli zhotovil latinský překlad a konkordát má datum 15. července 1801²⁾. Apoštolský Stolec nežádal pro sebe nijaké náhrady za ztráty, kterých revolucí utrpěl.

Skončiv konkordát, chtěl Consalvi odcestovati, ale byl proti svému očekávání ku prvnímu konsulovi povolán, kterýž mu k jeho ustrnutí oznámil, že chce mezi jinými též konstituční biskupy na nové stolce dosazovati, jakkoli před tím sto-

¹⁾ Jejich seznam jest ap. Mazas II. 273—275.

²⁾ Bullar. Rom. Cont. XI. 175—177; Artaud I. 178—182; Gams I. 114—117; Walter: Fontes p. 187—190; Münch, Conc. II. 11—13; nejdůležitější ustanovení z něho ap. Dr. J. Kryštůfek I. 321. 322.

krát ujišťoval, že jich na dobro opouští, a přál si, aby žádného odvolání, alespoň ne přímého, na nich se nežádalo. Veškeré důvody kardinálovy nezmohly nic u prvního konsula. Po tomto slyšení vzkázal mu první konsul, aby bulla, konkordát provázející, v Paříži mezi ním, kardinálem a Bernierem smluvena, a papežská ratifikace konkordátu v určitý čas do Paříže zaslána byla. Po osm hodin smlouvali nepřetržitě o obsahu bully ¹⁾. Kardinál opustil Paříž 23. nebo 24. července, přišel 7. srpna do Říma, ale konkordát byl od mnohých kardinálů v jejich kongregaci v některých kusech trpce kárán. Většina kardinálů rozhodla se pro schválení konkordátu, potom schválil čili ratifikoval jej papež 13. srpna a prohlásil v konsistoři ²⁾. Ku provedení konkordátu poslal papež do Paříže kardinála Capraru jako legáta a latere, kterého si Napoleon přál, poněvadž jeho povolnost v duchovních a světských věcech dobře znal ³⁾.

Dle úmluvy vyzval papež 24. srpna biskupy staré Francie, aby se ze svých stolců poděkovali. Konstituční biskupové učinili to až na jednoho do rukou republiky; z řádných biskupů starého království uposlechlo 15 ve Francii žijících slova papežova a poděkovali se; první 92letý biskup marseillský Belloy; 4 z nich byli na nové stolce dosazeni. Z 18 biskupů v Anglii žijících uposlechlo papeže pět; 13 z nich podalo ohrazení z Londýna 27. září 1801 a opětovalo je 13. února 1802 a 15. dubna 1804. Z 81 žijících biskupů uposlechlo papeže 45, 36 ohrazovalo se, nebo žádalo času na rozmyšlenou ⁴⁾; 14. biskupů, jejichž diecése novými výboji s Francií spojeny byly, poděkovali se. Kterí nesvolili, byli z plnosti papežské moci sesazeni. Papež Pius VII. vykonal tím takovou pravomocnost ve Francii, jako nikdy před tím papežové, sesadiv tolik biskupů bez kanonické příčiny, ovšem s těžkým srdcem, odstraniv veškerou francouzskou hierarchii a zřídil novou; což všechno státi se musilo, měla-li církev ve Francii býti obnovena. Veškeren gallikanismus byl zvrácen.

Napoleon, který s konkordátem tak spěchal, aby byl učiněn, nespěchal s jeho prohlášením, ačkoliv ratifikace papežova

¹⁾ Memoiren des Card. Consalvi str. 333—339.

²⁾ l. c. 340—345. Papeže tupili mnozí za to říkajíce: Pio VI. per conservar la fede, perde la sede. Pio VII. per conservar la sede, perde la fede. Artaud I. 187.

³⁾ l. c. str. 346—357.

⁴⁾ Mazas II. 271—272.

místo ve 40 dnech po podepsání konkordátu již v 35 dnech z Říma do Paříže rychlým poslem přinesena byla, a kardinál legát 4. října 1801 do Paříže přišel. Aby odpor mnohých proti konkordátu zlomil, Francouzům lichotil a všemohoucnost státu nad církví znovu prohlásil a upevnil: dal první konsul tak zvané „organické články,“ počtem 77¹⁾, sestaviti, které by s konkordátem zároveň byly prohlášeny. Jimi bylo stanoveno: že žádná papežská bulla neb jiný výnos apoštolské Stolicе bez svolení vlády prohlášeny nebo provedeny býti nesmějí, třeba by jenom jednotlivých případů se týkaly; žádný papežský vyslanec, vyjma legáta v Paříži pověřeného, nebude připuštěn ani trpěn; bez výslovného dovození vlády nesmí se ve Francii ani všeobecný církevní sněm, ani částečný (partikulární) slaviti, bude jenom jeden katechismus ve Francii vládou schválený; v theologických školách bude se vyučovati deklarací z r. 1682., k níž budou professoři zavázáni, a jejich vyjádření o této závaznosti pošle se státní radě pro kult; proti úkonům a výnosům biskupů může státní rada pod titulem zlořádů zakročiti; kněží působící při seminářích musí vládou býti schváleni; chovanci seminářů mohou býti vysvěceni, když jest jim 25 let, mají roční příjem 300 franků z pozemkového majetku a jsou schváleni vládou; při uprázdňení biskupského stolce stará se metropolita neb nejstarší biskup církevní provincie o jeho správu, a generální vikáři úřadují dále; faráři dělí se na pevně ustanovené ve větších místech (curés) a na odvolatelné neb výpomocné faráře (desservants) s menším platem (500 franků), arcibiskupové dostanou 15.000 franků, biskupové 10.000, faráři první třídy 1500 a druhé třídy 1000 franků; každé darování duchovenstvu musí se díti v státních papírech.

Též byl protestantský církevní řád vypracován a duchovním všech vyznání bylo zakázáno žehnati církevně manželství před občanským úkonem.

Konkordát a organické články byly od zákonodárných sborů přijaty bez nějakého zvláštního odporu; tribunál přijal je 78 hlasy proti 7, a zákonodárný sbor 228 proti 21. Konkordát s organickými články byl 8. dubna za státní zákon prohlášen²⁾.

Slavné prohlášení konkordátu stalo se za veliké slávy o

¹⁾ Walter. *Fontes jur eccl.* p. 190—198.

²⁾ Gams I. 157.

Hodu Božím velikonočním 18. dubna v stoličném chrámě Naší Paní (Notre Dame), který konstituční duchovenstvo opustiti musilo. U velikolepém průvodu odebral se první konsul do chrámu; u dveří chrámových očekával jej arcibiskup, který podal konsulům u brány svěcenou vodu, první konsul byl veden pod nebesy na vyvýšené místo, které mu vyhrazeno bylo. Po obou stranách stáli senát, tribunát a sbor zákonodárný, za ním generálové v plné uniformě, z nichž mnozí zíváním a jinými posuňky na jevo dávali, že celá věc jim nudnou jest. Kardinál Caprara sloužil pontifikální mši sv., a arcibiskup tourský, Boisgelin, dřívější aixský, měl kázání; někteří noví biskupové učinili přísahu konkordátem předepsanou a slavné „Te Deum“ skončilo velkolepou slavností. Tak bylo provedeno velkolepé dílo, jak pravil Cacaault, dílo světcovo a hrdinovo. Národ těšil se zase svému náboženství, třeba četní důstojníci a úředníci z toho smích a žert si tropili a nespokojenými byli. Konkordátu neželal Napoleon ani jako vyhnanec na ostrově sv. Heleny. Chateaubriand, šlechtic bretoňský, který se stal členem zákonodárného sboru, vydal tehdy své dílo „Duch křesťanství“ (le génie du Christianisme¹⁾), v němž dojemným způsobem krásy křesťanství líčí. Milostivé léto, které papež Francii propůjčil, zakončilo důstojným způsobem smíření Francie s církví. Horliví katolíci pracovali o povznesení církve a církevního života, biskupové zřizovali semináře, při nichž lazaristé a „otcové víry“ působili, kněží nosili opět své duchovní roucho, milosrdné sestry rozvíjely velikou činnost. Ovšem mnozí biskupové neměli mnoho církevní horlivosti a nadchli revolučními zásadami, někteří užívali o svém jmenování formule: „Boží milostí, jmenováním prvního konsula a kanonickou institucí papežovou,“ jiní zase: „Božím milosrdenstvím a dosazením od Apoštolské Stolice.“ Ministr kultu Portalis psal v červenci 1802 biskupům, aby jednotejné formule užívali, poněvadž není proč upustiti od formule tolika časy posvěcené: „z Božího milosrdenství a Apoštolské Stolice milosti,“ neboť papež uděluje biskupům duchovní moc a oné formule užívalo se bez urážky v gallikánské církvi²⁾. Tedy světská moc musila mnohé biskupy o jejich církevním postavení poučovati.

¹⁾ Paris 1803. 5 T.; po německu vydali Venturini, Haslinger a jiní; nově vydal König ve Frýburku. 1857.

²⁾ V „Katholiku“ 1825. sv. 17. seš. 5. příl. str. XXV. sqq.

Napoleon pomýšleje na císařství, chtěl svůj dvůr míti stkvělým, a žádal na papeži, aby 4 arcibiskupy: Jana Dubelloy-a pařížského, Josefa Fesche, jeho ujce, lyonského, Boisgelina tourského a Štěpána Huberta Cambacérèsa rouenského za kardinály povýšil (dne 8. července 1802), což papež, otázkav se o tom dvorů: vídeňského, madridského a lissabonského 17. ledna 1803., učinil. Ale mezi papežem a prvním konsulem začaly neshody. Papež nařikal 24. května 1802 přídavek ke konkordátu učiněných (organických článků) a žádal za jejich změnu; Caprara udal v notě z 18. srpna 1803 články, kterých papež nikdy neschválí. Ministři Talleyrand a Fouché přáli konstitučním duchovním a zakázali přísně slaviti zrušené svátky, tak že z toho ve Flandersku sekta *Stavenistů*, která bez kněží až do r. 1852. trvala, vznikla. Pro Itálii žádal se na papeži konkordát podobný francouzskému. V dubnu 1803 byl francouzský vyslanec Cacaault, oddaný apoštolské Stolicí, odvolán a kardinálem Feschem nahrazen, který církevním věcem mnoho nerozuměl a slepým nástrojem svého sestřence byl. První konsul začal v květnu 1803 válku s Anglií, dobyl Hannoverska, nakládal krutě s royalisty, dal vévodu Enghienského, potomka prince Condé, na pouhé podezření, že se spiknutí proti němu účastnil, na zámku ettenheimském v Badensku unéstí, potom před vojenský soud postaviti a 21. března 1804 k velikému zděšení royalistů zastřeliti.

§ 555. Císařství, boje císaře Napoleona I. proti papeži Píovi VII., zajetí papežovo¹⁾.

Senát prohlásil Napoleona 14. května 1804 za dědičného císaře Francouzů, kterého mocnosti, až na Švédsko a Turecko, uznaly. Ohrazení Bourbona Ludvíka XVIII. dal Napoleon z opovržení v Moniteuru otisknouti. Nové císařství měl papež posvětit a v očích křesťanského světa legitimovati; proto již před zřízením trůnu byl kardinál Caprara vybídnut, aby papeži oznámil, by do Paříže přišel a císaře pomazal a korunoval; úředně bude papež za tuto službu prošen, až nový císař jeho svolením jist bude. Rozpaky papežovy byly veliké. Některé katolické mocnosti srážely ho s toho; papež žádal na kardinálech, aby jeden-

¹⁾ Jäger : Lebensbeschreibung Pius VII.“ Frankf. 1825.

každý své odůvodněné dobrozdání podal, kteříž však v mínění se rozcházel. Papež, místo aby z věci učinil otázku práva a potom veškerý průběh její Bohu ponechal, uvažoval poměry, jmenovitě když mu veliké výhody pro náboženství z jeho přítomnosti v Paříži slibovány byly, rozhodl se pro cestu, oznámil tento svůj úmysl v konsistoři 29. října 1804, odcestoval 2. listopadu, jsa doprovázen 7 kardinály, 4 biskupy a několika preláty, učiniv pro případ své smrti nebo zajetí nutná opatření, byl všude s velikou slávou přijat, ale od Napoleona ve Fontainebleau podivným způsobem uvítán. Napoleon, aby papeže úředně uvítati nemusil, uspořádal toho dne, kdy Pius VII. do města vjeti měl, veliký hon a zařídil věc tak, že s celou mysliveckou družinou jako náhodou jej potkal. Papež a císař objali se, a císař jako z nedopatření vstoupil první do vozu a zaujal pravou stranu, což rozhodlo o etiketě po celou dobu pobytu papežova v Paříži. Ve veškerém počínání císařově jeví se malicherná ješitnost povýšence, jenž myslí, že by na své slávě a důstojnosti utrpěl, kdyby řádům a způsobům ve společnosti obvyklým se podrobil. Po krátkém odpočinku odjeli papež a císař v jednom voze do Paříže, kamž v noci přibyli, aby lid neviděl, že papež po pravé straně sedí¹⁾.

V neděli 2. prosince 1804 konal se obřad korunovace. Dle programu, který v Moniteuru den před slavností byl uveřejněn, opustil papež o 9. hodině Tuilerie, odebral se do arcibiskupského paláce, vjel odtud do kathedrály, a čekal na příchod císařův. Dle téhož programu opustil císař Tuilerie o 10. hodině. Papež vykonal korunovační obřad dle pontifikálu, pomazal na čele, ramenou a rukou císaře, který s císařovnou u stupňů oltáře na zemi klečel, posvětil meč, kterým jej opásal, a žezlo, které mu podal, ale neposadil koruny na jeho hlavu; neboť císař přistoupil k oltáři a vzav korunu s oltáře, papežem posvěcenou, vsadil si ji sám na hlavu. Potom vsadil císařovně korunu, pro ni zvlášť zhotovenou, na hlavu²⁾. Papež byl tímto činem překvapen, a obecenstvo trapně dojata³⁾.

Papež zůstal v Paříži až do 4. dubna 1805, ale nedosáhl nic značnějšího pro církev, vyjma několik fondů pro duchovenstvo, obnovení semináře pro vnější missie a vrácení někte-

¹⁾ Dr. Jan Kryštůfek I. 347. 348.

²⁾ Gams, II. 118--121.

³⁾ Dr. Jan Kryštůfek I. 349.

rých starších nadání. Nedosáhl vrácení legac, ani náhrady za Avignon a Venaissin; toliko nějaká ulehčení pro biskupy povolila vláda a zmenšila překážky pro vstup do stavu duchovního. Za to vybízel dle Artauda¹⁾ jeden vysoký říšský hodnostář, kterého papež jmenovati nechtěl, papeže, aby „se v Avignoně usadil, arcibiskupskou budovu v Paříži za papežský palác přijal a tamtéž výsadní městskou čtvrť si zařídil, kde by potom diplomatický sbor při apoštolské Stolicy bydlel.“ Papež odpověděl, že „pro případ, kdyby svobody pozbyti měl, právoplatné poděkování s papežství podepsal, které kardinál Pignatelli v Pařermě uchovává; ve Francii nezbyl by nežli chudý mnich, Barnabáš Chiaramonte zvaný.“ Ještě téhož večera po této rozmluvě byly císaři předloženy rozkazy pro odcestování papeže²⁾. Napoleon rozloučil se chladně s papežem, a odcestoval před ním do Itálie, aby tam za krále italského korunován byl. Papež vjel do Říma 16. května a podal 26. června v allokuci zprávu o své cestě a jejím ovoci, jmenovitě o vzrůstu katolického života ve Francii³⁾.

Napjatost mezi císařem a papežem rostla. Císař pomýšlel na to, aby si celou Itálii podrobil a Řím druhým městem císařství učinil, rušil konkordát pro Itálii učiněný, zaváděl francouzský Code civil v Itálii, jmenoval na uprázdněné stolce biskupy, které papeži nebylo lze potvrditi, žádal nových kardinálských klobouků pro preláty sobě oddané jakož i o to, aby papež manželství, kteréž jeho bratr Jeroným v severní Americe bez jeho svolení s protestantkou Pattersonovou, dcerou bohatého obchodníka bostonského, uzavřel, zrušil⁴⁾, což ovšem papež 27. června 1805 zamítl⁵⁾. Napoleon pomstil se za to na papeži novými na poli církevním učiněnými opatřeními v horní Itálii⁶⁾.

Když r. 1805. válka mezi Francií a Rakouskem vypukla, zachovával papež přísnou nestrannost, ale proti všemu právu obsadil na rozkaz Napoleonův generál Montrichard 6. listopadu 1805 Ankonu, proti čemuž papež 13. listopadu 1805 se ohrazoval⁷⁾, ovšem nadarmo. Zpupný vítěz slavkovský psal papeži

¹⁾ Gesch. d. Papstes Pius VII. sv. II. odd. I. str. 52. 53.

²⁾ l. c. str. 53.

³⁾ Bull. Rom. Cont. XII. 325—329.

⁴⁾ List Napoleonův ze 24. května 1805 ap. Artaud II. 1, 71—73.

⁵⁾ l. c. 76—83.

⁶⁾ l. c. str. 91 sqq.

⁷⁾ l. c. str. 119—121.

13. února 1806: „Celá Italie bude podrobena mému zákonu. Já nedotknu se samostatnosti papežské stolice pod výminkou, že Vaše Svatost bude pro mne míti ve všech věcech světských tytéž ohledy, které já mám pro ni ve věcech duchovních, že přestane bez účelu šetřiti bludařů, nepřátel církve, a mocností, které ji prospěti nemohou. Vaše Svatost jest panovníkem v Římě, ale já jsem tam císařem. Všichni moji nepřátelé musí býti také Vašimi. Proto nesluší se, aby nějaký agent krále sardinského, nebo nějaký Angličan, Rus nebo Švéd v Římě nebo ve Vašich zemích sídleli, ani aby nějaká loď, náležející těmto mocnostem, do Vašich přístavů přistáti směla“ ¹⁾. Touž dobou nařídil svému vyslanci v Římě kardinálu Feschovi, aby na papežské stolici žádal, aby bez prodlení Angličany, Rusy a Švédy z Říma a z veškerého svého území vypudila a lodím anglickým své přístavy uzavřela. Fesch vyplnil rozkaz sobě daný řka, že blaho veškeré Italie, hlavně pak blaho neapolského království toho žádá.

Papež poradiv se s kardinály, zavrhl žádost císařovu listem z 21. března 1806 a hájil v něm své samostatnosti a svrchovanosti v Římě, řka k císaři: „Vy jste korunován a uznán za císaře francouzského a nikoli za císaře římského. Není žádného císaře římského, také nemůže býti, nezbaví-li papeže jako panovníka panství a vlády, kterou v Římě vykonává. Ovšem jest císař římský: ale tento název celou Evropou i Vámi uznávaný přísluší císaři německému. Tento titul nemůže touže dobou dvěma panovníkům náležeti; také není nežli čestným titulem, který v ničem skutečné a zjevné samostatnosti sv. Stolice nemění. Vaše Veličenstvo praví, že naše poměry k Vám jsou tytéž, jako poměry našich předků ke Karlu Velikému. Karel Veliký našel Řím v rukou papežů; on poznal a potvrdil jim bez výhrady tyto země, on rozmnožil je novým darováním; on neosvojoval si nijakého vrchního práva nad papeži; on nečinil nárokův ani k jejich závislosti ani k jejich poddanosti“ ²⁾.

V květnu přišel do Říma místo kardinála Fesche za císařského vyslance republikán Alquier. Papež měl bez ohledu na svůj poměr k Neapolsku, kteréž jeho lénem bylo, uznati sesazení krále Ferdinanda IV. a dosazení císařova bratra Josefa za nového krále. Několik papežských měst, i Cività vecchia, bylo od Francouzů obsazeno a na papežských poddaných

¹⁾ l. c. 131—134; Dr. Jan Kryštůfek II. 192. 193.

²⁾ Artaud II. 1, 136—147; Dr. J. Kryštůfek II. 194.

dávky žádány. Papežská vévodství v Neapolsku ležící: Benevent a Ponte-corvo byla zabrána: Benevent daroval Napoleon Talleyrandovi, Ponte-corvo maršálku Bernadottovi. Proti této loupeži podal kardinál Consalvi 16. června 1806 ohrazení a zadal 17. června za své propuštění, na kteréž z Paříže doléhali. Papež přijal je, aby ukázal, že není jeho loutkou, a jmenoval jeho nástupcem v státním sekretariátu 74letého kardinála Filipa Casoniho, po němž potom následovali Doria, Gabrielli a Pacca.

Napoleon poraziv Prusy a vjeda do Berlína, vydal 21. listopadu 1806 dekret o všeobecné blokadě proti Anglii, které papež podrobiti se nechtěl. Dne 22. července 1807 psal Napoleon z Drážďan svému pastorkovi Eugenu, místokráli italskému, list, v němž posměch si tropí z listu papežova z 21. března 1806, mluví o papeži jako o svém říšském biskupu, a hrozí mu úplným rozkolem; mezi jiným praví: „Co zamýšlí Pius VII. tím, že mne u světa křesťanského obžalovati chce? Chce interdikt na můj trůn vydati? chce na mne klatbu vynésti? Myslí, že mým vojínům potom zbraň z ruky vypadne?“¹⁾ Francouzové obsadili Maceratu a Urbino. Dne 7. ledna 1808 dostal papež ultimatum z Paříže, a dne 2. února obsadil generál Miollis Řím a ujal se správy nad veškerým papežským územím, pokud nebylo ještě zabráno.

Papež neopustil více Quirinalu, ohrazoval se proti obsazení Říma cizím vojskem a prohlásil všechna vyjednávání za přerušená, pokud Francouzové Řím ve své moci míti budou. Okružníkem ke kardinálům od 5. února 1808²⁾ vyslovil se papež o žádostech Napoleonových, k nimž tento ještě nové připojil a sice: pomazání a korunovací neapolského krále Josefa, zavedení Code Napoleon v církevním státě, uznání gallikánských svobod a článkův organických, zřízení francouzského patriarchátu a zrušení duchovních řádův a bezženství duchovenstva.

Po mnohých nátiscích a potupách papeži a jeho úředníkům učiněných, po přčetných násilnostech na nich a poddaných papežových spáchaných vydal Napoleon 17. května 1809 z tá-

¹⁾ Ap. Artaud II. 1, 185—187: Dr. J. Kryštůfek II. 196.

²⁾ Jest ap. Melchers: Das Nationalconcil zu Paris 1811. Münster. 1814, str. 148.; Wahrhafte Geschichte der Entführung Sr. H. des P. Pius VII. Mit vielen Actenstücken. Rom. 1814 (německy a francouzsky), str. 11—18.; Roscovány: Monumenta cath. II. 36—42. Nro. 287.

bora u Vídně dekret,¹⁾ kterým zbytky papežského státu k říši francouzské přivtělil, město Řím za město císařské a svobodné prohlásil, papeži dva miliony franků za důchod jeho vykázal, a všechny jeho statky a paláce ode všech poplatků osvobodil. Z území římského byly dva departementy zřízeny: římský a trasimentský. Papež nepřijal nikdy tohoto důchodu. Teprve 10. června bylo papeži úředně oznámeno, že papežská vláda jest zrušena a její území k Francii připojeno. Téhož dne byl papežský prapor za hřímání děl z Andělského hradu sňat, a trojbarevný prapor francouzský tam vztýčen. Pius VII. zůstal klidným a zvolal při zprávě o této události: „Dokonáno jest“²⁾. Brzo potom podepsal papež ohrazení proti tomuto bezpraví³⁾, které následující noci na veřejných místech v Římě přilepeno bylo. Větší nesnáze a rozpaky způsobilo papeži, měl-li by také hned exkommunikační bullu uveřejniti, kteráž již drahý čas připravena byla. Po krátké poradě s kardinálem Paccou v komnatě přítomným a vroucí modlitbě k Bohu za dar osvěcení rozkázal kardinálu Paccovi, aby exkommunikační bullu uveřejnil, ale tak, by vykonavatelé tohoto rozkazu polapení a zastřeleni nebyli. Po několika hodinách u večer ještě za bílého dne, když byly nešpory a lidé na ně chodili, byla bulla: „Quum memorandâ illâ die“⁴⁾ při veškeré ostražitosti Francouzů k veliké radosti Římanů na obyčejných místech a mezi nimi na třech hlavních basilikách sv. Petra, sv. Marie Maggiore a sv. Jana uveřejněna. Bulla nejmenujíc výslovně Napoleona, vydávala klatbu na všechny násilníky a lupiče církevního státu, a na všechny, kteří to rozkázali, podporovali, prováděli a k tomu radili; jelikož všech násilností a lupičství Napoleon byl vlastním původcem, a všichni ostatní toliko slepými jeho nástroji, týkala se bulla v první řadě a vlastně jeho. Bulla rozšířila se po Evropě a císařský dvorní biskup de Pradt na darmo snažil se její neplatnost dokázati.⁵⁾ Napoleon dělal si z ní posměch, ale snažil se všemi způsoby její dojem ve Francii setříti.

¹⁾ Ap. Jäger: Lebensbeschreibung des P. Pius VII., str. 140.; Gams II. 242, 243; Dr. Jan Kryštůfek II. 200.

²⁾ Gams II. 243—245; Dr. J. Kryštůfek II. 200.

³⁾ Jäger l. c. str. 146.; Wahrhafte Geschichte str. 148.; Gams II. 248.

⁴⁾ Viz ji ap. Jäger str. 150.; Roscovány: Monum. II. 42—52; Wahrhafte Geschichte, str. 150. sqq.; srv. Gams II. 247, 248.

⁵⁾ De Pradt: Les quatre Concordats, chap. 34. Examen de la Bulle d' excommunication.

Poněvadž změna vládní soustavy nebezpečné hnutí lidu, které ve zbouření proměnit se hrozilo, v širokých vrstvách způsobila: usnesli se neapolský král Jachim Murat, který měl vrchní dozor nad Římem, a general Miollis, aby rozkaz Napoleonův o zatčení a odvedení papeže z Říma pro takový případ již daný¹⁾ provedli. Miollis svěřil tento úkol 4. července generálu Radetovi, náčelníku četnictva říše. V noci 6. července 1809 obklíčila čtyři oddělení francouzského vojska Quirinal, dostala o 2. hodině a 35. minutě rozkaz k útoku, vypáčila brány a obsadila všechny vchody. Generál Radet provázen jsa několika vyššími důstojníky a dvěma nebo třemi Římany, kteří se Francouzům zaprodali, vstoupil do audienční komnaty, kde byl papež s oběma kardinály, Paccou a Despuigem, a některými preláty a úředníky, a oznámil sv. Otci, že „jest mu vykonati velmi nemilé poselství, avšak že nemůže se ho zbýti, poněvadž císaři přísahu věrnosti a poslušnosti vykonal; má uloženo oznámiti Jeho Svatosti, aby se světského panství nad Římem a církevním státem vzdal; kdyby však Jeho Svatost tak učiniti se zdráhala, má rozkaz odvésti ho ku generálu Miollisovi, jenž mu místo jeho budoucího pobytu oznámí.“ K slovům těm odpověděl papež hlasem pevným, ale plným něžnosti a vážnosti: „Jestliže jste vy uznal za svou povinnost vyplniti rozkazy svého císaře za příčinou přísahy, kterou jste mu vykonal,

¹⁾ Napoleon psal 19. června 1809 ze Schönbrunnu Muratovi: „Oznámil jsem Vám, aby věci římské vedeny byly živě a odpor se netrpěl. Žádného útočiště nesmí býti šetřeno, nepodrobí-li se mým rozkazům. — Jestliže papež proti duchu svého postavení hlásá vzpouru a chce užívati nedotknutelnosti svého obydlí, aby dal uveřejňovati okružníky: budiž zajat.“ Týž den psal Napoleon vrchnímu veliteli v Římě Miollisovi: „Postavte před vojenskou kommissi každého, jenž by se dopustil činu bezpečnost vojska ohrožujícího a zatknete i v obydlí papežově, kdo by brojil proti veřejnému pořádku a bezpečnosti mých vojinů. Kněz zneužívá svého postavení a zasluhuje méně shovívavosti než kdo jiný, když hlásá válku proti světským mocnostem.“ Ap. Dr. J. Kryštůfek II. 202, 203. — Napoleon tvrdí ve svých pamětech (Las Casas: *Mémorial*, tom V. p. 337), že zatčení a odvezení papeže stalo se bez jeho rozkazu, ano že bylo i velice proti mysli jeho. Ale tento výrok nezakládá se na pravdě, jsa toliko obvyklým u Napoleona řečnickým obratem, aby zodpovědnost se sebe na podřízené osoby svalil. Neboť svrchu uvedené dva listy císařovy jsou rozkazy na zatčení papežovo; proč Miollis nebyl postaven před vojenský soud? proč čin jeho nebyl veřejně pokárán a papež na svobodu propuštěn? Že se tak nestalo, jest patrným důkazem, že Napoleon byl tomu rád, že papeže do svých rukou dostal, doufaje časem získati ho pro opravy, které v církvi provésti zamýšlel. Dr. Jan Kryštůfek II. 202, 203.

myslíte, že můžeme opustiti práva Svaté Stoly, k nimž tolika přísahami vázáni jsme? My nemůžeme vzdáti se toho, co nám nenáleží; světské panství náleží církvi římské, a my nejsme než jeho správci. Císař může nás na kusy rozsekati a přece neobdrží, čeho na nás žádá.“ Po krátké chvilce tázal se papež Radeta, má-li odcestovati sám, k čemuž Radet odpověděl, že může s sebou vzíti kardinála Paccu. Beze všech příprav byl papež přinucen opustiti své obydlí, sestoupiti dolů a vstoupiti do vozu, který před hlavní branou paláce připraven byl. Četník zavřel vůz na klíč a již hnál se vůz z města ven, které ve všech ulicích jízdou obsazeno bylo. Před branou del Popolo bylo přepřaženo, a vůz uháněl potom divým chvatem do Florencie, kamž papež 8. července všecken nemocen přibyl a v klášteře kartusiánském bydlel. Ale nedopřáli papeži oddechu, oddělili od něho kardinála Paccu a vezli pak dále papeže do Janova, potom do Grenoble, kde od 21. července do 1. srpna dliti musil, aby rozkazů císařových o svém osudu očekával. Kardinál Pacca, který k němu v Alexandrii opět přibyl, byl v Grenoble „pro učiněné prý v Římě nepokoje“ jat a do pevnosti Fenestrelle zavlečen. Potom vezli papeže do Aixu, odtud zpět do Italie do Nizzy; konečně zavezli jej do Savony, kamž 15. srpna přibyl, v biskupském paláci jeden pokoj s malou předsíní za obydlí obdržel, a jenom u přítomnosti stráže slyšení dávati mohl¹⁾.

Týž den, kdy papež z Říma odvezen byl, porazil Napoleon Rakušany u Ogruně (Vagramu, 6. července 1809) a přinutil císaře Františka k míru vídeňskému. Napoleon, dav před tím své manželství s Josefínou Beauharnaisovou civilně senátem a církevně pařížským officialatem, nepřislušným to soudem, poněvadž manželské věci panovníků jako *causae majores* k soudu papežskému náležejí, a tudy výrokem neplatným zrušiti²⁾, do-

¹⁾ Srv. Artaud II. 1, 230—272; Dr. J. Kryštůfek II. 200—202; Gams II. 249—260.

²⁾ O Napoleonově manželství srv. rozpravy od Bernarda Duhra S. J.: „Ehescheidung u. zweite Heirat Napoleons I.“ v „Innsbr. Ztschrft. 1888.“ str. 593—629.; a „Napoleons Ehescheidung im Lichte der neuesten Aktenstücke“ v „Stimmen aus Maria-Laach. 1890.“ str. 14—31. — Consalvi: Memoiren, str. 361. sqq. — Napoleon pojal za manželku vdovu po vicomtu Alexandru Beauharnaisovi Josefínu Tascherovou de la Pagerie, narozenou 9. května 1763, která měla ročního příjmu 25.000 franků. V civilní manželství vstoupil 9. března 1796 před municipálními úředníky druhého pařížského okresu a 4 svědky, mezi

stal princeznu Marii Louisu, dceru císaře Františka I. za manželku a slavil s ní slavně sňatek v Paříži, ke kterému všichni

nimiž byl též jeden z direktorů republiky, Barras. Toto manželství bylo platné i před tvářící církví; nebyla sice zachována forma tridentská, ačkoliv sněm Tridentský ve Francii prohlášen byl, ale za tehdejšího času bylo to generálu republiky mravně věcí nemožnou najít příslušného faráře a to nepřisežného kněze. A tu praví instrukce papeže Pia VI. z 28. května 1793 (*Collectio brevium atque instructionum etc.* II. 168—174; Roskovány: *Matrimonium in ecclesia catholica* I. 437.), že civilní manželství jest platné, když snoubenci nijak ku příslušnému faráři přijít nemohou. Totéž praví instrukce kardinála-legáta Caprari, daná v Paříži 2. května 1803, prohlašující civilní manželství, které alespoň před 2 svědky se stalo, za platné, když přístup k vlastnímu faráři buď zhola nemožný, neb přenesnadný nebo přenebezpečný byl (Roskovány l. c. I. 590.). Napoleon chtěl s Josefínou nerozlučitelné manželství uzavřít, a nebyl by ho nikdy zrušil, kdyby byl s Josefínou dítky měl. Bezdětnost manželství udal Napoleon za příčinu svého rozvodu a nikoli nedostatek svolení (*consensus*).

Dle Paccy (*Memorie storiche*. Orvieto 1843. II. 133.) žádali někteří kardinálové v Římě před korunovací Napoleonovou papeže Pia VII., aby si zjednal jistotu o platnosti manželství Napoleonově; následkem toho otázal se papež nuncia, zdali Josefína řádnou manželkou Napoleonovou jest, v kterémž případě by též ji za císařovnu korunoval. Kardinál-legát a jiné osoby ode dvora ujišťovali, že Josefína řádnou manželkou císařovou jest a na toto ujištění rozhodl se papež, že i v tom Napoleonovi bude po vůli.

O církevním požehnání Napoleonova sňatku kardinálem Feschem ten den před korunovací nevěděl papež Pius VII. ničeho. Kardinál Fesch požehnal občanské manželství Napoleonovo, maje k tomu mimořádné všeobecné plnomocenství papežovo.

Dle výslovné výpovědi kardinála Fesche ze 6. ledna 1810 před pařížským oficiálem Petrem Boilesem, prosila císařovna několikrát kardinála Fesche, aby se u císaře přimlouval, by jejich manželství církevně požehnáno bylo. Ten den před korunovací okolo 1. nebo 2. hodiny odpolední zavolal k sobě císař kardinála a řekl mu, že císařovna absolutně církevnímu požehnání chce; proto k tomu svoluje, ale nesmí při tom býti žádných svědkův, a o věci musí se zachovati zpovědní mlčenlivost. Fesch pravil: „Žádní svědci, žádné manželství.“ Konečně šel kardinál ku papeži a představoval mu, že ho musí velmi často za dispense žádati; pročež ať mu *všechny* povolí, kterých mu časem třeba jest, aby povinnosti *velkoalmužnickovy* plnit mohl. Papež prosbu povolil, Fesch odebral se hned k císaři s rituálem, aby jeho sňatku požehnal. což se okolo 4. hodiny odpolední stalo. Asi za 2 dny žádala císařovna na Feschovi vysvědčení o tomto církevním požehnání, kteréž jí také Fesch dal. Ale císař byl z toho rozhořčen a pravil ke kardinálovi: že to, co učinil, nemělo jiného účelu nežli upokojiti císařovnu; on že v okamžení, kdy zakládá říši, nemůže se vzdáti přímých potomků (Z Národního Archivu A. F. IV. 1220. V „*Stimmen aus Maria-Laach*. 1890.“ str. 19., 20.). V sedění církevní kommisie dne 26. prosince 1809 udal Fesch slova papežova zřetelněji, který k němu pravil: „*Dávám vám všechna plnomocenství, která dáti mohu.*“ Velkoalmužník konal všechny církevní funkce při dvoře, jako křty, sv. přijímání,

biskupové říše a kardinálové pozváni byli. Kardinálů dostavilo se 27, z nichž však Consalvi ještě s 12 ani k občanskému, ani k církevnímu sňatku po všem namáhání a vyjednávání dvoru s nimi se nedostavili (1. a 2. dubna 1810). Za to zbavil je Napoleon všech jejich statků, zakázal jim nositi odznaky jejich důstojnosti, z čehož rozdíl mezi *červenými a černými kardinály* vznikl a rozeslal je 11. června 1810 do rozličných malých měst do vyhnanství, Consalviho do Remeše.

Po odvedení papeže z Říma museli všichni kardinálové, kteří v Římě se zdržovali, do Paříže se odebrati, vyjma pouze ty, kteří by pro vysoké stáří nebo nemoc té cesty nebyli snesli; podobně museli se do Paříže přestěhovati generálové

sňatky, a tudy měl též v tomto případě plnomocenství dispensovati od formy tridentské. Ale při tomto církevním sňatku neměl císař úmyslu, jak praví Fesch, uzavřítí manželství, a totéž přísežně vypovídají Berthier, Duroi a Talleyrand před církevním soudem, že císař církevním požehnáním v svatvečer korunovace se vázati nechtěl, a proto žádné veřejnosti nepřijal.

Napoleon dal své manželství s Josefínou výrokem senátu 16. prosince 1809 občansky za neplatné prohlásiti. Metternich pracoval vši snahou o to, aby rakouská princezna Marie Louisa (Ludovika) stala se francouzskou císařovnou. Šlo tedy o církevní zrušení manželství. A tu jest příslušnou stolicí panujících knížat ve věcech manželských papež. Poněvadž císař spravedlnosti své věci nedůvěřoval, dal svou manželskou při pařížským církevním soudem rozhodnouti. Když říšský kancléř Cambacères manželskou věc císařovu pařížskému officialátu podal, prohlásil se tento úřad za nepřislušný, ale dal se církevní kommissí, císařem jmenovanou, za příslušný ve věci téhož císaře prohlásiti. Official Petr Boilesve přikročil k výsledku svědkův, ale výslech jeho týkal se pouze církevního požehnání před korunovací, a nikoli též civilního manželství z r. 1796., které přece v celé Paříži za platné pokládáno bylo. Potom vynesl 8. ledna 1810 rozsudek, že manželství jest neplatné, poněvadž při něm farář a 2 svědci nebyli; plnomocenství, která papež Feschovi udělil, vztahovala prý se pouze na úřad velkoalmužníkův, který, jak se zdá na farní úkony se nevztahoval. V úvodu činí rozsudek též zmínku „o těžkosti dostati se k hlavě církve, které skutečně náleží, takové mimořádné případy rozhodovati.“ Nemožnost přístupu ku papeži byla jenom právní fikce, aby pařížský officialat spor rozhodnouti mohl. Papež byl v rukou Napoleonových, který přístup k němu každou chvíli možným učiniti mohl. Dne 10. ledna 1810 odvolal se Rudemare, defensor matrimonii, k metropolitnímu soudu, dne 11. ledna prohlásil se promotor tohoto soudu abbé Corpet proti této appellaci, a official metropolitního soudu abbé Lejeas, tehdejší administrátor pařížského arcibiskupství, zavrhl appellaci a prohlásil manželství za neplatné poněvadž při něm předpis tridentský a královské ordonance zachovány nebyly, a pro nedostatek svolení (consensus), který četnými výroky císařovými a úmyslným vynecháním podstatných forem dokázán jest. (O tomto posledním důvodu nemluvila první stolice.) Lejeas obdržel za odměnu svého výroku lutišské biskupství.

řádův, a tamtéž byly odnešeny všechny archivy římských duchovních úřadův a v paláci Soubiském umístěny. Veškerou svou snahou směřoval Napoleon k tomu, aby Paříž učinil středem katolického světa, a papež alespoň část roku tam sídlil, chtěje potom jím neobmezeně vládnouti ve věcech politických. Největší obtíže činilo Napoleonovi, že biskupství zůstávala neobsazenými; neboť papež nechtěl císařem jmenovaných biskupů potvrditi, a zůstal proti němu stálým a pevným. 19 biskupů francouzských obrátilo se 25. března 1810 na papeže s prosbou, aby jejich fakulty ve věcech manželských, dispensí se týkající, rozšířil a spolu žádali, aby papež císařem jmenované biskupy potvrdil, hrozíce při tom jaksí, že si zde i bez papeže pomohou. Ale ani tato hrozba nic nepomohla. Tu poradil kardinál Maury císaři, aby jím jmenovaní biskupové jako kapitulární vikáři úřadovali. Napoleon uchopil se této rady, jmenoval mnohé biskupy, mezi nimi kardinála Mauryho za pařížského arcibiskupa a florentského arcijahna, Eberharda Corboliho za biskupa nancyského, a ministr kultu kázal kapitolám, aby jmenované za kapitulární vikáře zvolili, což ony skoro všechny učinily. Aby hrozící zkázu odvrátil, vydal Pius VII. tři dekrety; první od 5. listopadu 1810 ke kardinálu Maurymu, druhý z 2. prosince k florentskému arcijahnu Corbolimu a třetí z 18. prosince k abbé d' Astrosovi, kapitulárnímu vikáři pařížskému, kde prohlásil, že toto vtírání jmenovaných do správy biskupství před papežským potvrzením zákonům a kázni církve se protiví a vážnost apoštolské Stolicе zničiti chce. Papežské dekrety měly účinek, a vetřelí administrátoři nebyli uznáni. Rozhořčený Napoleon mstil se za to krutě na papeži, domnělých skladatelech a rozšiřovatelech oněch breví. Kardinálové di Pietro, Gabrielle a Opizzoni byli ze svých míst vyhnanství do Vincennesu zavleženi a do věže vsazeni. Několik starých služebníků papežových odvedeno do pevnosti Fenestrelle, a prelát Doria, který papeži po boku stál, vypověděn do Neapole. Papeži dal Napoleon skrze praefekta savonského Chabrala 14. ledna 1811 psáti: „Po rozkaze Jeho Veličenstva císaře oznamuje podepsaný papeži, že jest mu zakázáno s některou církví císařství neb některým poddaným císařovým obcovati pod trestem neposlušnosti z jedné i z druhé strany; on přestává býti organem katolické církve, on, který vzpouru hlásá, a jehož duše celá ze žluče jest; a poněvadž nic jej moudrým učiniti nemůže, tedy pozná, že Jeho Veličenstvo dosti mocným jest, aby učinil, co předchůdcové

jeho učinili, aby totiž *papeže sesadil*¹⁾. Mimo tento hrubý list stala se již 7. ledna 1811 veliká surovost papeži mezi tím, co se v zahradě procházel; zvláštní kommissee vrazila do jeho bytu, prohledala všechny jeho papíry, odebrala mu i psací náčiní a zabavila i breviře. Hrabě Berthier, gouvernér paláce papežova, zmizel: jakýsi intendant oznámil potom, že každé italské individuum, papeže v to čítaje, dostane jen 5 paolů na den. Ale tento směšný rozkaz byl jen po dvě neděle zachováván, poněvadž obyvatelé savonští papeže a jeho služebnictvo potřebami k živobytí zaopatřili²⁾.

§ 556. *Sařížský národní sněm*³⁾.

Stav církve ve Francii byl náramně rozerván. Upřímní katolíci byli plni nevole k Napoleonovi, který se neopovážil svou hrozbu, sesaditi papeže, učiniti skutkem; kardinálové prohlásili, že nejsou oprávněni nově jmenované biskupy institovati, a věřící nechtěli vetřelých pastýřů poslouchati.

Císař povolal již 16. listopadu 1809 církevní kommissi, jejíž členy byli: kardinálové Fesch, který předsedal, a Maury; arcibiskup tourský de Barral, biskupové nanteský, trevirský, evreuxský a vercellský, abbé Emery, superior od sv. Sulpice a Fontana, generál barnabitů⁴⁾, aby mu celou řadu otázek rozřešila. Po druhé svolal Napoleon tuto církevní kommissi v lednu 1811, a předložil jí dvě otázky: 1. poněvadž každé obcování mezi papežem a císařovými poddanými jest přerušeno, na koho jest se obracet pro dispense, kteréž apoštolský Stolec uděluje; 2. když papež i na dále biskupům, císařem jmenovaným, kanonickou instituci odpírati bude: který jest zde zákonitý prostředek, aby biskupům kanonická instituce udělena býti mohla?

¹⁾ Artaud II. 1, 304,

²⁾ l. c. 303.

³⁾ Collectio Lacensis IV. 1223. sq. — Melchers: Das Nationalconcil zu Paris 1811, mit authentischen Actenstücken. Münster 1814. Srv. Katholik sv. 15, str. 325. — Stimmen aus Maria-Laach. III. 485. — Holzwarth: Napoleon I. u. Pius VII. Mainz 1872.

⁴⁾ Do této druhé církevní komise byli ještě povoláni de Pradt, kterého Napoleon jmenoval arcibiskupem mechlinským, a kardinál Caselli na místě uvězněného Fontany a † biskupa vercellského.

Ku první otázce odpověděla kommise, že věřícím jest se obracet pro dispense na diecéšní biskupy, poněvadž papežské rezerváty proti obyčeji a starému právu znenáhla zavedeny byly. Ke druhé otázce odpověděla, že při politování hodném chování papežově bylo by třeba připojiti ke konkordátu dodatek s tím obsahem, že papež kanonickou instituci vždycky v určité lhůtě udělí, po jejímž vypršení jeho právo na sněm provinciální přejde; kdyby papež tohoto dodatku nepřijal, pak bude zrušení konkordátu v očích křesťanstva ospravedlněno; papež budiž poselstvím o stavu věcí poučen, potom budiž národní církevní sněm neb jiná větší schůze svolána, by se tak francouzská církev sama o sebe postarala.

Tato odpověď líbila se Napoleonovi, který kommissi v dubnu v slyšení přijal a v něm ostře proti papeži mluvil, a žádných z těchto dvorních prelátů mu neodporoval, poslušně mlčíce. Císař chtěje, aby k jeho řeči přisvědčili, tázal se 80letého Emeryho, superiora od sv. Sulpice, co by o moci papežově soudil. Emery poukázav ke katechismu, Napoleonem schválenému, že papež jest hlavou církve, náměstkem Kristovým, kterého všichni křesťané poslouchati mají, ujal se práv a svobody papežovy k veliké mrzutosti ostatních členů kommise. Ale Napoleon pochválil Emeryho za jeho zmužilou a z předsvědčení plynoucí řeč a propustiv kommissi, pozdravil ho a nevšiml si ostatních. (Emery zemřel po několika dnech 28. dubna 1811.)

Císař chtěje proti papeži opatrně postupovati, svolal okružníkem z 25. dubna 1811 po vojensku biskupy francouzské a italské na 9. června do Paříže na národní církevní sněm, aby papeže tak zastrašil. Potom vyvolil 3 dvorní biskupy Barala tourského, du Voisina nanteského a Mannaye trevirského a poslal je ku papeži do Savony, aby mu svolání národního sněmu a hrozící zrušení konkordátu oznámili a na něm vymohli, by jmenovaným biskupům kanonickou instituci udělil a k doložce ke konkordátu svolil, že když papež ve 3 měsících instituční bully nevyhotoví, pak metropolita suffraganovi a naopak tento metropolitovi kanonickou instituci uděliti může. Dále měla deputace papeže pohnouti, aby biskupům církevního státu přikázal, by přísahu věrnosti, konkordátem biskupům předepsanou, císaři učinili, a on sám též ji vykonal, v kterémž případě bude se moci do Říma vrátiti; kdyby této přísahy učiniti nechtěl, ať si vyvolí za své sídlo Avignon, kde bude

jako souverén, dostane 2 milliony franků, bude moci u sebe míti vyslance křesťanských mocností a svou pravomocnost svobodně vykonávati, ale musí napřed prohlásiti, že nic proti 4 gallikánským článkům podnikati nebude.

Deputace přišla 9. května do Savony, dostala 10. slyšení u papeže, líčila mu stav francouzské církve a hrozící rozkol nejčernějšími barvami a naplnila tak ubohého trpitele hroznou úzkostí. Konečně dosáhla 19. května od papeže slib, že jmenované biskupy potvrdí, prospěšné články francouzského konkordátu na Toskánu, Parmu a Piacenzu rozšíří a navrženou doložku přijme, ale s tou změnou, aby papež měl lhůtu 6měsíční a ne 3měsíční, a do práva potvrzovacího pro metropolitu byla podmínka vložena: „kdyby papež z jiného důvodu nežli z nedůstojnosti osoby se zdráhal.“ O žádostech ostatních nechtěl papež ničeho slyšeti; deputace sestavila přípověď papežovu písemně ve 4 články, které papež za totožné s ústními úmluvami uznal, ale nepodepsal jich. Papež prohlásil, že tyto články nejsou ani smlouvou ani úvodem k ní, ale jenom důkazem, kterak blaho francouzské církve mu na srdci leží. Deputace odcestovala s ústupky papežovými, s kterými však Napoleon spokojen nebyl; neboť jemu nešlo o to, aby francouzskou církev biskupy obsadil, ale aby papeže buď svým poddaným v Římě neb vasalem v Avignoně, na všechen způsob nástrojem povolným své politiky, učinil. Proto nestaral se o tuto věc dál; a kázal započítí národní sněm.

Národní sněm začal se 17. června 1810 v chrámě Notre Dame za předsednictví kardinála Fesche, jako primasa Francie. Po evangeliu měl znamenitý řečník Štěpán de Boulogne, biskup troyeský, řeč o vlivu katolického náboženství na občanský pořádek a blaho státův, a napomínal všechny, aby pevně papeže se drželi. Předseda Fesch a ostatní biskupové učinili předepsanou přísahu poslušnosti papeži. Sněmu účastnilo se v celku 106 členů: 6 kardinálů, 8 arcibiskupů, 4 jmenovaní arcibiskupové, 77 biskupův a 9 jmenovaných biskupů.

Dne 20. června 1811 bylo vlastní první sedění. Ministr kultu Bigot de Préameneu předčítal sněmu císařovo poselství plné žalob na netečnost apoštolské Stolicе o náboženské prospěchy; obírá prý se pouze dvěma otázkami, kterak by císaři zase legace odňala a onu zásadu provedla, že papež jest všeobecným biskupem; konkordát jest obapolnou smlouvou, které papež zrušil, odepřev biskupům kanonickou instituci; pročez

svolal prý císař po příkladě Karla Velikého a jiných svých předchůdců sněm, který by vhodnými prostředky o to se postaral, aby biskupové řádně dosazováni byli, když konkordát své platnosti pozbyl. Tento tak zvaný válečný manifest poslouchali biskupové mlčky. Církevně smýšlející byli uraženi, že hned na počátku byly čteny císařské dekrety, kterými kardinál Fesch předsedou a ministři kultu pro Francii a Itálii, Bigot a Bovara, jeho přísedícími jmenováni byli, kteří hned po obou stranách předsedy se usadili a jen s tíží zadržáni byli, aby do rokování nezasahovali. Však proti vůli dvorní strany bylo usneseno, aby volba synodálních úředníkův a výborů čili kommissí tajným hlasováním se dělá, čímž četní odpůrci caesarpapismu zvoleni byli. Jmenování, ale papežem nepotvrzení biskupové vzdali se hlasování, slyšíce statné výroky svých odpůrců, že nemohou ve své věci býti spolusoudci. V sedění ze dne 25. června 1811 byla tajným hlasováním zvolena kommissie 11 biskupů, aby návrh odpovědi čili adresu na císařské poselství vypracovala. O adrese, kterou biskup nanteský Duvoissin předložil, smluviv ji napřed s císařem, nastalo prudké rokování v kommissi i v sedění sněmovním, poněvadž obsahovala gallikánské zásady z r. 1682. jako ohrazení „proti klatbám z politických příčin,“ ostatně však o papeži úplně mlčela. Monastýrský světící biskup Kašpar Maximilian Droste-Vischering navrhoval, aby k císaři byla prosba podána, by papež svobodu zase dostal. Tento návrh podporovali statně Ireneus Desolle, biskup chambéry-ský, a Hyacinth de la Tour, arcibiskup turinský, ale dvorní preláti žádali za jeho odložení, jmenovitě překřičel všechny de Pradt, volaje: „Odložit, odložit, není k tomu teď žádného času.“ Návrh musil býti zapsán do protokollu, a Fesch zprostředkoval věc tak, že tato prosba nebude císaři v slyšení, na 30. června určeném, přednesena. Pamětní spis italských biskupů proti gallikanismu našel velikého ohlasu. Za takového smýšlení sněmu bylo několik míst v adrese změněno, ohrazení proti klatbě vynecháno, ale ani v této změněné formě nelíbila se adresa četným; proto bylo usnešeno, aby ji jenom předseda a jeho tajemníci podepsali. Napoleon jsa důkladně o všem zpraven, nepřijal adresu, nepřipustil 30. června deputace sněmovní ke slyšení, zakázal všechno jiné rokování mimo otázku o kanonické instituci a předmětech v jeho poselství obsažených a zastavil sněmovní sedění, až výbor o těchto věcech se radící se svou prací hotov bude. Ve výboru ukazo-

vala většina k tomu, že sněm není oprávněn papežské instituční bully ničím nahrazovati, a to ani prozatímně ani pro případ nutnosti; pročež budiž papeži posláno poselství, které by s ním se poradilo. Fesch podal o tom zprávu císaři, který náramně se rozzlobil a hrozil, že biskupy násilím k rozumu přivede a celou věc právníky a filosofy rozhodnouti dá. Když se upokojil, diktoval na základě 4 savonských článků dekret, který sněm měl za svůj přijati, a dovolil poslati deputaci, která by papeži za jeho ústupky poděkovala. Císařský dekret byl 7. července odevzdán kommissi, v které však arcibiskup bordeauxský Daviau a biskup gentský de Broglie na savonskou notu bez papežova podpisu nic nedali a žádali, aby se sněm v této věci především za nepřislušný prohlásil. V sedění sněmu 10. července byly čteny: zpráva kommise, císařský dekret a savonská nota. Náзор většiny kommise ukázal se býti též názorem většiny sněmu, který však své usnesení o tom na 12. července odložil. Obě dvě strany srazily se zde příkře. Kardinál Maury vinil papeže, že při exkomunikaci meze své pravomocnosti překročil, ale bordeauxský arcibiskup poukázal jej na sněm Tridentský (sess. 22, c. 11. de ref.) tak rozhodným způsobem, že se zdálo, jakoby klatba na Napoleona v Paříži byla obnovena.

Napoleon zuřil a zastavil dekretem z téhož dne, 10. července, sněm, kázal neohrožené biskupy: Štěpána de Boulogne troyeského a de Broglie gentského v noci z 11. na 12. července, a 12. července Hirna tournayského, zatknouti a na pevnost Vincenneskou zavésti, dal prelátům i svému strýci svého hněvu zakoušeti a litoval, že konkordát učinil. Ale když jeho hněv se utišil, a praefekt savonský mu oznámil, že papež poselství pro vyjednávání očekává, uchopil se věci z jiné strany. Oba ministři kultu, Bigot a Bovara, spracovali sliby a lichocením, hrozbami a výčitkami většinu biskupů, že k hotovému „sněmovnímu dekretu“ přisvědčili. Dne 26. července měl ministr kultu Bigot poradu se získanými biskupy ve svém domě; dne 5. srpna bylo po rozkaze císařově opět sedění sněmu. Sněm prohlásil se za příslušný čili kompetentní, a přijal dekret o 5 člancích: 1. dle stanovení svatých kanonů nesmějí arcibiskupské a biskupské stolce déle roku býti uprázdněny; 2. císař jmenuje na uprázdněné stolce biskupy, kteří papeže za kanonické potvrzení požádají; 3. papež udělí v 6 měsících ode dne, kdy zprávu o jmenování způsobem obyčejným dostal, kanonickou

instituci; 4. kdyby tak v této lhůtě neučinil, udělí ji metropolita nebo nejstarší biskup církevní provincie; 5. tento dekret předloží se papeži deputací 6 biskupův, aby jej schválil, a k císaři budiž podána prosba, aby deputaci odeslati dovolil.

Pro tento dekret hlasovalo 85 biskupů, mnozí pod výminkou, že papež jej schválí; 14 odepřelo nadobro svého souhlasu. Místo sněmu zvolil císař sám členy deputace: 3 arcibiskupy a 5 biskupův, a připojil k ní ještě 5 červených kardinálů, aby papež vymlouvat se nemohl, že svých řádných rádčů po boku nemá. Deputace vyjednávala s papežem od 3. do 20. září; červení kardinálové, jmenovitě Roverella, přemlouvali stále papeže, až konečně 20. září breve vydal, jímž pařížská usnesení potvrdil, ale s doložkou, že „metropolita uděluje kanonickou instituci vždycky a jedině ve jméně papežově (expresso nomine Summi Pontificis) to činiti a všechny autentické listiny o tom apoštolské Stoliči zaslati musí.“ Při tom vložil papež všem na srdce poslušnost k apoštolské Stoliči slovy druhého všeobecného sněmu Lyonského. Dále vymohla deputace na papeži, že několika biskupům instituční bully vyhotovil a list k císaři poslal. Deputace telegrafovala Napoleonovi tyto veliké vymoženosti; ale tento nebyl s nimi spokojen, nepřijal breve z 20. září, vyčítal de Pradtovi, kterého arcibiskupem mechlinským učinil, že ho nepochopil, a velel čtyřem biskupům, kteří na své zpáteční cestě již do Turina přibyli, aby obrátili a papeže k další povolnosti pohnuli. Ale papež zůstal stálým; konečně dostavil se k němu praefekt Chabrol a oznámil mu ve jméně císařově, že císař konkordáty za zrušeny pokládá, a že při udělování kanonické instituce biskupům prostřednictvím papežského více třeba není. Však ani to nezastrašilo papeže. Biskupové, kteří ještě v Paříži shromážděni byli, dostali 20. října rozkaz, aby se rozešli.

Nebezpečnoství rozko'u bylo sice odstraněno, ale tento sněm svým dekretem rozmnožil strany ve francouzském duchovenstvu, poněvadž jej jedni přijímali, druzí zavrhovali. Jiný spor byl o kapitulárních vikářích. Dle organických článků měli generální vikáři sede vacante vésti správu diecésní, ale na radu kardinála Mauryho zrušil Napoleon tento paragraf, chtěje své jmenované biskupy volbou kapitol jako kapitulární vikáře do správy biskupství dostati. Papež zakázal císařem jmenované biskupy voliti za kapitulární vikáře, a tak vznikly

nové strany: někteří byli císaři po vůli, jiní řídili se vůlí papežovou, nedbajíce hrozeb a trestů císařových.

§ 557. *Zavezení papeže ze Savony do Fontainebleau; pád Napoleonův a návrat papežův do Říma (r. 1814.)*¹⁾

V zimě následujícího roku 1811—1812. a potom z jara měl papež v Savoně pokoj. Napoleon strojí se proti Rusku, jehož porážka měla býti též porážkou papežovou. Odchází k své veliké armádě vydal rozkaz, aby papež docela tajně do Fontainebleau odvezen byl. Dne 9. června 1812 okolo 7. hodiny večerní vrazil plukovník četníků Lagorse do jeho jizby, oblekl jej v obyčejné svrchní roucho, dal mu na hlavu kulatý klobouk, obul černé střevíce, posadil tak převlečeného s jeho lékařem do poštovního vozíku a ujížděl s ním do Alexandrie. Teprve v Stupinigi u Turina přišel k němu prelát Bertalozzi, který napřed poslán byl. V hospici na hoře Mont-Cenisu rozstoupal se papež povážlivě, a dal se 14. června ráno svátostmi nemocných zaopatřiti, ale musil následující noci beze všeho spánku dále, a přibyl 20. června do Fontainebleau, kde několik neděl nemocen ležel. Jenom červení kardinálové a dvorní biskupové směli jej navštěvovati a musili mu nejčernějšími a nejhroznějšími barvami stav církve líčiti, aby jej konečně k návrhům císařovým povolnějším učinili.

Válečná výprava do Ruska nezdařila se. Veliká armáda 600.000 mužů zahynula hladem, žízň, zimou a mečem; ruskou zimou vypadly vojákům zbraně z rukou. Na selských saních přijel Napoleon 10. prosince 1812 do Varšavy. Dostav se do Paříže, napjal veškeré síly říše, aby svou slávu obnovil; a tu bylo třeba, aby horlivé katolíky s sebou smířil a papeže do svých záměrů pojal.

Dne 1. ledna 1813 přál Napoleon svým komorníkem papeži k novému roku a tázal se po jeho zdraví. Za příčinou této zdvořilosti musil papež vznešenou osobou císaři se poděkovati, a poslal do Paříže oblíbeného kardinála Josefa Doria k císaři, který byl ochoten s papežem vyjednávat a jmenoval svým plnomocníkem prohnáného biskupa nanteského Duvoissina. Vy-

¹⁾ Dr. J. Kryštůfek II. 210 sqq.; Gams II. 325; Artaud II. 1, 323-327; 2, 3 sqq. —

jednávání měla zdar, a dvorní preláti přenechali závěrek své zrady na církvi jako čestnou věc císaři. Náhle objevili se Napoleon a císařovna Marie Ludovíka večer 19. ledna ve Fontainebleau; císař objal a políbil papeže, jakoby byli ode dávna nejlepšími přátely, a byl ku papeži pln laskavosti a sladkosti. Následujícího dne opakoval své návštěvy, a v 5 dnech (20.—25. ledna) smluvil se s papežem o 11 článcích jako praelimináři budoucí smlouvy. Nebo za praeliminář měl je papež, k nimž ostatní kardinálové řádně shromáždění ještě přisvědčiti měli; ale Napoleon byl tak nepoctivým, že hned za Fontainebleauský konkordát z 25. ledna 1813 je prohlásiti dal.

Obsah těchto 11 článkův jest: 1. Papež bude svůj pontifikát ve Francii a Italii tak, jako jeho předchůdcové, vykonávati; vyslanci mocností při apoštolské Stolicí jakož i vyslanci sv. Otce při cizích dvorech pověření požívají týchž práv a výsad jako ostatní diplomatický sbor; 3. statky, které sv. Otec měl a jež posud prodány nejsou, budou všech poplatků prosty a papežskými úředníky spravovány, rozprodané nahradí se do výše 2 milionů franků; 4. v šesti měsících po obyčejném oznámení císařem jmenovaných arcibiskupův a biskupů francouzského císařství a italského království udělí jim papež dle konkordátu a tohoto indultu kanonickou instituci; předběžnou informaci vykoná metropolita; když po vypršení 6 měsíců papežská instituce udělena nebude, udělí ji metropolita, nebo když o metropolitu jde, nejstarší biskup provincie, tak že žádný stolec více nežli rok uprázdněn býti nesmí; 5. papež bude ve Francii nebo Italii 10 biskupských stolců, které se později určí, obsazovati; 6. šest podměstských (suburbikálních) biskupství bude obnoveno a papežem obsazováno; jejich posud trvající statky se jim navrátí, a opatření učiní, aby jejich prodané statky zase v jejich majetek přišly; 7. biskupům církevního státu, kteříž okolnostmi ze svých diecézí vzdáleni jsou, může Jeho Svatost biskupství in partibus uděliti, a oni dostanou od císaře roční plat, rovnající se jejich dřívějším příjmům, a mohou na uprázdněné stolce ve Francii a Italii býti jmenováni; 8. papež a císař smluví se ve vhodnou dobu o ztenčení počtu biskupství v Toskaně a Janovsku a zřízení nových biskupství v Holandsku a Hanseackých departementech; 9. propaganda, poenitentiarie a archivy budou v místech obydlí Jeho Svatosti; 10. Jeho Veličenství bude zase ke kardinálům, biskupům, kněžím a laikům, kteří událostmi v jeho nemilost upadli,

milostivým; 11. Jeho Svatost přisvědčuje k těmto článkům z ohledu na stav církve a v důvěře k Jeho Veličenstvu, že císař svou mocnou ochranu církvi v jejích tolikých potřebách poskytne ¹⁾.

Papež povolil zde mnoho na újmu papežských práv, a přijav dotaci 2 milionů franků, vzdal se nepřímo církevního státu. Ony články podepsali papež a císař; ale brzo po odchodu císařově poznal papež svou chybu, upadl do velikého zármutku, nejedl a nespál, a bylo se obávati, aby ze svého hoře nesešlel nebo neumřel. Napoleon litoval prý hned, že článek 10. přijal a dal jenom kardinálům milost a žádnému jinému prelátovi. Zpráva o novém konkordátě vzbudila všude velké podivení; četní církevně smýšlející měli jej za nový podvod vlády. Pařížané tropili si žert, vidouce bývalé černé kardinály v purpuru a vtipkovali o tom: „papež učinil s císařem konkordát, z něhož kardinálové zčervenali“ ²⁾. Ze zajetí vrátil se ku papeži první kardinál di Pietro, potom Pacca, Consalvi a ostatní černí kardinálové. Papež žádal na všech kardinálech, aby mu každý zvlášť a písemně své dobrozdání o fontainebleauských úmluvách podal. Kardinál Maury a ostatní červení kardinálové přimlouvali se za tyto úmluvy, ostatní černí. majíce v čele kardinály di Pietra, Paccu a Consalviho, byli proti nim a usnesli se na tom, aby papež listem vlastní rukou psaným k císaři ony úmluvy odvolal. Consalvi oznámil toto usnesení papeži, kterýž je s radostí přijal. Potom byl list sestaven, který papež po chvílkách, kdy vyzvědači stráženi nebyl, opisoval a 2. března 1813 dokončil. Dne 24. března povolal k sobě papež plukovníka Lagorsa, aby list císaři do Paříže donesl. Potom povolal k sobě papež kardinály každého zvlášť, a nemoha konsistoře slaviti, dal jim opis listu a allokuci přečísti, a byl opět vesel, jsa na všechno připraven.

Císař dělal, jakoby papežského psaní nebylo, vydal druhého dne dekret, kterým konkordát pro všechny arcibiskupy, biskupy a kapitoly v říši závazným prohlásil a přestupníkům tresty hrozil, odvolal francouzské kardinály z Fontainebleau, dal 4. dubna kardinála di Pietra odznaků jeho důstojnosti zbaviti a do Auxonne zavézt, a zakázal ostatním kardinálům s papežem o věcech církevních rozprávěti a listy do Francie nebo

¹⁾ Ap. Artaud II. 2, 10. n.; Münch. II. 50—52.

²⁾ Gams II. 329.

Italie posýlati. Že si Napoleon tak mírně počínal, dělo se vzhledem na veřejné mínění, válku v Německu a katolíky, kteří měli mysliti, že mezi papežem a císařem dobrá shoda panuje. Když císařovna Marie Ludvíka papeži vítěztví u Lützenu (2. května 1813) listem oznámila, odpověděl jí papež chladným listem, v němž za tuto zprávu děkoval, a spolu na křivdy císařskou vládou na apoštolské Stolicí spáchané naříkal, tak že tento list veřejnosti podán býti nemohl¹⁾. Dne 9. května podal papež kardinálům druhou psanou allokuci, kde každou instituci, udělenou metropolitou, za neplatnou, tak dosazené za vetřelce a jejich světitele za rozkolníky propadlé církevním trestům prohlásil. Kardinálové pracovali o bulle strany budoucího konklave, a papež opsal ji potom vlastní rukou. Byli na to nejhorší připraveni.

Ale Napoleon byl r. 1813. ve Španělsku a Německu krutými porážkami stíhán. Po své porážce u Lipska chtěl opět s papežem vyjednávat. Nejprve byla ku papeži vyslána markýzka Anna Brignole-ová, která ovšem ničeho nepořídila; potom piacenzský biskup Fallot de Beaumont, kterýž opět ničeho nepořídil. Tento biskup dostal 18. ledna 1814 znovu rozkaz, aby se ku papeži odebral a jemu Řím a území až do Perugia nabízel. Papež odpověděl rozhodně, že do žádného vyjednávání se nepustí a svých států nazpět žádá; on si nic jiného nepřeje, nežli aby co nejdříve do Říma se vrátiti mohl; on pro sebe ničeho nepotřebuje, a Prozřetelnost Boží dovede ho tam: „možno, že jeho hříchy nehodným jej činí, aby Řím opět uzřel, ale jeho nástupcové dostanou zase státy, kteréž jim náleží; ostatně ať jest císař ujistěn, že papež není jeho nepřítelem, což mu náboženství ani nedovoluje; miluje Francii a v Římě učiní co se sluší“²⁾. Konečně 22. ledna 1814 oznámil plukovník Lagorse papeži, že musí opustiti Francii, ale nesmí s sebou vzíti žádného kardinála. Dne 23. ledna rozloučil se papež s kardinály, kteří potom 26. ledna do rozličných měst zavlečeni byli, a zanechal jim instrukci, kterak se jim v jeho nepřítomnosti chovati jest. Cestoval na zapřenou, ale v Orleansu byl poznán a potom všudy s jásotem vítán. Dne 11. února přišel do Savony. Dekretem z 10. března dal Napoleon papeži svobodu, a kázal jej předním strážím spojenců v Italii ode-

¹⁾ Artaud II. 2, 47—49.

²⁾ l. c. str. 51—53.

vzdati. Skoro celý poloostrov byl v rukou Rakušanův a s nimi spojeného neapolského krále Murata. Dne 25. března přišel papež s plukovníkem Lagorsem k řece Taru, kde rakouský plukovník Procházka papeže od Francouzů převzal. Rakušané přijali papeže s jásotem, který odtud bral se do Parmy, Modeny a Bologně. Na cestě přicházeli k němu jeho druhové v utrpení, jako kardinálové Pacca a Consalvi a jiní. Consalvi stal se zase státním sekretářem a byl poslán do Paříže hájit práv apoštolské Stolicе u spojených mocnářů. Papež vjel za veliké slávy teprve 24. května do Říma, kterýž opět stal se středem katolického světa, kdežto Napoleon 31. března 1814 s francouzského trůnu svržen byl, a ostrov Elbu za samostatné knížectví dostal.

Po svržení Napoleonově vstoupila na trůn opět stará bourbonská dynastie s Ludvíkem XVIII., který 3. května 1814 do Paříže vjel. S Bourbony vrátili se do vlasti mnozí arcibiskupové a biskupové z Anglie, kteří svých biskupství se nevzdali a jich teď nazpět žádali; z toho vznikly na mnohých místech nepokoje, které vláda potlačila. Vláda rozhodla se pro zachování konkordátu z r. 1801. Papež jsa ještě na cestě do Říma poslal preláta della Genga (pozdějšího papeže Lva XII.) ke králi Ludvíku XVIII., aby mu k návratu štěstí přál a církevní věci urovnati pomáhal. Brzo za ním byl vyslán kardinál Consalvi do Paříže, aby tam před spojenými mocnáři práv apoštolské Stolicе k církevnímu státu hájil. Poněvadž tito do Anglie odjeli, odebral se tam za nimi Consalvi, byl od anglického prince-vladaře v slavném slyšení přijat, a odebral se potom k vídeňskému kongressu. Ve Francii byly dne 15. ledna 1815 konány služby Boží na usmíření Boha za popravu krále Ludvíka XVI. a roční zádušní za něho přikázány.

Papež Pius VII. počínal si v církevním státě s velkou mírností a udělil 27. července 1814 všeobecnou amnestii. Z kardinálů kázal jenom Maurymu, aby se vzdálil, jehož diecési Montefiascone spravoval administrátor.

Jachim Murat, král neapolský, učinil 11. ledna 1814 smlouvu s Rakouskem, kterouž od Napoleona I. odpadl, začož mu Rakousko Neapolsko pojišťovalo. Když však Napoleon 26. ledna 1815. Elbu opustil, odpadl Jachim Murat od spojenců, žádal na papeži průchodu jeho státy, a rozkázal svým vojínům, aby papeže jali a do Gašty poslali. Papež nedovolil průchodu, ustanovil prozatímní vládu v Římě, a jakmile Neapolitané

hranice překročili, opustil Řím a odebral se do Florencie a Janova. Z Janova navštívil Savonu a Turin. Když Murat byl poražen a do Francie uprchl, dal se papež na zpáteční cestu do Říma, kamž 7. července 1815 přibyl. V Římě vsadila státní consulta kardinála Mauryho, který se veřejně pro Napoleona prohlásil, do Andělského hradu; měl proti němu započat býti process, od něhož však na radu kardinála Consalviho se upustilo. Maury zemřel kardinálem 11. května 1817.

Napoleon opustiv Elbu, přistál 1. března 1815 na francouzské půdě v Cannesu a vjel 20. března do Paříže, ale jeho panování trvalo pouze 100 dní. Znovu vypověděl duchovní, kteří v posledním roce do vlasti se vrátili, a žádal na ostatních, aby slavné služby Boží na poděkování Bohu za jeho šťastný návrat konali a jemu přísahu věrnosti učinili. Někteří obrátili se ku papeži s otázkou o tyto dvě věci, kterýmž papež kardinálem Littou negativně pro obě věci odpověděl. Jiní, jako Le Coz, arcibiskup besançonský, a biskupové angoulèmský, dijonský a valencský velebili návrat Napoleonův jako skutek prozřetelnosti Boží. Ale Napoleon byl u Waterloa 18. června 1815 od generálů Blüchera a Wellingtona poražen, musil se znovu poděkovati, byl na útěku od Angličanů jat a na ostrov Sv. Heleny zavezen, kamž 12. listopadu přibyl a kde smířiv se s církví 5. května 1821 zemřel.

§ 558. Rozrušení církve francouzskou revolucí v Itálii.

Francouzská revoluce učinila veliké zmatky v církevních italských poměrech. Dekretem z 11. září 1802 přivtělil Napoleon Piemontsko k říši francouzské. Jeho 17 biskupství bylo na 8 s arcibiskupstvím turinským ztenčeno. Papež Pius VII. vyzval všechny biskupy, aby se poděkovali, což také, až na arcibiskupa turinského Buronga, učinili.

Italská republika učinila s apoštolskou Stolicí konkordát o 22 článcích ze 16. září 1803, kterýž jest církvi dosti příznivý, prohlásiv katolické náboženství za náboženství italské republiky (čl. 1.), podržev všechna biskupství vyjma 2, dovoliv svobodné obcování biskupův a věřících s apoštolskou Stolicí, a stanoviv, že žádné církevní štípení bez spolupůsobení apoštolské Stolicie nesmí býti zrušeno¹⁾. Ale sotva byl učiněn,

¹⁾ Bullarii Rom. Continuat. XII. 59—62; srv. Gams II. 44—47.

porušil jej vicepresident italské republiky Melzi zákony v únoru 1804 vydanými, kterými 77 francouzských organických článků nápodobil. Ohrazení papežovo u prvního konsula Napoleona i místopresidenta italské republiky zůstalo marným¹⁾. Napoleon zrušil všechny kláštery vyjma ty, které se vychováváním mládeže a ošetřováním nemocných obíraly, a zabavil jejich jmění, z něhož pouze 5 milionů na dostavení domu v Miláně poukázal.

Když zbytky církevního státu jako departementy římský a trasimenský ku Francii připojeny byly, žádal císař Napoleon na biskupech a duchovních papežského území přísahy věrnosti, kterouž biskupové až na 3 odepřeli, podobně kanovníci lateránští a svatopetrští v Římě až na dva, a největší část farářů. Za to bylo 17 biskupství s jejich kapitoly a četné fary zrušeny a četní duchovní dilet do žalářů vsazeni, dilet zavezeni. Roku 1810. byly všechny řehole v celé Itálii zrušeny²⁾.

Mírněji počínali si Josef Bonaparte a po něm Jachim Murat v Neapolsku; ale r. 1810. byly všechny kláštery až na některé zrušeny a jejich jmění zabaveno. Totéž učinil Josef Bonaparte r. 1809. s kláštery ve Španělsku.

§ 559. *Rozrušení církve francouzskou revolucí v Německu; veliká saskularisace církevního majetku³⁾.*

Církev v Německu byla na počátku francouzské revoluce co do hmotného postavení ve stavu stkvělém; nebo zachovala valnou část svého bohatství a lesku z války 30tileté. Byla zde 3 duchovní kurfirství: Mohuč, Kolín a Trevír, 14 přímo říši podrobených biskupství: Solnohrad, Lutich, Pasov, Trident, Kostnice, Bamberg, Freising, Eichstadt, Würzburg, Münster,

¹⁾ Gams II. 48, 49.

²⁾ l. c. str. 311. 312.

³⁾ Parcca: Historische Denkwürdigkeiten über Deutschland. In's Deutsche übersetzt. Augsb. 1832. — Thiers: Gesch. des Consulats und des Kaiserreichs. 4 Bde. 15. Buch. Die Säkularisation. — Protokoll derausserordentlichen Reichsdeputation. Regensb. 1803. 2 Bde. — Joh. Paul Harl: Deutschlands neueste Staats- und Kirchenveränderungen. Nebst 17 Beilagen. Berl. 1804. — Boost: Gesch. der Reformation und Revolution in Deutschland (1817–1844) Augsb. 1844. — Schmid: Gesch. der kath. Kirche Deutschlands. München. 1874. — Brück: Gesch. der kath. Kirche in Deutschland im 19. Jahrh. Bd. 1. Mainz 1887.

Hildesheim, Paderborn a Osnabruck (kde se katolický a protestantský biskup střídali) a mnoho říšských opatství, z nichž některá velická byla jako Sv. Maximin u Treviru, Stablo, Essen, Fulda, Herford, Berchtolsgaden, Corvey. Toto bohatství lákalo hrabivost Pruska. Král pruský Fridrich II. měl již celý hotový plán na saekularisaci tohoto církevního majetku. Plán Fridricha II. uchopil se jeho nástupce král Fridrich Vilém II. (1786—1797) v separátním míru basilejském z 5. a 17. května 1795, s čímž francouzská republika se srovnávala. Rokování o „náhrady“ na kongressu rastattském (1798) byla přerušena rozpuštěním tohoto kongressu, ale lunevillský mír z 9. ledna 1801 stanovil článkem sedmým, že „dědiční knížata, kteří svá území na levém břehu rýnském ležící Francii odstoupili, náhradu v lůně říše dle zásad v Rastattě stanovených (t. j. saekularisací církevního majetku) dostanou.“ Císař předložil 24. února 1801 mír lunevillský říšskému sněmu v Řezně ke schválení, kterýž to také učinil. Proti snaze, aby jenom jednotliví stavové ztrátu nesli a nikoliv celá říše, ohrazovali se duchovní knížata, dokazující, že práva jejich na tak pevném podkladě jako práva světských knížat spočívají, a budou-li zničena, že i ústava říšská a náboženství katolické ve svých základech otřeseny budou. Menší říšští stavové prosili císaře, aby věc náhrady sám do ruky vzal; což však on 26. června odepřel vida, že spravedlivě si počínati zde nelze. Když potom 27. července Maximilian, kolínský kurfirst a spolu biskup münsterský zemřel, protivily se nové volbě Francie a Prusko; ale bez ohledu na to zvolily obě kapitoly rakouského arciknížete Viktora Antonína za svého biskupa. Prusko ohradilo se proti volbě ve Vídni a strpělo ji jako pouhou formalitu. Císař František II. nedovolil arciknížeti uvázati se ve svůj úřad, nechtěje náhrady rušiti. V říjnu 1801 byla utvořena osmičlenná říšská deputace pro náhradu, kterou tvořily: Mohuč, Čechy, kurfirství saské, Braniborsko, Bavorsko falcké, Würtembersko, Hessen-Kasselsko a velmistr německého řádu.

Však všechno záviselo na prvním konsulu Napoleonovi, který hlavní věci ve své ruce měl, a toliko na oko smlouvou z 11. října 1801 též Rusko k tomu přibral. Němečtí říšští stavové obraceli se do Paříže, činíce s Francií zvláštní smlouvy, jako Prusko, Bavorsko, Würtembersko, Oránsko-Nassovsko. Do Francie k Bonapartovi a jeho ministru Talleyrandovi spěchali velcí i malí páni, žebrající u nich a u jejich služebníků a pi-

sařův za podíl na lupu církevních statkův a říšských měst, a uplácějící je hojnými penězi. Nedočkávané hrabivé Prusko obsadilo Hildesheim, Paderborn, Münster, Eichsfeld a Erfurt, a vojsko bavorské vtrhlo do biskupství pasovského. Nežli říšská deputace své práce započala, podali 18. srpna 1802 vyslanci francouzský a ruský říšskému sněmu hotový plán na náhradu, s nímž Prusko se srovnávalo, žádající velitelsky, aby bez podmínky přijat byl. V tomto plánu byly náhrady ne dle utrpených ztrát, ale dle úplatkův a darů vyměřeny. Konečným nálezem říšské deputace z 25. února 1803, ¹⁾ kterou říšský sněm 24. března 1803 schválil, a císař 27. dubna s některými výhradami potvrdil ²⁾, byla všechna duchovní knížectví a všechny církevní statky, kláštery a opatství saekularisovány a všechno „dědičným knížatům“ přičteno a za „náhradu“ odevzdáno; jenom kurfirství mohučské bylo přeneseno do Řezna a ponecháno s důstojností kurfirsta a arcikancelře, prozatím ušetřeno též řádu johanitského a německého rytířského. Též statky starých kapitol stoličních a jejich hodnostářů jakož i statky klášterův a opatství dostaly se do úplné a svobodné dispozice světských pánův, a sice pro náklad na služby Boží, vyučování a dobročinné účely a „ku polehčení jejich financí“; s doložkou však, aby dómy, které se podrží, byly vydržovány, a výslužné saekularisovaným duchovním placeno. Církev pozbyla 1710 čtver. mil, 3,162 375 obyvatelův, a 21,026.000 zlatých příjmův; a kláštery nejsou v to ani čítány ³⁾. Náhrady byly nespravedlivě proti ztrátám rozdávány ⁴⁾; dobrá třetina církevních území a statků

¹⁾ Ap. Walter: *Fontes juris eccl.* p. 138—180

²⁾ Obojí l. c. 180—186.

³⁾ Die Klübera: *Übersicht der diplomatischen Verhandlungen des Wiener Congresses.* Frankf. am M. 1816. Th. 2. str. 404.

⁴⁾ Prusko dostalo za ztrátu 48 čtv. mil se 127.000 obyv. a 1,400.000 zl. ročních příjmů jako náhradu 235½ čtv. míle s 550.000 obyv. a 3,800.000 zl.; Bavorsko za 255 čtv. mil, 800.000 obyv. a 5,000 000 příjmů — 290 čtver. mil s 854.000 obyv. a 6,000.000 zl.; Württembersko za 7 čtver. mil 14.000 obyv. a 336.000 zl. příjmů, — 29 čtv. mil, 110.000 obyv. a 700.000 zl. příjmů; Badensko za 8 čtv. mil, 25.000 obyv. a 240.000 zl. příjmů — 59¾ čtver. míle 237 000 obyv. a 1,540 000 zl. příjmů; Hessen-Darmstadt za 13 čtver. mil, 46.000 obyv. a 390.000 zl. příjmů — 95½ čtv. míle 124.400 obyv. a 753.000 zl. příjmů; Hessen-Kasselsko za ¾ čtv. míle a 2300 obyv. a 30.000 zl. příjmů. — 4½ čtv. míle, 13.000 obyv. a 60.000 zl. příjmů s důstojností kurfirstskou. Ano knížata (Brunšvicko, Hannoversko, Toskána a Modena) dostaly náhrady, ačkoliv ničeho na levém břehu rýnském nepozbyli.

mohla po náhradách dále trvati. Náhrady byly na krejcar knížatům vypočteny, za to výslužné duchovních bylo jen všeobecně jako maximum a minimum ustanoveno, a všechno milosti zeměpánů zanecháno. „Pro trůn a oltář vypověděna jest od říše německé válka revoluci francouzské a její legitimní panovníci spěchali sami, aby oltář o jeho majetek oloupili“¹⁾.

Kurfirství trevírské a kolínské zmizela. Stolec mohučský byl do Řezna přenesen, s kterým důstojnost kurfirsta, říšského arcikancléře, metropolity a primasa Německa na věčné časy se spojila. Jeho metropolitní pravomocnost vztahovala se na všechna bývalá území mohučská a trevírská na pravém břehu rýnském jakož i na solnohradskou provincii, pokud k Falcko-Bavorsku náležela. Papež Pius VII. povýšil v konsistoři v Paříži dne 1. února 1805 konané řezenský stoliční chrám za metropolitní celého Německa. Tento stolec dostal knížectví aschaffenburgské, biskupství řezenské, říšská města Řezno a Wetzlar, dům Kompostell ve Frankfurtě a rýnské clo na pravém břehu jako suverénní panství. Vlády nad Řeznem ujal se již 1. prosince 1802 Karel Theodor Antonín Maria svobodný pán Dalberg²⁾ ctitel Schillerův a stoupenec Napoleonův, kterýž od 25. července 1802 muhučským kurfirstem byl a jehož konečně papež Pius VII. uznal († 10. února 1817).

Při saekularisaci panovala hrozná surovost, kteréž ani Vandalové nepřevýšili. Ve Würzburgu oblékli se židé do mešních rouch a dali si biskupské infule na hlavu. Svaté nádoby bylo rozlámáno a svaté ostatky zahozeny, knihovny za babku rozprodány, mešní knihy stříbrných ozdob zbaveny a nejsvětější Svátost oltářní hrozně zneuctěna. V Bamberku hodil komissař monstranci s nejsvětější Svátostí oltářní do koše; na jiném místě vysypal okresní soudce svaté Částky na hnůj, do něhož brzo potom sám padl a se udusil. V Innsbrucku popíjel policejní ředitel se svými přáteli z posvěcených kalichů. Ve Würzburgu byl kostel sv. Anny v divadlo proměněn.

Stav církve byl velmi smutný. Ztrátu hmotného majetku převyšovala mnohem více ona okolnost, že katoličtí poddaní duchovních knížectví z větší části protestantským zeměpánům připadli, kteří všechna vyšší místa u nich protestanty obsadili; a katolíci měli toto za štěstí si ještě pokládati! Noví zeměpáni

¹⁾ Dr. Jan Kryštůfek I. 292.

²⁾ Srv. K. L. od Wetzera a Welte 2. vyd. III. 1334 sqq.

nestarali se nic o převzaté závazky, aby dotovali biskupství a kapitoly, jež jim bylo zřizovati, a nečinili žádných příprav, aby církevní poměry s apoštolskou Stolicí urovnali. Biskupové vymírali, jiní nevstupovali na jejich stolce, a papež musil pro osiřelé diecése jmenovati apoštolské vikáře, kteří však libovůli knížat zameziti nemohli. Papež snažil se, aby říšský konkordát byl učiněn, chtěje tak duchovních statků církve zachrániti, a Dalberg, kurfirst a arcikancelář, slíbil k tomu svou podporu. Však vyjednávání mezi papežským nunciem Severolim a říšským referendářem Frankem ve Vídni započatá, v kterých se potom v Řezně pokračovalo, nevedla k žádnému konci. Též posláni papežského legáta Hanibala della Genga (30. června 1806) u řezenského říšského sněmu zůstalo marným. Protestantští členové činili obtíže, a když byly odstraněny, bylo po římské říši národa německého. Dne 1. srpna 1806 byl z podlízavosti německých knížat Rýnský spolek pod ochranou císaře Napoleona prohlášen. Dne 6. srpna 1806 poděkoval se císař František II. z důstojnosti římského císaře, přijav již 11. srpna 1804 název dědičného císaře rakouského¹⁾. Německo bylo rozděleno na 3 části: Rýnský spolek, Rakousko a Prusko. Papež začal s jednotlivými státy vyjednávati, jako s Bavorskem a Württemberskem, ale nepřišel ani tak k cíli a jeho zajetí Napoleonem odkázalo všechno do daleké budoucnosti.

§. 560. Vídeňský kongress²⁾; sv. alliance.

Katolíci doufali, že vídeňský kongress svolaný ke dni 1. října 1814 křivdy na katolické církvi spáchané napraví; neboť všechny země Napoleonem dobyté byly zpět dosaženy, a nález říšské deputace z r. 1803. se svými sliby podporoval tuto naději a činil ji oprávněnou. Ale panovníci se svými státníky nepomýšleli na právo, ale na své sobecké dynastické prospěchy;

¹⁾ Srv. můj článek: „Císař František I.“ v „Čas. kat. duch.“ 1875 str. 170.

²⁾ J. K. Klüber: Acten des Wiener Congresses in den Jahren 1814 und 1815. 8 Bde und Supplementenband. Erlangen. 1835. — Týž: Uebersicht der diplomatischen Verhandlungen des Wiener Congresses. Frankf. 1816. — Organon oder kurze Andeutungen über kirchl. Verfassungswesen der katholiken in Deutschland. Augsburg. 1830. — Buss: Urkundliche Geschichte des National- und Territorialkirchentums in der kathol. Kirche Deutschlands. Schaffhausen. 1851. — Ad. Thiers: Le congrès de Vienne. Nouv. éd. Par. 1864. —

časopisectvo bylo lichosvícené a pracovalo jim do rukou vyjma Josefa Görresa, a církev neměla v Německu nadšených, rozhodných zastancův ani v kruzích laiků, ani duchovních. Jediným řádným zástupcem církve na kongressu byl papežský legát kardinál Consalvi; mimo něj dostavili se tam: kostnický generální vikář Ignác Jindřich z Wessenbergu, zástupce říšského arcikancelře Dalberga, od tohoto sice za koadjutora jmenovaný, ale apoštolskou Stolicí zavržený; vormský kapitolní děkan svobodný pán z Wamboldu, prebendář při špýrském dómu Helfferich a Schies, laik, bývalý syndikus kláštera sv. Ondřeje ve Vormsu a nyní prokurátor vrchního dvorního soudu a advokát v Mannheimě. Tito tři poslední nazvali se oratory a podali hned při početi kongressu jemu pamětní spis z 30. října 1814 podepsaný 25 preláty a kanovníky, kde smutný stav saekularisovaných od r. 1803. líčí, na křivdy, kterých jest jim snášeti, osíření diecézí a kapitol, přehmaty vládami do článků víry a kázně činěné a necírkevní vychování mladého duchovenstva nařikají a žádají, aby ustanovení říšského deputačního recessu (§§. 48—58) do nové spolkové akty byla přijata, jako se to stalo do akty Rýnského spolku, a saekularisování výslovně proti dalšímu týrání chráněni byli¹⁾. Mimo tento pamětní spis podali oratoři týž den kongressu vyličení stavu oloupené a osířelé církve v Německu, žádající zpět jejího dřívějšího majetku, práv a výsad²⁾. Potom podal kardinál Consalvi 17. listopadu knížeti Metternichovi, který kongressu předsedal, ve jménu apoštolské Stolice notu, v níž na kruté nakládání s katolickou církví od r. 1803. naříkal, žádaje, aby svatá římská říše jakožto střed jednoty všech křesťanských států obnovena, a knížectví, statky a příjmy církvi v Německu odňaté, jí opět vráceny byly. Dne 27. listopadu 1814 podal generální vikář Wessenberg kongressu pamětní spis, v němž, vyličiv smutný stav církve a kterak podmínky recessu vyplněny nebyly, ve jménu katolíků žádal, aby ústava, práva a majetek církve výslovným ustanovením ve spolkové aktě zaručeny byly³⁾. Druhým pamětným spisem téhož data žádal, aby biskupům a kapitolám německou spolkovou aktou všechna

¹⁾ Klüber: Akten tv. I. Heft 2. str. 23; Roskovany Monumenta II. 172. Jména prelátů l. c. IV. 310.

²⁾ Klüber l. c. I. H. str. 28; Roskovany II. 179.

³⁾ Klüber IV. 299.

práva zemských stavů jakož i důstojnost a jednotejné právní poměry jako mediatisovaným říšským stavům uděleny byly ¹⁾. V třetím zadání nemajícím datum, opakoval žádosti předešlých dvou pamětních spisův a navrhoval výši dotací arcibiskupů, biskupův a kapitol.

Když kongress o Německém spolku znovu rokovati počal, žádali oratoři pamětním spisem z 1. března 1815, aby biskupové jako zástupci katolické církve k rokování kongressu připuštěni byli, a dokazovali neplatnost saekularisace, opírajíce se o právní zásadu, že řádný majetník do svého majetku zase dosazen býti má, když jemu neprávne byl odňat ²⁾. Ale kongress nevšímal si těchto pamětných spisův, a mlčel k jejich steskům. V prvních 4 návrzích k ústavě německého spolku, které Rakousko v prosinci 1814 a v únoru 1815 předložilo, není řeči o církvi a jejím právním postavení. V pozdějším návrhu Rakouska a Pruska zněl čl. 15.: „Katolická církev v Německu dostane za rukojemstvím spolku zřízení, kteréž jí její práva a nutné prostředky na zapravení její potřeb pojistí. Práva evangeliků náleží v každém státě k zemské ústavě, a jejich práva zabezpečená míry, zásadami neb jinými platnými smlouvami budou zachována.“ Ale Bavorsko a Württembersko jsouce žárlivými na svou suverénitu, byla proti tomu, a oratoři namítali proti tomuto znění ve svém novém zadání z 29. května 1815 mezi jiným vším právem i to že „evangelikům něco se nabízí, co již mají a proto toho nežadají; proti tomu však jest se katolické církvi s neurčitými a dalekými nadějemi spokojiti; kdo jí dá vhodné zřízení? přece ne panovníci, jmenovitě jsou-li jiného vyznání.“ ³⁾ Za těchto okolností byl tento článek vynechán.

Poněvadž kongress poslední suverénní majetek církevní náležející knížeti-primasu a arcibiskupu řezenskému (24 čtv. míle) ještě rozdělil, byla církev po něm chudší, nežli před ním. Apoštolská Stolica dostala své země za Padem nazpět, jenom část Ferrarska před Padem a právo posádky ve Ferrare a Comacchii byly Rakousku přirčeny. Avignon a Venaissin byly již mírem pařížským Francii, beze vší náhrady apoštolské Stolicí, ponechány. Proto právem podal kardinál Consalvi 14. června 1815 ve jménu apoštolské Stolicе ohrazení proti všemu,

¹⁾ I. c. str. 304.

²⁾ I. c. II. 255.

³⁾ Klüber IV. 295.

o čem kongress jak na újmu apoštolské Stolice, tak na škodu církve v Německu se usnesl ¹⁾. Ve své allokuci, kterou papež Pius VII. ke kardinálům 4. září 1815 měl, vypisoval své snahy u vídeňského kongressu, děkoval všem knížatům i nekatolickým za obnovení církevního státu, schválil ohrazení kardinála Consalviho a pronesl naději, že německá knížata brzo ho ku pomoci církve volati budou ²⁾.

Svatá alliance. Vítězní panovníci: rakouský císař František I., ruský car Alexander I. a pruský král Fridrich Vilém III. učinili v Paříži 26. září 1815 mezi sebou spolek zvaný „svatou aliancí“, že „jak ve správě svých vlastních států, tak i v politických poměrech k jiným státům řídit se budou předpisy křesťanského náboženství, předpisy spravedlnosti, lásky a pokoje.“ Ostatní mocnosti přistoupily k ní, vyjma některé. Turecko jakožto stát nekřesťanský nebylo k ní pozváno, ale podivno jest, že „papež ze svaté alliance vyloučen byl.“ Ostatně svatá alliance nevykonávala ani na soukromý ani na veřejný život nijakého vlivu.

§. 561. *8) Stav církve za Bourbonů ³⁾, císařství a republiky.*

Ve Francii byl po pádu Napoleonově bourbonský trůn sice obnoven, ale všechny staré strany, náboženské i politické, trvaly dále. Král Ludvík XVIII. (1814—1824), čtvrtorozený syn daufina († 1765), narodil se r. 1755., býval jako princ přítelem a ochráncem filosofů, žil 1791—1814 v cizozemsku, prošel velikou školou utrpení, ale byl beze všeho hlubšího náboženského přesvědčení a závislým na svém okolí, a měl Talleyranda, který všem stranám sloužil, za ministra. Již 18. července 1814 dal říši ústavu, která měla býti půdou, na níž by všechny strany se sjednotiti mohly.

Zmatky v církvi byly veliké: duchovenstvo bylo chudé, tak že konečně komory církvi dovolily přijímati legáty a odkazy v pozemcích, a král v dubnu 1817 3,900.000 franků na zlepšení hmotného stavu duchovenstva vykázal; 14 biskupův

¹⁾ l. c. IV. 319 a VI. 437.

²⁾ Bullarii Rom. Continuat. XIII. 394—399; připojeny jsou též noty kard. Consalviho z listop. 1814. a června 1815. l. c. p. 399—407.

³⁾ Nettement: Hist. de la restauration. Par. 1863. 3 T. — Viel-Castel: Hist. de la restaur. Par. 1863. — Gams II. 348 sqq. III. 1.

a četní faráři, kteří nikdy se nepoděkovali, činili nárok ke svým bývalým obročím; byli konstituční biskupové, kteříž jenom vně konkordátu z r. 1801. se podrobovali; jiní biskupové byli Napoleonem jmenováni, ale nedostali kanonické instituce papežem; odtržení Belgie a porýnských provincií od Francie činilo nové opsání diecézí nutným; nouze o duchovenstvo byla veliká; přísaha, kterou duchovenstvo na ústavu královu činiti mělo, vyvolala rozpaky; četní royalisté přimlouvali králi, aby starou všemohoucnost státní ve věcech církevních obnovil, a jakobini hájili organických článkův, které v platnosti zůstaly.

Již r. 1814. byla sestavena kommissee, která by všechny tyto neshody urovnala; druhá kommissee r. 1815. byla návratem Napoleonovým rozehnána. Potom byl do Říma poslán za vyslance pan z Presigny (bývalý biskup ze Sv. Mala), aby o konkordát vyjednával, ale zůstal dlouho bez instrukcí. Král vyzval biskupy, kteříž ještě se nepoděkovali, aby to učinili a apoštolské Stolicí se podrobili. Pět z nich, kteří v Paříži žili, podrobili se výtečným listem z 8. listopadu 1816¹⁾ úplně apoštolské Stolicí. Ostatní, kteří v Anglii žili, odpověděli vyhýbavě, pročez nebylo jich dbáno. Napoleonem jmenování, ale papežem nepotvrzení biskupové ustoupili a dostali výslužné. Presigny byl z Říma odvolán, a jeho nástupce hrabě Blancas vyjednával dále. Byl učiněn konkordát a 11. června 1817 od Blancasa a kardinála Consalviho podepsán. Jest o 14 člancích, obnovil konkordát učiněný mezi papežem Lvem X. a králem Františkem I. r. 1516. (čl. 1.), odstranil tak konkordát z 15. července 1801 (čl. 2.), zrušil organické články, pokud se učení a zákonům církve protivi (čl. 3.), ustanovil obnovení biskupství bullou z 29. listopadu 1801 zrušených, v takovém počtu, v kterém oba kontrahenti pro dobro církve se dohodnou (čl. 4.), podržel nové diecése s jejich majiteli (čl. 5.), stanovil nové opsání diecézí, když nová biskupství budou zřizována (čl. 7.) a sliboval vhodnou dotaci v pozemcích nebo státních rentách biskupstvím, kapitolám, farám a seminářům (čl. 8.)²⁾. Aby katolíci upokojeni byli, podal vyslanec 15. července 1817 apoštolské Stolicí ujištění, že přísaha na ústavu pouze na řád občanský se vztahuje, a k ničemu, co by božskému nebo církevnímu zákonu se pro-

¹⁾ Jest v Bullar. Rom. Continuat. XIV. 376.

²⁾ Bull. Rom. Contin. XIV. 363—365; Nussi: Conventionis. Mog, 1870 p. 153 sq.; Münch. II. 54—56; Artaud II. 2, 197—202.

tivilo, nezavazuje¹⁾. Upřímní katolíci těšili se z konkordátu, který papež ve své konsistoři 28. července 1817 prohlásil²⁾, ale v pařížských komorách povstala proti němu opposice, která starý gallikanismus zavést chtěla, a z toho, že nových 7 arcibiskupství zřízeno býti mělo, se horšila. Nastala nová vyjednávání v Římě, tak že konečně bullou „Paternae charitatis“ ze 6. října 1822 počet arcibiskupství na 14 a biskupství na 66 určen byl³⁾.

Ludvík XVIII. obnovil opatství Sv.-Divišské a nadal 240.000 franky, dále obnovil kongregaci missionářských kněží, kteří biskupy ve správě duchovní vydatně podporovali, majíce za svůj střed Kalvářskou horu v Mont-Valerieu, departementu yonnském, pak kongregace sv. Lazara a od sv. Ducha, které missionáře mezi pohany vysílají. Trappisti vrátili se do svého opatství v Meillerayi u Lavalu v diecési nanteské. Ženské kláštery obíraly se zase vychováváním ženské mládeže a množily se; r. 1814. bylo jich 2.202, a r. 1825. již 6.000. Školní bratři pracovali horlivě, kterým již Napoleon r. 1801. dovolil vrátiti se, poněvadž státní školy, jak je konvent chtěl, zřízeny býti nemohly; měli nejprve svůj střed v Lyoně, potom od r. 1821. v Paříži. Četní duchovní věnovali svou péči jednotlivým opuštěným třídám, jako dětem chudých Savojanů, německým řemeslníkům a mladým propuštěným trestancům; pro tyto založil abbé František Xaver Arnoux z Niortu útočiště a vyučoval je nějakému řemeslu. V Lyoně vznikl spolek pro rozšíření víry r. 1822. a vyvinul se za nejhlavnější katolický spolek pro rozšíření církve katolické mezi pohany⁴⁾.

Vzlet církevního života nebyl po chuti jakobinům, kteří spisy Voltairovy a jiných nevěrců v laciném vydání jakož i nevěrecké spisy i mezi nejnížší vrstvy rozšiřovali. Proti tomuto zlu utvořil se spolek pro rozšiřování dobrých spisů mezi lid, mající v čele vévodu Matouše Montmorency-ho. Znamenití učenci, jako hrabě de Maistre, sardinský vyslanec v Petrohradě

¹⁾ Bull. Rom. Cont. XIV. 377.

²⁾ Alloc. „Ex quo redi“ I. c. p. 362.

³⁾ Bull. Rom. Cont. XV. 577--585.

⁴⁾ R. 1822. přišel generální vikář novo-orleanského biskupa Duboury-ho z Ameriky do Lyonu sbírat almužny. Z této okolnosti sestoupilo se 3. května 1822 12 mužů a založilo jmenovaný spolek, který papežské i královské potvrzení dostal. Spolek měl v prvním roce svého trvání 15.272 franky příjmu, však již r. 1845. měl 4.400.000 fr. a rozšířil se po veškerém světě.

(† 1821), Bonald († 1840), biskup Frayssinous († 1841), znamenitý kazatel Boulogne, abbé La Mennais a jiní, hájili stkvělými spisy církve a její ústavů.

Po Ludvíku XVIII. († 19. září 1824) vstoupil na trůn jeho bratr Karel X. (1824—1830), který trůn náboženstvím podporovati chtěl, ale právě tím v samé spory s liberály¹⁾, pracujícími o pád Bourbonů, přišel. Hned na počátku své vlády zrušil cenzuru, ale liberální časopisectvo místo vděku útočilo hned na náboženství a trůn; vznikaly nové revoluční časopisy a podrývaly všechn platný pořádek. Roku 1826. byl podán k ústavnímu vyřízení návrh zákona na obmezení tisku, který z porad sněmovních tak zkomolený vyšel, že jej ministerstvo zpět vzalo. Předseda ministerstva Villèle (1821—1827) urazil marnivostí nadaného Chateaubrianda, který se svou výtečnou výřečností k opozici přešel a znamenitě ku pádu Bourbonů přispěl. Orleanský vévoda rozdmýchoval nespokojenost.

Bouře proti vládě vypukla, když ministr kultu biskup Frayssinous 26. května 1826 s tribuny neprozřetelně prořekl, že 7 malých seminářů (petits séminaires) řídí jesuité, kteří však to činili ne jako řád, ale jako jednotliví mužové, od biskupů povolání a úplně na nich závislí, tak že nijak starý zákon o zrušení jesuitského řádu porušen nebyl. Zuřivost proti jesuitům přešla z komor a tisku do lidu, lůzy a vojska. Když král 29. dubna 1827 pařížskou národní obranu přehlížel, křičel jeden prapor 10. pluku: „Ať žije král, pryč s ministry, pryč s jesuity!“ a tento křik, kterýž i na dále se rožšířil, neustál, až král se vzdálil. Pod nátlakem veřejného mínění propustil král ministerstvo Vellélovo a povolal k veslu vlády Martignaca, jehož ministerstvo „ministerstvem ústupků“ sluje, poněvadž jedné ohrady království po druhé se vzdávalo, aby většina v komoře nabylo. Za něho podala kommise, již před tím pro vyšetření vyučovacích ústavů zvolená, svou zprávu; většina vyslovila se ve prospěch jesuitů, ale ministerstvo přidalo se k menšině a pohnulo krále k nařízení ze 16. června 1828, které vrchní dozor pařížské university nad veškerým vyučováním, jak jej Napoleon ku potlačení veškeré vědecké samo-

¹⁾ Thureau-Dangin: Le parti libéral sous la Restauration. Paris 1876. — Hist. de la Restauration par un homme de état. Brux. 1831—1833. 10 T. — Fürst Polignac: Hist.-pol. und moral. Studien. Aus dem Franz. Regensburg 1846 2. Bde.

statnosti zavedl, obnovovalo, jesuity z církevních ústavů vylučovalo, poněvadž od university potvrzení doufati nemohli, a církevní ústavy všem, kteří duchovními býti nechtěli, nepřístupnými činilo.

Poněvadž opposice stále nových ústupků žádala a král jich povolit nechtěl: odstoupilo 8. srpna 1829 ministerstvo Martignacovo, na jehož místo vstoupilo ministerstvo knížete Polignaca, který v Londýně vyslancem byl. Toto ministerstvo slulo „ministerstvem nemožným“. Proti němu začala tak zvaná liberální strana boj, jsouc vydatně podporována revolučním časopisectvem¹⁾. Ani dobytí Alžíru nezastavilo tohoto boje. Dne 16. května 1830 byla poslanecká sněmovna rozpuštěna, ale její 221 poslanců, kteří 2. března 1830 králi adressou na ministerstvo si stěžovali, bylo znovu zvoleno a novými revolucionáři rozmnoženo. Dne 26. července 1830 vydal král 6 ordonancí, kterými svobodu tisku zrušil, komoru poslaneckou rozpustil a nový volební řád oktrojoval. Vypukla revoluce, kterou tajně řídil orleánský vévoda Ludvík Filip, syn revolučního hrdiny Filipa Egalité, dychtě po trůnu. Již 27. července začal boj v Paříži a 29. července byl legitimní král Karel X. sesazen a přinucen zemi opustiti. Poslanecká komora změnila samovolně ústavu. Dne 7. srpna byl Ludvík Filip za krále prohlášen.

Červencová revoluce²⁾ měla na sobě ráz proticírkevní, který v prvních letech nové vlády silně se ukazoval. Lůza učinila hned 28. července na palác pařížského arcibiskupa útok, hledajíc svého vrchního pastýře Quelena, aby jej na jeho stoličným chrámě Notredamském oběsila. Nový král odňal 26. srpna chrám sv. Genovefy, který za první revoluce usnesením ústavodárního sboru ze dne 4. dubna 1791 v Pantheon proměněn byl, aby v něm „velicí mužové“ Francie pochováni a ctěni byli, ale r. 1822. zase chrámem se stal, opět církevnímu účelu a proměnil zase v Pantheon³⁾. Nová ústava neprohlašovala

¹⁾ Byly nové revoluční žurnály založeny jako „Temps“, 15. února 1829 od Coste-ho, Guizota a Kazimíra Periera, „National“ 3. ledna 1830 od Thiersa, Migneta a Armanda Carrela a jiné.

²⁾ Crétineau-Joly: Hist. de Louis Phil. etc. 1862. — Nettement: Hist. du govern. de juillet. Par. 1855. — Thureau-Dangin: L'église et l'état sous la monarchie de Juillet. Paris 1880; a Hist. de la monarchie de Juillet. 3 vol. Par. 1884.

³⁾ Císař Napoleon III. učinil Pantheon opět kostelem (1853); republika usnesením z 26. května 1885 zase Pantheonem.

více katolického náboženství za státní, než jenom za náboženství, k němuž většina Francouzů se přiznává. Biskupové rozpakovali se činití novému králi přísahu věrnosti a konati za něj obyčejné modlitby. Na dotaz pařížského arcibiskupa Quélena rozhodl papež Pius VIII. 29. září 1830, aby obojí učinili. Však nepřízeň liberálů k duchovenstvu, které větším dílem legitimisticky smýšlelo, trvala dále. Když někteří legitimisté 14. února 1831 v kostele sv. Germana (St. Germain l' Auxerrois) zádušní služby Boží za zavražděného vévodu z Berry měli, vrazila lůza do chrámu, strhla a rozbila kříže, zrušila kostel a druhý den potom proměnila arcibiskupský palác v trosky. Vláda neučinila pro pořádek ničeho. První vládou jmenovaní biskupové nedošli papežského potvrzení.

Hned po červencové revoluci spojili se abbé de la Menais, abbé Gerbert a hrabě Montalembert a založili v říjnu 1830 časopis „L' Avenir“ (Budoucnost) s heslem: „Bůh a svoboda“, aby katolického náboženství proti utlačování vlády a útokům novověké nevěry hájili. Časopis líbil se se duchovenstvu, činil veliký dojem na cizinu, ale zabředl záhy v bludné zásady a názory: přál si úplného odtržení a oddělení církve od státu, žádal, aby duchovenstvo žádného platu od státu nepřijímalo, a tvrdil, že jistota o pravdě a skutečnosti věcí v rozumu jednotlivců nespočívá, ale ve všeobecném rozumu a všeobecném smyslu (raison generale nebo sens commun). Poněvadž „Avenir“ do pověsti bludařství přicházel, zastavili jej vydavatelé v listopadu 1831 a odebraли se do Říma, tam své věci hájit. Dne 3. února 1832 podali kardinálu Paccovi skoro celý Lacordairem složený pamětní spis. Papež Řehoř XVI. zavrhl 15. srpna 1832 okružníkem¹⁾ zásady „Aveniru“, jmenovitě oddělení církve od státu, a poslal svůj okružník kardinálem Paccou Lamennaisovi. List byl ve všech diecésích zakázán a přestal na dobro vycházeti. Někteří biskupové zhotovili seznam bludů Lamennaisových a poslali jej papeži, který na něm r. 1833. přímého vyjádření žádal. Byla mu předložena formule ku podpisu, kterou také 11. prosince 1833 podepsal; ale jeho podrobení se nebylo upřímným. Brzo potom r. 1834. vydal paličský spis: „Slova věřícího“ (Paroles d' un croyant)²⁾, kde církev

¹⁾ „Mirari vos“ Bull. Rom. Cont. XIX. 126—132; Roscovany Mon. II. 318; Denzinger Enchir. p. 430.

²⁾ Jiný spis revoluční má název: Le livre du peuple (kniha lidu).

jako zrádkyni na člověčenstvu vyličoval, a oprávněnost revoluce z evangelia dokazoval. Papež Řehoř XVI. zatratil okružníkem z 25. června 1834 tuto knihu „malého sice objemu, ale veliké převrácenosti“¹⁾. Bývalí přátelé Lamennaisovi, kteří se upřímně církvi podrobili²⁾, opustili je, který z církve vystoupil, hrdinou radikální strany se stal a 27. února 1854, maje svého věku 73 roky a nesmířiv se s církví, zemřel.

Mezi duchovenstvem vymíraly staré zásady gallikánské a jansenistické a zakořeňovaly se pravé, přesně církevní. Vláda pokoušela se r. 1844. zavést do seminářů gallikánskou učebnici církevního práva od generálního prokurátora Dupina a tak obživiti umírající gallikanismus; ale tento pokus rozbil se o odpor biskupů, jmenovitě kardinála Bonalda, lyonského arcibiskupa³⁾. Znenáhla sbližovaly se vláda a duchovenstvo. Missionářské ústavy a řády pro vyučování lidu rozkvétaly utěšeně; r. 1841. bylo ve školách 2136 školních bratří a 10.371 řeholnic. Katolické časopisectvo se množilo a působilo blahodárně; tvořily se zbožné spolky laiků, z nichž obzvláště spolky sv. Vincence pro podporu chudých vynikaly. Znamenití kazatelé mluvili nadšeně k lidu, jako: jesuité Rozaven a Ravignan, dominikán Lacordaire, abbé Bautain, Bonnechose, Dupanloup a jiní. Vláda odevzdala r. 1841. milosrdným sestrám dozor nad vězni ženského pohlaví, starala se o duchovní potřeby vojáků, jmenovitě v osadách ležících, a nadala biskupství alžírské.

S velikou příkrostití vedl se spor o svobodu vyučování. Odpor proti státnímu monopolu vyučování, vlastně proti nevěrecké pařížské universitě, které všechny školy podrobeny byly, započali katoličtí laicové: markýz de Regnon⁴⁾, Ludvík Veuillot († 1863)⁵⁾ a hrabě Montalembert⁶⁾, k nimž biskupové se přidružili. Zákon o vyučování předložený r. 1844. ko-

¹⁾ „Singulari nos.“ Bullar. Rom. Cont. XIX. 379—381; Roscovany Mon. II. 352; Denzinger, Enchir. p. 432.

²⁾ Gerbet zemřel r. 1864. biskupem perpignanským; Lacordair vstoupil. r. 1870. do řádu dominikánského a proslavil se svými „Konferencemi“ v Notre-Dame († 1861).

³⁾ Gams III. 103 sqq.

⁴⁾ Založil žurnál: La liberté comme en Belgique.

⁵⁾ Sepsal: Liberté de l'enseignement. Paris 1843. Srv. o Ludvíku Veuillotovi Stimmen aus Maria Laach. sv. 24. str. 530 sqq.

⁶⁾ Složil spis: Du devoir des catholiques dans la question sur la liberté d'enseignement. Par. 1843; po německu Mainz 1843.

morám vyvolal veliký odpor se strany katolíků, jmenovitě biskupů, kteří ministrem kultu Villemainem zastrašiti se nedali. V debatách panské (pairské) sněmovny vyznamenal se hrabě Montalembert jako obhájce církve, však pairové přijali vládní předlohu 24. května 1844. 85 hlasů proti 51. Dne 4. června začala se o zákonu raditi komora poslanců, kde zpravodajem byl Thiers, tenkrát ještě rozhodný nepřítel církve, kterému zákon zdál se církvi ještě býti příznivým ¹⁾).

Vláda chtějíc si liberály nakloniti, zavřela 5 jesuitských noviciátů, ale liberálové žádali vyhnání všech jesuitů ze země, a Thiers mluvil v komoře poslanců 2. května 1845 velmi ostře proti jesuitům, jichž hrabě Montalembert 12. června stkvěle hájil. Vyšly spisy na obranu jesuitův a biskupové ujímali se jich. Vláda začala s apoštolskou Stolicí vyjednávat, aby jesuité ze země byli odstraněni, ale papež Řehoř XVI. nesvolil k tomu. Král psal sám ve věci jesuitů papeži. Generál řádu rozpustil kolleje a noviciáty a dovolil jesuitům, aby jako světští duchovní ve Francii působili ²⁾. (List generálův od 14. června 1845).

Vláda krále Ludvíka Filipa, opírajíc se o bohaté měšťanstvo, byla svržena revolucí v únoru 1848. Královská rodina prchla do Anglie a republika byla prohlášena, která však hrozila býti republikou lůzy. V pouličním třídením boji v Paříži v červnu 1848 vyznamenal se tehdejší arcibiskup Dionysius Affre, který na předměstí sv. Antonína v řady bojujících se vrhl, ku pokoji je napomínal a padl. Papež Pius IX. velebil jej v allokuci dne 11. září 1848.

V druhé republice stal se Karel Ludvík Bonaparte, syn bývalého krále hollandského Ludvíka († 1846) a královny Hortensie, synovec císaře Napoleona I., presidentem (10. prosince 1848) a spolu jaksi spasitelem z hrožících nebezpečností. Za jeho presidentství zrušil nový zákon o vyučování, z 27. března 1850 monopol university a zavedl svobodu vyučování, začož bylo děkovati ministru kultu hraběti Fallouxovi, příteli hraběte Montalemberta; dále byly státní podpory na výživu duchovenstva zvýšeny a náboženské spolky a řády podporovány.

Nový pařížský arcibiskup Sibour prosil s jinými biskupy v únoru 1849 papeže Pia IX. za dovolení, aby mohli slaviti

¹⁾ Gams III. 93—102.

²⁾ l. c. str. 102, 106—108.

valný církevní sněm všech francouzských biskupů, ale papež odpověděl mu 17. května z Gašty, že takový sněm není časům vhodný, však bylo by si přát, aby provinciální sněmy se slavily. Po přání papežově slavili ještě též rok 1849 provinciální sněmy ¹⁾ arcibiskupové: pařížský, remešský, tourský a avignonský, po nichž následovali toho příkladu r. 1850. arcibiskupové albycký, lyonský, rouenský, bordeauxský, senský, aixský, toulouský a bourgeský a r. 1851. auch-ský. Jejich usnesení obživilo církevní život.

Dne 2. prosince 1852 dal se president Napoleon za císaře Napoleona III. (1852—1870) prohlásiti. Jako císař přál ještě více církvi; nezrušil sice tak zvaných organických článků, ale udělil církvi ve skutečnosti větší volnost, proměnil Pantheon opět v chrám sv. Genovefy, opravoval kostely (Notre-Dame v Paříži, pak ve sv. Diviši, Remeši, Amiensu, Chartresu, Sensu a jinde), vystavěl nový kostel sv. Klotildy v Paříži slohem gotickým, založil nová biskupství ve Francii a v Alžíru a pečoval o duchovní správu ve vojště. Slavily se provinciální synody v Remeši za kardinála Gousseta r. 1853. a r. 1857. a v Bordeauxu za kardinála Donneta r. 1853., r. 1857., r. 1859 a 1868., jakož i četné diecéšní. Papež Pius IX. chválil bremem z 21. března 1853 francouzské biskupy pro jejich oddanost k apoštolské Stolicí, pro slavení provinciálních synod a obnovení římské liturgie v jejich diecéších ²⁾. Bullou „Ubi primum“ z 5. ledna 1853 povýšil biskupství renneské za arcibiskupství, jemuž biskupství guimparské, vannešské a st.-brieuxské za suffraganní podřídil. Biskupové byli výtečnými pastýři svých diecéší.

Církevní život rozvíjel se krásně; však politicky byli katolíci rozerváni: byly strany legitimistů, jejichž výtečníky byli Berryer, Poujoulat, Nettement, Laurentie, Henry de Riancey, Capefigue, a bonapartistů, k nimž delší dobu Ludvík Veuillot, redaktor „Univers“-u, a největší část duchovenstva náležela, kdežto liberální katolíci, majíce za svůj orgán „Correspondant“ a v čele hraběte Montalemberta, Lenormanta, de Broglie a Cochina, nepřáli císařské vládě, ubíjející veškerou svobodu.

Napoleon přál církvi, pokud jí potřeboval. Ale po vražedném pokuse či attentátě Orsiniově na jeho život (14. ledna

¹⁾ Collect. Lacens. T. IV.

²⁾ l. c. IV. 191.

1858) a šťastné válce proti Rakousku v Itálii r. 1859. nastal u něho obrat církvi nepřiznivý. Již r. 1860. pustil Napoleon spisem (*La France, Rome et l'Italie*), který Lagueronnière složil, myšlénku do světa, že papežskou souverénitu na Vatikán a jeho zahrady obmeziti jest; a když proti tomu biskup poitierský (pozdější kardinál, † 1880) Pie 22. února 1861 statný pastýřský list vydal, zakročila proti němu vláda, jakoby byl své moci zneužil a potlačila jeho pastýřský list. Brzo potom vystoupila vláda proti spolkům sv. Vincence, zrušila jejich provinciální správu a generální radu v Paříži a chtěla jenom místní spolky v činnosti ponechat; týrala řehole, zakročila proti papežskému okružníku a Syllabu z 8. prosince 1864, nedovolujíc jej prohlásiti; trpěla, že sardinský král Viktor Emanuel papeže o část jeho státův oloupil, a jmenovala biskupy, které papež potvrditi nemohl. Že Napoleon r. 1867. papeži vojenský pomocný sbor proti Garibaldianům poslal, stalo se vzhledem na katolíky v říši a hlas jejich smýšlení v komorách. Napoleonův dvůr dával v mravném ohledu špatný příklad a podporoval přepych a nemravnost, a jeho vláda vystupovala velmi ostře proti všeobecnému sněmu Vatikánskému. Již šlo o rozkol, když vypukla prusko-francouzská válka, která pro Napoleona velmi smutně skončila. Po krutých porážkách musil se 2. září 1870 u Sedanu pruskému králi Vilému IV. vzdáti, ztratil trůn a zemřel jako vyhnanec 9. ledna 1873. Byla prohlášena třetí republika, jejímž prvním presidentem byl ctižádostivý Adolf Thiers († 1877), po němž následoval v presidentství v květnu 1873 polní maršálek Mac-Mahon. Panství komuny v Paříži r. 1871., kterému za oběť pařížský arcibiskup Darboy a četní světští a řeholní duchovní padli, bylo zbrání potlačeno. Obojetné chování se Orleanistů zmařilo uznání legitimního krále hraběte Chamborda, Jindřicha V. († 1883). Když Mac-Mahon r. 1879. se poděkoval, byl zvolen za presidenta Grevy, muž bez charakteru, který svého vysokého postavení k obohacení své rodiny užíval; když veškerá jeho špinavost na veřejnost propukla, poděkoval se, a presidentem stal se r. 1887. Sadi Carnot.

Třetí republika jest od r. 1879. církvi velmi nepřátelskou a zavedla mnoho na její úkor, čehož důkazem jsou její zákony o vyšším vyučování a její nepřátelství proti katolickým universitám; ona odstranila řehole a náboženské spolky z veřejných škol a nemocnic, zavřela jesuitské školy, zavedla nucenou

školní návštěvu, vyloučila náboženství z učebných předmětů školy, zavedla r. 1883. nový školní zákon, jehož účelem jest vymýtití křesťanství, prohlásila manželství za zrušitelné a dovolila rozvedeným vstoupiti v nové. V komorách opakují se stále návrhy na zrušení vyslanectví při apoštolské Stoli, zrušení konkordátu, vynechání položek v státním rozpočtu na kult a oddělení církve od státu. K hlavním nepřátelům církve náleželi Gambeta († 1882), Ferry a Bert († 1886), kteří na ministerských křeslech seděli. Však církev má mimo biskupy též statné laiky, jako senatora Chesnelonga a hraběte de Muna († 1887) za své obránce a volby dopadají dosti čestně pro rozhodné katolíky.

Francie má po připojení Nizzy a Savojska 17 církevních provincií a 36,400.000 katolíků.

Katolíci mají tam těžký boj netoliko s vládou svobodozednářskou a nevěreckou, ale též s frivolní literaturou románů, jejíž hlavními zástupci jsou Jiří Sand, Alexander Dumas a Eugen Sue, s materialismem a kommunismem dělnického lidu a nižších tříd vůbec, s nevěrou a bezbožností četných učenců z nichž Arnošt Renan svou bezbožnou knihou „Život Ježíšův“ (1863) pověstným se stal, a s nemravnými divadly. S pomocí Boží vyjde církev vítězna ze všech těchto bojů.

§ 562. b) Církevní poměry ve Španělsku ¹⁾.

S Bourbony přišly do Španěl gallikánské, jansenistické a nevěrecko-filosofické zásady a rozšiřovaly se činností svobodných zednářů. Za krále Karla III. a ještě více za Karla IV. vnikly do života občanského, politického i náboženského. Za krále Karla IV. (od r. 1789.) vládl jeho milec Manuel Godoy, od r. 1791. polní maršálek, který se stal manželem jedné infantky a dostal název „kníže míru.“ Tento nemravný a nevěrecký

¹⁾ Krbec; „Přehled záležitostí církevních ve Španělech od Ferdinanda VII.“ v „Časopise kat. duchov. r. 1842.“ str. 558. 749. — Brück: Die geheimen Gesellschaften in Spanien und ihre Stellung zur Kirche und zum Staate. Mainz 1881. — Gams III. 110 sqq. Castillo y Ayensa: Hist. crítica de las negociaciones con Roma desde la muerte del rey D. Fernando VII. Madrid. 1858. 2 T. — Merino: Colección eccl. Española, comprehensiva de los Breves de S. Santidad, notas del Nuncio, representationes de los señores obispos a las Córtes etc. — desde el VII. de Marzo de 1820. Madrid. 1823 až 1828. 14 T. in 8°.

milec králův odstranil ze země kardinála Lorenzanu, arcibiskupa toledského, pak sevillského arcibiskupa Despuiga a biskupa avilského Musquiza, poněvadž jej u inkvisice z dvojženství (bigamie), v kterém žil, obžalovati chtěli. Krutě vystupoval proti klášterům, plýtvál církevním a státním jméním a přivedl obchod a loďstvo na mizinu. Císař Napoleon I., děláje, jakoby proti Portugalsku táhl, kázal čtyřem armádám vtrhnouti do Španěl; lid myslel, že se to děje ve prospěch korunního prince Ferdinanda a proti Godoyovi, učinil v Madridě útok na palác Godoyův a vymohl, že tento všemohoucí milec 18. března 1808 sesazen byl. Karel IV. poděkoval se ve prospěch svého syna Ferdinanda VII. k veliké radosti Španělů. Francouzskými pletichami pohnut, prohlásil starý král své poděkování za vynucené, a Napoleon vylákal mladého krále Ferdinanda VII. k sobě do Bayonnu, překvapil pak 20. dubna 1808 dekretem, že bourbonská dynastie ve Španělsku panovati přestává, vynutil potom na otci a synu 5. a 6. května, že se poděkovali, a jmenoval 6. června svého bratra Josefa španělským králem.

Za francouzské vlády byla církev ještě více utlačována, a země záhubnými nevěreckými spisy zaplavena. Král Josef zrušil 18. srpna 1809 všechny kláštery a vykázal vypuzeným řeholníkům velmi skrovné výslužné. Biskupové a kapitoly byli vyzváni, aby addressami pro gallikánské zásady se prohlašovali, což však málo kdo učinil. Četní duchovní byli do Francie zavlčeni. Ale Španělové chopili se zbraně, vyhnali s anglickou pomocí Francouzy ze země a povolali r. 1814. Ferdinanda VII. zase za svého krále. V bojích za svobodu proti Francouzům byla vypracována ústava kadixská r. 1812., která ve svém článku 12. římsko-katolické náboženství za jediné pravé a za náboženství národa španělského prohlašovala, a každé jiné zakazovala. Ferdinand VII. zrušil 4. května 1814 kadixskou ústavu z r. 1812., rozpustil kortesy, obnovil Josefem Bonapartem zrušené církevní ústavy a inkvisici, a dovolil 29. května 1815 jesuitům zase ve Španělsku se usaditi. 6000 Španělů, kteří ve francouzských službách stáli nebo z liberalismu podezřelí byli, musili se do vyhnanství stěhovati. Starý bourbonský absolutismus se vrátil. Roztrpčení myslí použili liberálové ke svým podvratným záměrům. Po několika zmařených spiknutích prohlásily 1. ledna 1820 povstale voje kadixskou ústavu z r. 1812., a mnohá města přistoupila k ní, tak že Ferdinand VII. znova ji přijal a na ni 7. března 1820 přísah učinil. Ustavní

vláda s kortesy, jsouc církvi nepřátelskou, zrušila znovu inkvisici a okolo 820 klášterů, vyhnala jesuity, poslala biskupy z Burgosu a Osmu do vyhnanství, zrušila desátek, zabavovala církevní jmění, zakázala posílati peníze do Říma a obcovati s apoštolskou Stolicí, kázala nově jmenovaným, ale papežem nepotvrzeným biskupům, aby jako správcové (gobernadores) řízení diecési se ujali, a obnovila ve svém „Arreglo del Clero“ (pravidlo duchovenstva) francouzskou občanskou ústavu duchovenstva z r. 1790. Poněvadž papež zběsilého jansenistu a gallikána Vavřince z Villanuevy, kanovníka cuencského, za vyslance přijati nechtěl, musil papežský nuncius Giustiniani, arcibiskup tyrský, který proti nepřátelskému počínání proti církvi statně se ohrazoval, 28. ledna 1823 opustiti Madrid a Španělsko. Největší část biskupův a kněží hájili práv církve; dvorní kaplan a kanovník Matěj Vinuesa, jeden z nejzasloužilejších duchovních španělských, byl jako nepřítel ústavy 29. ledna 1821 jat a od lůžky madridské v květnu ukrutně zavražděn. Bídny úkol hrál v tomto boji kardinál Ludvík Bourbon, arcibiskup toledský († 19. března 1823).

Dle usnesení veronského kongressu (v říjnu 1822) vtrhli Francouzové v dubnu 1823 do Španělska, aby demokratickou ústavu odstranili, dopomohli zase králi ku panovnické moci a zůstali v zemi až do r. 1828. Ferdinand odvolal zákony proti církvi na něm vynucené, ale vrátil se k starému absolutismu, s čímž nejen liberálové ale i přísní katolíci, „Apoštolští“ zvaní, spokojeni nebyli. Z lásky ke své třetí manželce Marii Kristině a dceři Isabelle, kterou s ní měl, zrušil 30. března 1830 salický zákon (Filipa V.) z 10. května 1713, který ženské potomky z posloupnosti na trůn vylučoval, pokud mužští zde jsou, a uvrhl tak Španělsko v nesmírné zmatky. Jeho bratr Don Carlos ohražoval se proti tomu, musel opustiti vlast a odebral se do Portugal.

Po smrti Ferdinanda VII. († 29. září 1833) byla tříletá Isabella II. za královnu prohlášena, a její matka převzala poručnictví a vladařství. Don Carlos přijal též titul královský. Poněvadž světské i řeholní duchovenstvo Carlosovi přálo, vrhla se vladařka liberálům v náručí. Anglie a Francie uznaly Isabellu II. a učinily pro ni spolek z 22. dubna 1834. Carlos byl z Portugalska vypuzen, ale pro něho povstaly baskické provincie a Aragonie, a začala občanská válka, která v neprospěch Carlosův skončila. Papež Řehoř XVI. neuznával Isa-

belly II. za královnu, což též Rakousko, Rusko, Neapole a Sardinie činily, a nepotvrdil madridskou vládou jmenovaných biskupů. Když r. 1834. v Madridě cholera vypukla, podezřívali liberálové mnichy, jakoby studně byli otrávilí; lůza vrhla se na kláštery, vraždila jejich obyvatele a učila se tak navykati ohavnostem. Již r. 1834. byla složena junta (kommissie), aby o novém církevním rozdělení Španělska a dotování duchovenstva se radila. Dne 15. července 1834 byla inkvisice zrušena, a její statky kommissi pro zaplacení státního dluhu přiděleny. Dne 4. července 1835 byli jesuité zrušeni, a 25. července všechny kláštery, které 12 vysvěcených členů neměly, kromě piaristů, řeholních kanovníků a kollejí missionářů pro asijské provincie, kterémuž dekretu okolo 900 klášterů za oběť padlo. Však i řeholní kanovníci byli 11. října 1835 zrušeni, a konečně 9. března 1836 všechny kláštery mnichův a rytířů; zůstaly jenom 3 kolleje missionářův a domy piaristův a milosrdných bratří. Dále měly ženské kláštery býti obmezeny na nutný počet, a novicové neměli se vůbec přijímati. V mnohých městech, jako Saragosse a Barceloně, byli mnichové vražděni a týráni. Klášterní jmění bylo pro stát zabaveno. Dne 18. března 1836 vyšel rozkaz civilního guvernéra ku podřízeným úřadům, aby všem duchovním ve svých okresích právo kázati a zpovídati (vyjma v případě smrti) zastavily, a jenom osobám vládě milým zase vrátily. Nadarmo ohražoval se proti všemu tomuto násilí papež Řehoř XVI. v allokuci z 1. února 1836 ¹⁾).

Po pádu tyranského ministra Mendizabala (15. května 1836) následkem revoluce La Granijské, která demokratickou ústavu z r. 1812. zase obnovila, stal se stav církve ještě horším. Kortesové zakázali 6. února 1837 uprázdněné církevní úřady obsazovati, prohlásili r. 1837. veškeren církevní majetek za státní a zrušili desátek a veškeré dávky posud duchovenstvu obvyklé. Zvláštní junta vypracovala opravu duchovenstva, které však vladařka 18. prosince 1837 potvrzení odepřela, povolavši k tomuž účelu novou juntou.

Když občanská válka v prospěch Isabellin se klonila, byl do Říma Don Julian Villalba poslán, aby tam církevní věci urovnal; ve Španělsku a osadách jeho byly 22 biskupské stolce uprázdněny. Pro církve působily statně ve Španělsku katolické časopisy: Náboženství, Katolík a Prorok a katolíci

¹⁾ Castillo, I. 149—152.

doufali v obrat; ale zářijová vzpoura r. 1840. přinutila královnu matku, že z vladařství se poděkovala a zemi opustila (12. října 1840) a ministrem-presidentem stal se Espartero. Za regenta Espartera vypuklo nové pronásledování církve, jehož duší byl ministr Alonso. Povstalecké junty páchaly na duchovenstvu největší násilí, vyháněly církevně smýšlející biskupy a faráře a dosazovaly na jejich místa liberály. Madridská junta suspendovala největší část přisedících duchovního soudu tak zvaného „Rota de la nunciatura apostolica,“ který trval od časů papeže Klementa XIV. (26. března 1771), ve jménu papežově civilní a kriminální pře duchovních rozhodoval a spolu appellačním soudem od výroků biskupův a arcibiskupů byl. Když dr. Josef Pamirez de Arellano vicesgerens tohoto tribunálu proti tomu se ohrazoval, byl sesazen, z říše vypověděn a tribunál zavřen (29. 31. prosince 1840). Papež Řehoř XVI. měl 1. března 1841 druhou allokuci, v níž všechny násilnosti španělské vlády vypočítal a za neplatné prohlásil, chvále při tom horlivost biskupův a četných věřících¹⁾. Revoluční vláda prohlásila manifestem od července 1841 papežskou allokuci za vypovězení války a „neslýchaný attentát“ na nejvyšší auktoritu v zemi, zakázala ji rozšiřovati a papežské listy přijímati, vystupovala krutě proti duchovním, kteříž jí se řídití chtěli, zabavila zbývající církevní jmění a ministr spravedlnosti a milostí Alonso předložil 20. ledna 1842 kortesům návrh zákona o 14 člancích, jehož účelem bylo odtrhnouti Španělsko od apoštolské Stolice. Odpovědí apoštolské Stolice na něj byl okružník Řehoře XVI. z 22. dubna 1842²⁾, kterým veškerou církev k veřejným modlitbám za sužovanou církev ve Španělsku vyzýval a všem odpustky, kdo to učiní, uděloval. Španělská vláda prohlásila tento okružník „za úkon pobuřující a v politický prospěch Dona Carlosa vydaný“ a zakázala jej co nejprísněji, čímž však ještě více ve Španělsku se rozšířil. Statně vystoupily proti vládě katolické listy: „Katolík“ v Madridě a „Náboženství“ v Barcelloně, katoličtí spisovatelé, mezi nimiž první místo zaujímal Jakub Balmes, jenž si dobyt čestného názvu „španělský církevní otec 19. století“ († 1848)³⁾, státníci jako Donoso Cortes († 1851), četní biskupové a kněží. Pronásledování církve trvalo dále.

¹⁾ l. c. p. 223—229; Roscovány: Monum. II. 416—423.

²⁾ Castillo, l. c. I. 255; Roskovány II. 429; Gams III.; 166—171.

³⁾ Gams III. 161. 162.

Konečně byl r. 1843. Espartero svržen a prchl do Anglie, a Isabella II. byla v listopadu 1843 za dospělou prohlášena. V nových kortesech měli „Mírní“ (Moderados) většinu. Ministerstvo, v jehož čele stál generál Narvaez, dovolilo vyhnáným duchovním se vrátiti, doprálo biskupům volnějšího pohybu, kteří mohli uprázdněná místa zase obsazovati, svěcením přísluhovati a aprobaci pro kazatelnu a zpovědnici udělovati (19. července 1844), zastavilo 26. července prodej církevních statkův, a začalo s apoštolskou Stolicí o konkordát vyjednávat. Vyjednávání vedl španělský vyslanec Don Castillo y Ayensa, soukromý tajemník královny Kristiny, který požadavky Apoštolské Stolicе do Madridu přinesl a vládu pohnul, že je přijala a jemu nové instrukce dala, a tak byl konkordát o 14 člancích dne 27. dubna 1845 v Římě podepsán. Ale proti očekávání nedošel učiněný konkordát za ničemnými zámkami v Madridě královského potvrzení, však Castillo zůstal v Římě až do září 1847. Poněvadž vláda konkordátu neschválila, nemohl prelát Brunelli, který za nuncia do Španěl určen byl, tam se odebrati, a učinil to teprve roku 1847., když vláda písemná ujištění a záruky, jichž apoštolská Stolicе žádala, podala. Když v Římě proti papeži revoluce vypukla, ujal se Narvaez papeže a poslal r. 1849. vojsko proti římským republikánům, tak že papež Pius IX. allokucí z 20. května 1850 zásluhy vlády Isabelly II. velebil.

Po mnohém vyjednávání mezi nunciem Brunellim a ministrem Manuelem Bertran-em de Lis byl 16. března 1851 konkordát o 46 člancích učiněn, který papež 5. září 1851 potvrdil ¹⁾. Církevní život rozkvétal rychle.

Však revoluce progressistů r. 1854, provedla, že starý nepřítel církve Espartero opět v čelo ministerstva postaven byl, a pronásledování církve začalo znovu; staré proticírkevní zákony byly znenáhla zase zaváděny. Papež Pius IX. ohrazoval se ve své konsistoři 26. července 1855 proti nařízenému prodeji církevních statků, zákazu přísluhovati svěcením a přijímati novice, proměňování církevních ústavů ve světské a porušování konkordátu. Když v červenci 1856 O' Donnell, hrabě z Luceny, Espartera svrhl, vstoupila vláda zase ve styky s Římem, rozpustila ústavodárné kortesy, obnovila ústavu z r. 1845., přidavši k ní 16 článků, zastavila prodej statků svět-

¹⁾ Nussi: Conventiones p. 281.

ského duchovenstva, vydala nový dekret o obsazování církevních obročí a vrátila jesuitům jejich dům v Loyole. Když 12. října 1856 Narvaez znovu v čelo ministerstva vstoupil, byl 14. října konkordát z r. 1851. zase v platnost uveden, biskupům dovoleno světiti a ženským klášterům novicky přijímati, zároveň zrušena obmezení o theologickém vyučování v seminářích. Espartero nedovolil bullu o Neposkvrněném Početí Panny Marie z r. 1854. prohlásiti, ale teď vyzval ministr spravedlnosti biskupy, aby výroční den prohlášení tohoto článku víry slavně slavili. Dne 4. dubna 1857 podal Alexander Mon svůj pověřovací list jako španělský vyslanec v Římě, však úplné smíření s církví nedařilo se při polovičitosti ministerstva. V říjnu 1857 odstoupil Narvaez, a Isabella byla hříčkou svých rychle se střídajících ministerstev; v září 1858 vstoupilo do života 47. ministerstvo ve 25 letech. Největší obtíží dělala dotace duchovenstva. Dne 25. srpna 1859 byla v Římě nová smlouva o 22 člancích učiněna, platíc za dodatek ke konkordátu z r. 1851¹⁾. Světské duchovenstvo dostalo neprenosné pojištění a zápis na tříprocentní konsolidovaný státní dluh jako náhradu za utrpené ztráty. Nová úmluva byla 14. ledna 1860 za zákon prohlášena, ale oba konkordáty nebyly provedeny.

Nové politické převraty otrásaly zase církví. Isabella II. byla s trůnu svržena a musila 30. září 1868 prchnouti do Francie, a odbojný maršálek Serrano vjel 3. října vítězně do Madridu. Církev byla hned pronásledována; již 12. října potlačil ministr spravedlnosti domy jesuitů. Za správy Serranovy byla v září 1869 arcibiskupství a biskupství libovolně redukována. Španělsko dostalo v letě r. 1869. zase novou ústavu; však když duchovenstvo na ni přísahati mělo, ohražovali se proti tomu biskupové v Římě shromáždění (26. dubna 1870). Potlačování církve trvalo za vlády krále Amadea Savojského (1871—1873), který konečně se poděkoval, i za panství republiky, jejímž presidentem byl Serrano. Syn Isabellin Alfons XII. byl konečně za krále prohlášen, vjel v lednu 1875 do Madridu, ale stal se hříčkou ministrův a stran. Povstání baskických provincií, které jsouc vedeno Donem Karlosem VIII. zprvu vítězně bylo, bylo potlačeno. Don Karlos podlehl přemoci svých nepřátel, zradě a politice Francie. Alfons XII. zemřel

¹⁾ Nussi l. c. str. 341.

r. 1885., za jehož pohrobka Alfonse XIII. vládne královnamatka Kristina, rakouská princezna. Náboženské svobody prohlášené článkem 11. ústavy z roku 1876. chtěli protestanté ke své propagandě použiti, ale nepořídili nic u katolických Španělů¹⁾).

§ 563. c) Portugalsko a Brasilie²⁾.

V *Portugalsku* choval se princ Jan, který od roku 1792. za svou na duchu nemocnou matku Marii vládl, nepřátelsky k církvi, tak že mu papež Pius VII. r. 1805. představy činil. Portugalsko podlehl násilí císaře Napoleona I., jehož generál Junot zemi obsadil, a královská rodina prchla v lednu 1808 do *Brasilie*, kde princ Jan hned při svém příchodu za císaře brasílského svolán byl. Po smrti matčině († 1816) stal se princ Jan králem portugalským jako Jan VI. (1816—1826) a zůstal v *Brasilii*. Portugalsko chtělo míti svého krále doma, a nenávidělo Angličanů, s jejichž pomocí Francouze ze země vyhnalo, poněvadž v zemi pánovitě se roztahovali, podrževše mnohá pevná místa ve svých rukou. Dne 26. června 1821 odebral se král Jan VI. s rodinou do Portugalska, zanechav jenom nástupce trůnu svého nejstaršího syna Doma Pedra v *Brasilii*. Poněvadž portugalské komory v *Brasilii* stav před r. 1808. platný zavést chtěly, vypukla v *Brasilii* revoluce, v jejíž čelo se Dom Pedro postavil. On odepřel vrátiti se do Lisabonu, svolal 19. června 1822 zákonodárny sbor pro *Brasilii* do *Ria de Janeiro* a dal se 12. října 1822 za císaře korunovati. *Brasilie* odtrhla se od Portugalska.

Když Jan VI. do Portugal přišel, měli revolucionáři vrch, kteří místo tří stavův ústavu demokratickou o jedné komoře zavedli, koruně právo veta odňali, patriarchu lisabonského a arcibiskupa z Bragy vypověděli a statky četných osob zabavili. Král Jan VI. učinil 1. října 1822 přísahu na novou ústavu. Královna Charlotta, sestra krále španělského Ferdinanda VII., a princ Dom Miguel pracovali o to, aby královská moc obnovena byla. Vznikla občanská a vojenská vzpoura, kterou Dom Miguel potlačil, a král zrušil ústavu již r. 1828. Poněvadž spi-

¹⁾ Ramon Bon Rodriguez: Hist. de las sociedades Biblicas. Madrid 1881.

²⁾ Gams III. 180 sqq.

klenci Miguela se báli, nasili mezi otcem a synem různice, tak že Miguel na cesty poslán byl a ve Vídni se zdržoval.

Jan VI. zemřel 10. března r. 1826. asi násilnou smrtí, a ustanovil dekretem, jehož platnost v pochybnost se brala, vladařství, které by říši až do příchodu řádného nástupce spravovalo. Vladařství opomenulo svolati tři stavy, kteří by o nástupnictví rozhodli, poslalo deputaci do Brazílie a holdovalo Dom Pedrovi. Dom Pedro prohlásil se za krále portugalského, dal zemi 26. března r. 1826. novou ústavu tak zvanou „carta de ley“, poděkoval se potom 2. května 1826 ve prospěch své dcery Donny Marie da Gloria a určil jí svého bratra Miguela za manžela a zemi za prozatimního vladaře. Ale toto všechno bylo v očích četných Portugalců nezákonným, a většina národa a část vojska stála na straně Miguelově. Dom Miguel přišel 22. února 1828 do Lissabonu a prohlásil, že vůli svého bratra protivit se nebude, pokud o jeho právech rozhodnutí se nestane. Tři stavové říše prohlásili, že dle platného práva portugalského Dom Pedro jako cizí panovník portugalským králem býti nemůže, a že tedy Dom Miguel jest řádným panovníkem. Miguel přijal nyní korunu, zrušil oktroyovanou ústavu a snažil se rány církve a říše zahojiti. S vládou Miguelovou byli liberálové nespokojeni a rozhlašovali jej za tyrana, a Francie s Anglií kuly proti němu pikle. K jeho neštěstí musil r. 1831. jeho bratr Dom Pedro Brazílii opustiti a v Evropě hledati útočiště, a našel podporu právě u té strany, kteráž jej z Brazílie vyhnala. Postaviv se v čelo liberálů, dobyl Dom Pedro 9. července 1832 Porta, potom 24. července 1833 Lissabonu a přinutil rok potom svého bratra, že zemi opustil a jako vyhnanec v Římě a potom v Německu žil († 14. listopadu 1866). Maria da Gloria byla za královnu prohlášena, a vladařství převzal její otec Dom Pedro. Církvi navrátily se časy Pombalovy. Již 15. srpna 1833 zrušil Dom Pedro největší část klášterů, vypověděl kardinála-pronuntia ze země, sesadil biskupy Miguelem jmenované, a činil nárok ke všem patronátním právům jakožto koruně náležejícím. Byla zvláštní kommise „pro reformu církve“ zřízena; jen takoví duchovní, kteří od vlády dovolení dostali, směli svátostmi přisluhovati; církevní pře byly světským soudům odkázány, tribunál nuntiaty zrušen a všechna obročí vládě rezervována. Všechny kláštery, špitály a kolleje byly zrušeny, jejich statky pro státní pokladnu zabaveny, a desátek zrušen. Poněvadž vláda pense špatně vyplácela, trpělo

duchovenstvo velikou nouzi. Bohužel, nasákla značná část duchovenstva duchem zednářským; patriarcha Patricius de Silva posvětil biskupy Domem Pedrem jmenované bez papežského potvrzení. Papež Řehoř XVI. konal proti tomu všemu nadarmo představení, naříkal potom v allokucích ze dne 30. září 1833 a 1. srpna 1834 těchto pronásledování, a hrozil jejich původcům církevními tresty ¹⁾).

Pronásledovatel církve Dom Pedro zemřel 27. září 1834; jeho dcera Maria byla za dospělou prohlášena, a pojala za manžela Ferdinanda prince Sasko-Koburského. Země byla takřka vasalním státem anglickým, a pronásledování církve trvalo dále. V komorách a ministerstvech panovali svobodní zednáři a policie pronásledovala každého, kdo biskupů papežem nepotvrzených neuznal. Církev v Portugalsku byla takřka rozkolnickou; teprve r. 1840. byly styky s apoštolskou Stolicí obnoveny. Roku 1841. přišel Msgr. Capaccini za nuntia do Lissabonu a začal raziti cestu konkordátu. Vyjednávání pokračovala zvolna; papež potvrdil 3. dubna 1843 Viléma Jindřicha z Carvalha za patriarchu lissabonského († kardinálem 1857), pak arcibiskupa z Bragy a biskupa z Leiry; potom hatila se další vyjednávání pro mocný vliv svobodných zednářů. Pius IX. povýšil r. 1850. evorského arcibiskupa Petra Pavla de Figueiredo za kardinála († 1856), jakož i r. 1858. nového lissabonského patriarchu Emanuele Benedikta Rodriguesa. Po smrti královny Marie († 15. listopadu 1853) následoval na trůně její nedospělý syn Dom Pedro V. (1853—1861), v jehož nedospělosti (až do 16. září 1855) vladařil jeho otec Ferdinand Sasko-Koburský, který též za svého syna krále Ludvíka I. (1861—1889) velikému vlivu se těšil. Roku 1857. uzavřela apoštolská Stolica s králem Pedrem V. smlouvu s strany obsazování indických biskupství ²⁾. Když biskupům, které papež do Říma pozval, tam cestovati bylo vládou zakázáno, vydal Pius IX. 13. července 1862 list ³⁾ k těmto biskupům, káraje jejich slabost a povolnost k vládě.

Však statní katolíci bojovali za církev, dva portugalští biskupové přišli na sněm vatikánský, a patriarcha lissabonský

¹⁾ Bullar. Rom. Cont. XIX. 279 sqq. 381 sq.; Roscovány: Mon. II. 336—340, 363—366.

²⁾ Nussi, Conventiones p. 318.

³⁾ Roscovány: Romanus Pontifex IV. 454 sqq.

přibyl r. 1877. v čele portugalských poutníků do Říma. Zne-
náhla zlepšovaly se vztahy apoštolské Stolicе ke koruně, a
papež Lev XIII. předsevzal bullou „Gravissimum“ od 30. září
1881 nové opsání diecése¹⁾. Po smrti Ludvíka I. († 19. října
1889) vstoupil na trůn jeho syn Dom Karlos I., který ve svém
prohlášení k národu pravil, že „římsko-katolického náboženství
hájití bude.“

Mužských klášterů není v Portugalsku, ženské kláštery
nesmějí od r. 1834. žádné novicky přijímatí. Francouzské mi-
losrdné sestry byly r. 1858. z Lissabonu vyhnány.

Brasílie. Když císař Dom Pedro I. se poděkoval, byl v dubnu
r. 1831. jeho syn Dom Pedro II.²⁾ za císaře prohlášen. Stál
pod poručnictvím až do r. 1840. a byl 18. července 1841 za
císaře korunován. Papež Lev XII. obsadil na žádost Doma
Pedra I. uprázdněná biskupství.

Brasílie tvoří pro sebe církevní provincii, jejíž metropolí
jest San Salvator de Bahia, máje pod sebou 11 suffraganních
biskupství. Velikého vlivu domohlo se zde svobodné zednář-
ství, které do četných církevních bratrstev se vedralo, četné
duchovní po sobě strhlo a je proti biskupům chránilo. Biskup
z Olindy (Pernambuka) Dom Vital Maria Gonçalves de Oli-
veira, z řádu kapucínského († 1878), vystoupil zde statně svými
okružníky z 21. listopadu 1872 a 2. února 1873 a vydal inter-
dikt na neposlušná bratrstva. Byl obžalován u státní rady pro
zneužití úřední moci a vyzván, aby své censury odvolal. Bi-
skupové prohlásili se 22. června 1873 v prospěch pronásledo-
vaného, a vláda namáhala se nadarmo zvláštním vyslancem
v Římě, aby papež biskupy pokáral. Dne 1. ledna 1874 byl
olindský biskup uvězněn a k učené práci na čtyři léta od-
souzen, kterýž trest císař v tolikaletý žalář proměnil. Tentýž
osud potkal biskupa z Pary Antonína da Macedo Costa. V Římě
nepřipustili výkladu vlády, že brasílské svobodné zednářství
v pápežských bullách proti tajným spolkům obsaženo není, a
schválili statnost biskupů. Pádem zednářského ministerstva Ria
Branca (1871 — 14. června 1875) utichlo pronásledování církve,
a odsouzení biskupové a duchovní byli na svobodu propuštěni.
Papež varoval 26. srpna 1876 před piklemi zednářských lóží;
kterýchž obětí stal se konečně císař Pedro II. Dne 15. prosince

¹⁾ Acta Leonis II. 343.

²⁾ Narodil se r. 1825.

1890. byl vojenskou vzpourou, v jejíž čele stál generál Da Fonseca, císař svržen a republika prohlášena. Hlavní pohnutkou k této revoluci byla bázeň svobodných zednářů před přísně katolickou princeznou Isabellou, která po otci ve vládě následovati měla, a její manželem hrabětem d' Eu, princem orlean-ským. Zednářská brasilská republika ukázala se hned nepřátelskou k církvi, prohlásila 7. ledna 1890 úplné odloučení církve od státu a telegrafovala znění svého dekretu papeži. Při tom prohlásila, že svého zástupce ve Vatikáně více míti nemůže; za to přičiní se prý o to, aby v zájmu katolíků brasilských s Vatikánem přátelské styky zachovala.

§ 564. d) *Italské státy* ¹⁾.

Sardinský král Viktor Emanuel I. obdržel v mírech r. 1814 a 1815. Savojsko a Piemont nazpět a k tomu ještě Janov. Svým vyslancem hrabětem Barbarouxem učinil r. 1817. nový konkordát ²⁾ s apoštolskou Stolicí, jímž počet biskupství na pevnině na 19 rozmnožen byl, mezi nimiž byla tři arcibiskupství: Turin, Janov a Vercelli. Smlouva mezi papežem Lvem XII. a králem Karlem Felikem upravila r. 1828. poměr církevního jmění. Po smrti tohoto krále přešla koruna na poboční linii Carignanskou. Za krále Karla Alberta panovala úplná shoda mezi církví a vládou, ale později chtěl Karel Albert státi se pomocí revoluce králem „sjednocené Italie“. Byv poražen od rakouského generála hraběte Radeckého u Novary, poděkoval se a zemřel 28. července 1848. v Oportě.

Jeho syn a nástupce Viktor Emmanuel II. (1848—1878) převzal záměry svého otce o sjednocení Itálii, ale choval se hned od počátku velmi nepřátelsky k církvi. Dne 25. srpna 1848 byli jesuité vyhnáni, a týž osud potkal paní od Nejsvětějšího Srdce Ježíšova; 4. října vyšel zákon o vyučování církvi velmi nepřátelský. Roku 1849. začalo nepřátelství proti arcibiskupu turinskému, biskupu z Ast a spolu proti papeži. Roku 1850. byly působením ministra spravedlnosti Siccardiho privilegium fori, desátek a církevní útočiště zrušeny. Arcibiskup turinský Frasoni († 1862), háje církevních práv, byl žalářem a vyhnanstvím potrestán, a četní kazatelé uvězněni. Roku 1851

¹⁾ Gams II. 605—663.

²⁾ Nussi, Conv. p. 155 sqq.

bylo jednostranně theologické studium upraveno, a roku 1852. občanské manželství zavedeno. Roku 1854. zrušil zákon o klášterích všechny kláštery a duchovní korporace, kteréž ošetřováním nemocných a vyučováním mládeže se neobíraly. Týráním duchovenstva a zabavování církevního jmění bylo stále na denním pořádku. Duší veškerého tohoto pronásledování církve byl ministr hrabě Kamill Cavour († 1851), kterému každý prostředek byl dobrým, jen když k cíli vedl. Viktor Emmanuel II. sjednotil znenáhla „annexemi,“ čili vlastě řečeno „lupem“ veškerou Itálii pod svým žezlem, ale musil Savojsko, vlast svého rodu, Francii odstoupiti. Piemontská ústava a zákonodárství byly na veškerou Itálii rozšířeny. Všechny kláštery byly zákonem od 7. července 1866 zrušeny, a církevní jmění zabaveno; bylo zavedeno povinné občanské manželství, povinnost vojenské služby rozšířena na duchovenstvo, biskupové a kněží pronásledováni a proticírkevní školy zakládány.

V *Sicilii* dělal diktator Garibaldi a po něm královský delegát, obyčejně nějaký generál, nároky na práva papežského „rozeného legata“ (legatus natus) na základě „sicilské monarchie“. Poněvadž při tom veliké neplechty na újmu církve se děly, zrušil papež Pius IX. 10. října 1867 bullou datovanou již 28. ledna 1864 sicilskou monarchii, a upravil na základě obecného práva soudní řízení a ohod církevních stolic. Vláda ohrazovala se proti výroku papežovu a kázala duchovnímu soudu monarchie Msgr. Cirinu Rimaldi-mu, aby dále úřadoval, čímž tento 23. července 1868 v papežskou klatbu upadl. Konečně obrátila vláda v tomto ohledu, avzdala se v garančním zákoně z 13. května 1871 sicilské monarchie.

V *Neapolsku* byla církev za francouzského panství, jehož vasallové byli králové Josef Bonapart a Jachim Murat, pronásledována a olupována. Když po pádu Napoleonově řádný panovník Ferdinand I. na trůn obojí Sicilie dosedl, učinil 16. února 1818 v Terracině konkordát o 35 člancích, jímž katolické náboženství za jediné v království obojí Sicilie prohlášeno, církevní majetek pojištěn, kláštery ohnoveny, obsazování biskupství a obročí upraveno a svobodné obcování s apoštolskou Stolicí dovoleno bylo.¹⁾

Když roku 1820. španělská revoluce vypukla, učinili ji 2. července téhož roku neapolští karbonáři, která rychle po

¹⁾ Nussi l. c. p. 178 sqq.

zemi se rozšířila a krále Ferdinanda I. přinutila, že již 13. července na španělskou ústavu v rychlosti přijatou přísahal.

Tato revoluce rozšířila se do Piemontska, kde 18. března 1821 posádka v Alexandrii povstala, k níž 12. března Turín se přidal. Král Viktor Emmanuel I. poděkoval se v prospěch svého bratra Karla Felika. Následkem kongressu panovníků v Opavě a Lublani zakročilo na obou místech Rakousko. Generál Frimont obnovil r. 1821. pořádek v Neapolsku a generál Bubna v Piemontsku. Karbonáři ¹⁾ podbívali půdu řádným vládám a hlásali nenávisť k Rakušánům, panujícím v Lombardii, Benátkách, Toskáně, Parmě a v Modeně. Hlásali jednotu Italie, která stále sliby četných Francouzů, revolucemi v Evropě vypukajícími (pařížskou, belgickou a polskou) a změnami na trůnu v Neapolsku a Sardinii, v rozechvění držána byla. Dne 4. února 1831 vypukla vzpoura v Bologni, potom v Urbině, Pesare a Ferraře (9—14. února), po několikadenní blokadě připojila se též Ankona ku povstalcům. Revoluce vznikla v Parmě a Modeně; povstalci dostali z Francie zbraň a důstojníky napoleonsky smýšlející. Časopisy a spisy prohlašovaly Rakousko a papežství za hlavní překážku k sjednocení a velikosti Italie. Cizozemští protestanté a tajné spolky rozněcovali ještě více tuto nenávisť a nadšení pro sjednocenou Italii. V Římě nenalezla revoluce velikého účastenství, majíc hlavní sídlo v Bologni, odkudž Vicini jako předseda prozatimní vlády manifest

¹⁾ Za francouzské vlády v Neapolsku utvořil se tajný politický spolek „karbonářů“, který chtěl především panství cizinců v Italii zničit, ale stoje v duchovním příbuzenství se svobodnými zednáři pokládal všechny posavadní formy v církvi i v státě za zastaralé a dílem i za zkažené a chtěl všeobecné bratrství jako prostředek proti tyranům zavést. Název „karbonářů“ dostali členové odtud, poněvadž v horách Abruzzských, kde uhlíři (carbonari) své řemeslo provozovali, své schůze konali, a od uhlířův jako zednáři od zedníků (kamenníků) své symboly si vypůjčili; místo „lóží“ měli „chýže“ (barache) a „krámy“ (vendite, fr. ventes) a užívali dlouho tajné řeči i náboženských obřadův, aby na lid působili. Spolkové tajnosti svěřili se jenom osvědčeným, zrada trestala se smrtí, kteréž odsouzený nikdy neušel. Vojskem Muratovým rozšířil se spolek do Marek a Legac. Od r. 1818 měli karbonáři v Maceratě v církevním státě chýži a několik chýží v Lombardsku. V Piemontsku spojili se s podobnou tajnou společností „Adelfí.“ Všude strašili s tajnou reakcionářskou společností „Sanfedistů“, a rozpalovali zášť proti Rakousku. Kardinál Consalvi varoval již r. 1818. knížata a ministry před karbonáři, ale nadarmo. —

Rakousko bálo se v Lombardii tajné sekty „Konsistoriálů“, kterou prý Pacca a jesuité založili.

„proti kněžskému, bibli se protivícímu panství“ vydal. Mladý a fanatický advokát Josef Mazzini, rodem Janovan, od r. 1828. jako žurnalista činný, sepsal r. 1831. „list Vlacha ke Karlu Albertovi“ (sardinskému králi), dávaje mu volbu, buď aby byl prvním mezi lidmi, nebo posledním mezi tyranny italskými. Mazzini založil spolek „Mladá Itálie“ (la Giovine Italia), jehož orgánem byl časopis, pod týmž jmenem „Mladá Itálie“ vydávaný od Mazzini-ho. Mazzini chtěl veškerou Itálii v republiku proměnit. Však Rakousko potlačilo veškerou vzpouru v Itálii roku 1831. a 1832.

V Neapolsku vládl statně Ferdinand II. (1830—1859), držel se absolutismu, pečoval o zvelebení země, ctil sice církve, ale chtěl po způsobu Bourbonů veliký vliv na ni vykonávati, a držel se pevně „sicilské monarchie.“ Stesky biskupů (v provinci r. 1849.) došly jenom částečného vyslyšení, a papež Pius IX. mohl r. 1856. pouze některé křiklavé zlořády odstraniti a r. 1857. některé dodatečné články ke konkordátu z r. 1818. provésti. Jeho syn král František II. podlehl r. 1860. Garibaldiho a Sardinii. Neapolsko stalo se kořistí sjednocené Itálie.

§ 565. e) Belgie a Hollandsko (Nizozemsko.)¹⁾

Nizozemsko podlehl Francouzům r. 1792.—1795. Ústava bátavské republiky z r. 1798. prohlašovala rovnoprávnost všech vyznání; ale katolíci byli od kalvinův utlačováni a ze všech úřadů vyloučeni. Svých kostelů nedostali nazpět, a školní zákon z 3. dubna 1806 urážel jejich práva. Císař Napoleon I. učinil svého bratra Ludvíka v březnu r. 1806. králem hollandským, ale kázal mu již r. 1810. ve prospěch svého nedospělého syna se poděkovati, který však jenom Bergské velkovévodství obdržel, a spojil potom Hollandsko s Francií. Poněvadž gentský biskup vévoda Mořic z Broglie na sněmu pařížském r. 1811. statně práv papežských hájil, byl jat a vypověděn. Po rozkaze Napoleonově zvolili někteří duchovní 22. července r. 1813. pána de la Brue za kapitulárního vikáře, kterého Napoleon byl biskupem jmenoval. Kdo z duchovních ho neuznávali, byli týráni; 150 seminaristů bylo za svůj odpor proti

¹⁾ Gams III. 243—308. — Denkschrift über die Lage der Katholiken in den Niederlanden seit ihrer Emancipation 1798 bis auf unsere Tage. Von einem niederländischen Wahlmann. Aus d. Franz. Köln. 1850. — Hist.-pol. Blätter sv. 30. str. 658 sqq.

němu do vojska vřaděno a do Veselu odvedeno, odkudž se jich pouze 38 v květnu r. 1814. do vlasti navrátilo.

Nové útrapy nastaly katolíkům, když králem spojeného Nizozemska (Hollandska a Belgie) Vilém I. Nasavsko-Oranský se stal, a tak strana kalvinsko-oranská k vládnímu veslu přišla, která katolíky v paroby proměnití chtěla, ačkoli dvě třetiny obyvatelstva dělali. Poněvadž biskupové na novou ústavu církvi nepřátelskou přísahati nechtěli, byli pronásledováni, jejich pastýřské listy zabavovány, a organické články z r. 1801. dekretem od 10. května 1816 za zákon předepsány. Superior hollandské missie, který v Münsteru se zdržoval, byl na své visitační cestě jat a četníky za hranice vyveden. Pro upravení církevních věcí byla v Bruselu zřízena „církevní rada“ ze samých laiků, v jejíž čele stál církvi nepřátelský baron Gouban, jsa vydatně podporován ministrem van Maanen-em. Vláda chtějíc katolíky poprotestančiti, zřídila 25. září 1816 tři university v Belgii a obsadila jejich stolice skoro samými protestanty; největší část katolických učelišť byla zrušena, a gymnasia (athenaea) kalvinskými učiteli obsazena. Nejdůležitější státní úřady obdrželi jenom kalvinští Hollandčané, a hollandská řeč vnucovala se Belgičanům. Představ biskupů nevěšimala si vláda. Statný gentský biskup Mořic Broglie byl 19. prosince 1816 obžalován, potom k ztrátě občanských práv a vyhnanství odsouzen a jeho obraz mezi dva zločince na kůl hanby postaven. Vláda žádala r. 1818. na gentské kapitole, aby biskupský stolec za uprázdněný pokládala, a když toho neučinila, zastavila vláda platy všem duchovním od biskupa ustanoveným. Abbé de Foëre, vydavatel „Belgického pozorovatele“ v Brügge, byl v únoru 1817 četníky do Bruselu přiveden a ke dvouletému žaláři odsouzen. Kandidáti duchovního stavu museli ve vojsku sloužiti, a kláštery dostaly 8. a 11. března r. 1818. zákaz přijímati novice. Kněží církvi nevěrní těšili se přízni vlády; abbé Buydens, jehož gentský biskup suspendoval, stal se prvním almužníkem krále Viléma I. Pamětní spis vyhnaného biskupa Mořice Broglie († 1821) k cášskému kongressu r. 1818. neměl úspěchu.

Vláda pokračovala v pronásledování katolíků; dne 23. srpna 1823 potlačila „belgický katolický spolek pro rozšiřování dobrých knih“; dvěma dekrety od 14. června 1825 zrušila biskupské semináře a zavedla pro kandidáty kněžství filosofické kollegie. Biskupové ohrazovali se proti tomu, a duchovenstvo

nechtělo se účastniti v provedení dekretů. Vláda dala theologům na vůli buď býti vojáky, nebo do filosofického kollegia choditi, a vyloučila všechny Nizozemčany, kteří v cizozemsku filosofii studovali, ze všech úřadů. Dne 1. října 1825 byly všechny menší semináře a všechny katolické ústavy policejně zavřeny a jejich jmění zabaveno, a 17. října 1825 filosofické kollegium v Leveni otevřeno, pro něž vláda s velikou bídou několik katolických profesorů sehnala. Katolíci opovrhovali tímto ústavem.

Vláda potlačovala katolické Belgičany také tím, že Belgie, majíc 3½ milionu obyvatelů, 55 poslanců do parlamentu volila, zrovna tolik, co Hollandsko se 2 miliony obyvatelů, a že duchovní z poslanectví vyloučení byli.

Belgičtí stavové činili vládě opposici a projevíli ji svou nelibostí r. 1826. To pohnulo vládu, že učinila s apoštolskou Stolicí 18. června 1827 konkordát, který král 27. července potvrdil. Francouzský konkordát z r. 1801, který v jižních provinciích platil, byl též na severní rozšířen; k dosavadním biskupstvím (Lüttichu, Namuru, Gentu a Tournay-i) měla přistoupiti ještě tři nová (Brügge, Amsterdam a Herzogenbusch) a Mechlin zůstati metropolí; každá diecése měla míti svůj seminář a kapitolu, která by biskupa volila, ale král mohl nelibé osoby z kandidátní listiny škrtnouti¹⁾. Opisní bulla byla s konkordátem prohlášena. Katolíci měli z konkordátu radost a prelát Capaccini byl do Nizozemska poslán, aby o jeho provedení se staral; ale vládě nebylo s provedením doopravdy²⁾. Teprve r. 1829. nastal katolíkům trochu příznivý obrat; prae-koniso vaným biskupům: luttiskému, gentskému a tournayskému, doručila vláda papežská potvrzovací breve, a zákony z r. 1815. byly říjnovými ordonancemi odvolány. Biskupové mohli opět své semináře otevřít a do nich též takové theology přijímati, kteří v cizozemsku filosofii studovali. Gouban a jeho generální tajemník van Ghert byli propuštěni, a v čelo oné církevní rady vstoupil církevně smýšlející baron Pelichy de Lichtervelde.

Konečně přešla katolickým Belgičanům trpělivost; v září 1830 vypukla revoluce, která Belgii samostatnou učinila, na

¹⁾ Nussi, Conv. p. 232 sqq.

²⁾ Jest to viděti z důvěrného listu k místodržitelům z 5. října 1827. ap. Münch: Vollständige Sammlung aller älteren und neueren Konkordate II. 452. —

jejíž královský trůn princ Leopold z domu Sasko-Koburského volbou národa 4. června 1831 vstoupil.

K belgickému národnímu kongressu podal mechlinský arcibiskup František Ant. kníže z Méanu 13. prosince 1830 pamětní spis, žádaje, aby svoboda církve ústavou zaručena byla¹⁾. Ustava z 25. února 1831 prohlašovala svobodu náboženskou, vyučovací a spolčovací. Biskupové zakládali vyšší školy, kterými městská „athenaea“ zápasiti nemohla, odevzdali vyučování mládeže v obecných školách náboženským společnostem, zřizovali učitelské semináře a zřídili 14. června 1834 svobodnou katolickou universitu v Levni (Löven), jejímž prvním rektorem byl zasloužilý de Ram († 1865) a druhým Laforêt († 1871). Jesuité zřizovali pensionáty pro vychování dítek z vyšších stavů.

Liberálové bojovali proti katolíkům s veškerou urputností, a radikálové z nich, tak zvaní „Solidairové“ zavázali se, že na smrtelné posteli žádných svátostí a žádné útechy náboženské nepřijmou. Aby studující mládež po sobě potáhli, založili r. 1834. nevěreckou universitu v Bruselu, jejíž ovoce v ohavném světle na studentském sjezdě v Lutichu r. 1866. se ukázalo. Když luttíšský biskup van Bommel r. 1837. svobodné zednáře z církve vyobcoval, dělala liberální žurnalistika hrozný povyk proti katolické církvi.

Dvůr choval se v těchto bojích nestranně; první belgický král Leopold (1831—1865) byl protestantem a lhostejným ke všemu náboženství. Jeho syn král Leopold II. jest sice katolíkem, ale málo statným proti nepřátelům církve.

Liberální zednářské ministerstvo Frère Orban-ovo (1878) začalo krutý boj proti náboženské a politické svobodě katolíků; zavedlo r. 1879. státní školy beze všeho náboženského vyučování, zrušilo r. 1880. veškeré diplomatické spojení s apoštolskou Stolicí, ztenčilo potom státní příspěvky na potřeby kultu, zabavilo nadace, vystoupilo proti cizím duchovním, kteří v duchovní správě pracovali, a chtělo míti státní dozor na církevní statky. Král schválil tyto zákony, ale biskupové vystoupili proti nim; katolické obce založily si svobodné katolické školy, a státní školy, kteréž ohromného nákladu žádaly, zůstaly prázdnými. Papež Lev XIII. měl proti tomuto utlačo-

¹⁾ Jest ap. Roscovány: Monum. II. 313; v „Katholíku“ sv. 39. str. 356.

vání 20. srpna 1880 allokuci¹⁾. Z biskupů nedůstojně počínal si pouze tournayský Dumont, tak že papež musil jej pro nepřičetnost na mysli suspendovati. Sněmovní volby r. 1884 byly vítězstvím katolíků; bylo utvořeno katolické ministerstvo. s předsedou Malou-em, které styky s apoštolskou Stolicí obnovilo a nový školní zákon z 20. září 1884²⁾ provedlo. Agitace liberálů, republikánův a socialistů pohnuly krále, že jim nejprotivnější ministry Jakobse a Voeste propustil; což Malou v říjnu 1884 pohnulo, že za propuštění zadal († 1886). Nové katolické ministerstvo nebylo dosti statné proti liberálům. Sněmovní volby r. 1890. zachovaly katolickou většinu v parlamentě.

V *Hollandsku* tvořili katolíci bez ohledu na pronásledování kalvinův a jansenistův dvě pětiny obyvatelstva, měli 7 arcipresbyterátův a 403 štae; papežský internuntius, v Haagu pověřený, řídil missii. Když král Vilém I. se poděkoval, nastal lepší osud katolíkům za jeho nástupce Viléma II. (1840—1849), který s apoštolskou Stolicí o provedení konkordátu z r. 1827. vyjednávatí začal, však kalvinsko-oranská strana zmařila jeho úmysl. Za to dovolil král hollandským klášterům novice přijímati a cizím řádům v zemi se usazovati. Byly zřízeny apoštolské vikariáty: v Lucemburku, Herzogenbusche, Bredě a Limburku.

Nová ústava z r. 1848. prohlásila úplnou svobodu náboženskou, a ministerstvo prohlásilo r. 1851., že nic nevádí, aby v zemi řádná biskupství zřízena nebyla. Když však papež Pius IX. bullou „Ex qua die“ 4. března 1853³⁾ katolickou hierarchii v *Hollandsku* obnovil, učiniv Utrecht arcibiskupstvím a Harlem, Herzogenbusch, Bredu a Roermonde suffraganními biskupstvími, nastal u kalvinů veliký poplach, jenž však brzo se utišil. Hollandské školní zákony z r. 1851. a 1863. vylučují ze státních škol každé náboženské vyučování, a nutí tak katolíky zřizovati si své školy, kteří však též na státní platiti musí. Hollandští biskupové slavili r. 1865. provinciální synodu v Herzogenbusche⁴⁾ a přimlouvali společným pastýřským listem z 22. července 1868 srdečně a vřele svým věřícím, aby o kato-

1) Vering: Archiv für kath. K.-R. sv. 34. str. 437 sqq.

2) l. c. sv. 53. str. 291 sqq.

3) Acta Pii IX. I. 416 sqq.

4) Collectio Lac. V. 723.

lické vychování svých dětí pečovali ¹⁾. Z Německa vyhnání řeholníci (r. 1872.) našli útočiště v Holandsku. Pius IX. povýšil 17. srpna 1870 Lucemburk za biskupství ²⁾.

Jansenisté počtem asi 6.000 duší trvají dále.

§ 566. f) *Velhá Britannie.*

Anglické barbarské zákony proti katolíkům platily v trojím království stále. Však francouzské ideje o rovnosti a svobodě dostaly se do Irska, a tu poznali angličtí státníci, jako Pitt, Fox, Burke a jiní, že emancipace katolíků jest nutností časovou. Když Pitt v čele vlády stál, žádali r. 1792. irští katolíci za emancipaci u krále Jiřího III., ale byli odmrštěni. Když vypukla válka s Francií, byly z bázně některé ústupky katolíkům učiněny: trestní zákony byly odstraněny, katolíci mohli voliti do parlamentu, ale nemohli býti voleni, a dostali přístup k úřadům, kde nebylo testní přísahy třeba. Dne 28. května 1798 vypukla irská revoluce, kterou hlavně protestanté způsobili, a v níž potom i mnozí katolíci se účastnili. Touto revolucí ztratilo Irsko svou politickou samostatnost, pozbylo svého parlamentu, bylo r. 1800. s Anglií reálně spojeno, a první spojený parlament byl 22. ledna 1801 zahájen. Anglická vláda užívala nekalých prostředkův, aby toto dílo provedla. Irčané byli rozhořčeni; aby Pitt katolíky ukonejšil, slíbil jim emancipaci, ale nemoha svému slovu dostáti, odstoupil. Když r. 1805. opět do ministerstva vstoupil, zamítl zprvu žádost katolíků, aby návrh na jejich emancipaci učinil; ale potom přece byl tento návrh v horní komoře lordem Granvillem a v dolní Foxem podán. Lordové zavrhlí jej 178 hlasy proti 49, a dolní komora 336 hlasy proti 124. Pitt zemřel r. 1806. Král Jiří III. († 1820) byl zarytým nepřítelem katolíků. Když po smrti Pittově Wighové zase k vládnímu veslu se dostali, podali sice adressy na emancipaci katolíků ku parlamentu roku 1808. a r. 1810., které však byly zavrženy. Emancipace kato-

¹⁾ Hist.-pol. Blätter sv. 69. str. 58 sqq.

²⁾ Vering: Archiv für kath. K.-R. sv. 26. str. 336.

³⁾ Gams III. 200—243. — Charles Butler: Historical memoirs of the English, Irish and Scottish Catholics. 2. ed. Lond. 1822. 4 T. — Milner (biskup): Supplementary memoirs of English Catholics. Lond. 1820, kde chyby a bludy Butlerovy opravuje. — Theiner: Sammlung einiger wichtigen Aktenstücke zur Geschichte der Emancipation der Katholiken in England. Mainz 1835. —

líků byla náčelníkům jenom agitačním prostředkem, aby ministrům rozpaky působili; do opravdy nepomýšleli na ni ani Wighové ani Toryové.

Roku 1809. vstoupil v čelo katolického hnutí *Daniel O'Connell*¹⁾, narozený r. 1874., advokát a muž smělý, výmluvný a duchaplný, jenž stal se obhájcem církve a irské svobody, drže se přesně zákona.

Bohužel, nastala roztržka mezi anglickými a irskými katolíky pro královské „Veto“²⁾. Vláda chtěla emancipaci katolíků provést, ale pod výminkou, že král bude mít „Veto“ při volbě biskupů. Irští biskupové vyslovili se na synodě proti tomuto „Vetu“; angličtí katolíci byli pro ně, jenom apoštolský vikář Dr. Milner byl proti němu. Z propagandy vyšel dekret, který „Veto“ anglické vládě přiznával; irští biskupové a Irčané ohrazovali se proti tomuto dekretu a viceprefekt propagandy Quarantotti, kterýž onen dekret vyhotovil, stal se předmětem nenávisti a vtipu lidu. O' Connel prohlásil, že ústupky emancipaci vykoupiti nechce. Murray, koadjutor dublinského arcibiskupa, a Dr. Milner odcestovali do Říma. Za tohoto stavu věci byl dekret viceprefektův odvolán, a papež prohlásil, že věc bude uvažovati.

Návrh na emancipaci propadl v dolní komoře r. 1821. dvěma hlasy. Roku 1821. dostal většinu 6 hlasů, a r. 1825. většinu 21 hlasů, r. 1826. propadl; horní komora zavrhovala emancipaci, v níž jmenovitě anglikánští biskupové zuřivě proti ní vystupovali.

O'Connel zakládal „katolické výbory“ po Irsku, které pro emancipaci katolíků a zrušení unie Irska s Anglií působily. Jejich horlivost byla tím větší, čím více protestantský a zednářský spolek Orangistů r. 1795. na vyhubení katolické církve a irské národnosti založený, svou činnost rozvíjel. Vláda rozpustila r. 1814. katolické výbory; O'Connel založil se Schielem r. 1823. „katolickou asociaci pro emancipaci“. Ale již r. 1825. byl spolek dle usnesení parlamentu rozpuštěn, však hned zase povstal pod jménem „Spolek pro poučení“. Veškeré katolické

¹⁾ Werfer: *Leben und Wirken von Daniel O'Connell*. Schaffh. 1856. — Baumstark: *Daniel O'Connell*. Freib. 1873. — *O'Connell Centenary record*. Dublin. 1878.

²⁾ Brück: *Das irische Veto*. Mainz. 1879. — Týž v „*Katholiku*“ r. 1879. --

Irsko přistoupilo k němu; všude konaly se tábory a sepisovaly petice pro emancipaci. Jitření v Irsku naplňovalo anglické státníky obavami, ale pohybovalo se přesně v mezích zákona. Volba O'Connelova za člena parlamentu pro hrabství clarské rozhodla věc. Buď musilo torycké ministerstvo Wellingtonovo a Peelovo spravedlivou věc vyplniti, nebo vypukla revoluce. Robert Peel podal billu na emancipaci do dolní komory, kteráž ji 23. března 1829 přijala a vévoda Wellington provedl to, že byla v komoře lordů v březnu a dubnu 1829 přijata. Král Jiří IV. potvrdil ji 13. dubna. Však katolíci nedostali ještě plného práva; král a královna musí se přiznávat ke státní církvi a nesmějí s katolickou stranou v sňatek vstoupiti; katolíci jsou vyloučeni z vladařství, úřadu lorda-velkokancléře anglického a irského a úřadu lorda-místodržitele irského, nemají práva, jsouce představenými obcí, presentovati k duchovním obročím, nesmějí býti ustanoveni v soudech, k nimž od duchovních soudův odvolání se děje, a nemohou míti při universitách ani úřadu ani professury. Pozemkový majetek zůstal v Irsku v rukou protestantů, katolíci zůstali zavázáni k dávkám anglikánským duchovním, volební census byl ze 40 šillingů na 10 liber šterlingů zvýšen, aby prý „duchovenstvu nezákonitý vliv byl odňat“ a nová přísaha věrnosti byla pro katolíky zavedena, která přímo katolické víře neodporuje.

O'Connel pracoval neunavně pro blaho své irské vlasti, snaže se, aby unie Irska s Anglií byla zrušena, katolíci od břemene vydržovati státní anglikánskou církev osvobozeni, volební právo rozšířeno, spravedlivé a poměrné účastenství v zastupitelstvu národa dosaženo, a obecní správa opravena byla. On, jeho tři synové a četní příbuzní a přátelé byli do parlamentu voleni. Horní komora zůstala nepřátelskou irským katolíkům a zavrhl redukcí anglikánských biskupství a jiných obročí, pro kterou lord Russel r. 1835. dolní komoru získal. Roku 1831. odepřeli katolíci anglikánským duchovním platiti desátek, který proto krvavě musel býti vymáhán, tak že útraty dobývání jeho výnos převyšovaly. Lord Russel provedl to, že v dolní komoře 7. dubna 1835 bylo usneseno, aby přebytek po skutečných potřebách státní církve matici čili fondu pro katolické vyučování lidu připadl, ale horní komora zavrhl to 24. srpna. Teprve r. 1838. prošla billa o zrušení desátku. Poněvadž O'Connel „repealnímu hnutí“ vznik dal a velikolepé tábory, žádající za zrušení unie Irska s Anglií, řídil, dala jej vláda obžalovati

z pobuřování lidu, aby se ho zbavila. Z listiny porotců dublinských byli všichni katolíci vyškrtnuti, a tak odsoudilo ho 12 protestantských porotců 12. února 1844. Byl uvězněn, ale odvolav se k horní komoře, byl ze žaláře propuštěn. Lid slavil s velikou okázalostí a slávou jeho propuštění. Pozdraviv se z těžké nemoci, odcestoval do Říma, ale zemřel v Janově 15. května 1847. Jeho krajané velice ho želeli, ztrativše v něm svého velikého dobrodince a vysvoboditele z poroby. Nástupcem O'Connelovým u vedení irského hnutí stal se Smith O' Brien († 1864). O'Connell podporoval kapucín Mathew († 1856)¹⁾, působě hlavně na nižší třídy kázáním a zakládáním spolků střídmosti.

Zatím dostal kněžský seminář v Maynoothě státní dotaci, a církev billou o závětech r. 1845. právo nabývatí majetku. Parlament chtěl v Irsku založiti tři vyšší kollegie, ale bez náboženského vyučování (r. 1851.), proti čemuž však biskupové i papež na odpor se postavili. Za to vznikla z dobrovolných příspěvků svobodná universita dublinská, o kterou velikých zásluh nabyt arcibiskup armaghský Pavel Cullen, jenž r. 1852. arcibiskupem dublinským a r. 1866. kardinálem se stal († 1878). Irské duchovenstvo, majíc v čele 4 arcibiskupy a 22 biskupy, jím a papežem volené, vede si statně. Výtečný katolický časopis „the Dublin Review“, jenž od r. 1836. O'Connelem, Visemanem a Dr. Michaelem redigován byl, hájil statně katolické víry a pravého pokroku.

Ministerstvo Gladstonovo předložilo r. 1868. parlamentu návrh na zrušení státní irsko-anglikánské církve, který r. 1869. zákonem se stal; čímž veliké dobrodiní Irsku prokázáno bylo.

Irské pozemkové otázky užívá se zhusta za agitační prostředek pro revoluční hnutí. Papež Lev XIII. varoval r. 1881., 1882. a 1883. irské duchovenstvo před tajnými společnostmi a vyzýval Irčany, aby své „spravedlivé věci právními prostředky“ hájili²⁾. Gladston, chtěje býti k Irsku spravedlivým, podal r. 1886. parlamentu svou „pozemkovou billu“ a „Home-Rule-Bill“, které však byly zavrženy, a Gladston odstoupil. Barbarské ná-

¹⁾ Maguire: Father Mathew. Lond. 1868. — Hist.-pol. Bl. sv. 18. str. 707

²⁾ Listy papeže Lva XIII.: k arcibiskupu dublinskému Mac-ovi Cabe z 3. ledna 1881 a 1. ledna 1883. (Ve Vehringově Archivě für kath. K.-R. sv. 49. str. 430 sqq.); a k irským biskupům z 1. srpna 1882. List propagandy z 11. května 1883 (l. c. sv. 50 str. 163 sqq.). Srv. Archiv sv. 45. str. 323.

silnictví nynějšího ministerstva Salisbury-ova vyvolalo krvavé výstupy. Irští biskupové, majíce v čele dublinského arcibiskupa Valsha, jenž na svůj stolec 16. března 1885 zvolen byl, ohrazovali se společně v květnu 1887 proti počínání vlády, která snažila se pohnouti papeže, aby u Irčanů v její prospěch zakročil. Lev XIII. chtěje jasného názoru o „irské otázce“ nabyti, poslal Msgr. Persica do Irska, aby tamější poměry důkladně prostudoval.

Anglie byla od r. 1688. církevně rozdělena na 4 okresy: londýnský, severní, západní a centrální, z nichž každý měl v čele apoštolského vikáře, biskupa in part. Poněvadž počet katolíků se rozmnožil, zřídil papež Řehoř XVI. 3. července 1830 osm apoštolských vikariátů.

Valnějším rozšíření katolické církve vadily předsudky protestantů. V tomto ohledu zaplašovalo je statně katolické duchovenstvo, katolická literatura a katolické časopisectvo, jako denníky: „Catholic Magazine“ a „Tablet“. Veliký úspěch pro katolickou věc vyvolali Gothe a Challoner svým „pravým a zneuznaným katolíkem“, zaplašivše nejnápadnější předsudky proti katolické víře. Veliký vliv měla deklarace katolických biskupův a jejich koadjutorů r. 1826, která články víry, proti nimž nejvíce se brojí, rozbírá. Dne 4. května 1838 slavili čtyři apoštolští vikáři církevní sněm, jehož usnesení stala se pravidlem pastýřského úřadu kněží v misiích pracujících. Vznikly spolky pro svobodné školy, chudé nemocné a ozdobu kostelů. Ženské kláštery byly zde založeny (od r. 1794.) řeholnicemi z Francie vypuzenými. Francouzští vystěhovalci založili mnoho kaplí a kostelův, angličtí katolíci vystavěli krásné domy v Londýně a Yorku. Již r. 1846. bylo v Anglii 10 theologických učelišť, z nichž učeliště jesuitů v Stonyhurstě a u Panny Marie v Birminghamě vynikaly a výsadu universitních kollejí dostaly.

Katolické církvi prospěl znamenitě směr *Pusey-ský*¹⁾, kterýž anglikánskou církev opravití chtěl. Mnohým šlechtetným mužům želelo se bídného stavu anglikánské církve, jejíž bohatí

¹⁾ Sperr: Die kath. Bewegung in England und die anglo-kath. Theologie. Innsb. 1844. — Petri: Beiträge zur besseren Würdigung des Puseyismus. Götting. 1844. — Hist.- pol. Blätter sv. 8. str. 221. 688; sv. 9. str. 65; sv. 10. 11, 13; nekrolog nad Puseyem ve sv. 90. str. 584. — Borový: „Ritualisté v Anglicku“ v „Časop. kat. duchov.“ 1868 str. 214. — Vinařický: Ritualismus v Anglii, v „Časopise kat. duch.“ 1868. str. 473.

obročníci málo o spásu duší se starali a starají. Snažili se modlitbou, častým přijímáním Večeře Páně, kázáními a spisy církevní život povznést. Tento směr slul „traktátský“, poněvadž vydával traktáty čili rozpravy, nebo „puseysismus“ po svém náčelníku Dr. Pusey professoru v Oxfordě. Své středisko měl v Oxfordě, odkudž potom dále se šířil. Jeho náčelníci věnovali se studiu církevní starobylosti a církevních Otcův, a ukládali ovoce svých studií v „časových traktátech“ čili rozpravách (v tracts for the times), které od r. 1833. vydávali. V nich přiblížili se velmi blízko ke katolické církvi v učení o podání čili tradici, ospravedlnění, Večeři Páně, očištění a počtě svatých obrazův a ostatkův. Ačkoli ke katolické církvi se znamenitě přiblížili, nechtěli přece nenáviděnému římanství a papežství. Ale důslednost hnala četné ku předu, mnozí vstupovali do lůna katolické církve, čemuž Pusey a Dr. Newman zabrániti chtěli. Newman dokazoval r. 1841. v 90. traktátu, že 39 anglikánských článků s křesťanskou starobylostí a dekrety trident-skými se shoduje. Ale proti tomuto traktátu povstali mocní odpůrcové: anglikánští biskupové vyslovili se jako jeden muž proti němu, a biskup oxfordský způsobil, že „časové traktáty“ zanikly. Dle anglických listů bylo mszi 12.000 farními duchovními 9.000 Puseytů¹⁾. Dr. Jan Jindřich Newman²⁾, jsa farářem při kostele Panny Marie v Oxfordě, byl zakročením biskupů zaražen, počal pochybovati o pravosti své církve, vzdal se r. 1843. své fary, odebral se do Littlemore, vstoupil v Římě r. 1845. do katolické církve, stal se r. 1847. knězem a oratoria-nem, působil horlivě pro církev, upravil r. 1850. a řídil krátký čas dublinskou universitu. Pusey hájil sice r. 1842. Newmana obšírným listem, ale zůstal přece anglikánem. Byv na svou nedůslednost Jindřichem Eduardem Manningem r. 1864. pozorným učiněn, prohlásil, že anglikánská, římská a řecká církev jsou tři oddělené části katolické církve, které lze v jedno spo-jiti; toto spojení může prý nejlépe od anglikánské církve vy-jíti, při čemž bylo by nutno papežství a marianskou počtu obmeziti. Znenáhla přestoupilo ke katolické církvi kolem 900 traktatářů čili Puseytů, samých to vznešených osob. Tento

¹⁾ Gams III. 240.

²⁾ Newman: Gesch. meiner relig. Meinungen, po německu vydal Schün-delen. Cöln. 1865. Der gegenwärtige Stand der Bewegung zum Katholicis-mus in der engl. Hofkirche. Mit interessanten Aktenstücken. Aachen 1867.

směr puseyský udržel se a udržuje se v anglikánské církvi dále k veliké nelibosti anglikánských biskupů. Pusey zemřel 16. září 1882 jsa anglikánem ¹⁾).

Papež Pius IX. obnovil 29. září 1850 bullou „Universalis Ecclesiae“ katolickou hierarchii v Anglii ²⁾, zřídil jedno arcibiskupství ve Vestmünsteru (části města Londýna) a 11 biskupství, k nimž r. 1879. ještě jedno v Middlesboroughe přistoupilo. Arcibiskupem a spolu kardinálem stal se Mikuláš Wiseman ³⁾. Narodil se 2. srpna 1802 z irské katolické rodiny v Seville, ztrávil dětství ve své irské vlasti a studoval v anglické cuthberské kolleji v Ushavě. Rozhodl se pro duchovní stav a odebral se r. 1818. do Říma, kde s pěti jinými anglickými jinochy zase prázdnou anglickou kolleji zalidnil. V Římě pobyl skoro 22 let; stal se rektorem anglické kolleje a potom r. 1840. apoštolským vikářem a předním vůdcem katolického hnutí v Britanii.

Papežův skutek pobouřil nesmírně anglické protestanty, byly řeči bez počtu konány, spisy rozšiřovány, pouliční sběhy upravovány. Všude rozléhalo se heslo „no popery“ (žádné papeženství). Ministerstvo podalo parlamentu „billu o titulech, rouchách a klášteřích“ ⁴⁾, která zakazovala biskupům nazývat se od některého anglického města a mnichům a duchovním nositi veřejně církevní roucho, a podrobovala kláštery přísnému dozoru, zdali v nich nikdo nezákonným vlivem ke vstupu nucen není. Ale této bouře nelekli se katolici. Kardinál Wiseman vydal důstojný manifest k anglickému národu ⁵⁾, který veliký dojem učinil. Obrácení stávala se hojnějšími; r. 1851. navrátili se 33 anglikánští duchovní do církve, mezi nimi Jindřich Eduard Manning, Henry a Robert Wilberforce-ové, bratři biskupa oxfordského. Roku 1852. slavil Wiseman provinciální synodu v Oscottě a po ní dvě jiné r. 1855. a r. 1859. ⁶⁾ Měl veřejné

¹⁾ Dr. Edward Pusey, v „Časopise kat. duch.“ 1882 str. 620.

²⁾ O obnovení kat. hierarchie v Anglii viz rozpravu od Dra. Williama Knightse ve Veringově „Archiv für kath. K.-R.“ 1875 sv. 34. str. 3—31; 1876. sv. 35. str. 3—37. — Ullathorne (biskup birminghamský): Restoration of the catholic Hierarchy in England. Lond. 1872.

³⁾ Moufang: Card. Wiseman. Mainz 1865.

⁴⁾ Veringův Archiv sv. 35 str. 225 sqq.

⁵⁾ Wiesemans Manifest oder Apellation an den Rechts- und Billigkeits-sinn des engl. Volkes in Betreff der kathol. Hierarchie. Aus dem Englischen. Regensb. 1851.

⁶⁾ Collect. Lacens. III. 895.

přednášky o nejružnějších předmětech před četným posluchačstvem a podporoval katolické časopisectvo. Jeho kniha „Fabiola“ stala se oblíbeným čtením všech národů, již důstojně po bok staví se Newmanova „Callista“¹⁾. Wiseman a Newman, oba slavní spisovatelé, dali podnět ku populárním spisům, které katolický život staré i nové doby znázorňují. Z otcův oratoria, kteří hlavně z konvertitů se skládali, vyznamenal se obzvláště superior Faber četnými asketickými spisy, které v Anglii a v jiných zemích veliké pochvaly se těšily a mnoho dobrého způsobily.

Po smrti slavného kardinála Wisemana († 15. února 1865) stal se 8. června 1865 jeho nástupcem Manning, od r. 1875. též kardinál, který při všeobecném církevním sněmu vatikánském velmi činným byl a proti útokům Gladstonovým na loyaltitu katolíkův a dekrety vatikánské statně bojoval.

Katolíkům znamenitě přišlo vhod hnutí v anglikánské církvi, zvané *ritualismus*²⁾, které dr. Pusey podporoval. Dr. Pusey a Humble naléhali na to, aby zpověď se zvláštním vyznáním hříchů byla opět za svátostní uznána. Stoupenci tohoto směru zaváděli opět starocírkevní obřady, roucha a zařízení, která protestanté v 16. století zavrhnuli. Ritualisté jsou spolu přátelé klášterního života. Proti tomuto směru zakročila sice r. 1569. královská tajná rada a parlament r. 1873., zakazující obřady a obyčeje podobné katolickým, ale právě tímto pronásledováním upevnili se ritualisté ve svém přesvědčení a vyslovili se r. 1875. manifestem proti státním biskupům.

Roku 1871. byla „billa o titulech“ opět zrušena. Billu Gladstonovu o škole zavrhl parlament a jeho snahy vyvolati tak zvaný kulturní boj v Anglii nezdařily se. Papež Lev XIII. upravil bullou „*Romanos Pontifices*“ z 8. května 1881 poměry řeholníků k biskupům.

V *Skotsku* bylo na počátku našeho století málo katolíků, kteří svou duchovní správu ze skotské kolleje v Římě dostávali. Do r. 1827. byli tam dva apoštolští vikáři; papež Lev XII. rozdělil 13. února 1827 Skotsko na tři okresy: východní, západní a severní, jimž představeni byli apoštolští vikáři. Když počet katolíků se rozmnožoval, jmenovitě přistěhovanými Irčany,

¹⁾ Obě knihy jsou do češtiny přeloženy.

²⁾ Dr. Borový: „Ritualisté v Anglicku“ v „Časopise kat. duch.“ 1868 str. 214. — Vinařický: „Ritnalismus v Anglii“ l. c. str. 473.

pomýšlelo se na zřízení řádné katolické hierarchie, k čemuž již papež Pius IX. všechny přípravy hotovy měl, ale smrtí zachvácen byl. Jeho nástupce, Lev XIII., obnovil v Skotsku katolickou hierarchii bullou „Ex supremo Apostolatus apice“ ze dne 4. března 1878, zřídil dvě arcibiskupství, totiž St. Andrews-Edinburg a Glasgow a 4 biskupství: Aberdeen, Dunkeld, Whitehorn nebo Galloway a Argyll s ostrovy. Tato biskupství jsou podřízena metropolitovi St. Andrews-Edinburskému, arcibiskup Glasgowský má titul arcibiskupa, ale pokud nebude mítí sufragánův, jest povinen choditi do provinciální synody edinburské ¹⁾).

Katolíků jest v Anglii 1,315.987, v Skotsku 320.000 a v Irsku 3,960.891 ²⁾).

§ 567. g) Švýcarsko. ³⁾

Švýcarských 13 kantonů tvořilo 13 samostatných států, které rozličnými smlouvami mezi sebou spojeny byly; řídícím kantonem (předním místem = Vorort) byl Curych, který též sněmy rozpisoval. Katolické původní kantony spravovaly se po demokraticku a vyznamenávaly se bodrostí a prostností svého obyvatelstva; větší kantony, jsouce větším dílem reformovaného náboženství, kvetly obchodem a průmyslem, a měly kvetoucí města s bohatými patricii a aristokratickým zařízením. V těchto byli četní nespokojenci, kterým názory francouz-

¹⁾ Srv. „Obnovení kat. hierarchie ve Skotsku“ v „Časop. kat. duch.“ 1878. str. 382. — „Wiederherstellung der kath. Hierarchie in Schottland“ v Hist.-pol. Blätter. 1878 sv. 82. str. 589—611.; 750—766; 813—829.

²⁾ Wernerův Missionsatlas, str. 8.

³⁾ Snell: Documentirte pragmat. Erzählung der neueren kirchl. Veränderungen in der kath. Schweiz. 1803—1830 II. Augsb. Mannheim. 1851. M. Kothing: Die Bisthumsverhandlungen der schweizerisch-constanzischen Diöcesanstände von 1803—1862. Schweiz 1863 (mit Urkunden). — Hurter: Die Befeindung der kath. Kirche in der Schweiz seit 1831. 4. Abth. Schaffh. 1842 ff. — Sigwart-Müller: Rathsherr Jos. Leu von Ebersol. Altdorf. 1863. — Týž: Der Kampf zwischen Recht und Gewalt in der Schweizer Eidgenossenschaft und mein Antheil daran. Altdorf 1864. — Erlebnisse des B. Ritter von Mayer. Wien 1875. 2 Bde. — Attenhofer: Die rechtl. Stellung der kath. Kirche gegenüber der Staatsgewalt in der Diözese Basel. Luzern 1867. — Keiser: Die neuesten Versuche die kath. Kirche in der Schweiz zu knechten. Luzern 1871. — Týž: Die kirchl.-polit. Fragen bei der Eidgenössischen Bundesrevision von 1871. Luzern. 1872. — Gams III. 309—332.

ské revoluce vhod přišly. Církevně náleželo Švýcarsko dílem ke Kostnici, dílem ke Comu a Milánu.

Když waadtlandské obyvatelstvo r. 1797. proti Bernu se vzbouřilo, ujali se ho Francouzi a vtrhli r. 1798. do Bernu. Potom dali zemi ústavu v Paříži zhotovenou: byla prohlášena „nedělitelná Helvetská republika“, země rozdělena na 18 skoro jednotejných kantonův, a dostala dvě zákonodárné komory: senát a velikou radu; staré řády byly zničeny, katolická církev oloupena, nuntius 9. května 1798 francouzskými husary ze země vyhnán, do které teprve v září 1803 se navrátil, a západní Švýcarsko od církve francouzské odtrženo. Poněvadž proti nové ústřední vládě 1802 vzpoura vypukla, zakročil zde Napoleon jako protektor, a po jeho vůli přijali švýcarští poslové 19. února 1803 v Paříži novou ústavu, která Švýcarsko v jeden celek, jaký posud nebyl, spojila, učinivši z něho federativní republiku, navrátila sice církvi některé uloupené statky a zaručovala trvání náboženských spolkův, ale zasila símě k četným náboženským sporům, poněvadž různé živly dohromady spojila a církevní věci většinou hlasů rozhodovány býti měly. Spolková smlouva ze 7. srpna 1815, která poměry 22 kantonův jako států k sobě upravovala, vzala na žádost nuntiovu trvání katolických klášterů pod garancii spolku (Eidgenossenschaft).

Diecéšní poměry byly v letech 1815—1830 upraveny. Papež Pius VII. oddělil 7. října 1814 německé kantony s Kostnicí spojené od tohoto biskupství a ustanovil Göldlina z Tiefenau, probošta od sv. Michala v Beromünsteru, za jejich apoštolského vikáře, po jehož smrti († 1819) stal se v této důstojnosti jeho nástupcem churský kníže-biskup Karel Rudolf z Buol-Schauenstein. Po dlouhých vyjednáváních bylo smlouvou z 26. března 1828 a bullou papeže Lva XII. „Inter praecipua Nostri Apostolatus munia“ z 5. května 1828 biskupství basilejské¹⁾ se sídlem v Solothurně pro Bern, Lucern, Zug a Solothurn zřízeno, k nimž přistoupily Aargau (ještě r. 1828.), Thurgau a Basilej (1829) a Schaffhausy (1850). Spor o Svatohavelské opatství rozřešil Pius VII. zřídív 2. července 1823 biskupství svatohavelské a spojil prozatím s Churem. Ale svatohavelská vláda zrušila 28. října 1833 dvojité biskupství, zabavila jeho statky a rozpustila kapitolu. Podobně počínala si churská vláda. Po

¹⁾ Nussi, Convent. p. 242. Urkunden zur Geschichte des reorganisirten Bisthums Basel. Aarau. 1847.

mnohém vyjednávání zrušil papež Řehoř XVI. 23. března 1836 toto dvojité biskupství a učinil Petra Mirera, děkana v Sarganse, prozatím apoštolským vikářem ve Sv. Havle. Teprve 7. listopadu 1845 byla smlouva o biskupství svatohavelském učiněna, a r. 1847. provedena. Geneva byla brevem „Inter multiplices“ z 20. září 1819 Lausanně podřízena¹⁾. Švýcarsko mělo tato biskupství: Sion nebo Sitten, Lausannu-Genevu, Chur, Sv. Havel a Basilej. Těšínští katolíci byli podřízeni biskupu komskému a arcibiskupu milánskému. Poněvadž tato biskupství metropolitního svazku neměla, byl papežský nuntius v Lucerně jejich střediskem.

Ve Švýcarsku panoval až do r. 1830. v celku náboženský mír; však tohoto roku počalo špatné časopisectvo boj proti církvi, papeži, nuntiovi a duchovenstvu, a nepřátelé církve zaplavili zemi dějepisnými rozpravami, brožůrami a kalendáři. Stěmito nepřátelé církve zápasil o palmu časopis „Allgemeine Kirchenzeitung für Deutschland und die Schweiz“ (Všeobecné církevní noviny pro Německo a Švýcarsko), redigovaný profesorem Fischerem v Lucerně, jenž v souložnictví žil. Proti tomuto směru založili katolíci r. 1832. „Schweizer Kirchen-Zeitung“ (švýcarské církevní noviny).

V revidované ústavě spolkové z r. 1832. byla dřívější garancie klášterův a duchovních nadání vynechána. Kantony překážely biskupům ve vykonávání jejich pravomocnosti a týraly je. Konference zástupců rozličných kantonů sestavila 20. ledna 1834 14 tak zvaných „badenských článků“²⁾, které církev úplně státu podrobovaly, církevní manželské právo porušovaly, kláštery ohrožovaly a základem budoucímu zákonodárství ve věcech církevních býti měly. Papež Řehoř XVI. zavrhl tyto články 17. května 1835³⁾, ale některé kantony, jako Bern, Basilej, Thurgau a Aargau, zaváděly je do života jako platné právo.

Veliká bouře vznikla proti klášterům, jejichž jmění radikálům se zachtělo. Vláda kantonu aargauského zrušila 21. ledna 1841 všechny kláštery kantonu. Hlavním agitátorem proti klá-

¹⁾ Veringův „Archiv“ für kath. K.-R. sv. 17., str. 196.

²⁾ Hurter: Die Befeindung der kath. Kirche in der Schweiz; Schaffh. 1842. sv. I. 257 sqq. 273. — Roscovány, Monum. II. 551. sqq.; Rom. Pontif. IV. 128.

³⁾ Roscovány, Monum. II. 378. sqq.

šterům byl ředitel semináře Keller, nevěrec, který později starostou (Landammann) a starokatolíkem se stal († 1883). Ano vláda pokročila tak daleko, že faráře Stockmanna ve Wohlen-schvyle sesadila, poněvadž sňatku bratra se sestrou požehnati nechtěl. Klášterního jmění bylo v ceně asi za 7 milionů franků zabaveno. Papežský nuntius Gizzi a rakouský vyslanec hrabě Bombelles podali ohrazení proti této loupeži. Tato ohrazení, pak všeobecná nelibost pohnuly spolkovou vládu, že 15. března 1841 aargauský kanton vyzvala, aby tuto věc porovnal. Velká rada kantonu dovolila 19. července 1841 jeptiškám tři klášterů navrátiti se a pojistila zrušeným mužským klášterům jejich pense, ale teprve r. 1843. mohly se jeptišky opět navrátiti ¹⁾.

Katolíci vidouce, kterak jejich víra ohrožena jest, seřadili se úzce kolem nuntia. V kantoně lucernském dosáhlo duchovenstvo, že kantonní ústava r. 1841. ve smyslu konservativním změněna byla, a nuntius navrátil se r. 1842. do Lucerna. V čelo katolické oposice vstoupil statný radní Josef Leu z Ebersolu, jehož působením byli jesuité, kteří kvetoucí kolleje ve Freibergu (1818) a Schwyzu (1836) měli, 24. října 1844 do Lucerna povoláni. Radikálové sosnovali výpravy dobrodruhů (od 1. prosince) proti „jesuitské vládě lucernské.“ Lucern, v jehož čele Siegwart-Müller stál, a katolické kantony odrazily dvakráte dobrodruhy. Radikálové zbavili se Leua zákeřnickou vraždou, kterou Jakub Müller 19. července 1845 spáchal. Lucern, jsa protestantskými kantony ohrožen, učinil s ostatními katolickými kantony „zvláštní spolek“ (Sonderbund). Spolkový sněm (Tag-satzung), jsa radikálním, kázal „Sonderbundu“ 20. července 1847 rozejíti se. Proti tomuto výroku ohrazovalo se 7 katolických kantonů, ale reformované kantony podnikly proti nim válku, v které „Sonderbund“ netečností ciziny a neschopností svých vůdců v listopadu 1847 podlehl ²⁾. Musil válečné útraty zaplatiti, 40 klášterů bylo zrušeno, a náboženská svoboda katolíků potlačena. Nadarmo ohrazoval se proti tomuto násilí nuntius 27. a 31. prosince 1847. Spolková ústava z 13. září 1848 nepojišťovala více trvání a majetek klášterů.

Pět kantonů: Geneva, Freiburg, Waadt, Bern, Neuenburg, které diecési Genevu-Lausannu tvořily, učinily 15. srpna 1848

¹⁾ Hurter I. c. I. 597. — Die Katholiken des Aargau's und der Radikalismus. Eine Denkschrift. 1843.

²⁾ Crétineau-Joly: Hist. du Sonderbund. Par. 1850. 2 T.

mezi sebou smlouvu, kterou „konkordátem“ nazvaly, o poměru katolické církve k státní moci; zavedly placet na církevní nařízení, volbu biskupa posly kantonův a jeho přísahu na zákony všech pěti kantonův, účastenství světských kommissarův ve zkouškách kandidátů kněžství a jiné ještě násilnosti, proti čemuž ohrazovali se Štěpán Marilley, biskup genevsko-lausannský a apoštolský Stolec. Marilley ohrazoval se dále proti freiburskému návrhu zákona o vyučování, z něhož duchovenstvo vyloučeno bylo, a vydal 15. září 1848 pastýřský list o přísaze, které na duchovenstvu se žádalo. President Schaller vyzval jej třikráte, aby tento list odvolal; když toho neučinil, byl 25. října 1848 násilně z Freiburgu odveden, na zámku Chillonu uvězněn, sesazen a z území pěti kantonů vypověděn¹⁾. Teprve r. 1856. mohl se pronásledovaný biskup do svého sídla Freiburgu navrátiti.

Pius IX. jmenoval pro kanton genevský genevského faráře a biskupského generálního vikáře Kašpara Mermilloda s titulem hebronského biskupa 22. září 1864 pomocníkem biskupa Marilleye, který státní radu genevskou o tom zpravil. Mermillod spravoval nový kanton po 7 let v pokoji. Ale když státní rada Carteret vládu kantonu převzal, byli řeholníci ze škol vypuzeni (3. února a 29. června 1872) a biskup Mermillod 20. září sesazen i s fary, kterou si posud byl ponechal. Když 23. října 1872 biskup Marilley správy a názvu genevského biskupa se vzdal, ustanovil 16. ledna 1873 apoštolský Stolec Mermilloda za genevského apoštolského vikáře na dobu neurčitou. Pro nezákonné prý prohlášení tohoto papežského breve vypověděla spolková rada 17. února 1873 Mermilloda ze Švýcar, pokud úkonů papežem jemu přikázaných se nevzdá. Téhož dne 17. února byl biskup jat a do Francouz vyvezen, kde na faře ve Fernexu se ubytoval. Dne 23. března 1873 byl přijat zákon, dle něhož všickni duchovní ve správě duchovní ustanovení sesazení býti mohou, a občané všechna místa volbou obsazují. Všichni duchovní, kteří neučinili státní přísahy, která byla odpadem od víry, byli vyhnáni a odpadlíci, jako na příklad bývalý karmelitán Hyacinth Loyson, jenž byl ženat, na ně dosazeni²⁾.

¹⁾ Hist.-pol. Blätter sv. 31. str. 744 sqq. — Katholik 1848. str. 597, 613.

²⁾ Rohner: Die Lage der kath. Kirche zu Genf v Archivě für kath. Recht sv. 28. str. 79; sv. 35. str. 246; sv. 36. str. 62. — Kirchenverfolgung

Ve Sv. Havlu potlačovala radikální většina katolíky a připsala státu právo sesazovati faráře (18. března 1848), proti čemuž se biskup Mirer ohrazoval. Konfessionelní zákon z 16. června 1855 vyvolal veliké stížnosti se strany katolíků. O něco zlepšily se poměry r. 1860.; ale r. 1873. dostali se radikálové opět k vládě a vydali nové zákony na potlačování církve, nevšímajíce si pamětních spisů učeného biskupa J. Karla Greitha svatohavelského († 1882).

V basilejské diecési ¹⁾ trápili radikálové církev všemožně a podrobovali státu. Dne 2. dubna 1870 zrušila tak zvaná „diecéšní konference,“ skládající se z poslů 7 kantonů, kněžský seminář v Solothurně, který teprve r. 1858. snahou biskupa Karla Arnolda založen byl, zakázala biskupu Eugenu Lachatovi zříditi seminář na vlastní útraty a zapověděla 19. listopadu 1870 duchovenstvu učiti papežské neomylnosti. V listopadu 1872 žádala diecéšní konference, vyjma Lucern a Zug, na biskupovi, aby se zodpovídal z přijetí a prohlášení „nového článku víry,“ a aby vyobcování kněží z církve, kteříž jemu odporovali, odvolal. Biskup Lachat zamítl tuto žádost 16. prosince 1872. Za to sesadila ho konference 29. ledna 1873, který potom 17. dubna ze Solothurna byl vypověděn a do Lucerna se odebral. Kapitola byla 23. prosince 1874 rozpuštěna; Zug a Lucern ohrazovaly se proti tomuto porušování práv. Bernská vláda vyhnala 84 faráře v Jurských horách, poněvadž svému biskupu nevěrnými býti nechtěli, a odevzdala jejich obročí francouzským duchovním, kteří byli větším dílem odpadlíci. Vyhnání faráři směli se sice r. 1875. opět navrátiti, ale teprve r. 1878. byli za faráře opět uznáni. Katolický farní kostel v Berně byl starokatolíkům odevzdán a v listopadu 1874 starokatolická fakulta v Berně zřízena. Církevní ústava z 18. ledna 1874 byla takřka zrušením pozitivního křesťanství. Ano vláda zakázala úplně v horách Jurských soukromé katolické služby Boží „pro pokoj“ prý a „řád.“ Na počátku r. 1875.

n der Schweiz, besonders in Genf und im Bisthum Basel. Protestschrift der schweizer Bischöfe. Solothurn. 1873. — Hist de la persécution religieuse a Genève. Paris 1873.

¹⁾ Srv. rozpravy od Attenhofera v „Archivě“ sv. 14. str. 372; sv. 15. str. 371; sv. 16. str. 388; sv. 17. str. 241; sv. 19. str. 66; sv. 20. str. 50; sv. 23. str. 73; sv. 24. str. 145; sv. 26. str. 1. — Týž: Die rechtliche Stellung der kath. Kirche gegenüber der Staatsgewalt in der Diocese Basel. Luzern 1867 sqq.

bylo vládou stíhaných kněží 101, kteří však přece církvi věrnými zůstali.

Cuřišská kantonní vláda zrušila roku 1862. starodávny klášter Rheinau a odevzdala katolický městský farní kostel starokatolíkům. V docela katolickém kantoně tessinském zrušila vláda 22. června 1859 pravomocnost biskupů komského a milánského, ponechala jednotlivým obcím právo dosazovati a sesazovati duchovní správce a podřídila katolické služby Boží policejnímu dozoru. Volby do veliké rady r. 1875. svrhly konečně církvi nepřátelskou vládu.

Ale při všem tomto krutém a nespravedlivém pronásledování zůstali duchovenstvo a lid v celku církvi věrnými; biskupové podávali opět a opět spolkové radě pamětní spisy na obranu práv církevních; papežský nuntius podával ohrazení, a papež povzbuzoval duchovenstvo a lid allokucemi a brevemi ke zmužilosti a stálosti. Okružníkem od 21. listopadu 1873 ¹⁾ odsoudil Pius IX. počínání spolkové rady, která potom v lednu 1874 nuntia za země vypověděla. Diplomatické styky mezi papežem a Švýcarskem přestaly, ale papežové Pius IX. a Lev XIII. pečovali dál o věřící. Papež Lev XIII. jmenoval r. 1883. Mermilloda biskupem genevsko-lausannským a zrušil tak roku 1873. zřízený apoštolský vikariát genevský, počemž spolková vláda své vypovězení ze 17. února 1873 odvolala, ale genevská vláda zakázala znovu biskupu vykonávati jeho úkony.

Vyjednávání, která na podnět Tessina mezi papežským delegátem Ferratou a zástupcem spolkové rady v Berně se děla, skončila smlouvou z 1. září 1884, již v Tessině prozatím církevní poměry byly urovnány, a smutnému stavu v basi-lejské diecési konec učiněn byl. Papež Lev XIII. učinil biskupa Lachata († 1886) apoštolským administrátorem Tessina a jmenoval jej spolu arcibiskupem damiettským in part., a dal basilejské diecési nového biskupa v proboštu Fialovi. Tessinský církevní zákon od 21. března 1886 ²⁾ zrušil církvi nepřátelský zákon od 24. května 1855. Církevní články nové ústavy kantonu aargauského ze 7. června 1885 ³⁾ podávají katolíkům alespoň

¹⁾ Archiv sv. 31. str. 186.

²⁾ l. c. sv. 56. str. 106; sv. 59. str. 131.

³⁾ l. c. sv. 53. str. 317; sv. 53. str. 321; sv. 56, str. 472.

nějaká ulehčení. Diplomatické styky se sv. Stolicí nejsou posud obnoveny.

Dne 23. června 1890 povýšil Lev XIII. Mermilloda biskupa genevsko-lausannského za kardinála.

h) Církevní poměry v Německu ¹⁾.

§ 568. α) Bavorsko ²⁾.

V Bavorsku vypadalo to po sekularisací s církví velmi smutně. Vše, co bylo svatého, bylo zpuštěno a zloupeno; židé chodili s infulemi na hlavách, pili z kalichů v dražbě koupených a hráli o sv. roucha; 400 klášterů bylo zrušeno, a a pravomocnost biskupů skoro zničena; protestantství bylo všestranně podporováno; ani kapli a křížů při cestách nebylo ušetřeno, ano policie sama převracela je v noci ³⁾. První ministr bavorský Montgelas dovoloval si proti duchovenstvu věcí, kterých by si ani ministr některého protestantského státu nebyl dovolil. Vyjednávání o konkordát, jehož návrh r. 1807. byl již zhotoven, rozbilo se vlivem Napoleonovým. Teprve v srpnu 1816 počala se nová vyjednávání, která vedli se strany bavorské vyslanec v Římě svobodný pán Häffelin, biskup chersonský, a z papežské kardinál Consalvi a prelát Mazio, a byla 5. června 1817 skončena, v kterýžto den plnomocníci konkordát podepsali. Poněvadž však Häffelin v některých člancích svou instrukci překročil, nepřijala bavorská vláda konkordátu a začala znovu vyjednávat, k čemuž však papež

¹⁾ Srv. mou rozpravu: „Církev katolická v Německu, zejména v Prusku od r. 1800–1842.“ v „Časopise kat. duch.“ 1876. str. 321–337; 426–447. — Beiträge zur Kirchengeschichte des 19. Jahrh. in Deutschland. Augsburg 1835. Tato knížечka vyvolala v Německu velikou bouři a byla zakázána. — Organon, oder kurze Andeutungen über das kirchliche Verfassungswesen der Katholiken in Deutschland. Augsb. 1830. — Onymus: Über die Verhältnisse der deutsch-kathol. Kirche. Würzb. 1818.

²⁾ Konkordat und Constitutionseid der Katholiken in Bayern, mit Benutzung bisher unbekannter Aktenstücke. Augsb. 1847. — Bemerkungen über das neue bayerische Concordat, verglichen mit dem neuen französischen und dem früheren bayerischen von 1807. Geschrieben im Januar 1818. — Sicherer: Kirche und Staat in Bayern. München 1873 (církví nepřátelský). — Gams III. 381 sqq.

³⁾ Gravamina cathol. relig. et ecclesiae ve spise Concordat und Constitutionseid str. 187.

svolil, když „datum 5. června se podrží a konkordát za ukončený pokládati se bude.“ Konečně podepsal jej král Maximilian Josef 24. října 1817. Jest o 19 člancích ¹⁾, z nichž 1. stanoví, že římsko-katolické náboženství v celém království se všemi právy a výsadami, kterým dle božského zřízení a kanonických stanovení se těší, zachováno bude; 2. biskupské sídlo ve Freisingu překládá se do Mnichova a povyšuje za metropoli mnichovsko-freisinskou se suffraganními biskupstvími: augsburským, passovským a řezenským; podobně povyšuje se Bamberg za metropoli se suffraganními biskupstvími: würzburgským a špýrským; článek 7. pravil, aby opět několik klášterů pro vychování mládeže, výpomoc v duchovní správě a ošetřování nemocných na státní útraty zřízeno bylo; 10. článek: král jmenuje biskupy a arcibiskupy. Protivníci konkordátu, v jejichž čele stál Anselm Feuerbach, president apellačního soudu v Ansbachu, provedli to, že konkordát byl až s ústavou 26. května 1818 jaksi jako její příloha prohlášen. Ústava protivila se v některých svých člancích konkordátu a mezi ní a konkordát byl náboženský edikt z r. 1809. ²⁾ vsunut. Duchovenstvo odepřelo bezvýminečnou přísahu na ústavu; z biskupů učinil ji pouze starý světící biskup řezenský Wolff. Papež ohrazoval se proti porušení konkordátu a po mnohém vyjednávání prohlásil král 15. září 1821 z Tegernsee, že „konkordát ve všech svých částech dokonale proveden bude a přísaha na ústavu toliko na občanské povinnosti se vztahuje ³⁾.“ Ale konkordát zůstal na papíře, a náboženský edikt platil dál až do smrti slabého krále († 12. října 1825).

Jeho syn a nástupce Ludvík I. ⁴⁾ (1825—1848) byl církvi osobně nakloněn, snažil se v některém ohledu dosti učiniti konkordátu, ale stará vládní soustava, utiskovati církev, trvala dále za ministerstva Armanspergova (až do r. 1832.) a Oettingen-Wallerstein-ova (až do r. 1837.). Teprve za ministerstva Abelova ⁵⁾ stal se obrat k lepšímu. Za zmatků kolínských

¹⁾ Tento konkordát jest l. c. str. 63; Nussi Conc. p. 146; Walter: *Fontes juris eccl. Bonnae* 1862. p. 204.

²⁾ Walter: *Fontes* p. 213 sqq.

³⁾ l. c. 212.

⁴⁾ Sepp: *Ludwig Augustus, König von Bayern*. Schaffh. 1869.

⁵⁾ Strodl: *Kirche und Staat in Bayern unter dem Minister Abel*. Schaffh. 1849. — *Das Recht der Kirche und die Staatsgewalt in Bayern*. Schaffh. 1852.

v Prusku ukazoval se král ochráncem církve, zrušil některá necírkevní nařízení, povolal znamenité katolické učence, jako Görresa (1827), Phillipse (1833), Möhlera (1835), Klee (1838) a jiné, dal opravit domy řezenský, špýrský a bamberský, vystavěl nádherné kostely a obsazoval biskupské stolce důstojnými muži.

Přátelské vztahy k církvi pokalily se r. 1841. Nepřátelé ministerstva Abelova a liberálové v sněmovnách nesvrhli tohoto s ministerstva, ale tanečnice Lola Montez-ova, ke které král velikou náruživostí choval a ji za hraběnku z Landsberga povýšil. Abel a ostatní ministři poděkovali se, a král vrhl se v únoru 1847 liberálům do rukou, byl od nich k nejprevrácenějším opatřením proti „ultramontanům“ sváděn, a propustil mnohé statné profesory Lasaulxe, Moye, Höflera, Phillipse, Döllingera (1847). V ministerstvu Maurerově byl ministrem kultu Zu-Rhein, který mnoho předpisů proti církvi vydal, jako aby jeptišky před 33. rokem řeholních slibů činiti nesměly, aby královští kommissaři při zkouškách theologů přítomni byli a se přesvědčili, zdali všech přemrštěností, jmenovitě v církevním právu a dějepisu prosti jsou. Když Oettingen-Wallerstein 1. prosince 1847 po druhé v čelo ministerstva vstoupil, obrátil trochu; za to beze všeho ohledu vystupoval proti církvi ministr Beisler, který velice přál tak zvaným německým katolikům čili Rongeanům. Král Ludvík I. poděkoval se 20. března 1848, žil ještě 20 let umění a dobročinnosti († 1868), a měl za nástupce svého syna Maximiliana II. (1848—1864).

§ 569. *β) Horno-porýnská církevní provincie.*¹⁾

Působením Rakouska sestoupili se ve Frankfurtě nad Mo-
hanem v březnu 1818 poslové německých knížat protestant-

¹⁾ Beiträge zur neuesten Gesch. der kath. Kirchenverfassung von J. M. L. R . . . s. Strassb. 1823. — Lang: Sammlung der Verordnungen der oberrheinischen Kirchenprovinz. Tüb. 1835. — Týž: Sammlung der würtemb. kathol. Kirchengesetze. Tüb. 1836. — Kath. Zustände in Baden. Regensb. 1841—1843. 2. Abth. Protispis pod týmž názvem vydal Nebenius. Carlsr. 1842. — Longner: Darstellung der Rechtsverhältnisse der Bischöfe in der oberrhein. Kirchenprovinz. Tüb. 1840. — Týž: Beiträge zur Gesch. der oberrhein. Kirchenprovinz. Tüb. 1863. — Buss: Urkundl. Geschichte des National- und Territorialkirchentums, str. 813 sqq. — Brück: Die oberrheinische Kirchenprovinz von ihrer Gründung bis zur Gegenwart. Mainz. 1868. — Týž:

ských: krále württemberského, velkovévody badenského, kurfirsta hessenského, velkovévody hessenského, vévody nassavského, velkovévodů meklenburských, saských dvorů, vévody oldenburského, knížete Waldeck-ského, svobodných měst Lubeku a Brem, aby o věcech katolické církve se poradili a základy k smlouvě s apoštolskou Stolicí položili. Dne 24. března zabájel ministr württemberského krále, svobodný pán z Wangenheimu, rokování řečí katolické církvi nepřívznou. Výsledkem porad byly „Základy ke shodě o poměrech katolické církve v německých spolkových státech¹⁾.“ Poněvadž některé státy odstoupily, pozměnili poslové Württemberska, Badenska, obojího Hessenska, Nassova, Oldenburgu a Frankfurtu dle obdržných instrukcí něco na „Základech,“ a složili z nich latinskou „Deklaraci²⁾“ pro Apoštolský Stolec a „Organický statut,“ který části „Základův“ obsahoval, jež zdály se býti nevhodnými, aby papeži byly oznámeny, z čehož potom tak zvaná „církevní pragmatika“ utvořena byla. V únoru 1819 odebrali se württemberský baron Schmitz-Grollenburg a badenský baron Türkheim s deklarací do Říma, a podali ji 23. března 1819 papeži Piovi VII. Dne 10. srpna 1819 podal státní sekretář, kardinál Consalvi vyslancům odpověď apoštolské Stolice³⁾, která deklaraci přísně kritice podrobila, jednotlivé články buď schvalujíc, nebo zavrhujíc, nebo měníc. Vyslanci opatřili si nové instrukce a odpověděli 3. září úřední notou, ke které deklaraci v některých nepodstatných částech změněnou, jako „*Magnam chartam libertatis Ecclesiae catholicae romanae*“ připojili. Apoštolský Stolec zavrhl znovu deklaraci notou kardinála Consalvi-ho z 24. září, v níž necírkevní zásady deklarace znovu a obšírně dokazoval.

Apoštolský Stolec, chtěje, aby o náboženské potřeby katolíkův, alespoň v něčem, postaráno bylo, vyslovil svoji ochotu k tomu, že diecése prozatím opiše a biskupy obsadí, ale zavrhl opět výslovně zásady deklarace a žádal za nová vyjednávání. Spojené státy přijaly navrženou prozatímnost, a jejich frank-

Historische Erörterungen über den wahren Rechtsboden der oberrheinischen Kirchenprovinz. v „Katholik-u“ 1875. I., str. 21.

1) Münch: Concordate II. 367 sqq.

2) Roscovány: Mon. III. 111—120. nota.

3) Esposizione dei sentimenti di sua Santità sulla dichiarazione dei Principi e Stati Protestanti riuniti della confederazione germanica. Roscovány, Monum. III. 111—138; Münch, II. 378—409; Organon str. 207 sqq.

furtská kommisie sestavila od 22. března 1820 až do 21. ledna 1821 tři listiny: organizační návrh na zřízení diecése, fundační instrument a církevní pragmatiku; do obou posledních listin byly všechny Římem zavržené články a ustanovení organického statutu přijaty. Jenom organizační návrh byl do Říma poslán, ostatní dvě listiny byly v tajnosti chovány, k nimž kandidáti biskupství tajně zavázati se měli. Papež Pius VII. vydal 16. srpna 1821 pro hornopořínskou provincii zřizující a opisující bullu „Provida solersque ¹⁾“, kterou Freiburg v Badensku stal se metropolí se suffraganními biskupstvími: Rottenburgem pro království württemberské, Mohučí pro Hessen-Darmstadt, Fuldou pro kurfirství Hessenské a Sasko-Výmarsko, Limburgem pro Nassov a svobodné město Frankfurt. Spolu zavrhl papež notou kardinála Consalviho z 20. srpna ještě jednou falešné zásady deklarace. Exekutorem bully stal se generální vikář Keller, biskup evarský in part. Spojené dvory prohlásily 27. prosince, že s apoštolskou Stolicí o sporných člancích dále vyjednávati budou. Ale 8. února 1822 učinily státní smlouvu, kterou budoucí biskupy a kanovníky výslovně k církevní pragmatice zavazovaly. Potom pojmenovaly své kandidáty pro biskupské stolce, kteří se musili zavázati, že církevní pragmatiku zachovávati budou. Ale generální vikář, svobodný pán Kempff, jenž za biskupa fuldského vyhlídnut byl, ale k církevní pragmatice se zavázati nechtěl, oznámil toto nehezké počínání apoštolské Stolicí, která označené biskupy, jakož i církevní pragmatiku zavrhl (13. ledna 1823). Vyjednávání byla přerušena.

Prostřednictvím knížete Metternicha začal badenský ministr-president, svobodný pán Berstett, skrze rakouské vyslanectví opět s apoštolskou Stolicí vyjednávati. Notou ze 16. června 1825 podal kardinál-státní sekretář della Somaglia ultimatum o 6 člancích, kteréž spojení knížata r. 1826. přijali. Potom vydal Lev XII. 11. dubna 1827 doplňovací bullu „Ad Dominici gregis custodiam ²⁾“ o způsobu volby, informačním processe, biskupské pravomocnosti a seminářích. Dne 19. května 1828 byl biskup Keller na stolec rottenburský dosazen, a znenáhla též ostatní biskupské stolce obsazeny.

Mezi tím redigovala frankfurtská kommisie tak zvaných

¹⁾ Bull. Rom. Cont. XV. 424—431; Münch, II. 309—323; Walter, Fontes p. 322—355.

²⁾ Walter, Fontes p. 335—339; Münch, II. 410—415.

39 článků, které 30. ledna 1830 jako zeměpanské nařízení¹⁾ prohlášeny byly, a z části úmluvu s apoštolskou Stolicí rušily, jsouce novou formou církevní pragmatiky. Toto zeměpanské nařízení vyvolalo velikou nevoli u katolíků. Již 7. dubna žádal svobodný pán Hornstein ve stavovské komoře v Stuttgartě jeho odstranění. Bohužel biskupové byli slabi; starý arcibiskup freiburský Boll spokojil se s ohrazením, kteréhož ostatní biskupové ani nepodali; však Fulda počínala si statně. Pius VIII. zavrhl brevem „Pervenerat“ z 30. července 1830²⁾ 39 článkův a pokáral biskupy za jejich slabost. Též papež Řehoř XVI. ohrazoval se brevem „Quo graviora“ ze 4. října 1833 daným k biskupům³⁾ proti onomu nařízení a dal kardinálem-státním sekretářem Bernettim podati dvorům ohrazení z 5. října. Vlády vzaly vše do svých rukou, obsazování církevních úřadů, vychovávání duchovenstva, církevní jmění a manželství. Smutně vyhlíželo to v církvi obzvláště v Badensku, kde vláda všechny necírkevní směry, spolky a podniky podporovala.

Když r. 1842. Petr Josef Blum biskupem limburským se stal, začal boj za svobodu církevní. K rozvoji katolického života přičinily znamenitě zmatky kolínské r. 1837., o kterých hned mluvíti budeme, trevirska pouť a skandál Rongeův; čímž vším přecetným katolíkům oči se otevřely, že poznali spoušť, kterou státní absolutismus na poli církevním způsobil.

§ 570. 1) *Brusko; kolínské zmatky*¹⁾.

Po ztroskotání německých biskupství ve válkách francouzských byla církev katolická v Německu apoštolskými vikáři spravována. Pruská vláda nahlížela, že tento prozatímní stav dlouho trvati nemůže, a že vláda o duchovní blaho svých poddaných postarati se musí, jsouc k tomu smlouvami, za kterými některé země ku Prusku připadly, výslovně zavázána. O zřízení katolické církve ve státech pruských vyjednával v Římě po rozkaze krále Fridricha Viléma III. mimořádný vyslanec Niebuhr se státním sekretářem kardinálem Consalvi-m.

¹⁾ Walter l. c. p. 330—345; Tüb. Quartalschr. 1830 str. 162

²⁾ Roscovány, Mon. II. 292—295; Walter l. c. p. 345—348.

³⁾ Roscovány Mon. II. 340—343; „Katholik“ ze srpna 1843 str. 131.

⁴⁾ Srv. mou rozpravu „Církev katol. v Německu, zejména v Prusku“ v „Časopise kat. duchov.“ 1876 str. 328 sqq.

Účinek těchto vyjednávání byla bulla „De salute animarum“ ze 16. července 1821 ¹⁾, kterou král Fridrich Vilém III. 23. srpna 1821 potvrdil a za říšský zákon prohlásiti dal. Dle této bully stal se Kolín nad Rýnem arcibiskupstvím, jemuž za suffraganní biskupství Trevir, Münster a Paderborn podřízeny byly. Poznaň byla za arcibiskupství povýšena a s arcibiskupstvím Hnězdenským spojena; spojený prestol podržel dvě kapitoly a dvojí diecéšní správu a dostal Chelmno (Kulm) za suffraganní biskupství. Vratislav a Varmie (Ermeland) zůstaly exemptní čili přímo apoštolské Stolici podřízeny. Byla ustanovena dotace biskupů, a kapitoly měly biskupy voliti, však dle breve „Quod de fidelium“ ze 16. července 1821 ²⁾ nesměly voliti osobu králi méně milou (persona regi minus grata). Exekutorem bully stal se Josef z Hohenzollern, biskup varmijský, však vlastním exekutorem bully bylo ministerstvo duchovních věcí, t. j. jediný v onom ministerstvu ustanovený katolický rada Schmedding, jehož pouhým rádcem byl biskup.

Ale vláda proti učiněné úmluvě potáhla na sebe volbu biskupů, předpisujíc kanovníkům, kdo jenom králi milou osobou a tudy samojedině volitelným jest, pak volbu kanovníkův, ano i farářů, zakázala přímé obcování s apoštolskou Stolicí a dovoľovala dopisování s Římem jenom prostřednictvím protestantského ministerstva a vyslanectva. Vláda obmezovala a zkracovala pravomocnost biskupů, a měla veliký vliv na vzdělání kněží, semináře a theologické ústavy. K ordinaci nových kněží bylo třeba svolení vlády. Zásadou pruské vlády bylo, nedovolovati zřizování katolických far ani konání služeb Božích, neb zřizování škol na místech, kdež jich katolíci posud neměli. Proto odmítala všechny prosby katolických občanů, byť sebe více oprávněnými byly; za to však zřizovala školy a zaváděla služby Boží protestantské v místech, kde jich nikterak třeba nebylo.

Co do občanského postavení byli katolíci, ačkoli téměř polovici obyvatelstva tvořili, za služebníky a poddané protestantů pokládáni: u dvora nebylo ani jednoho katolíka v důstojnosti postaveného; všichni ministři byli protestanté; v ministerstvech byli v celku jenom tři katoličtí ministeriální radové; všechna vyšší místa byla obsazena protestanty. U vojska

¹⁾ Münch, Conc. II. 250—296; Walter, Fontes p. 239—262.

²⁾ Walter, Fontes p. 262.

nestal se katolík nikdy generálem nebo plukovníkem; zřídka býval katolík povýšen za setníka nebo majora, výše ale nepostoupil nikdy. Ve vojsku dělala vláda propagandu protestantství; pět dvanáctin vojska byli katolíci, kteří však neměli ani jednoho kněze; řádným duchovním správcem jejich byl protestantský kazatel. Všichni vojínové, i katoličtí, musili o větších svátcích protestantských a mimo to vždy jednou za měsíc chodit na protestantské služby Boží.

Co do vyučování byly vojenské školy ryze protestantské. Professury při universitách obsazovaly se téměř samými protestanty a professory theologie jmenovala vláda takové muže, kteří „svobodomyslným“, t. j. nevěreckým směrem se vyznamenávali. Na gymnasia dosazovala vláda téměř samé protestanty za professory, a málo které gymnasium podrželo svůj starý katolický ráz. Veškeré školství národní i s učitelskými semináři bylo nadobro v rukou vlády, kteráž o nijakém vlivu církve zde slyšeti nechtěla. Tím způsobem dostali se do škol katolických protestantští učitelé a protestantské knihy.

Katolické věci duchovní a školní byly vesměs podrobeny ministerstvu, v němž pouze jediný katolík jako rada zasedal; tudíž protestanté rozhodovali o věcech katolických. Za to však v protestantských věcech nesměl žádný katolík býti referentem.

Katolíci nesměli ve školách aneb v tisku jinak, leč s velikou úctou, o protestantství mluvit. Avšak protestantští professoři mohli s kathedry katolickou církev, její ústavy a učení tupiti; mohli papeži a kněžím spílati, a katolíky v nenávist uváděti: za to protestantská vláda nikoho netrestala. Ale běda katolíku, který se nějak proti protestantství provinil.

Smíšená manželství; zmatky kolínské. Hlavní pomůckou k tomu, aby katolíci ku protestantství převedeni byli, měla se státi smíšená manželství. Dle pruského práva následovali při smíšených manželstvích synové v náboženství otce, dcery opět matky; všeliké pak smlouvy o náboženském vychování dítek byly neplatny. Když pak katolické Vestfálsko k Prusku připadlo, vyšla královská deklarace z 21. listopadu 1803, která nařizovala, aby manželské dítky vesměs v náboženství otcově vychovány byly. A tu dosazovala vláda protestantské mladé úředníky do katolických krajín, kdež by si dcery ze zámožných katolických rodin za manželky brali. Královská deklarace byla ve Slezsku, kde vratislavský kníže-biskup Hohenlohe († 1817) žádného odporu vládě nekladl, brzo provedena. Ale

katolické Vestfálsko protivilo se úmyslům vlády, a katoličtí faráři neassistovali ani aktivně ani passivně smíšeným sňatkům, když snoubenci odepřeli katolické vychování dítek a odpírali katolické straně svátostní rozřešení. Za těchto poměrů vyšlo kabinetní nařízení ze 17. listopadu 1825, kteréž přísně káralo „zlořád“, že katoličtí kněží ke smíšeným manželstvím přivolití se zdráhají, a obnovilo pro krajiny porýnské zákon z 21. listopadu 1803. Vláda naléhala na biskupy, aby kněze k vykonání ohlášek a kopulace donucovali, a stíhala takové kněze soudně. Biskupové žádali, aby se v této věci do Říma obrátiti mohli, což jim král listem z 28. února 1828 dovolil. Obrátili se ku papeži Lvu XII, jehož nástupce Pius VIII. vydal 25. března 1830 breve „Litteris altero abhinc anno“ ¹⁾ ke 4 biskupům církevní kolínské provincie, k němuž instrukce kardinála Albaniho ze dne 27. března připojena byla ²⁾. Papež prohlásil smíšená manželství sice za nedovolená, ale za platná i tenkrát, když forma tridentská při nich zachována nebyla, pakli jim žádná zrušující překážka nevadí, dovolil farářům smíšená manželství ohlašovati a jim passivně assistovati, když vychování dítek v katolickém náboženství zaručeno není, a udělil biskupům plnou moc ke konvalidaci a assanaci matrimonii in radice.

Papežské breve neuspokojilo v Berlíně. Dne 13. července 1831 poslala pruská vláda breve kardinálu Bernetti-mu, státnímu sekretáři Řehoře XVI., nazpět se žádostí, aby text na mnohých místech byl zmírněn a změněn. Řehoř XVI. nemohl ovšem této žádosti vyhověti.

Pruská vláda vymyslela si nový plán. Z jara 1833 žádal Karel Kristian Josiáš Bunsen, vyslanec pruský v Římě, breve a instrukci nazpět a dostav je, odcestoval do Berlína. Do Berlína byl povolán arcibiskup kolínský Ferdinand hrabě Spiegel, který po mnohém doléhání se strany vládní konečně společně s rytířem Bunsenem vypracoval pověstnou konvenci z 19. června 1834 ³⁾, která v odporu s jasnými slovy breve pravila, že dle breve farářové zcela dle nařízení vládního ze 17. srpna 1825 spravovati se mohou. Bunsen podepsal konvenci pod vý-

¹⁾ V „Beiträge zur K.-G. des 19. Jahrh. in Deutschl. str. 131 - 137.

²⁾ Breve s instrukcí ap. Rheinwald: Acta hist. eccl. 1835, p. 15; Kunstmann: Die gemischten Ehen. Regensb. 1839 str. 247 - 257.

³⁾ Roscovány: De matrimoniis mixtis p. 248 - 255; „Katholik,“ 1838 příloha 2. 4.

minkou nejvyššího schválení, arcibiskup Spiegel učinil to beze vší podmínky. Potom získal arcibiskup své suffraganní biskupy pro učiněnou konvenci. Passivní assistance dle vydaných potom instrukcí byla obmezena jenom na případ, kdyby katolická strana z pouhého opovrhování svatým náboženstvím smíšené manželství uzavírala; ve všech ostatních případech měli kněží smíšeným manželstvím assistovati, uetázati se snoubenců, v kterém náboženství své dítky vychovávatí budou, neukládati ve zpovědi katolické straně vychovávání dítek v katolickém náboženství za povinnost, a neodpíratí úvod šestinedělky katolickým matkám ve smíšeném manželství žijícím.

Zpráva o učiněné konvenci mezi arcibiskupem-Spiegelem a rytířem Bunsenem dostala se k apoštolské Stolicí a kardinál státní sekretář Lambruschini oznámil to důvěrnou notou z 15. března 1836 Bunsenovi. Tento však upřel konvenci jako „mravní nemožnost“, a odvolal se na zprávy porýnských a vestfálských biskupů, které brzy přijdou.

Nešťastný arcibiskup Spiegel zemřel 2. srpna 1835. Jeho nástupcem stal se volbou 1. prosince 1835. Klement August svobodný pán z Droste-Vischeringů, posavadní světící biskup münsterský, jenž 2. února 1836 od papeže byl potvrzen a 29. května od svého bratra biskupa münsterského nastolen. Nový arcibiskup nevěděl nic o smlouvě Bunseno-Spiegelovské a přišel hned s vládou do sporu skrze učení Jiřího Hermesa a smíšená manželství. V prvním článku chtělo býti ministerstvo arcibiskupovi po vůli, když za to arcibiskup bude jemu po vůli v druhém článku.

Po přání vlády zaslal biskup münsterský Kaspar Maximilian Droste-Vischering, bratr arcibiskupův, 15. září 1836 papeži list, v němž berlínskou konvenci upřel a oznámil, že instrukce Karla Albani-ho v diecési své neprohlásil, poněvadž prý cosi podobného není v obyčeji. Podobný list podepsal nemocný biskup trevírský Josef Hommer 1. října 1836 a takový též list vyhotovil biskup paderbornský Ledebour 10. října 1836. Avšak ctihodný biskup Hommer neměl s takovou zradou předstoupiti před hrozný soud Hospodinův. Jsa již smrti blízek, vypsál 10. listopadu papeži upřímně průběh berlínské konvence a odvolal všechno, v čem zde pochybil. Opis tohoto svého odvolání poslal též králi.

Arcibiskup Klement August nedal se nikterak k tomu pohnouti, aby lživou zprávu do Říma zaslal a psal 23. září papeži,

že breve Pia VIII. o smíšených manželstvích jest prohlášeno, a on že o jeho provedení svědomitě se postará.

Rytíř Bunsen nemoha v Římě dále lháti, spěchal na rychlo z Říma do Kolína, aby arcibiskupa k zachování konvence po-hnul, ale nic u něho nepořídil. Dne 24. října 1837 poslal ministr Altenstein arcibiskupovi ultimatum, buď aby konvence zachovával, neb úřadu se vzdal. Arcibiskup odpověděl 30. října, že jeho povinností jest práva církve hájiti; proto ve své úřední činnosti neustane a svého úřadu nesloží. Tu byl na rozkaz krále Fridricha Viléma III. pod záminkou, že prý se s dvěma revolučníma stranama spolčil, dne 20. listopadu 1837 zatčen a do pevnosti Mindenu zavezen, kde do 21. dubna 1839 jako vězeň zůstal. Nebezpečná nemoc, do které upadl, způsobila, že mohl bydleti ve svém rodinném zámku Darfeldě, odkudž později do Münsteru se odebral.

Den zajetí arcibiskupa kolínského jest dnem nesmírné váhy v dějinách církevních. Jest to den východu slunce církevní svobody, která se více v okovy spoutati nedala. Zajetí arcibiskupa Klementa Augusta učinilo konec otrockému smýšlení biskupů, kněží a věřících, kterým vzhledem na státní moc doposud byli se nesli. Klement August jest základní kámen církevní svobody našeho času.

Vymyšlený zločin arcibiskupův, že prý s revolucí ve spojení byl, hlásal se světu v plakátech a v státních publikacích, ale nikdo nevěřil pohádce o velezrádce.

Papež Řehoř XVI. měl již 10. prosince 1837 slavnou allocuci „Dum inter acerbissimos dolores,“ v níž slavně arcibiskupa za nevinného prohlásil, ošemetné jednání pruské vlády celému světu odhalil, a všechno, co proti breve Pia VIII. se podniklo, za neplatné vyhlásil. Dojem allocuce byl v Německu nesmírný; veřejné mínění stálo na straně pronásledovaného arcibiskupa, a každý cítil bezprávi, které se mu stalo. Biskupové münsterský a paderbornský odstoupili od bunseno-spiegelovské konvence, jsouce k tomu veřejným míněním donuceni. Utvořila se velická strana katolická, které bavorské časopisectvo své sloupce propůjčovalo, aby německé čtenářstvo s násilnictvím pruské vlády seznamovalo.

Tentýž boj o smíšená manželství vypukl ve východních provinciích pruských, a byl samostatně a v tytéž doby od poznaňsko-hnězdenského arcibiskupa *Martina Dunina* veden. Dunin, nemoha si ve smíšených manželstvech počínati dle bully

Benedikta XIV. „Magna nobis admirationi“ ze dne 29. června 1748, žádal r. 1837. u ministerstva a potom u krále, aby breve Pia VIII., které západním biskupům dáno bylo, též v arcidiecési hnězdensko-poznaňské platilo, neb aby mu dovoleno bylo do Říma se obrátiti a tam prositi za normu, kterak by za stávajících okolností při smíšených manželstvích si počínati měl. Byv od obojí strany odmrštěn, vydal 27. února 1838 pastýřský list k svému duchovenstvu, v němž mu pod trestem sesazení s obročí a suspense přikázal, aby ohledně smíšených manželství svědomitě předpisy církevní zachovávalo, a takových sňatků nežehňalo, leč jsou-li splněny podmínky církví nařízené.

Když výtisky tohoto pastýřského listu po poslech do dekanatův obou diecézí rozeslány byly, oznámil arcibiskup 10. března 1838 tento svůj krok také králi listem, kdež ke konci pravi: „Vaše kr. Veličenství rozhodniž nad mou šedivou hlavou. Pokoj mého svědomí a duše má jsou zachráněny.“ Kabinetním rozkazem z 12. dubna byl proti arcibiskupovi zaveden proces, a ministr Altenstein prohlásil 14. dubna arcibiskupův pastýřský list za neplatný, a slíbil všem duchovním, kteří na stranu vlády se postaví, ochranu proti arcibiskupovi.

Ale katolický duch jednou vzbuzený nedal se více kabinetními rozkazy zapuditi. Biskup varmijský Hatten připojil se 19. dubna k arcibiskupu Duninovi pastýřským listem, jež ke svému duchovenstvu vydal. Po dlouhém kolísání učinil totéž chelmský biskup Anastasius Sedlag. Jenom kníže-biskup vratislavský Leopold Sedlnitzky nemohl se k tomuto kroku odhodlati a musil se potom r. 1840. biskupství vzdáti, po čemž vstoupil do života soukromého, posléz od katolické víry odpadl a protestantem v Berlíně r. 1871. zemřel. Veškeré duchovenstvo arcidiecése prohlásilo se pro svého arcibiskupa a odmítlo od sebe vládní ochranu.

Na počátku července započalo trestní vyšetřování proti arcibiskupovi, který kompetenci soudního dvoru popíral. Týraného arcibiskupa ujal se Řehoř XVI. ve své allokuci ze 17. září 1838, ve kteréž jej za obhájce spravedlivé věci prohlásil. Avšak pruská vláda nedala se hlasem nejvyšší hlavy církve ve svém násilnictví mýliti. Poznaňský vrchní soud vynesl 23. února 1838 nad arcibiskupem svůj rozsudek, který byl ještě králi ku potvrzení předložen. Arcibiskup byl povolán do Berlína, kamž 5. dubna přibyl; i naléhali na něho marně; zůstal věrným církevním zásadám jako pevná skála. Proto byl roz-

sudek prohlášen. Arcibiskup byl se svého úřadu sesazen, za neschopného ku přijetí nového uznán, a k šestiměsíčnímu žaláři na pevnosti a k zaplacení soudních útrat odsouzen. Arcibiskup vzdal se práva appellace proti tomuto výroku, neuznáváje kompetence světských soudův a prosil toliko krále za prominutí pevnostního žaláře, čehož také dosáhl; však po vůli králově měl zůstat v Berlíně.

Ale obávaje se, aby v arcidiecési zmatky nevznikly, rozhodl se arcibiskup, že do Poznaně odcestuje a svou diecési opět spravovati bude. Druhý den po svém odjezdu z Berlína oznámil tento svůj krok králi. Do Poznaně přišel 4. října 1838 ráno k veliké radosti svých věřících. Ale již v noci z 5. na 6. října vrazili vojáci a úředníci do ložnice arcibiskupovy, zatkli jej a zavelkli po královském rozkaze na pevnost Kolberg.

Po odjezdu arcibiskupově rozhostil se církevní smutek v celé arcidiecési; zvony umlkly, hudba i varhany utichly, lid vzdal se dobrovolně světských radovánek. Pokusy úřadů, učiniti konec církevnímu smutku, rozbily se o jednomyslnost a statnost duchovenstva a lidu. Četné deputace a prosby za propuštění velepastýře docházely do Berlína, ale byly oslyšeny.

Proti očekávání přiblížil se konec církevního boje, *ve kterém církev slavně zvítězila*. Král Fridrich Vilém III. (1797—1840) zemřel 7. června 1840, a s ním vzala za své bezohledná despocie, kterou ve věcech církevních i světských provozoval. Jeho syn a nástupce Fridrich Vilém IV. (1840—1857; † 1861), který ke svým katoliickým poddaným spravedlivým býti chtěl, nedal se mýlit pokřikem nepřátel proti katolické církvi. Kabinetním rozkazem z 29. července 1840 dovolil arcibiskupovi Duninovi navrátiti se do své arcidiecése. Dunin opustil Kolberg 3. srpna 1840 a přijel 5. srpna do Poznaně k veliké radosti věřících. Druhý den učinil hlahol zvonů po městě a hlas varhan konec diecésnímu smutku.

Ve věcech smíšených manželství vydal arcibiskup 27. srpna nový pastýřský list, jímž předpisoval, aby při nich duchovenstvo všeho se zdržovalo, co by za schválení těchto sňatků pokládáno býti mohlo; duchovní pastýř katolický neuděluj takovým snoubencům církevního požehnání, ale nežádej také na nich slibu, že všechny děti v náboženství katolickém vychovány budou, jelikož takový slib zákonům zemským se protíví a tudíž žádné závaznosti pro praktický život nemá. V dalších dvou výnosech stanovil, že katolické straně sv. svátostmi při-

sluhovati lze, když alespoň dle možnosti povinnosti svého stavu plní.

Arcibiskup byl v Královci (Königsberg) přítomen slavnému holdování, kteréž se dalo králi, a král navštívil r. 1842. arcibiskupa v jeho příbytku. Dunin netěšil se dlouho svému vítězství; zemřel 26. prosince 1842, máje věku svého 68 let.

Král Fridrich Vilém IV. zrušil 1. ledna 1841 královské placetum vzhledem na dopisování biskupů s Římem, jsa tak prvním panovníkem, který tyto nedůstojné okovy církevního života odstranil, zřídil 12. února 1841 zvláštní katolické oddělení v ministerstvu kultu pro věci katolické církve, a odstranil placetum na biskupské výnosy o pouze církevních věcech.

S většími obtížemi bylo spojeno uklizení zmatků kolínských. Král uznával spravedlivou věc arcibiskupa Klementa Augusta, ale nechtěl jej k duchovní vládě zase připustiti, aby prý památce svého otce nezadal. Hrabě Brühl byl do Říma vyslán, aby s apoštolskou Stolicí o této věci vyjednával. Papež Řehoř XVI. uznával vděčně dobré úmysly královny a též jeho rozpaky, však nechtěl nic bez srozumění s apoštolským trpítelem rozhodnouti. Proto poslal k němu biskupa eichstädtského Karla Augusta hraběte z Reisacha. Klement August zůstavil vše moudrému rozhodnutí sv. Stolice. K návrhu krále bavorského stal se 24. září 1841 Jan Geissel, špýrský biskup, koadjutorem pro Kolín s nadějí na posloupnost. Aby ho k svému stádcí uvedl a zároveň sám s věřícími se rozloučil, vydal Klement August svůj poslední pastýřský list z 9. března 1842. Nabízené důstojnosti kardinálské nepřijal. Naproti tomu žádal a obdržel obhájení své cti s strany obvinění, že byl ve spolku s dvěma revolučními stranami. Král odpověděl mu otevřeným listem z 15. října 1841, „že nikdy nechoval podezření, jako by arcibiskup v politických rejdech účastenství měl; samy úřady královské prý svrchu řečenou obžalobu naprosto vyvrátily.“

Koadjutor Jan Geissel převzal 4. března 1842 správu kolínské arcidiecése. Klement August bydlil potom v Münsteru, trávil čas na modlitbách, cestoval v létě r. 1844. do Říma, kde ho papež Řehoř XVI. přelaskavě přijal, a navrátil se domů, zemřel 19. října 1845. Byl pochován 23. října v katedrálce münsterské, a Řehoř XVI. oslavil jeho památku zvláštní allocucí 24. listopadu.

§ 571. d) Další průběh církevních událostí v německých státech od r. 1848.; kulturní, vlastně barbarský boj proti církvi¹⁾.

Osudný rok 1848., domáhající se přemrštěným způsobem svobody, měl veliký vliv i na život církevní. Na povzbuzení mohučského kapitolního děkana Adama Františka Lenniga²⁾ († 1866) způsobil arcibiskup kolínský Jan Geissel³⁾ schůzi německých biskupů ve Würzburgu od 22. října až do 16. listopadu 1848, aby národ ku poslušnosti povinné panovníkům napomenuli, a práv a svobod církve přísahami zaručených na knížatech nazpět požadovali⁴⁾.

Biskupové navrátili se z Würzburgu, sestavili dle zásad tam vyslovených své žádosti ku panovníkům ve zvláštních pamětních spisech; jmenovitě žádali za právo zřizovati a spravovati své zvláštní vyučovací a vychovávací ústavy, dohlížeti na vyučování náboženství, ustanovovati učebnice náboženství, vychovávati, zkoušeti a ustanoviti duchovní, zakládati kláštery, spravovati samostatně církevní jmění a svobodně vykonávati služby Boží; dále žádali, aby náboženské spolky se zřizovati mohly, katolické školy a školní matice byly zachovány, královské placetum zrušeno, jakož i jiné předpisy překážející církvi ve vykonávání jejího božského poslání odstraněny.

Biskupové *horno-porýnské provincie* podali své žádosti z části již r. 1848. vládám; ale nic nepořídívše, podali v březnu 1851 společný pamětný spis svým příslušným vládám, ale dostali 5. března 1853 velmi nedostačitelnou odpověď. Biskupové opětovali svou žádost v novém pamětním spise 18. června 1853 a prohlásili, když žádosti jejich vyplněny nebudou, že přikročí sami k tomu, aby je do života uvedli. Když vlády zase nic neučinily, přikročili biskupové k činu⁵⁾.

¹⁾ Církevní poměry v jednotlivých státech jsou úplně podány ve Vehringově „Lehrbuch des kath. und protest. Kirchenrechts.“ Freib. im Br. 2. Aufl. 1881. Četné rozpravy a listiny jsou v Archivě für kath. K.-R. téhož učence. —

²⁾ Brück: Adam Franz Lennig. Mainz. 1870. str. 116 sqq.

³⁾ Dumont: Schriften und Reden von Joh. Cardinal von Geissel. Köln. 1869 a 1870. 3 Bde. — Remling: Cardinal von Geissel. Speyer 1873.

⁴⁾ Rokování ve Vehringově Archivě für kath. K.-R. Promemoria kardinála Geissela s pamětním spisem k vládám a pastýřská slova biskupů k duchovenstvu a lidu ap. Dumont l. c. I. 172 sqq.; srv. Collect. Lacens. V. 941 sqq.

⁵⁾ Lieber: In Sachen der oberrheinischen Kirchenprovinz. Freib. 1853.

Prvním byl staříčský arcibiskup freiburský *Heřman Vicari*. Napomínal členy badenské vrchní církevní rady, aby dle zásad biskupy vyslovených si počínaly nebo svůj úřad složily, a hrozil jim klatbou. Dále dal odbývati zkoušky pro přijetí do klerikálního semináře bez vládního kommissaře. Ministerstvo jmenovalo městského ředitele Burgera 7. listopadu 1853 zeměpanským plnomocníkem, bez jehož spolupodpisu všechny výnosy arcibiskupovy neplatnými býti měly, a hrozilo duchovním, kteří by arcibiskupa poslouchali, těžkými tresty. Statný arcibiskup vydal klatbu na Burgera a členy vrchní církevní rady, dal ji s kazatelny prohlásiti a vydal 11. listopadu pastýřský list, v němž křivd a násilí v Badensku na církvi spáchaných hořce nařikal a proti nim se ohrazoval. Papež Pius IX. chválil arcibiskupa ve dvou allokucích 19. prosince 1853 a 9. ledna 1854. Proti novým přehmatům badenské vlády vydal arcibiskup 5. května 1854 nařízení o správě církevního jmění, které vedlo ku processu proti arcibiskupovi, jako by byl neposlušným zeměpanských zákonův a nevěrným k zeměpánu. Od 22.—30. května byl arcibiskup ve svém bytě v zajetí chován. V mnohých osadách konal se církevní smutek, a všeobecně děly se modlitby za zajatého arcibiskupa.

Arcibiskup dostav opět svobodu, hájil se 3. června 1854 proti nařknutí, jako by své přísaze zeměpánu učiněné nevěrným se byl stal. Badenská vláda poznávajíc svou chybu, poslala do Říma hraběte z Leiningena a později státního radu Brunnera vyjednávat o konkordát, který konečně po mnohých průtazích 28. června 1859 učiněn¹⁾ a papežem bullou „*Aeterni patris vicaria*“ z 22. září 1859²⁾ a od velkovévody jako nařízení z 5. prosince 1859 prohlášen byl.

Též v diecési limburské vznikl boj, který statně vedl biskup Petr Josef Blum, a skončil se teprve r. 1851. prozatímní

— Die Wiedereinführung des canon. Rechtes in der oberrhein. Kirchenprovinz. Von einem Staatsmann. Stuttg. 1853. — Beleuchtung der Entschliessungen der Regierungen der oberrhein. Kirchenprovinz auf die bischöfl. Denkschrift. Schaffh. 1853. — Das Recht der Kirche im badischen Kirchenstreite. Mainz. 1853. — Hirscher: Zur Orientirung über den derzeitigen Kirchenstreit. Freib. 1854. — Ketteler: Das Recht und der Rechtsschutz der kath. Kirche in Deutschl. Mainz. 1854. Warnkönig: Über den Konflikt des Episcopates der oberrhein. Kirchenprovinz. Erlang. 1853.

¹⁾ Nussi, Convent. p. 330 sqq.

²⁾ Walter, Fontes p. 376 sqq.; Archiv für kath. K.-R. sv. 4, 5, 6. — Srv. Friedberg: Der Staat und die kath. Kirche in Grossherzogthum Baden. Leipz. 1874. 2. Aufl.

smlouvou. Vláda velkovévodství hessenského učinila již r. 1854. s biskupem mohučským Vilémem Emmanuelem svobodným pánem Kettelerem prozatímní smlouvu, a uchránila tak svoji zemi od boje mezi církví a státem. Biskup fuldský Křištof Florentius Kött († 1873), vykonávaje z největší části práva, kterých biskupové ve Würzburgu shromáždění žádali, srozuměl se snadno s vládou kurfirství hessenského.

Ve *Würtembergu* učinilo ministerstvo s biskupem rottenburským Josefem Lippem smlouvu z 19. prosince 1853, která však apoštolskou Stolicí schválena nebyla. Vláda obrátila se potom přímo do Říma a učinila 8. dubna 1857 konkordát, kterým velikých ústupků dosáhla. Papež prohlásil jej bullou „Cum in sublimi“ z 22. června 1857 a král jako nařízení z 21. prosince 1857¹⁾.

Ale po porážce Rakušanů v Itálii r. 1859. začaly útoky na obě smlouvy ve sněmovnách v Karlsruhe a Stuttgartě; vlády povolily, smlouvy byly zrušeny a komorám předložen „církevní zákon“, který též byl přijat. Takovým způsobem byly církevní poměry na velkou škodu církve, která zde nic zmoci nemohla, jednostranně od státu upraveny. Opatrnost biskupa Lippe († 1869) a jeho nástupce učeného Karla Josefa Hefele (od r. 1869.) odvrátila ve Württembersku od církve mnohou těžkou škodu. Za to rozzuřil se boj v Badensku. Po církevním zákoně vyšly školní zákony, jejichž posledním článkem bylo zavedení povinných obecných škol (1876). Za ministra-presidenta Jolly-ho (od 27. července 1866) zavodily vláda a komory v pronásledování církve. Po smrti arcibiskupa Vicariho († 13. dubna 1863) mísila se vláda neoprávněně do volby jeho nástupce a zamezovala tak obsazení arcibiskupského stolce²⁾. Kapitolní vikář a světící biskup Lothar z Kübelu měl přetěžké postavení. Zákony o veřejném chudobinství, o právních poměrech a správě nadací sekularisovaly církevní katolické nadace. Zákon z 2. dubna 1872 zakazoval konati missie a výpomoc v duchovní správě řeholníky. Ministeriální nařízení z 2. listopadu 1872 potvrdilo nařízení ze 6. září 1867, kterým tak zvaná „státní zkouška“ kandidátů theologie se přikazovala.

¹⁾ Nussi, Convent. p. 321; Walter, Fontes p. 363 sqq.; Archiv, sv. 2. str. 236., 494.

²⁾ Das Recht der Domcapitel und das Veto der Regierungen bei den Bischofswahlen in Preussen und der oberrh. Kirchenprov. von Ketteler, Bisch. v. Mainz. 1869. — Hirschel: Das Recht der Regierungen bezüglich der Bischofswahlen in Preussen und der oberrh. Kirchenprov. Mainz. 1870.

Tuto zkoušku velcl též nový církevní zákon z 19. února 1874, který krutostí pruské květnové zákony převyšuje. Zákon „o zlepšení méně placených církevních služebníků ze státních prostředků“ 1876 sekularisoval katolické interkalární fondy a činil státní podporu na takových podmínkách závislou, kterých katoličtí duchovní vyplniti nemohli. Jolly odstoupil 21. září 1876. Ministr vnitra Stösser začal se správcem arcibiskupství Kübelem († 1881) vyjednávat, ale tato vyjednávání neměla žádného úspěchu. Konečně velkovévoda Fridrich rozhodl zde. Státní zkouška byla zákonem z 5. března 1880 odstraněna¹⁾. Dne 2. května 1882 byl arcibiskupský stolec obsazen.

Mohučsko-darmstadtská konvence měla mnoho nepřátel, a byla jim agitačním prostředkem proti vládě; pročež vzdal se jí mohučský biskup Ketteler 20. září 1866. Za ministerstva Hofmannova (1872) začal kulturní resp. barbarský boj proti církvi v Hessenském velkovévodství. Školní zákon ze 16. června 1874 porušil co nejvíce práva katolíkův a zničil konfessní školy²⁾. Dne 23. dubna 1875 vyšlo pět nových církevních zákonův obsahujících zavření biskupského theologického ústavu a konviktů, povinnost oznamovati faráře, administrátory a kaplany, přehmaty do pravomocnosti papežské i biskupské, odvolání čili rekurs k světské vládě, a zničení řádů zákazem přijímati novice. Ohrazení biskupa, duchovenstva a katolického lidu bylo marným. Po smrti biskupa Kettelera († 13. července 1877) zamezila vláda volbu jeho nástupce³⁾. Teprve r. 1886. mohl papež Lev XIII. kanovníka a profesora Dra. Haffnera jmenovati biskupem, poněvadž velkovévoda Ludvík IV. s ním ve vyjednávání vstoupil. Nový církevní zákon z 5. července 1887⁴⁾ činí v mnohém ohledu působení církve možným; theologický ústav mohl býti otevřen a ošifelé fary obsazeny; též lze konvikty zřizovati.

¹⁾ Laubis: Das badische Staatsexamen der Theologen. Freiburg. 1879. Baumstark: Die Wiederherstellung der kath. Seelsorge im Grossherzogthume Baden. Freib. 1880. — Vering: Archiv, sv. 44. str. 161. — Wacker: Das erste Friedenswerk im bad. Kulturkampfe. Freib. 1882.

²⁾ Vering, Archiv für kath. K.-R. sv. 30. str. 466; sv. 31. str. 362; srv. Die Gefahren der neuen Schulgesetzgebung von Ketteler. Mainz 1876.

³⁾ Veringův Archiv sv. 34. str. 386. — Srv. Ketteler: Der Kulturkampf gegen die kath. Kirche und die neuen Kirchengesetzentwürfe für Hessen. Mainz. 1874. a Warum können wir zur Ausführung der Kirchengesetze nicht mitwirken? Mainz. 1876.

⁴⁾ Veringův Archiv sv. 58. str. 341 sqq.

Nassovsko a Hessenské kurfirství byvše po válce prusko-rakouské ku Prusku přivtělena, byla se svými biskupstvími, Limburgem a Fuldou, do pruského kulturního resp. barbarského boje proti církvi zapletena.

Poměry katolíků v ostatních malých státech německých byly smutnými. V Meklenburku byli katolíci bez ohledu na 16. článek spolkové ústavy pokládáni za podruhy. V Saském království trpěli katolíci mnoho od protestantské vlády, ačkoliv královský dvůr jest katolickým ¹⁾. Hannoversko učinilo s apoštolskou Stolicí konvenci a dostalo bullou papeže Lva XII. „Impensa Rom. pontificum“ z 26. srpna 1824 dvě biskupství Hildesheim a Osnabruck ²⁾. Hildesheimské biskupství bylo hned zřízeno, osnabruckské bylo teprve roku 1858. nadáno a dostalo Pavla Melchersa za biskupa. Když však toto království bylo r. 1866. hrabivým Pruskem zabráno, musily Hildesheim a Osnabruck podstoupiti kulturní resp. barbarský boj.

Když po francouzská válce roku 1870. *německé císařství* zřízeno bylo, stal se pruský král Vilém I. prvním císařem, a Prusko má v tomto císařství úplnou převahu. Říšský sněm, v němž říšský kancléř kníže Bismarck vládl, přijal paragraf „o kazatelně,“ ³⁾ navržený bavorským ministrem kultu Lutzem, a stanovil, aby jesuitské a jim podobné řády z Německa vyhnáni byli⁴⁾. Spolková rada vypověděla potom 20. května 1873 redemptoristy, lazaristy, kongregaci kněží od sv. Ducha a dámy spolku Srdce Ježíšova jako příbuzné jesuitům.

Říšský sněm podporoval kulturní resp. barbarský boj zákonem o vypovídání a internování katolických duchovních⁵⁾ vřadil kandidáty stavu duchovního do vojska i kněze, a zavedl povinné občanské čili civilní manželství⁶⁾. Kulturní resp. barbarský boj byl rozšířen i na říšské země, Elsassy a Lotarinsko. Němečtí biskupové scházeli se častěji ve Fuldě u hrobu sv. Bo-

¹⁾ Forwerk: Gesch. und Beschreibung der kath. Hof- und Pfarrkirche zu Dresden. Nebst einer kurzen Gesch. der kath. Kirche in Sachsen vom Religionswechsel des Kurf. Friedrich August I. bis auf unsere Tage. Dresden. 1851.

²⁾ Nussi, Conv. p. 222.

³⁾ Říšský zákon z 10. prosince 1871; zostřený říšským zákonem z 26. února 1876.

⁴⁾ Říšský zákon ze 4. července 1872.

⁵⁾ Říšský zákon ze 4. května 1874.

⁶⁾ Říšský zákon ze 6. února 1875; srv. Archiv sv. 31. str. 439 sqq.

nifatia a podávali ohrazení proti kulturnímu resp. barbarskému boji, avšak bez úspěchu.

§ 572. *e) Další průběh církevních událostí v Prusku; pruský kulturní resp. barbarský boj proti církvi.*

Pruský král Fridrich Vilém IV. vzdal se brzo po svém nastoupení na trůn kr. placetu na všechny biskupské výnosy a listiny, které se pouze náboženských věcí týkaly, a dovolil biskupům svobodně obcovati s Římem. Ústava, daná 5. prosince 1848 (články 12—15), pak oktroyovaná ze dne 31. prosince 1850 (čl. 15—18), udělovaly katolické církvi svobodu a samostatnost; biskupové mohli své diecése samostatně spravovati, duchovní kongregace a řeholepovolávací, ale přece nebyli všech překážek prosti. Vzhledemna školství neučinil dosti ministr kultu Ladenberg spravedlivým požadavkům katolíků, kteří též v občanském životě zaručené rovnoprávnosti s evangelíky se netěšili, jsouce v úřadech a vojsku odstrkováni. Však v celku byly tyto poměry snesitelné. Obrat nastal r. 1870.

Když Prusové císaře Napoleona III. porazili, navrátíl se říšský kancléř Karel Otto Eduard Leopold Bismarck z Schönhauseu k staré pruské církevní politice, chtěl ji s pomocí liberálův a starokatolíků provésti, a začal beze vší příčiny tak zvaný kulturní, resp. barbarský boj proti katolické církvi¹⁾.

Když o prohlášení „papežské neomylnosti“ šlo, hrozilo Prusko svým vyslancem Arnimem v Římě, že svou politiku vzhledem na náboženské poměry katolíků změní, bude-li článek víry „o neomylnosti papežově“ prohlášen. Když tento článek ke konci r. 1870. prohlášen byl, slíbil bez ohledu na to nový císař německý Vilém I. ve Versaille poznaňsko-hnědenskému arcibiskupu hraběti Ledochovskému, který k němu v příčině sv. Otce spěchal, a pak malteským rytířům, kteří k němu za týmž účelem r. 1871. přibyli, že po skončené válce francouzské s jinými knížaty kroky proti „obsazení Říma“ učiní, nazval toto obsazení „násilným skutkem a osobivostí se strany Italie“

¹⁾ O kulturním boji rozprávějí: Siegfried, Actenstücke den preussischen Culturkampf betreffend. Freib. 1882. — F. X. Schulte: Geschichte des Culturkampfes in Preussen. Essen 1882. — Majunke: Gesch. des Culturkampfes in Preussen-Deutschland Paderb. 1886. — Bachem: Preussen und die kath. Kirche. 5. Aufl. Köln. 1887.

a ujišťoval spolu, že „jeho smýšlení pro papeže jakožto církevní hlavu jeho katolických poddaných jest totéž.“ Ale co císař takto mluvil, podporoval Bismarck dle odhalení italského presidenta-ministra Lamarmory¹⁾ již po léta tajně italskou vládu proti papeži. A r. 1872. stalo se přátelství nového německého císařství a nového italského království již veřejným.

Když němečtí biskupové z Vatikánského sněmu domů se navrátili, prohlásili ke konci srpna 1870 společným pastýřským listem článek víry „o neomylnosti papežově“²⁾ a odňali některým professorům theologie v Bonně a Vratislavi a některým gymnasiálním učitelům náboženství, kteří se vatikánským dekretům podrobiti nechtěli, církevní posláni k vyučování, ale vláda chránila je a ponechala v úřadech a v příjmech, ano nutila docela po nějaký čas žáky na gymnasiu braunsberském, aby novo-protestantskému náboženství přítomni byli. Ministr kultu Mühler († 1874) zakázal 10. ledna 1871 katolicko-bohosloveckým fakultám co nejpřísněji přímo si dopisovati s biskupy³⁾. Dne 8. července 1871 bylo kr. nařízením „katolické oddělení v ministerstvu kultu“ zrušeno, poněvadž jeho členové, jak později ministr Mühler pravil, sněm Vatikánský uznávali, a nástroji antiinfallibní vládní politiky býti nechtěli.⁴⁾ Dne 28. května 1872 byl polní probošt biskup in part. Nam-szanowski suspendován, což ministr války Roon listem ze dne 29. května 1872 generálním kommandům oznámil⁵⁾, a konečně 26. ledna 1873 do výslužby dán, poněvadž vzhledem na starokatolíky vládě po vůli býti nechtěl⁶⁾.

Hlavním nástrojem kulturního resp. barbarského boje byl ministr kultu Dr. Falk, syn protestantského pastora, jenž po odstoupení Mühlerově r. 1872. tento obor převzal. Za souhlasu protestantsko-liberální většiny obou sněmovních komor byly zákonem z 5. dubna 1873 články pruské ústavy: 15. a 18. v ten smysl změněny, že církev ve správě svých církevních věcí „státním zákonům a zákonitě upravenému dozoru státu

¹⁾ Un po' più di luce sugli eventi politici e militari dell' anno 1866 pel generale Alfonso Lamarmora vol. I. Firenze 1873; po německu Mainz. 1873. 13 obsáhlých výtahů z tohoto spisu podala „Germania“ r. 1873.

²⁾ Veringův Archiv sv. 24, p. XCVII. sqq.

³⁾ l. c. sv. 26. p. LV.

⁴⁾ l. c. sv. 30. str. 89.

⁵⁾ l. c. sv. 28. p. LXVII.

⁶⁾ Srv. l. c. sv. 31.

podrobena jest“, a že „zákon upraví oprávněnost státu co do vzdělání, ustanovování a propouštění duchovních a náboženských služebníkův, a ustanoví meze církevní disciplinární moci.“¹⁾ Dne 11. května 1873 vyšel zákon „o vzdělání a ustanovení duchovních“²⁾; theologové byli zvláštní zkoušce z filosofie, dějepisu a německé literatury podrobeni, a vláda dostala právo „Veta“ při ustanovování a překládání duchovních, kteří proto vrchnímu presidentovi (místodržiteli) oznámeni býti musili. Dne 12. května 1873 potvrdil král „zákon o církevní disciplinární moci“ a „zřízení král. dvorního soudu pro církevní věci“³⁾; kterýžto zákon co nejkrucěji do církevního života zasáhl, veškerou církevní pravomocnost na dobré vůli a náhledu místodržitelů závislou učinil, a pravomocnost papežovu z pruských zemí vymýtil, stanově hned v § 1., že „církevní disciplinární moc nad církevními služebníky jenom od *německých* církevních vrchností vykonávána býti smí.“ Dne 13. května 1873 vyšel „zákon o mezích práva vzhledem na užívání církevních, trestních a disciplinárních prostředkův“⁴⁾, a konečně 14. května 1873 „zákon o výstupu z církve“⁵⁾, čině jej nesmírně snadným.

Tyto všechny zákony, jmenovitě první tři, protiví se článkům víry, směřují k rozkolu a vlastně zavádějí jej již do do života. Proti těmto zákonům, nežli ještě zákony se staly, ohrazovali se biskupové 20. září 1872⁶⁾, 30. ledna 1873⁷⁾ a 5. února 1873⁸⁾, prohlásili společným listem, daným ve Fuldě 2. května 1873 k duchovenstvu a k věřícím⁹⁾, že ony zákony s ústavou, Bohem církvi danou, se nesrovnávají a tudy jich provésti nelze, a vyslovili se ve svém zadání k státnímu ministerstvu z 26. května 1873¹⁰⁾, „že nejsou s to, aby ku provedení těchto, 15. května prohlášených zákonů spolu působili, poněvadž tyto zákony porušují práva a svobody, které církvi

¹⁾ l. c. sv. 29. str. 437.

²⁾ l. c. sv. 30 str. 123.

³⁾ l. c. sv. 30. str. 129.

⁴⁾ l. c. str. 136.

⁵⁾ l. c. str. 137.

⁶⁾ l. c. sv. 28. p. CXLV.

⁷⁾ l. c. sv. 29. str. 331.

⁸⁾ l. c. str. 343.

⁹⁾ l. c. str. 438.

¹⁰⁾ l. c. sv. 30. str. 139.

dle božského zařízení náležeji.“ Papež Pius IX. psal 7. srpna 1873 vlastní rukou list k císaři, ale nepořídil nic u něho. Císař Vilém nazval ve své odpovědi z 3. září biskupy rebelly a katolíky, kteří se květnovým zákonům protíví, stranou říší nepřátelskou¹⁾. Papež vydal 21. listopadu 1873 okružník, kterým tyto nespravedlivé výčitky vyrátil, a stížnosti katolíků na vládu vypočítal²⁾. Tak zvaný kulturní boj vypukl, který vláda na základě uvedených zákonů s veškerou surovostí, ukrutností a násilností prováděla. V Poznani začali se nejprve duchovní, kteří státnímu vzdělání a zkoušení se nepodrobili, vřadovati do vojska.

Dne 24. října 1873 vydal ministr Falk okružník k vrchním presidentům, aby proti duchovním, kteří proti květnovým zákonům ustanovení byli, statněji si počínali; každý jejich jednotlivý úkon budiž předmětem trestního vyšetřování, a oni stále pokutováni, až se zákonům podrobí; a když nebudou moci více pokuty platiti, buďtež vzati do vazby; úplná přísoba zákona budiž prováděna; což se také stalo. Dne 6. prosince 1873 byla biskupům předepsána přísaha věrnosti, kterouž učiniti nemohli.

Dne 1. prosince 1873 navrhl poslanec Petr Reichensperger, rada vrchního tribunálu, jsa podporován členy středu, „aby komora poslanců se usnesla, že církevní pokoj, porušený od r. 1871., posavadním pronásledováním zaveden nebude, než jenom návratem k starým osvědčeným zásadám.“ Spolu navrhl poslanec Mallinkrodt se stranou středu, aby zákony z 11., 12. a 13. května 1873 zrušeny byly. Za tyto spravedlivé návrhy přimlouval se vřele poslanec Windhorst. Ale sněmovna přešla ku dennímu pořádku 288 hlasy proti 95.

Dne 19. ledna 1874 předložil ministr kultu dva nové návrhy církevních zákonů: 1. „o doplnění zákonů strany předběžného vzdělání a ustanovování duchovních“ a 2. „o správě uprázdněných katolických biskupství.“ Tyto návrhy, kterým staré zákony byly zostřeny, byly v komorách schváleny a dosáhly královského potvrzení, onen 21.⁴⁾ a tento 20. května 1874⁵⁾

¹⁾ Siegfried: Actenstücke, str. 197.

²⁾ Veringův Archiv sv. 31. str. 186.

³⁾ Germania 1873. Nr. 268; příloha.

⁴⁾ Archiv sv. 32. str. 398.

⁵⁾ l. c. str. 392.

Dne 22. dubna 1875 byly dávky státu ke katolické církvi zastaveny, pokud by biskup neb oprávněný přijímač se nezavázal, že státní zákony, t. j. též zákony majové z r. 1873. a z r. 1874. zachovávatí bude ¹⁾. Zákonem z 31. května 1875 byly všechny řehole a řeholím podobné spolky zrušeny, a jenom takové, které se ošetřováním nemooných obíraly, ponechány; ale mohly každou ohvili kr. nařízením býti zrušeny ²⁾. Zákon z 18. června 1875 zrušil na dobro články: 15., 16. a 18. pruské ústavy ³⁾. Zákon ze 4. července 1875 ⁴⁾ propůjčoval starokatolíkům právo ke katolickému církevnímu jmění. Zákon z 20. června 1875 ⁵⁾ s provádějícím nařízením z 8. května 1876 ⁶⁾ odstranil dobře upravenou katolickou správu církevního jmění a upravil ji dle zásad protestantských. Zákon ze 7. června 1876 ⁷⁾ dal státní správě rozsáhlá „práva dozoru“ na správu církevního jmění. Zákon o školním dozoru z 11. března 1872 odtrhl školu od církve ⁸⁾ a stát činil nárok i na dozor nad vyučováním náboženství ⁹⁾.

Krutosť těchto zákonů stala se ještě hroznější jejich bezohledným prováděním. Biskupové obsazovali fary dle starého právního způsobu a dosazovali kaplany, nečiníce žádného oznámení vrchním presidentům; za to byli penězi pokutováni, žalářováni, vyhnanstvím a sesazením trestáni. Podobně dělo se kněžím, kteří proti květnovým zákonům úřadovali a církevní úkony konali. Někteří biskupové byli až ku pokutě 50.000 marek odsouzeni. Tyto pokuty dělají sta tisíců marek a ožebračily duchovenstvo.

Do žaláře byli vsazeni arcibiskupové: poznaňsko-hnězdenský hrabě Mieczislav Ledochowski (3. února 1874 — 3. února 1876), který v žaláři Piem IX. kardinálem jmenován, a kolínský Pavel Melchers (31. března — 9. října 1874); a biskupové trevírský Matěj Eberhard (6. února — 31. pros. 1874), paderbornský Konrád Martin (4. srpna 1874 — 19. ledna 1875) a

¹⁾ Tak zvaný „Sperr- oder Brodkorbgesetz.“ l. c. sv. 34. str. 162.

²⁾ l. c. str. 165; Bongartz: Die Klöster in Preussen und ihre Zerstörung. Berl. 1880.

³⁾ Archiv, sv. 36. str. 166.

⁴⁾ l. c. sv. 34. str. 403.

⁵⁾ l. c. sv. 34. str. 167.

⁶⁾ l. c. sv. 36. str. 181.

⁷⁾ l. c. str. 183.

⁸⁾ l. c. sv. 27. str. 297.

⁹⁾ Výnos ministra kultu z 18. února 1876; l. c. sv. 35, str. 464.

münsterský Jan Bernard Brinkmann (18. března — 29. dubna 1875). Když biskup padernbornský Martin svůj žalář si vytrpěl, byl na pevnost Wesel zavláčen, a když toto místo 3. srpna 1875 opustil, byl 28. prosince zatykačem pronásledován. Poznaňský světící biskup Janiszewski byl k šestiměsíčnímu žaláři odsouzen proto, že biřmoval, a hnězdenský světící biskup Cybichowski k devítiměsíčnímu, poněvadž svaté oleje posvětil (r. 1875).

Nejvyšší soudní dvůr pro duchovní věci sesadil arcibiskupy: poznaňsko-hnězdenského (15. dubna 1874) a kolínského (28. června 1876), a biskupy: padernbornského (5. ledna 1875), vratislavského Jindřicha Förstera (6. října 1875), münsterského (8. března 1876) a limburského Petra Josefa Bluma (13. června 1877). Za tohoto pronásledování zemřeli biskupové: Krištof Florian Kött, z Fuldy (11. října 1873), Eberhard z Treviru (30. května 1876), Martin z Padernbornu (16. července 1879), a Förster z Vratislavi (20. října 1881).

Zuřivost vlády neznala mezí; i přísluhování sv. svátostmi umírajícím bylo v „zavřených farnostech“ trestáno; těžce nemocní, uzdravivše se, byli od vyšetřujícího soudce vyslýcháni, zdali a komu v nemoci se zpovídali, a kdo jim sv. svátostmi posloužil. Přes tisíc osířelých far nemohlo býti obsazeno. Věřící byli bez služeb Božích a shromažďovali se na mnohých místech sami pouze k modlitbě. Mrtví byli bez kněze a církevních obřadů pochováni. Na mnohých místech byli vyobcováni „státní pastoři“ dosazeni. Kdo z duchovních k sektě starokatolíkův odpadl, podržel své církevní obročí. Starokatolíci obdrželi spolu užívání chrámů katolických uvedeným zákonem ze 4. července 1875. Biskupské semináře, theologické ústavy a konvikty byly od vlády násilně zavřeny. Na katolické theologické fakultě bonnské byli tři starokatolíčtí professoři ustanoveni: Reusch, Langen a Menzel, kteříž ovšem posluchačů neměli.

Ale veškeré toto hrozné pronásledování neučinilo katolické církvi v Německu německou církví národní čili vlastně pruskou, která by potom s protestantskou v jedno splynula. Přes 2.000 duchovních zaplatilo svou věrnost k církvi peněžitými pokutami a žalářem. Na počátku r. 1875. bylo přes 1.000 katolických duchovních v žaláři. Žádný katolický kněz nepodrobil se podmínkám, na kterých výplata „státního platu“ závisela. Oněch málo duchovních, kterým „státní plat“ se vyplá-

cel, aniž přímo státní majové zákony uznati musili, vzdali se ho skoro všichni; lid neobcovoval se „státními pastory“, nechodil na jejich služby Boží a vydržoval si sám své kněze.

Papež Pius IX. († 1878) přál si smíru, o němž však pruská vláda, resp. říšský kancléř kníže Bismarck nic slyšeti nechtěl. Bismarck prohlásil, že „do Canossy nepůjde“. Nástupce Piův, Lev XIII. nabízel opět ruku k smíru¹⁾; i vláda poznávala marnost svého počínání, obracela, ale nechtěla přece své násilné soustavy se vzdáti, mírníc se toliko v méně podstatných věcech. Konečně byl Falk z ministerstva kultu propuštěn, a Puttkamer stal se jeho nástupcem. Kníže Bismarck vyjednával r. 1878. o smír s papežským nuntiem Masellou v Kissingách, však při jeho požadavcích ovšem bez úspěchu. Potom děla se vyjednávání mezi nuntiem Jacobinim, pozdějším kardinálem státním sekretářem († 1887) a pruským vyslancem, princem Reuszem ve Vídni²⁾, jejichž hlavním obsahem byla tak zvaná „povinnost oznamovací“. Lev XIII. chtěl trpěti³⁾, aby za jistých podmínek kandidáti církevních obročí vládě byli oznámeni, ale chování vlády bylo příčinou, že věc rozřešena nebyla⁴⁾. Malým obratem k lepšímu byl zákon ze 14. července 1880, v němž „sesazení církevních služebníků“ bylo proměněno v „neschopnost zastávatí svůj úřad“; trestní ustanovení zákonů z 11. května 1873 a 21. května 1874 na vykonávání úředních úkonů byla změněna; státní ministerstvo mohlo od biskupské přísahy prominutí uděliti a zákon „o zastavení platu“ pro jednotlivé okresy zrušiti; též nová usídlení řeholí pro ošetřování nemocných dovolovala se. Dne 20. června 1881 stal se Puttkamer ministrem vnitra, a Goszler stal se ministrem kultu. Za Goszlera byla uprázdněná biskupství obsazena: Trevir a Fulda r. 1881., Osnabruck, Vratislav a Paderborn r. 1882.; též uprázdněné kanonikáty obsadily se. Dále byl zrušen zákon „o zastavení platu“ (Sperrgesetz) nejprve pro nově obsazená biskupství, později též pro ostatní, vyjma však poznaňsko-hnězden-

¹⁾ Siegfried, Actenstücke str. 353.

²⁾ l. c. str. 394.

³⁾ Papež píše v listu k arcibiskupu kolínskému 24. února 1880 takto: „Nos huius concordiae maturandae causa passuros, ut Borussico gubernio ante canonicam institutionem nomina exhibeantur sacerdotum illorum, quos Ordinarii Dioecesium ad gerendam animarum curam in partem suae sollicitudinis vocant.“

⁴⁾ Siegfried l. c. str. 383.

ské. Vypovědění biskupové Blum z Limburku (1883) a Brinkmann z Münsteru (1884) navrátili se do svých diecézí.

Roku 1872. bylo diplomatické spojení mezi apoštolskou Stolicí a Berlínem přerušeno, poněvadž Pius IX. císařem Vilémem I. jmenovaného kardinála Hohenlohe za vyslance v Římě z dobrých příčin přijati nechtěl. Diplomatické spojení bylo r. 1882. zase obnoveno. Však podstatná změna nebyla v zákonodárství učiněna, ani přímým dopisováním mezi papežem a císařem, ani výměnou diplomatických not mezi papežským státním sekretářem a pruským vyslancem Schlözerem, ani návštěvou korunního prince Fridricha, který předepsané etiketě se podrobil a svou návštěvu ve Vatikáně tak učinil, jakoby italského krále v Římě nebylo, a papež Římu posud panoval (roku 1883.).

Pokrok k lepšímu stal se zákony z 31. května 1882 a z 11. července 1883, kterýmiž alespoň výpomocná duchovní správa zavedena býti mohla. Onen první zákon stanovil článkem druhým, že „sesazení“ biskupové, kteří však „od krále milost dostali,“ jsou opět „státně uznanými biskupy svých diecézí“; článek třetí osvobozoval čili dispensoval theology od tak zvaného „kulturního examina“; článek čtvrtý stanovil, že žádní noví státní faráři dosazováni nebudou. Druhý zákon z 11. července 1883 odstranil oznamovací povinnost pro duchovní, kteří ze svých míst jsou odvolatelní, a pro výpomocné kněze, a dovoloval vykonávati biskupské úkony v uprázdněných biskupstvích.

Když papež Lev XIII. k tomu svolil, aby duchovní vládě oznamování byli, učinila vláda další ústupky zákony z 21. května 1886 a z 29. dubna 1887. Onen zrušil kulturní examen (čl. 1.), dovoloval s jistým obmezením studium theologie na dřívějších biskupských ústavách (čl. 2.) a zřizovati konvikty při gymnasiích (ale ne seminaria puerorum); připouštěl opět papežskou pravomocnost (čl. 6.), a zrušoval kr. soudní dvůr pro církevní věci a odvolání ke státu (čl. 9. a 10.). Druhý zákon zrušil povinnost oznamovati farní administrátory, obmezil právo Veta (čl. 2.), zrušil zákon z 13. května 1873 až na článek první (čl. 4.), dovoloval sloužiti mši svatou a přísluhovati svátostmi světským duchovním i členům připuštěných řeholí, připouští řády a řádům podobné kongregace, jejichž členové ve správě duchovní vypomáhají a skutkům křesťanské lásky k bližnímu, vyučování ve vyšších dívčích školách a rozjímání

se věnují (čl. 5.) a zrušuje zákon o správě katolických uprázdněných biskupství. V poradě o těchto zákonech účastnil se biskup fuldský Dr. Kopp, který potom knížetem-biskupem vratislavským se stal, byv králem do panské sněmovny povolán. Však jeho opravné návrhy byly jenom z části přijaty. Biskupové mohli nyní uprázdněné fary obsaditi, otevřeli své theologické ústavy, zřídili zase konvikty, a vyhnaní řeholníci mohli se z části za jistých obmezení zase do svých vlastí navrátiti. Tím vším byl jakýsi modus vivendi zaveden, ačkoliv spravedlivé požadavky církve tím posud nijak vyplněny nejsou.

§ 573. 5) Bavorsko.

Bavorští biskupové shromáždili se od 1.—20. října 1850 ve Freisingu a žádali ve svém pamětním spise na králi Maximilianu II. za zrušení všech jednostranně vydaných a konkordátu se protivících nařízení. Však královskou odpovědí z 30. března resp. 8. dubna 1852 dostali jenom nepatrné ústupky. Podobně stalo se na nové představení z 15. května 1853 podaném králi, v ministeriální odpovědi z 9. října 1854, kteráž opět jenom některé jejich žádosti vyplnila; ale v jejich hlavní žádosti, týkající se theologického studia, zůstalo vše při starém. Představení, která arcibiskup mnichovo-freisinský hrabě Karel Reisach († 1869) jmenovitě se strany theologického studia činil, byla příčinou, že ztratil přízeň dvora, který se o to staral, aby se kardinálem stal. Též jeho generální vikář Dr. Fridrich Windischmann, který vládě obzvláště protivným byl, byl církevní správy zbaven. Po smrti Maximiliana II. († 1863) dosedl na trůn jeho syn Ludvík II. († 1886), za něhož nestal se žádný obrat k lepšímu v ohledu církevním. Ministr kultu svobodný pán Lutz, který protestantku za manželku pojal a vychování dítek po katolicku nepojistil, choval se nepřátelsky k církvi, utiskoval ji, kde mohl, odvolal ministeriálním nařízením z 20. listopadu 1873 ústupky z r. 1852., přál starokatolikům a protestantům, prohlašoval od r. 1871. při každé příležitosti článek víry „o neomylnosti papežově“ za nebezpečný státu, a udržel se na svém křesle i za prince-vladaře Luitpolda, ačkoliv ve sněmovně jest katolická většina. Papežský list z 22. prosince 1887 vyzývá biskupy, aby práv církve jmenovitě v oboru školství statně hájili. Konečně padl Lutz; byl pro-

puštěn 31. května 1890 ze zdravotních prý ohledů a zemřel 3. září 1890, smířiv se na smrtelné posteli s církví, kterou za živa tak krutě pronásledoval. Po jeho pádě lze doufatí obrat k lepšímu.

Bohužel musíme vyznati, že nátlakem protestantských dvorův a jejich vlád, odstrkováním katolíků ve veřejném životě a jmenovitě smíšenými manželstvími katolíků v německých státech ubývá. Dle statistiky ubývá jich ročně proti protestantům 19.228 duší ¹⁾).

V *Německu* jsou pamětihodným úkazem pro Slované *Lužičtí Srbové*, kteří se dělí na Dolno- a Horno-Lužičany. Onino počtem asi 100.000 jsou protestanté; z Hornolužičanů počtem 50.000 jest malá část asi 12.000 katolíků, bydlících zvláště okolo ženského kláštera „Maryny Hvězdy“ (Marienstern) a města Budyšina. V Budyšině bylo r. 1890. mezi 21.636 obyvateli asi 4.000 Srbů, mezi nimi 2.200 katolíků. Katolíci mají zde stoliční kapitolu, v níž jsou: 1. kapitolní děkan, který má biskupskou pravomocnost nad Lužicí Horní (jest: episcopatus Misnensis per Lusatiam Superiorem ditionis Saxonicae administrator ecclesiasticus et loci Ordinarius); a 2. tři sídelní kanovníci. Když míšenský biskup Haugvic ku protestantství se klonil, učinil r. 1560. císař Ferdinand I. jakožto pán Lužice a papež Pius IV. děkana kollegiátní kapitoly v Budyšině Jana Tichoslápa (Leisentrita), rodem Slovana z Olomouce, administrátorem biskupství v této části míšenské diecése, což potom i jeho nástupcové až do dnešního dne podrželi. Apoštolský vikář pro ostatní Sasko, kterého král jmenuje, bývá od r. 1845. pravidelně od budyšínských kanovníků za kapitolního děkana zvolen a spravuje tak všechny katolíky v Sasku. Lužičané mají od r. 1694. svůj seminář v Praze ²⁾).

§ 574. ch) *Dánsko, Švédsko a Norsko.*

V *Dánsku* byla církev katolická násilností králů dánských v 16. století nadobro potlačena a zničena. Kruté zákony byly

¹⁾ Srv.: „Die confessionelle Statistik, die Parität und die Minderung der Katholiken in Deutschland“ v „Hist.-pol. Blätter“ 1890. sv. 106. str. 116—141.

²⁾ Srv. článek: „Serbski seminar sv. Pětra v Praze;“ spísal Jurij Lusčánski (kanovník a jeho nynější ředitel) v „Časopise Mačicy serbskeje.“ 1892. Budyšin str. 3 sqq.

na katolíky vydány. Jenom někteří cizozemci směli v domácí kapli katolického vyslanectva v Kodani mši sv. obcovati. Dominikáni a jesuité pečovali tajně v těchto severních krajinách o duševní blaho ukrytých katolíků. Uprostřed 17. století zřídila kongregace Propagandy apoštolský vikariát severních missií. Mezi apoštolskými vikáři stkvěl se učeností a ctnostmi biskup Niels Stensen, který v Kodani se narodil, v Itálii katolíkem se stal, a r. 1686. nábožnou smrtí ve Schwerině v Meklenbursku zemřel. Po jeho smrti spravovali rozliční biskupové severo-němečtí apoštolský vikariát. Teprve r. 1839. byl opět zvláštní apoštolský vikář jmenován, kterému však dánská vláda takové obtíže činila, že biskup esnabruckský jako provikář správu veškeré severní missie převzal. Roku 1849. prohlásil „základní státní zákon“ rovnoprávnost katolíků s ostatními poddanými a spolu svobodu náboženskou. Roku 1869. byl apoštolský vikariát v provikariát severo-německý a v apoštolské prefektury šleswicko-holstýnskou a dánskou rozdělen. Roku 1880. bylo v Dánsku 3.000 katolíků ¹⁾.

Ve Švédsku panovaly proti katolíkům kruté zákony až do konce 18. století. Kdo ze státní lutheránské církve ke katolické přestoupil, byl vyhnanstvím nebo smrtí potrestán. Ještě r. 1815. byl každý katolický kněz, který se v zemi ukázal, jednoduše k smrti odsouzen. Poněvadž král Karel XIII. (1809—1818) neměl žádných dětí, a nástupce trůnu Karel August, vévoda augustenburský, náhle zemřel: zvolil říšský sněm v Örebře r. 1810. francouzského maršála Jana Bernardotta za nástupce trůnu, kterého král Karel XIII. pod jménem Karla Jana za vlastního syna přijal. Bernardotte odpřisáhl se katolické víry a dal svého syna Oskara v bludu vychovati; ale obě královny Desideria, manželka Karla XIV. Jana Bernardotte (1818—1844) a Josefa, manželka Oskara I. (1844—1859), nenásledovaly onoho hanebného příkladu. Pod jejich ochranou byla v Stockholmě vystavena katolická kaple, a r. 1833. Msgr. Studach, zpovědník královnin, apoštolským vikářem pro spojenou missii švédskou-norskou, která 300 katolíků, vesměs cizozemců obsahovala, jmenován. Když r. 1860. švédská vláda šest paní, které ke katolické církvi přestoupily, do vyhnanství poslala a jejich jmění zabavila: nastalo skoro po celé Evropě veliké rozhořčení nad takovým attentátem [proti svobodě svě-

¹⁾ Wernerův Missionsatlas. 1885 str. 13.

domí a přinutilo komory, že r. 1868. kruté zákony proti dissidentům zrušily. Dissidenti zůstali však ze všech veřejných úřadů vyloučeni. Teprve za krále Oskara II. (od r. 1872.) byla náboženská svoboda prohlášena (zákony z 31. října 1873) a katolíci k některým veřejným úřadům připuštěni.

Norsko bylo v míru kielském (14. ledna 1814) od Dánska Švédsku postoupeno, a jest státem samostatným, jsouc jenom osobní unií se Švédskem spojeno. Kruté zákony tížily i zde katolíky, kteří teprve r. 1843. mohli se v jednu faru v Christianii spojit. Větší svobody nabyla církev tolerančním ediktem ze 16. července 1845. Dne 12. března 1878 zrušil říšský sněm ustanovení, že všichni úředníci lutheráni býti musejí. Dne 23. července 1868 bylo Norsko od apoštolského vikariátu švédského odděleno a za samostatnou apoštolskou prefekturu povýšeno. Ve Švédsku jest 880, v Norsku 575 katolíků ¹⁾).

§ 575. i) Církevní poměry v státu Rakousko-Uherském. ²⁾

Po smrti císaře Leopolda II. dosedl na trůn států rakouských jeho syn *František I.* (1792—1835) ³⁾. První doba jeho panování jest naplněna ustavičnými válkami proti francouzské republice a po jejím proměnění v císařství i proti císaři Napoleonovi I. s výsledkem nešťastným; konečně vyšel z nich přece se svými spojenci jako vítěz, a těšil se v druhém období své vlády úplnému pokoji.

Když Napoleon r. 1804. za císaře francouzského se prohlásiti dal, a císařství římské národa německého ke svému konci se klonilo: chtěl František své dědičné země Francii na roveň postavit a důstojnost císařskou, která v jeho rodě po celá století s jednoho na druhého přecházela, svému domu zachovati. Poněvadž František vzhledem na své dědičné země se psal: „Král Uherský a Český“, a tento titul byl po celé Evropě úřední: chtěl jej jednoduše změnit v titul: „Císař

¹⁾ l. c. —

²⁾ Srv. moje „Dějiny církve katolické v Rakousku od r. 1792—1860“ pod názvy: „Císař Ferdinand I.“ a „Císař František Josef I.“ v „Časopise kat. duch.“ začínaje r. 1875. str. 161, kde též všechny prameny udány jsou. Podáme z nich krátký výtah. — Beidtel: *Untersuchungen über die kirchl. Zustände in den kaiserl. österreichischen Staaten.* Wien 1849.

³⁾ „Císař František I.“ v „Časopise kat. duch.“ 1875. str. 161, 291 332, 423. —

Uherský a Český“; však vlivem Napoleonovým upustil od toho a přijal titul: „Císař Rakouský“, kdež slovo „Rakouský“, jak praví patent o tom z 11. srpna 1804, znamená „jméno Arcidomu“ (Habsbusko-Lotarinského).

Císař František I. byl muž zbožný, ale jeho ministři a rádcové byli namnoze lichosvícenci a nepřátelé církve. Ministr Thugut, řídě vnější věci, pomýšlel na zabavení tří legací církevního státu, které Rakousko po bitvě u Trebbie obsadilo, když Francouzové z nich odtáhli. Po smrti Pia VI. († 1799), dal Thugut skrze kardinála Herzana všemožné pletichy v konklave v Benátkách provozovati, aby takový papežem zvolen byl, který by tři legace Rakousku odstoupil. Však všechny pletichy Herzanovy byly marnými: nově zvolený papež Pius VII. zamítl odstoupení tří legací Rakousku a odebral se z Benátek do Říma, kamž 3. července 1800 vjel.

Velikou ranou pro církev byl státní úpadek vyhlášený patentem z 20. února 1811, jenž 15. března téhož roku ve všech městech a vesnicích v tu samou hodinu prohlášen byl. Všechny kapitály klesly na pětinu: ze 100 zl. stalo se 20 zl., z 1000 jen 200.

Poměry mezi Římem a Vídní byly po nastoupení Pia VII. velmi napjaté a toliko moudrost a obezřetnost kardinála Consalviho zamezily, že diplomatické spojení mezi Římem a Vídní přerušeno nebylo, a roztržka, která by až do rozkolu zabíhala, nenastala.

Poněvadž veliká nouze o duchovenstvo v státech Rakouských panovala, a tento nedostatek obzvláště v Čechách velmi citelným byl a vrcholu v diecési Králové-Hradecké dosáhl, kde ani větší církevní obročí obsazena býti nemohla: podal biskup Králové-Hradecký Tadeáš hrabě z Trautmannsdorfu pět žádostí k císaři, čině v nich návrhy na odstranění nouze o duchovenstvo a žádaje, aby každý biskup svůj seminář měl. Následkem zakročení biskupa Trautmannsdorfa žádala vláda též na ostatních biskupech dobrozdání a návrhů, potom vyšly 25. března 1802 dva vlastnoruční listy císařské o církevní reformě světského i řeholního duchovenstva. Počet gymnasií a filosofických ústavů byl rozmnožen; biskupové obdrželi své semináře s theologickými ústavami, lokalisté a kooperátoři dostali roční příspěvek 50 zl., hanopisy na duchovní byly zakázány, trvání klášterů pojištěno, které též své domácí bohoslovecké studium si zaříditi mohly.

Téhož času provedena též oprava v školství: národní školy byly duchovnímu dozoru svěřeny. Dozoru však nevedli biskupové, ale jejich konsistoře, které v tomto ohledu nebyly biskupovi, nýbrž guberniím podrobeny, majíce o to pečovati, aby vládní nařízení vzhledem k učebné methodě, školním knihám a zkouškám náležitě byla prováděna (1804). Za příčinou rozmnožení škol bylo třeba četných představených, zkušebných kommissarů a dozorců rozličného druhu. Pro ušetření výloh udělovala vláda tyto hodnosti prelátům a úředníkům, z nichž přemnozí nebyli znalci školství, a tak musila studia nutně klesati.

Poněvadž studia s náboženskými věcmi v úzké spojení vešla, byl při guberniích, při dvorní kanceláři i ve státní radě studijní referát zcela nebo z části spojen s referátem duchovních věcí, a pro tento referát byli tak zvaní „duchovní referenti“ čili zpravodajové ustanoveni, kteří byli pouhými státními úředníky a obyčejně přísně dle státních zákonů si počínali. Od r. 1816. stalo se pravidlem, že většina biskupských stolců referenty duchovních věcí obsazována byla. Tito biskupové byli především mužové kanceláře, kteří dlouholetým cvikem josefinské církevní právo za výsledek hluboké státnické moudrosti pokládati uvykli.

Poněvadž v Rakousku skoro o všech věcech církevního práva množství zeměpanských nařízení vydáno bylo, uznávali všickni, obzvláště duchovní, potřebu knihy, ve které by všechny nejdůležitější platné zákony podány, a s posud platnými zákony církevního práva v jakýsi souhlas uvedeny byly. Tuto práci podnikl Dr. Jiří Rechberger, biskupský kancléř v Linci, a sepsal příručnou knihu rakouského církevního práva pod názvem: „Handbuch des österreichischen Kirchenrechtes.“ Linz 1807. Později vyšlo toto dílo od něho též po latinsky pod názvem: „Enchiridion Juris ecclesiastici Austriaci.“

Toto dílo nabylo veliké pochvaly a stalo se roku 1810. školní knihou, dle níž právníci a bohoslovci církevní právo poslouchali. Z Pehema slyšeli posluchači alespoň o mnohých požadavcích církevního práva, třeba se za usurpaci prohlašovaly; z Rechbergera nezvěděli ani toho; a tak vymizela znenáhla mezi duchovenstvem veškerá důkladnější známost církevního práva.

Poněvadž vláda viděla, že náboženský duch mezi studující mládeží a ve vyšších stavech klesá, podřídila veškeré

školy, netoliko národní čili normální, ale i střední a vyšší zákonem z 23. července 1808 dozoru biskupů, kteří by o povznesení náboženského ducha na nich se přičiňovali; však netečnost náboženská zmáhala se přece u tak zvané vyšší třídy obyvatelstva.

Důležitou osobou za vlády císaře Františka I. byl dvorní farář ve Vídni Jakub Frint († 1834), jehož přičiněním založil císař ve Vídni vyšší vzdělávací ústav, do něhož by každá diecése po dvou nadaných mladých kněžích nebo klericích vysýlala, aby se tam pro theologický doktorát připravovali a ho také dosáhli. Tento ústav sluje po Frintovi „Frintaneum“, a byl hned při svém zřízení r. 1818. v klášteře augustiniánů-bosáků blíže císařského hradu umístěn. Veškeré zařízení tohoto ústavu, z něhož professoři theologie, představení seminářů atd. vycházeli, bylo úplně josefinské. Uherští biskupové vyslovili svou nelibost proti tomuto ústavu veřejně na synodě r. 1823. Později však změnil se velice duch tohoto ústavu, který si potom četných a velikých zásluh o církev katolickou v Rakousku získal.

V letech 1815—1835 nastal pro církev jakýsi obrat k lepšímu; zákony josefinské nebyly více s takovou přísností jako dříve prováděny, ačkoliv jejich jádro zůstalo: totiž panování státu nad církví. Po r. 1820. mohly se pouti opět konati s křížem a korouhvemi; v městech vznikaly Mariánské spolky čili bratrstva, do nichž i vznešené osoby vstupovaly. Vláda jevila dosti veliké přátelství k Římu; viděla to ráda, když strany dispense k Apoštolské Stolicí odkázány byly; dovolovala biskupům cestovati do Říma, a císař sám cestoval tam r. 1819., kde mu papež Pius VII. podal zvláštní pamětní spis o rakouských církevních poměrech a učinil návrhy na opravy; ovšem nadarmo, poněvadž dobrozdání vídeňské zákonodárné kommisce, jež si císař potom vyžádal, znělo, aby to zůstalo při starém.

Vláda mlčela k tomu, když se na mnohých biskupských ústavech vrchnostenství papeže nad koncilem hájilo; dále rozšířila disciplinární moc biskupů nad duchovenstvem a povolovala vůbec ve věcech méně podstatných žádostem biskupů.

Rozšířením theologických časopisů, zvláště zahraničních, které censura zakázati nemohla, zavládl směr církevní mezi mladším duchovenstvem, kteréž ideu svobody a samostatnosti církve pochopilo. Dvorní duchovenstvo ve Vídni předcházelo v tomto směru dobrým příkladem, a provedlo, že roku 1833.

učební kniha církevního práva od Rechbergera dvorním dekretem ze škol odstraněna byla.

Roku 1820. byli do Rakous uvedeni Redemptoristé působením Jana Klementa Marie Hofbauera, kterého Němci nazývají „prvním německým redemptoristou“, ač vlastně jest ho nazývati „prvním slovanským redemptoristou“. Usadili se nejprve ve Vídni při kostele Panny Marie na nábreží (Maria-Stiegen), dostali pak odtud přístup do jiných diecésí a roku 1856. přišli do Prahy ke kostelu Panny Marie na Karlově. Též jesuité byli r. 1820. do Rakouska připuštěni; v Čechách založili po r. 1850. vychovávací ústav v Bohosudově a usadili se roku 1866. v Praze při svém bývalém chrámě sv. Ignáce na Karlově náměstí.

Když mnohé katolické, ano i protestantské vlády s apoštolskou Stolicí konkordáty učinily, chtěl také Vídeňský kabinet rakouské církevní poměry konkordátem uspořádati. V tomto smyslu působilo dvorní duchovenstvo, jmenovitě dvorní farář Michal Wagner, který byl zpovědníkem císařovým a r. 1835. biskupem svato-hippolytským se stal. Císař František dal v Římě o konkordát vyjednávati (v letech 1833—1834). Ale již první rozpravy v té věci přesvědčily papeže Řehoře XVI., že na základě starých josefinských zásad není místa pro konkordát; další pak vyjednávání ukázalo, jak málo mužové, kterým císař v této věci svou důvěru věnoval, celému předmětu rozuměli. Snahy o učinění konkordátu se ztroskotaly, ale císař František I. byl přesvědčen, že jeho státy v církevním ohledu nejsou dobře obstarány, a proto kladl tuto věc v listu, který na smrtelném loži knížeti Metternichovi napsal, tomuto pohnutlivými slovy na srdce, aby totiž všechny sem spadající otázky ve smyslu církevních zásad co nejdříve s apoštolskou Stolicí projednal, a výsledek do života uvedl. „Svůj pokoj v hrobě skládám do vašich rukou“, praví císař v onom listě.

Císař František I. zemřel 2. března 1835. Zpráva o jeho smrti způsobila v Římě velikou bolest; neboť znali tam dobře jeho osobní zbožnost a také dovedli oceniti překážky, pro které tato krásná vlastnost ve veřejném životě po každé úplné platnosti dojiti nemohla.

Nástupcem císaře Františka I. stal se jeho syn *Ferdinand I. Dobrotivý* (1835—1848) ¹⁾, vzor to zbožnosti. Za nového

¹⁾ Srv. rozpravu mou: „Císař Ferdinand I.“ v „Casop. kat. duch.“ 1877, str. 321, 426, 500, 588.

panovníka nestaly se v církevním ohledu žádné podstatné změny. Však mezi biskupy a duchovenstvem zmáhalo se utěšeně církevní smýšlení, které zajetím arcibiskupa kolínského Klementa Augusta r. 1837. znamenitě povznešeno bylo. První biskup rakouský, na něhož zajetí arcibiskupa kolínského rozhodný vliv vykonalo, byl linecký biskup Řehoř Tomáš Ziegler. On vydal 22. května 1838 instrukci k svému duchovenstvu, aby jen tenkrát smíšeným manželstvím církevní požehnání udělovalo, když se poskytne záruka, že všechny děti v katolickém náboženství budou vychovány, a strana katolická o to pracovati bude, aby nekatolického manžela na pravou cestu spásy uvedla.

Tohoto příkladu následovali mnozí jiní biskupové. Vláda dovolila biskupům, aby se v této věci k apoštolské Stolicí obrátili. Biskupové učinili to, a papežský státní sekretář kardinál Lambruschini vydal ve jménu Řehoře XVI. instrukci k arcibiskupům a biskupům v dědičných zemích z 22. května 1841 „Cum Romanus Pontifex,“ dle níž smíšená manželství jenom tenkrát mohou býti požehnána, když záruky o vychování dětí v katolickém náboženství dány jsou, jinak lze pouze passivní assistenci farářovu připustiti.

Na stanovisko církevní ve smíšených manželstvích postavili se následkem kolínské události též biskupové uherští, a měli o tom boje s říšským sněmem (r. 1839. a r. 1840.) a se župami. Konečně dohodla se vláda s biskupy, aby o smíšených manželstvích s apoštolskou Stolicí se vyjednávalo. Jako vyslanec biskupů i vlády odebral se do Říma csánadský biskup Josef Lonovič, který svůj úkol sice chytře a diplomaticky, avšak patrně v neprospěch církve vykonal. Dokazoval v Římě, že passivní assistenci v Uhrách provésti nelze, a dovedl toho, že apoštolská Stolica pro Uhry dispensi od formy Tridentské udělila. Kdo v Uhrách při smíšeném manželství reversu dáti nechtěl, mohl se dáti kopulovati buď u pastora, nebo podrobiti se u katolického faráře passivní assistenci: a takové manželství jest církevně i státně platné.

Revoluční rok 1848. přinutil císaře Ferdinanda, že odbojnou Vídeň 17. května 1848 opustil a do Innsbrucku odjel. Revoluce v Rakousku ukazovala se hned na počátku nepřátelskou proti církvi. Zejména studenti činili církvi všeliké příkoří. V obrazech i spisech tropili sobě bezbožníci posměch ze zájmů člověku nejsvětějších. Ve Vídni přepadli ozbrojení studenti a

gardisté s lůzou 6. dubna 1848 klášter redemptoristů a vyvezli je za linii vídeňskou; dne 7. dubna vyhnala chátka redemptoristky na Rennwegu z Vídně. Dne 8. května 1848 vyšlo nařízení ministerské, jímž řády redemptoristů, redemptoristek a jezuitů se zrušovaly, „poněvadž prý dávaly podnět ku porušení veřejného pokoje, vzbudivše proti sobě odpor všech vzdělaných tříd(!)“

Ústavu, kterou císař Ferdinand I. 25. dubna 1848 Rakousku udělil, přijala církev s obvyklou oddaností, a biskupové sami konali a nařizovali ve svých diecésích slavné služby Boží na poděkování za její udělení. Bohužel zvrhla se svoboda Ferdinandem Dobrotivým národům udělená převratnými živly v revoluci, která ve Vídni, v Praze a v Uhrách vypukla a válečnou mocí potlačena býti musila.

Říšský sněm započav se ve Vídni 10. července 1848 beze všech služeb Božích, přiměl císaře Ferdinanda I. k návratu do Vídně, a zrušil veškerou poddanost. Zrušení poddanosti mělo v zápětí výkup „farního desátku“ v cenách velmi nízkých.

Když v říjnu 1848 ve Vídni revoluce vypukla, opustil císař Ferdinand toto město, odebral se do Olomouce a složil tam 2. prosince 1848 se sebe vládu Rakouska v prospěch svého bratrovce, arcivévody Františka, a odjel do Prahy, kde 27 let, jsa všeobecně milován, až do své smrti žil. Zemřel v Pánu 29. června 1875 na královském hradě Pražském. Nevděčná Vídeň uviděla teprve jeho mrtvolu. Ferdinand byl muž v pravdě nábožný a svatý. S jakou zbožností účastnil se služeb Božích, s jakou velebností a nádherou dal je ve své kapli na hradě Pražském konati, jest posud dobře Pražanům známo.

Nový císař *František Josef I.*¹⁾, syn arcivévody Františka Karla a Žofie, rozené princezny bavorské, obdržel za úkol rozhárané poměry Rakouských státův opět do pořádku uvést a revoluční živly skrotiti; což také šťastně provedl. Říšský sněm byl za příčinou vídeňského vzbouření do Kroměříže přeložen, a ukazoval se po celý čas svého trvání velmi nepřátelským k církvi až do svého náhlého zavření v noci 15. března 1849. Oktroyovaná ústava ze 4. března 1849 zaručovala svobodu katolické církve jakož i všech zákonitě uznaných náboženských společností, a ministerstvo svolalo okružníkem z 31. března

¹⁾ „Císař František Josef I.“ v „Časopise kat. duchov.“ 1879 str. 20, 104, 224, 259, 377, 494.

1849 všechny biskupy do Vídně, aby „na základě“ uvedené ústavy se o budoucím poměru říše k církvi radili a s vládou o něm dohodli. Biskupský sjezd započal se 30. dubna 1849 za předsednictví kardinála Fridricha knížete Švarcenberka, arcibiskupa solnohradského, a podal výsledek svých porad vládě způsobem návrhů všestranně odůvodněných. Biskupové skončili své porady 16. června a zvolili ze svého středu pětičlenný výbor, který by v jejich jméně dále s ministerstvem vyjednával. Výbor zvolil za svého předsedu kardinála Švarcenberka, který volbu ministerstvu oznámil, a žádal, aby vláda ve všech církevních otázkách s tímto výborem se dorozuměla. Vláda byla nemálo překvapena, když návrhy biskupů do rukou dostala a z nich poznala, že obnovení a oživení pravého náboženského smýšlení, které by základem a sloupem monarchického principu bylo, od několika nových paragrafů očekávati nelze, ale že k tomu jest třeba plné platnosti církevního práva, o kterém světští právníci té doby ani pojmu neměli, znajíce pouze učebné knihy od Rechbergera a Helferta; dále že jest k tomu třeba zvláštní smlouvy s apoštolskou Stolicí, kteroužto vídeňští státníci „cizí mocností“ jmenovati byli uvykli. Konečně zjednal sobě rázný ministr-president, kníže Felix Švarcenberk, v těchto věcech jasného názoru, poznal, že žádosti biskupů nic přepjatého neobsahují, a rozhodl se, že bude návrhy biskupů podporovati. Mladický císař naléhal na ministerstvo, aby mu své návrhy v příčině žádostí od biskupů pronešených podalo, a netajil se tím, že jest sám pro jejich splnění. Ministr osvěty, hrabě Lev Thun, měl potom k J. V. císaři a králi dne 7. a 13. dubna 1850 ve jménu celého ministerstva přednášku, v níž se pro úplnou svobodu církve prohlásil.

Císař František Josef I., uváživ slova svého ministerstva a jsa žádostem biskupů nakloněn, vydal dva patenty, které potom tvořily základ církevní svobody v Rakousku a rozdrtily okovy, jimiž život církve posud byl svírán. První patent z 18. dubna 1850 stanovil poměr katolické církve k státní moci a dovoloval biskupům svobodně obcovati s papežem i s věřícími. Druhým patentem z 23. dubna 1850 byla pravidla náboženského vyučování stanovena. Na základě těchto patentů vyhověla vláda i v jiných věcech žádostem biskupů.

Císařské patenty vyvolaly u pravých katolíků velikou radost, a ministerstvo kultu dostávalo se všech stran adressy díků za svobodu církvi udělenou; ale na druhé straně zmocnila

se veliká zuřivost všech nepřátel církve, jmenovitě židovské žurnalistiky; bohužel nebylo církevního časopisectva, které by bylo církve hájilo.

Oktroyovaná ústava, jsouc opisem ústavy belgické, nehodila se pro Rakouské státy a byla 21. prosince 1851 zrušena; však svoboda každé uznané církve a náboženské společnosti byla výslovně znovu zaručena. Vláda navrátila se ke staré absolutní monarchii.

Kníže Felix Švarcenberk († 5. dubna 1852) poznáv, že sesílení Rakouska jenom v přátelském spolupůsobení státu a církve, tedy ve srozumění s papežem jest možné, rozhodl se pro *konkordát*¹⁾. Nejvyšším rozhodnutím z 2. prosince 1851 obdržel tehdejší ministr kultu a vyčování hrabě Lev Thun rozkaz, aby ještě s některými rady vypracoval návrh nejvyššího patentu, který by byl základem pro vyjednávání s apoštolskou Stolicí. Při tom měl se ministr s výborem biskupů dorozuměti. Podrobné vyjednávání o konkordát začalo se, když císař František Josef I. dne 14. září 1852 sekovského knížetebiskupa Josefa Othmara Rauschera, který r. 1853. arcibiskupem vídeňským učiněn byl, svým plnomocníkem jmenoval, kdežto plnomocníkem sv. Stolice byl nuntius Viale-Prelà. Spolu byl zřízen výbor z říšských hodnostářů, s kterým císařský plnomocník o všech důležitých věcech se srozuměti měl. Rauscher vypracoval návrh konkordátu, který došel schválení vládního výboru, a předložil jej jako maximum ústupků, které prý stát církvi učiniti může; ale Viale-Prelà nepokládal tohoto návrhu ani za minimum a odeslal jej do Říma. V Římě byl tento návrh odevzdán kongregaci pro mimořádné církevní věci, kteráž v sedění 16. června a 21. července 1853 konaném jej s veškerou pílí a důkladností prozkoumala. Ovocem těchto porad byla instrukce z 9. srpna 1853, kterou státní sekretář kardinál Antonelli papežskému plnomocníku Viale-Prelà zaslal, a již papežský prelát Ferrari sám do Vídně přinesl spolu s římským návrhem konkordátu. Kongregace přála si takového konkordátu, který by byl vzorem jiným státům, a měl zřetel na Uhry, aby svých církevních svobod zbaveny nebyly.

Vyjednávání mezi arcibiskupem Rauscherem a pronuntiem kardinálem Viale-Prelà děla se s velikými obtížemi. Viale-

¹⁾ „Císař František Josef. Konkordát“ v „Časopise kat. duch.“ 1881. str. 129, 224, 289, 338, 460, 544, 613.

Prelát měl na zřeteli prospěch církevní; Rauscher však měl větší ohled na stát nežli na církev. Dle jeho vůle musila správa církevních matic zůstat v rukou státu, a biskupové obdrželi toliko dozor na tuto správu, který však v praktickém životě se nevykonával. Za těchto okolností přála si sv. Stolica, aby císařský plnomocník do Říma přišel, a Rauscher vydal se se svolením císařské vlády na konci října 1854 na cestu do Říma. Tím bylo vyjednávání značně urychleno, poněvadž Rauscher s kardinálem Santucci-m, zástupcem kongregace pro mimořádné církevní věci, a s římskými kanonisty v osobní styk vešel. Však i nyní naskytovaly se veliké obtíže. Rauscher chtěl, aby církev se zavázala, že neobsadí církevních obročí takovými osobami, které důvěry vlády nepožívají (čili jsou „*personae ingratae*“). Po této zásadě nepostoupili v Římě a naznačili ji známku: „*josephinismum sapit*.“ Ale Rauscher neustoupil od ní, a dal jí toliko jiné roucho; neboť dovedl toho, že něco podobného přišlo do papežského breve „*Optime noscitis*“ z 5. listopadu 1855.

Ostatně nedobyl si Rauscher svou známostí církevního práva veliké slávy u římských kanonistů. Vystupování Rauscherovo potkalo se s překážkami též u některých rakouských prelátů. Kardinál Scitovský, primas uherský, naléhal na papeže a kardinály, aby k žádnému konkordátu nepřivolovali, poněvadž jim uherská církev ztratí svobody, kterých od starodávna požívala. Z Olomouce byl do Říma vyslán jistý kanovník, aby v témž směru působil. Toto mrzelo arcibiskupa Rauschera tím více, poněvadž prý jeho návrh konkordátu Scitovský s arcibiskupem olomouckým kardinálem Sommerau Beckhem († 1853) schválili a spolu podepsali. Proto k naléhání Rauscherově poručil císař hraběti Thunovi, aby uherskému primasovi císařskou nelibost vyslovil. V Římě byl to obzvláště hrabě Lukáš Gozze, rytíř řádu maltánského a legační rada při c. k. vele-vyslanectví v Římě, muž církevně smýšlející, který Rauscherovi na srdce kladl, aby více prospěch církve v Rakousku na zřeteli měl. Rauscher však nedbal jeho rady a potrestal jej za jeho smělost tím, že byl jeho působením hned do Neapole přeložen. Bez ohledu na všeliké obtíže šlo vyjednávání, které kardinál Santucci řídil, přece ku předu. V květnu 1855 stalo se dohodnutí o nejpodstatnějších článcích. Vystoupení J. V. císaře a krále učinilo zde rozhodný obrat, který vyslovil přání, aby vyjednávání ke konci se přivedlo. Když Rauscher z Říma

se navrátil, byl obsah konkordátu mezi ním a kardinálem Viale-Prelà nadobro stanoven, text redigován, od obou podepsán a císařské vládě podán právě v den narozenin J. V. císaře a krále našeho, 18. srpna 1855. Císař ratifikoval konkordát v Ischlu 23. září r. 1855. a připojil k ratifikaci list vlastnoruční k sv. Otci, díky jemu vzdávaje.

Papež Pius IX. vyslovil svou radost nad učiněným konkordátem v tajné konsistoři kardinálů allokucí ze dne 3. listopadu 1855 „*Quod pro apostolica nostra*“, a potvrdil téhož dne 3. listopadu 1855 konkordát bullou „*Deus humanae salutis auctor*“.

Konkordát byl za říšský zákon v Rakousku císařským patentem z 5. listopadu 1855 prohlášen.

*Obsah konkordátu*¹⁾, který z 36 článků se skládá, jest tento: Římsko-katolické apoštolské náboženství bude vždy ve své neporušenosti (*sarta tecta*) zachováno se všemi právy a výsadami, kterých z nařízení Božího a dle církevních zákonů požívati má (čl. 1.); královské placetum se zrušuje, a papež obcuje svobodně s církví v Rakousku (čl. 2.); podobně obcuje svobodně biskupové se svými podřízenými, a jejich listy církevní nepodléhají žádnému vládnímu schválení (čl. 3.); spravují dle kanonů své diecése, volí si svobodně své pomocníky, přijímají do stavu duchovního hodné a odmítají nehodné dle svého rozumu, zřizují menší obročí, poradivše se s J. V., obzvláště pro vykázaní příjmů, vedou si ostatně samostatně v konání sv. úkonův a slaví sněmy provinciální a synody diecéšní (čl. 4.); vychování mládeže katolické stane se v duchu katolickém, a biskupům náleží řídití vychování mládeže v ohledu náboženském, kteří k tomu přihlížeti budou, aby se ničemu ve školách proti katolickému náboženství nevyučovalo (čl. 5.); žádný nemůže vyučovati sv. bohosloví, katechetice nebo náboženství na nijakém ústavě veřejném nebo soukromém, leč obdrží-li posláni od biskupa (čl. 6.); při všech gymnasiích pro katolickou mládež určených a středních školách vůbec budou jenom katolíci za professory neb učiteli jmenováni, a veškeré vyučování bude takové, aby zákon života křesťanského do srdce vštěvovalo (čl. 7.); všichni učitelé národních škol pro katolíky určených podrobeni budou církevnímu doзору, vrchní

¹⁾ Úplné znění konkordátu viz l. c. str. 224—240, kde u každého článku stav věci před konkordátem pod čarou vyličen jest.

školdozorce diecéšní jmenuje J. V. císař z mužů, které biskup navrhne (čl. 8.); biskupové mohou knihy náboženství škodlivé církevními pokutami stíhati (čl. 9.); o věcech církevních rozhoduje církevní soud a o manželských manželský soud církevní dle církevního práva (čl. 10. a 11.); o právu patronátním rozhoduje církevní soudce, ale o postoupnosti v patronátě laikálním soudy světské (čl. 12.); občanské věci duchovenstva náležejí před světský soud (čl. 13.); má-li duchovní pro zločin neb přečin býti stíhán, musí o tom býti biskup zpraven, odsouzený pro zločin odbude si trest svůj odděleně od světských, odsouzený pro přečin neb přestupek v klášteře neb jiném duchovním domě (čl. 14.); biskupové spravují samostatně své semináře (čl. 17.); císař jmenuje biskupy a „užívá při tom rady biskupů, jmenovitě biskupů téže biskupské provincie“ (čl. 19.); jmenuje kanovníky, vyjma α) první hodnost v kapitolách, kterou uděluje papež, β) kanonikáty biskupské *liberae collationis*, γ) kanonikáty privátního patronátu (čl. 22.), a obsazuje fary náboženské a studijní matice, jsa při nich vázán na terno (článek 25.); duchovní mohou činiti závěti, řídíce se při tom kanony (čl. 21.); řeholníci, kteří mají své generály v Římě, mohou s nimi ve věcech klášterních svobodně obcovati, a biskupové mohou ve svých diecésích zakládati duchovní řády obojího pohlaví srozuměvše se o tom dříve s císařskou vládou (čl. 28.); církev jest oprávněna míti a nabývati majetka, a všecken její majetek bude chrániti stát (čl. 29.) církev spravuje svůj majetek dle svých platných zákonů (čl. 30.); a jest majitelkou matice: náboženské a studijní, které spravuje sice stát, ale za náležitého dozoru biskupů, a užívá jejich výnosů k církevním účelům (čl. 31.); příjmy uprázdněných obročí odvedou se do náboženské matice (čl. 32.); stát dá náhradu za desátek (článek 33.).

Část úmluv nebyla pojata do hlavní listiny konkordátu, ale jest obsažena v diplomatické listině „*Ecclesia catholica*“ ze dne 18. srpna 1855 ve formě listu arcibiskupa Rauschera ke kardinálovi Viale-Prelà¹⁾, a pak v breve papežově „*Optime noscitis*“ ze dne 5. listopadu 1855²⁾.

Vedle článků konkordátu samého a jeho příloh byly ještě tajné články, o které se obě vlády, papežská a císařská,

¹⁾ Viz ji l. c. str. 290—297; jest o 20 člancích.

²⁾ l. c. str. 338—339.

srozuměly. Jsou to čtyři listiny vyměněné mezi kardinálem pronuntiem Viale-Prelà a knížetem-arcibiskupem Rauscherem, kterými se některé poměry upravují, avšak tyto listiny nebyly veřejně prohlášeny, ale zavazovaly obě strany¹⁾.

Když konkordát byl učiněn, měli rakouští biskupové společný sjezd ve Vídni (6. dubna — 17. června 1856), na němž v tuto smlouvu společně se uvázali a o jednomyslném provedení rozličných článků se uradili. Předsedou tohoto sjezdu byl brevem Pia IX. ze 17. března 1856 jmenován kardinál Viale-Prelà, který však jenom při čtení papežských listin předsedal; v obyčejných seděních střídali se v předsednictví kardinálové: Fridrich Švarcenberk, od r. 1850. arcibiskup pražský; Scitovský a Rauscher.

Upřímní katolíci byli s konkordátem spokojeni a očekávali od něho znovuzrození církevního života; avšak z druhé strany vyvolal konkordát, ačkoli žádné náboženské společnosti neubližoval a církvi katolické žádných zvláštních výsad neuděloval, prudké útoky u všech protivníků katolického života. Proti němu bojovali nepřátelé trojího druhu: prvními byli jinověrci, v druhé řadě přechetní z úřednictva, a na třetím místě přívrženci státní církve, kteří se státním poručnictvím nikterak se rozloučiti nemohli.

Z jinověrců bouřili proti konkordátu jmenovitě protestanté ačkoliv i k nim vláda byla spravedlivou. V uherské koruně měli protestanté již před konkordátem svou úplnou církevní svobodu a samostatnost, kterouž jim císařský patent od 1. září 1859 znovu potvrdil. Císařský patent ze dne 8. dubna 1861 propůjčil protestantům v ostatním Rakousku, vyjma Dalmaii, Benátky a Lombardsko, svobodnou církevní samosprávu. Proti tomuto poslednímu patentu povstal sněm tyrolský, háje jednoty víry v zemi, a císař potvrdil konečně 7. dubna 1866 sněmovní usnesení, že úřady mohou povolití utvoření samostatných protestantských obcí augsburského nebo helvetského vyznání jenom se srozuměním sněmu.

Když rakouská vojska r. 1859. v Itálii od Francouzů poražena byla, začaly agitace proti konkordátu též v říšské radě. Ovocem jejich byl tak zvaný „náboženský edikt Mühlfeldův“ o 71 paragrafu, který všechny církevní a interkonfessionální

¹⁾ l. c. str. 342—348.

²⁾ l. c. str. 460—471.

poměry jak v životě soukromém tak i v státním urovnával a konkordát úplně rušil. Však pro svou radikálnost nestal se ani předmětem rokování v říšské radě. Poněvadž agitace proti konkordátu v říšské radě rostly, chtělo ministerstvo Schmerlingovo býti liberálům po vůli, ale též zůstati věrno závazkům konkordátním. Proto byl biskup svatohippolytský Fessler r. 1863. do Říma poslán, aby s apoštolskou Stolicí o některých člancích, jmenovitě o přestupu z jednoho náboženství ke druhému, smíšených manželstvích a reversech vyjednával, který však účelu svého nedosáhl ¹⁾.

Po nešťastné válce s Pruskem r. 1866. a pádu ministerstva Belcredi-ova dostaly se otěže vlády do rukou liberálních ministerstev. Roku 1867. povolal prozatímní ministr kultu Hye profesora Dra Jana Fridricha Schulte z Prahy, aby návrhy na změnu některých článků konkordátních vypracoval, o nichž by potom společně s vele vyslancem svobodným pánem Hübnerem v Římě vyjednával. Ale mezi tím vymohl říšský kancléř hrabě Beust na císaři svolení k rokování v říšské radě o návrzích pražského profesora Dra Herbsty (pozdějšího ministra spravedlnosti), jenž je 13. června 1867 říšské radě podal a které dva hlavní články konkordátu: totiž občanskou platnost církevního manželského práva s jeho církevní manželskou pravomocností a podstatný vliv církve na školu odstraňovaly, a spolu interkonfessionální poměry urovnávaly ²⁾. Adresa rakouských biskupů z 28. září 1867 k císaři proti předlohám ³⁾ přišla vládě velmi nevhod, která způsobila, že císař krátkou nemilostivou odpověď na adresu dal, odvolávaje se v ní na své povinnosti jakožto ústavního panovníka ⁴⁾.

Dne 1. ledna 1868 stal se v ministerstvu knížete Auersperga Hasner ministrem kultu a Dr. Giskra ministrem vnitra. Aby návrhy Herbstovy a změna ústavy v panské sněmovně prošly, postaral se Beust o to, že 21 nových členů do panské sněmovny korunou jmenováno bylo; mezi nimi kníže Hohenlohe, nejvyšší hofmistr, a jiní, kteří nejvyšší úřady u dvora

¹⁾ Srv. Die jüngsten Verhandlungen zwischen der österr. Regierung u. dem hl. Stuhle. Mainz. 1863.

²⁾ Srv. Archiv für kath. K.-Z. od Veringa sv. 19. str. 188 sqq. str. 322, sv. 26, str. 336.

³⁾ Archiv sv. 18. str. 422.

⁴⁾ Císařský list jest datován 12. října 1867 k arcibiskupu Rauscherovi, l. c. sv. 19, str. 188.

okolo osoby císařovy drželi, aby jejich hlasováním se zdálo, že tlumočí názory J. V. císaře a krále.

Nežli návrhy Herbstovy staly se zákonem, byl vydán státní základní zákon z 21. prosince 1867 „o všeobecných právech státních občanů v královstvích a zemích v říšské radě zastoupených.“ Proti tomuto zákonu, pokud ještě byl návrhem, podali biskupové již 27. listopadu 1867 v přípise k ministerstvu kultu své obavy a nesúčastnili se v panské komoře v rokování o něm ¹⁾. Ene 21. května 1868 dostaly návrhy Herbstovy, prošedše oběma komorami, císařské potvrzení jako tři zákony ²⁾. Dne 26. května podal papežský nuntius Falcinelli ohrazení proti těmto třem zákonům, v němž manželský zákon za porušení konkordátu, zneuctění svátosti manželství a urážku božských a církevních zákonů prohlašuje; o školním zákoně praví, že svědomí v nejtělejší věku hroznému zlu času, totiž náboženské netečnosti, odevzdává; o interkonfessionálním zákoně dí, že korunuje soustavu protikatolických opatření, poněvadž po právech církve v otázce reversův a hřbitovů nohama šlape a pohoršení znesvěcování neděle rozmnožuje. Papež Pius IX. ohrazoval se v allokuci z 22. června 1868 ³⁾ proti porušení konkordátu a prohlásil ona ustanovení jmenovaných tří zákonův a tak zvaných státních základních zákonů za neplatná a nezávazná, pokud se učení a právům katolické církve protíví. Společný pastýřský list a instrukce českých biskupů z 24. června 1868 byly zabaveny a všechny tři soudní stolice prohlásily jejich obsah za zločin rušení veřejného pokoje; ale proti osobám biskupů nebylo zavedeno trestní vyšetřování ⁴⁾. Však proti biskupu lineckému Františku Josefu Rudigierovi bylo pro jeho pastýřský list ze 7. září 1868 zavedeno trestní vyšetřování, jakoby se byl jím dopustil zločinu porušení pokoje; byl postaven před lineckou porotu, která ho za vinného prohlásila, a soud odsoudil jej „pro zločin pokusu rušiti veřejný pokoj“ ke 14ti dennímu žaláři; však císař odpustil hned biskupovi trest a všechny jeho právní následky ⁵⁾. Jako Rudigierovi

¹⁾ Archiv sv. 19. str. 457.

²⁾ Jsou v „Reichsgesetzblatt“ 1868. Č. 47—49; Archiv. sv. 20. str. 157, 162, 164.

³⁾ Archiv. sv. 20, str. 170.

⁴⁾ Všechna sem náležející akta jsou ve spise: „Der Episcopat in Böhmen und Österreichs Justiz. Regensb. 1869; srv. Archiv sv. 22. str. 161 sqq.

⁵⁾ Archiv sv. 22. str. 166 sqq.

(† 1884) vedlo se též mnohým duchovním, kteří práv církve hájili. Katolické časopisectvo bylo zabavováno a pokutováno, ale liberální mohlo náboženství a duchovenstvo bez trestu tupiti a hanobiti.

Otázka, mají-li biskupové duchovním dovoliti vstup do zemských, okresních a místních školních rad, byla od biskupů r. 1868 bedlivě uvažována a papežské stolici předložena; která na biskupech žádala dobrozdání a na jejich základě potom biskupům volnost ponechala, aby tento vstup dovolili nebo ne; při tom však jednomyslně si počínali a vliv církve na školu chránili. Však biskupové nepočínali si svorně; někteří dovoliti vstup, jiní jako linecký a svato-hyppolitský jej zakázali.

Též povstal spor o matriky, které ministr vnitra Giskra okružníkem z 25. září 1868 za pouhé státní knihy a jejich vedení duchovními za pouhý státní úkon prohlásil.¹⁾ Svato-hyppolitský biskup Josef Fessler dokázal dějepisně a právnicky církevní ráz těchto knih.²⁾ Pro zapisování občanských manželství a z nich zplozených dětí, nastaly mezi ordinariáty a vládou spory, v nichž biskupové jednomyslně si nepočínali.

Ministerstvo vystupovalo stále nepřátelsky proti církvi a duchovenstvu. Dne 24. května 1869 byl článek 14. konkordátu (mluvící o trestním stíhání a žalařování duchovních) zrušen,³⁾ a výnos ministra kultu ze 7. června 1869⁴⁾ obmezil disciplinární pravomocnost biskupů, kteříž opět a opět proti počínání vlády se ohrazovali. Změny ministerstev a revise ústavy neposkytovaly církvi žádných výhod. Ministr kultu Stremayr nařikal si hned na počátku svého úřadování v okružníku k místodržitelům z 8. července 1870⁵⁾ na „klerikální opposici“, která proti základním podmínkám monarchie, „císařským zákonům a světské moci stále bojuje.“ Nectně choval se Beust při obsazení Říma piemontskými vojsky. Biskupové a katolíci v Rakousku nežádali vojenského zakročení, ale přáli si, aby vláda cestou diplomatickou nelibost nad obsazením Říma králem Viktorem Emmanuelem vyslovila a všeho se varovala, čímž by ono násilí jaksi právně Rakouskem uznáno bylo. Tento

¹⁾ Archiv sv. 20. str. 329.

²⁾ Fessler: Stand der Frage wegen der pfarrlichen Tauf- Trauungs- und Sterbebücher in Österreich. Wien u. Gran. 1869.

³⁾ Archiv sv. 22. str. 159.

⁴⁾ l. c. str. 160.

⁵⁾ Archiv sv. 24. str. 268.

smysl měly adressy 400.000 katolíků, které do Vídně přišly. Beust prohlašoval ve svých orgánech, že všechno učinil, aby tuto těžkou ránu od papeže odvrátil, ale nikdo moudrý nemůže prý žádati na Rakousku, aby pro papeže válku podniklo. Ale tentýž Beust poslal tři měsíce před vpádem Piemontských do Říma 20. června 1870 depeši knížeti Metternichovi do Paříže, kde slovně píše: „Ten den, kdy Francouzové papežské státy opustí, musejí Italové s plným právem a za srozumění Rakouska a Francie do nich vtáhnouti. Nikdy nebudeme mítí Italů se srdcem a duší po naší straně, když jim jejich římský trn nevytáhneme.“ ¹⁾

Článek víry „o neomylnosti papežově“ použil Beust, aby konkordát formálně byl zrušen. Ministr kultu Stremayr měl o tom 25. července 1870 přednášku k J. V. císaři, který k tomu svolil, aby Beust depeši z 30. července 1870 v Římě vyjádřil, že císařská vláda konkordát za odstraněný pokládá. V přednášce ministra kultu a depeši Beustově uvádí se za hlavní důvod to, že prý „prohlášením neomylnosti papežské, kompaciscent (smlouvateľ) konkordátu, papež, jiným se stal.“ ²⁾

Ministr kultu Stremayr dal již r. 1871. mladým ministerním úředníkům Drem. Lehmayrerem o návrzích náboženských zákonů pracovati, které by mezeru konkordátu vyplnily. Vypracované předlohy byly předmětem mnohého a pilného rokování a uvažování v ministerstvech; též byly poslány z Vídně do Berlína do ministerstva kultu, odkudž si rakouská vláda pruských zákonů vyžádala. Též prý na žádost Stremayrovu podal o nich dobrozdání odpadlík od církve, mnichovský profesor Dr. Döllinger a protestant berlínský profesor Dr. Gneist. Dle časopisů žádal císař pro svou osobu dobrozdání vídeňského světícího biskupa Dr. Kutschkera; co neb mnoholi jeho dobrozdáním v předlohách změněno bylo, nelze říci. Že v poslední chvíli v předlohách změny učiněny byly, jest patrné z toho, že text předloh a motivní zpráva se vždy nesrovnávají.

Dne 21. ledna 1874. předložil ministr kultu Stremayr v komoře poslanecké uvedené návrhy počtem čtyři, a sice: 1. návrh zákona „k upravení vnějších právních poměrů katolické církve“, jehož první článek zněl, že „patent z 5. listopadu

¹⁾ Hist.-pol. Blätter. 1874. sv. 73. str. 772, kteréž o odhalení Latour-a de Moulin v knize „Autorité et liberté“ se opírají.

²⁾ Archiv sv. 24, str. 271 sqq.

1855 (t. j. konkordát) dle svého celého obsahu zrušen jest“; 2. návrh zákona „o vnějších právních poměrech klášterních společností“; 3. návrh zákona „o krytí potřeb katolické bohoslužby příspěvky z obročního jmění k náboženské matici“ a konečně 4. návrh zákona „o zákonitém uznání náboženských společností“. Dále byly slíbeny návrhy zákonů „o theologických fakultách“, „o vzdělání kandidátů duchovního stavu“ a „církvním patronátě“.

Zákony vyšly z porad poslanecké a panské komory ještě v zostřeném znění.

Dne 7. května 1874 obdržely císařské potvrzení zákony „o vnějších právních poměrech katolické církve“¹⁾ a „o příspěvcích k náboženské matici na ukrytí potřeb katolické bohoslužby“²⁾, a 20. května 1874 zákon „týkající se zákonitého uznání náboženských společností“³⁾. Zákon o vnějších právních poměrech klášterních společností.⁴⁾ nebyl císařem schválen, poněvadž byl by býval hrobem klášterů.

Proti těmto zákonům nezůstali biskupové nečinnými; pokud ještě byli předlohami, sešli se 12. března 1874 ve Vídni a podali proti nim své vyjádření z 20. března 1874⁵⁾, které kardinál Rauscher složil. Jiné kritiky těchto předloh vyšly v katolických časopisech a brožurách, z nichž jmenujeme výtečnou kritiku, kterou sepsali pražští universitní professoři Dr. Klement Borový a Dr. Bauer⁶⁾. Papež Pius IX. vyslovil se o návrzích listem daným k císaři, který pro veřejnost určen nebyl, a listem ze 7. března 1875⁷⁾, který biskupové, dostavivše se 12. března ke konferenci, ve Vídni našli. Biskupové prohlásili ve svém pamětním spise z 20. března 1874, že konkordát za zrušený nepokládají, a že požadavkům předlohy zákona „o vnějších právních poměrech katolické církve“ jenom potud se podrobí, pokud s konkordátem se shodují⁸⁾. Toto své usne-

¹⁾ Reichsgesetz-Blatt XVI. vom 13. Mai 1874, Nr. 50; Archiv sv. 32, str. 211. —

²⁾ R.-G.-Bl. XVI. vom 13. Mai 1874, Nr. 51; Archiv sv. 32, str. 222.

³⁾ R.-G.-Bl. XXI. vom 27. Mai 1874, Nr. 68; Archiv sv. 32, str. 227.

⁴⁾ Archiv sv. 35, str. 350 sqq.

⁵⁾ Archiv sv. 32, str. 175.

⁶⁾ Adressa a pamětní spis k J. císař. a král. apošt. Veličenství v příčině předloh zákonů náboženských podaný kat.-polit. jednotou pro království České. V Praze 1874.

⁷⁾ Archiv sv. 31, 472.

⁸⁾ Archiv sv. 32, str. 175.

sení oznamili biskupové skrze kardinály-arcibiskupy, kteří v jejich středu byli ¹⁾, 26. března 1874 papeži ²⁾, který k tomu 29. dubna 1874 svolil ³⁾.

Liberálové v říšské radě nebyli s rakouskými květnovými zákony ještě spokojeni a přáli si dalšího a to krutého boje proti katolické církvi. Kopp navrhoval zákon „o upravení konfessionálních poměrů“ (novým manželským zákonem), dále zákon „o vedení civilních [rejstříků]“ (místo matrik, které duchovní vedou), zákon proti zneužívání duchovní moci, dále zákony „o upravení státního vrchního dozoru nad náboženskými společnostmi,“ „o právních poměrech starokatolíkův,“ a „o předběžném vzdělání kandidátů duchovního stavu“ (26. ledna 1874). Fux žádal za vyhnání jesutů (15. dubna 1874) a Seidl za upravení školních poplatků. Kowalski navrhoval, aby kompetence (příslušnost) nejvyššího soudního dvoru ve správních a trestních duchovních věcech zvláštním zákonem upravena byla (12. března 1874). Sturm, zpravodaj konfessionálního výboru, vypracoval dle staršího vzoru Rechbauerova zákon, o povinném občanském manželství, za něj jmenovitě obecní výborové vídeňský a štýrsko-hradecký žádali. Ale tyto všechny návrhy zůstaly pouhými návrhy, poněvadž J. V. císař a král přání projevil, aby květnovými zákony r. 1874., církevní zákonodárství v Rakousku uzavřeno bylo a dále se nepokračovalo. Za této vůle J. V. snažily se vlády, aby provádějící květnové zákony, do zvláštních bojů s církví nepřišly. Ministerstvo Taaffeovo (od r. 1879) upravilo zákonem z 19. dubna 1885. kongruu duchovenstva způsobem snesitelným. Novella k školnímu zákonu z 2. května 1883 jest pokrokem k lepšímu.

V Uhersku ⁴⁾ platilo úplně od starodávna církevní právo též jakožto občanské právo katolíkův, a tvořilo část říšské ústavy. Za to těšil se král uherský rozsáhlým církevním výsadám, které papež Silvester II. králi Štěpánu Svatému propůjčil, a papež Klement XIII. císařovně Marii Terezii jakožto královně uherské znova přiznal. Konkordát platil též v Uhersku a byl na provinciálních sněmích v Ostřihomě r. 1858. a v Ko-

¹⁾ Byli to Fridrich Schwarzenberg z Prahy, Rauscher z Vídně a Maximilian Tarnóczy ze Solnohradu.

²⁾ Archiv sv. 32 str. 194.

³⁾ l. c. str. 196.

⁴⁾ Srv. moje „Dějiny katolické církve v Uhrách v 19. století“ v „Časopise kat. duchovenstva“ r. 1891. str. 157. 200, 267.

loži r. 1863. slavně uznán. Však uherští biskupové neodvolávaly se od let 1860tých na konkordát, ale jenom na církevní právo, nechtějíce v Uhersku vzbuditi agitaci proti konkordátu. Když uherská ústava působením Beustovým byla obnovena, a uherská zákonodárství z r. 1848. v platnost opět vstoupilo: bylo „placetum regium“ kr. rozhodnutím z 9. resp. ministeriálním výnosem z 10. srpna 1870 zase obnoveno, jako by k výsadám královským náleželo. Tento krok odůvodňoval ministr Eötvös tím, aby prý biskupové od Říma nebyli nuceni článek víry „o neomylnosti papežově“ prohlásiti. Proti tomu podal primas a arcibiskup ostráhomský Jan Simor, který r. 1874. kardinálem se stal, k císaři pamětní spis z 19. listopadu 1870¹⁾, a uherští biskupové prohlásili článek víry „o neomylnosti papežově“ věřícím bez ohledu na královské placetum. Uherský ministerský předseda hrabě Andrassy udělil za to 11. září 1871 biskupu bělohradskému Jekelfalusy-mu († 1874) v shromážděné ministerské radě „královskou důtku“, kterou biskup s ohrazením přijal. Ale proti primasovi neopovážilo se ministerstvo vystoupiti, když článek „o neomylnosti papežově“ prohlásil.

Od r. 1866. vyšla celá řada zákonů více nebo méně nepřátelských k církvi, jako zákony „o přestupu z jednoho vyznání ke druhému, o smíšených manželstvích a o vychování dítek z nich, o svěcení církevních slavností a rozvodu smíšených manželství (r. 1866.), a zákon o školách obecných (r. 1869). Roku 1868. přimlouval se poslanec Deak za zavedení povinného civilního manželství, a po něm opakuje se stále taková žádost na říšském sněmu, ovšem posud bez úspěchu.

Poněvadž protestanté dle zákonů z r. 1790. úplné samosprávě ve věcech církevních, školních a nadačních se těší, snaží se katolíci, jmenovitě od r. 1867., podobné samosprávy naproti státu dosíci. Organisační statut o tom byl sice od kongressu katolíků, jenž z jedné třetiny duchovních a dvou třetin světských členů se skládal, za předsednictvím primasovým 29. března 1871 přijat, ale věc nepokročila dál.

¹⁾ Roscovány: Rom. Pontifex T. VIII. p. 270.

²⁾ Acta o tom l. c. VIII. 295 sqq.

Hlava třetí.

Církevní ústava.

a) Dějiny papežů.

§ 576. Pius VII. (1800—1823), Lev XII. (1823—1829),
Pius VIII. (1829—1830.)

*Pius VII.*¹⁾ (1800—1823). Po smrti velikého trpitele Pia VI. stal se papežem kardinál Barnabáš hrabě Chiaramonti. Narodil se v Ceseně, 14. srpna 1742., otec slul Scipio a matka Johanna. Studoval ve šlechtické kolleji ravenenské, vstoupil, maje věku svého 16 let do benediktinského kláštera Santa Maria del Monte poblíž svého rodiště a dostal klášterní jméno: Řehoř. Byl mužem povahy mírné a nevšední učenosti. Byl po sobě professorem theologie v Parmě a v Římě a učil, byv za doktora theologie povýšen, církevnímu právu po šest let. Byl potom po sobě biskupem tivolským a imolským učiněn a 14. února r. 1785. za kardinála povýšen. Za papeže byl zvolen v Benátkách 14. března 1800 a nazval se Piem VII. Jeho dlouholetý boj s císařem Napoleonem I. za svobodu církve a papežství skončil se pro něho vítězně. Ze svého francouzského zajetí navrátil se do Říma za velikého jásotu obyvatelstva

¹⁾ Artaud. Hist. du Pape Pie VII. Paris 1826; po německu Wien 1838 — Pistolesi: Vita del sommo Pontifice Pio VII. Roma. 1824 sqq. 4 T. — Giuci: Storia di Pio VII. Rom. 1864. — Wisemann: Erinnerungen an die letzten vier Päpste. Deutsch. Schaffh. 1858; Köln. 1858. — Gams: Die Geschichte der Kirche Christi im 19. Jahrh. Innsbr. 1853. I., str. 48. sqq. — Gröne: Die Papstgeschichte II. 470.

24. května 1814. Bullou „Sollicitudo omnium Ecclesiarum“ ze 7. srpna 1814 obnovil zrušený řád jezuitský, a upravil zvláštními smlouvami s vládami církevní věci ve Francii, Neapolsku, Sardinii, Bavorsku a Prusku; vystoupil proti karbonářům a jiným tajným společnostem a zatratil je a prokázal pohostinství Laetitii, matce císaře Napoleona I., a více členům jeho rodu. V Římě navštívili jej r. 1819. císař rakouský František I. a r. 1822. pruský král Fridrich Vilém III. Za něho mělo Rusko, Prusko, Nizozemí, Hannoversko a Württembersko nejprve stálá vyslanectva v Římě. Jako papež zůstal řeholníkem a byl nepřitelem nepotismu. Zemřel 21. srpna 1823 maje věku svého 81 rok, a papežovav 23 roky 5 měsíců a 6 dní.

*Lev XII.*¹⁾ (1823—1829). Dne 28. září 1823 byl od 29 kardinálů za papeže zvolen kardinál Hannibal hrabě della Genga který se nazval Lvem XII. Byl šestý syn z 10 dětí hraběte Hilaria Gengy, a matky Marie Aloisie, narodil se 22. srpna 1760 na zámku della Genga ve Spoletsku. Nabyl svého vzdělání v Osimě a potom v Římě. Byl 4. června 1783 na kněžství posvěcen, stal se 1793. arcibiskupem tyrským in part. a nuntiem v Kolíně nad Rýmem, ale usadil se v Augsburku, poněvadž Kolín od Francouzů byl obsazen. Před Francouzi prchaje, odebral se do Drážďan, pak do Vídně a konečně do Italie. Roku 1805. byl mimořádným papežským vyslancem při říšském sněmě v Řezně, dlel potom v Mnichově a byl r. 1808. do Paříže poslán. Navrátil se do Říma, žil mnoho let v opatství Monticelli, které jako kommandu držel. Papež Pius VII. učinil jej 8. března 1816 kardinálem a biskupem v Sinigaglii a r. 1820. kardinálem vikářem.

Lev XII. upadl brzo po své korunovaci (5. října 1823) do těžké nemoci, z které v lednu 1824 se pozdravil a potom pevně vlády se ujal. Ve svém intronisačním okružníku z 3. května 1824 napomínal otcovsky biskupy a varoval před sektou filosofů, kteří pod pláštikem lidskosti a svobodomyslnosti národy svádějí, před netečníky ve víře, kteříž honosíce se snášenlivostí ve víře, víru podkopávají, a před protestantskými biblickými společnostmi, které Písmo sv. v zpitvořeném překladě ve všech řečech rozšiřovaly. Poněvadž r. 1800. milostivé léto pro válečné časy slaveno býti nemohlo, oznámil je papež bullou

¹⁾ Artaud: Hist. du Pape Léon XII. Paris 1843, po německu Schaffh. 1844. — Gams II. 408. sqq. — Gröne II 481.

z 27. května 1824 na rok 1825. Do Říma přibylo nesmírné množství poutníkův, jenom hospitál arcibratrstva Boží Trojice přijal jich 98.595. O vánocích 1825 rozšířil papež odpustky milostivého léta na veškeren katolický svět. Dne 13. března 1826 vydal papež bullu proti svobodným zednářům, karbonářům a jiným tajným společnostem a obnovil klatbu na ně.

V církevním státě přivedl papež finance do dobrého stavu, zmenšil daně, zlepšil novým zákoníkem soudnictví a opravil se zvláštní horlivostí vyučování. Řím a Bologna dostaly university první třídy, kde bylo po 38 učitelských stolicích, Ferrara, Perugia, Kamerino a Macerata university druhé třídy, kde bylo po 17 stolicích učitelských; pro dozor nad vyučováním zřídil zvláštní studijní kongregaci z kardinálův a prelátů. Vyučování v římské kolleji odevzdal opět jesuitům. Upravil římské fary, ztenčiv jejich počet ze 71 na 43. Proti loupežnictví vystoupil s veškerou statností. Dne 6. března 1824 učinil konkordát s Hannoverskem, upravil bullou „Ad Dominici gregis custodiam“ z 11. dubna 1827 církevní věci v Badensku, Württembersku, Nassově a Hessách, a spojil několik rozkolnických biskupův asijských s církví. Jeho prvním státním sekretářem byl 80ti letý kardinál děkan Somaglia, po němž následoval v této důstojnosti v červnu 1828 obratný kardinál Tomáš Bernetti. Lev XII. zemřel po krátké nemoci 10. února 1829.

Pius VIII. (1829—1830)¹⁾. Po Lvu XII. stal se papežem František Xav. Castiglioni 31. března 1829 jako Pius VIII. Narodil se 20. listopadu 1761 v malém městě Cingoli v Ankonské marce ze šlechtických rodičů, studoval v Římě a stal se professorem theologie a církevního práva při římské universitě. Roku 1800. učinil jej Pius VII. biskupem v Montaltě v církevním státě a užíval často jeho rady jakožto výtečného kanonisty. Když Pius VII. z vyhnanství se navrátil, učinil jej 8. března 1816 kardinálem a brzo potom velikým poenitentiářem a biskupem frascatským (r. 1821.).

Pius VIII. učinil kardinála Albani-ho, který rakousky smýšlel, státním sekretářem, a vystoupil ve svém okružníku z 24. května 1829 proti náboženské netečnosti, svobodnému zednářství a protestantským biblickým společnostem. V církevním státě staral se o práci chudým. V Konstantinopoli ujal

¹⁾ Artaud: Hist. du Pape Pie VIII. Paris 1844. — Gams II. 488 sqq. — Gerane II. 485.

se utlačovaných katolických Armenův, a dovedl toho, že jim odňaté statky navraceny, a primatiální sídlo v Konstantinopoli zřízeno bylo. Ve věcech smíšených manželství hájil pevně církevních zásad a přimlouval se u brasílského císaře Doma Pedra za zrušení otroctví a obchodu s otroky. Dožil se emancipace katolíků v Anglii a dobytí Alžíru Franconzi. Zemřel 30. listopadu 1830 tak chudým, že ani svému starému služebníkovi pense dáti nemohl.

§ 577. Řehoř XVI. (1831—1846).

Řehoř XVI.¹⁾ Dne 2. února 1831 byl papežem zvolen kardinál Bartoloměj Albert Capellari, který se nazval Řehořem XVI. Narodil se 28. září 1765 v městečku Belluně, které benátské republice náleželo, z váženého sice, ale ne bohatého rodu Capellarů. Vstoupil, maje 18 let svého věku, do kamaldulského kláštera sv. Michala di Murano u Benátek, kde řeholní jméno Maurus obdržel, a byl r. 1787. na kněžství posvěcen. Roku 1795. byl povolán do Říma a vyučoval tam pro své bohaté vědomosti v klášteře svého řádu až do r. 1807. theologii a církevnímu právu. Roku 1799. vydal výtečné dílo „Il trionfo della santa Sede e della chiesa“ (Roma 1799), kde monarchické zřízení církve a neomylnost papežů z Písma a podání dokazuje. Roku 1800. jmenoval jej Pius VII. členem akademie, kterou založil; r. 1805. stal se Maurus opatem v klášteře sv. Řehoře v Římě a sv. Michala v Benátkách, r. 1815. konsultorem několika kongregací, r. 1818. generálním prokurátorem svého řádu, r. 1823. generálem řádu a 13. března 1829 kardinálem. Hned po jeho povýšení za kardinála učinil jej Lev XII. prefektem propagandy a radíval se s ním ve všech důležitých věcech.

Řehoř XVI. začal v těžkých časech papežovati; ještě u večer jeho korunovačního dne 6. února 1831 přišly do Říma zprávy o vzpouře v provinciích. Papež obrátil se 19. února za pomoc k Rakousku, které vzpouru r. 1831. a podruhé r. 1832. vojensky potlačilo. Francouzský král Ludvík Filip ohrazoval

¹⁾ Wagner: Leben und Pontificat des Papstes Gregor XVI. Sulzb. 1846. Gams II. 495. — Gröne II. 487.

²⁾ Po německu vyšlo pod názvem: „Der Triumph des hl. Stuhles und der Kirche.“ Augsb. 1833. 2 Th.

se proti vtrhnutí Rakouska do církevního státu, boje se jeho převahy v Itálii. Cizí mocnosti míchaly se do vnitřních věcí církevního státu¹⁾ a podaly (Anglie, Rakousko, Prusko, Rusko a Sardinie) papežské vládě pamětní spis z 31. května 1831, kde nejrozsáhlejších a podivných oprav ve správě církevního státu žádaly, neznajíce jako cizinci vlastních jeho potřeb. Kardinál státní sekretář Bernetti hájil ve své odpovědi práv apoštolské Stolicе. Papež učinil po vůli mocností, co se svým postavením srovnati mohl. V čelo čtyř legac postavil laiky, prohlásil 12. července 1831 všeobecnou amnestii, z níž jenom 38 náčelníků povstalců vyňal, a provedl to, že Rakušané z jeho území odtáhli. Dne 5. a 8. června, 5. října a 21. listopadu 1831 byly prohlášeny edikty o zřízení obecním, obchodních komorách a správě soudnictví a financí, kterými skutečné opravy se zaváděly. Když však r. 1832. revoluce znova vypukla, obnovilo Rakousko pořádek, ale Francie ze žárlivosti na ně obsadila 22. února 1832 Ankonu, proti čemuž Bernetti ohrazení podal. Francouzské vojsko zůstalo v Ankoně 6 let až do r. 1838., kdy Rakušané legace opustili. Poněvadž Bernetti-mu kníže Metternich nepřál a podobně Francie, složil v lednu 1836 státní sekretariát, který převzal Ludvík Lambruschini, kardinál a výtečný státník.

Mezi tím upravil papež finance a soudnictví, zlepšil zemědělství, zavedl nový občanský zákoník z 10. listopadu 1834, a prováděl přísně spravedlnost, nešetřil nijak duchovních, z nichž na př. 4. října 1843 piemontského kněze Dominika Aba v Andělském hradě odpraviti dal. Řehořova vláda byla proti liberálům přísná, poněvadž byli revolucionáři a všech ústupků jeho k revoluci zneužívali.

Řehoř XVI. jako hlava církve zatratil ve svém okružníku z 15. srpna 1832 bludy svého věku a lichou osvětu, zavrhl okružníkem z 25. července 1834 spisy duchaplného abbé de la Mennais, brevy z 26. září 1835 a 7. ledna 1836 filosofické knihy Hermesovy, a brzo potom učení abbé Bautaina, zatratil falešnou praxi v Německu při smíšených manželstvích, a zakázal

¹⁾ Listiny a literatura o světském panství papežův jest ap. Roskovány: Rom. Pontif. V. 229 sqq. Hergenröther: Der Kirchenstaat seit der franz. Revolution. Freib. 1860. — Rozprava Döllingerova: Der Kirchenstaat von 1814—61 v jeho knize: „Kirche und Kirchen.“ München 1861, jest nesmírně strannická, jsouc založena na strannických zprávách vyslaneckých a spisech nepřátel církve. —

3. prosince 1839 přísně obchod s otroky. Napomínal polské a belgické biskupy, aby do věcí politických se nemíchali, zřídil čtrnáct nová biskupství a apoštolské vikariáty, mezi těmito posledními též gibraltarský (1839), a jmenoval výtečné muže kardinály, mezi nimi r. 1832. Josefa Mezzofanti-ho, výtečného znalce přemnohých jazyků, který též plyně česky mluvil¹⁾ († 1849) a dějepisce a badatele starožitností Angela Mai-e († 1854). V Římě pracoval o dostavení chrámu sv. Pavla, k čemu mimo hojné dary od katolíků též malachit od ruského císaře Mikuláše a krásné sloupy alabastrové od egyptského místokrále Mehemeda Aliho obdržel. Byl přítelem věd a umění zřídil r. 1837. etruské a za dvě léta potom egyptské museum, opravoval staré malby, a dal obrazárnu vatikánskou v krásný pořádek uvést. On učinil smlouvy s neapolským králem Ferdinandem II. (1834), s králem sardinským Karlem Albertem (1836 a 1841) a s vládou kantonu Svatohavelského. Statně ujal se utlačovaných katolíků v Rusku a prohlásil v konsistoři 22. července 1842 znamenitou deklaraci, v níž veškerému světu na útrapy, kterými církev v Rusku svírána jest, s velikou bolestí nařikal a je vyličoval. Cár Mikuláš byl touto pravdou sice raněn, ale přece nezměnil osudu katolíků. Když cár v prosinci 1845 do Říma přišel a papeže navštívil, slyšel z úst sv. Otce znova všechny stesky na ukrutné nakládání s katolíky, a vyšel z komnat papežových všecken zdrcený a s hlavou svěšenou.

Papež zemřel 1. června 1846 po krátké nemoci tichou smrtí. Po veškeren svůj život byl kamaldulským mnichem. Za jeho vlády nebyl snad nikdo pro politické zločiny smrtí potrestán.

§ 578. *Pius IX.* (1846—1878). ²⁾.

Pius IX. (1846—1878). Dne 14. června 1846 vstoupilo 50 kardinálů ve Quirinalu do konklave k volbě nového papeže.

¹⁾ Češtině přiučil se v Bologni od rakouských vojáků, kteří do francouzského zajetí upadli. Palacký seznámil se s ním v Římě, a poslal mu potom Jungmannovu „Historii literatury“ „Královský rukopis“ a jiné ještě české spisy. Potom zasýlali mu čeští spisovatelé svá díla, která s vděkem přijímal.

²⁾ Acta Pii IX. Romae 1854 sqq. 3 T. — Riancey: Recueil des actes de Pie IX. Paris 1853 seq. — Margotti: Die Siege der Kirche im ersten

Volba kolísala se chvíli mezi kardinálem Lambruschinim a kardinálem Janem Marií Mastai-em Ferretti-m, kterýž poslední 16. června zvolen byl a Piem IX. se nazval. Nový papež narodil se 13. května 1892 v Sinigaglii, měl za otce hraběte Jeronyma a za matku Kateřinu, rozenou hraběnkou Solazzi, chodil nejprve do kolleje piaristů ve Volterře, dostal r. 1808. padoucí nemoc, ale biskup volterrský udělil mu přece tonsuru, potom odebral se na studie do Říma a bydlil u svého strýce Paulina Mastai-e, kanovníka u sv. Petra, s nímž r. 1810. pro zmatky v Římě do Sinigaglie se odebral. Pro svůj šlechtický původ byl r. 1815. vyzván, aby do papežské šlechtické gardy vstoupil; hlásil se sice u jejího velitele knížete Barberini-ho, který však jej pro jeho tělesnou slabost a to k jeho veliké radosti nepřijal. Z toho vznikla pověst, že Pius IX. byl vojákem. Po návratu Pia VII. r. 1814. do Říma vrátil se tam Mastai Ferretti byl 18. prosince 1818 s dispensí pro padoucí nemoc na podjáhna, 6. května 1819 na jahna, a na bílou sobotu 10. dubna 1819 na kněžství posvěcen, však pod tou výminkou, že mši sv. vždycky za assistance sloužiti bude a měl svou první mši sv. na hod Boží velikonoční. Ale od r. 1818. přestaly u něho záchvaty padoucnice. Roku 1823. účastnil se papežského vyslanectví do Chili, v jehož čele stál Jan Muzio, arcibiskup filippský in part.; kanovník Mastai Ferretti byl jeho auditorem. Když se vyslanectvo v červenci r. 1825. do Říma navrátilo a s ním Mastai Ferretti, učinil jej papež Lev XII. správcem velikého hospice sv. Michala v Římě, a potom 21. května 1827 arcibiskupem spoletským; na biskupství byl posvěcen 3. června 1827 od kardinála Castiglioni-ho. Řehoř XVI. přeložil ho 17. prosince 1832 na bohatší biskupství do Imoly a povýšil 14. prosince 1840 za kardinála při chrámě sv. mučenníků Petra a Marcellina. Jako arcibiskup spoletský ukryl

Jahrzent des Pontifikats Pius IX. Aus dem Ital. von P. Pius Gams. Innsbruck 1857, 1860. — Marocco: Pio IX. Torino. 1861—1864. — La Veuillot: Pius IX. Ein kathol. Charakterbild. Aus dem franz. Wien. 1865. Pius IX. als Papst und König nach Acten seines Pontificates. Wien 1865. — Rütjes Leben, Wirken und Leiden Sr. Heiligkeit. Oberhausen 1868 ff. — Hülskamp. Papst Pius IX. in seinem Leben und Wirken. Münster. 1870. — Wappmannsperger: Leben und Wirken des Papstes Pius IX. Regensb. 1879. — Gams: Pontificat Pius IX. (Supplementband). Innsbruck. 1860. — Gröne II. 493. — Jan rytíř Vladyka z Marianova: Doby ze života sv. Otce Pia IX. V Jindř. Hradci.

ve svém sídle Ludvíka Napoleona, pozdějšího císaře francouzského Napoleona III., který se r. 1831. vzpoury proti panství papežskému účastnil, a vymohl mu osobním slyšením u papeže Řehoře XVI., že mohl svobodně odejít.

Mastai Ferretti přijal jako papež ke cti Pia VII., který též biskupem imolským byl, jméno Pia IX. Pius IX. učinil místo nenáviděného Lambruschini-ho státním sekretářem kardinála Pasquala Gizzi-ho, bývalého nuntia ve Švýcarsku a v Belgii, a udělil hned 17. července rozsáhlou amnestii všem politickým zločincům, s kterou však mnozí znalci stavu se nesrovnávali. Nastalo všeobecné jasání a zvelebování papeže. Papež pečoval o blaho nižších tříd, dal přístup laikům k vyšším státním úřadům a tisku větší svobodu, a prohlásil 19. dubna 1847, že svolá sbor zástupců národa, aby se s nimi o potřebách země radil. Ale všech ústupků papežových zneužívali revolucionáři, kteří jenom povstání chtěli; jitření v zemi rostlo, revoluční kluby se množily, jmenovitě v Římě, kde ohniskem revoluce byl klub „Circolo Romano,“ jež řídil Ciceruacchio (Angelo-Brunetti). Rakusané obsadili 17. července 1847 Ferraru, proti čemuž se apoštolský legát Ciachi ohrazoval, a časopisectvo a lid volali po válce proti Rakousku. Dne 15. listopadu sestoupila se za velikého jásotu Římanů slíbená „consulta,“ státní to rada s předsedou a místopředsedou, kteří byli kardinálové, a s 24 radami zvolenými od provincií. Ale ke konci r. 1847. ukazovaly se na rozličných místech Italie vzpoury. Revoluce v Palermě a v Paříži r. 1848. působila jako zápalka. Lid obklopil Quirinal a žádal ústavy. Pius vyplnil tuto žádost, a dal zemi ústavu ze 14. března 1848.

Ale již 13. března vypukla revoluce ve Vídni; Lombardsko povstalo proti Rakousku, v Římě nastaly bouře proti rakouskému vyslanectví a proti jesuitům. Pius IX., nemoha jesuitů proti revolucionářům chrániti, radil jim, aby Řím opustili (30. března). Papeže nutili, aby Rakousku válku vypověděl, a když to allokucí z 29. dubna odepřel, pokládali jej demagogové za zrádce vlasti a vnutili mu ministerstvo hraběte Terenzia Mamiani-ho (4. května). Dne 5. června dal papež kardinálem Altieri-m otevřítí římský parlament, který však ničím nebyl; vláda byla vlastně v rukou klubu „Circolo popolare,“ jehož vůli prováděl ministr Mamiani a ne vůli svého pána, papeže.

Však generál rakouských vojsk hrabě Radecký porazil 25. července 1848 sardinského krále Karla Alberta u Custozzy,

čímž vzpoura lombardská vzala za své. V římském parlamentě utvořila se silná opposice konservativní proti Mamiani-mu, kterého všichni dobře smýšlející nenáviděli. Papež propustiv ministerstvo Mamiani-ovo, postavil v čelo vlády ministra hraběte Pellegrina Rossi-ho, bývalého francouzského vyslance, který po pádu krále Fillipa Ludvíka v Římě jako soukromník žil. Rossi snažil se statnou rukou skrotiti revolucionáře, ale byl od jednoho zákeřníka 15. listopadu zabit, když vystoupiv z vozu, po schodech paláce „Cancellarie“ nahoru kráčel, aby parlament zahájil ¹⁾. Lid a deputovaní chovali se při této vraždě nečinně; deputovaní rokovali, jako by se nebylo nic stalo. Původcové hanebného skutku způsobili slavný průvod městem a velebili vraha jako druhého Bruta. Druhého dne táhli buřiči před Quirinal, žádali nového demokratického ministerstva, oblehli papeže, postavili proti němu děla, a zastřelili preláta Palmu, znamenitého dějepisce, kterýž u okna se objevil. Papež, chtěje krveproliti zameziti, povolil buřičům. Vlády uchopil se nyní „národní spolek“, v jehož čele stál Sterbini; Švýcaři byli odzbrojeni, národní obrana stala se stráží papežovou, jejím zajatcem stal se papež.

Za tohoto stavu věcí rozhodl se papež k útěku, o jehož provedení s francouzským vyslancem vévodou z Harcourtu a bavorským vyslancem hrabětem Karlem Spaurem se smluvil. V odděvu jednoduchého kněze vstoupil papež do připraveného kočáru, dostal se šťastně skrze zástupy, Quirinal obkličující, jel postrannými ulicemi ke kostelu sv. Petra a Marcellina, kdež ho s jiným vozem hrabě Karel Spaur očekával. Šťastně projeli branou San Giovanni, dostali se postrannými cestami do Kastela Gandolfa a pak přes neapolské hranice do pevnosti Gaety. Neapolský král Ferdinand II. navštívil s rodinou papeže v Gaetě, a prosil ho, aby v jeho paláci se ubytoval. Tam zůstal papež v dobrovolném vyhnanství skoro 17 měsíců od 25. listopadu 1848. až do dubna 1850. Veškeré křesťanstvo mělo se vznešeným trpitelem nejvroucnější účastenství.

V Římě panoval největší zmatek, strana radikální dostala vrch a chtěla míti republiku. Revoluční ministerstvo vedlo prozatím vládu a poslalo deputované do Gaety se žádostí, aby se papež do Říma navrátil. Dne 11. prosince 1848 byla ustano-

¹⁾ Hurter: Gesch. des am Grafen Peregrin Rossi verübten Meuchelmordes. Innsb. 1858.

vena prozatimní státní junta a 29. prosince svoláno ustavodárné shromáždění, které z 200 poslanců veškerého státu skládali a 5. února 1849 sejítí se mělo; při volbách provozovali republikáni hrůzovládu. Již 9. února 1849 prohlásilo ustavověrné shromáždění republiku a panství papežovo za vyhaslé. Po exekutivním výboru, který tvořili Armelini, Salicetti a Montechi, vstoupili 21. března v čelo vlády Josef Mazzini, Aurelius Saffi a Armellini. Již dne 18. února vyšel zákon, který všechny církevní statky za statky státní prohlásil a zabaviti kázal. V Římě panoval veliký nepořádek a zmatk. Porážka krále sardinského Karla Alberta u Novary dne 23. března 1840, kterouž inu způsobil výtečný vojevůdce rakouský, hrabě Radecký, byla osudným znamením a spolu pádem římských revolucionářů.

Dne 17. prosince 1848 vydal papež ohrazení proti všem úkonům prozatimné vlády, a 18. února 1849 žádal kardinál státní sekretář na velmocích za vojenské zakročení. Francouzská republika, jsouc na Rakousko žárliva, vyslala proti římské republice značné vojsko, v jehož čele stál generál Oudinot. Oudinot obsadil 26. dubna 1849 Civita vecchii, vtrhl 2. července do Říma, odkudž Garibaldi, velitel povstalců, s 5000 muži tu noc před tím odtáhl, a učinil tak konec vládě revolucionářů. Mazzini a jeho druhové uprchli s naloupenými poklady do Londýna. Rakušané obsadili legace. Papežem vyslaní kommissaři, kardinálové della Genga, Vomicelli a Altieri, spravovali pod francouzskou ochranou město Řím a církevní státy. Dne 12. září slíbil papež z Gaety opravy ve financích a správě země, a 18. září udělil rozsáhlou amnestii. Však teprv 12. dubna 1850 navrátil se za jásotu občanstva do svého města a postavil v čelo ministerstva kardinála státního sekretáře Jakuba Antonelliho († 6. listopadu 1876). Papež odevzdal veřejné vyučování jesuitům a pracoval o zvelebení svých států, jmenovitě o zlepšení financí; státní schodek, který při pádu republiky Mazzini-ovy 2 a půl milionu skudů dělal, menšil se stále a zmizel r. 1888. nadobro.

Ohniskem všech piklův a rejdů proti legitimním vládám v Itálii byla Sardinie, kde král Viktor Emanuel II. po hanebné porážce svého otce Karla Alberta u Novary panoval. Nenávisť proti Rakousku hlásala se všude; v Parmě byl vévoda Karel III. 26. března 1854 na veřejné ulici zavražděn. V Sardinii panovalo proti církvi veškeré násilí; staré konkordáty byly ru-

šený, desátek odstraněn, kláštery vyzdvihovány a církevní jmění zabavováno. Nadarmo ohrazovali se proti tomu biskupové. Když papež svými allokucemi proti tomu r. 1850., 1852. a 1853. nic neprospěl, vydal v lednu 1855 obšírný státní spis, v němž všechny křivdy na církvi spáchané vypočítal. Sardinie pomýšlela na pomstu. Ministr Camillo Cavour, účastniv se krimské války proti Rusku, naklonil si západní mocnosti, přivedl na pařížském kongresu r. 1856. k řeči „italskou otázku“ a pronesl proti papežské vládě nejprudší obžaloby. Nestranný a obšírný pamětní spis francouzského vyslance, hraběte Raynevala ze 14. května 1856 s listinnými doklady ve prospěch papežské vlády ¹⁾ zůstal nepovšimnutým. Příbytky sardinských diplomatův, konsulův a jednatelů staly se ohnisky a skrýšemi všech nespokojených. Bomby Orsini-ovy (14. ledna 1858) pohuly Napoleona III., aby své sliby revolucionářům učiněné splnil. V červenci 1858 smluvil se hrabě Cavour s ním v tajné rozmluvě v Plombièresu o válku proti Rakousku a zvětšení Sardinska. V městech italských hemžilo se hned plno revolučních agentův, a při obyčejném novoročním přání diplomatů 1859 vyslovil císař Napoleon III. k rakouskému vyslanci své nepřátelské smýšlení proti Rakousku a své zámysly s Itálií.

Vypukla válka mezi Rakouskem a Sardinii, které Napoleon osobně s velikou válečnou mocí ku pomoci přispěl. Nežli Rakušané sardinské hranice (29. dubna 1859) překročili, vypukla revoluce v Toskaně (27. dubna). Dne 4. června byli Rakušané u Magenty poraženi, a Napoleon vtáhl 8. června do Milána. Když Rakušané z Bologně odtáhli, povstalo 12. června toto město a prohlásilo diktaturu Viktora Emmanuele. Podobně stalo se v Ravenně, Ferrare, Forli, Perugii (14. června), Ankoně (18. června) a v jiných městech. Pius IX. ohlašoval okružníkem z 18. a allokucí z 20. června, že Napoleon úplně jej ujistil, že církevní stát zachován bude, ale že jeho spojenec veškeré mezinárodní právo hanebným způsobem ničí, a vydal klatbu na uchvatitele. Papežské vojsko podrobilo 20. června Perugii, brzo potom poddala se Ankona. Dne 24. června byli Rakušané poraženi u Solferina a učinili 11. července předběžný mír ve Villafrance a konečný 10. listopadu 1859 v Curichu,

¹⁾ Jest v díle J. F. Maguire, člena anglického parlamentu: Rom und seine Beherrscher, seine Staatseinrichtungen und öffentlichen Anstalten. Aus dem Engl. Cöln. 1861. str. 527—550.

v němž Lombardsko postoupili Napoleonovi, kterýž je Sardinii za Savojsko a Nizzu odevzdal. Napoleon chtěl sice, aby všechny italské státy „spolek“ tvořily, v jehož čele by papež stál; ale bylo to pouze na oko a na oklamání katolíků.

Po bitvě u Solferina obmezila se vzpoura v papežském státě na provincie Ferraru, Ravennu, Bologni a Forli, v nichž piemontský mimořádný kommissař d' Azeglio od 11. července nejvyšší vládní moc vykonával. Dne 1. září prohlásilo národní shromáždění těchto zbouřených provincií sesazení papežovo a své přivtělení k Sardinii. Sardinský vyslanec choval se v Římě tak, že papež jemu listy pověřovací 1. října vrátil a veškeré diplomatické obcování se Sardinii přerušil. Dne 21. ledna 1860 prohlásila vláda Emilie, pod kterýmž názvem Parma, Modena a papežské legace v jeden spolek se spojily, sardinský ústavní statut a volební zákon za platný pro zemi. Papežské legace prohlásily se 11. a 12. března 1860 všeobecným hlasováním pod nátlakem Piemontska a revolucionářů pro přivtělení k říši Viktora Emmanuele. Papež napomínal Viktora Emmanuele listem od 14. března 1860, aby této loupeže se nedopouštěl, ale král prohlásil se 18. března za pána Romagně, a sardinské vojsko vtrhlo 28. března do Bologně. Papež vydal 26. března klatbu na všechny původce a účastníky převratův a bouří v církevním státě. Napoleon poznáváje, že klatba také jeho se týká, zakázal 1. dubna uveřejňovati papežské listiny bez jeho svolení.

Týž rok 1860. vpadl Garibaldi na ostrov Sicílii, pobouřil jej proti řádnému králi Františkovi II., a prohlásil tam, že celého papežského státu třeba proti vůli císaře Napoleona III. dobude. Papež ve svých úzkostech chtěl si sám pomoci a zřídil si řádné vojsko z dobrovolníků z katolických zemí, jmenovitě z Francie, Belgie, Irska a též z Rakouska, v jehož čelo postavil zkušeného francouzského generála Lamoriciéra. Toto mladé vojsko zahualo dobrodruhy, kteří 19. května 1860 do papežského území vpadli, a potlačilo povstání v Římě bez francouzské pomoci.

Viktor Emmanuel, boje se, aby Garibaldi do papežských států nevpadl a Říma proti vůli Napoleonově nedobyl, smluvil se ke konci srpna s Napoleonem, aby mohl Marky a Umbrii pro sebe opanovati, ale šetře papežského panství nad městem Římem a patrimoniem sv. Petra. Již 2. září byly dva sardinské vojenské sbory u hranic papežského státu postaveny, a po

několika dnech vypuklo zosnované povstání v Pesaře, Montefeltře, Sinigaglii a Urbině, kde hned prozatimní vlády ustanoveny byly, které za pomoc krále Viktora Emmanuele žádaly. Dne 11. září vtrhlo sardinské vojsko do papežského území, porazilo papežské vojsko 14. září u Perugia a zničilo je potom 18. u Castelfidarda, kde statný francouzský generál Pimodan v bitvě padl. Lamoricière vrhl se zbytky vojska do Ankony, kterou po desítidenním obléhání 29. září vzdáti musil. Tak stal se Viktor Emmanuel pánem Marek a Umbrie. Papežský stát byl sardinskou loupeží z 814 čtver. mil země a 3 millionů obyvatelů skoro na čtvrtinu, totiž na 214 čtver. mil se 700.000 obyvateli zmenšen, a musil nésti státní dluh též uloupených provincií. Toliko hojný svatopetrský halíř činil církevní a světskou vládu papežovu možnou.

Garibaldi vpadl ze Sicilie na pevninu neapolskou, král Viktor Emmanuel postavil se sám v čelo vojska, vjel po boku Garibaldiho do hlavního města Neapole a prohlásil toto království za část své říše. Král neapolský František II. hájil sebe a své koruny naposled v Gaetě, ale jsa ode všech opuštěn a nemaje odnikud naděje na válečnou pomoc, odebral se do Říma. Viktor Emmanuel přijal 17. března 1861 název „italského krále“, a italský sněm prohlásil 29. března 1861 Řím za hlavní město Itálie.

Po tolika porušení mezinárodního práva odvolal Napoleon III., alespoň na oko, v září 1860 svého vyslance z Turina, ale po smrti Cavourově († 6. června 1861) obnovil zase diplomatické obcování s Viktorem Emmanuelem, uznal italské království a vymínil si jenom, že svých vojáků v Římě ponechá, pokud papež a „Itálie“ se nesmíří, a papež ohrožován bude.

Pikle turinského dvora a jeho ministrů, Ricasoliho a Ratazziho, proti církevnímu státu trvaly dále. Když Garibaldi v čele dobrovolníků z jihu proti Římu vytáhl, rozprášíl dobrodruhy na výšinách u Aspromonte dle vůle Napoleonovy italský generál Pallavicini (25. srpna 1862). Dne 15. září 1864 byla mezi Napoleonem a Itálií bez vědomí papežova učiněna smlouva, že sídlo vlády z Turina do Florencie přeloženo bude, a že císař své voje za dvě léta z Říma nazpět domů povolá; za to slíbil král Viktor Emmanuel, že sám na papežský stát útoku činiti nebude, také nedovolí, aby to někdo jiný činil, a nic proti zařízení samostatného papežského vojska míti nebude. Francouzské voje opustily koncem prosince papežské státy,

k jejichž ochraně zřídil si papež vojsko 10.000 mužů. Král Viktor Emmanuel poslal r. 1865. Vegezzi-ho a r. 1866. Tonella do Říma s návrhy na jakýsi modus vivendi; ovšem nemohl papež těchto návrhů přijati.

Neštěstím pro papežský stát byla r. 1866. rakousko-pruská válka. Itálie shodla se s Pruskem o válku proti Rakousku. Voje italské byly sice na hlavu u Custozzy od arcivévody Albrechta, výtečného válečníka, (24. června 1866) poraženy, a italské loďstvo na moři u Visu od admirála Tegetthofa zničeno; avšak u Králové Hradce dobyli Prusové 3. července 1866 rozhodného vítězství, kteréž Rakousko přinutilo, že Benátsko Napoleonovi III. odstoupilo. Rakousko učinilo s Pruskem mír ve Vídni 3. října 1866, po němž Napoleon Benátky Itálii daroval.

Italská vláda stále doufala, že obyvatelstvo církevního státu se vzbouří, nebo papežské vojsko zrady se dopustí, nebo papežská vláda osudných chyb nadělá: když všechno to se nestalo, vytáhl Garibaldi po mnohých přípravách zjevných i tajných, kteréž italská vláda podporovala, v září 1867 proti papežským státům. Viktor Emmanuel dal sice Garibaldi-ho na hranicích u Asinalongy zajati, ale četní dobrovolníci dostali se do papežského území, svedli tam, jsouce vedeni synem Garibaldi-ovým, několik šťastných bitek a přiblížili se až na den cesty k Římu. Itálie myslila, že Napoleon III. bude nečinným, ale veřejné mínění francouzské přinutilo císaře, že nové vojsko do církevního státu vypravil. Když toto přistálo, vtrhlo též italské vojsko do papežského státu. Garibaldi, který po svém zajetí na ostrově Capreře žil, unikl odtud, postavil se opět v čelo dobrodruhů, ale byl 3. listopadu 1867 od papežského a francouzského vojska u Mentany na hlavu poražen. Italské vojsko odtáhlo ze země, a italská vláda ve Florencii musila se ke smlouvě zářijové navrátiti. Francouzové zůstali v Civita Vecchii, a Napoleon prohlásil 5. prosince 1867 v zákonodárném sboru, že papežský stát pod svou ochranu vzal.

Když r. 1870. po vypuknutí války německo-francouzské francouzská posádka z papežského státu odvolána byla, a pro Napoleona hrozný pád u Sedanu (2. září 1870) nastal: vytrhli Italové se schválením pruského vyslance Arnima proti Římu, stříleli na město pět hodin a vtáhli do něho 20. září 1870¹⁾.

¹⁾ Der italienische Raubzug wider Rom im Sept. 1870. Von einem Augenzeugen. Münster 1871.

V říjnu odbyvala se komedie hlasování lidu, který pro přivtělení k Itálii se vyslovil. Roku 1871. přesídlil král s úřady do Říma a ubytoval se ve Quirinalu. Pius IX. stal se tak zajatcem ve Vatikanu a nepřijal tak zvaného „garančního zákona“ z 13. května 1871. ani civilní listy. Garanční zákon pojišťoval papeži jakousi suverénitu nad Vatikánem a Lateránem a svobodu pro jeho úkony jakožto hlavy církve, ale ukazuje se ve skutečném životě klamem a mamem.

Pius IX. rozvíjel za svého 32letého papežování *velikolepou církevní činnost*. On zřídil 29 arcibiskupství, 132 biskupství, 33 apoštolské vikariáty, 15 apoštolských prefektur a 3 apoštolské delegace; on obnovil dávno zaniklý latinský patriarchát v Jerusalémě a hierarchii v Anglicku (1850) a v Holandsku (1853); pracoval o zvelebení církevního života synodami, provinciálními a diecésními, ve Francii, anglických zemích, Rakousku (kde u nás v Čechách pražský provinciální sněm slaven byl r. 1860. za předsednictvím knížete-arcibiskupa pražského kardinála Fridricha Švarcenberka¹⁾), a jiných zemích. On jmenoval znamenité muže ze všech národů kardinály, jako: v Anglii Wisemana a Manninga; v Irsku primasa Cullena; v Severní Americe Closkeye arcibiskupa novo-yorkského; v Rakousku arcibiskupa vídeňského Josefa Othmara Rauschera, Michala Lewicki-ho, řecko-ruthenského arcibiskupa lvovského, Jiřího Hauлика, arcibiskupa záhřebského; jesuitu Franzelina rodem Tyrolana; v Německu Jana Geissela, arcibiskupa kolínského, Melchiora, knížete-biskupa vratislavského, Karla hraběte Reissacha, arcibiskupa mnichovského; ve Francii arcibiskupy Mathieu-a z Besançonu, Donneta z Bordeauxu, Gousseta z Remeše, a jiné. On učinil četné smlouvy čili konkordáty s vládami, jako: roku 1847. s Ruskem, r. 1851. s Toskanou a Španělskem, r. 1853. s republikami Costarickou a Guatemalskou, r. 1855. s Rakouskem, r. 1857. s Portugalskem, Neapolskem a Württemberskem, r. 1859. se Španělskem a Badenskem, r. 1860. s Haiti, r. 1861. s Hondurou, r. 1862. s Ecuadorem, Venezuelou, Nicaraguou a Sv. Salvadorem. On prohlásil četné za blahoslavené a svaté, mezi nimi dne 6. května 1860 Jana Sarkandra a schválil 28. listopadu 1874 úctu blahoslavené Anežky Přemyslovny. On pracoval o opravě klášterů, a dal r. 1852. pražským arcibiskupem kardinálem Švarcenberkem předsevzítí apoštolskou

¹⁾ Acta et decreta Concilii Provinciae Pragensis. Pragae 1863.

visitaci klášterů v Čechách, na Moravě, v Rakousku. Solnohradsku, Polště, Gorici a Zádru. On podporoval církevní archaeologii a umění ¹⁾ a theologické a filosofické studie dle zásad sv. Tomáše Aquinského.

Pius IX. rozhodl za své vlády četné spory a zatratil vědecké, politické a sociální bludy nového času. Z jednotlivých těchto dokumentů byl sestaven „Syllabus,“ který ku papežskému okružníku z 8. prosince 1864 připojen byl. „Syllabus“ obsahuje 80 odsouzených vět v 10 rubrikách, které na pantheismus, naturalismus, rationalismus, indifferentismus, socialismus, kommunismus, svobodné zednářství a jednotlivé bludy novověkého liberalismu se vztahuje ²⁾. Tento papež vedl hlavní boj proti tak zvaným „liberálním“ katolíkům, kteří mezi církevní auktoritou a její protivou, nepřátelským to duchem času, prostředkovati chtěli, ale při tom vlastně církevní auktoritu podkopávali.

Pětkrát shromáždil Pius IX. za svého papežování velikou část biskupů kolem sebe. Po prvé stalo se to 8. prosince 1854 při prohlášení článku víry „O neposkvrněném Početí Panny Marie“ (přes 200 biskupů); podruhé při svatořečení Japonských mnčenníků 9. června 1862 (přes 300 biskupů); potřetí při slavení 1800tileté památky mučennické smrti sv. apoštolů Petra a Pavla 29. června 1867 (přes 500 biskupů a skoro 10.000 poutníků); po čtvrté při slavení Vatikánského sněmu, a konečně po páté při slavení 50tileté památky svého biskupství dne 3. června 1877. Zemřel po slavném panování velikým trpitelem dne 7. února 1878 o páté hodině odpolední v paláci Vatikánském, maje věku svého 86 let a papežovav 31 let, 7 měsíců, 22 dní. Byl 13. února 1878 prozatím pochován v chrámě sv. Petra, než by jeho hrobka s náhrobkem v kostele sv. Vavřince za městem upravena byla. Když tělo, řekneme svaté, na místo svého odpočinutí za tiché noci ze dne 12. července 1881 vezeno bylo, přepadla surová sběh průvod s hrůzy plným hřmotem a házela na něho kamením, a vláda jí v tom nepřekážela, ani potom proti výtržníkům nic nepočala.

¹⁾ Rossi: Roma sotteranea cristiana-pubblicata per ordine della Santità di N. S. Papa Pio IX. Roma. 1864. 3 T. f.

²⁾ Srv. Syllabus Jeho Svatosti Pia IX., jež vykládá Jan Brázda (Dr. Lenz, nynější probošt vyšehradský). Literaturu o papežském okružníku a Syllabu viz ap. Roskovány: Rom. Pontifex V. 1204 sqq. — Okružník a Syllabus jsou ap. Denzinger: Enchir. p. 529 sqq. '.

§ 579. *Lev XIII.*¹⁾ (od r. 1878.)

Nástupcem Pia IX. a druhým zajatcem ve Vatikáně stal se Lev XIII. Slul dříve Vincenc Jachim hrabě Pecci. Narodil se v městysi Carpinettě v církevním státě dne 2. března 1810 z rodičů pocházejících ze starého rodu patriciův. Od r. 8. až do r. 14. chodil do jesuitských škol v městě Viterbě, studoval pak v římské kolleji a vstoupil potom do akademie šlechtických kleriků, která platila za vzdělavatelnu pro vyšší duchovní i světské úřady církevního státu, a jako její chovanec dokončil studie z občanského i církevního práva na universitě „Sapienza“ zvané. Dne 16. března 1837 jmenoval jej papež Řehoř XVI. svým domácím prelátem a radou při soudním dvoru „Segnatura“ zvaném. Brzo potom stal se Pecci delegátem v Beneventě, kde se mu podařilo sprostiti tamnější krajinu zle řádících loupežníků; později byl delegátem ve Spoletě a posléze v Perugii, kdež toho dovedl, že za jeho správy všechna vězení byla prázdná, ačkoli Perugia 20.000 obyvatelů má. Roku 1843. byl jmenován arcibiskupem damiettským in part. a nuntiem v Bruselu. Dne 19. ledna 1846 prekonisoval jej Řehoř XVI. za arcibiskupa v Perugii, a Pius IX. povýšil jej 19. prosince 1853 za kardinála. Pecci zůstal při tom arcibiskupem v Perugii. Když mu tam italská vláda kněžský seminář odňala, vzal chovance do svého arcibiskupského paláce a stoloval s nimi společně. Pro kněžstvo své diecése zřídil akademii sv. Tomáše, kde sám bohoslovecké rozpravy řídil. Poněvadž novým zákonům italského království na úkor církve vydaným silně se protivil, byl jednou „pro pobuřování a zlehčování zákonů“ soudně žalován, avšak soudcové vynesli ve dvou stolicích rozsudek, že „ke stíhání kardinála Pecciho přikročiti nelze.“ Jako arcibiskup v Perugii proslavil se též jako spisovatel a znamenitý učenec. V listopadu 1877 stal se kardinálem-komořím (Camerlengo, Camerarius). Po smrti Pia IX. vstoupilo 18. února 1878 59 kardinálů do konklave ve Vatikánu a zvolili již 20. února 44 hlasy kardinála Pecciho za papeže, který přijal jméno Lva XIII.

¹⁾ O' Reilly: *Leo XIII.* Aus dem engl. Köln 1887. — Pasquale de Francis: *Discorsi del Sommo Pontifice Leone XIII.* Roma 1882. — Papež Lev XIII. Hraec Králové. 1887. — Všechny okružníky Lva XIII. vyšly ve Freiburce 1887. — Krátký nástin života Lva XIII. přinesly hned po jeho volbě „Blahověst“ 1878. str. 81. a „Časopis kat. duch.“ 1878. str. 130.

na památku Lva XII., k němuž od svého mládí zvláštní úctu choval. Dne 21. února přáli papeži kardinálský sbor, vyslancové cizích mocností a ta valná část římské šlechty, kteráž i po zabrání Říma vládou piemontskou dvoru papežskému věrnou zůstala. V neděli dne 3. března byl Lev XIII. u přítomnosti týchž gratulantů v Sixtinské kapli korunován. Nový papež vyniká vědomostmi, rázností a moudrostí; apoštolskou mírností spojuje s přísností, tak že dobří jej milují a zlí se ho strachují; jest postavy vysoké a hubené; tahy obličeje jsou ostře vytknuty; hlas jest zvučný a jasný. V soukromém životě je prostý, laskavý a duchaplný ¹⁾.

Ačkoliv Lev XIII. jest zajatcem ve Vatikáně, objímá jeho činnost veškeren svět. Opětne a slavně ohrazoval se proti lupu na církevním státě spáchaném, vystoupil statně proti snahám socialistickým a chránil svatost manželství a majetku. Jmenuje kardinály přiblíží pilně ke všem krajinám země: v Rakousku jmenoval za kardinály arcibiskupy Fridricha lantkraběte Fürstenberga olomouckého a Gangelbauera vídeňského, pak krakovského biskupa Dunajewskiho; v Uhrách arcibiskupa koločského Haynalda; ve Francii arcibiskupy Despreze toulouckého, Bernardoua senského, Langenieuxa rheimského, Placea renneského; v Německu arcibiskupa kolínského Melcherse a znamenitého učence, würzburgského profesora Dr. Josefa Hergenröthera († 4. října 1890); ve Španělsku arcibiskupy Monescilla valencijského a Gonzaleza toledského; v Portugalsku patriarchu lisabonského Neta a portského arcibiskupa Fereiru; v Anglii učence a řeholníka Newmana; v Africe arcibiskupa kartaginského Lavigeria; v Americe arcibiskupy Tascherauxe quebeckého a Gibbonse baltimorského; v Australii arcibiskupa Morana sidneyského; a z východního obřadu patriarchu armenského Hassuna († 1884).

Lev XIII. prohlásil bullou „Ex supremo“ ze 4. března 1877 již předchůdcem svým připravené znovuzřízení biskupské hierarchie ve Skotsku se dvěma arcibiskupskými sídly (Edinburkem a Glasgovem) a čtyřmi biskupstvími. Zřídil 5. července 1881 v Bosně a Hercegovině církevní provincii zvanou „Verhobosenskou“, která má metropoli v Serajevě a tři stolice biskupské, a to: v Baňaluce a Mostaru, pak stolicí makarsko-trebiňskou

¹⁾ Spisovatel vrací se ze své pouti Jerusalemské přes Řím domu měl u sv. Otce Lva XIII. slyšení 26. dubna 1885.

(bullu „Ex hac augusta“¹⁾), povýšil dekretem „Praecipuum munus“ ze 27. dubna 1883 apoštolský vikariát v Bukarešti na arcibiskupství, učinil 18. srpna 1886 konkordát s Černou Horou a dovolil potom ku prosbám knížete Nikity, že v katolických černohorských chrámech staroslovanská liturgie konati se může. Okružníkem „Grande munus“²⁾ z 30. září 1880 velebil zásluhy sv. Cyrilla a Methoděje o slovanské národy a poručil, aby svátek jejich každoročně dne 5. července nejen mezi národy slovanskými, ale po veškerém katolickém světě se konal, a duchovenstvo zvláštní hodinky (officium) na jejich počest se modlilo. On zřídil řádnou hierarchii ve Východní Indii a Japoně a založil mnoho jiných biskupství a apoštolských vikariátů. Jemu podařilo se odkliditi armenský rozkol, který za příčinou prohlášení článku víry „o neomylnosti papežské“ mezi katolickými Armeny povstal, zřídil armenský seminář v Římě, dále seminář (sv. Anny) pro Graeco-Melchity v Jerusalemě a pro Syrsko-Chaldejské v Mosulu a zavedl dekretem „Singulari praesidium“ z 12. května 1882 obrození řádu sv. Basila mezi Rutheny v Haliči a svěřil k tomu cíli správu noviciátu v klášteře Dobromilském jesuitům. Listem z 18. srpna 1883 otevřel vatikánské archivy veškeré veřejnosti a zve přímo učence všech národův, aby z nich čerpat přicházeli a dokázali pak světu z předních pramenů, kterak dějiny na mnohých místech zfalšovány jsou, a církvi beze všeho práva na cti se utrhá. Za to byl Lev XIII. ve sněmu Českého království veleben a Český sněm povolil na prozkoumání oněch archivů ve prospěch našeho království 3000 zl. S republikou francouzskou zůstal papež svou moudrou opatrností v diplomatickém obchodu, nezadav při tom nic z práv církevních a zameziv mnoho zlého. Ve sporu mezi Prusko-Německem a Španělskem o Karolínské ostrovy, byv za rozhodčího zvolen, přiřkl ostrovy Španělsku, ale spolu též takové výhody obchodní Němcům, že tito byli též spokojeni. On odklidil kulturní boj v Německu a zavedl jakýsi slušnější modus vivendi.

Jeho státními sekretáři byli Franchi († 1879), Nina, Jacobini († 1887) a nyní jest Rampolla.

Lev XIII. zastává všude právo a spravedlnost, a těší se

¹⁾ Tuto bullu viz v překladě prof. Vojáčka v „Časopise katol. duch.“ 1881. str. 513—533.

²⁾ Jest v překladě prof. Vojáčka v Časop. kat. duch.“ 1881. str. 38—46.

lásce a oddanosti všech upřímných katolíků, které bohatými dary ke dni kněžských druhotin, jež 31. prosince 1887 slavil, se projevíly. Z těchto darů byla velikolepá vatikánská výstava zřízena.

§ 580. b) *Vatikánský všeobecný církevní sněm.*¹⁾

Pius IX. obíral se dávno myšlénkou, svolati všeobecný církevní sněm, který by o mimořádné potřeby křesťanstva se postaral a svěřil se s ní 6. prosince 1864 v nej přísnější tajnosti kardinálům, žádaje na nich o této věci dobrozdání. Když kardinálové pro sněm se prohlásili, byla zřízena pro nutné přípravy k němu zvláštní kongregace, kterou tvořili kardinálové Patrizi, Reisach, Panebianco, Bizzari a Caterini, k nimž později ještě Barnabo, Bilio, de Luca a Capalti přistoupili. Tato kommisie, která později ústřední nebo řídící kommisí slula, konala od března 1865 důkladné porady a též výteční biskupové byli důvěrně vyzváni, aby věci, o kterých by sněm rokoval, pojmenovali, jejichž zprávy a žádosti potom jednotlivým výborům odevzdány byly. Dne 24. května 1866 měla řídící kardinálská kommisie své třetí sedění. Však válka, kterou Rakousko proti Prusku a Itálii vésti musilo, a odchod Francouzů z církevního státu byly hroznou překážkou pro nastáva-

¹⁾ Acta et decreta SS. et oecum. Concilii Vatic. 2 Fasc. Frib. 1871. — Schneemann: Die Canones und Beschlüsse des hochl. ökum. und allgem. Vatic.-Conc. Deutsch-lat. Ausgabe. Frib. 1873. — Bischof Martin: Die Arbeiten des Vatic. Conc. Paderb. 1873 a Omnium Conc. Vatic. quae ad doctrinam et discipl. pertinent docum. collectio. Paderb. 1873. — Cecconi: Gesch. der allgem. Kirchenversammlung im Vatican nach den Originalacten. Aus dem Ital. von Molitor. Regensb. 1873 (tři další svazky vyšly vlašsky 1878 až 1879). — Das ökumen. Concil, Stimmen aus Maria-Laach, Frib. 1869 a 70. 2 Bde., kde též spisy pro sněm a proti němu uvedeny jsou. — Vering: Archiv für kath. K.-R. Bd. 20 sqq. a Bd. 58, str. 303 sqq. — Bischof Fessler: Das vaticanische Concil, dessen äussere Bedeutung und innerer Verlauf. Wien 1871. — Roskovány: Rom. Pontif. Tom. VII. — Olivier: L'église et l'état au Concil du Vatican. Par. 1879. — Protivníci: Lord Acton: Zur Gesch. des vaticanischen Concils. München 1871. — Friedberg: Sammlung der Actenstücke zum ersten vaticanischen Concil. Tübingen 1871. — Friedrich: Monumenta ad illustrandum Concilium Vatic. Nördlingen 1871. 2 Bde. — Týž: Tagebuch, während des vaticanischen Concils geführt. Nördlingen 1871. Gesch. des vaticanischen Concils. Nördlingen 1877. Bd. I. (srv. Hist.-pol. Blätter 1877.)

jící sněm, a zdálo se, že ve svých účincích sněm také zamezí. Ale Pius IX., důvěřuje se v Boha, svolal 29. července 1868 bullou „Aeterni Patris Unigenitus“ ¹⁾ všeobecný sněm do Říma, který pod ochranou matky Boží 8. prosince 1869 v basilice vatikánské začítí se měl. Potom byli zvláštními papežskými listy na sněm pozváni rozkolníci Východané (8. září) ²⁾ a protestanté (13. září) ³⁾, aby na něm s církví se smířili.

Otázku o pozvání světských panovníků na sněm uvažovala řídící komisse se státním sekretářem velmi bedlivě, a 23. černa 1868 u přítomnosti samého papeže bylo usneseno, aby zvláště pozvání nebyli, ale svolávací bulla aby tak zněla, by mohli přijíti, kdyby chtěli.

Tato životní síla katolické církve naplnila všechny její nepřátele velikým ustrnutím a vyvolala u nich brozný odpor. Rozkolníci Východané, jakož i protestanté zamítli papežovo pozvání s mnohým ohrazením.

Řídící komisse ustanovila v červnu 1867 pět zvláštních kommissí a sice: 1. pro články víry, 2. kázeň, 3. církevně politické otázky, 4. řeholní věci a 5. pro východní církve a misie, k nimž přistoupila později šestá pro obřady ⁴⁾; sama sobě ponechala jednací řád a vrchní dozor; potom zvolila konsultory (rádce) dílem z Říma, dílem z různých zemí, kteří byli zavázáni mlčeti. Dle úrad řídící komisse byli na sněm též pozváni titulární biskupové, generálové řádů, preláti řádů, těšící se quasi-biskupské pravomocnosti, generální opatové a opatové nullius, avšak ne kapitulární vikáři. — Prokurátorům čili zástupcům biskupů nebyl hlas ve sněmu přiřčen, než toliko místo ve slavných seděních. a pak že akta podepsati mohli. Primasové obdrželi přednost před arcibiskupy, u biskupů řídila se přednost stářím dle praekonisace, pro biskupy východní latiny neznající byli ustanoveni tlumočníci a potom 24 stenoграфové. Bullou „Nemo certe ignorat“ z 11. dubna 1879 ⁵⁾ rozpřel papež plnomocné odpustky ve způsobě milostivého léta na vyprošení z daru od Boha nastávajícímu sněmu a vydal konstituci „Cum Romanis Pontificibus“ ze 4. prosince 1869 ⁶⁾ před-

¹⁾ Acta et decreta Ss. et Oecum. Conc. Vat. Frib. 1871. p. 48—53.

²⁾ l. c. p. 54.

³⁾ l. c. p. 56.

⁴⁾ l. c. p. 59—61.

⁵⁾ l. c. p. 62—65.

⁶⁾ l. c. p. 95.

pisů pro ten případ, že by za sněmu apoštolská Stolica se uprázdnila. Tajemníkem řídicí kommisce byl učený a obratný Msgr. Gianelli, arcibiskup sardijský in part., bývalý nuntius a pozdější kardinál. Za tajemníka sněmu ustanovil papež sám učeného biskupa svato-hipolytského Josefa Fesslera, který 8. července 1869 do Říma přibyl a již 11. července seděním řídicí kommisce přítomen byl, a za jeho pomocníka čili podtajemníka statného Msgr. Ludvíka Jacobini-ho.

Bullou „*Multiplices inter*“ z 27. listopadu 1869¹⁾ ustanovil papež sněmovní jednací řád, dle něhož formální právo podávati předlohy sněmu náleží papeži; ale též biskupové mohou písemně vhodné a odůvodněné návrhy činiti, které zvláštní papežem sestavená kommisce zkoušeti bude; návrhy dekretů, které napřed mezi členy se rozdají, budou v generálních kongregacích za předsednictvím pěti k tomu delegovaných kardinálů rozebírány a o nich prozatím hlasováno; konečně čili definitivně bude se o nich v slavných seděních hlasovati a učiní se jejich prohlášení; každé schema (návrh) bude otcům tištěno zasláno, aby je prozkoumali; kdož o něm bude chtíti mluviti, oznámí to předsedům; když o něm mínění rozcházeti se budou, odevzdají předsedové ono schema příslušné deputaci, jichž bude čtvero, kteráž opět theology ku poradám pozvati může; deputaci bude čtvero, každá o 24 členech, kteréž otcové sami zvolí, a to pro věci: 1. víry, 2. kázně, 3. řeholí a 4. misii. V celku podržel tento jednací řád chod sněmu Tridentského a ponechal řečníkům nejširší volnost slova.

Ustanovené kommisce pracovaly s velikou pilností, a jejich práce podávali předsedové řídicí kommissi. Ale čím více den se blížil, kdy sněm začíti měl, tím výše stoupaly vlny agitace proti sněmu, v jejíž čele znační učenci stáli, jmenovitě v Německu, Francii a Rakousku. Ale bez ohledu na to byl sněm *prvním seděním* 8. prosince 1869 allokucí papežovou²⁾ a slavnými službami Božími započat. Dostavilo se k němu 747 biskupů z Východu a Západu; slavnostní řeč měl Pulcher Passavalli, arcibiskup ikonský in part. a vikář vatikánské basiliky³⁾; sněm byl v tomto prvním seděni prohlášen za otevřený a budoucí seděni na 6. ledna 1870 ustanoveno⁴⁾.

¹⁾ l. c. p. 66—74.

²⁾ l. c. p. 150.

³⁾ l. c. p. 143—149.

⁴⁾ l. c. p. 153.

V slavných seděních předsedal papež sám, v generálních kongregacích předsedalo pět kardinálů. Za prvního předsedu vyhlédnutý kardinál Reisach umřel 23. prosince 1869; jeho místo dostal kardinál de Angelis; ostatními předsedy byli: de Luca, Bizzari, Bilio a Capalti. Mezi prvním a druhým seděním odbývalo se 7 generálních kongregací, byli zvoleni soudcové pro různé výmluvy, ospravedlňování a spory a pak členové prvních tří deputací.

Dne 6. ledna 1870 bylo *druhé slavné sedění*, v němž dle starého pravidla biskupové vyznání víry Tridentské slavně učinili ¹⁾. Dne 14. ledna 1870 napomínal tajemník sněmu otce, aby sněmovních předloh ukvapeně hned veřejnosti nepodávali ²⁾ a ve svých řečích větší krátkosti šetřili ³⁾.

Rokování o prvním dogmatickém návrhu čili schematu začalo se 28. prosince 1869, v němž mnoho řečníků se účastnilo. Schema bylo potom odevzdáno deputaci pro víru, kteráž o něm několik sedění konala. V 9. generální kongregaci dne 10. ledna 1870 přišly disciplinární předlohy ku poradě. V desáté generální kongregaci dne 14. ledna byla deputace pro missie zvolena. Poněvadž četní otcové svobody slova příliš a nemírně užívali, jak bylo viděti v 28 kongregacích generálních, konaných do 21. února 1870, byly k jednacímu řádu po přání rozhodné sněmovní většiny učiněny přídavky dekretem pěti kardinálů předsedajících, z 20. února 1870 schváleným od papeže. Obsah jeho jest tento: V určité lhůtě podají otcové sněmovní své poznámky a návrhy ku předlohám písemně tajemníku sněmu, kterýž je odevzdá příslušné deputaci, jež k nim přihlížejíc, schema znovu přehlédne, které potom se zprávou deputace o navržených a učiněných změnách opět mezi otce se rozdá; rokovati bude se o schematu nejprve všeobecně, potom o částech jeho; řečníci podají své dodatky čili opravy předsedům písemně; členové deputace mohou po jedné nebo více řečích obdržeti slovo, aby na poznámky řečníků odpověděli; řečníky od věci se uchylující mohou předsedové pokárati; konec rokování čili debatty nastane, když listina zapsaných řečníků bude vyčerpána, nebo na písemný návrh nejméně 10 otců usnešením většiny hlasů; po skončené debattě o jednom schematu dají kardinálové předsedové v generální kongregaci

¹⁾ l. c. p. 160.

²⁾ l. c. p. 162.

³⁾ l. c. p. 163.

hlasovati nejprve o předložených a zkoušených opravách a potom o celém znění návrhu; hlasování o opravách a jednotlivých částech textu děje se nejprve povstáním těch, kteří pro ně jsou, a potom těch, kteří jsou proti; většina rozhoduje; o celém schematu hlasuje se potom slovy: „placet“ nebo „non placet“ („ano“ nebo „ne“); kdo však chce nějakou podmínku připojit, musí svůj hlas písemně podati („placet iuxta modum“) ¹⁾.

S tímto opraveným jednacím řádem nebyla menšina otců, tvořící asi šestinu ($\frac{1}{6}$) sněmu, spokojena a přála si změn, po kterých však většina nepřistoupila. Teprve 18. března začaly zase generální kongregace, které od 22. února se neodbývaly. Mezitím konala dogmatická deputace 14 sedění, a její opravené schema o víře bylo nyní novým poradám podrobeno, které až do 19. dubna (46. generální kongregaci) trvaly.

Bylo lze předvídati, že všeobecný církevní sněm s bludnou soustavou gallikanismu a febronianismu se obíratí bude, a o neomylnosti papežově přesně se vysloví. O otázce s strany neomylnosti papežovy zmínili se r. 1865. jenom dva kardinálové ve svých dobrozdáních, za to vytkli ji ve svých žádostech mnozí znamenití biskupové francouzští, belgičtí, španělští, angličtí, němečtí a uherští. V dogmatické přípravné kommissi rokovalo se o ní 11., 18. a 25. února 1869 a bylo jednohlasně usneseno, že neomylnost papeže mluvícího ex cathedra za článek víry prohlášena býti může; ale všichni konsultori, až na jednoho, mysleli, aby věc sněmu ku rozhodnutí předkládána nebyla, leč by biskupové sami ji navrhli; z této příčiny byla při přípravě schematu o papeži (22. dubna) přejita. Však pro zmíněný případ děla se 18. června porada o zvláštním schematu, které však dokončeno nebylo. Poněvadž mnozí biskupové, obzvláště westminsterský arcibiskup Manning, r. 1869. zvláštními spisy o to pracovali, aby febronianismus a gallikanismus zavrženy, a církevní učení o neomylnosti papežově přesně vytčeno bylo, učinili mnozí otcové již v prosinci 1869 návrh na definování papežské neomylnosti, který 13. ledna mnoho podpisů měl a do konce toho měsíce jich přes 400 dosáhl. Proti tomuto návrhu vznikl tuhý odpor ve sněmu i mimo něj. Mnozí biskupové bojovali proti vhodnosti (opportunitě) této žádosti; jiní, počtem nečetní, jsouce gallikany a febronisty, byli proti článku samému. Již 12. ledna 1870 učinili někteří němečtí a rakouští

¹⁾ l. c. p. 163—165.

jakož i francouzští biskupové dvě podání ku papeži, aby této otázky sněmu nepředkládal; tu samou žádost podali 15. a 18. ledna někteří Severoameričané a Východané, opírajíce se hlavně o stanovisko vhodnosti. Dříve hájil francouzský titulární biskup Maret ve svém spise o sněmu zásadu, že papež jest povinen přistoupiti k usnesení většiny, což četným biskupům z opposice zprvu se líbilo. Když však opposice viděla, že v znamenité menšině jest, začala hájiti zásadu, že k dogmatickým usnesením mravní jednomyslnosti třeba jest, tak že nic za článek víry prohlášeno býti nemůže, když značná část biskupů s tím se nesrovnává; což ovšem ani theologicky, ani historicky hájiti nelze. Vyvinula se přebohatá literatura, kterou většina i menšina svých názorů hájila.

Kommission pro posuzování návrhů připojila se k návrhu většiny, jak ani jinak býti nemohlo. Dne 6. března byla k rozdanému schematu o církvi dodatečná kapitola připojena a mezi otce rozdána, která majíc ohled na druhý sněm Lyonský a formuli papeže Hormisdý dle sněmu Florentského, neomylnost papežovu ve věcech víry a mravů za zvláštní pomoci Boží vyslovovala. Otcové měli své poznámky v 10 dnech písemně podati ¹⁾. Poněvadž proti tomuto návrhu ostrá opposice povstávala, myslili otcové většiny, že právě proto především o něm rozhodnouti jest. Opposice líčila předsedajícím kardinálům černými barvami hrozící nebezpečnosti, tak že tito chvíli se kolísali. Opposice snažila se věc protahovati, dosáhla prodloužení lhůty ku podání svých poznámek ²⁾, žádala, aby pořad kapitol, jak v původní předloze byl učiněn, se podržel; podala, dílem jednotlivci dílem několik pospolu, četné poznámky a dobrozdání, které dílem proti vhodnosti návrhu, dílem proti samé neomylnosti bojovaly a důkazy pro ni vyvracely, a rozšiřovala spisy, v nichž byly mnohé názory církvi již zavržené. Dále zastrášovala obhájce učení o neomylnosti, a byla uražena, když je papež chválil, jak to na př. učinil 13. března brevem u opata Guérangera ze Solesmesu. Za tohoto počínání opposice a vzhledem na to, že sněm snad (pro horko) bude odročen a tato palčivá otázka by nerozřešenou zůstala a duchem křesťanským dále zmítala: žádala většina, aby schema o papežské neomylnosti hned beze všeho průtahu rozebíráno bylo ³⁾. Biskupové

¹⁾ l. c. p. 166.

²⁾ l. c. —

³⁾ l. c. p. 180.

většiny, počtem přes 400, vyslali za tou příčinou ze svého středu poselství ke kardinálu a papeži samému, který 29. dubna vyslechnuv kardinály, k tomu svolil, aby schema o neomylnosti hned se rozbíralo, začez jemu většina ještě v týž den se poděkovala ¹⁾).

Mezitím bylo schema „o katolické víře“ probráno a hotovo, a slavilo se *třetí slavné sedění* o bílé neděli 24. dubna 1870 v přítomnosti 667 otců, v němž papež prohlásil konstituci „*Dei Filius*“, která po úvodě ve 4 kapitolách mluví 1. o Bohu, Stvořiteli všech věcí“; 2. „o zjevení“; 3. „o víře“, a 4. „o víře a rozumu“; následují kanony, kterými opáčné bludy a učení zavrženy jsou ²⁾).

Po třetím sedění rokovalo se horlivě o malém katechismu, však věc ustoupila v pozadí dogmatické otázky. V 50. generální kongregaci dne 13. května podával biskup poitierský Pie zprávu o první konstituci o církvi Kristově. Několik francouzských, rakouských a německých biskupů podalo 8. května předsedajícím kardinálům ohrazení, že pořad v prvním schematě učiněný v prospěch otázky o papežské neomylnosti převrácen byl; kteréž ohrazení ovšem vzhledem na většinu musilo zůstatí marným.

Generální debatta o schematu o římském papeži, rozděleném na čtyři kapitoly, začala se 14. května v 51. generální kongregaci. První ujal se slova kardinál-vikář Patrizi, uváděl svědectví církve římské pro učitelskou neomylnost papežovu a snažil se odstraniti a vyvrátiti různá nedorozumění. V 14 schůzích (52.—64.) mluvilo 65 řečníků dílem pro návrh, dílem proti němu, a dokazovalo své názory všemi možnými důvody. Poněvadž konečně řečníci se opakovali a do speciální debatty zasahovali, učinilo více než 150 otců návrh na skončení povšechné debatty, který 3. června velikou většinou, k níž též odpůrci dekretu náleželi, byl přijat, a spolu usneseno, aby speciální debatta se započala; proti čemuž jenom 81 otců se ohrazovalo. Speciální debatta konala se v 22 generálních kongregacích (65. až 86.) od 6. června do 16. července. Úvod a první tři kapitoly návrhu (I. „O ustanovení apoštolského Primatu v bl. Petru“; II. „O ustavičnosti Primatu bl. Petra v Římských Biskupech“; III. „O moci a smyslu Primatu Římského Biskupa“)

¹⁾ l. c. p. 180, 181.

²⁾ l. c. p. 170—179.

byly brzo cdbyty; za to čtvrtá kapitola „O neomylném učitelském úřadě Římského Biskupa“ vyžadovala mnoho času 57 řečníků mluvilo o ní a skoro 100 opravných návrhů bylo; podáno, částečně též od většiny, která menšině vstříc vycházela. Mnozí řečníci z obou stran vzdali se konečně slova, aby řečených věcí zase neopakovali; četní přáli si, aby sněm byl odročen, což však bylo zamítnuto. Dne 13. července hlasovali otcové počtem 601 o celém schematě; 451 hlasovalo úplně pro ně; 62 hlasovali „juxta modum“, přejíce si změn, a 88 bylo proti němu. Mezi hlasujícími „juxta modum“ byli mnozí, kteří si ostřejšího výměru přáli; jejich návrhy byly v dogmatické deputaci rozebírány, a dva z nich přijaty, mezi nimi též dodatek, že „dogmatické výměry papežovy jsou samy ze sebe a ne ze souhlasu církve nezměnitelné“ (irreformabiles). Tímto dodatkem byla všechněm možným výkladům a vytáčkám galikánů nadobro přítrž učiněna. Průběhem debatty o neomylnosti papežově byla tato otázka všestranně biblicky a patristicky probrána, a ohled na události historické a theologické výrazy vzat.

Někteří biskupové z menšiny prosili znovu papeže, aby tento dekret prohlášen nebyl, neb alespoň na vhodnější dobu se odložil, kde by s ostatními dekrety o církvi prohlášen byl. Když jejich žádost zamítnuta byla, umínili si mnozí z nich, že před slavným seděním odcestují. Dne 17. července podalo 55 biskupů z Rakousko-Uherska, Německa a Severní Ameriky papeži list, v němž svůj záporný hlas (votom) obnovovali a prohlásili, že do sedění nepřijdou, aby svého „ne“ (non placet) u přítomnosti papežově neopakovali.

Dne 18. července 1870 konalo se *čtvrté slavné sedění* ¹⁾ v němž z 535 přítomných otců 533 pro konstituci o papeži hlasovali; pouze dva, jeden Sicilian a druhý Severo-Američan hlasovali proti, kteří však brzo potom se podrobili. Žádný Belgičan, žádný Hollandan, Španěl, Portugalec a Jiho-Američan nechyběli při tomto hlasování; Anglie, Irsko, Francie a Severní Amerika byly hojně mezi hlasujícími zastoupeny, k nimž brzo přes 200 biskupů, kteří v Římě přítomni nebyli, se připojilo. Z diplomatického sboru byli v sněmovní aule přítomni zástupcové Belgie, Hollandska a některých jiho-amerických republik; vyslancové velmocí a jiných států vzdalovali se sněmu.

¹⁾ l. c. p. 181—187.

V třetí kapitole praví církev o síle a smyslu primatu papežova, že „papež má nejen dozor a řízení, ale též úplnou nejvyšší pravomocnost nad veškerou církví, a to nejen ve věcech víry a mravů, ale též ve věcech kázně a správy veškeré církve; že nemá pouze přednějšího podílu, ale veškerou plnost této nejvyšší moci, a že tato jeho moc jest řádná a přímá (immediata) jak nade všemi jednotlivými církvemi, tak nade všemi a jednotlivými pastýři a věřícími¹⁾; však tato moc nejvyššího biskupa není na překážku řádné a přímé (immediatae) oné biskupské pravomocnosti, kterou biskupové, kteří jsou od Ducha sv. ustanoveni na místo apoštolů vstoupili, jakožto praví pastýři naznačené sobě stádce pasou a řídí; ano tato moc potvrzuje, sesiluje a hájí se od nejvyššího a všeobecného pastýře²⁾“.

Článek o neomylnosti papežově zní: „Římský biskup, když s katedry mluví, t. j. když úřad pastýře a učitele všech křesťanů zastává, pro svou nejvyšší apoštolskou auctoritu učení o víře neb mravech, jež veškeré církvi držeti jest, vyměřuje (definit), těší se skrze božskou přítomnost jemu ve sv. Petru slíbenou oné neomylnosti, kterou božský Vykupitel církev svou ve vyměřování učení o víře neb mravech opatřenou míti chtěl; proto takové výměry Římského Biskupa jsou samy ze sebe, ne však ze souhlasu církve nezměnitelné (irreformabiles)³⁾“.

Po skončeném čtvrtém sedění a prohlášení konstituce „Pastor aeternus“ s jejími dekrety o papeži, oslovil Pius IX. přítomné otce krátkou řečí, řka: „Tato nejvyšší vážnost Římského Biskupa neničí práv biskupů, ale potvrzuje a chrání je. Pročež kdo nyní o bouři soudí, vězte, že Hospodin není v bouři. Necht si pamatují, že před několika lety opácný názor držíce, rozhajňovali se v Našem smyslu a ve smyslu tohoto sněmu; ale tenkrát soudili ve vání mírného větěrku. — Bůh osvítil jejich rozum a srdce, aby všichni mohli přistoupiti k Otci, zástupci Ježíše Krista, kterýž je miluje a přeje si býti s nimi jedno, abychom jsouce svazkem lásky spojeni, boje Páně bojovali, tak aby nepřátelé nám se neposmívali, ale nás se báli a zbraně zloby pravdě ustoupily⁴⁾“.

Pro letní vedro a válku německo-francouzskou menšil se

¹⁾ Canon připojený l. c. p. 185.

²⁾ Odstavec 3. v kapit. l. c. p. 184.

³⁾ l. c. p. 186 ke konci.

⁴⁾ l. c. p. 187.

počet otců, jichž však přece v Římě kolem 180 zůstalo, hlavně z Východu, a pak kteří domů obtížnou cestu měli. Dostali předlohy o missiích, o uprázdněných biskupských stolcích a o počestném životě duchovních ku poradám. Ale obsazení Říma Piemontskými pohnulo papeže, že bullou „Postquam Dei munere“ z 20. října 1870 sněm až na budoucí příznivější časy zastavil čili suspendoval¹⁾, až by církev opět jistoty, pokoje a svobody nabyla.

Ovocem sněmu jest zavržení starého gallikanismu a jeho výběžků, febronianismu a josefinismu.

Proti prohlášení papežské neomylnosti vedeny též mimo sněm veliké agitace, kteréž již před sněmem započaly, a mezi jeho průběhem ve velkou bouři vzrostly. V čelo odpůrců papežské neomylnosti čili anti-infallibilistů postavil se v Německu mnichovský professor Dr. Jan Josef Ignác Döllinger, k němuž se připojilo několik professorů theologie, kteří se domnívali, že tímto článkem víry „svoboda německé vědy“ ohrožena jest. V Praze vystoupil proti papežské neomylnosti professor při právnické fakultě Dr. Schulte, který potom do Bonnu se dostal, děláje obránce státní moci proti papežství²⁾. Časopisy přinášely tendenční zprávy o sněmu a hanobily jej; z hanopisů vynikaly jmenovitě dvě anonymní francouzské brožury „Ce qui se passe au Concile“ a „La dernière heure du Concile“ („Co se děje na sněmě“ a „Poslední hodina sněmu“) obzvláštní jizlivostí proti sněmu. Toto hanebné počínání časopisectva, jmenovitě oněch dvou uvedených brožur, ztratili předsedající kardinálové v 86. generální kongregaci dne 16. července 1870³⁾ a vyzvali otce, aby svůj souhlas s tím projevili. Spis „Janus“⁴⁾ snažil se dogmatickými a historickými důvody neomylnost papežskou vyvracet. Proti „Janusovi“ sepsal Dr. Hergenröther výtečnou obranu „Anti-Janus“⁵⁾. Těchto agitací účastnila se též diplomacie. Bavorský ministr-president kníže Hohenlohe

¹⁾ l. c. p. 190—191.

²⁾ Proti jeho pamfletu: *Die Macht der römischen Päpste, über Fürsten, Länder, Völker und Individuen nach ihren Lehren und Handlungen zur Würdigung ihrer Unfehlbarkeit beleuchtet*. Prag 1870. sepsal Fessler: *Die wahre und falsche Unfehlbarkeit der Päpste*. Wien 1871.

³⁾ *Acta et decreta etc.* p. 188.

⁴⁾ *Janus: Der Papst und das Concil.* Leipz. 1869.

⁵⁾ *Anti-Janus*. Freib. 1870. a *Kath. Kirche und christl. Staat*. Freib. 1872. —

snažil se okružní depeší z 9. dubna 1869 ¹⁾ ostatní vlády k tomu pohnouti, aby společné kroky proti sněmu učinily, které však tohoto návrhu nepřijaly, ale přece stále proti sněmu pikle kuly. Jmenovitě v tomto směru dobyli si smutné slávy kníže Bismarck v Prusku a říšský kancléř hrabě Beust v Rakousku. Nepřátelé církve mysli, že někteří biskupové od víry katolické odpadnou, jmenovitě v Německu, ale zmýlili se; všichni katoličtí biskupové podrobili se.

Bohužel použily některé vlády, mezi nimi též Rakouská, jsouc v rukou liberálního ministerstva, článku víry o nemylnosti papežské, aby konkordáty zrušily a na církvev kruté zákony vydaly. V Německu utvořila se sekta Starokatolíků.

§ 581. c) Církevní řády a kongregace ²⁾.

Obnovený řád jezuitský rozvíjel hned velikou činnost, do něhož bývalý sardinský král Karel Emanuel IV. vstoupil († 1819). Světové slávy dobyl si ve hvězdářství římský jesuita Secchi.

Oprava řádů v Rakousku-Uhersku byla r. 1852. podniknuta a v četných klášteřích též provedena. Dle papežských předpisů z r. 1857. a 1862. činí se v mužských řeholích po skončeném noviciátě nejprve jednoduché sliby a potom po třech letech slavné čili profess.

V Severní Americe utvořilo několik konvertitů, jako Hecker, Baker, Hewit, Tillotson r. 1859. kongregaci *paulistů*, kteráž jest odvětvím kongregace redemptoristů.

Trinitáři, kteří zdáli se již býti nepotřebnými, začali znovu svou činnost. V Itálii přisvojili si podnik Janovského kanovníka Olivieri-ho pro vykupování a obrácení otrokyň z pokolení černochoů (od roku 1853). Na kapitole řádu provedl to P. Ondřej od sv. Anežky, že bylo dle přání papeže Pia IX. usneseno, aby řád svůj druhý řeholní úkol, osvobozovati černé otroky, horlivě prováděl, poněvadž první, vykupovati a osvobozovati zajaté Evropany, vlastně za změněných časů odpadl.

Františkáni, kapucíni, dominikáni, augustiniáni a karmelitáni rozvíjejí opět blahodárně svou činnost a ukázali se sta-

¹⁾ Dr. Friedberg: Sammlung der Actenstücke zum ersten vatican. Concil. str. 296, 297.

²⁾ Srv. Hergenröther K.-G. II. 1053 sqq. — Ritter K.-G. 6. vyd. II. 552 sqq.

tečnými řeholníky za pronásledování klášterů v Itálii, Španělsku, Portugalsku a Francii.

Z rytířských řádů zachovali se johannité a německý rytířský řád: tento v Rakousku, kde jeden arcikníže velmistrem bývá (dnes jest jím arcikníže Vilém). Johannitům odňal Napoleon Bonaparte r. 1798. ostrov Maltu, který však Angličané r. 1800. obsadili a od r. 1814. nadobro podrželi, ačkoliv johannité po pádu Napoleonově pilně o to se ucházeli, aby Maltu, nazpět dostali. Ruský car Pavel I. dal se za velmistra řádu zvoliti, proti čemuž ohrazoval se velmistr hrabě Hompesch († 1805), a papež neuznal cara za hlavu řádu. Po smrti cara Pavla († 25. března 1801) ponechali johannité volbu papeži, který velmistrem r. 1802. Bartoloměje Ruspoli-lo z Říma jmenoval, a když této důstojnosti nepřijal, Jana Tommasi-ho z Toskany, který v Katanii na Sicilii 13. června 1805 posledním velmistrem zemřel. Jeho nástupcové jmenovali se pouze zástupcové velmistrovi a přeložili sídlo řádu se svolením papežským r. 1826. z Katanie do Ferrary a r. 1834. do Říma. V Římě pomýšleli od r. 1860. na upravení řádu takové, aby mohl býti obranou církevního státu; však pro rychlý postup událostí nemohla tato myšlénka býti provedena. V Německu udrželi se též johannité, kteří ve válce raněné a nemocné ošetřovali. Pruský král Fridrich Vilém III. zrušil braniborskou baleji a zavedl protestantské johannity. V Rakousku udrželi se johannité, a sice mají zde „České veliké převorství,“ k němuž sluší ještě Polsko, Rakousy, Štýrsko, Korutany a Tyrolsko, se sídlem v Praze u ostrova Kampy.

Ve Francii vznikly nové kvetoucí kongregace, a sice: 1. *Picpuská* kongregace, kterou založil Petr Josef Coudrin, jenž r. 1768. v diecési poitierské se narodil († 28. března 1837). On založil r. 1805. dům v Paříži pro vzdělání missionářův, a dosáhl r. 1817. na papeži Piovi VII. potvrzení své kongregace zvané dle jedné pařížské ulice „*picpuské*,“ též jmenované „od sv. Srdce Ježíše a Marie“, nebo také „od stálého klanění Svátosti Oltářní.“ Kongregace skládá se ze světských kněží a fraterů (bratří) a ctí čtvero dob života Spasitelova: jeho dětství bezplatným vyučováním chudých dítek, jeho skrytý život klaněním se Svátosti Oltářní, jeho veřejný život kázáním a pracemi v misiích, jeho umučení a smrt mrtvením těla. Roku 1826. odebralo se šest missionářů na ostrovy Sandvišské. Řehoř XVI. svěřil jim r. 1833. missie ve východní Oceanii. Kongregace rozvíjí činnost ve všech dílech světa.

2. *Kongregaci duchovního vyučování* neb *malé bratry* ¹⁾ (*Petits frères*) založili Jan Maria La Mennais, bývalý generální vikář saint-brieuxský a bratr nešťastného spisovatele, a Abbé Deshayes, farář aurayský, a král 1. května 1822 potvrdil. Kongregace působila v Normandii a Bretagni; vyučující chudé venkovské děti a vypomáhající v duchovní správě.

3. Podobný účel měl *ústav Frèhardův* v Lotarinsku, který k němu bývalý kapucínský klášter ve Vezelise zakoupil; a potom

4. *spolek bratří sv. Josefa* ²⁾, který farář Dujarriè z Ruidlé na Loire založil, a král r. 1825. potvrdil. Spolek měl r. 1827. již 100 členů, byl od amienského biskupa Chabause do Pikardie zaveden, a působil do r. 1831. již na 47 ústavech obíraje se též hudbou.

5. *Maristy* (kněze Panny Marie) založil r. 1815. v Marseilli Eugen z Mazonodu, později tamější biskup († 1861), které Lev XII. r. 1828. schválil. Úkolem jejich bylo pomáhati potřebám časovým, a rozšířili se po Italii, Francii, Anglii a Severní Americe.

6. *Kongregaci od Neposkvrněného Srdce Panny Marie* založil židovský konvertita M. P. František Libermann ³⁾, která r. 1848. se *spolkem od Ducha sv.* r. 1703. založeným se spojila, oba názvy podržela a v misiích velmi činnou byla.

7. Dva jiní židovští konvertité bratři Theodor († 4. ledna 1884 v Paříži) a Alfons († 6. května 1884) v Jerusalemě Ratisbonneové pracovali o obrácení národa židovského na víru křesťanskou. Založili v Paříži, později v Jerusalemě kongregaci k vychovávání židovských dívek pod názvem „*Panny Marie Sionské*“, a v brzkou podařilo se jim nejen mnohé židy, ale i četné protestanty ku pravé víře přivést. Alfons založil též sirotčinec a výchovavací ústav v Jerusalemě. Theodor založil „*arcibratrstvo křesťanských matek*“, jehož stanovy sepsal, a jemuž církevní schválení zjednal ⁴⁾.

8. *Spolek otců víry* (*Pères de la foi*) utvořil se por. 1790. z kněží zrušeného řádu jesuitského se schválením Pia VI. ve

¹⁾ Henrion: *Histoire des Ordres religieux* p. 315.

²⁾ l. c. p. 313.

³⁾ Rosenthal: *Convertitenbilder* III. 1. str. 83 sqq. 117, 118.

⁴⁾ Srv. „*Časopis kat. duch.*“ 1884 str. 499–500.

Francii a Rakousku a spojil se později se spolkem „*svatého Srdce*“, který zbožní kněží Tournely a Karel de Broglie založili.

Ještě četnějšími byly ženské kongregace ve Francii s nejroztílnějšími jmény; skoro každé město francouzské dostalo zvláštní ženskou kongregaci pro vychování ženské mládeže, neb pro ošetřování nemocných, neb pro obojí účel, z nichž některé znamenitější uvádíme. Varin založil několik spolků jako „*paní od sv. Srdce Ježíšova*“ („*Dames du sacré Coeur*“) v Paříži r. 1800., dále „*paní od sv. Rodiny*“, pro vychování ženské mládeže. Za týmž účelem byly r. 1807. v Metách založeny „*paní od sv. Sofie*“, které se roku 1824. spojily s „*paními od sv. Srdce*“, jejichž představenou po dlouhá léta byla Magdalena Sofie Barrat-ová († 1868), a jež papež Lev XII. r. 1826. potvrdil.

Pod jménem „*svatého Josefa*“ vzniklo několik kongregací, jako: *klugnycká*, která byla roku 1819. od otihodné Javouhey-ové založena a též v Horní Guinei působila; *lyonská a montaubanská*, založena po r. 1815. od lyonského generálního vikáře Chatillona pro polepšení ženských káránců; *albická*, kterou paní Vialar-ová pro vychování mládeže a ošetřování nemocných založila.

Loretské sestry vznikly v Bordeauxu; přijímaly od roku 1821. děvčata, která do města služby hledat přicházela, a zaneprázdněovaly je, pokud služeb nedostala; rozšířily se do jiných měst i do Paříže. Potom vznikly *loretky* v Irsku a v Severní Americe.

Z milosrdných sester sv. Vincence Paulanského vzniklo několik kongregací s různými jmény.

V Belgii vzniklo též několik nových mužských a ženských kongregací za účelem křesťanské lásky.

V Itálii a sice v Římě založil zbožný Kašpar del Bufalo († 1837) kanovník od sv. Marka, kongregaci „*od Nejdražší Krve*“. Tam vznikly též *sestry k uctění Nejdražší Krve* a potom 1860 *školní sestry a kněží od Vzkříšení* (Resurrectionisté). V Pigne-rolle založil r. 1826. Pius Bruno Lanteri „*oblaty sv. Anny*“; *oblati od sv. Alfonse Liguori-ho v Bobbiu* rozvíjeli od r. 1839. velikou činnost. Abate Antonín Rosmini založil v Roveredě a v Horní Itálii kongregaci *kněží lásky*, jejíž stanovy 20. prosince 1838 od papeže stvrzeny byly. Ještě mnohé jiné mužské i ženské kongregace vznikly v čelnějších italských městech.

V Římě vznikly *ustavičné klanitelky Svátosti Oltářní*

(*adoratrices perpetuae SS. Sacramenti*), které r. 1807. sestra Maria Magdalena od Vtělení dříve Kateřina Sordini zvaná rodem ze sv. Štěpána v Toskanskú († 1842) k tomu účelu založila, aby stálou poctou Svátosti Oltářní křivdy na ní spáchané smířeny byly. Kardinál-vikář Somaglia potvrdil jejich stanovy 2. února 1808. Slavné potvrzení udělil řádu 22. července 1818 papež Pius VII. Sestry nosí bílé vlněné roucho a červený vlněný škapulíř; na levém prsu jest forma monstrance s hostií a na pravé straně jsou odznaky umučení Kristova; nosí plášť z bílé vlny a černý závoj. V nejnovější době byl též v Innsbrucku klášter tohoto řádu zřízen.

V Německu a Rakousku vzniklo též několik náboženských kongregací jako: *milosrdné sestry sv. Karla Borromejského* ve Vratislavi, v Praze a jinde, dcery Neposkvrněného Početí v Paderborně, sestry sv. Františka pro ošetřování nemocných, dcery božské lásky v Rakousku, a jiné. *Chudé školní sestry* v Bavorsku založili zpovědník rakouské císařovny Sebastian Job († 1834) a řezenský biskup Michal Wittmann († 1833). Přízní krále Ludvíka dostaly se do Mnichova do kláštera bývalých klarisek, odkudž pak šířily se po Německu a Rakousku a přišly r. 1847. do Baltimore v Severní Americe; jejich řehole byla r. 1859. v Římě schválena. Do Čech přišly r. 1850. a zřídily sobě r. 1863. dívčí školu u sv. Anny v Praze na Novém Městě. Dnešního dne mají v Čechách více dívčích škol a opatroven.

Šedé sestry čili *panny třetího řádu sv. Františka* vznikly r. 1856. pro obsluhování nemocných v příbytcích soukromých a mají svůj klášter v Praze na Starém Městě vedle kostela sv. Bartoloměje, v tak řečeném Jerusalémě.

Hlava čtvrtá.

Vývoj církevního učení a) církevní literaturou, b) bludy a spory mezi katolíky, c) bojem proti protestantství a d) zápasem s rozkolem.

§ 582. a) *Církevní literatura* ¹⁾.

Francouzská revoluce, veliká sekularisace církevního majetku v Německu, zabavení církevních statkův a zrušení klášterů na evropské pevnině působily velmi škodlivě na církevní katolickou literaturu. Když potom řád poněkud zaveden byl, nebyla ožebračená církev s to, aby statné učitelské síly a ústavy si hned zařídila; mimo to odnímalá jí státní soustava všudy všeliký rozhodnější vliv na vyučování ve vyšších školách. K tomu všemu zavládla deistická a pantheistická filosofie ve vzdělaných kruzích a zbavovala vědu vůbec křesťanského rázu. Tyto poměry vyvinuly se nejsmutněji v Německu, kde katolické university byly buď zrušeny, nebo v paritétické s převahou protestantskou proměněny. S učitelských stolic ozývala se filosofie Kantova, Schellingova a Hegelova; tak zvaní němečtí klassikové přenášeli jejich nekřesťanské racionalistické a pantheistické názory do tak zvaného vzdělaného čtenářstva. Církev musila k tomu všemu zprvu mlčeti, ale přemohla znenáhla všechny obtíže ve všech zemích, zplodila přesnou, bohatou literaturu, a její učenci navrátili a navracují se

¹⁾ Thesaurus librorum rei cath. Würzb. 1850. 3 sv. — Werner: Gesch. der kath. Theologie. — Hurter: Nomenclator literarius recentioris theol. cath. Oenip. 1871 sqq.

k zásadám velikých katolických filosofův a theologův, jejichž díla za našeho věku nových vydání ¹⁾ dosahují.

Tuto bohatou literaturu nelze v tomto našem díle zevrubně podati; uvedeme z každého odboru jenom některé nejznamenitější učence ze všech národů.

Nejznamenitějšími dogmatikáři jsou v Německu: Liebermann († 1844), Klee († 1840), Staudenmaier († 1856), Kuhn, Berlage, Dieringer († 1876), Friedhof, Oswald, Reinerding, Denziger († 1883), Kleutgen († 1883), Schüzler, Heinrich, Scheeben, Glossner; v Rakousku: Jgnac Penka v Krakově, Beyr ve Vídni, Dr. Jan Schwetz, dvorní farář ve Vídni a Hurter v Innsbrucku; v Belgii: Dens, Laforet, Jungmann, Schoupe a mechlinský arcibiskup Dechamps; ve Francii: kardinál Gousset, arcibiskup remešský, a kapucín Hilarius Pařížský; v Itálii: jesuita Jan Perrone († 1876), jeho učenník Karel Passaglia, který však r. 1858. svému řádu jesuitskému a svým zásadám nevěrným se stal, minoriti Bigoni a Marrocu, pak kapucín Albertus z Bulsana, kardinál Franzelin († 1886); ve Španělsku pěstovala se thomistická theologie jmenovitě od dominikánů, z nichž vynikli P. Pascal († 1856) a jeho učenník pozdější kardinál Cuesta; v Americe: baltimorský arcibiskup Kenrik.

V symbolice náleží palma Möhlerovi.

Statná apologetická díla sepsali v Německu: řezenský biskup Sailer († 1832), Drey († 1853), Reinerding, Vosen († 1871), Haffner, biskupové Ketteler a Martin, Hettinger ve Würzburgu, jesuité Schrader († 1875), Schneemann, Kleutgen, Roh; proti Straussovu životu Ježíšovu psali: Hug, Kuhn, Mack a Sepp, proti Renanovu životu Krista Pána: Haneberg, Michelis, Sepp a konvertita Daumer; ve Francii byli statnými apologety: Abbé Martinet, právník Augustin Nicolas, biskupové Freppel z Angersu, Dupanloup z Orleansu a Pie z Poitiersu, arcibiskupové Landriot z Remeše a Darboy z Paříže, hrabě Montalembert († 1870), oratorian Gratry, poslanec Keller, dominikán Lacordaire, jesuité Ravignan († 1858) a Felix; v Belgii: arcibiskup mechlinský Dechamps; ve Španělsku: Jakub Balmes, Donoso Cortes, Orti y Lara, Menendez Pelayo; v Itálii: Ventura a Rosmini; v Anglii: apoštolský vikář Jan Milner, Baines, Fletsche, Butler, Howard, kardinál Wiseman a jeho nástupce Manning, Tomáš Moore († 1852), Newman; v Rakousku: biskup

¹⁾ Migne: Theologiae Cursus completus. 28 T. Paris 1853 sqq.

Frint, professor Tosi ve Štýrském Hradci, potom ve Vídni, biskup svatohippolytský Fessler († 1872) a Ehrlich, professor při theologické fakultě pražské, jenž jest vlastně otcem základního bohosloví (fundamentální theologie) jakožto samostatného vědeckého odvětví theologie.¹⁾

Dějiny článků víry sepsali v Německu: Klee, Schwane, Bach, Wörter; v Rakousku: Zobl v Brixenu; ve Francii: Ginoulhiac, arcibiskup lyonský († 1875).

Morálka pěstuje se buď soustavně nebo jako kasuistika, a jejím vůdcem jest sv. Alfons Liguori se svými výtečnými spisy. Jako moralisté vynikli ve Francii: kardinál Gousset, biskup Bouvier († 1854), Bautain, Martinet, jesuita Gury († 1866); v Itálii: Scavini a Ballerini; v Rakousku: Ambrož Stapf († 1844), Werner, Müller ve Vídni; v Německu: Sailer, Hirscher († 1865), biskup Martin, Probst, Fuchs, Jocham, Elger, Ritter († 1866), Schmid, Simar, Friedhoff, Waibel, Hähnlein, Pruner.

Proti gallikanismu, febronianismu a josefinismu stojí novověcí katoličtí kanonisté na přesných církevních zásadách, opírajíce se o články víry a bojující se vši rozhodností proti státnímu církevnímu právu, v němž opět novověcí státníci si libují. V Rakousku pěstovali církevní právo: Beidtel, Pachmann, Schöpf, Papp-Szilagyi, Josef Helfert, Porubsky, Schulte, Ginzl († 1876), Aichner v Brixenu, Vering, dříve professor v Černovicích, nyní v Praze; v Německu: Ferdinand Walter v Bonně, obnovitel těchto studií o církevním právě, Phillips († 1872), Permaneder (1862), Kunstmann († 1867), Rosshirt († 1873), Gerlach (1886), Scherer, Lämmer; ve Francii: kardinál Gousset, Craisson a obzvláště Bouix († 1871); v Itálii: kardinál Tarquini a římský professor Santi. O manželském právu psali Kutschker, kardinál a arcibiskup vídeňský († 1881), Knopp v Treviru († 1865), Uhrig, Haringer a Schulte.

Biblická studia rozkvetla utěšeně. Učenci obírají se s úvodními vědami do Písma sv. a vystupují statně proti bořící hyperkritice protestantské. Jejich výklady Písem sv. podávají veškeré vymoženosti novověkého bádání, novověké vědy a filologie. V úvodních vědách do Písma sv. vyzuamenali se v Rakousku: Jahn ve Vídni († 1816), Gabriel Güntner, professor v Praze²⁾, Danko, kanovník v Ostřihomě, a Schneedorfer

¹⁾ Od něho: Fundamentaltheologie. Prag 1862.

²⁾ Introductio in s. N. T. Libros. Pragae. 1863.

v Praze; v Německu: Hug († 1846), Feilmoser († 1831), Maier, Reithmayer (1872), Haneberg († 1876), Scholz (1852), Kaulen. Výklady Písem sv. podali v Německu: Welte, Reithmayer, Klee, Knabenbauer, Windischmann († 1861), Mack, Reinke († 1879), Schegg, Thalhofer, Movers, Schleyer, Mayer, Bisping, Arnoldi, Hundhausen, Schäfer, Gutberlet; v Rakousku: Zschokke, Rohling; v Itálii: jesuité Patrizi a Pianciani, v Římě barnabita Vercellone († 1870), Vincenci, v Miláně Ceriani, v Turíně Bardi († 1824) a Banaudi. Znamenitými orientalisty jsou Gustav Bickell a Wenig († 1875) v Innsbrucku, Pius Zingerle a Vullers († 1880). Překlad s krátkými poznámkami v jazyku německém vydal Allioli († 1873 proboštem augsburským), který dosáhl papežského schválení, pak Loch a Reischl († 1874).

Dějepisné vědy vzaly vzhled nad očekávání veliký a to ve všech oborech; vyšly dějepisná díla nejen všeobecná, ale též o jednotlivých zemích rozprávějící; výtečné monografie a životopisy. V Rakousku podali v nejnovější době všeobecné církevní dějiny vídeňský professor Kopallik a Dr. František Zeibert¹⁾, prelát-arcijáhen brněnský; dále podali dějepisné práce: Ginzel v Litoměřicích, Grisar S. J. v Innsbrucku, Hiptmayr v Linci, Höfler v Praze, Weiss v Štýrském Hradci, oba Hurterové, Pastor v Innsbrucku, Sprinzel a Schindler v Praze, Müller; o vědeckých pracích rakouských benediktinů srv. *Scriptores O. s. B., qui 1750—1880 fuerunt in imperio Austr. Hungar. Vindob 1881*; v Německu: benediktin Trudpert Neugart od sv. Blažeje, Kašpar Riffel († 1856), Damberger S. J. († 1859), Scharpff, Brischar, Remling ve Špýru († 1873), Marx v Treviru († 1876), Floss v Bonně († 1881), Ennen v Kolině, Bellesheim v Cáchách, Evelt v Paderborně († 1879), Peters v Lucemburku, Potthast v Berlíně, varmijský biskup Thiel, Hipler v Braunsbergu, Lämmer ve Vratislavi, Hagemann a Kellner v Bonně, Jan Janssen ve Frankfurtě, Bach v Mnichově, Funk v Tübingách, Will v Řezně, Sdralek v Münsteru, Reumont († 1887), Gfrörer († 1861), štrasburský biskup Räss († 1888), Rosenthal, Kraus, Gams, Brück²⁾ v Mohuči; ve Francii: Montalembert, Poujoulat, Crétineau-Joly († 1875), Ozanam, Receveur, Jager, Darras, Rohrbacher († 1856); v Itálii: montekassinský opat Tosti, Mozzoni v Benátkách a jeho po-

¹⁾ *Compendium Historiae Eccl. ed. altera Brunae. 1889.*

²⁾ *Lehrbuch der Kirchengeschichte. Mainz 4. Aufl. 1888.*

kračovatel kardinál Bilio, kardinál Bartolini, Balan, Garzetti, Cesare Cantu, Cecconi; ve Španělsku: Montaña, Orti y Lara, Rodrigo, Menendez Pelayo.

Dějiny církevních sněmů zpracovali Binterim († 1859), obzvláště nynější biskup rottenburský Hefele a jeho pokračovatel kardinál Hergenröther. Sbírkou akt novějších církevních sněmů podává *Collectio Lacensis* 6 T. Frib. 1870 sqq.

O patrologii a patristiku dobyli si zásluh Lumper O. S. B. († 1801), Möhler, Fessler, Alzog, Busse, Permanender († 1862), Nirschl ve Würzburgu, Hurter, Chevalier, Freppel, Villemain. Vzácné příspěvky podali kardinálové Angelo Mai, vydavatel četných nevydaných děl církevních otcův a spisovatelů, a Dom Pitra, dřívější opat ze Solesme (*Spicilegium Solesmense*). Abbé Migne († 1875) vydal v Paříži řecké a latinské církevní otce a spisovatele; series graeca jest 161 sv. (až do 15. st.), series latina o 221 sv. (až do Innocence III.).

Církevní archaeologii (starovědu) obohatili svými díly: Binterim ¹⁾, jmenovitě velicí zkoumatelé katakomb Marchi S. J. († 1860) a de Rossi ²⁾, Garrucci S. J. († 1885) ³⁾, pak Francouzové Perret ⁴⁾, de Richemont, Didron ⁵⁾, Le Blant ⁶⁾ a Martigny ⁷⁾ a Angličan Spencer Northcote, jehož dílo Kraus po německu vydal.

Velikolepé dílo *Acta Sanctorum* vydává se znovu a pokračuje se v něm.

Bedlivě pěstuje se liturgika (Schmid, Nickel [† 1869], Lüft [† 1870], Kössing, Guéranger, Probst, Thalhofer), pastorálka (Gollowitz, Sailer, Amberger, Benger, Hayker, Schüh), homiletika a katechetika.

Církevní katolické lexika (naučné slovníky) vydali Aschbach (4 sv.), Wetzer a Welte (12 sv.), druhé opravené a rozmnožené vydání vychází od r. 1882.; římský cavaliere Moroni,

¹⁾ Die vorzüglichsten Denkwürdigkeiten der christ-kath. Kirche. Mainz 1825—1841. 7. Bde. o. 17 Th.

²⁾ Bolletino di Archeologia christiana.

³⁾ Vetri ornati di figure in oro; Corpus picturarum et sculpturarum veterum eccl. universae; Storia della arte Christiana nei primi otto secoli della Chiesa; — srv. Baumgartnera v Stimmen aus Maria-Laach. X. 158.

⁴⁾ Catacombes de Rome.

⁵⁾ Annales archéol.

⁶⁾ Inscriptions chrét. de la Gaule.

⁷⁾ Dictionnaire des antiquités chrétiennes.

jehož Dizionario di erudizione storico-eccles. r. 1861. o 103 svazcích dokončen byl.

Kazatelská literatura jest pro své bohatství nepřehlednou, ovšem vedle výtečných plodův jsou v ní též mnohé prostřední práce. Výtečnými řečníky v Rakousku byli: světský kněz Emmanuel Veith ve Vidni († 1876), jesuité Schmudde a oba bratři Max a Josef († 1876) Klinkowströmové, Roh († 1872), vídeňský arcibiskup Rauscher; v Německu: světící biskup trevírský Jakub Krafft, vratislavští biskupové Diepenbrock a Förster, kolínský arcibiskup Geissel, řezenský biskup Wittmann a j.; ve Francii: dominikán Lacordaire († 1861), jesuité de Ravignan († 1858) a Felix, orleanský biskup Dupanloup; v Itálii: Ventura, general theatinský († 1861), jesuité Finetti, Grossi († 1856) a Curci, biskup Antonín Gianelli z Bobbia († 1846); v Belgii: mechlinský arcibiskup Dechamps a j.

Každý národ má též své theologické, vědecké časopisy, které blahodárně působí.

Česká katolická církevní literatura.

Po dlouhá léta byl „*Časopis katolického duchovenstva*“, který dne 26. února 1828 pod jménem „časopisu pro katolické duchovenstvo“ poprvé vyšel, jediným pěstitelem české vědecké literatury, v němž spisovatelé svá bádání ukládali články, které důstojně cizojazyčným plodům téhož obsahu po bok se staví. Časopis zanikl prosincem 1852, ale r. 1860. byl péčí vyše-hradského kanovníka Vinařického vzkříšen pod jménem „*Časopis katolického duchovenstva*“; od r. 1867. byl Dr. Klement Borový spoluredaktorem a stal se po smrti Vinařického (3. února 1869) samostatným redaktorem až do dnešního dne. Z bývalých redaktorů žije posud Dr. Eduard Tersch, prelát-arcijahen u sv. Vítu v Praze. O řádný vznik a rozvoj vědecké církevní literatury samostatnými díly má hlavní zásluhu „*Dědictví Svato-Prokopské*“, kteréž od r. 1861. ze všech odvětví bohoslovných cenná díla uveřejňuje, jež by jinak světlo světa spatřiti nemohla. Vedle tohoto Dědictví působí blahodárně „*Dědictví Svato-Janské*“, kteréž vzdělavatelné knihy pro lid vydává, z nichž jmenovitě knihy historického obsahu vědeckou cenu mají. Od r. 1855. přispívá družná Morava „*Dědictvím sv. Cyrilla a Methoda*“ k obohacení české katolické literatury. Též

„*Dědictví Svato-Václavské*“ r. 1859. obnovené okázalo svou životní sílu několika dobrými spisy.

Uvedeme jednotlivá theologická odvětví a v nich některé proslulé spisovatele, nemohouce všech vypočítati.

V dogmatice proslavili se: budějovický biskup Jan Valerian Jirsík svou „*Populární dogmatikou*“ ¹⁾, kterou jako farář v Minicích složil; výtečnost knihy jest viděti z toho, že byla do němčiny a do chorvátštiny přeložena; vyšehradský probošt Dr. Lenz ²⁾.

V biblických studiích proslul jako vykladač Písem svatých Dr. František Sušil, professor theologie a čestný kanovník v Brně, jehož výtečné „*překlady a výklady celého Písma sv. N. Z.*“ ³⁾ jsou svrchovaně dokonalým utěšeným plodem třicetileté píle, jakýmž žádná větev slovanská ani francouzští a vlaští bohoslovci vykázati se nemohou. „*Starovědu biblickou*“ ⁴⁾ vzdělal Dr. Melichar Mlčoch, která důstojně po bok staví se německým pracem toho druhu a v mnohém ohledu je převyšuje. Pro výklad a úvodní vědy starého Zákona jest mnoho důkladných článků v „*Časopise katolického duchovenstva.*“

V mravovědě proslul Dr. Jan Stárek ⁵⁾,

V oboru církevních dějin podali důkladná díla: Dr. Klement Borový ⁶⁾, Dr. František Krásal ⁷⁾, Dr. Bílý, Dr. Lenz ⁸⁾, Ekert ⁹⁾, Vacek ¹⁰⁾, Jer. Solař ¹¹⁾, Matěj Procházka v Brně ¹²⁾, Štulc, jesuité Votka ¹³⁾ a Svoboda ¹⁴⁾, Ježek.

¹⁾ Vyšla nákladem Dědictví Sv.-Janského v Praze 1841.

²⁾ Mariologie v Praze 1887; Kat. anthropologie v Praze 1882. — Sylabus J. Sv. Pia IX. v Praze 1877.

³⁾ Vyšly nákladem Dědictví Sv.-Prokopského.

⁴⁾ Nákladem Dědictví Sv. Prokopa v Praze 1888.

⁵⁾ Kat. Mravověda. V Praze. 1884. Nákladem Svatoprok. Dědictví.

⁶⁾ Antonín Brus z Mohelnice. V Praze. 1873. Dějiny arcidiecése pražské. V Praze. 1873. Martin Medek. V Praze 1877. — Sv. Jan Nepom. V Praze 1878. —

⁷⁾ Arnošt hrabě Harrach. V Praze 1886.

⁸⁾ Učení M. Jana Husi. V Praze 1875.

⁹⁾ Posvátná místa král. hlav. města Prahy. V Praze. 1883, 1884. 2 sv.

¹⁰⁾ Církevní dějiny české. V Praze, 1890.

¹¹⁾ Dějepis Hradce Králové a biskupství Hradeckého. V Praze 1870.

¹²⁾ Život sv. Methoda. V Brně. 1861.

¹³⁾ Památky Staroboleslavské. V Praze 1879; Posvátné Cyrillo-Methodějské Památky Mariánské. V Praze 1885.

¹⁴⁾ Katolická reformace a Mariánská družina v království Českém. V Brně. 1888.

Životopisy svatých zpracovali: Beneš Kulda, Hugo Jan Karlík, Viktor Bezděka premonstrat v Želivě a Bílý.

Pěkný výbor ze spisů sv. Otců, církevních učitelův a jiných bohosloveckých učenců vydal Řehák pod názvem „*Patristická encyklopedie*.“

V pastýřském bohosloví má palmu Dr. Skočdopole v Budějovicích. V pomocných vědách tohoto odboru máme též důkladná česká díla; tak v homiletice dílo Špachtovo, ve zpovědnici rukověť Kupkova a Smolíkova; v katechetice prosluli: Tomek, Škoda, Podstránský, Skočdopole; v liturgice Šrůtek; v metho-dice: Pařízek, Ziegler.

V církevním právu náleží palma Dr. Klementu Borovému; též Dr. Laurin vydal některé sem spadající spisy po česku.

Filosofii dle zásad sv. Tomáše Aqu. počali pěstovati Dr. Pospíšil a Konrád.

Kazatelská literatura jest velmi četně zastoupena a to zdařilými původními pracemi. Ku předním kazatelům náležejí ze starších: světící biskup pražský Rychlovský, Zahradník, Jirsík, Ehrenberger, Nejedlý Sychra, Vacek, Václavíček, Hýbl, Rantenkranz, Viršínek; z novějších: Daneš, Černohouz, Diviš, Bartoš, Hakl, Kulda, Brynych, Dlask.

Mimo „Časopis katolického duchovenstva“ působí na rozvoj katolického bohosloveckého písemnictví „Blahověst“ (od roku 1847.), „Posvátná kazatelna“ (od r. 1864.), „Pastýř duchovní“ (od r. 1881.), „Obrana víry“ (od r. 1885.), „Vychovatel“ (od r. 1886.), „Vlast“ (od roku 1884.) a svým časem i „Sborník Velehradský.“

b) Bludy a spory mezi katolíky.

§ 583. a) Bludaři, falešní mystikové, blouznivci, nevěrci a liberálové.

Manharti ¹⁾. Tato sekta vznikla v Tyrolsku v údolí brixenském, když duchovní Napoleonovi I., který země se zmocnil, přísahu věrnosti učiniti musili. Četní obyvatelé majíce v čele kněze Hagleitnera, kterýž oné přísahy neučinil, nechtěli s přísežnými duchovními žádného obcování míti a pokládali všechny

¹⁾ Flir: Die Manharter. Beitrag zur Gesch. Tyrols im 19. Jahrh. Innsbruck. 1852.

stoupence Napoleonovy duchovní i laiky za vyobcované z církve. Největší část pobloudilých smířil r. 1825. s církví opat Maurus Capellari, pozdější to papež Řehoř XVI.

Boosovci, ¹⁾ čili „Vzbuzení.“ Jejich zakladatelem jest Martin Boos; narodil se r. 1762. v Huttenriedě u Schongau v Bavořích, v kraji švábském, stal se jako kněz kaplanem v Unterthingau, působil v Grönenbachu a jinde, držel se lutheránského učení o víře, vlastně o důvěře, že pro zásluhy Kristovy člověku jsou jistě hříchy odpuštěny, když tomu věří; upadl tak v lichý mysticismus, vžil se ve svůj názor tak, že až v jakýsi druh methodistické extase upadal, a nalézal stoupence. Augsburský ordinariát zavedl s ním vyšetřování, z něhož šťastně vyvázl. Byv z augsburské diecése propuštěn, odebral se r. 1799. do Lince, kdež jej biskup Gall, rodem Šváb, přijal a kooperátorem, pak farářem v Pöstlingberku učinil. Roku 1806. dostal výnosnou faru v Gallneukirchenu. Od konce roku 1798.—1810. byl úplně pravověrným a horlivým kazatelem. Avšak r. 1810. svedla jej protestantská pietistka Anna Oberdorferová, která do jeho fary zavítala, že se ke své bývalé „živé víře“ navrátil a ji též osadníkům hlásal; pročež byl r. 1815. před linecké konsistorium volán, v klášteře karmelitském rok ve vazbě držán a s fary sesazen. Mnozí z jeho stoupenců přešli k lutheránství, jiní utvořili zvláštní sektu „Vzbuzených,“ která až přes rok 1840. se udržela. Dostav propuštění z diecése linecké (1816), odebral se do Bavor a žil v Mnichově u svého přítele Gossnera; roku 1817. stal se učitelem náboženství při gymnasiu v Düsseldorfě a r. 1819. farářem v Sayně, kde 29. srpna 1825 zemřel. Vybídkám, aby od katolické církve odpadl, odporoval statně. Boos dopisoval si s katolíky a protestanty, a professor Sailer byl dlouhý čas jeho ochráncem, tak že sám v podezření bludařství přišel.

Boosův přítel Jan Gossner musil již r. 1802. 26 vět se odpřisáhnouti, a vzdav se své fary, žil jako spisovatel v Mnichově a vydal daleko a široko rozšířenou „Vzdělavací knihu“ („Erbauungsbuch“), která stala se sektě tím, co Quesnellův „Nový Zákon“ jansenistům; stal se konečně protestantem a kazatelem české obce při betlémském kostele v Berlíně. Jiný přítel Boosův Ignác Lindl farář v Baidelkirchu v Bavorsku

¹⁾ Srv. můj článek v Ottově Naučeném Slovníku: „Boos;“ Gossner: M. Boos. Leipz. 1831.

dával od svého „obrácení“ (1812) veliké pohoršení, musil se r. 1818. svých bludův odpřisáhnouti, dostal jinou faru, stal se protestantem, a vystěhoval se r. 1819. do Ruska, kde jej s jeho služkou oddal Gossner. Opustiv r. 1824. Rusko, usadil se ve Wupperthale. Měl stoupence, i několik kněží, z nichž někteří stali se protestanty, jiní irvingiany.

Pöschlovci. Jejich zakladatelem byl Tomáš Pöschl, kterýž okolo r. 1806. v Broumově, potom okolo r. 1813. v Ampfelvangu v Horních Rakousích kooperátorem byl, a obzvláště na tomto posledním místě božská zjevení předstíral a nové náboženství hlásal. V Ampfelvangu a okolních osadách byli brzo Pöschlovci, kteří začali zjevení předstírat, prorokovati, a pád veškerých světských říší a znovuzřízení říše Kristovy na zemi ohlašovati. Oni byli rozhodnutí, že sami nový Jerusálém zbudují, a za tím účelem do Palestiny potáhnou; poněvadž však to prý hned provésti nelze, založí zatím značnější církve ve své vlasti pro nový Jerusálém. Ve svém blouznění pokročili až potud, že svá nejlepší roucha na hranici snesli a spálili, ano i lidi Bohu obětovali, aby prý hněv Páně smířili. Pöschl byl již r. 1814. do Solnohradu odveden a konečně do Vídně zavezen a bydlil tam v domě deficientů, kde 15. listopadu 1837 zemřel. Potlačení sekty stalo se pomocí vojska a poučením duchovní vrchnosti¹⁾.

Maurerovci. Tato sekta vznikla v dolním Štýrsku jakýmsi studujícím z Grafendorfu, zavrhovala kostely, služby Boží a svátosti, poněvadž prý Boha jest ctíti v duchu a pravdě, obzvláště pod širým nebem; zavrhovala dále manželství a veškeré poranění nepřítele v bitvě. Úzce připojili se k Maurerovi, faráři v Loipersdorfu, pokládající jej za syna Božího, kterýž opět se zjevil. Maurer byl povolán do Štýrského Hradce, kamž za ním četně jeho stoupenci putovali, a konečně zavezen do jednoho haličského kláštera. Po jeho smrti (1817) myslili blouznivci, že jeho duše vjela do těla sedláka na dnu nemocného Jakuba, zvaného Hüttenjagerla, k němuž až do Uher putovali. Sekta ztratila se brzo.

Rytíři sv. Michala. V Korutansku blouznila od r. 1815. Anežka Wirsingerová, že Panna Maria a archanděl Michael se jí zjevují, a zbožný probošt Jan Holzer v Gmündu jí uvěřil. Utvo-

¹⁾ Klein: Gesch. des Christenthums in Oesterreich und Steiermark. VII. 200—201.

řila se sekta „*Rytířů sv. Michala*“, která se do r. 1818. v Korutansku a Tyrolsku rozšířila. Tvrdila, že archanděl Michael svým mečem nečisté vyhubí, však je zachová a zemi mezi ně rozdělí. Manharti vstoupili s těmito blouznivci ve spolek a jejich kněz Hagleitner stal se jejich rytířem. Probošt Holzer zemřel r. 1818. ve vazbě v Celovci, Hagleitner byl do Vídně do jednoho kláštera zavezen († 1836) a Wirsingerová dána pod dozor policejní a zemřela brzo.

*Salpeterové*¹⁾ byli politicko-náboženskou sektou v Černém lese, kteří proti opatu od sv. Blažeje, potom proti rakouské a později proti badenské vládě povstali, a jí, jakož i freiburskému ordinariátu a badenským duchovním poslušnost odpírali. Udrželi se až do roku 1838.

Dílo milosrdenství. Ve Francii v diecési beyeuxské vznikla sekta, zvaná „*Dílo milosrdenství*“, jejíž náčelník Vintras předstíral tajné rozmluvy s archandělem Michaelem, Pannou Marií, sv. Josefem, ano s Bohem samým, a ohlašoval vedle říše Otcovy (víry a bázně) a říše Synovy (milosti a naděje) třetí vznikající říši Ducha sv. (lásky a milosrdenství); člověk je prý padlý anděl, ku pokání za dřívější viny na tělo a duši uvázaný; Syn Boží vtěliv se, přijal jenom část lidské přirozenosti na sebe; Panna Maria má původ z božské přirozenosti. Vintras tvrdě, že od Ducha sv. posvěcen jest, přisluhoval svým stoupencům svěcením. V sektě páchaly se nestydatosti. Papež Řehoř XVI. nazval v listu z 8. listopadu 1843 k biskupu bayeuxskému učení sekty „bezbožným vynálezem a všetečností“, a tři provinciální synody zatratily sektu.

V Casale v Piemontsku vydával se od roku 1847. jakýsi *Grignoschi* za Krista, který osobně s nebe na zemi se navrátil, aby znovu ukřižován byl, ne sice za příčinou vykoupení člověka od hříchu, než aby církev z otroctví a bludů vysvobodil. Svedl mnohé ženy, z nichž jedna, zvaná Madonna, chtěla raději býti mučennicí, nežli by od něho se oddělila. Tato sekta byla bezpochyby ve spojení se sektou, kterou ve Švýcarsku Milaňan *Romano* založil. Tento známý svůdce panen prohlašoval se za „věrné slovo s hůry“, za věrného služebníka a zástupce Božího, za druhého vykupitele. Tato sekta zakrývala svým bludařstvím vlastně svou mravní nestydatost.

V Miláně vznikla 25. srpna 1865 „*Společnost svobodných*

¹⁾ Hansjakob: Die Salpeterer, eine pol.-relig. Sekte. Waldsh. 1867.

myslitelů“ (*Società de' liberi pensatori*), pravý to květ nevěreckého zednářství, příbuzná belgickým „Solidářům“, kteří se zavazují, že ani na smrtelné posteli kněze k sobě nepovolají, jakož i nejkrajnějším „přátelům světla“ v Německu.

Ohlasem italských svobodných myslitelů jsou „*Cogitanti*“ (Myslitelé), které Dr. Eduard Löwenthal v Berlíně 22. října 1865 založil; jsouť beze všeho pozitivního vyznání.

Nebezpečnějšími nežli uvedení sektáři a nevěrci stali se církvi tak zvaní „osvicenci“ čili „*liberální katolíci*“, t. j. takoví katolíci, kteří jsouce nasákli rationalismem a napojeni protestantskými časopisy a literárními plody a jsouce členy zednářských loží, životu církevnímu se odcizili a reformátory církve přece býti chtějí. V Německu chtěli „svobodomyslní“ čili „liberální duchovní“ odstraniti latinský jazyk z církevních obřadů, očistiti církevní modlitby a obřady, jmenovitě vymítni exorcismus, odstraniti brevír a bezženství duchovenstva, obmeziti poctu Panny Marie a Svatých, zavésti všeobecné čtení bible a pak „časové“ modlitby, zpěvníky, vzdělávací knihy a katechismy, v nichž by pozitivní články víry v pozadí stály, odtrhnouti se od Říma, a tak co možná nejvíce sblížit katolíky s protestanty t. j. poprotestančiti je. Takovými byli: Fridolin Huber, Carrové, Reichlin-Meldegg, Schreiber, farář Dominik Kuenzer v Kostnici a jiní; mnozí z nich přešli ku protestantství, jako freiburští professoři Reichlin-Meldegg, Schreiber a dřívější biskup vatislavský Sedlnitzki. Theologický liberalismus připojoval se těsně ku politickému, prohlašoval svobodu vědy, sloužil státní moci naproti církvi, a byl neposlušný apoštolské Stolicy ¹⁾.

β) Vědecká a praktická poblouzení.

αα) Ve Francii, Belgii a Italii.

§ 584. *Traditionalismus a ontologismus.*

Otcem *traditionalismu* jest Ludvík Gabriel Vicomte de Bonald ²⁾ (nar. 1754, † 1840), francouzský státník, filosof a žurnalista. Jeho soustava odvozuje veškeré naše poznání, alespoň poznání nábožensko-mravních pravd z podání, a toto zase z pra-

¹⁾ Hergenröther II. 984—986.

²⁾ Jeho *Oeuvres complètes*. Paris 1859. 3. T.

zjevení; Bůh zjevil tyto pravdy člověku, který podáním z jednoho na druhého je zachovává; lidský rozum nemůže jich dokázati.

Této soustavě byl oddán Ludvík Eugen *Bautain*. Narodil se r. 1795. v Paříži, stal se r. 1819. profesorem filosofie v Strassburku, a byl r. 1822. pro své křivé zásady sesazen. Studiemi ve svatém Písmě a dílech sv. Augustina a Anselma změnil své smýšlení, dal se za kněze posvětit, dobyl si svými spisy proti atheismu a materialismu značné slávy, ale přišel se svým učením o poměru rozumu k víře s církví do sporu. V tomto ohledu učil, že člověk není s to, aby rozumem jsoucnost Boží a skutečnost zjevení ze zázrakův a proroctví dokázal; mimo vnější zjevení, které se člověku stalo a podáním zachovává, přijímal též vnitřní působení a osvěcování boží v člověku. Strasburský biskup de Trevern vydal již 30. dubna 1834 pastýřský list o jeho učení a napomínal jej druhým listem z 15. září téhož roku k obratu. Papež Řehoř XVI. pochválil brevem z 20. prosince 1834 horlivost biskupovu a doufal, že Bautain, proti němuž v Německu Möhler bojoval, své učení odvolá. Bautain poslal 21. listopadu 1837 biskupovi list, v němž své učení dílem odvolal, dílem vysvětloval, v celku však podržel. Roku 1838. odebral se sám do Říma, kdež ovšem nadarmo o schválení svých zásad se namáhal; pročež konečně 8. září 1840 podepsal 6 vět jemu předložených, podal je strassburskému koadjutoru Raessovi a smířil se upřímně s církví. Uznal, že rozumem lze jsoucnost Boží dokázati; že zjevení Mojžíšovo, křesťanské zjevení a z mrtvých vstání Páně mají své jisté pádné důkazy, a že užívání rozumu předchází víru a vede k ní člověka s pomocí zjevení a milosti¹⁾. Bautain nevstoupil více na svou učitelskou stolicí, a zemřel ve veliké vážnosti čestným generálním vikářem pařížským 15. října 1867 ve Viroflay-i u Versaillesu.

Traditionalismu hájil dánský baron Eckstein († v Paříži 1861) v časopise „Le Catholique“, který r. 1826. založil. Hlavním zastancem této soustavy byl *August Bonnetty* († 1879), vydavatel „Annalů křesťanské filosofie“ („Annales de philosophie chrétienne“), které zprvu veliké pochvály se těšily, ale brzo pohoršení dávaly. Vydavatel musil dle dekretu kongregace Indexu z 11. června 1855 čtyři věty²⁾ podepsati, které pravily:

¹⁾ Tyto věty jsou ap. Denzinger, Ench. p. 441—442.

²⁾ l. c. p. 451—452.

že mezi rozumem a věrou nemůže býti žádného odporu, poněvadž obojí od Boha pochází; že rozum jsoucnost Boží, duchovnost duše a svobodu člověka jistě dokázati může; že užívání rozumu víru předchází; a že metoda sv. Tomáše k rationalismu nevede a rozšířením materialismu a pantheismu vinna není. Traditionalismus měl mnoho stoupencův ve Francii a Belgii.

Ontologismus byl v prvních desetiletích tohoto století značně ve všech školách francouzských rozšířen, jehož hlavními stoupenci byli: Fabre, professor Sorbonny; sulpician Borancherau, který však r. 1862. v Římě své učení odvolal, a Hugonin, pozdější biskup bayeuxský, jakož i někteří professoři v Belgii. Ontologismus má všeobecné ideje za objektivně věčné, které nejsou formy nebo modifikace našeho ducha, ale nutně věčné a absolutní a se soustřeďují v *jednoduchém bytí*, jež jest první ideou naším duchem pochopenou, jež jest světlem, v kterém všechny pravdy vidíme; poněvadž tyto ideje jenom s božskou podstatou spojené existovati mohou, a mimo ni býti nemohou, lze ji proto pouze v božské podstatě poznávati. Toto učení opíralo se o Malebranchea a místa v Bossuetovi a Fenelonovi, a vykládalo též církevní Otce a některé scholastiky, jako Anselma a Bonaventuru, ve svém smyslu. Hlavními zástupci této soustavy byli v Itálii: Antonín Rosmini-Serbatí z Rovereda († 1855) a Vincenc Gioberti († 1852), k nimž se připojili Mamiani, Gorrelli, Ruggiero Bonghi a jiní; v Belgii: luvěňští professoři Laforet a Ubaghs, který od r. 1850. ontologismus smírným traditionalismem smířiti se snažil. Kongregace sv. Officia, které 7 vět ontologismu ku posouzení předloženo bylo, prohlásila 18. září 1861, že jim bez nebezpečnosti pro víru učití nelze, jmenovitě: „že lidskému duchu přímá známost Boží, alespoň habituální, jest podstatnou, poněvadž jest světlem ducha, bez něhož by nic nepoznal; že bytí, které ve všem vidíme, a bez něhož nic nepoznáváme, jest božské bytí; že universalie, patříme-li objektivně na ně, nejsou od Boha věčně rozdílny; že vrozené poznání Boha jakožto absolutního bytí v sobě veškeré ostatní poznání obsahuje; že ostatní všechny ideje jsou jenom modifikace ideje, kterouž Bůh jako absolutní bytí poznán bývá; že tvorové jsou v Bohu jako část v celku, ne sice jako v celku formálním, ale jako v celku nekonečném absolutně jednoduchém; a konečně že stvoření tak lze vykládati, jakoby Bůh oním zvláštním úkonem, kterým sebe poznává a chce jakožto roz-

dílného od jistého tvora, na př. člověka, tvora stvoří ¹⁾“). Ubaghs († 1875) vytáčil se proti výroku kongregace tím, že prý jenom pantheismus německých filosofů odsouditi chtěla. Proti němu bojoval Bouix s jinými a kardinál Patrizi zakázal listem z 21. února 1866 k arcibiskupu mechlinskému jeho spisy.

§ 585. Saint-Simonismus ²⁾ a jeho výběžky: socialismus a kommunismus, a positivismus.

Saint-Simonismus jest zvláštním úkazem v našem století, ne sice jako náboženství, ale jako domnělá oprava vzdělaného lidstva. Původcem této soustavy jest Klaudius Jindřich (Claude Henry) ze Saint-Simonu; narodil se v Paříži 17. dubna 1760 z jednoho z nejstarších a nejznamenitějších rodů francouzských, byl v zásadách D'Alembert-ových vychován, vstoupil v 17. roce svého věku do vojenské služby, účastnil se pěti polních výprav ve válce za svobodu Severní Ameriky; potom vstoupil do soukromého života, cestoval pro své vzdělání po některých zemích evropských, prožil francouzskou revoluci, nemaje v ní žádného účastenství, cestoval opět a vyvíjel znenáhla svou soustavu na opravu člověčenstva. Od roku 1807. vystupoval se svými myšlenkami jako spisovatel, ale ani Napoleon, ani jiní vrstevníci nevšimli si ho. Poněvadž na své spisy odbytu neměl, přišel o své jmění a chtěl se pistolí zastřeliti, ale rána selhala (1825); však zemřel již 19. května 1825 jsa obstoupen svými učenníky, k nimž pravil: „Ovoce jest zralé; vy je budete sklízeti.“ Nejstatečnější jeho učenníci, jmenovitě Bazard a Enfantin, rozšiřovali zásady svého mistra nejprve v tichosti,

¹⁾ Ap. Denzinger, Enchir. p. 454—455.

²⁾ Saint-Simon: Introduction aux travaux scientifiques du 19. siècle. Paris 1807. 2 T. — De la réorganisation de la société européenne. Paris 1814. — Système industriel. Par. 1821. — Catechisme des industriels. Paris 1823. — Le nouveau christianisme, dialogues entre un conservateur et un novateur, premier dialogue. Paris 1825. — Oeuvres de Saint Simon par Ol. Rodrigues. Paris 1832. — Od jeho stoupenců: Exposition de la religion saint simonienne. Paris 1831. 2 T. — Religion saint simonienne, enseignement central par Jules Lechevalier. Paris 1831. — Religion saint simonienne association universelle. Paris 1831. — Tableau synoptique de la doctrine saint simonienne. — Fourier: Traité de l'association domestique agricole. Paris 1822. — Carové: Der Saint-Simonismus. Leipz. 1831. — Möhler: Verm. Schriften. II. 34. — Ritter: K.-G. II. 633. — Hergenröther K.-G. II. 989 sqq.

založili časopis „Le Globe“, měli od roku 1830. veřejné přednášky v Paříži a někteří z nich obraceli se na sprostý lid.

Učení Saint-Simonismu jest toto: 1. Všechno jest Bůh, a Bůh jest všechno; každá práce jest služba Boží; průmysl jest nejdůležitější věcí v životě člověka, která všechny bohatými a šťastnými dělá. 2. Zlo není; neboť hřích jest jenom znamením stavu ještě nedospělého a důkazem, že ještě činiti jest pokrok. 3. Ráz posavadní lidské společnosti jest využitkování člověka člověkem, kde pro několik lidí četní pracovati musí. 4. Ráj není za námi, ale před námi, a nové učení zavádí jej. 5. Křesťanství prokázalo lidské společnosti veliké služby, ale jsouc pouze duchovním, jest jednostranné; učí, že před Bohem, jenž od světa různý jest, všichni lidé sobě rovnými jsou, ale poněvadž Bůh od světa různým není, jsou si lidé mezi sebou úplně rovni; křesťanství zrušilo otroctví, ale v Písmě stojí psáno, aby „se dávalo císaři, co jest císařovo, a Bohu, co jest Božího;“ čímž lidstvo stále jest na poroučející a poslouchající, panující a sloužící se dělí. 6. Tento rozdíl mezi ideálním a reálním světem, mezi tímto a oním životem činí se ještě větším průmyslovými snahami našeho věku, a dělá ze země pravé plačtivé údolí. 7. Když křesťanství svůj úkol vykonalo, musí nyní rovnost všech státi se skutkem; pročez jest odstraniti všechny výsady rodů a dědičné právo; každý nechť dostane zaměstnání a pak dle práce odměnu; ne rodina, ale veškerá společnost budiž dědicem jmění jednotlivcův a utvoříž z něho fond čili matici, kterou by náčelníci spravovali; rodinný život přestaniž, a vychovatelem budiž společnost, která se dělí na tři třídy: učence, umělce a dělníky, kteří zde všechny své počitky míti musí.

Tato nepraktická a nekřesťanská soustava zalíbila se přemnohým, jmenovitě lůze, ačkoli nikdo první svého jmění vzdáti se nechtěl. Brzo však nastaly mezi stoupenci této soustavy rozmršky. Infantin zastával r. 1831. emancipaci čili vymanění žen, společnost manželek a mnohoženství, což Rodrigues za odpad od přesných zásad mistrových pokládal. Když spolek v Lyoně mezi dělníky nepokoje způsobil, dala vláda všechny jeho místnosti zavřítí a zakázala schůze (17. srpna 1832). Infantinovi stoupenci seshli se na 38 osob, mnozí vystěhovali se a založili osady v Egyptě.

Však učení Saint-Simonovo trvalo dále a sice ve dvou směrech: a) jako *socialismus*, který lidskou společnost tak pře-

tvořiti chce, aby práce a výdělek souměrně rozděleny byly (tak Bayard), aby rovnováha mezi kapitálem a prací zavedena byla, dělníci na výdělku podíl měli, a tak jisté požitky si zaopatřiti mohli; b) jako *kommunismus*, který lidskou společnost tak přetvořiti chce, aby všichni lidé jednotejnou míru práv a statků měli, a tedy veškerý majetek mezi ně jednotejně rozdělen byl (Ledru-Rollin a j.). Tyto zásady byvše do života uvedeny, způsobily v Paříži r. 1848. a r. 1871. hrozné ohavnosti.

V Německu přistoupil k těmto zásadám Ferdinand Lasalle, který s dělnickými spolky od Schulze-Delitzsche založenými spokojen nebyl. Nastalo veliké kvašení myslí, chudí naplňovali se nenávistí k bohatým, dělníci záští proti továrníkům a kapitalistům. Vznikly četné dělnické spolky, kteréž *internationální dělnický spolek* (1864), řízený Karlem Marxem v Londýně, v jeden celek asi s třemi milliony členy v Evropě a Americe spojil. Stanovy tohoto internacionálního čili mezinárodního spolku byly na prvním sjezdě v Genevě r. 1866. přijaty. Druhý sjezd r. 1867. v Lausanně ukazoval veliký vzrůst spolku; na sjezdě v Bruselu r. 1868. mluvilo se prudce proti vládám, vojskům a náboženství; v Basileji r. 1869. děly se úrady o upravení dělnických stávek, a kterak by bylo lze polní dělníky přibrati ke hnutí. Pařížská kommuna (r. 1871), zuříc 72 dní, nezastrašila; *internationala* šířila se rok od roku, dobyla v Německu mnoho poslaneckých míst do říšského sněmu, založila ze svého středu Londýna „bratrské spolky“ až ve Východní Indii a Číně, a její časopisectvo šíří se v Německu, Rakousku, Anglii, Holandsku, Švýcarsku, Itálii, Španělsku, Belgii a Severní Americe. V protestantském Německu spojili se stoupenci Ferdinanda Lasalle s Eisenašskými, majícími Marxe za vůdce, na sjezdě v Gothě 24. května 1875. Internationala jest hrozným nebezpečenstvím lidské společnosti.

Positivismus. Ze školy Saint-Simona vyšel *August Le Comte*,¹⁾ otec „*pozitivní filosofie*“, který se r. 1798. narodil a od r. 1819. jako spisovatel působil. Dle něho kráčí lidská společnost třemi věky: věkem víry na nejnižším stupni, pak věkem hypotese a konečně věkem vědy. Na nejnižším stupni, věku to víry, nalezá duch lidský několik svobodných rozumových bytostí, jejichž libovolné zasahování do průběhu světového ži-

¹⁾ August Comte: der Begründer des Positivismus. Ergänzungsheft zu den „Stimmen aus Maria Laach.“ 45. —

vota zdánlivé nesrovnalosti jeho vykládá; na druhém stupni vstupují na jejich místo abstraktní síly; na nejvyšším stupni poznává člověk, že nelze absolutních známostí nabyti, přestává pátrati po původu a účelu světa, a snaží se vyzkoumati jeho pevné zákony s jejich nezměnitelnými poměry, a kterak tyto po sobě následují a sobě podobny jsou. Na základě této všeobecné vědy má se lidská společnost obnoviti. Tato soustava jest úplně materialistická, která oprávněnost metafysické a theologické vědy nadobro upírá.

Odchovancem takovýchto názorů jest Arnošt Rénan, spisovatel života Ježíšova.

ββ) V Německu.

§ 586. *Baaderianismus, hermesianismus, güntherianismus, Frohschammer a některé menší spory.*

Baaderianismus. František Baader ¹⁾, německý filosof, narodil se r. 1765. v Mnichově, obíral se spisy Jakuba Böhma a St. Martina, hledal v nich hlubší porozumění křesťanství, a složil potom theosoficko-gnostickou soustavu, dle níž pak články víry vykládati chtěl. Chtěl míti katolickou církev bez papeže a upíral východ Ducha sv. „i ze Syna“ (Filioque), vlastní podstatu odpustkův, očištec jako článek víry, církevní kázeň při svátosti pokání a Svátosti oltářní, výkon vykonaný (opus operatum) ve svátostech a božské ustanovení biskupů. Našel mnoho stoupenců, mezi nimiž vynikali a jeho učení rozšiřovali František Hoffmann ve Würzburgu, jeho nejhorlivější učenník a životopisec; Leopold Schmid († 1869) a Lutterbeck v Giessenu a Jakub Sengler ve Freiburgu. Baader odvolal na smrtelné posteli své bludy a zemřel s církví smířen 21. května 1841.

Hermesianismus ²⁾. Důležitý spor o spekulativní theologii začal přeucený Jiří Hermes, rodem z Dreyerwaldu u Rýna ve

¹⁾ Jeho díla, 15 sv., vyšla v Lipsku 1850 sqq. — Hoffmann: Biographie Baaders. Leipz. 1857.

²⁾ Srv. Kleutgen: Theologie der Vorzeit. 3 Bde. — Heinrich: Dogm. Theologie. Bd. 1. Abth. 1. a 2. — (Merkel): Die herm. Lehre in Bezug auf die päpstl. Verurtheilung derselben urkundlich dargestellt. Mainz 1837. (Výtahy z děl Hermesových.) — Seznam literatury o tomto sporu podává Roskovány, Rom. Pontif. IV. 643 sqq, 702 sqq.

Vestfalsku (nar. 22. dubna 1775), professor theologie v Münsteru, potom v Bonně († 26. března 1831). On učil, že „positivní pochybování jest základem veškerého vědeckého theologického vyšetřování, a že rozumový důkaz jest jediným pravidlem a prostředkem, kterým lze člověku nadpřirozené pravdy poznati“¹⁾. Na základě takových zásad upadl potom v racionalistické bludy o některých člancích víry. Po straně Hermesově stáli bonnští professoři: Braun, Achterfeld, Droste Hülshoff, Esser, pak Baltzer a Elvenich ve Vratislavi; proti němu bojovali Windischmann starší a mladší, Seber, Siegen, Hast, Berlage, Perrone a Kleutgen.

Apoštolský Stolec zkoušel důkladně jeho soustavu a Řehoř XVI. zatratil ji brevem od 26. září 1835, k němuž se pojí další dekret od 7. ledna 1836. Oba dekrety potvrdil Pius IX. 25. července 1847. Někteří jeho stoupenci nechtěli se výroku apoštolské Stolice podrobiti, činíce jansenistický rozdíl, že zavržené učení v jeho spise není. Professoři Elvenich († 1886) a Braun († 1863) chtěli v samém Římě o tom apoštolskou Stolicí přesvědčiti, ale byli odkázáni k tomu, aby breve jednoduše se podrobili. Braun a jeho kollega Achterfeld († 1877) nechtěli to učiniti, pročež koadjutor arcibiskupův Jan Geissel jim veniam legendi odňal, a pruská vláda je do výslužby dala.

Güntherianismus. Původcem této filosoficko-theologické soustavy, která značně se rozšířila, jest Antonín *Günther*²⁾. Narodil se 17. listopadu 1783 v Lindenavě u Litoměřic v Čechách z chudých rodičů, chodil na gymnasium v Litoměřicích, studoval pak 1803—1808 v Praze filosofii a práva, a stal se potom vychovatelem u knížete Bretzenheima. Na radu redemptoristy P. Hoffbauera ve Vídni věnoval se studiu theologie, a byl r. 1820. v Rábě, kam prince Bretzenheima doprovázel, na kněžství posvěcen. Vstoupil potom sice do řádu jesuitského, ale vystoupil z něho po dvouletém noviciátě a žil pak až do smrti jako soukromý světský kněz ve Vídni, vypomáhaje ve

¹⁾ Breve Gregor. XVI. ap. Denzinger, Enchir. 439, 440.

²⁾ Jeho spisy: *Vorschule zur speculativen Theol. des positiven Christenthums.* Wien 1828. — *Süd- und Nordlichter am Horizont der specul. Theologie.* 1832. — *Peregrins Gastmahl; Eurystheus und Herakles* 1843. — *Thomas a Scrupulis a jiné.* Günther a Pabst: *Janusköpfe für Philosophie und Theologie* 1834; *Der letzte Symboliker.* — Günther a Veith: *Lydia, philosophisches Taschenbuch.* 1848—1854. Veškerá literatura ap. Roskovány. Rom. Pontif. IV. 804.

správě duchovní a zastáváje úřad censora filosofických a právnických knih až do jeho zániku r. 1848.

Günther poje se úzce k spekulativním zásadám novověké schellingo-hegelské filosofie, chtěl svou soustavou pantheismus ze základu vyvrátiti a spolu všechna tajemství křesťanství a priori dokázati a spekulativně odůvodniti; však v této spekulaci upadl do bludův o poměru mezi věrou a rozumem, o Trojici, o Vtělení Syna Božího, o člověku, jemuž připisoval ducha a duši, o milosti, svobodě a poměru filosofie k theologii. Jeho stoupenci byli Dr. Pabst, znamenitý vídeňský kazatel Veith, Xaver Schmid v Solnohradě, Ehrlich, Werner, Zukrigl, Trebisch, Brunner, Gärtner, potom Knoodt v Bonně, Merten v Treviru, Mayer v Bamberku, Baltzer ve Vratislavi. V Rakousku přiznávali se četní nadanější duchovní vůbec ke škole Güntherově, nechtějíce však nijak protiviti se výroku církevnímu. Odpůrci Güntherovými byli Hast († 1834), Vilhelm Schütz († 1842), potom Volkmuth v Bonně, Frings a Michelis v Paderborně, Mattes v Hildesheimě a jiní. Vznikla delší vědecká polemika v knihách a časopisech, jmenovitě od r. 1853., kdy Clemens v Bonně odpor mezi novou spekulativní theologií a učením katolické církve dokazoval¹⁾. Věc byla v Římě bedlivě prozkoumána a kongregace Indexu zakázala dekretem z 8. ledna 1857, prohlášeným 17. února a od papeže Pia IX. schváleným, knihy Güntherovy. Günther podrobil se 10. února výroku církve a největší část jeho učenníků s ním. Poněvadž ve výnosu kongregace jednotlivé věty uvedeny nebyly, myslii někteří z jeho stoupenců, že jeho učení hájiti mohou. Proto vydal papež Pius IX. breve k arcibiskupu kolínskému, kardinálu Geisselovi z 15. června 1857, v němž bludy Güntherovy vytkl a jeho učení hájiti zakázal²⁾. Podobně stalo se již před tím v breve k vratislavskému biskupu z 30. března 1857³⁾. Günther zemřel nábožnou smrtí 24. února 1863 ve Vídni.)

*Frohschammer*⁴⁾, docent theologie a potom professor filo-

¹⁾ Clemens: Die specul. Theologie Günthers und die kath. Kirchenlehre. Köln 1823.

²⁾ Denzinger, Enchir. p. 452—454.

³⁾ l. c. p. 454.

⁴⁾ Jeho spisy: Ueber den Ursprung der Menschenseelen. München 1854. — Einleitung in die Philosophie. Münch. 1858. — V časopise „Athenäum“: Ueber die Freiheit der Wissenschaft, über das Recht der Philosophie und der Scholastik. München 1863 a jiné. — Roskovány Rom. Pont. IV. 458.

sofie v Mnichově, byl odpůrcem scholastiky, hájil r. 1854. generatismus proti kreatianismu, a tvrdil, že články víry, jsouce jednou historicky podány, jsou předmětem filosofie, a že filosofie, jako věda vůbec, na zjevení Božím a auktoritě církve nezávisí. Nedbaje církevních napominání a censur svých spisů (11. prosince 1862), upadal čím dále tím hlouběji v naturalismus, a ztratil veškeré církevní stanovisko.

Četná poblouzení měla svůj původ též z názoru, že katolíkům jenom v přesně vytčené články víry jest věřiti, ale proti všemu ostatnímu, co církev za článek víry ještě neprohlásila, lze prý svobodně bojovati. Stoupenci tohoto názoru odvolávali se k domnělému výroku sv. Augustina: „Ve věcech nutných jednota, v pochybných svoboda, ve všem láska.“ Ale tato věta není v pravých spisech Augustinových a byla snad v 16. stol. od některého kontroversisty vymyšlena. Uvedený názor, který se heslem „svobodomyslných“ katolíků stal, ztratil Pius IX. 21. prosince 1863 (srv. Syllabus thes. 22.) ¹⁾.

Když mnichovští docenti Huber pro bludy ve svém „Scotus Erigena“ a Pichler, který později pro krádež knih v carské knihovně v Petrohradě spáchanou odsouzen byl († r. 1874.) pro své dílo o východním rozkolu ²⁾, v němž církev vinil, jako by byla jeho příčinou, kongregací Indexu odsouzení byli: tu byl tento vrchní, církevní censurní ústav urážkami zasypán ³⁾, které Pius IX., jmenovitě listem z 11. prosince 1862 k arcibiskupu mnichovskému zamítl a stanovil, že rozhodnutí římských kongregací svobodě vědy na újmu není. (Syllabus th. 12) ⁴⁾.

Nejnovější spor o poměru mezi filosofií a theologií a o stavu přirozeném a nadpřirozeném začal se po několika útocích na scholastiku a tak zvané nové scholastiky mezi Janem Kuhnem († 1887), professorem v Tubingách, a Jakubem Clemensem († 1862), professorem v Münsteru, a vedl se po smrti Clemensově dále mezi Kuhnem a Konstantinem Schüzlerem († 1880), kteří si k němu ještě některé jiné sporné články přidali ⁵⁾.

¹⁾ Ap. Denzinger l. c. p. 539.

²⁾ Geschichte der kirch. Trennung zwischen dem Orient und Occidenti München 1861.

³⁾ Die röm. Indexcongregation und ihr Wirken. Münch. 1863; prot. tomuto hanopisu srv. tři články v „Katholik-u“ 1864. sv. 1.

⁴⁾ Ap. Denzinger, Enchir. p. 537.

⁵⁾ Katholik 1859. (Unser Standpunkt in der Philosophie.). Da schola-

Chtějící katolické německé učence v užší spojení přivést a všechny vědecké různosti urovnati, svolali Döllinger, Haneberg († 1876 biskupem špýrským) a Alzog 1863 sjezd učenců do Mnichova¹⁾, kterému Döllinger předsedal, ale k němuž tubinští učenci se nedostavili. Döllinger zahájil sjezd řečí, ve které veřejné mínění za mimořádnou moc vedle řádné moci v církvi prohlásil, tak jako prý v Starém Zákoně proroctví vedle řádného kněžství stávalo a mimo to mnohých postranních útoků na obhájce zásad apoštolské Stolicе si dovolil²⁾. — Poněvadž mnozí učenci s ním a jeho stoupenci se nesrovnávali, rozešel se sjezd beze všeho účinku. Papež IX. stanovil v listu k arcibiskupu mnichovskému z 21. pros. 1863³⁾ podmínky pro takové sjezdy, které však mnozí za nepřijatelné měli, pročež takové sjezdy pominuly. Při příležitosti katolického valného sjezdu ve Würzburgu podepsali 63 katoličtí učenci, jsouce k tomu povzbuzeni professorem Drem. Denzingerem 13. září r. 1864. adresu k sv. Oci, v níž svou úplnou poslušnost k apoštolské Stolicі vyslovili, začož je papež břevem z 20. řijna pochválil.

Proti všem různým, bludným názorům, které viru a spolu katolickou theologickou vědu ohrožovaly, vystupoval apoštolský Stolec jako nejvyšší učitel s veškerou rozhodností, a hájil víry a přesné katolické vědy. Vatikánský sněm⁴⁾ vyslovil pravé zásady, na kterých lze pravou theologickou a filosofickou vědu

sticorum sententia philosophiam esse Theologiae ancillam. Monast. 1856. Kuhn: Philosophie und Theologie, eine Streitschrift. Tüb. 1860. — Die Hist.-pol. Blätter über eine freie Universität Deutschl. Tüb. 1863. — Das Natürliche und Übernatürliche, Separatabdruck aus der Tüb. Qschr. 1864. — Gnadenlehre 1868. — Schäzler: Natur und Übernatur. Mainz 1865. — Neue Untersuchungen über das Dogma von der Gnade und das Wesen des christl. Glaubens. Mainz 1867. Das Dogma von der Menschwerdung Gottes im Geiste des h. Thomas dargestellt. Freib. 1870.

¹⁾ Gams: Verhandlungen der Versammlung kath. Gelehrten in München. Regensb. 1863. — Katholik 1864. II. 95. 196. — Michelis: Kirche oder Partei? Münch. 1864. — Proti tomuto Hergenröther: Kirche und nicht Partei. Würzb. 1865, a Moufang: Die Kirche und die Versammlung kath. Gelehrten. Mainz 1864.

²⁾ Die Vergangenheit und Gegenwart der kath. Theologie. Ein Urtheil der Civiltà cattol. über die Rede des Stiftspropstes v. Döllinger. Aus dem Ital. Mainz 1864. Srv. Katholik 1864. II. 109.

³⁾ Jest v Katholiku 1864 I. 236; Roskovány, Rom. Pont. IV. 491; Vehring, Archiv f. d. kath. K.-R. sv. II. str. 423.

⁴⁾ Sess. III. de Fide cath.

budovati, a v jejichž mezích každý učenec svobodně a samostatně se pohybovati může.

Církev nechce jednostranně scholastice, ale též nepřipouští, aby katoličtí učenci tuto velikou vědu pomíjeli a jí si nevšímali. Ona si přeje, aby výsledky bádání starých scholastických theologů s výzkumy novějších bádání se spojily a takto pravdy svaté víry hájily ¹⁾.

7) Pokusy zříditi národní církev.

§ 587. Chatel a jeho katolicko-francouzská církev ²⁾.

Ferdinand František Chatel (nar. 9. ledna 1795), vikář při stoličném chrámě v Moulinse, potom farář v Monuntay-i na Loire, duchovní 2. granátnického pluku kr. gardy a od r. 1823. spolupracovník časopisu „le Réformateur ou l'Echo de la religion et du siècle“ („Reformator neb Ozvěna náboženství a století“) ztratil červencovou revolucí r. 1830. svá místa. Nebyv od některých biskupů přijat, založil v srpnu téhož roku ve svém bytě v Paříži tak zvanou „katolicko-francouzskou církev“, která slula francouzskou, poněvadž služby Boží v jazyku francouzském konal a katolickou, poněvadž mnoho katolických obřadův a obyčejův ještě podržel. Nabýváje stoupenců, překládal svou církev do jiných místností, až konečně ji 15. ledna 1831 v pařížském předměstí sv. Martina v č. 59 ubytoval.

On prohlásil rozum za základní pravidlo víry, pěstoval nekřesťanský racionalismus a měnil každou chvíli články víry. Zprvu vyznával božství Kristovo, ale na svůj poslední chrám dal nápis: „Jedinému, ne trojosobnímu Bohu.“ Ve svém katechismu pokládal Ježíše za syna Josefova a Mariina ovšem nade všechny lidi výtečného, podržel sedm svátostí, ale měl je za pouhé symbolické obřady, učinil soukromou zpověď svobodnou a doporučel ji dítkám, zavrhl primát papežův, ne-

¹⁾ Srv. Okružník papeže Lva XIII. „Aeterni Patris“ ze 4. srpna 1879.

²⁾ Abbé Chatel: Profession de foi de l'église cathol. française. Paris 1831. — Reforme radicale, nouvel encologe à l'usage de l'église cathol. franc. 1835. — Catechisme à l'usage de l'église cath. franc. Paris 1837. — Le code de l'humanité ou l'humanité ramenée à la connaissance du vrai Dieu et au véritable socialisme. 1838. — Sur l'éducation antisociale des séminaires, des frères ignorantins et des couvents. Paris 1838. — Kunstmann: Mittheilung über die Sekte des Abbé Chatel. v Freib. Ztschr. sv. 3. str. 55.

omylnost církve, bezženství duchovenstva, štolní dávky a latinskou obřadní řeč, složil zvláštní francouzský missál a sloužil mši sv. v rochettě, podržev největší část katolických obřadův. Ročně vydával velkonoční pastýřský list s úvodem; „Ferdinand František Chatel, nejvyšší biskup francouzské církve volbou lidu a duchovenstva.“ Našel sice stoupence, ale všechno účastenství v jeho podniku bylo více věci mody nežli přesvědčení. Roku 1842. dala vláda jeho místnosti, kterých si nikdo více nevšímal, zavřít. Chatel odešel do Brusselu a vydával tam časopis, který brzo zanikl. Chatel zemřel r. 1857.

V Belgii pokoušel se pro nemravnost suspendovaný kněz *Helsen* založiti *katolicko-apoštolskou církev* v místnostech bruselské zednářské lóže. Nalezl však nepatrné účastenství a navrátil se před svou smrtí kajicně do církve (14. list. 1842).

§ 588. Tak zvaní „němečtí katolíci“ (*Rongeani*).

Trevirský biskup Dr. Vilém Arnoldi, chtěje žádosti svých diecésanů vyhověti, dal po 6 neděl od 18. srpna až do 6. října 1844 vystaviti roucho (sukni) Kristovo, které v tamějším stolním chrámě jako drahý poklad se chová, a od r. 1810. vystaveno nebylo. Dle bully Lva X. z 26. ledna 1514 dosáhne každý plnomocné odpustky, kdo do Treviru k tomuto sv. rouchu putuje, z hříchů se kajicně vyzná a nějakým dárkem k okrase kathedrály přispěje. Nával poutníků ze všech stran byl ohromný; bylo jich přes 600.000 k veliké mrzutosti a nelibosti německého a protestantského časopisectva ¹⁾. Když sv. roucho zase do své skříně uloženo bylo, vystoupil proti této počtě *Jan*

¹⁾ Josef von Hommer, Bisch. von Trier: Gesch. des h. Rockes unseres Heilandes. v Bonner Zeitschrift für Philosophie und kath. Theologie. 1838 seš. 2, str. 192. — Marx (prof. při trevirském semináři): Geschichte des hl. Rockes in der Kirche zu Trier Trier 1844. — Binterim: Zeugnisse für die Ächtheit des hl. Rockes. Düsseldorf 1845. — Hansen: Actenmässige Darstellung wunderbarer Heilungen bei Ausstellung des hl. Rockes zu Trier im Jahre 1844. Trier 1845. — Proti vydali spisy: Licht, faráf v Leiweně na Mose: Katholische Stimmen gegen die trierische Ausstellung. Frankf. 1844. — Gildemeister und Sybel (profesoři bonnští): Der hl. Rock zu Trier und die zwanzig andern heiligen ungenähten Röcke, eine hist.-kritische Untersuchung. Düsseldorf 1844. — Heil.-Rock-Album. Eine Zusammenstellung der wichtigsten Actenstücke, Briefe etc. über die Ausstellung des hl. Rockes in Trier. Leipz. 1845.

Ronge a stal se tak, aniž to původně zamýšlel, s *Janem Czerskim* zakladatelem sekty tak zvaných „*Německých katolíků*“¹⁾.

Jan Ronge narodil se 16. října 1813 v Bischofswaldě ve Slezsku. Studoval od roku 1837. na universitě vratislavské, byl r. 1840. na kněžství posvěcen, stal se r. 1841. kaplanem v Grottkau, ale byl již v lednu r. 1843. pro urážlivý článek „*Rom und das Breslauer Domcapitel*“ („Řím a vratislavská kapitola“), kterýž uveřejnil, suspendován a převzal potom místo domácího učitele v Laurahüttě v Horním Slezsku.

Jan Czerski narodil se 12. května 1813 ve Varlubii, v západním Prusku. Byl r. 1842. v Poznani na kněžství vysvěcen, byl 1½ roku vikářem při tamějším stoličném chrámě, přišel v březnu 1844 za kaplana do Schneidemühlu, byl pro souložnictví suspendován, prohlásil 22. srpna 1844 svůj odpad „od římské dvorní církve,“ a založil v Schneidemühle „křesťansko-katolickou“ obec, kterou 19. října 1844 otevřel.

Z příčiny výstavy sv. roucha Kristova v Treviru a pouti k němu konané, vydal Ronge 1. října 1844 list k biskupu Arnoldimu proti oné výstavě a poutě. Dojem tohoto listu byl v celém Německu veliký. Ronge, posud neznámý světu, stal se v očích nevěrců, svobodomyšlníkův a protestantů velikánem a byl za druhého Luthera a velikého reformátora prohlašován. Ruch tohoto hnutí a zpráva ve veřejných listech o založení nové „křesťansko-katolické“ obce, přivedla účastníky na myšlénku zakládati podobné osady. Začátek učinili odpadlí katolíci

¹⁾ Rechtfertigung v. Joh. Ronge. Jena 1845. — Zuruf von Joh. Ronge. bez udání místa tisku. — Die kath. Kirchenreform, Monatsschrift, herausgegeben von Mauritius Müller, unter Mitwirkung von Joh. Czerski und Joh. Ronge. Berl. 1845 sqq. — Materialien zur Gesch. der christ-katholischen Kirche, unter Mitwirkung sämtlicher Gemeinden. Berl. 1845 sqq. — Edwin Bauer: Fortbildung der deutsch-kath. Kirche. Meissen 1845. — Schuselka: Die neue Kirche und die alte Politik. Leipzig 1845. — Proti sektě vystoupili a psali: Schlesisches Kirchenblatt; od r. 1846. Die allgemeine Oderzeitung; — Aemilian Frei: Der Katholicismus und Joh. Ronge. 2 Hefte. Breslau 1844. Joseph Heinrich: Sendschreiben an Joh. Ronge. Breslau 1844. — Fr. v. Florencourt: Fliegende Blätter über die Fragen der Gegenwart. Nr. 2. Leipz. 1845. nejdůležitější odpůrce Rongeův. — Karl Witte: Der hl. Rock, Ronge und Czerski. Breslau 1845. — Joh. Czerski: Rechtfertigung meines Abfalls von der römischen Hofkirche. Bromberg 1845. — Offenes Glaubensbekenntnis der christ-apostolischen Gemeinde zu Schneidemühl. Stuttg. 1844. — Kampe: Gesch. der relig. Bewegung der neueren Zeit. Leipz. 1860. 4 Bde. — V „Časopise kat. duch.“ 1880. str. 600 sqq. článek: „Deutschkatholicismus v Německu.“

ve Vratislavi, kteří v prosinci 1844 Rongea, „německo-katolického kněze“ za svého „pastýře a duchovního správce“ prohlásili, začali se 26. ledna 1845 za jeho vůdcovství v „německo-katolickou“ obec upravovati, a Ronge konal 9. března za assistance Czerskiho a odpadlého jednoho kaplana Kerblera první „německo-katolické“ služby Boží. Sekta měla ve Vratislavi asi 2.000 vyznavačů. Brzo utvořily se „německo-katolické“ osady v Berlíně, Lipsku, Drážďanech, Magdeburku, Hildesheimu, Brunšwiku, Elberfeldu, Offenbachu, Kreuznachu, Wiesbadenu, Wormsu a na jiných místech, jmenovitě ve Slezsku a Sasku. Od 23.—26. března 1845 konal se „první německo-katolický sněm“ v Lipsku, kamž 15 osad své vyslance vypravilo. Hlavním mluvčím byl zde Robert Blum, tajemník lipského divadla kterýž r. 1848. jakožto úhlavní revolucionář po stanném právu ve Vídni zastřelen byl. Oba reformátoři dostavili se teprve ke konci sněmu do Lipska. Sněm zavrhl 5 svátostí podržev jen dvě, křest a Večeři Páně, tuto pod obojí způsobou; zavrhl primát papežův, bezženství duchovenstva, vzývání svatých, poctu obrazův a sv. ostatkův, odpustky, posty a pouti. Nová církev přijala zde jméno „německo-katolické církve“; jenom polské a východo-německé obce mohly se „křesťansko-katolickými“ nazývati. Ronge konal ke konci roku 1845. agitační cesty po severním a středním Německu, byl v četných městech slavně vítán a oslavován, nabyl četných stoupencův, a ještě téhož roku 1845. vzrostl počet obcí „německo-katolických“ na 170 s 41 kazatelem. Protestanté poskytovali nové sektě ochranu a hmotné prostředky. Naproti tomu opírali se hned od počátku věrní katolíci s odhodlanou rázností nové sektě, biskupové vydávali proti ní pastýřské listy a četní katoličtí spisovatelé bojovali proti ní svým obratným perem. Přívržencem této sekty byl mimo jiné též známý vídeňský literát Schuselka, který však později r. 1850. protestantem se stal, ale před svou smrtí v únoru 1879 do lůna katolické církve se navrátil.

Sekta měla r. 1846. 200 obcí se 60.000 vyznavači. Roku 1847. konal se druhý německo-katolický sněm od 25.—29. května v Berlíně, ale s menší nadšeností pro sektu, proti níž začaly vlády, vidouce její podvrtné snahy, zjevně vystupovati. V Rakousku ustanovil kníže Metternich roku 1848., že každý „německý katolík“ ze země vypověděn býti má; též v Bavorsku byla sekta zapověděna; Badensko, Hanoveransko, Prusko, které

sektě zprvu přálo, Sasko a Württembersko kladla různé překážky jejímu rozšíření.

Revoluční rok 1848. byl sektě přízniv, která se bez překážky všude šířiti mohla. Ve Vídni vznikla obec se 3.200 členy, v Štýrském Hradci se 300 členy, v Bavorsku utvořily se obce, mimo Mnichov se 300 členy, ještě na 20 místech, které úhrnem 2.300 členů měly. Za to však utrpěla sekta jinde velice tím, že její náčelníci, mezi nimi Ronge a Dowiat, na stranu radikálních demokratův zcela se vrhli a náboženských zájmů valně si nevšímali. Po přemožení revoluce nastaly německým katolíkům smutné časy. Jejich obce ve Vídni a v Štýrském-Hradci byly r. 1851. potlačeny, taktéž stalo se v Bavorsku, Prusku a jinde. Mnozí kazatelé této sekty odešli do Ameriky hledat tam svého štěstí. Dowiat navrátil se roku 1865. v americkém městě Buffale do lůna katolické církve a odvolal slavně vše, cokoli byl kdy dříve proti církvi mluvil nebo napsal.

Ronge opustil r. 1849. jako politický utečenec Německo, bydlil od r. 1850. v Anglii, navrátil se následkem amnestie v Prusku udělené r. 1861. opět do Německa, a založil s pomocí Czerski-ho k boji proti všemu popství „náboženskou, opravnou jednotu“ („religiöser Reformverein),“ která r. 1863. svou první valnou hromadu ve Frankfurtě n. M. konala, ale brzo opět zanikla. Od té doby žije Ronge v Darmstadtě. Tato sekta měla za dob svého rozkvětu asi 70.000 členů, nyní scvrkla se ani na 10.000 v Prusku (4.800), v Hessensku (2.958), v Sasku (1876).

§ 589. Tak zvaní „Starokatolíci.“

Z odporu proti všeobecnému církevnímu sněmu Vatikánskému vznikla sekta „Starokatolíků,“ která nejprve neomylnost papeže jakožto nejvyššího učitele církve popírala, potom vůbec neomylný učitelský úřad církve zavrhl, církevní ústavu a kázeň v podstatných věcech změnila, se všemi nepřáteli církve ve spolek vešla a o světskou moc se opírala, kteráž jí k účelům kulturního boje zneužívala.

Jinak zasloužilý professor mnichovský Dr. Döllinger brojil nejprve proti sněmu Vatikánskému a stal se v prvních časech hlavou opposice proti neomylnosti papežově, která z učencův a tak zvaných svobodomyšlných katolíků se skládala a doufala, že němečtí biskupové, kteří v Římě proti neomylnosti

byli, sněmu Vatikánskému se nepodrobí. Když pak v nich se sklamala, podalo 14 profesorů (Döllinger, Friedrich, Reischl z Mnichova, Langen, Reusch, Knoodt z Bonnu, Reinkens, Baltzer, Weber z Vratislavi, Michelis z Braunsberka, Schulte z Prahy a ještě tři jiní) 27. srpna 1870 v Norimberce ohrazení proti Vatikánu, k němuž znenáhla též jiní učenci přistoupili. Na vyzvání arcibiskupa mnichovského, aby o svém postavení k sněmu Vatikánskému se vyslovili, podali Döllinger (28. března 1871), Friedrich a Huber své vyjádření proti němu, začez byla na první dva veliká klatba vydána. Sjezd nových protestantů v mnichovském museu (10. dubna r. 1871.) prosil krále, aby všemi prostředky „státu nebezpečné“ učení o papežské neomylnosti odvrátil, a zvolil výbor „pro katolické opravné hnutí“. Kongress čili sjezd veškeré strany odbýval se 22.—24. září 1871 v Mnichově za čestného předsednictví profesora Dra. Schulte, kterému byli přítomni též hosté z Anglie, Francie, Hollandska, Ruska a Severní Ameriky. Ačkoli nejružnější dogmatické názory pronášeny byly, panovala přece proti papeži a ultramontanství jednomyslnost. Účastníci sněmu upravili se zde na návrh Schulte-ův proti výstražce Döllingerově za „*starokatolickou církev*“. Döllinger, zvolený r. 1872. za univerzitního rektora, zdržoval se církevních úkonů, za to konal je Friedrich v chrámě na Gasteign, kterýž od mnichovské městské rady obdržel, a mimo to ještě v jiných místech a diecésích jako všeobecný farář. Podobně počínali si jiní vyobcovaní kněží. Poněvadž bavorské státní ministerstvo nečinně se chovalo, biřmoval arcibiskup jansenský Jindřich Loos z Utrechtu v červnu a v červenci 1872 starokatolíky v Bavorsku. V Badensku prohlásil ministr Jolly 9. března 1872, že antiinfallibilistických duchovních a osad chrániti bude; následkem této ochrany ztratili katolíci mnohé kostely a církevní ústavy na novou sektu, které potom též zákony přály. Pruská vláda chránila anti-infallibilistických duchovních proti zakročování biskupů, které za to pronásledovala. Schulte udával stále upřímné katolíky německým vládám za „nevěrné říši“ (!) Však při vší ochraně vlád nebylo odpadlíků od Vatikánského sněmu v duchovenstvu mnoho; nebyly zde tisíce, kterých Döllinger očekával. Na počátku r. 1872. bylo těchto kněžských odpadlíků 28, z nichž mnozí kajicně do lůna církve se navrátili.

Na druhém starokatolickém kongresse v Kolíně r. 1872., při němž opět Anglikáni, Rusové a protestanté jako hosté pří-

tomni byli, byl zvolen výbor pro upravení duchovní správy a volbu biskupovu. Když Schulte svolení Bismarkovo dosáhl, byl 4. června 1873 Josef Hubert Reinkens, vratislavský professor theologie, na sjezdě delegovaných v Bonně za biskupa zvolen, a potom od jansenistického biskupa deventerského Heydekampa v Rotterdamě 11. srpna posvěcen. Nový biskup byl 19. září 1873 od Pruska, 7. listopadu od Badenska a 15. prosince od Hessendarmsstadtska za „katolického biskupa“ uznán, dostal od Pruska 16.000 tolarů platu a usadil se v Bonně. Pius IX. dal jej do klatby 21. listopadu 1873.

Třetí starokatolický kongress v Kostnici 12.—14. září r. 1873. u přítomnosti nového biskupa konaný přijal synodální a obecný řád většinou hlasův, který potom synoda od 27. května do 29. května 1874 v Bonně konaná, při níž bylo 29 duchovních a 57 deputovaných laiků přítomno, schválila a spolu též soukromou zpověď „opravila“. Druhá synoda konala se 19. až 21. května 1875.

Ačkoli Bismarckova vláda v Prusku starokatolictví přála a na jeho účely 48.000 marek vykazala, a tento příspěvek roku 1888. na 54.000 marek zvýšila, a Badensko k tomu ještě 6.000 marek přidalo: nečinila sekta přece žádných pokroků. Bavorsko odepřelo po dobrozdání právnické kommisie z 10. března 1874 Reinkensovi uznání za biskupa. Všech stoupenců této sekty jest v německé říši asi 50.000. Poněvadž v Prusku a Badensku dostali dovolení užívati katolických kostelů, zakázal apoštolský Stolec v takových kostelích konati služby Boží.

V *Rakousku* podal článek víry o papežské neomylnosti vládě záminku, že zrušila konkordát z r. 1855. Nečetní starokatolíci utvořili 4 obce, ve Vídni, Riedu, Warnsdorfu a Ústí. Duchovním správcem jejich ve Vídni byl pověstný kněz Alois Anton, který žádal častěji na vládě za státní uznání, ale byl na zákon o dissidentech odkázán. Dne 11. listopadu 1874 podal poslanec Dr. Klepsch z Warnsdorfu, hlavního to sídla nových protestantův, a s ním ještě jiní poslanci v poslanecké komoře návrh zákona, kterým by „vnější právní poměry starokatolíků“ upraveny byly. Návrh byl 14. listopadu roku 1874 odevzdán konfessionálnímu výboru, aby o něm zprávu podal. Zpravodaj Dr. Kopp doporučil spracovaný návrh co nejvřeleji a poslanecká komora přijala jej 17. března 1875. Starokatolíci byli v něm za pravé katolíky uznáni, a mohli v objemu stávajících farností samostatné církevní obce tvořiti; však panská

komora přešla přes toto usnesení k dennímu pořádku. Když vídeňští starokatolíci ve svém zadání z 18. října 1877 prohlásili, že zákonu z 20. května 1874 „o zákonitém uznání náboženských společností“ se podrobí: byli na základě tohoto zákona jednoduchým vládním nařízením v říšském zákonném listě (Reichsgesetzblatt) z 8. listopadu 1878 pod názvem: „starokatolická církev“ uznáni.

Ve *Švýcarsku* počínaly si mnohé kantonní vlády surově a krutě proti katolíkům; katolické kostely v Berně a Bielu byly starokatolíkům odevzdány, a v Berně zřízena „starokatolická theologická fakulta“ (v list. 1874). Sekta upravila se tam na nejširším demokratickém základě na konferenci v Oltenu 1874 pod jménem „křesťansko-katolické církve“, s čímž první „křesťansko-katolická švýcarská národní synoda“ v Oltenu r. 1875. srozuměna byla. Po mnohém vyjednávání v německých kantonech byl 7. července 1876 odpadlý kněz, bývalý farář oltenský, Eduard Herzog, za biskupa zvolen a 18. září v Rheinfeldě od Reinkense za assistance posvěcen. Švýcarští starokatolíci odstranili na synodě v Pruntrutu (15. října 1875) bezženství duchovenstva, soukromou zpověď a nošení taláru.

Ve *Francii*, vlastní to vlasti gallikanismu, nebyl proti sněmu Vatikánskému skoro žádný odpor. Pokus odpadlého karmelitána Hyacintha Loysona, kterýž jako kočující kazatel vystoupil a se oženil, založiti anglickými a americkými penězi „katolicko-gallikanskou církev“, nezdařil se.

V *Itálii* byla Neapole střediskem protipapežských snah. Tam rokoval v prosinci 1869 „sněm svobodných myslitelů“, maje v čele hraběte Riccardi-ho, ovšem na plano. Tam založil dávno suspendovaný kněz Dominik Panelli „vlašsko-katolickou národní církev“, sektu to, kterou vláda uznala a chránila. Učinil se jejím prvním biskupem, vyvolil si koadjutora a generálního vikáře, a složil stanovy sekty. Papežským výnosem z 3. července 1875 byl za vyobcovaného, jehož varovati se jest (ex-communicatus vitandus), prohlášen a brzo potom (21. listopadu) od vlastních stoupenců vyvržen. Jeho nástupce Trabucco zemřel bídně; třetí hlava vlašsko-katolické národní církve, bývalý dominikán Proto Giurleo dal se za biskupa zvoliti, žádal na ministru kultu Mancini-ovi za jeden kostel, za podíl na jmění církevním a za upravení poměru církve k státu. Veškeren tento pokus zůstal marným.

c) Dějiny protestantství.

§ 590. a) *Protestantská theologická literatura.*¹⁾

Vnitřní rozklad protestantství činí v 19. století ohromné pokroky; nevěra rozmáhá se v něm za vlivem racionalismu a filosofických soustav, z nichž jedna druhou zapuzuje a tak navzájem si svou vnitřní lichost dokazují. Tento rozklad zračí se též v protestantské theologii 19. století. Lze v ní troji hlavní směr rozeznávati: racionalismus, konfessionalismus a tak zvanou prostředkující theologii, z nichž každý zase v rozmanité odrůdy se rozpadá.

Mezi racionalismem, který zázraky bible přirozeně vykládal, sv. textu často kruté násilí činil a filosofií Kantovou ve filosofické roucho se oblekl, a mezi supernaturalismem panoval krutý boj. Hlavními zástupci supernaturalismu byli: Reinhard († 1812) ve Wittenberku, Bengel v Tubinkách († 1826), Heubner ve Wittenberku († 1853), Hahn v Lipsku, pozdější generální superintendent ve Vratislavi; Schott, Storr a jiní, k nimž též Augusti v Bonně († 1841) přistoupil, odvrátiv se od racionalismu. Mezi racionalismem a supernaturalismem prostředkoval tak zvaný „moudrý“ čili „rationální“ supernaturalismus uče, že křesťanství jest zjevením Božím, ale přece jenom výrazem rozumového náboženství. Zástupci tohoto směru byli: Tzschirner († 1828), Rosenmüller († 1835) a Illgen († 1834) v Lipsku; Baumgarten-Crusius v Jeně († 1843), Klein a jiní. Racionalisté rozpadali se zase na stoupence „obyčejného“ racionalismu, jehož hlavními zástupci byli Röhr, generální superintendent ve Výmaru († 1848), Bretschneider v Gothě († 1848), Wegscheider v Halle († 1849), a obzvláště Paulus v Heidelberku († 1851), a na stoupence „historicko-kritického a aesthetického“ racionalismu, jehož hlavními obhájci byli: de Wette († 1849) a Hase v Jeně, kteří však své soustavě k vítězství dopomoci nemohli.

Podobně jako Kant vykonávali i jeho nástupci Jacobi, Fichte, Schelling a Hegel vliv na protestantskou theologii, z nichž Schelling a Hegel to co nejrozhodněji činili. Hlavní vliv na nové upravení protestantské theologie měl Fridrich

¹⁾ Dorner: *Gesch. der protest. Theologie*. Münch. 1867. — Hettinger: *Die Krisis des Christenthums*. Freib. 1881. — Pesch, v. *Stimmen aus Maria-Laach*. sv. 20.

Schleiermacher († 1834), kterýž „jsa v rozumu pantheistou a v srdci křesťanem“ článků víry se vzdal a cit¹⁾ za hlavní sídlo náboženství prohlásil, kdežto jeho kollega a sok Hegel rozum za hlavní sídlo náboženství pokládal. Schleiermacherova theologie citu a citlivůstkářství byla schopnou pojati do svého lůna nejrozmanitější směry jako: rationalismus, pietismus, orthodoxii, a doporučela se pruské vládě pro „evangelickou unii“, o které v následujícím paragrafě mluvíti budeme.

Hegelovi stoupenci rozpadali se na dvě hlavní strany, z nichž jedna (Daub, Marheineke, Göschel [† 1861] a jiní) tvrdila, že s učením křesťanským se srovnává, kdežto druhá křesťanství zavrhovala. Stoupencem školy Hegelovy byl David Strauss († 1874), kterého curišská kantonní vláda za profesora dogmatiky r. 1839. do Curichu k veliké nelibosti lidu povolala a za to také svržena byla. Strauss zavrhl každé zjevení, poněvadž osobního Boha není. Jeho „Život Ježíšův“ činí život našeho Spasitele bájí; poprvé vyšel r. 1835. a podruhé v jiné formě pro lid určené r. 1864., když totiž Francouz Arnošt Rénan se svým „Životem Ježíšovým“ r. 1863. vystoupil. Na stanovisku Straussově stojí Ludvík Feuerbach († 1872), u něhož zjevení není ničím jiným nežli rozvojem lidské bytosti. Ferdinand Kristian Bauer († 1860) myslil, že Strauss se překvapil, když hodnověrnost evangelií jednoduše zavrhl; napřed prý jest původ novozákonních knih zevrubně prozkoumati; a tu drže se Semlerových názorův o Petrínech a Paulínech a o revisi biblického kanonu, přijal pouze větší listy sv. Pavla a Zjevení sv. Jana za apoštolské, položil sepsání evangelií do let 130.—160. po Kr., zavrhl pastýřské listy a posuzoval libovolně evangelia, nepouštěje se zevrubněji do kritiky dějin v evangeliích obsažených. Podobně počínali si Schwegler (1856), Zeller, Köstlin, Hilgenfeld, Volkmar, Ritschl. Bauer byl hlavou novotubinské školy a jejím orgánem od Zellera r. 1842. založené „Tübinger theol. Jahrbücher“ a po jejich zániku „Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie“ (1858) vydávaná Hilgenfeldem v Jeně. Jena byla hlavní baštou rationalismu.

S tímto směrem jest příbuzna tak zvaná „svobodná protestantská theologie“, která křesťanství nadpřirozeného rázu zbavuje, jeho základní pravdy upírá a zbožnost ničí. Hlavním

¹⁾ Reden über die Religion 1829; jeho veškeré spisy vyšly v Berlíně 1835 sqq.

zástupcem této theologie byl učenník de Wette-ův Švýcar Daniel Schenkel, badenský církevní rada a ředitel kazatelského semináře v Heidelbergu, který vydal namnoze pohoršlivou křesťanskou dogmatiku „se stanoviska svědomí“ (1858 sq.), a potom dvojsmyslné dílo „Charakterbild Jesu“ (1864) úplně ve smyslu Renanově, které zničující kritice podrobil David Strauss („Die Ganzen und die Halben“). Ale Schenkel udržel se přece ve svém úřadě. Tomuto směru sloužil též pruský diplomat Josiáš Bunzen († 1860) svým biblickým dílem (1858 sq.), v kterém Kamphausen a Holtzmann pokračovali. Nevěřci se dělali větším dílem na stolicích učitelských.

Výsledky novověké filosofie vnikly do lidu. Neboť romány, divadla a veškerá literatura byly nekřesťanské, a kazatelé hověli liché osvětě. Náboženské vzdělávací knihy jako áravské „Stunden der Andacht“ od Zschokke-ho, které od r. 1809. valně se rozšířily, pěstovaly náboženskou netečnost a pouhé citlivůstkářství a vzbuzovaly nelibost ke vlastním náboženským pravdám. Hegelova filosofie panovala i po smrti jejího původce († 14. listopadu 1831), až konečně německý duch nasativ se jí, odvrátil se od ní k hrubému materialismu, jehož zástupci byli: Karel Vogt, Moleschott a Büchner. V přírodních vědách zavládlo učení Angličana Karla Darwina, který stálost druhů popíral; veškerý ústrojní (organický) svět jest prý v ustavičném vývoji; plemena (varietates) jsou prý samé začínající druhy; veškerý ústrojní čili organický svět pochází prý ze čtyř nebo pěti „forem“, neb docela „z jedné“, která dle „velkolepého náhledu“ od Stvořitele pochází; člověk vznikl z opice, ale nikoliv z nynější, nýbrž z plemene, které vyhynulo, ale posud ve dvou družích, v člověku a nynější opici, žije.

Panující nevěra vzbudila protitlak. Zastáncem lutheránské pravověrnosti stal se Clans Harms, jahn v Kielu († 1855), který r. 1817. na památku třistaleté reformace 95 thesí dle počtu thesí čili vět Lutherových uveřejnil, v nichž rozum dědičným hříchem za vyhaslý prohlásil, a tak veškerou půdu rationalismu pod nohama zbořiti chtěl. Věty vyvolaly velikou bouři mezi rozumáři. Proti nevěře a rationalismu bojovali: Hengstenberg, professor v Berlíně († 1869) ve své „Evangelische Kirchenzeitung“ („Evangelické církevní noviny“ od r. 1827.); Quericke († 1878) a Rudelbach, kteří „Zeitschrift für lutherische Theologie“ („Časopis pro lutherskou theologii“) re-

digovali; Harless († 1879), který v Mnichově časopis „pro protestantství a církev“ založil, a Keil v Lipsku.

Proti starolutheránům utvořila se strana novolutheránův, jejichž názory se rozcházejí. Chtějí se sice držeti učení Luthe-rova, že pouze víra (*sola fides*) ospravedlňuje, ale spolu zbudovati církev viditelnou se svátostmi a posvěcením čili ordinací kazatelů proti starolutheránské církvi neviditelné a jejímu všeobecnému kněžství. Někteří theologové tohoto směru, jako Löhe († 1872), pokládají Večeři Páně za střed služeb Božích a vykazují kázání podřízené místo. K novolutheránům náležejí znační theologové jako Vilmar v Marburku († 1868), Hofmann († 1877) a Thomasius († 1875) v Erlangách; Kahnis v Lipsku, vrchní církevní rada Kliefoth ve Schwerině, oba právníci Göschel v Magdeburku († 1862) a Stahl v Berlíně († 1861), známý odpůrce Bunsenův, a jiní. V nenávisti proti katolické církvi srovnávají se staro- i novolutheráné.

Mezi nevěrou a lutherskou pravověrností stojí uprostřed „prostředkující“ čili „unijní theologie“, která křesťanství s novověkou nevěrou smířiti chce a konfessionální rozdíly stírá. Zakladatelem tohoto směru jest Schleiermacher, jehož učenníci v duchu svého mistra působí, a hlavními zástupci: Lücke v Gottinkách († 1855), Nitzsch († 1868), Julius Müller v Halle, Ullmann († 1864), Twesten a Dorner († 1884) v Berlíně, Hundeshagen v Bonně († 1872), Lange v Bonně, Schweizer v Curichu, Schneckenburger v Berně († 1849), dějepiseo Hagenbach v Basileji († 1874), Martensen v Kodani († 1884). Richard Rothe v Heidelberku († 1867), chtěje křesťanství s novověkou vzdělaností(!) smířiti, vzdal se základních křesťanských pravd, dal církvi zaniknouti v státě jako Hegel, a prohlásil ve své „Ethice“ (1845 sqq.) křesťanství „za pouhou, dokonale vyvinutou humanitu.“

Z odporu proti rationalistickému, nevěreckému směru oddali se četní protestanté pietismu, soustavě, která všechny rozdíly v učení stírá, neb tak zvané „pektorální theologii“, jejímiž hlavními zástupci jsou Neander, Tholuck († 1877), Hagenbach v Basileji († 1874) a jiní.

I v ostatních theologických vědeckých odborech vystupují uvedené směry: v úvodních vědách a ve výkladu Písem sv. mají převahu rationalisté, k nimž náležejí: Kuinoel († 1841), Gesenius († 1842), de Wette († 1849), Knobel († 1863), Hitzig († 1875), Ewald († 1875) a jiní, proti nimž bojují se zdarem

pozitivní theologové: Olshausen († 1839), Tholuck, Keil, Delitzsch a jiní. Biblické dílo Bunsenovo a ještě radikálnější protestantské bible od Schmida a Holtzendorffa jsou nevěrecké. O kritiku biblického textu mají zásluhy: Buttmann, Lachmann († 1851) a Konstantin Tischendorf († 1874), nálezce a vydavatel Sinajského kodexu (Codex Sinaiticus).

V církevních dějinách vyznamenali se: Neander, Gieseler, Hagenbach, Hase a Engelhardt; též podali mnozí učenci pěkné monografie, ačkoli předpodjatost proti katolické církvi jejich zrak na mnoze kalí. O církevním právu pracovali ve směru pozitivním: Bickell, Puchta, Eichhorn († 1854), Bluhme, Wassersleben, Richter († 1864); žáci Richterovi: Dove, Hinschius, Friedberg a Otto Mejer jsou zuřivými nepřátely katolické církve ve svých právnických dílech.

Protestantským církevním lexikem jest reální encyklopedie od Herzoga (22 sv.).

§ 591. *β) Evangelická unie¹⁾ a církevní boje v Prusku.*

Pruský dvůr byl kalvinský, poddaní však byli lutheráni, a tu pomýšlel pruský král Fridrich Vilém III. na to, aby beze všeho hluku vyznání augsburské a helvetské v jedno spojil a z nich „evangelickou církev“ utvořil. Rok 1817., v němž protestanté památku třistaleté reformace konali, obživil jejich nenávisť proti katolíkům a vyvolal mezi nimi veliké nadšení. Tohoto nadšení protestantského a vedle něho panující náboženské netečnosti a nevěry použil král Fridrich Vilém III. a vydal 27. září 1817 vyzvání ke všem konsistořím, synodám a superintendentům, aby obě církve, lutheránská a reformovaná, se sjednotily a jednu církev utvořily, a to tím spíše, ješto obojí církve v hlavních otázkách se srovnává; touto unií nemá prý církev reformovaná přejíti v církev lutheránskou, ani tato v onu, nýbrž obě mají se státi „církví evangelickou.“ O slavnosti

¹⁾ Srv. mou stat: „Vznik unie evangelické“ v „Časop. kat. duchov.“ 1876. str. 323 sqq. — Scheibel: Actenmässige Gesch. der neuesten Unternehmung einer Union. Leipz. 1834. 2 Bde. -- Rudelbach: Ref., Lutherth. und Union. Leipz. 1839. (Oba spisovatelé jsou nepřátelé unie). — Hering: Gesch. der kirchl. Unionsversuche. Bd. 2. str. 441. — Stahl. Die luth. Kirche und die Union. Berl. 1859. -- Brandes: Gesch. der evang. Union in Preussen. 1872 2. Bde. Jörg: Gesch. des Protest in seiner neuesten Entwicklung. I. 264

reformační přistoupil král sám slavným způsobem k unii, přijav v Postupímě ve vojenském chrámě u prostřed shromáždění „evangelicko-křesťanské církve,“ v kterou tam obojí vyznání se spojilo, Večeři Páně a stal se spolu ochráncem nové církve.

Poněvadž protestantské osady k této unii četně nepřistupovaly, začala vláda mluvit o reformě protestantské liturgie, která prý rozcházejícími se náhledy církevních představených v úpadek přišla. Na ten účel byla r. 1822. vydána královská agenda¹⁾ pro vykonávání liturgie, kterou král z části sám složil, pro dvorní chrám v Berlíně a pro vojsko, ostatním církvím byla vřele doporučena. Tato agenda jevila vzhledem na obřady částečnou podobnost s katolickými obřady, avšak spočívala podstatně na kalvinských názorech, a byla přísným lutheránům nesmírně protivnou. Několik let trval boj o agendu, při čemž též na unii útoky činěny byly. Až do r. 1825. přijaly ze 7782 církví agendu 5343 církve; po tak stkvělém výsledku byla agenda r. 1828.—29. v nové redakci pro všechny protestantské církve předepsána. Odpor kazatelův a obcí rostl; vláda zakročovala proti nim násilím, žalářem, sesazením a vojenskou exekucí. Kazatel Hahn, pozdější generální superintendent ve Vratislavi, táhl v čelo vojska proti neposlušným obcím. Tisíce starolutheránů vystěhovali se do Ameriky a Austrálie. Professoři Scheibel ve Vratislavi (1832) a Guericke v Halle (1835) byli pro svůj odpor sesazeni. Četní theologové, professoři a veškeré liberální časopisectvo vychvalovalo statnost vlády a neměli soustrasti s pronásledovanými. Kabinetní rozkaz z 28. února 1834 zakázal tvořiti samostatné obce. Všechny církve, které agendy užívaly, jmenovaly se „evangelické církve“ a stály pod jednou konsistoří, byť unie byly nepřijaly. Jmen „lutheránské,“ „kalvinské“ neb „protestantské církve“ nesmělo se zákonitě více užívat. Takovým způsobem byli protestantští Prusové o své lutheránské náboženství ošizeni, a obdrželi za ně mírné kalvinství.

Mimo Prusko byla unie zavedena dílem dobrovolně, dílem násilně zeměpanskými nařízeními v Nassavsku (1817), v Porýnském Hessensku (1822), v Porýnském Bavorsku (1818), v Badensku (1821), ve Württembersku (1820); též v našich českých

¹⁾ Liturgie an Sonn- und Festtagen und zur Abendmahlsfeier für die Hof- und Domkirche zu Berlin. Berl. 1822.

krajinách přijaly četné obce protestantské unii s agendou, neb alespoň agendu.

Mírný král pruský Fridrich Vilém IV. propustil r. 1840. uvězněné kazatele na svobodu. Starolutheráné založili potom na synodě ve Vratislavi zvláštní starolutheránskou církev, která 23. června 1845 jakožto sektářská církev vládou uznána a trpena byla. Její správu vedl vrchní církevní sbor ve Vratislavi, jehož předsedou byl právník Huschke. Však mezi starolutherány vypukly mnohé spory. Ale též unijští theologové rozstoupili se na strany; jedni chtěli míti unii vnitřní (konsensní) se symbolem, jež by mezi protivami prostředkovalo; jiní zase chtěli míti unii bez symbola na základě svobodné vědy; lutheránsky smýšlející snažili se zase lutheránství ku platnosti přivést.

Král Fridrich Vilém IV. chtěje unii upevniti, svolal tak zvanou generální synodu do Berlína, kteráž od 2. června až do 29. srpna 1846 rokovala¹⁾. Předsedou byl ministr kultu a účastníků bylo 37 duchovních a 38 světských členů; předmětem byly otázky o unii, vyznání (symbolu) a církevní ústavě. Referenty byli: Julius Müller z Halle pro unii, Nitzsch z Bonnu pro vyznání a Stahl pro církevní ústavu. Nitzsch předložil vyznání víry beze vší dogmatické určitosti. Ačkoli synoda toto vyznání schválila, povstal proti němu brzo veliký odpor; Hengstenberg ve svých „církevních novinách“ a jiné listy nazývali synodu „synodou loupežnickou, která Krista zapírá a výrazem všeobecného protestantského přesvědčení není.“ Rozklad stran rozmnožil se.

Jiné pokusy obživití protestantství nezdařily se. „Vnitřní missie“ byla na posměch rationalistické většině, neobírala se rozřešením církevních otázek, ale měla přece v zápětí některé dobročinné ústavy, jako „hrubý dům“ u Hamburku Dra Wicherna († 1881), jahenky kazatele Fliednera († 1864) v Kaiserswerthu (1836), které se valně rozšířily, a jahenky faráře Löhe († 1872) z Neudettelsau.

Na podnět darmstadtského dvorního kazatele Zimmermanna byl r. 1841. založen a 16. září 1842 v Lipsku utvořen „*Gustavo-Adolfský spolek*“, který si vytkl za účel podporovati evangelické osady v rozptýlení, ale spolu chtěl býti novou

¹⁾ Verhandlungen der evang. Generalsyn. zu Berlin vom 2. Juni bis 29. August 1846. Amtl. Abdruck. Berl. 1846. — Richter: Die Verhandlungen der preuss. Generalsynode. Leipz. 1847.

páskou, která by všechny protestanty bez ohledu na jejich různá mínění pojila a hrázi proti katolictví byla. Však i zde nastaly rozklady. Královecký (Königsberg) kazatel Rupp odtrhl se od starokřesťanských vyznání, konfessionálních formulí ze 16. století a zeměpanské církevní vlády a založil „novou evangelickou církev“, začož byl sesazen. A tu přišel jako deputovaný na valnou schůzi Gustavo-Adolfského spolku do Berlína a nebyl k ní jenom malou většinou připuštěn. Nebezpečnost, které z toho spolku vzniklo, snažila se nejbližší valná schůze v Darmstadtu zažehnati (1847). Rakousko, Bavorsko a Prusko nechtěly zprvu spolku připustiti, ale učinily to později přece; Prusko r. 1844. a Bavorsko r. 1848. Spolek má veliké peníze, kterých k obrácení „katolíkův“ a zakládání církevních osad mezi nimi užívá. Spolkové roční kočující schůze hřímají proti katolické církvi.

Nevěrecké živly pokračovaly dále tvořiti „svobodné obce“, jmenovitě to činili „přátelé světla“, majíce v čele Uhliča, Wislicena († 1875), Rupp a jiné.

Na podnět Pruska a Württemberska vznikla r. 1846. „evangelická konference“, která však ani na základě nejširší náboženské netečnosti, stanovíc „Písmo za pramen spásy a pak ospravedlnění věrou“, strany smířiti nemohla. Tak zvaný „Církevní spolek“ (Kirchenbund), který věřící kazatelé, majíce v čele Stahla, Harlessa a Bethmanna-Hollwega r. 1848. na Sandhofě u Frankfurtu n/M. založili, a jeho schůze, které se každý druhý rok opakovati měly, byly jenom důslednými v láteření na Řím a katolickou církev, kdežto věřící směr nevěřícimu ustoupiti musil. „Církevní konference“, která na místo „evangelické konference“ vstoupila a z deputovaných všech směrů se skládala, rokovala od r. 1852. okolo letnic nejprve ročně, potom každý druhý rok na patě Wartburku, ale vystříhala se vyšetřovati theologické otázky a obírala se pouze sbíráním statistických dat a církevních písní a opravou Lutherova překladu Písem sv.

Pro utvrzení unie konala na radu vyslance Bunsena pod ochranou pruského krále Fridricha Viléma IV. „Evangelická alliance“, která v Anglii na podnět Chalmersův (1846) vznikla, svou 11. valnou schůzi v Berlíně r. 1857. Anglikáni, methodisté, presbyteriáni, baptisté a jiní sektáři ohlašovali, že do Berlína přicházejí, aby proti novým fariseům a sadduceům svědčili. Náčelníci sjednocených lutheránů poznali hned, že fariseji oni

sami jsou míněni. Celá tato schůze, v níž nenávisť proti Římu byla hlavním pojítkem, směřovala proti věřícím protestantům. Aby též laikové vydatně v církevních věcech se účastnili, založili děkan Zittel v Heidelbergu, professoři Bluntschli, Schenkel, Rothe tamže, vrchní dvorní kazatel Schwarz v Gothě, Holzendorff v Berlíně, Baumgarten v Rostocku „protestantský spolek“¹⁾, který r. 1865. svou první valnou schůzi v Eisenachu konal.

Za účel vytkl si „obnoviti protestantskou církev v duchu evangelické svobody a v souhlasu s kulturním vývojem naší doby.“ Spolek rozvíjí velikou činnost v podkopávání veškeré zbožnosti. Jeho nevěra spojená s nesmírnou nenávisť proti katolické církvi, jeví se hnusným způsobem v jeho spisech a schůzích. Tento „protestantský spolek“ přeje starokatolíkům a horlíl pro kulturní boj. Tentýž účel vytkl si v nejnovější době „evangelický spolek.“

Za tohoto stavu klesalo mezi protestanty náboženství, a kulturní boj proti katolické církvi zachvátil proti vůli zákonodárců též „protestantskou církev.“ Občanské manželství s občanskými rejstříky mělo v zápětí, že četné dítky nebyly pokřtěny, četní snoubenci církevního požehnání svého sňatku nehledali a bída četných kazatelů, kteří takto štolních dávek zbaveni byli, rozmnožila se. V Berlíně stávaly se sňatky mezi křesťany a židy hustšími, pohanské pokolení rodilo se a rostlo, ano činily se docela návrhy, aby apoštolské vyznání víry při křtu a konfirmaci odstraněno bylo. Vrchní církevní rada berlínská nevěděla si rady při těchto návrzích.

„Protestantství reformatů“ jest vlastně zničeno, ale „protestantství nevěry“ trvá a bojuje dále proti katolické církvi.

§ 592. 1) *Protestantské missie a biblické společnosti.*

Značnější pozornost a péči věnovali protestanté missiím mezi pohany teprve v 19. století, a to nikoli vlády, z nichž anglická v Indii docela pohanství podporovala, ale soukromé společnosti jako: hollandská (1792), veliká londýnská missijní společnost (1795), presbyterianská v Edinburku (1796), bo-

¹⁾ Der erste deutsche Protestantentag. Im Auftrag des Ausschusses. Elberf. 1866. — Srv. Katholik 1865. II. 242. — Schmidt: Der deutsche Protestantenverein in 10 Briefen für und wider. Gütersl. 1873. — Cornely v Stimmen aus Maria-Laach 1872. II. 291.

stonská (1810), bassilejská (1816), berlínská (1823), francouzsko-reformovaná (1823); čínský missijní spolek (1816), a jiné ještě společnosti v Barmenu, Drážďanech, Halle a Norimberku, a seberou ročně přes 5 millionů tolarů příspěvků. Missijní německé spolky shromažďují se od r. 1846. v občasných valných schůzích na rozličných místech. Missijní semináře zařídily se od roku 1801. v Anglii, Skotsku, Severní Americe, Kalkutě, Basileji, Paříži, Barmenu a v Berlíně. Ale ženatí missionáři při ohromných summách, které na jejich dílo vydány jsou, mnoho neprospívají. Methodisté a baptisté jsou nejčilejšími missionáři z protestantův a dopracovali se značných úspěchů v Kapsku, Madagaskaru a na jižních australských ostrovech. Ve Východní Indii byla anglikánská biskupství zřízena v Kalkutě (1815), Bombayi a Madrase (1833). Ale při vši ochraně a podpoře anglické vlády jest anglikánských Hindův asi 250.000. Pro obrácení židův a mahomedánů v Palestině bylo snahou krále pruského Fridricha Viléma IV. v Jerusalemě založeno anglicko-pruské biskupství sv. Jakuba a 120.000 zlatými nadáno. Za jeho prvního biskupa byl od arcibiskupa kanterburského posvěcen Dr. Alexander, professor při londýnské universitě, který r. 1842. se ženou a dětmi do Jerusalema přibyl. Toto biskupství neprospělo nic věci protestantské v Palestině a mělo spory mezi anglikány a německými protestanty v zápětí.

S missijními společnostmi kráčejí ruku v ruce biblické společnosti. Britická společnost, která missijní spolek od r. 1780. stávající do svého lůna přijala, utvořila se v Londýně r. 1804. jakožto „britická a vnější biblická společnost,“ a upravila se 7. března 1805 úplně k tomu účelu, že bude Písmo sv. bez veškerých výkladův a poznámek v rozličných jazycích dítel též darmo mezi všechny lidi a národy rozšiřovati. Roku 1844. měla již 7.000 pobočných čili filiálních spolkův, a rozšířila v 40 letech kolem 16 millionů biblí asi ve 200 jazycích; však překlady jsou velmi chybné a od r. 1831. nemají deuterokanonických knih. V Berlíně vznikla r. 1814. podobně „hlavní biblická společnost“ a jiná r. 1816. v Severní Americe. Ale rozdanými biblemi neobrátilo se mnoho pohanů, z nichž četní darovaných biblí k rozličným svým potřebám užívají. Poněvadž zpitvořené a zfalšované překlady Písma sv. i mezi katolíky rozšiřovány byly, a polemické traktáty je ještě doprovázely, vystupoval apoštolský Stolec opět a opět proti tomuto ne-

poctivému počínání biblických společností a varoval věřící před jejich biblemi.

Protestantské missie mají kolem 15.000 stanic asi s 5.000 missionáři, z nichž však četní své působiště v katolických zemích mají. V nejnovější době věnují protestanté velikou péči, aby Itálii poevangelizovali; rozšiřují tam protestantské bible a rozbor, a vystavěli od r. 1870. několik modlitebnic se svolením vlády, která jim přeje, v samém Římě; ale při vši své snaze nedopracovali se žádných vlastních úspěchů. Podobně děje se jim ve Španělsku, kde z anglického Gibraltarů bible a traktáty rozšiřují. Lid této propagandě nepřeje a nedává se jí k odpadu od pravé víry sváděti.

δ) Protestantské sekty.

§ 593. αα) 2) Anglii a Škotsku.

*Johannité a Noví Israelité*¹⁾. Johannité čili Southcotisté trvali i po smrti jejich blouznivé zakladatelky Johanny Southcoteové († 1814) a měli ve svém středu mnohé anglikánské duchovní a lékaře. Čtyři dni udržovali mrtvolu Johanninu teplou, doufajíce, že vstane. Mnozí z jejich stoupenců, též *Noví Israelité* zvaní, podrobili se obřízce a nosili dlouhé vousy. Sekta rozpadla se na obřezané a neobřezané; mnozí očekávali stále narození Messiášovo.

Dům lásky čili sekta *Lampetů-Brethrů*²⁾ vznikla r. 1844., usadila se v Charlidge v prostranném domě, který *domem lásky* (Agapemone) slouiti měl, prohlašovala, že žádné vrchnosti mimo Boha, s nímž v Duchu sv. spojena jest, neuznává, zavrhovala modlitbu a ohlašovala soudný den, jako by již nastával. Mužové a ženy žili pospolu nemravně, proti čemuž r. 1849. soudy zakročily.

Darbyty čili *Plymouthské bratry*³⁾ založil Jan Darby v Plymouthě; jsou vlastně omlazeným kvakerstvím, pokládají všechny církve za církve Balámovy, které kletbě Boží propadly, očekávají brzkého příchodu Kristova a mají všeobecné

¹⁾ Hergenröther: K.-G. II. 974.

²⁾ l. c.

³⁾ Döllinger: Kirche und Kirchen str. 259.

kněžství a demokratické zřízení. V Anglii měli r. 1851. 132 místa, kde se scházeli; svá hlavní sídla našli od roku 1840. v Lausanně a ve Waadtlandě.

Z pietismu a falešného mysticismu vyrostla sekta *Irvingiánů*¹⁾, která obnovení milodarů (charismat) doby apoštolské a v krátkém čase nastávající tisíciletou říši Kristovu zde na zemi ohlašovala. Tuto sektu založil Edvard *Irving*; byl syn koželuhův, narodil se 4. srpna r. 1792. ve skotském městečku Annaně, studoval na universitě edinburghské; byl od r. 1810. učitelem matematiky v Haddingtoně, od r. 1812. ředitelem gymnasia v Kiraldy, stal se r. 1815. kazatelem a byl po několik let v Glasgowě pomocníkem pastora Chalmerse. Roku 1822. byl ke „kaledonskému kostelu“ presbyteriánů v Londýně povolán. Zde kázal za velikého návalu s velikou nadšeností o panující mravní zpustlosti, úpadku křesťanství a panství říše antikristovy, kterému brzký příchod Kristův konec učiní. Ale tvrdě, že Kristus jako všichni lidé dědičný hřích na sobě měl, ostatně však sám osobního hříchu se nedopustil, dal tím veliké pohoršení a vzbudil proti sobě veliký odpor. Ještě větší pohoršení dal, když od r. 1831. tvrdil, že apoštolský milodar jazyků (*γλώσσας λαλεῖν*) u některých jeho přátel se objevil, a on proto některým i veřejně kázati dovolil. Za to sesadilo jej londýnské presbyterium r. 1832. s kazatelství, a generální synoda skotská vyvrhla jej r. 1833. ze stavu duchovního. Irving kázal nyní pod širým nebem, až si zřídil v Londýně kapli a církev, kterou pod biblickým jménem „Andělovým“ spravoval, a tak zvláštní sektu založil. Tato sekta chce dobu apoštolskou obnoviti a tvoří dle sedmi hvězd ve Zjevení sv. Jana sedm církví se sedmi představenými, kteříž „andělé“ slují, učí viditelné církvi, jejímž členem stává se člověk ne pouhou věrou (*sola fide*), ale svátostí křtu, který úkonem vykonaným působí a

¹⁾ E. Irving: *Oracles of God*. Lond. 1822 a *Sermons, lectures and speeches*. Lond. 1828. 3 T. — Hohl: *Bruchstücke aus dem Leben u. Schriften Irwings*. St. Gallen 1839. — *Evangelische Kirchenzeitung* 1839. No. 88 sqq. — Jörg: *Der Irvingianismus*. Münch. 1856. — Lutz: *Abschiedswort an meine bisherige Gemeinde Oberroth*. Kaufbeuren 1857 a *Gotteswerk in neuester Zeit*. Ulm 1857. — Thalhofer: *Beiträge zu einer Gesch. des Aftermysticismus und besonders des Irvingianismus im Bisthum Augsburg*. Regensburg 1857. — *Hist.-pol. Blätter* sv. 37. str. 697. — Döllinger: *Kirche und Kirchen* str. 257. — Jacobi: *Die Lehre der Irvingianer*. Berlin 1868. — Organem sekty jest časopis londýnský: *The Morning Watch*.

positivně ospravedlňuje; Kristus ustanovil úřady této viditelné církve a sice: apoštoly, proroky, evangelisty a učitele pro veškerou církev; anděla nebo biskupa, starší čili kněze, jahny a jahenky pro jednotlivé osady. Mimo křest a ordinaci uznávají též biřmování a pomazání nemocných za svátosti, a připisují také pokání, v němž též dobrovolná, soukromá zpověď a rozřešení dovoleny jsou, a manželství svátostní ráz. Dále učí, že Kristus jako všichni lidé v dědičném hříchu se narodil a jenom bojem proti němu od něho se zachoval; tento boj může každý člověk pomocí Ducha sv. vítězně podstoupiti. Dar prorocství, jazykův a zázrakův jest v církvi jako za časův apoštolských, a pouze nevěra lidí způsobuje, že zřídka se ukazují. Jejich schůze podobají se schůzím kvakerským a methodistickým; často mezi službami Božími povstává prorok a prorokuje. Nynější křesťanství pokládají za Babylon, Zjevení sv. Jana a Řím za jednu jeho ulici.

Irving odebral se r. 1834. z Londýna do Skotska, kde v Glasgowě 8. prosince 1834 zemřel, zanechav po sobě vdovu a tři děti. Jeho učenníci, obzvláště Barclay a apoštol Tomáš Carlyle, pokračovali v jeho díle a zakládali nové osady v Londýně, Severní Americe, Německu a Skandinavii. Roku 1847. zvala sekta zvláštním prohlášením papeže, biskupy a krále pokřtěných národů, aby k ní přistoupili. K irvingiánům přestoupil v Německu 18. prosince 1849 učený professor theologie Dr. Jindřich Thiersch v Marburku, dále tajný rada Wagener v Berlíně, děkan Lutz a ještě někteří kněží z diecése augsburské. Až do r. 1857. dařilo se sektě dobře, potom začala klesati; v Bavorsku dosáhla r. 1862. státní uznání.

Morisoniani vznikli ve Skotsku a zastávali proti přísnému kalvinství, že Kristus za všechny lidi zemřel.

§ 594. *ββ*) *U* Severní Americe. ¹⁾

Ve Spojených severo-amerických obcích není žádné státní ani národní církve, ale obzvláště ve východních státech všeobecné vyznání křesťanského náboženství; žádný by se zde neopovážil veřejně vydávati se za nevěrce; náleží to ve vyšších a středních stavech k dobrému způsobu života býti křesťanem.

¹⁾ Döllinger: Kirche und Kirchen str. 312 sqq. 333 sqq. 343 sqq.

Až do nejnovější doby nebylo zde žádné literatury atheismu, pantheismu a materialismu. Nad veškerou zemí vznáší se náboženský vzdušný obor, kterému nikdo ujiti nemůže, a který vně přísným svěcením neděle, hojným počtem chrámův a modlitebnic, pilným ohozením do nich, horlivostí v misiích a hojností církevních listů se jeví. Nevěrou honosí se tam jenom Němci a dobývají si tím jenom opovržení.

Na západě, kam proud vystěhovalců se valí, vyhlíží to jinak. Jsou krajiny, kde přes $\frac{9}{10}$ obyvatelů k žádné církvi se nepočítá, a jsouce sami nekřtění, svých dětí křtí nedávají. Zde čítá se Američan k „veliké církvi“ t. j. on nenáleží k žádné církvi, vykládá si písmo sv. sám, a nepotřebuje prý barevného skla sektářského. Panující anglosaský kmen skládá se z anglikánů, prebysteriánů, kongregationalistů, baptistů, methodistů, k nimž ještě přes 70 sekt tam „denominací“ zvaných přistupuje, z nichž každá na písmo sv. se odvolává a za pravou církev se pokládá. Amerika jest rejdištěm všech sekt. Pojmu „všeobecné církve“ nezná Američan. On ví, že k některé denominaci, kterých v zemi mnoho jest, náleží; on ví, že jeho sbor jenom ve Spojených obcích jest a mimo ně snad ještě v Anglii a ve Skotsku. O křesťanské minulosti myslí, že vždy množství náboženských sobě nepřátelských stran stávalo, že jediné Kristem založené církve nikdy nebylo, a byla-li, že dávno v sekty se rozpadla.

Následkem nedostatku jednoty u víře jest školní soustava, z níž každé náboženské vyučování jest vyloučeno. Bible může se ve škole čísti, ale učitel nesmí ani slova k vysvětlení přidati a žádná modlitba se říkati. Dle ústavy není k žádnému veřejnému úřadu nijakého náboženského vyzvání třeba, a kongress nesmí žádného zákona na ochranu některého náboženství vydati, nebo některé zakázati.

Protestantský článek víry, že „jenom víra ospravedlňuje“, zplodil u sekt amerických tak zvané „oživení“, „probuzení“ („*Revivals*“). Člověk, který pouhou věrou jest ospravedlněn, ví s neomylnou jistotou o této události, má toho „zkušenost“, a může udati přesně čas svého přechodu ze smrti do života. Proto Američané zařídili „obrácení“ po řemeslnicku. Několik kazatelův a věřících sestoupnou se a začnou osoby, které ze obrátiti chtějí, zpracovávají; konají se rozčilující kázání, uchvacující proslovy k jednotlivcům, zpívají se ohnivě písně, provozují se hrozné posunky, líčí se nejohroznějšími barvami pekelná muka, až konečně

ochablost a zmalátnělost u obrátců se dostaví, a „ku průlomu milosti Boží“ to u nich přijde; jeden po druhém dostává pak křečovitě trhání těla a sedá si na připravenou „lavici úzkosti,“ podává se milosti Boží, poznává se býti zázračně občerstveným a obráceným. „Lavice úzkosti“ jest svátost a neomylné znamení znovuzrození. Tyto „revivals“ pokládají se za nejdůležitější vynález nové doby a srovnávají se s rázem Američanů, kteří někdy chtějí býti otřeseni.

V Americe vznikla zvláštní sekta *Mormonů*, neb *Svatých posledních dnů*¹⁾. Jejich zakladatelem jest Josef *Smith*; narodil se 23. prosince 1805 v Sharoně, státě Vermontě v Severní Americe, z chudých rolnických rodičů. Stal se dobrodruhem; vystoupil r. 1822. s domnělými zjeveními a tvrdil posléze, že 27. září 1827 od anděla dostal na zlatě se třpytících kovových deskách vrytý spis, který předložil a r. 1830. pod názvem „*Book of Mormon*“ (Kniha Mormonova)²⁾ vydal. Obsahuje dějiny židovského patriarchy Lehi, který za času judského krále Sedechiáše Jerusalema opustil a dlouho putovav, konečně v Americe se usadil; pak vypravují se další osudy této rodiny. Kristus vstav z mrtvých hlásal evangelium v Americe v území oněch židů, však když bázeň Boží mezi nimi zmizela, objevil se Mormon, zbožný křesťan a výtečný válečník, a porazil v čele 42.000 mužů vojska r. 330. p. Kr. Lamanity, potomky Lamana, nejstaršího syna patriarchy Lehi, jejichž bílá barva těla proměnila se ve špinavě červenou, jak dnešní Indiáni, bídné to zbytky po nich, ukazují. Potom panovali Nefité, potomci Nefia nejmladšího syna Lehi-ova. Však když tito též nepravostem se oddali, byli od Lamanitů na dobro vyhubeni. Moroni, syn Mormonův, pokračoval v dějinách až do r. 420. na uvedených deskách, zapečetil je dvěma průhlednými kameny a označil za jejich budoucího nálezce Josefa Smitha. Když tento je našel,

¹⁾ *Book of Mormon* a *Book of Convenants*, onu přeložil do němčiny Pratter. Hamb. 1853. — Caswell: *The prophet of the 19. Century*. Lond. 1842. — Gunnison: *The Mormons or Latter-day Saints*. Philadelphia 1852. — Busch: *Die Mormonen*. Leipz. 1855. — Týž: *Gesch. der Mormonen* 1870. — Obshausen: *Gesch. der Mormonen*. Göttingen. 1856. — Freiherr von Hübner: *Spaziergang um die Welt* I. str. 101 sqq. — Schlagintweit: *Die Mormonen*. Leipz. 1873.

²⁾ Pravým původcem „*Knihy Mormonovy*“ jest Šalomoun Spalding († 1816), který nemaje odbytu na své špatné romány, složil spis, v němž dokazoval, že američtí Indiáni jsou potomci židů. Z tiskárny dostal se opis knihy prostřednictvím Sidneye Rigdona do rukou Smitha, který, něco v něm změniv, k svému účelu ho použil.

použil oněch průhledných kamenů jako brejlí, a přečetl je. V časopisech rozhlašovalo se „nové zjevení.“ Dne 6. dubna 1830. měla sekta jenom šest vyznavačů, většinou Smithových příbuzných; ale brzo bylo jich na tisíce. Dne 3. května 1834 přijala sekta jméno: „*křesťanská církev svatých soudného dne*,“ vyslala r. 1837. missionáře do cizích zemí a rozšiřovala svou svatou knihu v mnohých jazycích.

Smith se svými stoupenci odebrali se na západ státu Missouri, kde u Independence první svůj chrám vystavěli. Byvše odtud vypuzeni, odebrali se do státu Illinois, založili r. 1840. město Nauvoo s krásným chrámem. Smith dal zde veliké pohoršení svým mnohoženstvím, tak že proti němu utvořila se strana, která jeho hanebnosti v časopise *Expositor* na odiv stavěla. Smith vrazil do tiskárny, kde všechno rozbil a byl za to zatykačem stíhán. Když se nechtěl po dobrém vzdáti, vytáhlo proti němu vojsko, po čemž soudcům se vydal a byl uvězněn. Večer dne 27. června 1844 shlukla se lůza před vězením, střelila do vnitř a zabila Smitha. Po smrti Smithově vystěhovali se Mormoni z Nauvoa a usadili se po mnohém putování r. 1848. v Utahu nad Velikým jezerem Solným (*Great Salt lake*) a vystavěli tam město Salt Lake City, svůj „Nový Sion“ čili nový Jerusálém. Za proroka a prvního presidenta zvolili si 24. prosince 1847 Brigham Younga († 1877), kterýž jim jako světský a duchovní náčelník panoval. Spojené obce uznaly r. 1858. jejich stát a jeho výminečné postavení v Unii. Obyvatelstvo jejich města Salt Lake City dosáhlo do r. 1860. výše 40.000, do r. 1872. již 105.229 duší. V Spojených severoamerických obcích panuje proti Mormonům pro jejich mnohoženství veliká nevole.

Mormoni věří v jednoho Boha, pomíjejí učení o Trojici, popírají dědičný hřích, dovolují na základě Starého zákona mnohoženství, když k tomu první manželka a prorok svolí, a pokládají sňatek panen a vdov s Mormonem za velmi záslužný. Křest udělují odrostlým a to od 8. roku života, a dovolují též křest živých za mrtvé. K službám Božím shromažďují se ozbrojení a slaví Večeři Páně ve vodě, pokud v zemi věřících nebude domácího vína. Příkázání sedmé a osmé vynesli ve svém katechismu. Svou církev mají za jediné křesťanskou ve světě a ostatní všechny odvozují z moudrosti tohoto světa. V čele jejich církve a státu stojí president, který s dvěma radama a jedním patriarchou tvoří první vrchnost;

druhou vrchnost tvoří 12 apoštolů, kteří úřad cestující vysoké rady zastávají; a třetí vrchnost vysoká rada o 12 členech; ostatní hodnosti jsou: sbor sedmdesáti, vysocí kněží a jahni. Tato theo-demokratická ústava pochází prý od Boha.

V Americe vznikli *Spiritisté*, kteří chtějí s duchy obcovati a je sem na zemi poháněti; z Ameriky dostala se tato neplecha do Evropy a svádí četné i u nás v Čechách, tak že každou chvíli naše úřady proti pokoutním schůzím spiritistů zakročovatí musí.

Též zásady kommunistické utvořily některé sekty; tak švábský sedlák Rapp založil okolo roku 1805. u Pittsburgu sektu *Harmonitů*, která měla veškeré jmění společné, jež Rapp († 1847) spravoval a též uzavření manželství řídil. Úplně anti-nomistickou byla osada *Oneidská*, která r. 1831. Humphrey-Noyesem u potoka Oneidy v státě newyorském vznikla a biblický komunismus zavéstí chtěla. *Perfektionisté* v Oneidě a Lenoxu hájí společné užívání jmění a manželek a ukájení všech náruživostí.

Na zachování bible naléhají *Bibličtí křesťané*, kteří jako vegetariáni žijí; *Bryonité* vylupují si na základě Mt. 5, 29. pravé oko a *Ranterové* zbavují se pravého ramene.

*Adventisté*¹⁾ očekávají brzký příchod Kristův na soud. Podnět k této sektě dal William Miller (nar. r. 1782. v Pittsfieldě v Massachusettsu; † 1849), hlásaje na veřejných místech v New-Yorku a Bostoně konec světa r. 1843.; když však Kristus toho roku na soud nepřišel, položil znovu konec světa na 23. října 1847. Lidé připravovali se k tomuto hroznému dni, kupovali si nové šaty, trávily tu noc před 23. říj. na modlitbách a setrvali přese všechno sklamání ve svém blouznění. Sekta trvá dále, má kolem 95.000 vyznavačů, zřídila si universitu a velkou knihtiskárnu a vydává časopisy, aby jimi své učení šířila.

§ 595. rr) 2) Německu a Švýcarsku.²⁾

Templáři neb *Shromáždění lidu Božího*. Tato sekta vznikla ve Würtemberku, kde se pietismus pěstoval. Notář a měšťa-

¹⁾ Viz můj článek v Ottově Naučném Slovníku I. 240.

²⁾ Hergewürther K.-G. II. 980—982.

nosta Hoffmann v Leonberku shromáždil r. 188. s dovolením vlády v Kornthale „apoštolskou osadu“, která očekávala nastávajících „velkých změn při brzkém opětném příchodu Kristově,“ doufajíc v Boha, že je ze svého hněvu vysvobodí. Propuknutí tohoto hněvu Božího vypočítal vykladač Písma Bengel na r. 1820. Hoffmannův syn Krištof, dozorce školy u Ludwigsburku, vyvíjel dále myšlenky svého otce a usmyslil si s některými podobně smýšlejícími, že zákon Mojžíšův obnoví a v Palestině, kde prý dle slov proroků pravý křesťanský život jenom rozkvésti může, „lid Boží shromáždí“ (1854). Prozatím usadilo se shromáždění lidu Božího, nebo *německý templ* (*templáři*) v Kirschenhardthofě u Marbachu (1856), odkudž potom od r. 1869 osady ve svaté zemi zakládali. Do r. 1875. měli tam tisíc osadníků. Templáři ve sv. zemi ukazují veliké nepřátelství ke katolíkům, a jejich osada u Haify činí všemožné příkoří karmelitánskému klášteru na Karmelu¹⁾.

Jinými sektáři ve Württenbersku byli *Micheliáni*, které založil sedlák Michal Hahn († 1819); popírali věčnost pekelných trestů, naléhali stále na pokání a vnitřní posvěcení a přijali při tom zasmušilou povahu. Jejich odpůrci byli *Pregizeriáni*, založené farářem Pregizerem († 1824), kteří proti nim stále veselými býti chtěli, přísně lutherského ospravedlnění věrou se drželi a v Otčenáši třetí prosbu vynechávali.

V Sasku, v Kamenici (Chemnitz) vznikla sekta *Psychografistů*, která měla v čele ševce Voigta, jenž byl policejně pronásledován a potom do blázince odveden. K ní náleželi „*svatí mužové*,“ kteří byli oddáni dualistickým zásadám, tvrdili, že přímo s Bohem obcují, hověli všem choutkám těla a hájili i krveprznění; v Bibli rozeznávali částky božské a ďábelské, pokládali nemoci za účinky ďáblův, pročež na nemocné ruce vzkládali, prorokovali brzký konec světa, radili matkám, aby nemocné děti odbazovaly, a kázali od r. 1861. jmenovitě nižším třídám; avšak pro úřady musili se potom ukrývati.

V Prusku vznikly pietistické konventikuly, které pobožnost a askesi, ale spolu hrubou tělesností a vilností pěstovaly, tak že soudům bylo proti nim zakročovati. *Ebeliáni* obnovili starý gnostický a manichejský dualismus a učinili úmyslné dráždění tělesnosti náboženským úkonem, tak že proti nim soudy (1835—1842) zakročily. Na Rýně, jmenovitě v Elberfeldě,

¹⁾ Spisovatel viděl to na vlastní oči, dle na Karmelu.

utvořila se z lutheránův a kalvinců sekta *Volenců milosti Boží*, kteří neodolatelné a neztratitelné milosti Boží hájili a oba Krummachery za vůdce měli. *Kollenbuschovci*, tak zvaní po lékaři Kollenbuschovi v Barmenu, neb *Menkeniané* (po kazateli Menkenovi) zavrhovali lutherské ospravedlnění, rozšiřovali pelagiánské, arminianské a sabellské učení, a někteří z nich hájili též navrácení všech věcí v původní stav. Jako *Lindliani*, tak byli též *Elleriani* neb *Ramsdorferové* z hrubého smilství obviňováni.

Ve Švýcarsku, v curišském kantonu, ve Wildenspuchu vznikly blouznivé, hrozné ohavnosti. Svobodná Markéta Peterová, dcera jednoho sedláka, obcujíc se „vzbuzenými“ a čítajíc mystické spisy, očekávala velikých událostí a snažila sebe a jiné pokoutními, pobožnůstkářskými schůzemi a dobrovolnými útrapami zachovati, ačkoliv smilství i cizoložství páchala. Dne 15. března 1823 dala nejprve svého bratra, potom ještě jiné do krve bítí, zabila palicí svou sestru Alžbětu a dala se naposled ukřižovati, aby Kristus, který prý se v ní ještě jednou obětuje, zvítězil; její blouzniví stoupenci očekávali její z mrtvých vstání, ovšem nadarmo.

§ 596. 88) V Uhersku, Holandsku a Skandinavii¹⁾.

V Uhersku, jmenovitě v jižním, utvořila se roku 1869. z kalvinců sekta *Nazarenů*, kteří Bibli, jmenovitě Nový Zákon jako jediný pramen víry, Trojici, Vtělení a kalvinskou Večeři Páně přijímali, ale křest dítek jako neplatný zavrhlí, brzký soudný den ohlašovali, a přísahu, válečné služby, soudy, účastenství v politických volbách a učená studia za věci nedovolené prohlašovali; neuznávali žádné hierarchie, každý modlíci jest prý knězem, a nedovolovali katechumenům, kteří „přátelé“ slouli, býti přítomnými Večeři Páně.

V Holandsku vznikli *Necessitáři*, které založil roku 1825. Stoffelmüller; učili, že všichni lidé, i zúplna zlí, spasení budou; neměli rozdíl mezi dobrým a zlým za věčný, a hlásali úplnou mravní spuštěnost. *Vaders-Goedové* (otcův statek) byla komunistická sekta v Uithoorně u Amsterodámu, která soukromého majetku se vzdala a všechno za statek nebeského Otce prohlásila.

¹⁾ Hergenröther K.-G. II. str. 982.

Ve Švédsku byli *Skákači* v Ingermanlandě od r. 1812. a *Volající hlasové* od r. 1842. blouznivci. *Laesaři* (čtenáři), myslíce, že jejich kazatelé neučí přesně otrocké vůli a ospravedlnění pouhou věrou, oddělili se od nich a nedali se k jednotě ani násilím policie nazpět uvést; ztratili raději svůj majetek, nebo vystěhovali se, nebo utekli do pustin laponských. Záhy dali si jedním z jejich středu přísluhovati křtem a Večeří Páně, a mnozí dali se od anglických a amerických baptistů znovu pokřtiti.

V Norsku vznikli *Haugeani*, které r. 1824. rolník Nielsen Hauge založil, jenž postaviv se proti panující nevěře kazatelů, kázáními laiků náhradu lidu za to, co v kostele pohřešoval, podati chtěl.

d) Dějiny rozkolu.

§ 597. a) Konstantinopolský patriarchát.

Konstantinopolská rozkolnická církev rozpadá se. Největší část církví, kteréž její vládu uznávaly, odpadly od ní; jmenovitě Rusko, Řecko, srbský Karlovický patriarchát v Rakousko-Uhersku, Černá Hora, Srbsko, Bulharsko, Rumunsko, Cypr, Sinaj a Hora Athos. Patriarchální území jest obmezeno pouze na vlastní panství turecké a pak Bosnu a Hercegovinu a má okolo 9 millionů rozkolnických vyznavačů. Patriarcha Kt. vykonává rozsáhlou, skoro neobmezenou duchovní a politickou moc nad svými věřícími, dosazuje a sesazuje po libosti všechny arcibiskupy, biskupy a kněze, nemuse za to nikomu odpovídati, vynáší tresty a rozepisuje daně. Ostatní východní patriarchové klesli vedle něho na pouhé stíny; patriarchové antióšský (s 50.000 věřícími) a alexandrijský (s 5.000 věřícími), sídlí v Konstantinopoli. Jenom stálá synoda, která patriarchovi po boku stojí a nejvyšším soudním dvorem pro duchovenstvo a appellační stolicí od výroků biskupů jest, zmůže něco proti patriarchovi, jest li svornou. Patriarchát obsazuje se svatokupectvím a málo který patriarcha ujde sesazení a umírá patriarchou. Vyšší duchovenstvo (fanarioti) utiskuje a vyssává nižší duchovenstvo a věřící, aby ke svým penězům, které za své důstojnosti dalo, opět přišlo. Nižší duchovenstvo jest nevzdělané a žije ve veliké hmotné bídě.

Papežové, jmenovitě v našich dobách Pius IX. a Lev XIII.

vybízelí rozkolnický Východ ku sjednocení, ale hlas jejich zůstal hlasem volajícího na poušti. Rozkolníci patriarchové podrobili by raději své církevní věci rozhodnutí Turků, nežli nástupců sv. Petra ¹⁾.

§ 598. β) Řecké království; Ionické ostrovy.

Když Řekové r. 1820., majíce v čele knížete Alexandra Ypsilanti-ho, proti tureckému panství povstali, vydali patriarchové, konstantinopolský a jerusalémský, a 21 metropolitů klatbu na povstalce, kteří však klatby si nevšímali a sultána i patriarchu Kt. za své nepřátele pokládali. Řekové obrátili se za pomoc na západní mocnosti; po mnohém vyjednávání vypovědělo Rusko 15. dubna 1828 Turecku válku, kteráž adrianopolskou smlouvou ze 14. září 1829 skončena byla. Londýnský protokol z 3. února 1830 prohlásil Řecko za samostatný stát, a sultán Mahomed II. uznal to 23. dubna. Bavorský princ Otto stal se prvním králem, za jehož nedospělosti stálo v čele vladařstvo až do 1. června 1835, kdy mladý král sám otěží vlády se ujal. Na návrh sjezdu biskupů v Nauplii roku 1833. prohlásilo vladařství pravoslavnou východní církev hellenskou za samostatnou a nezávislou na každé vnější vrchnosti. Po ruském vzoru byla „stálá synoda“ o pěti duchovních a dvou světských členech, mezi nimi státní prokurator, zřízena, která by pod vrchní správou královou církev řídila. Tak stala se hellenská církev církví státní. Po revoluci r. 1843. odstranila nová ústava z r. 1844. vrchní správu církve králem, který se k ní nepřiznával, žádala pro jeho nástupce pravoslavi, zakázala proselytismus a udělovala jiným vyznáním pouze trpení. Metropolita athénský, Neofytos Metaras, provedl to, že ministerstvo vyjednávalo prostřednictvím řeckého vyslance u Vysoké Porty s patriarchou o uznání hellenské církevní samosprávy (v letě 1850). Patriarcha Anthimus přistoupil na to a učinil

¹⁾ Když Pius IX. ve svém okružníku ze 6. ledna 1848 východním rozkolnickým biskupům vytýkal, že „starou jednotu víry a sv. vlády (sacri regiminis) zachovati nemohli“ (Acta Pii I. 84): odpověděl Kt. patriarcha Anthimus se svou synodou okružníkem, kde praví, že v pochybných a nesnadných otázkách patriarchové alexandrijský, antiošský a jerusalémský na patriarchu Kt. se obracejí; nestane-li se však dohodnutí, oznámí se věc vládě (turecké). Srv. Widerlegung des Anthimos, griechisch nicht unirten Patriarchen von Ct. A. d. Ital. Wien 1854.

s Řeckem smlouvu (*τόμος*), v níž hellenskou samosprávu uznal a potvrdil, vymínil si jistá čestná práva, jakož i sdělení synodálních akt všeobecného významu, vůbec obcování se všeobecným (ekumenickým) patriarchátem, obzvláště však odebírání sv. oleje od něho. Řecká vláda prohlásila smlouvu, kterou první komora přijati chtěla, ale druhá odporovala. Přátelé úplné samostatnosti církevní dostali vrch. V červnu 1852 dostala hellenská církev ústavu, kteráž úplnou církevní samostatnost vyslovovala a vliv patriarchátu Kt. na dobro vylučovala; sv. olej nebral se více z Kt., a stálá synoda obcovala s patriarchátem jenom skrze řeckou vládu. Tento stav uznali konečně patriarchové a patriarcha Sofronius přál v listopadu 1863 hellenské církvi k jejímu kvetoucímu stavu.

V království pěstovala se nenávisť proti latiníkům a měla v zápětí svržení katolického krále Otty revolucí r. 1862. s trůnu, na nějž byl povolán protestantský dánský princ, který tam posud panuje jako král Jiří I.

Právní jsoucnost katolické církve v řeckém království uznal již londýnský protokoll z r. 1830., a toto rukojmí bylo smlouvou z r. 1863. při spojení Jonických ostrovů s Řeckem znovu potvrzeno. Na základě tohoto práva, po přání katolíkův athénských a výslovné žádosti mladého krále Jiřího za zřízení katolické hierarchie, jmenoval papež Pius IX. 23. července 1875 posavadního apoštolského delegáta Řecka biskupa Jana Maranga prvním arcibiskupem athénským se sídlem v Athénách a spolu apoštolským delegátem Řecka pro sjednocené Východany. K Řecku náležející ostrovy tvoří dvě církevní provincie: Naxos s jedním arcibiskupem, 5 biskupy a 32 000 věřícími, pak Korfu s arcibiskupem, jedním biskupem a 8500 katolíky.

Jonické ostrovy, pokud byly pod ochranou čili protektorátem Anglie, uznávaly patriarchu Kt. za svou hlavu. Když však r. 1863. s Řeckem se spojily, vypověděly r. 1864. poslušnost patriarchovi a podrobily se athénské stálé synodě. Katolíci mají na těchto ostrovech svrchu uvedenou církevní provincii Korfu, skládající se z metropole Corfu a z biskupství suffraganniho Zante-Kefalonie. V Řecku jsou tedy 3 arcibiskupové, 6 biskupův a přes 46.000 katolíků.

§ 599. 7) *Zánik ruthenské unie a pronásledování katolíků vůbec v Rusku.* ¹⁾

Ukrutností carovny Kateřiny II. byla unie Ruthenů takřka v posledních tazích. Příznivější časy nastaly sjednoceným za krátké vlády cara Pavla I. (1796—1801). Jsa ještě velkoknížetem, poznal na svých cestách v Itálii papeže Pia VI. a žádal ho, aby k jeho korunovaci v březnu 1797 svého zástupce poslal. Papež vyplnil jeho žádost a poslal markýze Vavřince Littu, arcibiskupa thebského in part., tenkrát nuntia ve Varšavě, jako legáta a latere s rozsáhlým plnomocenstvím do Petrohradu, kde byl s veškerou poctivostí od císaře přijat. Zatím napravil Pavel I. mnohé křivdy své matky, povolal vyhnané do Sibíře nazpět a navrátil jim zabavené statky. S nuntiem Littou vyjednával o novém upravení sjednocené církve, zastavil rozkolnickou propagandu, a ukončil tak pronásledování sjednocených. Nová úprava sjednocené církve byla s dovolením carovým provedena bullou papeže Pia VI. datovanou ve veliké karthousi u Florencie 18. listopadu 1798: „*Maximis undique pressis.*“ Byly zřízeny tři sjednocené stolce: jeden arcibiskupský v Polocku a dva biskupské v Lucku a v Brestu, a slušně nadány. Každá diecése dostala jistý počet far, kostelův a klášterů, kteréž jim byly před tím odňaty, nebo zrušeny, a část kostelních a klášterních statků.

Z latinských biskupství obnovil car Vilno, Kamenec a Luck, ponechal livonské biskupství pod názvem žmuďského a založil místo potlačeného Kijeva diecési minskou. Těchto pět biskupství bylo podřízeno Mohylevu jako metropoli. Po jeho žádosti zřídil Pius VI. bullou ze 16. října 1798 varšavské biskupství. Pro církevní věci všech katolíků zřídil car r. 1800. římsko-katolické kollegium v Petrohradě, jehož předsedou byl arcibiskup mohylevský a členy osm latinských prelátů.

Car Pavel I. měl pro svou spravedlnost četné nepřátele, a byl zardoušen. Jeho syn a nástupce Alexander I. (1801—1828) byl též spravedliv k sjednoceným. Papežský legát Litta byl odvolán, a na místo jeho přišel Tomáš Arezzo, arcibiskup ze Seleucie in part., kterýž úpravu sjednocené církve upevni

¹⁾ Srv. moje „Stručné dějiny církve katolické v Rusku“ v „Časopise kat. duch.“ 1890. str. 87, 286. — Pelesz: *Gesch. der Union der ruthenischen Kirche mit Rom.* II. 590 sqq.

hleděl. Alexander I. potvrdil úkazem z 21. listopadu 1801 římsko-katolické kollegium, ministerium to katolického kultu, rozmnožil je úkazem z 15. července 1804 po úpěnlivé žádosti sjednocených čtyřmi ruthenskými členy, z nichž každý dva hlasy obdržel, tak že ruthenské hlasy latinským se rovnaly, a rozdělil konečně r. 1805. toto kollegium na dvě oddělení čili sekce, latinskou a řecko-sjednocenou. Dne 25. ledna 1805 zemřel poslední sjednocený metropolita kijevský Theodosius Rostocki, kterýž ovšem byl jím pouze dle jména. Alexander I. byl by jej v jeho plnou pravomocnost dosadil, jmenovitě ponevadž apoštolský nuntius horlivě se ho ujímal, ale zlý duch unie Siestrzencewicz podezříval nuntia u cara i ministrů, a dovedl toho, že u nich sluchu nenalézal a r. 1805. Petrohrad opustiti musil, od kteréhož času petrohradský dvůr žádného nuntia více přijmouti nechtěl.

Po smrti Rostockého prosil Lisowski, arcibiskup polocký, cara za obnovení metropole, a jakkoli proti tomu Siestrzencewicz a sv. synod s největší prudkostí vystoupili, jmenoval Alexander I. 24. července 1806 přece Lisowského „metropolitou sjednocených církví v Rusku.“ Neboť proti tomu, aby měl starý název: „kijevský metropolita,“ opřel se rozhodně sv. synod, odvolávaje se na rozhodnutí carovny Kateřiny II. v tomto ohledu. Nová metropole skládala se ze tří diecézí, arcidiecése polocké a dvou diecézí lucké a brestské, k nimž r. 1809. připojil car čtvrtou, obnoviv vilenenskou metropolitní diecési, kterou však spravoval světící biskup metropolity, nazývá se biskupem z Orše. Po Lisowském stal se metropolitou lucký biskup Řehoř Kochanowicz (1810—1814), a po něm r. 1817. brestský biskup Josafat Bulhak. Při smrti císaře Alexandra I. byl stav unie tento: 4 diecése, 1476 far s 1985 světskými kněžími, 37 mužských klášterů s 507 mnichy, 10 ženských klášterů s 80 jeptiškami a 1,427.579 věřících.

Polsko mělo stále kruté osudy. Roku 1807. bylo zřízeno Varšavské velkovévodství, které dle ústavy z 3. května 1791 saský král Fridrich August obdržel. Vídeňský kongress utvořil opět r. 1815. Polské království a přidělil je Rusku. Království bylo zemí katolickou; polská ústava z 27. listopadu 1815 zaručovala katolíkům ochranu vlády; statut z 18. března 1818 upravoval poměry s podobným ujištěním a podrobil duchovenstvo kommissi pro osvětu lidu. Papež Pius VII. povýšil

12. března 1817, srozuměv se s císařem, Varšavu za arcibiskupství a podřídil této metropoli biskupství krakovské, vladislavské, lublinské, sandomirské, podlašské, augustovské a plocké. V tomto království byla též sjednocená diecése chełmská.

Nástupce Alexandra I. Mikuláš I. (1825—1855) začal hned po svém nastoupení na trůn pronásledovati unii a počínal si při tom velmi chytře. Úkazem z února 1826 zakázal co nejprísněji prodej ruthenských modlitebních a vzdělávacích knih, aby tak lidu možnost vzdělávati se v učení katolickém odňal. Roku 1827. začíná zrádná a bidná činnost Josefa Siemaszka, kanovníka lucké diecése a člena řecko-sjednoceného oddělení katolického kollegia, který rozhodně rozkolu přál, a srozuměv se s ministrem vnitra Bludowem, plán na zničení unie vypracoval. Ministr Alexander Szyszkow podal tento plán caru Mikuláši, kterýž jej za svůj přijal a úkazem z 22. dubna 1828 posavadní úpravu sjednocené cirkve zvrátil. Týž zřídil úplné samostatné řecko-sjednocené kollegium v Petrohradě a rozkázal mu, aby všechnu cizotu z řecko-slovanského obřadu odstranilo, a všechno v tentýž stav, v kterém r. 1595. bylo, nazpět uvedlo. Pod vrchní správu tohoto kollegia postavil dvě eparchie t. j. dvě metropole, jednu pro Bělorusko se sídlem v Polocku a druhou pro Litvu se sídlem v Žyrovici, a omezil je zrušiv bývalé čtyři diecése. Dále byly kláštery tak obmezeny, že svých představených si nevolily, než je od petrohradského kollegia dostávaly: počet klášterů byl na 24 ztenčen.

Dne 29. listopadu 1830 vypukla ve Varšavě revoluce; však nejstatečnější hrdinství Poláků nemohlo ruské přesile odolati. Po mnohých vítězstvích ztratili povstalci rozhodnou bitvu u Ostrolenky, a Varšava musila se 8. září 1831 vzdáti na milost a nemilost. Vůdcové prchli za hranice, a lid, jmenovitě polští katolíci, zakoušeli hrozně hněvu carova. Sjednocení neměli v tomto polském povstání skoro nižádného účastenství; ale vláda použila přece tohoto povstání, aby unii nadobro zničila, byvši v tomto úmyslu potvrzena pravoslavnými biskupy běloruskými. Úkaz ze 16. února 1832 zrušil důstojnost provinciála basiliánů, brzo potom byl jejich noviciát zavřen, a konečně úkazem ze 17. července 1832 byl řád basiliánský zrušen, jehož statky buď koruně nebo na rozkolnické účely připadly. Jenom y chełmské diecési zachovalo se 5 klášterů, které brzo na jeden se seschly, a konečně nadobro potlačeny byly. Brzo následovaly nové násilnické úkazy. Jeden úkaz z r. 1832. přikazoval, aby

všechny dítky ze smíšeného manželství v rozkolu vychovány byly. Jiný úkaz zakazoval přísně latinským kněžím přísluhovati v případě nutnosti sjednoceným sv. svátostmi; třetí úkaz zakazoval pod nejprísnějšími tresty veškeré náboženské obcování mezi sjednocenými a latiníky, tak že sjednocený do kostela latinského a latiník do sjednoceného vstoupiti nesměl. Čtvrtý úkaz zrušil všechny sjednocené theologické školy a prikazoval, aby sjednocení kandidáti duchovního stavu na rozkolnické theologické akademii studovali. Pátý úkaz přivtělil řecko-sjednocené církevní kollegium ke sv. synodu jako jeho odbor, tak že sv. synod byl představeným sjednocených. Vedle toho pěstovala se hnusně rozkolnická propaganda. V Bělorusku vyznamenal se protestant Schröder, místopředseda ve Vitebsku, začež odměnil jej car Mikuláš, zvýšiv mu plat z 1200 rublů na 33.000, poněvadž 33.000 duší k rozkolu obrátil. Když r. 1833. a 1834. v Bělorusku hlad panoval, slibovali rozkolníci kněží každému proselytovi měsíčně pytel mouky, ale potom nedali mu nic; podobně slibovala se nevolníkům svoboda, když k rozkolu přestoupí, ale přestoupivše — zůstali zase nevolníky.

Pro rychlejší postup ve zničování unie byl Josef Siemaszko předsedou řecko-sjednoceného odboru sv. synoda jmenován, a staříčský metropolita Josafat Bulhak musil jej na zakročení carovo suffraganním biskupem litevské metropole učiniti. Bulhak neměl nyní žádného vlivu na správu diecése. Snahou Siemaszkovou stali se bývalý provinciál basiliánů Zarski a kněz Zubko předsedy konsistoří, a Vilém Basil Lusinski a bývalý basilián Antonín byli od císaře jmenováni vikáři a světicími biskupy obou metropolitů. Těchto pět bídníků spojilo se na zničení unie. Mimo to byla pro větší pomatení sjednocených v bývalých jejich biskupských sídlech rozkolnická biskupství zřízena, tak v Poczajowě a Polocku.

Noví biskupové, Lusinski a Antonín dostali rozkaz, aby svým kněžím katolické missály, euchologie a jiné církevní knihy odňali a je knihami v Moskvě tištěnými nahradili, jichž pod trestem užívati musili. Mimo to byly některé ode dávných let zavedené obyčeje odstraněny, jako: sloužení tichých mší sv., klečení v kostele, postranní oltáře, oltářní zvonky, některé svátky jako: slavnost Božího Těla, svátek sv. Josafata; kněžím zakázáno konati kázání a katechese, aby lid na tyto rozkolnické novoty nebyl pozorným učiněn. Úkazem z r. 1833. do-

stali místodržitelé právo faráře obou obřadův jmenovati. Jaké lidi asi ustanovovali, lze si domyslíti.

Však největší část sjednoceného duchovenstva stála při pravé víře. Dne 2. dubna 1834 měli 54 kněží z okresu novogrodeckého poradu v Novogrodsku a zadali k Siemaszkovi ohrazení proti vnucovaným rozkolnickým knihám a spolu prosbu, aby při svých zákonitě zavedených obyčejích zůstaveni byli. Hned spěchal Siemaszko do Novogrodsku, žádal na kněžích odvolání podpisův, a když toho neučinili, byli po rozkaze carově do chudého kláštera na rok zavřeni, kde bylo se jim připravovati k nové zkoušce z článků víry a církevního práva dle nomokanonu. Zcela nestydatě počínal si Lusinski v Polocku; svolal po velikonocích 1835 duchovenstvo do Polocka a odebral se s ním k tamějšímu rozkolnickému biskupu Smaragdu Kryžanowskému, kterýž jim hostinu vystrojil, je opil a pak jim listinu podepsati dal, v níž za nové církevní knihy děkovali.

O kterém kostelu se dokázalo, že byl někdy rozkolnickým, byl hned za rozkolnický prohlášen. Kdo k rozkolu přešel, mohl statky a odkazy svých předků ke kostelům unitským učiněné nazpět požadovati; tu mnozí z lakomství a chudoby stali se rozkolníky, aby onoho jmění nazpět dostali. Počet sjednocených far a kostelů se menšil, sjednocení nesměli do latinských kostelův, a tak musili se zřící veškeré náboženské útěchy, nebo přejíti k rozkolu. Aby tato bída ještě větší se stala, dala vláda všechny kaple, oratoře a filiální kostely zavřítí nebo strhnouti, a zakázala nové kostely stavěti a staré opravovati, aby znenáhla se sesuly. Ve farnostech, kde bylo lze na veliký odpor lidu naraziti, slibovala vláda rolníkům osvobození ode všech daní a jiné výhody, když k rozkolu přestoupí. Poněvadž tato nabídka v celku neúčinkovala, přikročila vláda ke lsti a násilí; zhubnovala několik ničemů, které přinutila, že žádost za přijetí do pravoslaví podali; potom přišla kommisie, prohlásila kostel za pravoslavný, farníci, kteří se proti tomu bránili, byli knutou mrskáni a žalařováni, katoličtí duchovní vyhnáni neb uvězněni, a rozkolníci popové dosazeni; a pak oznámilo se úředně, že fara dobrovolně ku pravoslaví se přihlásila. Tentýž ohavný způsob opakoval se za našich dnů v diecési chelmské.

Roku 1837. žádali Siemaszko a Lusinski na svých duchovních, aby podepsali listinu, kde se přísahou zavazují, že připojení svých far ku pravoslaví protiviti se nebudou. Nově jmenovaní hodnostáři učinili to rádi; ale nižší duchovenstvo

postavilo se statně na odpor, a pouze nejukrutnější muky vynutily na něm podpisy. Však přemnozí odepřeli podpis, v jejichž čele stál sám otec Siemaszkův, ruthenský farář, kterýž jenom milosti svého syna a cara děkoval, že do Sibíře se nestěhoval a pouze sesazen byl. Ostatní zakusili hrozného týrání, 160 kněží stěhovalo se do Sibíře, jiní zahynuli v žalářích, někteří utekli do Rakouska. Všech podpisů bylo sehnáno 1305.

Když věc tak byla připravena, sešli se jmenovaní tři zrádcové: Siemaszko, Lusinski a Antonín, na podzim 1838 v Polocku, aby veřejně od církve odpadli a podepsali listinu zvanou „konciliárním aktem,“ že k rozkolu přestupují. K této listině měl též přistoupiti metropolita Bulhak. Aby jej k tomu naklonil, udělil jemu car Mikuláš řád sv. Ondřeje a sliboval jiná velická vyznamenání. Siemaszko byl tak nestydatý, že osobně k staříckému metropolitovi přišel; ale ani jeho přemlouvání, ani snahy ministra Bludowa, který po císařském rozkaze k němu se dostavil, nepohnuly ho k odpadu a zradě. Vláda musila čekati na jeho smrt, a když téhož roku zemřel, kázal car na oklamání duchovenstva a lidu k unii lnoucího slavně ho pochovati jako ruského metropolitu v klášteře Alexandra Newského, chtěje tím světu namluviti, že zemřelý k rozkolu svolil. Po smrti jeho prohlásili jmenovaní zrádcové onu listinu, tak zvaný konciliární akt řecko-sjednocené církve v Rusku z 12. (23.) února 1839, kdež oznamují, že od katolické církve se odlučují, k rozkolu přestupují, a císaře prosí, aby je s jejich stádcí do církve přijal. Listina jest od 3 biskupův a 21 kněží podepsána. Týž den složili ještě žádost k císaři za přijetí do ruské církve a Siemaszko spěchal s těmito dvěma listinami do Petrohradu, kde car Mikuláš jej přelaskavě přijal. Výnosem sv. synoda z 25. března (6. dubna) 1839 byla unie zrušena, a sjednocení do pravoslavné církve přijati. Na tento výnos napsal car Mikuláš: „Děkuji Bohu a přijímám.“ Pamětní peníz měl „dílo míru“ zvěčniti; má nápis „Nenávistí rozdělení 1595, láskou spojení 1839.“ Zrádcové byli bohatě odměněni. Siemaszko stal se r. 1839. arcibiskupem Litvy a Vilna a byl r. 1852. za metropolitu povýšen († 23. list. 1868). Biskup Antonín byl r. 1840. minským biskupem učiněn. Lusinski stal se polockým arcibiskupem a byl r. 1866. do Petrohradu do sv. synoda povolán. *Tak zničil car Mikuláš, pravý to Nero a Dioklecian v jedné osobě, ukrutností hodnou obou jmenovaných tyranů sjednocenou církev v Rusku. Teď hleděla vláda své ukrutné ná-*

sílí ospravedlniti a přestup sjednocených k rozkolu za dobrovolný vyličití. Takovou obranou jest onen konciliární akt od jmenovaných zrádců sestavený; vláda vydala sama spis, který byl též přeložen do němčiny pod názvem: „Über die Wiedervereinigung der Uniaten mit der rechtgläubigen Kirche im russischen Reiche. Aus dem Russischen übersetzt von August v. Oldenkop.“ Stuttgart. 1840. Oba tyto spisy převyšuje prolhaností a perfidností popis provedeného spojení od sv. synodu vydaný. Všechny tyto obrany kladou váhu na to, že prý sjednocené duchovenstvo dobrovolně ku pravoslaví přestoupilo. O této dobrovolnosti lze si učiniti obrázek, když povážíme, že r. 1834. byl počet sjednocených kněží úředně na 2348 udán a popisův o přijetí do rozkolu jest pouze 1301; kam se poděla druhá polovice kněží (1047) — ti odešli do Sibíře, nebo do žaláře, nebo dali se útěk. Nevoli lidu oloupeného o drahý poklad pravé víry krotily carské úkazy. Úkaz z 20. ledna 1840 zakazoval katolickému duchovenstvu užívati výrazu „řecko-sjednocený“ a činiti rozdíl mezi nově přešlými ku pravoslaví a pravoslavnými. Latinský arcibiskup mohylevský dostal rozkaz, by všem latinským duchovním nařídil, aby žádnému, kdo z jejich osady není, svátostmi nepřisluhovali, leč když certifikátem od svého faráře se vykáže, že katolíkem jest. V úkaze z února 1840 hrozilo se duchovním i laikům nejtěžšími tresty, kdyby svádění ve věcech víry se dopouštěli, t. j. kdyby katolické církvi věrnými zůstatí chtěli. K čemu takové kruté zákony, když sjednocení rozkol dobrovolně přijali? O této dobrovolnosti máme hojnost příkladů. Ves Dudakovice ve vládním okrese mohylevském nechtěla přijmouti rozkol. V pondělí pašijového téhodne 1841 přitáhl tam pluk pěchoty a obklíčil ves. Až do velikého pátku nechali vyhladověti obyvatele, pak zapálili ves, a přední obyvatelé dostali po 300 ranách holí, poněvadž od katolické víry odpadnouti nechtěli. Za dvě hodiny skonali takto nbití v bolestech. A přece teprve r. 1854. byl poslední odpor v bývalých sjednocených biskupstvích zlomen. Tenkrátě byli všichni, kdo ještě na unii lpěli, každého téhodne jednou holí a knutou bití, a když to nepomohlo, zavlčení do Sibíře. Místo „láskou sjednocení“ mělo se říci: „*knutou a holí sjednocení*“. Papež Řehoř XVI. žaloval v tajné konsistoři 22. listopadu 1839 světu na ukrutnosti Ruskem na církvi páchané; ale hlas jeho zůstal hlasem volajícího na poušti.

Car Mikuláš pronásledoval též krutě latinskou církev. Po-

tlačiv polské povstání, nechtěl se více dřívějšími závazky vázati, ačkoliv ještě organickým statutem z 26. února 1832 čl. 5. a 6. náboženskou svobodu a církevní majetek pojistil. V únoru 1832 byly v mohylevské metropoli 202 latinské kláštery zrušeny a zbylo jich pouze 89; 10. března zakázal car prohlašovati papežské bully v celé své říši; 20. srpna prohlásil všechny dítky ze smíšených manželství mezi katolíky a rozkolníky za rozkolnické, a taková manželství musila se pod trestem neplatnosti před rozkolnickým popem uzavíratí. Carským úkazem bylo stanoveno, že katolický kostel s knězem jen tam smí býti, kde jest při sobě sto čísel neb 400 obyvatelů; poněvadž však mnohé polské obce byly malé a rozptýlené, bylo na základě onoho úkazu mnoho farních chrámů katolických zrušeno. Ve Varšavě zřídil car rozkolnické biskupství, k němuž katolíci překrásný svůj chrám postoupiti musili. Podobně musili učiniti ve Vilně k nově zřízenému rozkolnickému biskupství.

Car pronásleduje církev, snažil se apoštolský Stolec podvodným vyjednáváním oklamati. V letech 1831. a 1832. předložil apoštolské Stolicy nový plán na opsání čili cirkumskripci diecézí v Bělorusku, a žádal papeže, aby biskupy a duchovenstvo před revolučními piklemi varoval, což papež Řehoř XVI. 9. června 1832 také učinil. Roku 1836. vyšlo pro katolické Polsko nové manželské právo, které katolické manželské právo hrubě porušovalo, a ruský vyslanec v Římě obžaloval horlivého podlašského biskupa Marcella Gutkowského, který byv od papeže vyzván, aby se zodpovídal, úplně se ospravedlnil a příčinu nenávisti vlády proti sobě ukázal. Vláda zabavila biskupovi příjmy, a ruský vyslanec v Římě žádal na počátku roku 1837. za jeho sesazení. Papež těšil statného vyznavače listem od 21. června 1837, a kardinál Lambruschini prohlásil vyslanci, že z carových žalob jenom věrné plnění biskupských povinností jest patrno; on prý doufá, že car svou hrozbu, odvésti biskupa od svého stádece, neprovede. Ale kardinál sklamal se; dne 29. dubna 1840 byl statný biskup do vyhnanství poslán. Papež chtěje horší zlo od církve odvrátiti, vyzval 7. dubna 1841 Gutkowského, aby se poděkoval, což on také, dostav papežský list ale až 7. května 1842, s radostí učinil; však teprve po 10 měsících dostal svobodu a výslužné, kterého ve Lvově požívatí mohl.

Papež doufal odstoupením Gutkowského a praekonisací biskupa Ignáce Ludvíka Paulowského z Megary za arcibiskupa

mohylevského (1. března 1841) nakloniti cara ruským a polským katolíkům, ale sklamal se. Apoštolský Stolec nemohl déle mlčeti; tu žaloval Řehoř XVI. v allokuci z 22. července 1842 na tyto hrozné křivdy a dal s touto allokucí ještě 90 listin čili dokumentů uveřejniti, které ony křivdy světu jasně dokazovaly.

Když v prosinci r. 1845. car Mikuláš do Říma přišel a papeže dvakráte ve Vatikáně navštívil¹⁾, upamatoval jej Řehoř XVI. při první návštěvě na soud Boží a podal mu své stížnosti ve 22 paragrafech. Car byl papežovým vystoupením hluboce dojat, slíbil mu, že si je přečte, a ujišťoval jej při druhé návštěvě, že na uvedené stížnosti ohled míti bude. Další vyjednávání vedl hrabě Nesselrode, kterého car ještě nějaký čas v Římě ponechal, s kardinálem Lambruschinim. Když papež Pius IX. na apoštolský Stolec dosedl, poslal car hraběte Bludowa do Říma vyjednávat o upravení katolických věcí v jeho říši. Z papežské strany byl pro toto vyjednávání ustanoven plnomocníkem kardinál Lambruschini, jemuž prelát Corboli-Bussi k ruce přidělen byl. Po mnohém vyjednávání byl 3. srpna 1847 konkordát o 31 článcích²⁾ podepsán. Pro Rusko podržela se metropole mohylevská s biskupstvími vilnenským, žmudským, minským, luckým, kameneckým, a zřídilo biskupství chersonské čili tiraspolské se suffraganátem v Saratově; biskupové mohli svá církevní práva i ve školství vykonávat; metropole varšavská a 8 polských diecézí mělo dále trvati, a též o katolické Armeny bylo postaráno. Ale teprve v allokuci z 3. července 1848 mohli Pius IX. ratifikaci konkordátu v Petrohradě učiněnou křesťanskému světu oznámiti a nové opisní bully vydati. Však konkordát zůstal „mrtvým písmenem“; celé dřívější zákonodárství na úkor církve vydané zůstalo v platnosti. Roku 1850. bylo opět několik klášterů zrušeno, katoličtí Armeni k odpadu sváděni, mnoho kostelů katolíkům odňato a svědomití duchovní ze svých míst odstraněni. Ministeriální nařízení z 9. dubna (28. března) 1852 obnovilo staré nařízení, aby katoličtí duchovní žádných jiných kázání neměli, leč které jsou z tištěných a vládou schválených kazatelských knih vyňaty. Týž císař Mikuláš, který katolíky zuřivě pronásledoval,

¹⁾ O rozmluvě mezi papežem a carem srv. od Wisemanna: *Erinnerungen an die letzten vier Päpste* str. 382 sqq.

²⁾ Nussi: *Conventiones* p. 273 sqq.; Vehringův *Archiv für kath. K.-R.* sv. 6, str. 170.

vypověděl r. 1854. Turecku válku, aby prý svých spoluvěrců proti ukrutné turecké vládě chránil; však nežli tato krímská válka skončena byla, zemřel 2. března 1855.

Jeho syn a nástupce Alexander II. (1855—1881) oznámil své dosednutí na trůn papeži Piu IX., kterýž jej 9. dubna 1855 prosil, aby ke svým katolickým poddaným milostiv byl a jim své ochrany dopřál; dále dal papež 30. ledna 1856 sestaviti stížnosti apoštolského Stolce a dostal novým vyslancem hrabětem Mikulášem Kiselevem dobrá ujištění. Ke korunovaci carově do Moskvy (7. září 1856) přišel kníže Flavius Chigi, arcibiskup z Myry, jako papežský vyslanec, který sice s veškerou poctivostí přijat byl, ale nic podstatného nedosáhl. List Alexandra II. ku papeži nedotýkal se církevních věcí.

Alexander II. uchopil se opět záměru svého otce, aby „pravoslaví místo katolického náboženství Polákům vnutil“¹⁾, a prováděl jej s veškerou krutostí. Jenom z bázně před pařížským kongressem (1856) učinila vláda apoštolské Stolicí nějaké ústupky, a prohlásila v listopadu 1856, tedy po devíti letech, konkordát ve varšavských úředních listech, ale skomolila jej a doprovázela opatřeními, která se mu docela protivila. Spravedlivé prosby polských biskupů z r. 1861.²⁾ jakož i představy mohylevského metropolity a jeho suffraganů³⁾ nenalezly sluchu; podobně byla marnou žádost kardinála-státního sekretáře, aby katoličtí Armeni svého biskupa dostali.

Po smrti varšavského arcibiskupa Antonína Fialkowského (v říjnu 1861) neuznala vláda kapitolou zvoleného vikáře Antonína Bialobrzeského, kázala kapitole znovu voliti, vrhla kapitolního vikáře do žaláře a nedovolila kapitole obrátiti se na papeže. Pro jitrění lidu obrátila vláda trochu, a oznámila v Římě, že papežského nuntia v císařské residenci přijme, a že císař si přeje, aby na varšavský stolec Sigmund Felinski dosedl, kterého papež též 6. ledna 1862 prekonisoval. Vláda chtěla sice papežského nuntia připustiti, ale nechtěla mu dovoliti, aby svobodně s biskupy obcoval. Úkazem z 8. ledna 1862 nově zřízená kommisce kultu a vyučování pro Polsko nesrovnávala se s ústavou církve a konkordátem.

¹⁾ Srv. *Fictions et réalités Polonaises*. St. Petersburg 1864.

²⁾ Jsou ve Vehríngově Archivu für kath. K.-R. sv. 18. str. 283 sqq.

³⁾ l. c. sv. 18. str. 346 sqq.

Revoluce, kterou pařížský revoluční výbor r. 1863. v Polsku vyvolal, zhoršila po svém povalení a potlačení ruskými voji nesmírně stav Polákův a katolické církve. Vojsko zuřilo hrozně v Polsku a Litvě a páchalo tam všechny ohavnosti na Polácích a katolicích; generál Muravěv vyhubil skoro Poláky na Litvě. Arcibiskup Felinski byl v červenci 1863 do Jaroslavi zavlčen, s nímž kapitola a duchovenstvo obcovati nesměli. Místo něho ustanovila vláda správcem arcidiecése světícího biskupa Rzewuského. Četní kněží byli uvězněni a zabiti, poněvadž raněným Polákům v boji sv. svátostmi posloužili. Papež Pius IX. pozdvihl r. 1864. svého hlasu proti tomuto utiskování, ovšem nadarmo; vláda pokračovala v pronásledování katolíků. Úkazem z 8. listopadu 1864 bylo nařízeno, aby všechny katolické kláštery, které nemají počtu údů církevními předpisy stanovených (8), nebo povstání podporovaly, zrušeny byly; ještě téhož roku 1864. bylo 71 klášterů mužských a 4 ženské se 318 řeholníky pro nedostatečný počet členů a 39 klášterů se 684 řeholníky pro podporu prý povstání, zrušeno. Vláda potlačila četné svatyně katolíkům drahé, pronásledovala hrozně sjednocenou diecesi chelmskou a vypověděla v říjnu 1865 Rzewuského z Varšavy. Úkaz z 25. prosince 1865 o úpravě římsko-katolického duchovenstva porušoval velice církevní řád. Průvody mimo kostel byly zakázány; ve farách, které neměly kněze, nesměli duchovní z jiných míst vypomáhati, stará kamenecká diecése byla potlačena 5. června 1866. Papež Pius IX. naříkal v allokuci z 29. října 1866 křivd stále na církvi páchaných a státní spis z 15. listopadu 1866 vyšel o tom se sto doklady čili dokumenty ¹⁾. Carský úkaz ze 14. listopadu 1866 odňal všem smlouvám s apoštolskou Stolicí učiněným veškerou platnost, úkaz z 8. srpna 1867 přerušil veškeré obcování katolíků s Římem a o něco později byla podlažská diecése s kapitolou a seminářem potlačena. Listem ze 17. října 1867 oznámil papež tato násilí katolickému světu.

Ruský vyslanec urazil papeže 22. prosince 1866 nesmírně, prohlásiv ve slyšení, že katolická církev jest s revolucí ve spojení; toto tvrzení ničím neodůvodněné opětoval kníže Gorčakov v pamětním spise ze dne 7. ledna 1867 zaslaném ruskému vyslanci do Říma. Diplomatické styky mezi Ruskem a papežem přestaly, co vlastně Rusko svým hrubým vystupováním za-

¹⁾ Viz jej I. c. sv. 17. str. 266. 383; sv. 18, str. 74. 238, 321.

mýšlelo. V Polsku byli četní katoličtí šlechtici do vyhnanství posláni a statkův zbaveni, které rozkolníci dostali, a ruská řeč měla do služeb Božích býti zavedena. Roku 1872. byl carským úkazem poslední basiliánský klášter ve Varšavě zrušen.

*V květnu 1875 byla poslední sjednocená diecése chelmská zrušena*¹⁾. Tato diecése měla r. 1819. 317 far, 400 světských duchovních, 5 mužských klášterů s 20 mnichy, 1 ženský se 6 jeptiškami a 227.637 věřících; kolik sjednocených, tolik bylo též asi latiníkův, ale žádných rozkolníků nebylo v diecési. Když biskup Filip Felician Szumborski (1828—1851) dle panujícího práva od haličského metropolity potvrzení a biskupské posvěcení obdržeti měl, vymohla vláda na papeži Piovi VIII., že chelmskou diecési z haličské provincie vyňal a přímo apoštolské Stolicí podřídil. I biskup Szumborski byl r. 1839. do Petrohradu zavolán, aby od unie odpadl, což však se vši rozhodností zamítl. Ruská vláda rozhlašujíc, že obě sjednocené metropole rozkol přijaly, nemohla tenkrát k násilí sáhnouti; a druhou příčinou k mírnosti byla chuť přechetných sjednocených v chelmské diecési přestoupiti k latinskému obřadu, poněvadž věděli, kterak jejich bratři k rozkolu přinuceni byli. Za takového stavu věci ujišťoval polský místodržitel, polní maršálek kníže Paskiewicz, po svém pobočníku Szypowi biskupa, že vláda sjednocené k rozkolu nutiti nechce, dovolával se papežských dekretů, které přestupu k latinskému obřadů nedovoľovaly, a žádal na něm, aby to věřícím oznámil. Po smrti statného Szumborského († 19. ledna 1851) zvolila kapitola světícího biskupa Jana Teraszkiewiczze (1851—1863) za administrátora, kterýž jím až do své smrti zůstal, radou kněze Jana Pocieje, rozkolníka, se řídil a rozkolu do rukou pracoval. Po jeho smrti († 1. března 1863) převzal vládu diecése 4. srpna 1863 s dovolením cara Alexandra II. Jan Kalinský, koadjutor Teraszkiewiczův, který však diecésním biskupem nikdy se nestal. Na něm žádala vláda, aby místo maloruské a polské řeči, pokud se jich v církvi užívalo, zavedl řeč ruskou (velkoruskou), a řecko-sjednocený obřad ode všech latinských přídavkův očistil. Poněvadž Kalinski vládě po vůli býti nechtěl, byl s některými kanovníky jat a do vyhnanství do Wiatky zavlčen (1866), kde brzo zemřel. Papež Pius IX. oznámil toto

¹⁾ Srv. „Moje stručné dějiny kat. církve v Rusku“ v „Časopise katol. duch.“ 1890 str. 341.

nové násilí ruské vlády křesťanstvu v allokuci z 29. října 1866. —

Správcem diecése stal se chelmský kanovník Wojcicki, který byl ruštější nežli ruská vláda sama; kanovníci zvolili jej po smrti Kalinského za kapitulárního vikáře. Papež Pius IX. nařikal na zmatky v chelmské diecési okružníkem ze 17. října 1867, a vyobcoval Wojcického z církve, ale Wojcicki nedbal toho, úřadoval dále, zaváděl ruštinu do škol a kostelův, očišťoval obřad a měl za své pomocníky bídné přeběhlé kněze z Haliče, z nichž Marcell Popiel, dřívější katecheta v Tarnopoli, konečně chelmskou diecési zradil a prodal. Lid nechtěl připustiti, aby obřad jeho byl očištěn, t. j. poruštěn čili popravo-slaven, a stavěl se na odpor novým rozkolnickým apoštolům, kteří místo s křížem s bodáky k němu přicházeli. Nesčíslní sjednocení, na nichž se kruté ohavnosti páchaly, obětovali život za víru.

Mnohým namaháním konečně provedl papež Pius IX., že chelmská diecése řádného biskupa dostala, a sice Michala Kuzienského, který byl Haličan a toho času prelátem při metropolitní kapitole ve Lvově. Papež Pius IX. prekonisoval jej 22. června 1868, a haličský metropolita Dr. Spiridion Litwinowicz posvětil jej ve Lvově na biskupství. Kuziemski byl slabý muž, oddaný sice apoštolské Stolicy, ale krátkozraký vzhledem na pletichy a úskoky ruské vlády, která v ústech stále měla pečlivost o unii, aby její řecko-slovanský obřad ve vší čistotě a přesnosti zachován, a národnost Ruthenů proti Polákům povznešena byla. A tu potvrdil neprozřetelně svým pastýřským listem z 23. října 1868 všechna nařízení Wojcického, kterými sjednocený obřad se očišťoval, pokládaje je za povznešení ruthenské národnosti a víry. Druhé neprozřetelnosti dopustil se r. 1870, žádaje na svém duchovenstvu, aby mu podalo seznam všech osob, které bez prominutí apoštolské Stolicy k obřadu latinskému přešli, jakož i seznam dítek takových osob. Ale při vší své slabosti nechtěl býti zrádcem, a když mu r. 1871. nové reformy byly vnucovány, prohlásil naproti nim své stanovisko v konsistorním sedění v únoru 1871. Toto stanovisko nelíbilo se vládě a Popielovi s jeho spojenci. Popiel spěchal do Petrohradu, nevzav si dovolení od svého biskupa. Co nyní se sběhlo, nelze říci. Dle jedné zprávy stěžoval si biskup u vlády na to, že podržizený kněz bez jeho svolení na delší dobu z diecése se vzdálil a spolu prohlásil, že chce býti

biskupem ne na papíře, ale skutečným; a tu oznámila mu vláda, že jest propuštěn a Popielem nahrazen. Dle jiné zprávy opustil prý Kuziemski dobrovolně diecési, přesvědčiv se, že vláda nechce pouze obřad očistiti, ale unii potlačit. Kuziemský opustil roku 1871. svou diecési, odebral se domů do Haliče a zemřel v prosinci 1879. Chybou a velkou jeho slabostí zůstane, že bez svolení apoštolské Stolicе svou diecési opustil a z Haliče se proti tomu neohradil, když usurpator Popiel v čelo diecése postaven byl; ano ani tenkrát toho neučinil, když Popiel jeho diecési rozkolu zaprodal.

Správu diecése uchwátíl ve jménu vlády Marcell Popiel. Hned přikázal, aby se v symbolu „i ze syna“ (Filioque) vynechalo, zapověděl v prosinci 1871 světiti svátky: Neposkvrněného početí Panny Marie, Božího Těla a sv. Josafata; zakázal oltářní zvonky a klečení v kostele, zavedl rozkolnický missál a kázal vynechati jméno papežovo v modlitbách a místo něho jmenovati petrohradský synod; kněží měli nositi vousy a široká roucha po způsobu rozkolníků. Dne 20. října 1873 nařídil Popiel veškerému duchovenstvu, aby od 1. ledna 1874 všudy služby Boží dle jeho instrukce konalo, a ministr kultu hrabě Tolstoj, tento zarytý nepřítel katolické církve, přikázal občanským a vojanským úřadům gubernie lublinské a siedlické, aby na provedení Popielových instrukcí dohlíželi a v případě neposlušnosti zbraní zakročili. Popiel svolal všechny děkany do Chelma a doporučil jim svá nařízení. Děkani začali v jeho smyslu působiti, ale duchovenstvo protivilo se. Do konce března 1874 byli 43 kněží do žaláře uvrženi, 22 odstraněni do Haliče, mnozí zavlčeni do Sibíře, nebo do vnitřního Ruska. Proti lidu zakročovalo se násilím, jmenovitě v dekanátu Radinském byly přehavné ukrutnosti páčány. Ve vsi Prutulině nechtěli sjednocení vydati kostel rozkolnickému knězi, který byl jim vnucen. Přitáhlo vojsko, které do lidu střílelo; 15 mrtvých zůstalo hned na místě, a mnozí byli těžce raněni. — Takové výstupy děly se v celém Podleší. Dle úřední zprávy došlo v 26 osadách ke krvavým výstupům; že úřední zpráva mnohem méně osad udává, netřeba dokládati. Knuta kozáků neobmezujíc se na zákonem ustanovený počet ran 50 při mužích, 25 při ženách a 5 při dětech, konala divy. Z házně před nepokoji zastavila vláda v březnu 1874 vraždění a žalařování, a když jenerál pěchoty Pavel Kotzebue stal se generálním gubernérem ve Varšavě, prohlásila vláda v úředním listě, že ne-

chce ublížiti unii, než jenom obřad očistiti a národnost povznést. Poněvadž vláda a zrádcové ustavičně očistění sjednoceného obřadu v ústech měli, vydal Pius IX. 3. května 1874 encykliku k ruthenským biskupům, v níž staré papežské dekrety o řeckém obřadě znovu potvrdil a též zamošéskou synodu, nařikal na usurpaci Popielovu a vydal na něj klatbu. Však tento otcovský list papežův neučinil žádného dojmu na bídné a zrádné srdce Popiela a jeho druhů.

Když car Alexandr II. r. 1874. ve Varšavě byl, podala se mu adresa s mnoha tisíci podpisy, v níž sjednocení prosili, aby při své víře ponecháni byli. Car vzkázal jim po Kotzebue-ovi, aby Popiela a jeho druhů poslouchali. Teď začaly se sbírat adresy, které za milostivé přijetí do rozkolu prosily. Gromeka, guvernér Siedlece, vyslal tři agenty, k nimž pro větší váhu syn jeho se připojil, kteří by po všech vsích podpisy sbírali. Když farář, na něhož prvního vsudy se obraceli, se podepsal, bylo dobře; když odepřel, našli si ve vsi opilce a jiné ničemy, kteří křížky místo podpisů na listinu učinili. Když takovýmto hanebným způsobem adresy byly sehnány, podaly se v květnu 1875 do Petrohradu s prosbou k carovi za milostivé přijetí do lůna státní ruské církve. Car Alexandr II. svolil k tomu hned „milostivě“, a spojení mělo býti slavně prohlášeno. Z každé fary musili se do Petrohradu dostavití dva spolehliví laikové, jakožto jejich zástupci, všichni děkani z gubernie lublinské a siedlické a Popiel se svou konsistoří. V Petrohradě byli slavně uvítáni, bydlili tam na státní útraty, a car přijal je ve slavném slyšení, při němž byla přítomna celá císařská rodina a celý dvůr. Odpadlíci konali řeč, kterou dříve ministr byl schválil. Spojení sjednocených s pravoslavím prohlásil slavnostně v Chelmě varšavský rozkolnický biskup Joannicius Gorski. Popiel byl za svou zradu za lublinského biskupa posvěcen, ale poněvadž vláda mu přece nevěřila, nestal se samostatným biskupem, než jenom vikářem varšavského arcibiskupa. Tak vidělo osvícené 19. století krásnou církevní provincii, mající r. 1771. 13.000 farních kostelů, 17.000 filiálních a přes 12 millionů věřících, kterak před jeho očima ukrutně byla zničena. Na pamětní spis kardinála státního sekretáře Simeoni-ho z 26. července 1877 odpověděl ruský jednatel kníže Urusov způsobem urážlivým.

Syn a nástupce Alexandra II. car Alexandr III. (od 13.

března 1881) pokračuje v šlépějích svého otce. Smlouva ¹⁾ ze 23. pro 1882 s apoštolskou Stolicí učiněná zdála se, že polehčí katolíkům; vyhnaní biskupové Felinski a jiní dostali svobodu a výslužné, ale vláda zfalšovala listiny a zrušila částečně smlouvu zákonem o ustanovení duchovních ²⁾ r. 1885. Stále vyjednávají se mezi apoštolskou Stolicí a Ruskem, každou chvíli skrze jiného ruského jednatele v Římě, a jádro veškerého vyjednávání tvoří snaha ruské vlády, aby biskupské stolce povolenými osobami obsazeny a ruská řeč do služeb Božích zavedena byla. Poruštění a popravoslavení katolických Poláků zůstává stále hlavní prací ruské vlády. Při všem vyjednávání byl roku 1890. klášter klarisek v Dubně na Volyni zrušen. Jeptišky zvláštním listem prosily carevnu, aby klášter byl zachován, však nadarmo. Jednoho dne z rána obklíčili vojáci klášter a obsadili silnici a nádraží. Četníci vrazili do kláštera a provázeli 8 jeptišek na nádraží, odkudž potom ubohé řeholnice vlakem ve společnosti četníků do Sandoměře na Visle dopraveny byly, kde té doby ještě sice klášter jest, ale co nejdříve zavřen bude ³⁾.

§ 600. *δ) Ruthenská haličská metropole ve Lvově, nový střed sjednocení Ruthenů ⁴⁾.*

Když Halič za císařovny Marie Terezie při rozdělení Polska k Rakousku připadla, uznávalo Rakousko ruthenského metropolitu v Rusku žijícího za duchovní hlavu svých nových poddaných řecko-slovanského obřadu, ale vláda pomýšlela na obnovení haličské metropole; o této věci mluvilo se za císaře Josefa II. a Leopolda II., ale věc nepokročila ku předu. Roku 1803. navrhlo několik latinských hodnostářů, aby ruthenští biskupové latinským se podřídili, po jejich smrti biskupství více se neobsazovala, a věřící k latinským biskupstvím se přivtělili. Proti tomu postavili se ruthenští biskupové a vyslali lvovského generálního vikáře Michala Harasiewiczze do Vídně, aby proti návrhu působil a spolu o konečné obnovení haličské

¹⁾ Veringův Archiv für kath. K.-R. sv. 49 str. 323.

²⁾ l. c. sv. 53, str. 145.

³⁾ Blahověst 1890, str. 287.

⁴⁾ Srv. moje „Stručné dějiny kat. církve v Rusku“ v „Časopise katol. duch.“ 1890. str. 156.

metropole vyjednával. Harasiewicz měl slyšení u císaře Františka I. 15. června 1803, rokoval o tom též s apoštolským nuntiem hrabětem Severoli-m, arcibiskupem z Petry in part., a podal jemu a státní kanceláři promemoria. Však pro válečné časy nemohlo se nic pro haličskou metropoli podniknouti. Když pokojnější časy nastaly, obnovil biskup přemyšlský Antonín Angelowicz se svým duchovenstvem prosbu za zřízení metropole. Po mnohém rozbírání této věci u vlády rozhodl císař František I. dvorním dekretem z 11. září 1806, aby haličská metropole byla zřízena a prvním metropolitou biskup Angelowicz učiněn, a týž den zaslán do Říma návrh, aby papež Antonína Angelowicze za metropolitu potvrdil, Lvov za metropoli povýšil a jeho biskupu navždy hodnost metropolitity se všemi právy a výsadami, které papež Klement VII. bullou „Decet Romanum pontificem“ kyjevsko-haličským metropolitům dal, též propůjčil. Však v Římě nepotvrdili haličské metropole, poněvadž prý nikdy nebyla, a Lisowski již metropolitou od ruského cara jmenován jest. Dvorní kancelář vyzvala 13. června 1807 biskupa Angelowicze, aby podal důkaz, že Halič již jednou metropolí byla a pouze nehodami času zašla; dále aby podal dle možnosti posloupnost haličských metropolitů. Všechny žádané důkazy a vysvětlení podal po rozkaze biskupově učený kanovník Harasiewicz 27. července 1807. Rakouská vláda vyvrátila teď důvody proti potvrzení haličské metropole uvedené a žádala znovu za stvrzení. Potom zřídil papež Pius VII. bullou „In universalis Ecclesiae regimine“ z 22. února 1807 haličskou metropoli. Císařský diplom z 11. srpna 1808 udělil zřizovací bulle placetum, po čemž byla prohlášena. Angelowicz byl od papeže za metropolitu povýšen, a byl 25. září 1808 nastolen. Tak dostali Rutheni svůj nový střed.

§ 601. ^{e)} Srbové a Černohorci; *Karlovichý patriarchát v Rakousku-Uhersku; částečná unie Srbů v Chorvatsku a Slavonii.*

Srbové ¹⁾ kolísali se, jak jsme viděli v § 242. ²⁾, mezi Římem a Konstantinopolí, až konečně rozkol vrch dostal. Upra-

¹⁾ Srv. výborné dílo od Ježka: *Z dějin křesťanství mezi Slovany*. Díl I. Slované jižní. Stať: „Srbové“ 277—330.

²⁾ I. 1. str. 330 sqq.

vitel srbské hierarchie sv. Sava byl katolíkem jako rod jeho Nemanjů. Jeho nástupce na stolci arcibiskupském Arsenij († 28. října 1251) stkvěl se upřímnou přítulností k apoštolské Stoli. Car Štěpán Dušan (1336—1355) tvářil se oddaným k apoštolské Stoli, kdykoli z toho politického prospěchu nadíti se mohl. U vyjednávání Dušana s apoštolskou Stolicí vmísil se i římský císař a český král Karel IV., hledě jej získati katolické církvi. Ale mocný car srbský nestal se katolíkem, nýbrž proměnil se docela v krutého pronásledovatele katolíků, prohlašoval je za kacíře, odsuzoval do rudných bání, rozváděl jejich manželství a kázal jim děti odnít. Roku 1346. svolal Dušan synodu duchovenskou do Skoplji, která dosavadního metropolitu srbského Joanikia II. za samostatného patriarchu, nezávislého na Kt., povýšila; patriarchální stolec byl v Peči v severo-východním koutě Albanie a trval až do r. 1766. Konstantinopol uznala samostatný srbský patriarchát v Peči. Když sultán Murat I. cara Lazara 15. června r. 1389. v nešťastné bitvě na Kosově poli na hlavu porazil, učinil si Srbsko na sobě závislým, ale ponechal mu jakousi samostatnost, teprve sultán Muhamed I. učinil je r. 1459. tureckým pašalíkem.

Turci ponechali srbský patriarchát v Peči až do r. 1766., kdy byl s konstantinopolským patriarchátem sloučen. Poslední patriarcha pečský Kallinik, rodem Řek, byl dlužen značnou summu jakémusi konstantinopolskému Řeku Spatariovi, a když Spatari jako politický provinilec byl odpraven a jmění jeho zabaveno (r. 1765.), žádala turecká vláda na patriarchovi Kt. Samueli, aby jí tento dluh pečského patriarchy byl zaplacen. Poněvadž srbský patriarcha dluh zaplatiti nemohl, učinil tak Samuel, však pod výminkou, že srbský patriarchát zrušen bude. Z návodu Samuelova žádal srbský patriarcha Kallinik II. sám sv. synod Kt. a patriarchu Samuele, aby srbský patriarchát s konstantinopolským sloučen byl, které žádosti ovšem vyhověno bylo.

Až do r. 1830. byli arcibiskup a biskupové z Konstantinopole do Srbska posíláni proti vůli národa, který marně spravedlnosti se dovolával. Když Srbové z poroby turecké vymáhovati se počali, vyhnali r. 1815. řeckého metropolitu a poddali se metropolitovi karlovickému na rakouském území. Za knížete Miloše oddělila se srbská církev téměř docela od patriarchátu Kt.; v Bělehradě byl r. 1830. ustanoven samostatný metropolita, a mezi srbskou vládou a patriarchou učiněn v lednu

1832 konkordát o 8 člancích, dle něhož patriarcha potvrzuje toliko metropolitu, dostává při jeho volbě 300 rakouských dukátův a připomíná se při službách Božích. Roku 1836. byl uvolněn svazek mezi metropolitou srbským a patriarchou ještě více; onomu nemohlo potvrzení odepřeno býti a zároveň bylo na něj přeneseno potvrzování domácích biskupů: šabackého, negotinského a užického. Když Srbsko za Milana Obrenoviče stalo se královstvím, uznal patriarcha Kt. r. 1879. církev srbskou za úplně samostatnou a na patriarchátu nijak nezávislou.

Srbská hierarchie jest panovníkem a skupštinou obmezena; nejvyšší církevní moc náleží synodě, která se každý rok svolati má.

Katolíci mají v Srbsku spojené biskupství bělehradsko-smederevské a arcibiskupství skopljské. V Bělehradě dovolil teprve r. 1853. kníže Alexander (1842—1855) zříditi katolickou faru a to po dlouhém vyjednávání a s mnohým obmezením, zejména s povinností řídit se julianským kalendářem. Však katolická fara v Bělehradě není posud zřízena, a tamnější katolíci jsou odkázáni na kapli rakouského vyslanectva.

*Černá Hora.*¹⁾ Když Černá Hora samostatnou se učinila, povolala na knížecí stolec posledního příbuzného z rodu Balšićů, jménem Štěpána, který po své temné pleti nazván jest Černý (Crnoj) a zakladatelem dynastie Crnojevičů (1423—1516) se stal. Jeho syn a nástupce Ivan Crnojevič byl horlivým katolíkem, jemuž papež Eugen IV. hájení církve proti Turkům svěřil. Kníže Jiří II., který měl za manželku dceru benátského dožete a tudý snad katolíkem byl, složil r. 1516. ve shromáždění lidu vládu do rukou nesjednoceného biskupa cetyňského a odebral se do Benátek.

S Germanem počíná řada duchovních panovníků černo-horských, kteří sluli vladykové a měli v rukou nejvyšší moc duchovní i světskou. Jim k ruce byl dán pro světské řízení gubernátor. Za vladyky Rufina přešlo mnoho katolických rodin k řecké církvi a podrobilo se vladykovi jako svému duchovnímu pastýři. Vladyka Marderij sjednotil se s Římem za papeže Urbana VIII. (1623—1644), kterýž jej s veškerým národem do lůna katolické církve přijal. Však tato jednota neměla stálosti, a vladyka i země opět odpadli k rozkolu. Po smrti vladyky Sávy I. († 1697) byl za jeho nástupce zvolen Daniel

¹⁾ Ježek, l. c. Stať: „Černohorci“ str. 331—355.

Petrovič (1697—1737) z rodu Něguš, jímž dědičná posloupnost vladyků v rodině Něgušské ustálena jest. Vladykové dostávali svá svěcení od srbského metropolity, potom od karlovického, od něhož se Petr I. (1782—1830) posvětití dal. Vladyka Petr II. (1830—1851) zrušil důstojnost světského gubernatora a spravoval světské věci sám. Rusko vykonávalo na Černou Horu po veškeren čas největší vliv. Jeho nástupce a bratrovec Daniel odebral se pro biskupské posvěcení do Petrohradu, ale změnil svůj úmysl a žádal ruskou vládu za svolení, aby jako světský panovník na černo-horský knížecí stolec dosednouti směl, čehož také dosáhl, a panoval až do r. 1860. Jeho nástupcem stal se bratrovec Mikuláš, který s papežem Lvem XIII. učinil konkordát z 18. srpna 1886, a dosáhl potom na něm, že v černo-horských katolických chrámech staroslovanská liturgie konati se může.

Vladyka sídlí v klášteře sv. Petra v Cetyni, volí se od národního shromáždění z mnichů nebo neženatých duchovních a bývá svěcen v Rusku; pod ním stojí 3 arcikněží a přes 200 kněží. Černá Hora ve starých hranicích měla 11 klášterů.

Karlovický patriarchát. Když císař Leopold I. vítězně proti Turkům bojoval, umínil sobě osvoboditi veškeré křesťanské národy ze jha tureckého a vstoupil k tomu cíli v dorozumění s patriarchou pečským Arsenijem III. Crnojevičem. Císařská vojska dobyla Bělehradu 1638, celého Srbska, části Valašska, Bosny a Albanie. Když však císařské vojsko dobyté země opustiti musilo, vyzval císař Srby, aby do jeho zemí se vystěhovali. V čelo vystěhovalců postavil se pečský patriarcha Arsenij Crnojevič a přitáhl r. 1690. se 40.000 rodinami do jižních Uher, jak myslil, jen na čas, než by rakouská zbraň Turky potřela; však Srbové zůstali v Uhrách trvale. S patriarchou přišlo i sedm biskupů, kteří se usadili v Temešvaře, Segedině, Vršci, Varadině, Budině, Mohači a Karlovci. K vyřizování církevních věcí a k volbě biskupů byly svolávány synody; věci týkající se celého národa rozhodovány na sněmu národním čili kongrese, který jmenovitě patriarchu volil. Arsenij Crnojevič dlel větším dílem ve Vídni, zastáváje tam svůj národ, kdež také r. 1706. zemřel. Jeho tělo bylo přeneseno do kláštera Krušedolského ve Srěmu. Jeho nástupcem stal se r. 1708. Isaiáš Ďakovič maje titul metropolity. Roku 1724. přesídlil metropolita z Krušedolu do Bělehradu a po brzké ztrátě těch území do Karlovců r. 1739. Tehdáž vystěhovalo se zase

mnoho Srbů do Uher, v jich čele sám pečský patriarcha Arsenij IV. Joanovič, který zaujal právě uprázdněný metropolitní stolec († 1748). Jeho nástupcové nazývali se až do roku 1848. jenom arcibiskupy a metropolity. Josef Rajačič (1848—1861) přijal opět název srbského patriarchy a arcibiskupa karlovického. Jeho nástupcem v patriarchátu stal se r. 1864. Samuel Maširevič, za něhož rozkolníci Rumuni v Uhrách a v Sedmihradsku od jeho patriarchátu se odtrhli a samostatnou církev rumunskou si zřídili. Samostatnost rumunské církve potvrdil císař František Josef I. 24. prosince 1864 a prvním rumunským metropolitou stal se Šaguna. Karlovickému patriarchovi jsou podřízeni biskupové: aradský, bačský, budínský, pankrácký, veršecký a karlovecký.

Sjednocení Srbové diecése Křiževacské. ¹⁾ Ke konci 16. století za časů záhřebského biskupa Petra Dimitroviče vystěhovalo se mnoho Srbů do Dalmacie, Chorvatska a Slavonska, z nichž největší část latinský obřad přijala. Později okolo r. 1600. přišly jiné zástupy, majíce v duchovním ohledu za svou hlavu archimandritu Simeona Vratana do Chorvátska. Vratan přijal unii a byl od papeže Pavla V. r. 1611. za biskupa Svidnického ustanoven. Však latinští biskupové záhřebští začali od polovici 17. století sjednocené biskupy svidnické za své vikáře pro řecký obřad pokládati, a žádali na nich poslušnosti. Však svidničtí biskupové protivili se této osobivosti. Svidnický biskup Gabriel Miakič, kterého papež sám posvětil, byl od záhřebského biskupa Martina Borkoviče suspendován, jakoby byl jeho neposlušným vikářem, a u krále za buřiče obžalován a do žaláře uvržen. Následek toho byl, že nástupcové Miakičovi již ve jmenovací listině jenom vikáři záhřebského latinského biskupa nazýváni byli. Tato závislost byla velice na újmu šíření unie a měla samé spory mezi katolíky obojího obřadu v zápětí. Aby tyto spory odstranil, povýšil papež Benedikt XIV. Svidnik za apoštolský vikariát a učinil tak konec závislosti na záhřebském latinském biskupu. Prvním apoštolským vikářem stal se jmenováním císařovny Marie Teresie Gabriel Palkovič. Jeho nástupce Basil Božičkovič pracoval u císařovny

¹⁾ Nic. Nilles S. J.: *Symbolae ad illustrandam Historiam Ecclesiae Orient. in terris coronae s. Stephani. Oeniponte 1885. 2 T. Lib. IV. De historia unionis Serborum cum Sede Apost. in T. II. p. 703—813. — Pelesz: Gesch. der Union der ruthenischen Kirche mit Rom, II. 1091 nota.*

Marie Teresie o to, aby svidnická diecése kanonicky zřízena byla. Snahou této císařovny byla r. 1776. proti vůli záhřebského biskupa Galufa tato sjednocená diecése zřízena, a sídlo jejího biskupa do Křiže (Křiževace) přeloženo. Císař Josef daroval tomuto biskupství některé statky. Křiževacská diecése má přes 20.000 věřících.

§ 602. 9) *Bulhaři.* ¹⁾

Bulhaři byli původně katolíci a zůstali v obcování s Římem i když císař Basilius II. říši bulharskou v letech 981—1019 vyvrátil. Teprve první arcibiskup bulharský z národa řeckého Lev Ochrický strhl Bulhary do rozkolu.²⁾ Když Bulhaři r. 1185. řecké jho se sebe strášli, provedl jejich car Kalijan opět sjednocení s Římem za papeže Inocence III., který dal Kalijanovi titul krále, prohlásil arcibiskupa bulharského Basila za primasa Bulhar se sídlem v Trnově, jemuž podřídil dva metropolitní stolce v Prjaslavi a Velbudži r. 1204. Tato církevní jednotka vzala za své za bulharského patriarchy Joachima, který před r. 1234. k rozkolu přešel, poněvadž tohoto roku uznal jej za patriarchu rozkolnický patriarcha konstantinopolský Germanus sídlící v Nicaei. Car Jan Asěn II. (1218—1241) odpadl po smrti své katolické manželky († 1237) též k rozkolu.³⁾

Roku 1393. dobyli Turci Trnova, vypověděli patriarchu Euthymia do Macedonie, kde zemřel, a proměnili patriarchální chrám Nanebevstoupení Páně v mešitu. Patriarchát trnovský zahynul; ale samostatnost metropole ochrické trvala dále.

Když Turci východního císařství a Konstantinopole se zmocnili, odevzdali Řekům veškerou moc nad křesťany podrobenými. Řekové byli patriarchy a z největší části i biskupy, řečtili Bulhary a Slovany vůbec, a odstraňovali slovanský obřad, který brzo na vesnice byl obmezen a mizel. Roku 1766. podařilo se patriarchovi Kt. Samueli zničit patriarchát pečský a nedlouho potom dne 16. ledna 1767 byl poslední samostatný arcibiskup ochrický Bulhar Arsenij přinucen, aby svého úřadu se zřekl. Se slzami v očích a třesoucí se rukou

¹⁾ Ježek: „Z dějin křesťanství mezi Slovany“ stat: „Bulhaři“ str. 451 až 535. —

²⁾ Srv. Df II. 1, str. 340 sqq.

³⁾ Srv. II. 2, str. 172—174 mého díla.

podepsal Arsenij své odstoupení ve prospěch patriarchy konstantinopolského a odešel do vyhnanství na horu Athos, kde poslední dny života trávil. Všechno se řečilo, ano i jména sv. apoštolů slovanských Cyrilla a Methoděje byla z kalendáře vyškrtána, a Řekové hubili slovanské knihy a pálili je veřejně.

Ale při všem nátlaku a utiskování Řeků rozmáhala se mezi Bulhary národní uvědomělost, a tu vypukla r. 1860. nevole Bulharů žijících v Konstantinopoli a 60.000 jich zadalo skrze své posly za odtržení od patriarchátu konstantinopolského a za vlastní patriarchát. Patriarcha Kt. Cyrill snažil se je udobřit, a posvětil několik Bulharů za biskupy; jeden z nich Hilarion postavil se v čelo hnutí a vynechal jméno patriarchovo ve svých modlitbách. Nástupce Cyrillův Joachim chtěl užiti přísnosti, a tu četní Bulhaři v Konstantinopoli odebrali se 30. prosince 1860 k apoštolskému delegátu Brunoni-mu a žádali za přijetí do církve katolické. Papež Pius IX. přijal bulharské poselství a vyplnil jeho žádost za přijetí do církve brevem od 21. ledna 1861; potvrdil slovanský obřad a posvětil sám 14. března 1861 bulharského archimandritu Josefa Sokolského za arcibiskupa sjednocených. Po návratu nového arcibiskupa do Konstantinopole rozšiřovala se unie jmenovitě v okolí Adrianopole a Soluně. Však unie měla mnoho nepřátel, a žádná katolická moc neujala se jí vydatně. Arcibiskup Sokolski zmizel v červenci 1861 a objevil se v Rusku; četní duchovní i laikové opustili zase unii; však přece přes 20.000 Bulharů zůstalo sjednocenými. Hlavními missionáři mezi nimi jsou lazaristé a resurrectionisté. Roku 1865. stal se administrátorem osiřelé arcidiecése Rafael Popov, který byl za biskupa nazianského in part. 19. srpna 1865 posvěcen a znamenitě pro unii, za velikého nepřátelství turecké vlády a rozkolníků, v Macedonii působil († 6. března 1876)¹⁾.

Jmenovaný Hilarion chtěl býti bulharským patriarchou; však rozkolnický patriarcha Kt. vyobcoval jej z církve a sultán poslal do vyhnanství, ale tím nebylo hnutí mezi Bulhary potlačeno. Roku 1866. chtěl patriarcha Řehoř VI. dáti Bulharům samostatnou církev s metropolitou v čele, který by měl název „exarchy“ celého Bulharska; ale území exarchátu mělo obsahovati země mezi Balkánem a Dunajem, Macedonie a Thracie

¹⁾ Mužik: Rafael Popov. V Časopise kat. duch. 1876, str. 204—209.

měly býti vyloučeny. Tohoto návrhu nepřijali Bulhaři. Aby jednou pokoj nastal, vydal sultán 12. března 1870 ferman, kterým samostatný bulharský exarchát zřídil, obsahující nynější bulharské knížectví, východní Rumelii s biskupstvími nišským, pirotským a velerským; v ostatních diecésích macedonských mělo se hlasovati, zdali obyvatelé při patriarchátu zůstatí nebo ku exarchátu přistoupiti chtějí. Však hlasování provedlo se pouze v Ochridě a Skopji. Za prvního exarchu zvolili Bulhaři r. 1872. Anthima, biskupa vidinského, který od sultána potvrzen byl a hned do rozličných diecésí biskupy poslal. Pro Soluň a okolí jmenován jest biskup Nil Izvorov. Však brzo roznesla se zvěst, že exarcha a patriarcha se smířili, a byla potvrzena tím, že všichni exarchou vyslaní biskupové zase jsou odvoláni. Nil vida sebe a svůj národ zrazeny, rozhodl se navrátiti do lůna katolické církve. Avšak na rozkaz turecké vlády musil Soluň opustiti a do Konstantinopole se navrátiti, odkudž papeže Pia IX. za přijetí žádal. Papež to učinil a jmenoval jej po dvou letech nástupcem Rafaele Popova, biskupem tedy všech katolických Bulharův obřadu staroslovanského.

Po válce rusko-turecké bylo mírem Svatoštěpánským r. 1878. a obmezením čili skrácením tohoto míru berlínským traktátem z 13. července 1878 zřízeno knížectví bulharské (asi 1.180 □ mil) s hlavním městem Srědcem (Sofí), a samosprávná provincie Východní Rumelie (asi 660 □ mil) s křesťanským místodržitelem a hlavním městem Plovdivem (Filippopolí). První bulharský kníže Alexander Battenberg (1879—1886) byl protestantem, ale přál katolíkům a unií; právě proto pronásledovalo jej Rusko a proti všemu mezinárodnímu právu dalo ho svou stranou jíti v noci z 20. na 21. srpna 1886 a zavléklo na svoji půdu. Navrátil se sice do Bulhar, ale poděkoval se již 7. září 1886. Jeho nástupce katolický princ Ferdinand z Koburku jest též trnem v očích Ruska pro svou katolickou víru.

§ 603. 7) Rumuni.¹⁾

Rumuni přijali záhy křesťanství, a sv. Štěpán, uherský král, založil pro ty, kteří v Sedmihradsku bydlili, v 10. století

¹⁾ Nilles: Symbolae, stat: Liber II. De historia Unionis Rumenorum cum Sede Apostolica. T. I. et II. p. 127—697. — Pelesz II. 1093.

biskupství v Sedmihradském Bělehradě (Alba Julia). Za času všeobecného církevního sněmu Florenckého byli Rumuni s církví sjednoceni, neboť poslové knížat jejich a metropolita muldoblachijský (muldoblachiensis) Damian, jehož radou na mnoze patriarcha Kt. Josef se řídil, s arciknězem Konstantinem byli na onom sněmu ve jménu národa rumunského přítomni a podepsali. Roku 1474. navštívil valašský kníže Řím, a multanský vévoda Štěpán Veliký (1456—1504) poslal část kořisti na Turcích dobyté papeži a králům, uherskému a polskému. Však v 16. století staly se Multany a Valašsko poplatnými zeměmi tureckými a pro nemožnost obcovati svobodně s apoštolskou Stolicí a snahou řeckých rozkolníků vyhasla zde unie.

Uherští a sedmihradští Rumuni zůstali dále v unii, ale protestantští sedmihradští knížata strhli je v rozkol a svedli z části též ke kalvinství. Církevní poměry rumunské přišly do velikého zmatku, a tu snahou jesuitů, jmenovitě P. Ladislava Baranyi-ho, arcibiskup ze Sedmihradského Bělehradu (Alby Julie) Theofil pomýšlel na unii a svolal synodu r. 1697. v měsíci únoru do Bělehradu (Alby Julie), která pro unii s Římem se vyslovila. Po smrti Theofilově († 1697) upevnil unii jeho nástupce arcibiskup Athanasius na synodách v Albě Julii roku 1698. a 1700. Patriarcha Kt. Kallinikus vyobcovał Athanasia a všechny sjednocené z církve r. 1702. Arcibiskup Athanasius působě horlivě pro unii zemřel 19. března 1713. Poněvadž latinský biskup v Albě Julii nárok na pravomocnost nad sjednocenými Rumuny si činil, odvolávaje se k tomu, že v jednom městě dva katoličtí biskupové vedle sebe býti nemohou, bylo pro sjednocené Rumuny zřízeno biskupství fogarašské papežem Innocencem XIII. bullou „*Rationi congruit*“ r. 1721. Nástupce Athanasia Jan Pataki (1721—1727) neslul více biskupem Alby Julie, ale fogarašským, a císař Leopold I. podřídil toto sjednocené biskupství ostráhomskému primasovi jako jeho ochránci (patronu). Proti unii sptili rozkolníci a protestanté, a svedli čestné; proti unii brojil jmenovitě srbský mnich Bessarion, kterého karlovický patriarcha Arsenij r. 1742. k Rumunům brojit proti unii vyslal. Namlouvalo se Rumunům, že prý pod pláštěm unie k latinskému obřadu převáděni bývají. Císařovna Marie Teresie dala si veškerou práci, aby svůdnictví konec učinila a svedené opět k jednotě přivedla.

Poněvadž mnoho Rumunů v Uhersku usazeno bylo, bylo pro ně r. 1777. snahou císařovny Marie Teresie zřízeno biskup-

ství Velkovaradinské a Ostřihomu jako metropoli podřízeno. Papež Pius IX. vyňal bullou „Ecclesiam Christi“ z r. 1853. jmenované diecése z metropolitní pravomocnosti ostřihomské, zřídil ještě dvě rumunské diecése Lugošskou v Temešském Banátě a Szamos-ujvarskou v Sedmihradsku, utvořil z nich samostatnou církevní provincii, povýšil Fogaraš za metropoli a dal nové arcidiecési jméno: metropolitní diecése fogarašská a alba julijská, na památku, že poslední rozkolnický metropolita Alby Julie se vzdal a unii přijal. Prvním metropolitou stal se posavadní biskup fogarašský Alexandr Sterca Siulutiu (1851 až 1863). Sídlo biskupovo, nyní arcibiskupovo, jest v Balasfalvě. Metropolita volí se na synodě od duchovenstva, ostatní tři biskupy jmenuje císař. Všech sjednocených Rumunů v koruně sv. Štěpána jest přes jeden million.

Nesjednocení Rumuni sedmihradští a uherští náleželi se svými biskupy pod karlovický patriarchát, od něhož se r. 1864. odtrbli a samostatnou církev si založili, kterou císař František Josef I. 24. prosince 1864 potvrdil. Metropolí stala se Sibíň, a prvním metropolitou Šaguna, jemuž podřízení dva biskupové aradský a karanšebešský. Roku 1873. bylo nesjednocené biskupství černovické v Bukovině od patriarchátu karlovického odtrženo, za metropoli povýšeno, a jemu dvě biskupství, kotorské a zaderské, v Dalmacii podřízena.

Multany a Valašsko byly mírem pařížským z 30. března 1856 a diplomatickou konvencí pařížskou z 19. srpna 1858 za samosprávná knížectví pod vrchní mocí sultánovou uznány. Sněmové obou knížectví svolání k volbě hospodářů, zvolili za hospodára plukovníka Jana Alexandra Kuza: v Multanech 17. ledna a ve Valašsku 5. února 1859 proti znění uvedené pařížské konvence. Vyjednáváním dovedl Kuza, že sultán 4. prosince 1861 k dočasnému spojení obou knížectví svolil, po čemž Kuza 1. ledna 1862 založení jednotného státu pod jménem „Romanie“ prohlásil. V církevním ohledu sekularisoval Alexandr Kuza mnoho bohatých klášterů, nedbaje ostrých napomínání patriarchy Sofronia r. 1864. k němu vydaných. V lednu 1865 prohlásil Kuza samostatnost a nezávislost Romanie na patriarchátu, a synoda zemská potvrdila to bez ohledu na ohrazení patriarchovo. V čele rumunské církve stojí dva metropolité v Jaši (Jasy) a v Bukarešti, z nichž bukareštský má název primasa Romanie, a šest biskupů; však moc biskupská jest velice státní mocí obmezena. Kuza byl spiklenci, kteří v noci

23. února 1866 do jeho paláce vnikli, k odstoupení přinucen. Za jeho nástupce byl všeobecným hlasováním národa 20. dubna 1866 zvolen princ Karel Hohenzollernsko-Sigmarinský, náboženstvím katolík, který 22. května do Bukareštu vjel a po válce rusko-turecké prvním samostatným králem Romanie se stal. —

V Romanii žije mezi 5,376.000 obyvateli 114.200 katolíků, kteří měli zde dva apoštolské vikariáty: multanský a valašský. Papež Lev XIII. povýšil r. 1883. valašský vikariát za arcidiecési bukareštskou, kterou tvoří Valašsko. Nový stoliční chrám v Bukarešti byl 15. února 1884 otevřen. Prvním arcibiskupem stal se apoštolský vikář valašský Ignac Paoli, který v Bukareštu seminář a školy založil, a vzdělané kněze vychovává.

§ 604. 5) Chaldeové, Jakobité, Řečtí Melchité, Maronité a Arméni.

Chaldeové. V provincii Amidě obrátili se četní Nestoriani horlivostí latinských misiónářů ke katolické církvi, a papež Innocenc XI. zřídil proto r. 1681. v Diarbekiru *chaldejský patriarchát*, jehož držitelé vždy „Josefové“ sluli. Za papeže Klementa XIV. sjednotil se nestorianský patriarcha Mar Simon sídlící v Kurdistanu se šesti biskupy a 10.000 rodinami s apoštolskou Stolicí, a papež uznal jej r. 1771. za patriarchu; ale tato unie neměla stálosti; nestoriané v Kurdistaně a u jezera Urmijského jsou dnešního dne bludaři. Dominikánská missie působila od r. 1750. blahodárně v Mosulu, jmenovitě vyznamenal se P. Turriani († 1767). Když r. 1778. mosulský patriarcha Eliáš, poslední takto zvaný, zemřel, obrátil se jeho synovec Hormuzd Mar-Hanna ku pravé víře a chtěl za chaldejského patriarchu býti uznán. Však papež chtěje dědičnost této důstojnosti odstraniti a pak vzhledem na patriarchu Josefa VI. v Diarberkiru, uznal jej r. 1781. pouze za metropolitu mosulského.

Počet katolických Chaldeů, který r. 1826. ještě 120.000 obnášel, stenčil se válkami, cholerou, hladem a násilnostmi Kurdů do r. 1853. na 30.000. Smrtí patriarchy Josefa VI. (zemřel 1828) přestala řada patriarchů pod jménem: Josef v Diarbekiru a Mar-Hanna, nástupce Eliášův v Mosulu, obdržel

patriarchát, jehož sídlo papež Pius VIII. r. 1830. do Bagdadu (Babylona) přeložil. Patriarcha má pod sebou sedm biskupův a čtyři arcibiskupy.

Rozkolnický patriarchát Simeonů byl z Urmie do Kočhannesu v tureckém Kurdistaně přeložen, a drží se vlivem protestantských missionářů, kteří jej poprotestančiti nemohli, alespoň ne-toriánství a rozkolu.

Katolický patriarcha Josef Audu (od r. 1848.) snažil se křesťany sv. Tomáše v Indii své pravomocnosti podrobiti, poněvadž jednou jako nestoriané patriarchovi babylonskému podrobeni byli. Na sněm vatikánský přišel patriarcha osobně a pracoval tam o to, aby jeho návrhy papežem uznány byly. Nedosáhnuv svého úmyslu, nepřijal vatikánských dekretův, opatřil si adresy křesťanů sv. Tomáše, aby jim biskupy vysvětil, přerušil své obcování s Římem, a vystupoval jako rozkolník. Papež Pius IX. učinil Zachariáše Fanciulli-ho, biskupa z Maronee, který byl z řádu kapucínského a od r. 1841. na Východě dlel, mimořádným visitátorem Mesopotamie, který pohнул patriarchu, že 28. července 1872 se podrobil, však s dodatkem „bez újmy svých práv“. Když však propaganda těchto práv uznávati nechtěla, povstal patriarcha zase proti apoštolské Stoliči a podrobil se teprve 29. ledna 1877.

Jakobité. Mezi syrskými Jakobity působili blahodárně kapucíni a obrátili mnohé, jmenovitě biskupa aleppského Ondřeje Achigiana r. 1650. Podařilo se sice později, že katolický, jerusalémský biskup Řehoř stal se patriarchou a měl též katolika za nástupce; ale bludařští jakobité pronásledovali je a postavili proti nim své patriarchy, z nichž Jiří z Mosulu jako Ignác XXVI. patriarchu Štěpána s třemi biskupy v řetězích do Adany odvésti dal, kde r. 1706. v žaláři zemřeli. Též následující katoličtí patriarchové sotva se vedle bludařských udržovali. Když r. 1781. patriarcha Jiří III., krutý pronásledovatel katolíků, zemřel, odebral se katolický biskup allepský Dionysius Michal Giarve do patriarchálního sídla Mardinu, obrátil 4 jakobitské biskupy, duchovenstvo a mnoho laiků města ku pravé víře. Potom byl tam jednomyslně za patriarchu zvolen; on a jeho voličové obrátili se k apoštolskému Stoliči, kterýž jej r. 1783. potvrdil. Bludařští jakobité zvolili vzdoropatriarchu a přinutili Michala Giarvea k útěku. Giarve nabyl kláštera Panny Marie Osvoboditelky na Libanonu, což Pius VI. r. 1787. potvrdil. Tento klášter stal se sídlem kato-

lických jakobitských patriarchů. Počet katolických jakobitů obnášel okolo r. 1840. asi 30.000 duší, ale od toho času zvětšil se o mnoho. Obrácení rozkolnického jakobitské arcibiskupa jerusalemského Řehoře Hyzy a jenerálního vikáře Ignáce Antonína Samhiri-ho (1827) mělo v zápětí obrácení četných jakobitů. Patriarcha Ignác Petr Giarve zaměnil r. 1831. svůj klášter na Libanonu s Aleppem, kde se usadil, což papež Řehoř XVI. nelibě nesl a rozhodně káral. Patriarcha, mající název antiošského, měl pod sebou osm biskupů, k nimž ještě r. 1850. přistoupil biskup z Madiatu v Mesopotamii. Mnoho jakobitů v Mardině obrátil kapucín Castells, r. 1860. apoštolský delegát v Mesopotamii, Malé Armenii a Persii, r. 1866. arcibiskup z Marcianopole († 1873). Katoličtí jakobité čili Syrové, nemají vlastních mnichů, než jenom neženaté světské kněze v komunitě čili pospolu žijící.

Řečtí Melchité (Graecomelchité). Patriarchové řečtí: Kt., alexandrijský a antiošský, zdáli se často býti nakloněni ku sjednocení s Apoštolskou Stolicí k čemuž je papežové opětne a opětne vybízeli; však skutečně nesjednotili se. Částečné sjednocení stalo se jenom v patriarchátu antiošském. Ke konci 17. století žádali arcibiskup Euthymius z Tyru a Sidonu, pak patriarchové Athanasius a Cyrill, za papežské uznání, kteréhož nedošli, poněvadž jejich vyznání víry nebylo dostatečným.

Ale když r. 1724 Serafin Tanas, bývalý chovanec propagandy, za antiošského patriarchu Melchitů jako Cyrill III. zvolen byl, žádal za potvrzení v Římě a dosáhl ho prozatím. Nový rozkolnický patriarcha Silvestr pronásledoval jej a přinutil jej ještě s desíti biskupy, kteří mu věrnými zůstali, k ústěku do Libanonu. Osvědčiv se takto v pronásledování dostal r. 1744. od papeže Benedikta XIV. pallium, a tak byl zřízen antiošský patriarchát Graecomelchitů, který trvá do dnešního dne.

Graecomelchité měli dvě basilianské kongregace: 1. Kongregaci božského Vykupitele, kterou jmenovaný arcibiskup Euthymius r. 1715. pro vychování mladých duchovních založil a 2. kongregaci sv. Jana Křtitele v Sohaiře, která byla okolo r. 1700. na Libanonu založena, v Římě kostel Panny Marie in Domnica darem dostala a papeži několikráte schválena byla; když v této kongregaci sv. Jana Křtitele aleppští basiliané vrchní panství nad basiliany na hoře Libanonu si osobovali a z toho mnoho sporů vznikalo, rozdělila se kongregace na dvě

větve: aleppskou a baladitskou, což Řehoř XVI. roku 1832. schválil.

Papež Pius VII. měl mnohé pŕtky s arcibiskupem hierapolským Germanem Adamem, který zásady Scipiona Ricciho rozšřřoval, přinutil jej, že bullu „Auctorem fidei“ a breve proti Eybelovi podepsal, a zakázal jeho spisy r. 1816. a r. 1822., jmenovitě jeho katechismus, kterým chtěl katechismus Bellarminův odstraniti.

Maronité stáli věrně v unii a poslušnosti Apoštolské Stolic. Jejich mnichové tvořili dvě kongregace: 1. antoniany od sv. Elisea, schválené r. 1738, a 2. antoniany od sv. Isaiáše, schválené r. 1740.; onino rozdělili se v baladity a aleppské, kteréž rozdělení Klement XIV. schválil a každé větvi jistý počet klášterů přidělil.

Arméni. Mezi Armeny jevíli četní chuť k unii, i mnohé jejich vrchní hlavy, ečmiadzianští katolíkové. Katolík Mojžíš III. (1630—1633) stál v unii s Apoštolskou Stolicí, podobně jeho nástupce Filip I. Katolík Jakub IV. (od roku 1655) ujišťoval papeže Alexandra VII. a Innocence XI. písemně o své horlivosti pro unii, cestoval r. 1662. s 25 biskupy do Říma, ale zemřel v Konstantinopoli, podav své pravověrné vyznání víry do rukou tamějšího apoštolského vikáře. Katolík Nahabied podrobil se papeži Innocenci XII. r. 1695., podobně učinil katolík Alexander I. r. 1709. papeži. Klementovi XI. Katolík Karabiet III. ujišťoval o své poslušnosti Innocence XIII. r. 1724., jakož i konstantinopolský patriarcha Jan roku 1741. papeže Benedikta XIV. Však tato unie katolíků narážela na odpor národa a neměla stálosti. Nesjednocení Armeni mají za svou hlavu duchovní katolíka v Ečmiadzině, dále patriarchy v Konstantinopoli, Sisu, Aktamaru a Jerusalemě, a jest jich asi tři milliony.

Vedle nesjednocených Armenů byla část sjednocených, kteří také svého patriarchu obdrželi. Velikých zásluh o unii dobyl si armenský kněz Abraham, který od katolického patriarchy ze Sisu (1701—1712) za biskupa aleppského posvěcen byl, a v horách libanonských zbožný spolek kněžů založil. Po smrti sis-ského patriarchy Lukáše byl v listopadu r. 1740. od katolických Armenů za jeho nástupce zvolen a odebral se do Říma, kde jej Benedikt XIV. r. 1742. za patriarchu Armenů cilických a maloarmenských potvrdil. On a jeho nástupcové přijali jméno Petr. Poněvadž v Sisu nový patriarcha zvolen byl,

usadil se v Bzommaru na Libanonu, kde krásný klášter za patriarchální sídlo vystaven byl, a zemřel r. 1749.

V evropském Turecku pokládala vysoká porta sjednocené Armény za poddané bludařského patriarchy Kt. i v duchovních věcech, pronásledovala je, jmenovitě r. 1827. a 1828., vypověděla je z Konstantinopole a zabavila jejich jmění. Papež Lev XII. přikázal veřejné modlitby za pronásledované katolíky Východu a prosil Francouzsko a Rakousko za prostřednictví, což také Pius VIII. r. 1829. učinil. Poněvadž nevinnost sjednocených se dokázala, dostali dovolení navrátiti se a byli uznáni nezávislými na bludařském patriarchovi. Papež Pius VIII. ustanovil Antonína Nuridčiana, bývalého chovance propagandy, za arcibiskupa-primasa v Konstantinopoli, který se v Galatě usadil a duchovní pravomocnost nad těmi katolickými Armény vykonával, kteří cilicskému patriarchovi podrobeni nebyli. Důstojnost světského náčelníka (civilního patriarchy) odevzdala vysoká porta knězi Řehoři Enkserdčianu, z čehož však časté neshody plynuly. Po smrti Nuridčianově († 1838) stal se primasem Pavel Maruš, kterýž Antonína Hassuna r. 1842. za koadjutora s právem nástupnictví přijal. Hassun byl r. 1845. od Armenů též za civilního patriarchu zvolen, a spojil tak po smrti Marušově na čas obě nejvyšší moci r. 1846. Katolická církev činila takové pokroky, že papež Pius IX. r. 1850. Hassuna zmocnil, aby šest biskupství v malé Asii zřídil (Brussu, Angoru, Trapezunt, Erzerum, Charput a Artwin). Cilický patriarcha Řehoř Petr VIII. a četní Armeni přáli si spojení patriarchátu s primatiálním sídlem a smluvili se, aby Hassun stal se vikářem patriarchovým, a sídlo patriarchátu budoucně do Konstantinopole přeloženo bylo. Smlouva byla 18. února 1865 podepsána, a potom ve hlavní věci v Římě potvrzena. Po smrti patriarchy Řehoře Petra VIII. († 9. ledna 1866) zvolili biskupové patriarchátu 14. září 1866 v Bzommaru primasa Hassuna za patriarchu. Pius IX. potvrdil bullou „Reversurus“ z 12. července 1867 tuto volbu a spojení patriarchálního a primatiálního sídla v Konstantinopoli; stanovil, aby patriarcha od biskupů s vyloučením laiků volen byl, a upravil ještě jiné právní věci. Proti papežskému nařízení nastal odpor, který znenáhla se utiřil; Hassun mohl r. 1869. své církve visitovati a synodu slaviti. Ale když Hassun k Vatikánskému sněmu do Říma se odebral, odtrhli se nespokojenci r. 1870. od patriarchy Hassuna, opírajíce se o francouzského a ještě jiné vyslance,

zvolili si r. 1872. Jana Kupeliana za patriarohu (Antihassunisté), kterého také vysoká porta uznala, a Hassun musil po svém návratu do Kt. se odebrati do Říma do vyhnanství (v červenci 1872). Rozkolníci zavrhlí Vatikánský sněm a zmocnili se největší části kostelův, klášterův a škol, v Konstantinopoli samého stoličního chrámu, ačkoli nepatrnou menšinu tvořili, jsouce počtem asi 4000 proti 150.000. Avšak mnozí rozkolníci navracovali se znenáhla ku poslušnosti Hassuna, který do Konstantinopole zase se navrátiti směl. Dne 18. dubna 1879 podrobil se Kupelian osobně v Římě papeži Lvů XIII., jehož příkladu potom četní Armenové, duchovní i laikové, následovali. Turecká vláda uznala zase za patriarchu Hassuna, jenž 13. prosince 1880 za kardinála byv povýšen, v Římě se usadil. Jeho nástupcem stal se 4. srpna 1881 Štěpán Azarian, arcibiskup z Nicosie in part., jako Štěpán Petr X. Patriarcha řídí mimo svou patriarchální diecesi ještě 18 diecesí. Katoličtí Armenové v Rakousku a Rusku nenáleží ku patriarchátu; rakouští mají svého arcibiskupa ve Lvově, a pro ruské ustanovil Pius VII. r. 1809. zvláštního apoštolského vikáře; dle konkordátu z r. 1847. měla pro ně býti zřízena dvě biskupství, k čemuž však vinou ruské vlády v skutku nepřišlo. Všechny sjednocených Armenův jest přes 150.000.

O sjednocení Armenův a jeho rozšíření má nevšední zásluhu *Mechitar*, zakladatel kongregace *mechitaristů*. Petr Mechitar narodil se r. 1676. v Sebastě v Malé Armenii, byl od jesuitů obrácen, a založil r. 1700. missijní školu v Galatě (Kt.). Byv bludařským patriarchou Avedikem pronásledován, odebral se se svými učenníky do Modonu na poloostrově Morei, nad nímž Benátčané panovali, a založil tam klášter (1702). Papež Klement XI. potvrdil r. 1711. kongregaci tuto, žijící dle řehole sv. Benedikta. Ve válce mezi Benátkami a Tureckem odebral se Mechitar s 11 učenníky do Benátek, zanechav jich 70 v Modoně. Po ztroskotání Modonu obdržel ostrůvek sv. Lazara u Benátek, kde r. 1717. nový klášter založil, a pracoval horlivě pro vzdělání a obrácení svých krajanův až do své smrti 16. dubna r. 1749. Za druhého generálního opata Melikoniana (1750—1800) utvořila se druhá mechitaristická kongregace v Terstu (1773), odkudž potom r. 1811. do Vídně přišla. Jinou kongregací armenskou jsou *antoniani*, které v 17. století založil Abraham Atar Poresigh ještě s dvěma kněžími a Jakubem Hosepianem, pozdějším patriarchou Petrem II., na Libanonu

a vystavěl tam klášter pod ochranou sv. Antonína Poustevníka, jehož obyvatelé zavázali se býti missionáři. Pro lepší vzdělání odebralo se r. 1753. několik těchto řeholníků do Říma, kde jejich generální opat Řehoř Nipot palác Cesi blízko Vatikánu nabyl a v klášter sv. Řehoře Osvětitele proměnil. Klement XIII. potvrdil toto štípení, a pozdější papežové nadali je výsadami. Dva antoniánské kláštery trvaly dále na Libanonu.

Hlava pátá.

Služby Boží, církevní kázeň a život.

§ 605. Služby Boží, svátky a pobožnosti.

V službách Božích a v přisluhování sv. svátostmi nestala se v nové době žádná podstatná změna. Novější liturgické předpisy ¹⁾ vztahují se hlavně na to, aby služby Boží důstojně se konaly, a rubriky o nich svědomitě zachovávaly. Pius IX. měl velikou radost z toho, že skoro všichni francouzští biskupové římskou liturgii ve svých diecésích zavedli ²⁾. Církev hledí přísně k tomu, aby krajinské zvláštnosti dle zásad všeobecné církve se upravovaly, pročež diecéšní agendy čili rituály musí se kongregaci sv. obřadů ku prozkoumání a potvrzení podávati.

Počet zasvěcených svátků zmenšil se v mnohých krajích, jmenovitě ve Francii, za to rozmnožil se počet svátků v církevním officium in choro; byla zavedena rozličná nová officia ke cti umučení Páně, pak ke cti Svatých, kteříž jako horliví zvěstovatelé a obhájcové víry za časův apoštolských i později, nebo jako zakladatelé řádů se proslavili (jako: Timotheus, Titus, Ignatius, Polykarpus, Bonifatius, Cyrill a Method, Cyrill Jerusálémský a Alexandrijský; Augustin, apoštol Anglosasů; Josafat, Benedikt, František, Dominik), neb teprve

¹⁾ Gardellini: Decreta authentica congreg. sac. rituum ex actis ejusdem collecta ab 1588—1856. Rom. 1856 sqq. 4 T. — De Herdt: Sacra liturg. praxis. Lovan 1855. 3 T. — Mühlbauer: Thesaurus resolutionum s. congreg. Concilii 1870.

²⁾ Breve k francouzským biskupům z 21. března 1853 (Acta Pii IX. I. p. 439 sqq.).

za svaté prohlášení byli ¹⁾. Dále bylo předepsáno, aby svátky Navštívení Panny Marie a sv. Jáchima ritu dupl. II. cl., svátky však Neposkvrněného početí Panny Marie a sv. Josefa, který r. 1870. za patrona katolické církve prohlášen byl, ritu dupl. I. cl. se slavily. Mezi učitele církve byli vřadění: Petr Damiani (1828), Hilarius Potierský (1851), Alfons Liguori (1871) a František Saleský (1871); sv. Tomáš Aquinský byl r. 1880. za patrona studující mládeže prohlášen.

Verejná pocta Svátosti oltářní stala se častější, jmenovitě „slavná výstava,“ která se „40tihodinnou pobožností k Svátosti Oltářní“ nazývá a hojnými odpustky od papežů nadána jest. V mnohých diecésích zavádí se pobožnost „ustavičného klanění Svátosti oltářní“ tak, že slavná výstava v jednom farním chrámě se skončí a v druhém začíná, až se v roce všechny kostely v diecési vystřídají.

Křížová cesta, kterou nejprve františkáni zavedli, a papež Klement XII. (1731) odpustky nadal, stala se oblíbenou pobožností lidu, jmenovitě v postě.

Pocta „nejsvětějšího Srdce Páně“ ²⁾, kterou rozšiřovali blahoslavená Markéta Maria Alacoque, salesianka ve Francii (1670), a jesuita Colombiere, stala se všeobecnou v církvi, jmenovitě od času, co Pius IX. (1856) tento svátek ritu dupl. majoris slaviti přikázal.

Pocta Panny Marie stala se mnohem vroucnější. K její cti zavedl papež Benedikt XIII. čtyři svátky choru: sedmera bolestí P. Marie, Zasnoubení, Ochrany (patrocinii) a Panny Marie Karmelské (1725—1727). Papež Pius VI. schválil r. 1799. poctu „Čistého Srdce Panny Marie,“ a Pius IX., povýšiv tento svátek na dupl. maj., rozšířil jej na veškerou církev. Májová pobožnost, kterou měsíc máj čili květen Královně nebes se zasvěcuje, rozšiřuje se velmi a stává se oblíbenou večerní pobožností lidu; podobně měsíc říjen zasvětil papež Lev XIII. Růžencové královně, předepsav, aby v něm denně ve farních kostelích růženec se modlil. Pocta Panny Marie rozšířila se též mimořádnými zjeveními, která se stala ve vesnicích La

¹⁾ Darras: Die Heiligen und Seligen des 18. Jahrh. Aus dem Franz. Paderborn 1873.

²⁾ Nikles: De rationibus festorum ss. Cordis Jesu et purissimi Cordis Mariae. ed. 5. Oenip. 1885. 2 T.

Salette (1846) a Lourdu ve Francii ¹⁾ a ve Filipsdorfě v Cechách. Podobně pamětihodná jsou zjevení, která se Anně Kateřině Emmerichové ²⁾, řeholnici důlmské ve Vestfalsku († 1824) o životě a umučení Páně dostala, a jež Klement Brentano tiskem veřejnosti podal.

§ 606. *Církevní umění: stavitelství, sochařství, malířství, zpěv, hudba a básnictví.*

V období po míru vestfalském až do počátku 19. století (1648—1800) klesalo církevní umění. V stavitelství panoval sloh renaissanční, který však přešel potom v baroční a rococco. V baročním slohu vyznamenal se v Itálii obzvláště Jan Vavřinec Bernini († 1680). Za vlivem tohoto parukářského nebo copářského slohu bylo mnoho starých krásných kostelův opraveno a spolu zpitvořeno. Sochařství líbovalo si v malichernostech a nemělo vkusu. Plastika sloužila ve Francii větším dílem k světským účelům; v Itálii podali v tomto ohledu nejlepší díla Bernini, Algardi a jejich učenníci jakož i Maderno; v Německu Lenz (1685) a Ondřej Schlütter († 1714). Též malířství neudrželo se na své výši; pravý život zmizel z obrazů. Řím byl stále městem umělců. V hudbě vykonávala velký vliv neapolská škola Alexandra Scarlatti-ho († 1728); k ní náleželi Leonardo Leo († 1742), František Feo († 1742) a obzvláště Jan Křtitel zvaný Pergolese. V Římě vyznamenal se Orazio Benavoli se svou školou. Bologuskou školu založil františkán Jan Křt. Martini († 1784). Valotti v Padově, jeden z posledních znamenitých mistrů v církevní hudbě, byl učitelem opata Voglera († 1814). V Německu vyznamenali se Jiří Fridrich Haendl († 1759), Jan Šebastian Bach († 1750), potom Josef Haydn († 1809) a jeho mladší bratr Michal Haydn († 1806) a Jan Mozart († 1791).

V Čechách byly stavitelské poměry jako v jiných zemích; sloh rococco a baroční zavládl. Od časů císaře Josefa II. přestalo se stavěti v nějakém slohu; všeho chtělo býti praktické. Vláda vzala sama do svých rukou skoro veškeré stavitelství

¹⁾ Lasserre: „Unsere liebe Frau von Lourdes.“ 5. A. Freib. 1886. — Seeböck: Unsere liebe Frau von Lourdes. 3. A. Innsb. 1886.

²⁾ Schmöger: Das Leben der gottsel. Anna Kath. Emmerich. Freib. 1867. 2 Bde.

a hleděla při svých stavbách, aby byly laciné; proto byly také všeho uměleckého rázu prázdné. Vznikl *sloh kommisní*, v němž od r. 1780. bylo u nás mnoho kostelů vystavěno, které bychom ke slušným ovčínům přirovnati mohli.

Sochařství bylo v Čechách v 17. a 18. století v dosti pěkném květu. Po obnovení katolického náboženství v Čechách zřizovala se hojnost veřejných soch, obzvláště kolosálních sloupů Marianských, pak soch sv. Trojice a sv. Jana Nep., větším dílem z díkučinění za odvrácení moru, nebezpečení válek a jiných pohrom. První pomník toho druhu byl Marianský sloup na Staroměstském náměstí v Praze r. 1650., a než uplynulo sto let, mělo každé město a větší místo v Čechách nějaký krásný pomník toho druhu. Karlův Pražský most zastkvěl se na počátku osmnáctého století galerií nákladných uměleckých soch svatých, kteréž obdiv vzbuzují.

V malířství trvalo dále „malířské bratrstvo svatého Lukáše“ založené r. 1348 v Praze, jehož výsady král Ludvík I. r. 1523. znovu potvrdil, a Rudolf II. r. 1595. obnovil a rozmnožil, jmenovitě nařídil, aby malíři „od žádného za řemeslo pokládání nebyli a řemeslem se nejmenovali ani nepsali, než umění malířského aby sluli,“ a trvalo hluboko do 18. století. Vyvinula se opět *druhá česká národní škola* průběhem 16. století, která třicetiletou válkou zahynula. Po této válce byli v Čechách též znamenití malíři, kteří však, jsouce eklektikové, žádné zvláštní školy nezaložili. Sem náleží Karel Škreta ze Závotic († v srpnu 1674), který blahou a plodnou činností vyvíjel, a veliké množství zdařilých maleb církevních i světských provedl; zůstavil po sobě několik zdařilých žáků, z nichž nejznamenitější byli: Bartoloměj Klosse, Jan Schindler a František Paling. Neobyčejnou geniálností vynikal Petr Jan Brandl, jehož obrazy vzácnou ozdobou našich kostelů jsou († v září 1735 v Kutné Hoře).

O hudební umění v Čechách dobyl si Václav Karel Holan Rovenský (rodem z Rovna), varhaník a později kapelník u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, vydáním velikého zpěvníku pod názvem „Kapla královská vokální a instrumentální“ (1693) velikých zásluh. Tato rozsáhlá zpěvní kniha jest pro hudební dějepis důležitou, jelikož nás seznamuje s rozličnými zpěvy, z nichž na stav umění a vkus tehdejších panujících souditi lze. V 18. století dobyl si zásluh o hudbu Bohuslav Černožský, minorita († 1740), který položil základ ke škole, již jeho učenník Josef

Seger dále vedl. Tento Seger dal českému varhanictví zvláštní ráz. Co byl Seger umění varhanickému, to byl František Xav. Brixi, svého času v Čechách největší hudební genius, církevní skladbě.

*Devatenácté století*¹⁾ tvoří pro církevní umění obrat. V tomto století vzbudil a obživil se náboženský smysl, jímž opět navracovalo se církevní umění ku původnímu přesnému církevnímu rázu. Staré církevní památky přicházejí opět ke cti, poznává se jejich krása, a hledí se na to, aby byly zachovány. Vznikly akademie, které v tomto smyslu působí; tak *Křesťanská akademie v Praze r. 1875*. Byly založeny časopisy věnované umění křesťanskému, tak v Čechách „Method“ vycházející v Praze od r. 1875. redakci Ferdinanda Lehnera.

V stavitelství navrátili se stavitelé ke slohům přesným; kostely, které pro nehody času nemohly býti dostaveny, dostavují se ve svém původním slohu, a nové kostely staví se v dobrých církevních slozích. Ve Francii proslavil se architekt Eugen Viollet Le Duc, duchaplný spisovatel, který svými spisy krásu středověkého umění obnovil a ku platnosti přivedl a stoliční chrámy, pařížský (Notre-Dame) a amboisský obnovil. V Německu pracovali o dostavění gotického velechrámu v Kolíně Zwirner († 1861) a Voigtel. V Bavořích byl přestědrým podporovatelem umění král Ludvík I. (1825—1848), který vystavěl v Mnichově čtyři kostely obdiv vzbuzující, a sice: slohem staré basiliky chrám sv. Bonifatia; slohem byzantským chrám Všech svatých; slohem románským chrám sv. Ludvíka a slohem gotickým chrám na předměstí Au. V Rakousku pěstovaly ze stavitelů románský sloh Müller, který kostel na vídeňském předměstí Altlerchenfeldě (1853) vystavěl, a Karel Rösner, který stoliční chrám v Diakovaře budoval. Ze stavitelů gothickým slohem vyznamenali se Jindřich Ferstel († 1883), který ve Vídni votivní chrám sv. Salvatora stavěl, a Fridrich Schmidt († 23. ledna 1891), který několik chrámů ve Vídni, a gothický chrám v Štýrském Hradci vystavěl, r. 1862. stavitelem gothického chrámu sv. Štěpána ve Vídni se stal a Svatoštěpánskou věž dokončil V Linci staví novou gothickou kathedrátku Statz. V Čechách

¹⁾ Springer: *Gesch. der bildenden Künste im 19. Jahrh.* Leipz. 1859. Regnet: *Münchener Künstlerbilder.* Leipz. 1871. — Reber: *Gesch. der neuen deutschen Kunst.* Stuttg. 1874. — Norrenberg: *Deutschlands kath. Dichtung der Gegenwart.* Münster 1873.

jest chrám Karlínský sv. Cyrilla a Methoda vystaven (1855—1860) v slohu románském dle nákresů vídeňského svrchu jmenovaného stavitele Karla Rösnera, které však domácí ředitelé stavby Ignác Ullmann a Josef Bělský podstatně opravili. Stavbu gothického velechrámu sv. Víta v Praze řídí slavný architekt Josef Mocker. Opravu gothického chrámu stoličního sv. Ducha v Králové Hradci provedl František Šmoranc, stavitel v Chrudimi. Stavbu basiliky sv. Václava na Smíchově provedl dle svých plánův A. Barvitijs. V Kutné Hoře opravuje se gothický chrám sv. Barbory snahou tamějšího archaeologického spolku „Vocela.“

V plastice vyznamenali se Benátčan Antonín Canova († 1822) v Římě, Dán Thorwaldsen († 1844), Dannecker ze Stuttgartu († 1841); Mnichované: Ludvík Schwanthaler († 1848) a Konrad Eberhard († 1858); Achtermann z Münsteru († 1884) a jiní. Můžeme říci, že oltáře, církevní náčiní a církevní roucha teď všude vkusně a umělecky se zhotovují, oč v Čechách Křesťanská akademie v Praze velikých zásluh si dobývá.

Malířství navrátilo se v našem století zase ke své ideálnosti a učinilo veliké pokroky, jmenovitě v Rakousku a Německu. Vznikly zde tři školy: 1. vídeňská, podobná staré umbrijské, s rázem mysticko-lyrickým; 2. mnichovská, podobná florentské, s rázem epicko-dramatickým, a 3. düsseldorfská, kteráž hlavně za účely didaktickými se ubírá.

Vídeňská škola má za svého otce Fridricha Overbecka, rodem z Lubecku, kterýž, opustiv lutheránství, do lůna pravé církve vstoupil, a ve svých dílech zbožného Jana Fiesola následoval († v Římě 1869). Z této školy vyšli: Filip Veit, Edvard Steinle, Vídeňan († 1882); Josef Führich, rodem Čech, professor při vídeňské akademii († 1878); Leopold Kupelwieser († 1862), Jan Klein, professor vídeňský († 1883); bratři Jobstové, kteří votivní chrám sv. Salvatora ve Vídni malbami ozdobili.

Mnichovská škola vznikla pod ochranou krále Ludvíka I. Petrem Corneliem, rodem z Düsseldorfu († 1867); k ní náležejí: Jindřich Hess († 1863), který malbami kostely sv. Bonifatia a Věch Svatých v Mnichově ozdobil; Schraudolph, který spýrský stoliční chrám svými obrazy Svatých okrášlil; Julius Schnorr z Carolsfeldu († 1872).

Düsseldorfskou školu povznese Vilém Schadow, kterýž k církvi katolické se obrátil. K ní náležejí znamenití umělci: Settegast, Deger, Müller, Ittenbach.

V Čechách zřídili r. 1769. čeští šlechticové „společnost vlastenských přátel umění,“ která veřejnou obrazárnu v Praze na Hradčanech a pak r. 1800. uměleckou školu v Klementské kolleji založila, jejížto řízení dostal Josef Bergler ze Solnohradu. Tato škola rozšířila se r. 1842. za nového ředitele Kristiana Rubena; z Mnichova povolaného, a byla od těch dob jaksi filiálkou mnichovské školy. Z českých malířů dobyli si slavného jména: Josef Hellich ¹⁾, jehož díla zdobí domy a paláce, vesnické kostelíky a památné kláštery, a František Sequens, professor při malířské akademii v Praze.

Malbu na skle, která dlouho zanedbávána byla, vzkřísil Mnichovan Maxmilian Ailmüller († 1870), kteráž umění Tyrolan Neuhauser provozuje.

Mosaikování bylo v našem století vzkříseno v Benátkách, když pomýšleno na opravu mosaik v chrámě sv. Marka. Obvyčejný dělník Vavřinec Radi z Murana objevil znovu způsob připravovati a barviti skla, což mělo v zápětí zřízení dílen na mosaiky v Muraně, kde teď spílí a uměleckostí mosaiky všeho druhu se zhotovují. Též v Petrohradě zřízena dílna na mosaiky, kteráž i veledíla Rafaelova kopirovala ²⁾.

Církevní zpěv, zvaný gregoriánský, dobývá si všude půdy, jsa pěstován „jednotami cecilskými“, v Čechách a na Moravě „cyrillskými“. Zásahu o něj mají Hermesdorf v Treviru, farář Stein v Kolíně, Proske, Mettenleitner, Witt, Haberl v Řezně a Msgr. Ferdinand Lehner v Praze ³⁾.

V církevní hudbě dobyli si světové slávy Ludvík Beethoven († 1827) a Uher František Liszt.

V Čechách vznikl „spolek ku zvelebení hudby církevní v Čechách“, který varhanickou školu založil, jejíž prvním ředitelem byl Vitásek a učitelem Führer; po nich obdržel obojí úřad Pič.

I křesťanské básnictví rozkvetlo znamenitě, jmenovitě v Německu. Sem náležejí básníci: Friedrich Schlegel († 1829), Klement Brentano († 1842); kardinál Diepenbrock, biskup vratislavský († 1853), Schlosser ve Frankfurtě († 1851), Guido Görres († 1852), Vilém Smets († 1848), kanovník v Cáchách,

¹⁾ Srv. „Josefa Hellicha 70leté narozeniny“ v Methodu. 1877, str. 38-44; kde též udán jest seznam jeho děl.

²⁾ Jan Blokša: Malířství mosaikové; v „Časopise kat. d.“ 1890. str. 285

³⁾ Vydává vedle Methoda též časopis „Cyrill.“

a jiní. V Rakousku: Pius Zingerle, benediktin v Marienberku v Tyrolsku, Ladislav Pyrker, jagerský arcibiskup († 1847), pravý to básnický genius.

Duchovní středověké divadlo žije posud v pašijových hrách v Oberammergavě v Bavorsku.

§ 607. *Církevní kázeň.*

O povznesení kázně mezi duchovenstvem pracovaly statně provinciální a diecéšní synody, které v našem století zhusta se slaví. K těmto synodám pojí se blahodárně pastorální konference, které teď skoro v celé katolické církvi se konají.

Ve Francii trvá posud rozdíl mezi faráři neodstranitelnými ve větších místech (curés) a výpomocnými (desservants), kteří organickými články r. 1802. zavedeni byli. Papež Řehoř XVI. prohlásil 1. května 1845, aby tento rozdíl trval, pokud apoštolská Stolica jinak nerozhodne. Tento rozdíl mezi faráři zalíbil se francouzským biskupům, poněvadž zde volné ruce mají a výpomocné faráře bez kanonického procesu odstraniti mohou.

Duchovenstvo ukázalo a ukazuje se v bojích o samostatnost církve proti světským vládám ve všech státech statným a věrným k církvi, trpělo vše, ztrátu jmění, obročí i žalář, jmenovitě za kulturního boje v Německu, a nemělo a nemá mnoho zrádců ve svých řadách k ustrnutí vlád církvi nepřátelských.

Církevní tresty nevydávají se za našeho času tak snadno na laiky, vyjma řídké případy, kde život laiků hrozné pohoršení dává, a oni pak s kazatelnou z církve vyobcováni bývají.

Církev zakročovala a zakročuje proti neplechám, které se s magnetismem a spiritismem tropí, bojuje proti občanskému manželství a snaží se světské zákonodárství v tomto ohledu pro katolíky učiniti neškodným. Počet církevních censur zmenšil papež Pius IX. r. 1869. zvláštní papežskou konstitucí „Apostolicae Sedis“¹⁾.

¹⁾ Veringův Archiv für kath. K.-R. sv. 23, str. 165.

§ 608. *Katolické volné spolky.*

Devatenácté století jest dobou spolků; tu vznikly i na církevní půdě mimo uvedené řehole a kongregace též volné katolické spolky s pevnými stanovami, jichž počet jest dnešního dne takřka nepřehledným, a které jistým potřebám času pomoci chtějí. V Německu vznikl „spolek Piův“ (Piusverein, založený v Mohuči kapitolním děkanem Lennigem, za účelem, aby církvi svobody. ústavami sice zaručené, ale v skutečném životě upírané, dobyl. Podobné spolky vznikly v Itálii, Španělsku a jinde; v Čechách „*Katolicko-politická jednota*“. V Paříži založilo r. 1833. osm studujících „Spolek sv. Vincence“ pro podporu chudých. Tento spolek rozšířil se r. 1848. do Německa a potom k nám do Čech. V Čechách má svoji ústřední konferenci v Praze a své farní konference v četných farách.

„*Katolické tovaryšské spolky*“ založil Adolf Kolping. Narodil se 8. prosince r. 1813. v Kerpenu blíž Kolína nad R. z chudých rodičů a vyučil se obuvnickému řemeslu, při němž až do r. 1837. zůstal. Studoval potom na gymnasiu v Kolíně, na universitách v Mnichově a Bonně, pak v semináři v Kolíně a byl zde 13. dubna 1846 na kněžství vysvěcen. Stal se kaplanem v lidnatém Elberfeldě. Znaje jako učeň a tovaryš mravní i hmotnou bídu, do které mladý řemeslnický lid upadá, založil r. 1846. v Elberfeldě první jednotu katolických tovaryšů, které se velmi dobře dařilo, pročež umínil si tomuto dílu věnovati svůj život. Maje Kolín n./R. za nejvhodnější středisko, z něhož by jednota nejvíce se rozšiřovati mohla, snažil se tam se dostat; skutečně stal se r. 1848. vikaristou při metropolitním chrámě v Kolíně a založil tam hned po svém příchodu novou jednotu, které Bůh žehnal. Upevniv ji, putoval od města k městu, zakládal jednoty a těšil se ochraně knížat. Zemřel 4. prosince r. 1865. Jednoty katolických tovaryšů rozšířily se po všech zemích. ¹⁾ V Německu stojí v jejich čele Msgr. Schäffer v Kolíně; v Rakousku vídeňský arcibiskup Gruscha. K rozšiřování dobrých knih pro lid máme v Čechách „*Svatojanské Dědictví*“ v Praze (1835), „*Dědictví maličkých*“ v Králové Hradci (1860) a katolický tiskový spolek český a německý v Praze (r. 1870.); na Moravě „*Dědictví sv. Cyrilla a Me-*

¹⁾ Václ. Stejskal: „Kolping a jeho dílo“ v „*Časopise kat. duch.*“ 1891. str. 12—23.

thoda“ v Brně; v Německu „Spolek sv. Karla Borromejského“ (1845) a „Spolek brožurový“ (Broschürenverein 1865). Pro vědeckou, katolickou, theologickou vědu jest v Praze „Svatopropské Dědictví“ (1861); v Německu „Spolek Görresův“, založený r. 1876. v Koblenzi. „Katolické besedy“ (kasina) spojují katolíky k slušným zábavám a jsou spolu ohnisky politickými pro katolický směr v životě veřejném. Útoky liberálův, svobodných zednářův a vládních orgánů na svobodu, samostatnost a jmění církve daly podnět, že byl r. 1872. založen „Mohučský katolický spolek“ za předsednictví svobodného pána Felika z Loe. „Spolek Rafaelův“ ujímá se vystěhovalců do Ameriky. „Spolek sv. Methoda“ ve Vídni ujímá se českých učenníků tam. Kněz Jan Bosko¹⁾ († 1888) založil v Turině a jinde útulny (oratorie), v nichž tisícové zanedbaných hochů potřebného vzdělání pro své budoucí povolání nabyli. Spolu založil roku 1868. kongregaci salesiánů, kteří v útulnách chlapce vyučují a vzdělávají. Dívky svěřil Bosko péči sester, jež pro sebe zvláštní řád tvoří, a pro dívky totéž činí, co salesiáni pro chlapce.

Kardinál Lavigerie, arcibiskup karthaginský (alžírský), založil r. 1890. „Saharské bratry“, jejichž účelem jest dobytí Sahary a její obyvatelů rolnictvím, křesťanským životem a missiemi²⁾.

§ 909. Nábožensko-mravní život.

Církevní život zmohutněl velice v našem století, a jeví se mnohonásobnými způsoby. 1. Katolíci křesťané chodí pilně do chrámu Páně a přijímají sv. svátosti. 2. Missie konají se zhusta pro lid, jmenovitě jesuity a redemptoristy, a účastenství lidu v nich jest veliké. 3. Věřící vstupují hojně v Mariánská a jiná bratrstva a libují si v poutích, z nichž se u nás v Čechách pouti na sv. Horu u Příbrami, do Staré Boleslavi a Filipsdorfu (poutě Mariánské) a do Prahy k sv. Janu Nepomuckému vzmáhají. 4. I pouť do sv. země stává se oblíbenou, kamž nyní každoročně mnozí Čechové putují, oč spisovatel tohoto díla svou poutí roku 1885. a jejím popisem zásluhu má. 5. Chrámy se ozdobují, nové staví a staré památné veli-

¹⁾ Josef Kousal: „Kněz Jan Bosko a salesiánská kongregace;“ v „Časopise kat. duch.“ 1888 str. 1—16.

²⁾ Pražské večerní noviny z 24. ledna 1891, č. 10. „Bratři Saharští.“

kým nákladem dostavují. 6. Život spolkový jest bohatý. 7. Lá-ska k apoštolské Stolicí jest veliká, jeví se bohatým „svatopetr-ským haléřem“, který papeži církevní vládu možnou činí, a hojnými poutěmi a deputacemi do Říma. 8. Katolíci snaží se i ve veřejném životě : v obci, školních radách a sněmích, ka-tolické názory ku platnosti přivést. V tomto ohledu jest vzo-rem katolický střed německý, který na říšském sněmu svými sto hlasy vlastně rozhoduje a spravedlnosti i vzhledem na Po-láky hájí; vyznamenali se jeho náčelníci Heřman Mallinckrodt († 26. května 1874), August a Petr Reichenspergové a Ludvik Windhorst. V Rakousku ujímají se práv církve alpské konser-vativci na zemských sněmích i na říšské radě a pracují o to, aby škola opět stala se náboženskou a katolickou pro děti katolické. 9. Katolické politické časopisectvo vzmáhá se statně (v Čechách „Pražské večerní noviny“ a „Čech“). 10. Katolíci zakládají i své záložny (v Čechách Svatováclavská v Praze, v Humpolci, Veliši u Jičína), aby i v tomto ohledu samostatně stáli a vzájemně se podporovati mohli.

Ale i nepřátelé církve jsou čilými; zmocnili se veřejného školství, které učinili někde úplně beznáboženským, jako ve Francii, Itálii; někde, jako u nás v Rakousku, interkonfes-sionálním, kde duchovní náboženství vyučuje, ale na ostatní vyučování církev žádného vlivu nemá. Katolíci byli nuceni v mnohých zemích zakládati si své soukromé obecné školy. Liberální časopisectvo, jmenovitě, které jest v rukou židov-ských, brojí proti náboženství, jmenovitě proti katolickému, a podkopává je. Soustředění kapitálu, kterému liberalismus ve všech zemích přál, v rukou několika boháčů, úpadek nábožen-ství ve vrstvách boháčů a plynoucí z toho nelidské chování k dělníkům, podkopávání náboženství všemi možnými způsoby v srdcích nižších tříd, hmotná bída a štvánice, která se této bídy uchopila, zplodily socialismus, vřed to na lidské společno-sti, o jehož léčení nyní povolání i nepovolání se pokoušejí, jenž jinak vyléčen býti nemůže, leč návratem k lékům, které církev bohatým i chudým, pánům i služebníkům, továrníkům i dělníkům předpisuje. Pokusy na mnohých místech, zavést spalování mrtol, jsou znamením veliké surovosti a úplné ne-věry. —

V tomto velikém boji, který mezi věrou a nevěrou, mezi křesťanstvím a jeho popíráním panuje, ukázali se četní býti pravými vzory křesťansko-katolické horlivosti a ctnosti. Alespoň

některé příklady uvedeme. Ze ženského pohlaví vyznamenaly se: konvertitka Anna Alžběta Seton-ová († 1821), první milosrdna sestra v Severní Americe; tertiářky řádu trinitářského v Římě Anna Marie Taigi-ová († 1837) a Alžběta Canori-Mora († 1825); da Marie Lataste, sestra laikální z kongregace božského Srdce Ježíšova († 1847), která v tajemství sv. náboženství hluboko zasvěcena byla; římská kněžna Guendalina Borgheze-ová († 1840), Marie Kristina Savojská, manželka neapolského krále Ferdinanda II., která r. 1836. po porodu svého syna, nešťastného krále Františka II. zemřela; císařovna Marie Anna, manželka našeho císaře a krále Ferdinanda I. († 1884). Z mužského pohlaví vyznamenali se: náš císař a král Ferdinand I. Dobrotivý († 29. června 1875); kardinál Fridrich kníže Schwarzenberg, arcibiskup pražský († 27. března 1885); Jan Valerian Jirsík († 23. února 1883), biskup budějovický; redemptorista v Praze Antonín Maštaliř (23. března 1874)¹⁾; pravým apoštolem Haliče a Slezska byl jesuita Karel Antoniewicz († 1852); velkým dobrodincem Švýcarska byl kapucín Theodosius Florentini, naposledy generální vikář churský (1865), zakladatel četných škol, ústavů, sirotčinců a nemocnic, dobrodinec chudých továrních dělníkův a horského obyvatelstva, jimž nové prameny výživy opatřil; ve Francii působil Jan Křt. Vianney, farář arsský, neunavný zpovědník († 1859)²⁾; dále byli tam výteční biskupové v každém ohledu. Z kardinálů vyznamenali se: kardinál-biskup albánský Ludvík Altieri, který obětavostí vynikal v choleře v jeho biskupském městě Albaně zuřící, a také na ni 11. srpna 1867 zemřel; kardinál Riario Sforza, arcibiskup neapolský, a kardinál-vikář Konstantin Patrizi v Římě († 1876); kardinál-vikář Odescalchi vzdal se r. 1838. všech svých důstojností a vstoupil do řádu jesuitského; kardinál Hergenröther proslul svou učeností a skromností. V Německu vyznamenali se řezenští biskupové Sailer († 1832), Wittmann († 1833) a Schwäbl († 1841). Nelze všechny vzory svatosti ze všech zemí vypočítati.

Naše století chlubí se též nadpřirozenými zjeveními, kteráž úředně po bedlivém všestranném zkoumání za zjevení uznána a zázraky dosvědčena byla a jež nevěra nijak přirozeným způsobem vyložiti nemohla, ač se o to pokoušela. Sem náležejí ekstatické a ojizvené (stigmatisované) panny: augustinianka Anna

¹⁾ Srv. Blahověst 1888, str. 13—15.

Kateřina Emmerich-ova z vestfalského kláštera Dülmenu († 1824)¹⁾; tyrolanky, Marie Mörl-ová z Kalternu († 1868) a Domenika Lazzariová²⁾, pak Luise Lateau v Belgii († 1883)³⁾.

Panna Maria zjevila se v Římě židu Alfonsu Marii Ratisbonneovi (1842), který se tímto zázrakem obrátil († 1884)⁴⁾ Dále zjevila se dítkám v La Salettě (1846); panně Bernardettě v Lourdesu (1858); ve Filippsdorfě v Čechách (1866); v Pontmaině (1871); v Marpingeně (1876). Panna Maria Riminská (v Rimini) ohlásila pohnutím svých očí r. 1858. neštěstí, které Itálii zachvátilo. Tato událost měla v zápětí okamžité obrácení několika Mazzinistů.

Ve Filippsdorfu, v okrese šluknovském, zjevila se 13. ledna 1866 o čtvrté hodině ranní v chaloupce chudého tkalce Rodička Boží panně Magdaleně Kadeové, která léta epileptickými křečmi a rakovinou těžce stížena byla, a náhle se uzdravila. Lékaři uznali, že toto náhlé uzdravení přirozeným způsobem státi se nemohlo, a litoměřický ordinariát, vyšetřiv věc bedlivě na samém místě, dovolil tam konati pobožnost ke cti Královny nebeské. Dnes jest tam chrám Matky Boží Pomocnice a při něm klášter OO. redemptoristův a kaple nad místem, kde první zázrak se stal.

Přehlédneme-li veškeré dějiny církve, vidíme stále a stále opakovati se věčnou pravdu, kterou pronesl Pán, řka ku Petrovi: „Já pravím tobě, že ty jsi Petr (skála), na té skále vzdělám církev svou, a brány pekelné nepřemohou jí.“ (Mt. 16, 18). Můžeme zvolati se sv. Janem Zlatoústým: „Snáze jest shasiti slunce, nežli církev Boží zničiti“; a se sv. Jeronymem: „Církev může býti otřásána pronásledováním, ale nemůže býti vyvrácena; může býti pokoušena, ale nemůže býti přemožena.“

¹⁾ Mounin: J. B. Vianney, vydal po německu Rieforth. Köln 1863. 2 sv.

²⁾ Schmöger O. SS. Red.: Das Leben der gottsel. Anna Kathar. Emmerich. Freib. 1867—1870.

³⁾ Die Tyroler ekstatischen Jungfrauen. Regensb. 1843.

⁴⁾ Paul Majunke: Luise Lateau, ihr Wunderleben und ihre Bedeutung im deutschen Kirchenkonflikt. Berl. 1874. — Rohling: L. Lateau, Die Stigmatisirte von Bois d'Haine. Paderb. 1874. — Rosenthal: Convertitenbilder III. 1, 194 sqq. —

Posloupnost papežů pořadem času.

Sv. Petr 42—67.	Sv. Melchiades neb Miltiades 311—313.
„ Linus 67—79.	„ Silvester 314—335.
„ Kletus (Anenkletus, Anaklet) 79—91.	„ Marek 336.
„ Klement I. 91—100.	„ Julius I. 336—352.
„ Evaristus 101—109 (110).	Liberius 352—366; u Řeků svatý. (Felix II., vzdoropapež, 355.)
„ Alexander I. 109(110)—119.	Sv. Damasus 366—384.
„ Xistus (Sixtus) 119—127.	(Ursicinus vzdoropapež.)
„ Telesforus 127—139.	„ Siricius 385—398.
„ Hyginus 139—142.	„ Anastasius 398—402.
„ Pius I. 142—157.	„ Innocenc I. 402—417.
„ Anicet 157—168.	„ Zosimus 417—418.
„ Soter 168—177.	„ Bonifatius I. 418—422.
„ Eleutherus 177—192.	(Eulalius, vzdoropapež, 418.)
„ Viktor 192—202.	„ Celestin I. 423—432.
„ Zefyryn 202—219.	„ Lev Veliký 440—461.
„ Kallist (Kalixt I.) 219—223. (Hypolit vzdoropapež.)	„ Hilarius 461—468.
„ Urban I. 223—230.	„ Simplicius 468—483.
„ Pontian 230—235.	„ Felix II. (III.) 483—492.
„ Anterus 235—236.	„ Gelasius I. 492—496.
„ Fabian 236—250.	„ Anastasius II. 496—498.
„ Kornelius 251—252. (Novatian vzdoropapež.)	„ Symmachus 498—514. (Vavřinec vzdoropapež 498.)
„ Lucius 253.	„ Hormisdas 514—523.
„ Štěpán 253—257.	„ Jan I. 523—525.
„ Sixtus II. 257—258.	„ Felix III. (IV.) 526—530.
„ Dionysius 259—269.	Bonifacius II. 530—632.
„ Felix I. 269—274.	Jan II. 532—535.
„ Eutychianus 274—283.	Sv. Agapet I. 535—536.
„ Kajus 283—296.	„ Silverius 536—540.
„ Marcellinus 296—304.	Vigilius 540—555.
„ Marcellus 308—310.	Pelagius I. 555—560.
„ Eusebius 310.	Jan III. 560—573.

Benedikt I. 574—578.
 Pelagius II. 578—590.
 Sv. Řehoř I. Veliký 590—604.
 Sabinianus 604—606.
 Bonifacius III. 607.
 Sv. Bonifacius IV. 608—615.
 „ Deusdedit 615—618.
 Bonifatius V. 619—625.
 Honoris I. 625—638.
 Severinus 640.
 Jan IV. 640—642.
 Theodor I. 442—649.
 Sv. Martin I. 649—655.
 Eugenius I. 655—657.
 Sv. Vitalian 657—672.
 Adeodatus 672—676.
 Domnus neb Donus 676—678.
 Sv. Agatho 679—682.
 „ Lev II. 682—683,
 „ Benedikt II. 684—685.
 Jan V. 685—686.
 Konon 687.
 Sv. Sergius I. 687—701.
 Jan VI. 701—705.
 Jan VII. 705—707.
 Sisinnius 708.
 Konstantin 708—715.
 Sv. Řehoř II. 715—731.
 „ Řehoř III. 731—741.
 „ Zachariáš 741—752.
 Štěpán II. tři dni.
 Štěpán III. 752—757.
 Sv. Pavel I. 757—767.
 (Konstantin II., vzdoropapež.)
 Sv. Štěpán IV. 762—775.
 Hadrian I. 772—795.
 Sv. Lev III. 795—816.
 Štěpán V. 816—817.
 Sv. Paschalis I. 817—824.
 Eugenius II. 824—827.
 Valentin I. 827.
 Řehoř IV. 827—844.
 Sergius II. 844—847.
 Sv. Lev IV. 847—855.
 Benedikt III. 855—858.
 (Anastasius, vzdoropapež.)
 Sv. Mikuláš I. 858—867.
 Hadrian II. 867—872.
 Jan VIII. 872—882.

Marinus I. 882—884.
 Hadrian III. 884—885.
 Štěpán VI. 885—895.
 Formosus 891—896.
 Bonifacius VI. 896.
 Štěpán VII. 896—897.
 Romanus 897.
 Theodorus II. 897 neb 898; 20 dní.
 Jan IX. 898—900.
 Benedikt IV. 900—903.
 Lev V. 903.
 Kristofor 903—904.
 Sergius III. 904—911.
 Anastasius III. 911—913.
 Lando 913.
 Jan X. 914—928.
 Lev VI. 929.
 Štěpán VIII. 929—931.
 Jan XI. 931—935.
 Lev VII. 936—939.
 Štěpán IX. 939—942.
 Marinus II. 943—946.
 Agapet II. 946—956.
 Jan XII. 956—964.
 (Lev VIII., vzdoropapež 963—965.)
 Benedikt V. 964.
 Jan XIII. 965—972.
 Benedikt VI. 972—974.
 (Bonifatius VII., vzdoropapež 974.)
 Benedikt VII. 974—983.
 Jan XIV. 983—984.
 (Jan XV. ? nejistý papež.)
 Jan XVI. (XV.) 985—996.
 Řehoř V. 996—999.
 (Jan XVII., vetřelec, 997.)
 Silvester II. 999—1003.
 Jan XVIII. 1003.
 Jan XIX. 1003—1009.
 Sergius IV. 1009—1012.
 Benedikt VIII. 1012—1024.
 (Řehoř 1012.)
 Jan XX. 1024—1033.
 Benedikt IX. 1033—1044.
 (Silvester III., vzdoropapež 1044.)
 Řehoř VI. 1045—1046.
 Klement II. 1046—1047.
 Damasus II. 1048.
 Sv. Lev IX. 1049—1054.
 Viktor II. 1055—1057.

Štěpán X. 1057—1058.
 (Benedikt X. 1058.)
 Mikuláš II. 1059—1061.
 Alexander II. 1061—1073.
 (Honorius II., vzdoropapež 1061—1071.)
 Sv. Řehoř VII. 1073—1085.
 (Klement III., vzdoropapež, 1080—1100.)
 Viktor III. 1086—1087.
 Urban II. 1088—1099.
 Paschalis II. 1099—1118.
 Gelasius II. 1118—1119.
 Kalixt II. 1119—1124.
 Honorius II. 1124—1130.
 Innocenc II. 1130—1143.
 (Anakletus II., vzdoropapež, 1130—38.)
 Celestin II. 1143—1144.
 Lucius II. 1144—1145.
 Eugenius III. 1145—1153.
 Anastasius II. 1153—1154.
 Hadrian IV. 1154—1159.
 Alexander III. 1159—1181.
 (Vzdoropapežové:
 Viktor IV. 1159—1164.
 Paschalis III. 1164—1168.
 Kalixtus III. 1164—1177.
 Innocenc III. 1178—1180.)
 Lucius III. 1181—1185.
 Urban III. 1185—1187.
 Řehoř VIII. 1187.
 Klement III. 1187—1191.
 Celestin III. 1191—1198.
 Innocenc III. 1198—1216.
 Honorius III. 1216—1227.
 Řehoř IX. 1227—1241.
 Celestin IV. 1241.
 Innocenc IV. 1243—1254.
 Alexander IV. 1254—1261.
 Urban IV. 1261—1264.
 Klement IV. 1264—1268.
 Sv. Řehoř X. 1271—1276.
 Innocenc V. 1276.
 Hadrian V. 1276.
 Jan XXI. 1275—1277.
 Mikuláš III. 1277—1280.
 Martin IV. 1281—1285.
 Honorius IV. 1285—1287.

Mikuláš IV. 1288—1292.
 Sv. Celestin V. 1294.
 Bonifacius VIII. 1294—1303.
 Benedikt IX. 1303—1304.
 Klement V. 1305—1314.
 Jan XXII. 1316—1334.
 (Mikuláš V., vzdoropapež, 1328—1330.)
 Benedikt XII. 1334—1342.
 Klement VI. 1342—1352.
 Innocenc VI. 1352—1362.
 Urban V. 1362—1370.
 Řehoř XI. 1370—1378.
 Urban VI. 1378—1389.
 Bonifatius IX. 1389—1404.
 Innocenc VII. 1404—1406.
 Řehoř XII. 1405—1415.
 Pontifices Avenionenses:
 Klement VII. 1378—1394.
 Benedikt XIII. 1394—1423.
 Pontifices Pisani:
 Alexander V. 1409—1410.
 Jan XXIII. 1410—1415.
 Martin V. 1417—1431.
 Eugenius IV. 1431—1447.
 (Felix V., vzdoropapež, 1439—1449.)
 Mikuláš V. 1447—1455.
 Kalixtus III. 1455—1458.
 Pius II. 1458—1464.
 Pavel II. 1464—1471.
 Sixtus IV. 1471—1484.
 Innocenc VIII. 1484—1492.
 Alexander VI. 1492—1503.
 Pius III. 1503.
 Julius II. 1503—1513.
 Lev X. 1513—1521.
 Hadrian VI. 1522—1523.
 Klement VII. 1523—1534.
 Pavel III. 1534—1549.
 Julius III. 1550—1555.
 Marcellus II. 1555.
 Pavel IV. 1555—1559.
 Pius IV. 1559—1565.
 Sv. Pius V. 1566—1572.
 Řehoř XIII. 1572—1585.
 Sixtus V. 1585—1590.
 Urban VIII. 1590.
 Řehoř XIV. 1590—1591.
 Innocenc IX. 1591.

Klement VIII. 1582—1605.
 Lev XI. 1605.
 Pavel V. 1605—1621.
 Řehoř XV. 1621—1623.
 Urban VIII. 1623—1644.
 Innocenc X. 1644—1655.
 Alexander VII. 1655—1667.
 Klement IX. 1667—1669.
 Klement X. 1670—1676.
 Innocenc XI. 1676—1689.
 Alexander VIII. 1689—1691.
 Innocenc XII. 1691—1700.
 Klement XI. 1700—1721.

Innocenc XIII. 1721—1724.
 Benedikt XIII. 1724—1730.
 Klement XII. 1730—1740.
 Benedikt XIV. 1740—1758.
 Klement XIII. 1758—1769.
 Klement XIV. 1769—1774.
 Pius VI. 1775—1799.
 Pius VII. 1800—1823.
 Lev XII. 1823—1829.
 Pius VIII. 1829—1830.
 Řehoř XVI. 1831—1846.
 Pius IX. 1846—1878.
 Lev XIII. od r. 1878.

Římští císařové:

Pohanští císařové:

Augustus 30 př. Kr. — 14 po Kr.
 Tiberius 13—37.
 Kajus Kaligula 37—41.
 Klaudius 41—54.
 Nero 54—68.
 Galba, Otho, Vitellius 68—69.
 Vespasian 69—79.
 Domitian 81—96.
 Nerva 96—98.
 Trajan 98—117.
 Hadrian 117—138.
 Antoninus Pius 138—161.
 Markus Aurelius 161—180.
 Kommodus 180—192.
 Pertinax 193.
 Septimius Severus 193—211.
 Karakalla 211—217.
 Makrinus 217—218.
 Heliogabalus 218—222.
 Alexander Severus 222—235.
 Maximinus Thrax 235—238.
 Papianus a Gordianus 238.
 Gordianus 238—244.
 Filip Arab 244—249.
 Decius 250—253.
 Gallus a Volusianus 251—253.
 Valerianus 253—260.
 Gallienus 260—268.

Klaudius II. 268—270.
 Aurelianus 270—275.
 Tacitus 275—276.
 Probus 277—282.
 Karus 282—284.
 Diokletian 284—305 a Maximian 286—305.
 Konstantius Chlorus 305—306 a Galerius 305—311.

Křesťanští císařové:

Konstantin Veliký 306—337; vedle něho Maximinus a Licinius; od r. 327. samovládce.
 Konstantius 337—361; zprvu s ním jeho bratři: Konstantin II. 337—340 a Konstans I. 337—350.
 Julian Odpadlík 363—364.
 Valentinian I. 364—375 a Valens 364—378.
 Gratian 370—383 a Valentinian II. 375—392.
 Theodorus Vel. 379—394; samovládce 394—395.

Rozdělení říše:

Západořímský: Honorius 395—423.
 Východořímský: Arkadius 395—408.

Východořímský: Theodosius II. 408—450.

Západořímský: Valentinian III. 423—455; potom následuje několik císařů, které Sjev Ricimer sesadil.

Romulus Augustus, poslední západořímský císař.

(Odoaker 476—493.

Ostrogothi 493—554.

Longobardi in Italia 568—774.)

Východní římscí císařové:

Marcian 450—457.

Lev I. 457—474.

Lev II. a Zeno 474—491.

Anastasius I. 491—518.

Justin I. 518—527.

Justinian I. 527—565.

Justin II. 565—578.

Tiberius II. 578—582.

Mauritius 582—602.

Phokas 602—610.

Heraklius 610—641.

Konstantin III. a Herakleonas 641.

Konstans II. 641—668.

Konstantin IV. Pogonatus 668—685.

Justinian II. 685—695.

Leontius 695—698.

Tiberius III. 698—705.

Justinian II. opět císařem 705—711.

Filippus Bardanes 711—713.

Anastasius II. 712—716.

Theodosius III. 716—717.

Lev III. Isaurský 717—741.

Konstantin V. Konprongen 741—775.

Lev IV. 775—780.

Konstantin VI. 780—797.

Císařovna Irene 798—802.

Nikeforus 802—811.

Obnovení západního císařství:

Císařové:

Karel I. Vel. 800—814.

Ludvík I. Zbožný 814—840.

Lothar I. 840—855.

Ludvík II. 855—875.

Karel II. 875—877.

Karel III. 881—887.

Quido 891—894.

Lambert 894—898.

Arnulf 896—899.

Ludvík III. Provenčský 901—902.

Berengar Friaulský 916—924.

V Německu panovali Karlovci, kteří s Ludvíkem Dítětem 900—911 vymřeli. Po tomto byli králové Konrad I. 911—918 a

Jindřich I. 919—936, kteří nebyli císaři, pak následovali králové, kteří byli císaři nebo nebyvše korunovaní sloužili králi římskými (tyto poznamenáme hvězdičkou a rok korunovace na císařství dáme do závorky).

Otto I. Vel. 936 (962) —973.

Otto II. 973—983.

Otto III. 983 (996) —1002.

Jindřich II. (jako císař I.) 1002 (1014) —1024.

Konrad II. (I.) 1024 (1027) —1039.

Jindřich III. (II.) 1039 (1046) —1056.

*Jindřich IV. 1056—1106.

Jindřich V. 1106 (1111) —1125.

Lothar II. 1125 (1133) —1137.

*Konrad III. (II.) 1137—1152.

Fridrich I. 1152 (1155) —1190.

Jindřich VI. 1190 (1191) —1197.

*Filip Švábský a Otto IV. Brunšvický 1198—1208.

Otto VI. 1208 (1209) —1215.

Fridrich II. 1215 (1220) —1250.

*Konrad IV. 1250—1254, německý král.

Mezivládí (interregnum) 1254—1273.

*Rudolf Habsburský 1273—1292.

*Adolf Nassavský 1292—1298.

*Albrecht I. 1298—1308.

Jindřich VII. 1308 (1312) —1313.

*Fridrich Rakouský 1313—1330.

*Ludvík IV. Bavorský 1313—1347.

Karel IV. 1347 (1355) —1378.

<p>*Václav 1378—1400.
 *Ruprecht Falcký 1400—1410
 (vlastně vzdorokrál).
 Sigmund 1410 (1433) —1437.
 *Albrecht II. 1438—1439.
 Fridrich III. 1440 (1452) —1493.
 Maximilian I. 1493—1519.
 Karel V. 1519 (1530) —1556,
 poslední papežem korunovaný král.
 Ferdinand I. 1556—1564.
 Maximilian II. 1564—1576.
 Rudolf II. 1576—1612.
 Matiaš 1612—1619.
 Ferdinand II. 1619—1637.</p> | <p>Ferdinand III. 1637—1657.
 Leopold I. 1657—1705.
 Josef I. 1705—1711.
 Karel VI. 1711—1740.
 Karel VII. (Bavorský) 1742—
 1745.
 František I. Lotarinský, manžel
 Marie Teresie, 1745—1765.
 Josef II. 1765—1790.
 Leopold II. 1790—1792.
 František II. 1792—1806; 1806
 zaniklo císařství římské (římsko-
 německé).</p> |
|--|---|

Východní císařové po obnovení západního císařství:

<p>Michal I. 811—813.
 Lev V. 813—820.
 Michal II. 820—829.
 Theofil 829—842.
 Theodora a Michal III. 842—856.
 Michal III. 856—867.
 Basil I. 867—886.
 Lev VI. Moudrý 886—912.
 Alexander 912—913.
 Konstantin VII. 912—959.
 Romanus II. 959—963.
 Nikeforus Fokas 963—969.
 Jan Tzimiskes 969—976.
 Basil II. a Konstantin VIII. 976
 —1025.
 Konstantin VIII. 1025—1028.
 Zoe 1028—1056.
 Theodora 1056
 Michal VII 1056.
 Isák Komnenus 1057—1059.
 Konstantin X. Dukas 1059—1066.
 Eudoxia, Michal VII., Andronikus,
 Konstantin XI. 1067—1068.
 Roman IV. Diogenes 1068—1071.
 Michal Parapinakes 1073—1078.
 Nikeforus Botoniat. 1078—1081.
 Maxius Komnenus 1081—1118.</p> | <p>Jan II. Komnenus 1118—1143.
 Manuel Komnenus 1143—1180.
 Alexius II. Komnenus 1180—1183.
 Andronikus I. Komn. 1183—1185.
 Isák Angelus 1185—1195.
 Alexius III. 1195—1203.
 Alexius IV. a V. 1203.
 Latinští císařové v Kt.:
 Balduin I. 1204—1205.
 Jindřich 1205—1216.
 Petr z Courtenay-e 1216—1217.
 Robert z Courtenay-e 1217—1228.
 Balduin II. 1228—1261.
 Řeční císařové v Nicei a
 Trapezuntě:
 Theodor I. Laskaris 1204—1222.
 Jan III. Dukas 1222—1255.
 Theodor II. 1255—1259.
 Jan IV. 1259—1261.
 Řeční císařové v Kt.:
 Michal Palaiologus 1261—1281.
 Andronikus II. 1282—1328.
 Andronikus III. 1328—1341.
 Jan V. Palaiol. 1341—1391.
 Manuel II. Palaiol. 1391—1425.
 Jan VII. Palaiol. 1425—1448.
 Konstantin XII. 1448—1453.</p> |
|--|--|

I.

Ukazovatel věcí.

(Číslo znamenají stránky.)

A.

Abrahamité 525.
 Adelaide, arcibiskupství 674.
 Adiaforské spory u lutheránů 302.
 Adventisté, sekta americká 919.
 Afrika (missie) 465, 466, 494, 658 až 663.
 Agru, arcibiskupství 648.
 Aktamar, patriarchát (armenský) 954.
 Albanie 663, 664.
 Aleppo (ap. vikariát) 665; basiliáni 953; antoniáni 954.
 Alexandrie, patriarchát 484, 922.
 Alumbados (zastínění) 561.
 Alžír, arcibiskupství 658, 659.
 Amerika 459—466, 667—673, 915 až 919.
 Andélské panny (Andělinky) 548.
 Anglické panny 547, 548.
 Anglie 176—206, 774—782.
 Angora, biskupství 955.
 Annama (missie) 453, 649, 650.
 Annunciátky 404.
 Antinomistický spor 298, 299.
 Antiochia, patriarchát 922; Graeco-melchitů 953.
 Antitrinitáři 321—325.
 Antoniáni (kongregace) 954, 956.
 Antverpy 245, 246.
 Appellanti 422—425.
 Appenzell, kanton 104, 105, 108.
 Arabie (ap. vikariát) 669.
 Arad, biskupství (srbské) 945, 950.
 Argentina (republika) 673.

Armeni 483, 933, 934, 954, 955.
 Arminiáni 312—316.
 Artwin, biskupství 955.
 Assuncion, biskupství 673.
 Athény arcibiskupství 924.
 Augsburg 57, 116, 143; biskupství 266.
 Augsburská konfesse 78—81, 86, 117.
 Augsburské říšské sněmy (r. 1518.) 18; (r. 1530.) 77—87; (r. 1547.) 140; (r. 1550.) 142; (r. 1555) 144 až 146.
 Augsburský interim 140—142.
 Augustiniáni 390, 400, 453, 460.
 Austrálie 673—675.
 Avignon 692, 702, 703, 744.

B.

Baaderianismus 890.
 Bač, biskupství (srbské) 945.
 Bagdad (Babylon), sídlo patriarchy 952.
 Bahie, arcibiskupství 493, 494.
 Baden ve Švýcarsku 105, 106.
 Badensko 804, 901.
 Baladité (kongregace basiliánův a antoniánův) 954.
 Balasfalva, sídlo arcibiskupské 950.
 Baltimore, arcibiskupství 667, 668.
 Bamberk, biskupství 75, 738, 741; arcibiskupství 790.
 Baptisté (novokřtenci) 592, 912.
 Baptistiné (missionáři) 547.
 Baptistinky (kongregace) 546.
 Bardstown, biskupství 667.

Barnabiti 394, 395.
 Bartolomějská noc 231.
 Bartolomité (armenští mnichové) 540, 541.
 Bartolomité (světští kněží) 541.
 Basilej 102, 103, 105, 107, 108; biskupství 89, 783, 784, 787; universita 64.
 Basiliáné 857; na Libanonu 953, kongregace baladitská 934.
 Básnictví křesťanské 441, 964, 965.
 Bavorsko 128, 129, 789—791, 816, 817, 900, 901.
 Bělehrad (sedmihradský, Alba Julia) biskupství 949, 950.
 Bělehrad-Smederevo, biskupství 943; rozkoln. metropole 942.
 Bělorusko 932.
 Belgie 246, 247, 532. 770—773.
 Benátky 370, 371.
 Benediktini (reformovaní) 399, 400.
 Benediktinky (reformované) 400.
 Bergenská kniha 304, 305.
 Bern 150—153; kanton 103—108.
 Betlémité (kongregace) 546.
 Bezpopovci ruští 632—634.
 Biblické společnosti 840, 841, 912, 913.
 Biel, kanton 107.
 Bílí otcové alžírští 658.
 Birma (ap. vikariáty) 649.
 Bolívie (republika) 672, 673.
 Bologna, sněm církevní 140, 142, 336, 337.
 Bombay 647; arcibiskupství 648.
 Bonn 127, 128; universita 614, 615.
 Boosovci (sektáři) 881, 882.
 Bosna a Hercegovina 664, 856.
 Boston, arcibiskupství 667, 668.
 Branibor, biskupství 265.
 Braniborsko 120.
 Brasilie 464, 465, 492—494.
 Bratři čeští 256—286, 583—585.
 Bratrstva 967.
 Bratři sv. Josefa (spolek) 870.
 Bremgarten 108.
 Bremy, arcibiskupství 265.
 Brest, biskupství 925, 926; synoda (r. 1590.) 475; (r. 1595.) 476; (r. 1596.) 477.
 Breviář opravený 362, 369, 372.
 Brisbane, arcibiskupství 676.
 Brno, biskupství 534.
 Brunšvik 57, 126.
 Brusel 246.
 Brussa, biskupství 955.
 Budějovice, biskupství 534.
 Budín 171; biskupství (srbské) 944, 945.
 Budyšin, kapitola 817.
 Buenos-Ayres, arcibiskupství 673.

Bukarešt, arcibiskupství 951; schism arcibiskupství 950.
 Bulhaři 946—948.
 Bzomar, sídlo patriarchy armenského 955.

C.

Cambray, arcibiskupství 242.
 Cařihrad, patriarchát 467—470, 922 924; sídlo patriarchy armenského 483. 954—956.
 Ceylon (missie, apošt. vikariát) 448, 491, 646—648.
 Cincinnati, biskupství 667.
 Církev francouzsko-katolická 895, 896; hellenská 923, 924; ruská 472—481, 629—636; řecká 467 až 471; vlašsko katolická 902; církve východní 481—484.
 Církevní stát 366, 372, 373, 503, 702—707, 717—721, 734, 738, 744, 768, 834, 835, 841—852.
 Cisterciáci 399.
 Cogitanti (myslitelé) 884.
 Collegianti 315, 316.
 Collegium germanicum 364, 380, 444.
 Collegium Urbanum 372, srvn. Řím.
 Colombo, arcibiskupství 648.
 Corpus evangelicorum 572, 575.
 Costarica, biskupství 670.
 Curich 90—95, 101—108, 152.

Č.

Časopis katol. duchovenstva 878.
 Časopisectvo 968.
 Čechy 255—264, 269—286, 384 až 386, 391, 394, 395.
 Černá Hora 663, 857, 943, 944.
 Černovice, schismat. arcibiskupství 950.
 Čína 449, 450, 454—458, 487—490, 651—654.
 Čínské obyčejje 487, 488.

D.

Dánsko 156, 817, 818.
 Darbyté (Plymontští bratři) 913, 914.
 Darwinismus 905.
 Dědictví sv. Prokopské a ostatní spolky pro vydávání katol. spisů českých 878, 879.
 Deisté 525.
 Dessau, sjezd knížat 65.
 Diarbekir, patriarchát 951.
 Dílo milosrdenství (sektu) 883.
 Dissidenti 322; polští 167—169, 477, 624—626.
 Divadlo duchovní 965.

Dominikáni 453, 460, 461, 487.
 Donauwörth 268, 269.
 Dordrecht 314, 315.
 Drač, biskupství 663, 664.
 Dublin, universita 777.
 Duchoborci (sekta ruská) 634, 635.

E.

Ebeliani (protest. sektáři) 920.
 Ečmiadzin, sídlo katolika armen-
 ského 483, 954.
 Ecuador (republika) 672.
 Edinburk 210—212.
 Egypt (ap. vikariát) 659.
 Eichstadt, biskupství 738.
 Eisleben 132.
 Ekstatické panny 969, 970.
 Elbink 165—167.
 Emsská punktace 536—538.
 Encyklopedisté francouzští 607 až
 609.
 Episkopální církve v Anglii 194 až
 195, 198, 202; v Irsku 215.
 Erfurt, universita 2, 8, 15, 25, 64.
 Eudisti (kongregace) 403.
 Exarchát bulharský 947, 948.

F.

Facultates quinquennales 535.
 Febronianismus 518—520, 619, 867.
 Filadelfia, arcibiskupství 667, 668.
 Filipínské ostrovy 453.
 Filipsdorf, místo poutní 960, 970.
 Fogaraš, arcibiskupství 949, 950.
 Fontaineblau 732—735.
 Francie 219—240, 381, 382, 551 až
 553, 687—694, 698—701, 706, 745
 až 765, 902.
 Frankfurt n. M. 57, 116, 119, 128,
 137; jednání (r. 1818.) 791, 792.
 Frankfurt n. O., universita 13.
 Fransko 61.
 Františkáni 451, 460, 461, 491.
 Freiburg, kanton 104—107.
 Freiburg v Badensku, arcibiskupství
 793; universita 15.
 Freisinky, biskupství 738.
 Friesko 123.
 Fulda, biskupství 793, 805, 807, 814.

G.

Gaëta, pevnost 847, 848.
 Gallikanismus 867, 751.
 Gallikánské církevní svobody 499,
 512—518.
 Gdansko 165—167.
 Geneva 108, 109, 150—153, 209, 222,
 322, 784, 785.

Gent 246.
 Geusové v Nizozemsku 244, 245.
 Girondisté 693, 696—698.
 Glarus, kanton 104, 106, 108.
 Glasgow, arcibiskupství 782.
 Goa, biskupství 447—450, 454, 458;
 arcibiskupství 490, 646—648.
 Graecomelchité 953, 954.
 Granada nová 462.
 Graubünden, kanton 105.
 Gronsko (missie) 596.
 Guadalaxaru, arcibiskupství 670.
 Guatemala, arcibiskupství 670.
 Güntherianismus 891, 892.

H.

Habeš (ap. vikariát) 659, 660.
 Habešané (monofysité) 483, 484.
 Hagenau 120.
 Halberstadt, biskupství 289.
 Haléř sv. Petrský 968.
 Halič 940, 941.
 Halifax, arcibiskupství 669.
 Hamburk 116, 139.
 Hannover 116, 577—579, 807.
 Haugeani (protest. sektáři) 922.
 Havana, biskupství 670.
 Havelberk, biskupství 265.
 Heidelberg, universita 15, 64.
 Helmstadt, universita 307, 308.
 Hermesianismus 890, 891.
 Herrenhutští (Ochranovští) 583—586.
 Hessensko 66—69, 805—807.
 Hildesheim 127; biskupství 739, 740,
 807.
 Hobartown, biskupství 674.
 Hollandsko 123, 770—773.
 Holštýnsko 157.
 Homberk 67—69.
 Honduraz, biskupství 670.
 Hradec Králové, biskupství 284.
 Hradec Štýrský 253; universita 252.
 Hudba církevní 441, 442, 960—964.
 Hugonotti 222—240.

Ch.

Chaldeové 951, 952.
 Charput, biskupství 955.
 Chelm, biskupství 927, 929, 935—939.
 Chelmno (Kulm), biskupství 795.
 Cherson, diecése 933.
 Chicago, biskupství 668.
 Chur, biskupství 89, 783, 784.

I.

Illumináti (tajný spolek) 616—618.
 Independenti v Anglii 202.
 Index librorum prohibitorum 357.

Indie 446, 447, 450, 489, 490, 646—651.
 Indové (křesťané sv. Tomáše) 952.
 Ingolstadt, universita 15, 616.
 Inkvisice 357, 360.
 Irsko 214—219, 383, 774—777.
 Irvingiáni 914, 915.
 Island 157.
 Izraelité noví (protest. sekta) 913.
 Itálie 291, 292, 902.

J.

Jakobini 692—694, 702.
 Jakobité syrští 483, 952, 953.
 Jansenismus 414—420.
 Japonsko 448, 449, 451, 452, 455, 656—658.
 Jasy, schism. arcibiskupství 950.
 Jena 298, 300, 301, 303.
 Jerusálém, patriarchát 665, 666; armenský patriarchát 954; schism. patriarchát 923.
 Jeptišky křesťanských škol 549.
 Jeptišky k uctění nejsv. Svátosti 548, 549.
 Jeptišky od Těla Páně 549.
 Jesuité 167, 168, 172, 260, 270, 277, 282, 284, 364, 379—388, 451—458, 462—465, 487, 490—494, 508—511, 549—560, 748, 749, 752, 758, 761, 766, 823, 840, 868; generálové řádu 386, 387.
 Jihlava 263.
 Johannité 869.
 Johannité (sekta protestantská) 913.
 Jouické ostrovy 924.
 Josefinismus 521—535, 820—822, 867.
 Julich 116.

K.

Kajetáni viz „Theatini.“
 Kalendář opravený 364, 365, 468, 482, 575.
 Kalendář republikánský ve Francii 698.
 Kalifornie 492.
 Kalkutta, arcibiskupství 646, 648.
 Kalvinství v Německu 305—307.
 Kambodža (missie) 453, 650, 651.
 Kamenec, biskupství 925, 933, 935.
 Kamin, biskupství 289.
 Kanada (missie) 465, 491, 492.
 Kandie (ostrov), biskupství 665.
 Kapsko (ap. vikariáty) 661.
 Kapucíni 391, 392, 466, 491.
 Kapucínky 393.
 Karakas, arcibiskupství 671, 672.
 Karanšebeš, schism. biskupství 950.

Karbonáři 767, 768.
 Kardinálové černí 724, 732, 734.
 Kardinálov sbor 367, 372.
 Karlovice, patriarchát (srbský) 942, 944, 945, 949, 950; biskupství 945.
 Karmelitáné 389, 390.
 Karmelitánky 389, 390.
 Karolínské ostrovy 857.
 Kartago, arcibiskupství 658.
 Katechismus římský 362.
 Katolíci němečtí 896—899.
 Katolický střed v Německu 968.
 Kázeň církevní 965.
 Kempten, opatství 59, 116.
 Kioto, arcibiskupství 657.
 Klanitelky ustavičné nejsv. Svátosti 871, 872.
 Klassikové němečtí 613, 614.
 Kočhaanes, schism. patriarchát 952.
 Kočín, biskupství 450, 646—648.
 Kočínčina (missie) 454, 490, 491, 650, 651.
 Kodaň 156, 157.
 Kolín n. R. 38, 127, 128; arcibiskupství 265, 266, 738, 741, 795, 813; universita 15, 26, 27.
 Koleje jesuitské 380—388.
 Kolumbie (republika) 671.
 Komo, biskupství 89.
 Konference pastorální 965.
 Konfesse česká 261—263, 271, 272.
 Kongo (missie) 465, 466, 660.
 Kongregace dimess 396.
 Kongregace Naší Pani od křesťanské lásky 404.
 Kongregace mužské a ženské v Itálii 871.
 Kongregace P. M. Sionské 870.
 Kongregace římské 353, 359, 364, 369, 371—373, 410, 494, 505, 508, 841.
 Kongregace sv. Josefa 398.
 Kongregace ženské ve Francii 871.
 Kongruismus 411.
 Konkordáty 853; bavorský 789, 790; francouzský 709—715, 733—736, 746; italský 737, 738; rakouský 823, 827—837; sardinský 766; sicilský 767; španělský 760, 761.
 Konsistoře luteránské 70.
 Konstantinopolis viz „Cařihrad.“
 Korea (missie) 491, 655, 656.
 Korfu (ostrov), arcibiskupství 924.
 Korutany 249, 252.
 Kostnice [86, 107; biskupství 89, 738, 783.
 Kotor, schism. biskupství 950.
 Krajinsko 249, 251, 252, 254.
 Krakov 165.
 Královec, universita 71, 309.

Kranganor, biskupství 450, 490, 646—648.

Križevac, biskupství (srbské) 945, 946.

Kryptokalvinismus 302—307.

Kulturní boj v Německu 807—815.

Kuronsko 170.

Kvakeři 586—589, 634.

Kyjev, metropole 474—480.

L.

Laesaři (protest. sektáři) 922.

Lampetů-Brethrů dům lásky 913.

La Plata (arcibiskupství) 461.

Laponci (missie) 596.

La Salette (místo poutní) 960, 970.

Latitudináři 315.

Lausanne, biskupství 89, 784, 785.

Lazaristi (missionářští kněží) 401—403, 494, 651—654.

Lebus, biskupství 265.

Lehnice 163.

Lepanto 362, 363.

Levelleri v Anglii 202.

Libanon; antoniáni na L. 956, 957; basiliáni 953; Jakobité 952.

Liga katolická 268, 269.

Liguriáni 543—545.

Lima (biskupství) 461.

Limburg, biskupství 793, 804, 807, 813.

Lindau 86.

Linec, biskupství 534.

Lipsko, universita 22, 23, 26; disputace 22—28; interim 141, 142.

Lissabon, patriarchát 503.

Literatura katolická 430—440, 636—643, 873—880; protestantská 325—328, 596—598, 903—907.

Litoměřice, biskupství 284.

Liturgie římská 958.

Liturgie unijní u protestantů 908, 909.

Litva 168; diecése 930, 935.

Livonsko 169, 170.

Logoš, biskupství (rumunské) 950.

Londýn 200, 203.

Loretské sestry 871.

Lourdy, místo poutní 960, 970.

Lovaň universita 26, 27, 772.

Lubeck 139; biskupství 265.

Lublaň 251, 254.

Lucern, kanton 91, 101, 104—107.

Luck, biskupství 622, 925, 926, 933.

Lutich, biskupství 738.

Lvov, biskupství 622; arcibiskupství 940, 941; sídlo arcibiskupství armenského 956.

M.

Madagaskar (ap. vikariát) 661—663.

Madras (ap. vikariát) 646; arcibiskupství 648.

Magdeburk 57, 65, 66, 139, 142; biskupství 265; arcibiskupství 290.

Magistráty něm. měst 57.

Magnetismus 569, 570.

Majestát císaře Rudolfa II. 272, 273.

Makao, biskupství 450, 455—457, 490, 646, 647, 651—655.

Malakko biskupství 450, 490, 647.

Malabarské obyčejy 489, 490.

Mali bratři (kongregace duchovního vyučování) 870.

Malířství 441, 960, 961, 963, 964.

Mandžursko (ap. vikariát) 655.

Manharti (sekta) 880, 881.

Manila, arcibiskupství 453.

Manželství smíšená 796—802, 824.

Marburk 67—69, 114, 115.

Mardina (ap. prefektura) 665; sídlo patriarchální 952, 953.

Maria-Einsiedeln 90.

Maristé (kněží P. Marie) 870.

Marokko a Fez (ap. prefektura) 659.

Maroniti 481, 482, 954.

Materialismus 905.

Maurerovci (sektáři) 882.

Maurini 400.

Mechitaristé, kongregace 956.

Mechlín, arcibiskupství 242, 771, 772.

Meklenbursko 71, 807.

Melbourne, arcibiskupství 674, 675.

Meliapur, biskupství 490, 646—648.

Mellingen 108.

Memmingen 59, 86.

Mennonité 316, 317.

Menší řeholní duchovní 396, 397.

Merseburk, biskupství 265.

Methodisté 589—591, 912.

Mexiko (arcibiskupství) 460—462, 669, 670.

Micheliáni (protest. sektáři) 920.

Michoachan, arcibiskupství 670.

Mikulov na Moravě 264.

Milosrdné sestry sv. Karla Borr. 872.

Milosrdní bratři 388, 389.

Milwaukee, arcibiskupství 668.

Minden, biskupství 265, 289.

Minsk, biskupství 925, 933.

Missál opravený 362.

Missie 487—495, 645—676, 967; protestantské 911—913.

Missijní společnosti u protestantů 595, 596.

Missijní ústavy katolické 645—676 747.

Missionáři 446—466, 487—495.

Míšeň 120; biskupství 265.
 Mnichov-Freisinky, arcibiskupství 790.
 Mohač, biskupství (srbské) 944.
 Mohuč, arcibiskupství 738, 741; biskupství 793, 805; universita 615.
 Mohylev, arcibiskupství 925, 931—934.
 Molokáni (sekta ruská) 635.
 Mongolsko (ap. vikariáty) 655.
 Montecoronská kongregace 393.
 Montevide, biskupství 673.
 Morava 260, 263, 264, 277, 279, 280, 285, 386, 391.
 Morisoniáni (prot. sektáři) 915.
 Mormoni (svatí posledních dnů) 917—919.
 Mosaikování 964.
 Moskva, patriarchát 473, 474, 629, 630.
 Mosul (ap. prefektura) 665; rozkol. patriarchát 482, 483.
 Mozambique, biskupství 494.
 Mühlhausen 61; kanton 105, 107.
 Münden 124.
 Münster (Monastýr) 122—124; biskupství 738, 740, 795, 813.
 Mukačov, biskupství ruthenské 480, 481.
 Multany 949—951.

N.

Náboženská matice 527.
 Nagasaki, biskupství 657.
 Nanking, biskupství 458, 651.
 Nantes, edikt 235—240.
 Nasavsko 129.
 Naumburg-Žič, biskupství 144, 145, 265.
 Nazareni (kalvinská sekta) 921.
 Naxos (ostrov), arcibiskupství 924.
 Neapolsko 517, 555, 767—769.
 Necessitáři (sekta protestantská) 921.
 Německo 6—148, 384, 571—586, 789—817.
 Neomylnost papežská 862—866.
 Neposkrvněné početí P. Marie 405, 406, 854.
 Nestoriáni 951, 952; indiští 482.
 Nicaragua, biskupství 670.
 Nikopolis, biskupství 664.
 Nizozemsko 241—247, 382, 383, 425, 426, 769—774.
 Nonkonformisté v Anglii 194, 202.
 Norbertinky (kongregace) 549.
 Norimberk 57, 79, 115, 119; říšský sněm (r. 1522) 52—54; (r. 1524) 55; náboženský mír 87, 88, 121.
 Norsko 157, 819.

Novokřtenci 44, 45, 101, 102, 123, 124, 263, 264, 316.
 Novolutherané 906.
 Nový Orlean, biskupství 668.
 Nový York, biskupství 667.
 Nunciatury papežské 335—337, 365.

O.

Obchod s otroky 842, 844.
 Oblati (kongregace) 395.
 Odpustky 11—20.
 Ochranovští 583—586, 590.
 Ochrida, metropole 946.
 Olomouc 263, arcibiskupství 534.
 Ontologismus 886, 887.
 Oratoriani 397—399.
 Oregon, biskupství 668.
 Osnabrück 124, biskupství 265, 290, 739, 807, 814.
 Ostřihom, arcibiskupství 949, 950.
 Otcové dobré smrti (kongregace) 396.
 Otcové křesťanského učení 400, 401.
 Otcové missie alžírské 658.

P.

Paderborn, biskupství 739, 740, 795, 813, 814.
 Pankráč, biskupství (srbské) 945.
 Paní od dobrého pastýře 549.
 Paní od Vtěleného Slova 404.
 Paraguay (missie) 463.
 Paříž, universita 42, 149, 221, 381, 414, 415, 419, 422, 423, 513—515.
 národní sněm (r. 1810) 728—732.
 Passionisté (kongregace) 545, 546.
 Passov 143, biskupství 740.
 Paulisté (kongregace) 868.
 Pavláni viz „Barnabiti.“
 Pázmáneum ve Vídni 174.
 Peč, patriarchát srbský 942.
 Peking 456—458, 488; biskupství 458, 651—654.
 Pektorální theologie u protestantů 906.
 Pernambuko, biskupství 765.
 Persie (ap. prefektura) 666, 667.
 Perth (v Australii), biskupství 674.
 Peruansko 461.
 Pešť 174.
 Piaristé 390, 391.
 Picpusská kongregace 869.
 Piemontsko 737.
 Pietistické spory u protestantů 580 až 583.
 Pikharti v Čechách 259, 263, 270.
 Písmo sv., překlady 176, 430, 431, 596—598, 610, 647; anglický 185, hollandský 241; katolický 48;

latinský 326; německý 43, 44, 48, 98, 876; polský 165, 166, 168; španělský 292; vlašský 292.
 Pistoja, synoda (r. 1786) 538—540.
 Placetum regium 522.
 Plastika 441, 963.
 Plovdivo (ap. vikariát) 664.
 Pobožnosti (nově zavedené) 370, 959.
 Podlaň, diecése 932, 935.
 Pöschlovci (sektáři) 882.
 Polock, arcibiskupství 627, 925—927, 929, 930.
 Polsko 164—169, 322, 323, 384, 926, 927, 932—940.
 Polyglotty 430.
 Pomorany 116.
 Pondichery, arcibiskupství 648.
 Portugalsko 381, 550, 551, 762 až 765.
 Port-royal, klášter 417—419.
 Port-Viktoria, biskupství 674.
 Porýnsko horní 791—794, 803.
 Popovci ruští 632, 633.
 Positivismus 889, 890.
 Postilly 168, 169.
 Pouti 967.
 Poznaň-Ilézdno, arcibiskupství 795, 800, 801, 813, 814.
 Praha 256—258, 261, 271—281, 289, 389, 391, 392, 396; universita 256, 282, 285.
 Pregizeriáni (protest. sektáři) 920.
 Premonstráti (reformovaní) 400.
 Presbyteriáni 195, 202, 203, 592, 260, 593.
 Přemysl, biskupství (ruthenská) 622.
 Protestantství 76, 85, 294—298.
 Proviční sněm pražský 853.
 Prusko 70, 71, 557, 572—574, 739, 740, 794—802, 900, 901, 907, 908.
 Psychografisté (protest. sektáři) 920.
 Puritáni 194, 195, 197, 202, 209 až 214, 216, 217.
 Puseysismus 778, 779.

Q.

Quebek, biskupství 492; arcibiskupství 672.
 Quietismus 561, 562.
 Quito, arcibiskupství 672.

R.

Rakousko 521—535, 819—838, 901, 902.
 Rakousy 248, 285.
 Rapperschwy 108.
 Rationalismus 903, 906, 609—621.
 Ratzenburk, biskupství 289.

Redemptoristi 543—545.
 Reformace katolická v Čechách 280, 282, 283.
 Reformační právo (jus reformandi) 290.
 Regální právo králů francouzských 498, 499.
 Rekollekti (kongregace) 396.
 Reservatum ecclesiasticum (zádrž církevní) 145, 290.
 Reutlingen 79.
 Revoluce francouzská 644, 577 až 701.
 Richerianismus 427, 428.
 Rituály (agendy) 958.
 Rongeani 896—899.
 Rottenburg, biskupství 793, 805.
 Rumuni 948—951.
 Rusko 557—559, 925—940.
 Rutheni 474—480, 621—629, 937 až 941; srvn. „Unie“.
 Rychnov, opatství 59.
 Rytíři sv. Michala (sektáři) 882, 883.

Ř.

Řeholní duchovní Matky boží 395.
 Řezno 120, 131, 741; sjezd knížat (r. 1524.) 56, 65; interim 121; sněm říšský (r. 1532.) 88; (roku 1546.) 137; (r. 1608.) 268; (roku 1806.) 742.
 Řím 73, 74, 355, 361—367, 370, 704, 705, 719—721, 736, 846 až 848, 854, 851—853, 857; ústavy, úřady a soudy římské 357, 359, 362, 377, 372, 645; kolleje anglická 196, 364; armenská 483; maronitská 482; německá 364, 380, 444; skotská 241. Srvn. „Kongregace římské.“

S.

Saharští bratři 967.
 Saint-Simonismus 887—889.
 Salesiáni (kongregace) 967.
 Salesiánky 403, 404.
 Salpeterové (sektáři) 883.
 Salvador, biskupství 670.
 Salzburk 248, 575, 616; arcibiskupství 738, 741.
 Sandoměř 166.
 Sandvišské ostrovy 675, 676.
 Santa Fé de Bogota, arcibiskupství 461, 668.
 Santiago de Cuba, arcibiskupství 670.
 San Salvador v Kongu, biskupství 466.

San Salvator de Bahia, arcibiskupství 765.
 Saratov, biskupství 933.
 Sardinie a Piemontsko 766—768.
 Sasko 129, 807, 817.
 Savojsko 108.
 Savona 722, 726, 732.
 Sedmíhradsko 175, 176, 384.
 Segedin, biskupství (srbské) 944.
 Sekty americké 919; protestantské 919—922.
 Sekularisace v Německu 738—742, 805, 806; v Portugalsku 763; v Sardínii 767; ve Španělsku 757—759; ve Švýcarsku 785. Viz „Rakousko“.
 Selská válka 58—63.
 Semináře (alumnáty) biskupské 443, 444.
 Senegal (ap. vikariát) 660.
 Senegambia (ap. vikariát) 660.
 Serajevo, arcibiskupství 664.
 Sestry sv. Josefa (kongregace) 404.
 Schaffhausen, kanton 104, 105, 108.
 Schwenkfeldovci 317—319.
 Schwyz, kanton 91, 104, 106, 107.
 Siam (missie) 453, 649.
 Sibiň 175; schismat. arcibiskupství 950.
 Sicilie 555, 767.
 Sinergismus 300, 301.
 Sis, patriarchát (armenský) 954.
 Sitten, biskupství 90, 784.
 Skadar, arcibiskupství 663.
 Skopci (sekta ruská) 634.
 Skoplje, arcibiskupství 674, 943.
 Skotsko 856, 201, 202, 206—214, 781, 782.
 Slezsko 162—164.
 Slohy cír. stavitelství 440, 441, 960, 962, 963.
 Služby boží 958—960.
 Smyrna, arcibiskupství 665.
 Sněmy provinciální 753, 965.
 Socialismus 865, 888, 889, 968.
 Sociniáni 322—325.
 Sochařství církevní 960, 961.
 Sochy svatých 961.
 Solothurn, biskupství 783, 787; kanton 104—106.
 Somaskové (kongregace) 393.
 Spiritismus 570, 571.
 Spiritisté 919.
 Spojené státy severoamerické 465, 667—669.
 Spolek Gustavo-Adolfův 909, 910.
 Spolek kněží od sv. hřebu 398.
 Spolek od sv. Ducha 870.
 Spolek Otců víry 870, 871.
 Spolek svobodných myslitelů 883, 884.

Spolky katolické 966—969; missijní 645, 646; viz „Missie“.
 Srbové 946; sjednocení 945, 946.
 Srbové lužičtí 817.
 Srbsko 941—944, 663.
 Srédec, arcibiskupství 664.
 Starokatolíci, 812, 813, 816, 899 až 902.
 Starolutheráné 905, 906, 908, 909.
 Stavenisté (sekta) 715.
 Stavitelství církevní 960—962.
 St. Domingo, biskupství 459, 461.
 Stigmatisované panny 969, 970.
 St. Juan (na Portoriku), biskupství 670.
 St. Louis, arcibiskupství 668.
 Stockholm 161, 818.
 St. Salvador (biskupství) 464.
 Superintendenti 69, 70.
 Supernaturalismus 903.
 Svatá aliance 745.
 Svátky církevní 507; novější 958, 959.
 Sv. Bonifác, arcibiskupství 669.
 Sv. Diviš na Réunioně, biskupství 661.
 Sv. František v Kalifornii, arcibiskupství 668.
 Sv. Havel, opatství 101, 107, 108; biskupství 783, 784, 787; kanton 104, 105, 107.
 Sv. Hippolyt, biskupství 534.
 Swedenborgiáni 593—595.
 Svídnice 163.
 Svidník, biskupství 945, 946.
 Sv. Mořic (ostrov), biskupství 661.
 Svobodná protestantská theologie 904, 905.
 Svobodní myslitelé angličtí 601—603.
 Sv. Ondřej-Edinburg, arcibiskupství 782.
 Sv. Tomáš v Meliapure, biskupství 450, 646.
 Szamos-Ujvar, biskupství (rumunské) 950.
 Sydney, arcibiskupství 674.
 Syllabus pap Pia IX. 854.
 Symbolické knihy protestantů 295, 296, 305, 310, 609, 610, 614.
 Syncretismus 307.
 Synod ruský 629—631.
 Synody diecéšní 443, 965.
 Syrové 952, 953.

Š.

Šanghai, biskupství 657.
 Šedé sestry (III. ř. sv. Františka) 872.
 Šedivé (milosrdné) sestry 403.
 Školní bratři 541, 542.

Školní sestry chudé 872.
 Školy (školy) 968.
 Šmalkaldy 115—118, 127, 128, 137, 138.
 Španělsko 291, 292, 381, 517, 518, 554, 555, 755—762.
 Špýr 57, 120; říšský sněm (r. 1526) 73; (r. 1529) 75—77; (r. 1542) 129, 130; (r. 1544) 130.
 Štrassburk 57, 86, 107, 150; biskupství 266.
 Štýrsko 248, 249, 252.
 Švabach, sjezd knížat 115.
 Švábsko 59, 63.
 Švédsko 155, 158—162, 818, 819.
 Švýcarsko 89—115, 782—789, 902.

T.

Tatarsko (missie) 454, 458.
 Temešvar, biskupství (srbské) 944.
 Templáři (shromáždění lidu božího) 919, 920.
 Theatini 359, 393, 394.
 Theatinky 394.
 Theophilanthropové ve Francii 701.
 These Eckovy 23; Karlstadtovy 16; Lutherovy 12—17; Tetzely 13, 14.
 Tibet (missie, ap. vikariát) 491, 654, 655.
 Toleranční patenty 524, 533.
 Tonkin (ap. vikariáty) 490, 491, 651.
 Torgau 65, 115; spolek 65, 66; kniha 304.
 Toronto, arcibiskupství 669.
 Toruň 165—167, 169.
 Traditionalismus 884—886.
 Tranquebar (missie) 595, 596.
 Trapezunt, biskupství 955.
 Trappisté 542, 543.
 Travankor 448.
 Treští církevní 965.
 Trevir 46, 47; arcibiskupství 738, 741; biskupství 795, 813, 814; universita 615.
 Trident, biskupství 738; sněm církevní 130, 131, 140, 142, 166, 267, 329—353.
 Trinitáři 868.
 Třicetiletá válka 287—291.
 Trnava 174.
 Tubinky, universita 15.
 Tunis (ap. vikariát) 659.
 Turci 52, 54, 74, 87, 88, 258, 353—355, 365, 467, 468, 663—665.
 Turecko (patriarchální vikariát) 663—665.

U.

Uhersko 170—175, 384, 532, 534, 837, 838.
 Umění církevní 440—442, 960—965.
 Unie Ruthenů s církví katol. 474—481, 621—629, 925—928.
 Unie evangelická u protestantů 907—911.
 Unie protestantská (r. 1608) 268, 269.
 Unijní theologie u protestantů 906.
 Unitáři 176, 322—325.
 Unterwalden, kanton 104—107.
 Upsala 158—161.
 Uri, kanton 91, 104—107.
 Utrakvisté čeští 255—264, 269—286.
 Utrecht, arcibiskupství 242, 773.
 Utrechtský rozkol 425, 426.

V.

Vaders-Goedové (kommunisté) 921.
 Valašsko 949—951.
 Valdenští 222.
 Valladolid 410.
 Wallis, kanton 105, 107.
 Varadin, biskupství (srbské) 944.
 Varmie (Ermeland), biskupství 795.
 Wartburk, hrad 41—43, 45.
 Varšava 167; biskupství 925; 932; arcibiskupství 927; 933, 934, 936.
 Vatikánský archiv 857; církv. sněm 858—868, 899, 900, 952.
 Velkovaradin, biskupství (rumunské) 950.
 Wellington, arcibiskupství 676.
 Venaissin hrabství 222, 692, 702, 703, 744.
 Venezuela 671, 672.
 Verapoly, arcibiskupství 648.
 Vestfalsko 122, 796—798.
 Vestfalský mír 289.
 Vestmünster, arcibiskupství 780.
 Vídeň 74, 250, 383; arcibiskupství 534; universita 248; kongress (r. 1814) 742—745.
 Vikariáty apoštolské 646—676.
 Vilno, arcibiskupství 925, 926, 930, 932.
 Wittenberk 45, 46, 56, 116, 131, 132, 139, 141, 142, 165, 170, 171, 248, 256, 306, 318, 323, 327; klášter 44; universita 9, 10, 14, 19, 22, 25, 26, 34—36.
 Volba papežská 371.
 Worms 120; říšský sněm (r. 1521) 37—43, 55, 56, 67; (r. 1545) 128.
 Voršilky 395, 396.
 Vratislav, biskupství 163, 164, 795, 813, 814.

Vrāec, biskupství (srbské) 944, 945.
 Württembersko 116, 805.
 Würzburg, biskupství 75, 738, 741;
 universita 616.

Z.

Zader, schism. biskupství 950.
 Záhřeb, biskupství 945.
 Záložny katolické 968.
 Zamošská synoda (r. 1720) 622.
 Zednáři 506, 508, 603—607, 618,
 675, 765, 766, 772, 840, 841.

Zjevení se P. Marie 970.
 Znojmo 263.
 Zpěv církevní (gregoriánský) 964;
 kostelní 961.
 Zug, kanton 91, 104—107.
 Zweibrücken 129.
 Zvěřín, biskupství 289.
 Zwickau 45.

Ž.

Žmuď, biskupství 925.
 Žyrovce, arcibiskupství 927.

II.

Ukazovatel osob.

(Číslo znamená stránku; arcib. = arcibiskup; b. = biskup; pt. = patriarcha;
 pap. = papež; kard. = kardinál.)

A.

Aepinus Jan, kazatel 311.
 Affre Dionysius, arcib. pařížský 752.
 Agrikola Jan, dvorní kazatel 78,
 140, 299.
 Agrikola Štěpán, professor 114.
 Aichner S., b. brixenský 875.
 Alba, vévoda 245, 246.
 Albani Karel, kard. 797, 798.
 Albrecht, arcib. mohučský 11, 13,
 26—30, 37, 41, 56, 65, 66, 75, 80.
 Albrecht, markrabě braniborský 138,
 142, 144.
 Albrecht V., vévoda bavorský 143,
 267.
 Albrecht, vévoda pruský 66, 70, 71,
 309, 310.
 Aleander Jeronym, kard. 34, 38—40,
 42, 43, 119.
 d' Alembert Rond Jean, encyklo-
 pedista 607, 608.
 Alexander I., car ruský 631, 745,
 925, 926.
 Alexander II., car ruský 631, 934—
 940.
 Alexander III., car ruský 939, 940.
 Alexander VII., pap. 284, 405, 417,
 418, 420, 425, 438, 482, 487, 490,
 492, 495, 496.
 Alexander VIII., pap. 500, 501, 516.
 Alexander Farnese, princ parmský
 247.
 Alexander Sterca Siulutiū, arcib.
 fogarašský 950.
 Alfons XII., král španělský 761.

Alfons Maria de Liguori, sv. 543,
 544, 640, 875.
 Allen Vilém, kard. 196.
 Altieri Ludvík, kard. 969.
 Alvarez Jakub, S. J. 439.
 Alzog Jan, dějepisec 877, 894.
 Alžběta, královna anglická 183, 191
 —198, 210, 211, 215, 228, 230.
 Amadeus Savojský, král španělský
 761.
 Anežka Přemyslovna, sv. 853.
 Angela Merici, sv. 395.
 de Angelis, kard. 861.
 Angelowicz Antonín, b. přemyslský
 941.
 Anglian Ondřej, b. aleppský 952.
 z Anhaltu kníže Adolf, b. merse-
 burský 23, 27.
 Anchieta Josef, S. J. 464.
 Anna Katořina. Emmerichová; zje-
 vení její 960.
 Anna, královna anglická 206, 217.
 Antoniewicz Karel, S. J. 969.
 Antonín, arcib. florentský 54.
 Antonín, král navarrský 223—230.
 Antonín Oldřich, vévoda brunšvický
 579, 580.
 Aresen Jan, b. holunský 187.
 Arminius Jakub, professor 312, 313.
 Arnauld Antonín, spisovatel 414—
 418, 420, 421.
 Arnošt August, vévoda hannoverský
 577, 578.
 Arnošt, lantkrabě hessenský 579.
 Arnošt z Brunšviku-Lüneburku, vé-
 voda 65, 71, 76, 79.

Arsenij III. Crnojevič, pt. pečský 944.
 Arsenij IV. Joanovič, pt. pečský 946.
 Aquaviva Klaudius, S. J. 386, 387, 429.
 Assemani Josef Simeon 639.
 Athanasios, arcib. bělehradský (v Sedmihradsku) 949.
 Athanasius, pt. antiochenský 953.
 Audu Josef, pt. bagdaský 952.
 August II., král polský 503, 623, 624.
 August III., král polský 624.
 August, kurfirst saský 145, 305.
 August Silný, kurfirst saský 291, 572.
 Azevedo P., S. J. 464.

B.

Baader František, filosof 890.
 Baco z Verulamu, učenec 601.
 Bajus Michal, professor 406—408, 412.
 Balmes Jakub, spisovatel 759, 874.
 Bañez Dominik, dominikán 409, 410, 436.
 Baronius Caesar, kard. 369, 370, 397, 398, 440.
 Bartoloměj de las Kasas, dominikán 459—462.
 Bartoloměj de Martyribus, spisovatel 439.
 Basedov Jan Bernard, naturalista 611.
 Báthory Kristof, kníže sedmihradský 384.
 Báthory Štěpán, král polský 167.
 Bauer František, b. brněnský 836.
 Baum, b. genevský 150.
 Bautain Ludvík Evgen, filosof 885.
 Bayle Petr, filosof 600, 601, 606.
 Beaton David, arcib. ve Sv. Ondřeji 208, 209.
 Beaton Jakub, arcib. ve Sv. Ondřeji 207.
 Beaumont Kristof, arcib. pařížský 424, 553.
 Bellarmin Robert, kard. 200, 369, 370, 430, 431, 436, 437, 439.
 Benedikt XIII., pap. 426, 504—506, 542, 546, 565, 622.
 Benedikt XIV., pap. 424, 443, 488, 490, 507, 508, 543, 546—548, 550, 574, 576, 639, 945, 953.
 Renno, sv., b. míšenský 54.
 Bernard Samson, minorita 91.
 Beza Theodor, novotář 149, 152, 153, 226—228.
 Bialobřeski Martin, b. kamenecký 169.
 Bibra Vavřinec, b. vircburský 13.
 z Bilenberka Matouš Sobek, arcib. pražský 285.
 Birkowski Fabian, dominikán 169.

Bishop Vilém, b. chalcedonský 200—202.
 Blaurer Ambrož, novotář 107, 116, 318.
 Bodenstein Ondřej viz „Karlstadt.“
 Bobadilla Mikuláš Alfons, S. J. 377.
 Bockelson Jan, buřič 123, 124.
 Bočkay Štěpán, kníže sedmihradský 173.
 Böhme Jakub, novotář 320.
 van Bolland Jan, S. J. 440.
 de Bonald Ludvík Gabriel, filosof 884, 885.
 Bonetty August, filosof 885, 886.
 Boos Martin, novotář 881.
 Borový Klement, prelát 836, 879, 880.
 Bosko Jan, zakladatel oratorií 967.
 z Bourbonu Karel, kard. 233, 235.
 Bourdaloue Ludvík, S. J. 636.
 Bona Jan, kard. 440.
 Bossuet Jakub Benignus, b. meauxský 419, 514—516, 563, 564, 578, 579, 636, 637.
 Brenz Jan, kazatel 15, 111, 114, 116, 319, 339.
 z Broglie Mořic, b. gentský 730, 769, 770.
 Bruno Giordano, bludař 292.
 z Brunšviku-Lüneburku vévodové Filip, Arnošt, František 65.
 Brus Antonín, arcib. pražský 260—262, 341, 342, 346, 352.
 Brynych Edvard, kanovník 880.
 Bucer Martin, novotář 15, 103, 106, 109, 114, 116, 120, 121, 125, 127, 187, 188, 222, 318, 326.
 Bulhak Josafat, arcib. lucký 926, 928, 930.
 Buxtorfové, spisovatelé 326.

C.

Cahera Havel, utrakvista 256—258.
 Calixt Jiří, professor 307, 308.
 Calmet Augustin, benediktin 638.
 Campeggi Tomáš, b. feltrejský 120.
 Campeggi Vavřinec, kard. 65, 56, 70, 78, 83, 178, 179, 257, 258.
 Campian Edmund, S. J. 197.
 Canisius Petr, S. J. 336, 383—385, 437, 439.
 Capito (Knöpflin) Wolfgang 102, 103, 110, 120, 222.
 Caracciolo Marino, pap. legát 34, 38.
 Caraffa Petr, kard. 357, 361, 393, 394; srvn. „Pavel IV., pap.“
 de Carpi Rudolf Pius, kard. 366.
 Castels, arcib. v Marcianopoli 953.
 Cervantes Kašpar, arcib. tarraconský 440.

Cervino Marcellus, kard. 330, 333, 335, 358; srvn. „Marcell II. pap.“
 Colloredo Antonín Theodor, arcib. olomoucký 533, 534.
 Colloredo Jeronym, arcib. salzburský 536.
 Commendone Jan František, pap. nuntius 166, 167, 190, 249, 340, 353.
 le Comte August, filosof 889.
 O' Connell Daniel, vůdce Irčanů 775—777.
 Consalvi Herkules, kard. 707—712, 719, 724, 734, 736, 737, 743—746, 789, 792—794, 820.
 Contareni Kašpar, kard. 120, 121, 129, 356, 431.
 Cornelius a Lapide, spisovatel 432.
 Cornelius Melchior, bohoslovec 347.
 Cranmer Tomáš, arcib. kanterburský 181, 185—189.
 Crell Mikuláš, kancléř 305, 306.
 Cullen Pavel, kard. 777.
 Cyrill, pt. cařihradský 947.
 Cyrill III., pt. antiochenský 953.
 Czerski Jan, novotář 897—899.

D.

Dakovič Isaiáš, arcib. karlovický 944.
 Danton Jiří Jakub, revolucionář 693—696, 699.
 Darhoy, arcib. pařížský 754.
 Delfino, pap. nuntius 145, 340.
 Devay Matěj, kazatel 171.
 Des Cartes René, filosof 599, 600.
 Diderot Denys, encyklopedista 607, 608.
 Dietenberger Jan 48.
 Dikast Jiří, administrátor kons. pod obojí 278, 281.
 z Dietrichsteina František, kard. 279, 285.
 Döllinger Jan Josef, professor 867, 894, 899, 900.
 Dolscius, wittenberský professor 34.
 de Dominis Marek Antonín, arcib. splitský 292.
 Draskovič Jiří, b. pětikostelský 341, 344.
 Droste-Vischering Kašpar, b. münsterský 729.
 Droste-Vischering Klement August, arcib. kolínský 798, 799, 802.
 Dulau, arcib. pařížský 695.
 Dunin Martin, arcib. poznaňský 799—802.
 Dupanloup Felix, b. orleanský 751, 874.
 Durantius Jan Štěpán, spisovatel 440.
 Duprat Vilém, b. clermontský 381.

Dvorský Jindřich, opat. emausský 261.

E.

Eberhard Matěj, b. trevirský 812, 813.
 Eck Jan, professor 15, 16, 22—24, 27, 32, 34, 35, 48, 78, 80, 81, 84, 86, 105, 120, 121.
 Edling Rudolf Josef, arcib. gorický 533.
 Eduard VI., král anglický 186—189, 215.
 z Egmondu Lamoral, hrabě 243—246.
 Ehrlich Jan, professor 875, 892.
 Ekert František, spisovatel 879.
 Emmerich Josef, kurfirst mohučský 535, 566.
 Emmerichová Anna Kateřina 969, 970.
 Emser Jeronym, licenciát práv 27, 28, 35, 48.
 Erasmus Rotterodamský 16, 25, 26, 38, 39, 50, 51, 64, 102, 103.
 Erhard z Queiszu, b. pomezánský 71.
 Erich, b. paderbornský 122.
 Erich XIV., král švédský 160.
 Erich, vévoda brunšvický 65.
 Erthal Fridrich Karel, arcib. mohučský 536, 537, 566.
 Euthymius, arcib. tyrský 953.

F.

Faber Jan, gen. vikář kostnický 78, 86, 93, 105.
 Faber Petr, S. J. 376—378, 383.
 Fanciulli Zachariáš, b. a visitátor v Mesopotamii 952.
 Farel Vilém, novotář 109, 149—152, 221.
 Felinski Sigmund, arcib. varšavský 934, 935, 940.
 Fénelon František, arcib. cambrayský 240, 563—565, 636, 637.
 Ferber Mikuláš, kvardian 68.
 Ferdinand I., císař německý 42, 43, 56, 73, 74, 87, 88, 107, 116, 129, 139, 143—147, 164, 170, 172, 248—252, 258—260, 264, 330, 337—342, 346, 347, 349, 352, 356, 383—385.
 Ferdinand II., císař německý 175, 253—255, 274, 275, 277, 279—288, 371, 389, 395.
 Ferdinand III., císař německý 175, 288—291.
 Ferdinand I., císař rakouský 823—825, 969.
 Ferdinand I., král neapolský 767, 768.
 Ferdinand II., král neapolský 769, 847.

Ferdinand IV., král neapolský 517, 555, 558, 703, 718.
 Ferdinand VII., král španělský 756, 757.
 Fesch Josef, kard. 715—730.
 Fessler, b. sv. Hippolytský 832, 834, 860, 875.
 Fialkowski Antonín, arcib. varšavský 934.
 Fidelis ze Sigmaringů, sv. 444.
 Fichte Jan, filosof 903.
 Filip II., král španělský 147, 190, 195, 197, 198, 241—245, 247, 339, 347, 353, 359, 363, 387, 407, 425.
 Filip III., král španělský 370, 405, 429.
 Filip IV., král španělský 405, 413.
 Filip V., král španělský 503—505, 507.
 Filip lantkrabě hessenský 46, 61, 63, 65—69, 73—76, 79, 81, 84, 114, 116, 117, 120—122, 124, 126, 138—140, 143—145.
 Filip Neri, sv. 397, 442.
 z Firmianu Leopold Antonín, arcib. salzburský 575.
 Fisher Jan, b. z Rochesteru 178, 184.
 Flacius Illyricus Matěj, professor 141, 295, 299—302, 309, 325.
 Fleury Klaudius, spisovatel 637.
 Fleury Ondřej, kard. 606.
 Florentini Theodosius, kapucín 969.
 Forgáče František, kard. 173.
 Fox Jan Jiří, novotář 586.
 Frankenberg, kard. arcib. mechlinský 532.
 Frasoni, arcib. turinský 766.
 František I., císař rakouský 545, 706, 723, 739—742, 745, 819—823, 941.
 František I., král francouzský 37, 72, 130, 149, 182, 185, 208, 220—222, 330, 331, 355, 356.
 František II., král francouzský 210, 211, 223.
 František II., král neapolský 769, 850, 851.
 František Josef I., císař rakouský 825—838, 950.
 František Borgiaš, S. J. 381.
 František Saleský, sv. 403, 404, 439.
 František z Brunšviku-Lüneburku, vévoda 79.
 František z Caracciola, sv. 396.
 František Xaverský sv., 376—378, 444, 447—449, 451, 455.
 Fridrich I., král dánský 156, 157.
 Fridrich II., král dánský 305.
 Fridrich I., král pruský 502, 573.
 Fridrich II., král pruský 286, 557, 574, 576, 584, 614, 625, 626, 739.

Fridrich I., kurfirst falcký 46, 129.
 Fridrich II., kurfirst falcký 129, 130.
 Fridrich IV., kurfirst falcký 268—270.
 Fridrich V., kurfirst falcký (zimní král český), 277—280, 285—288.
 Fridrich, kurfirst saský, 9, 12, 17—19, 22, 26, 31, 34, 37—41, 44, 52—55, 69.
 Fridrich August I., kurfirst saský 579.
 Fridrich Vilém I., král pruský 573—576.
 Fridrich Vilém II., král pruský 739.
 Fridrich Vilém III., král pruský 745, 794, 799—801, 907, 908.
 Fridrich Vilém IV., král pruský 801, 802, 808, 909, 910, 912.
 Fridrich Vilém, kurfirst braniborský 573.
 Frohschammer J., professor 892, 893.
 Frint Jakub, zakladatel Frintanea 822.
 Fürstenberg, b. štrassburský 500.

G.

Gabriel, generál aguustiniánů 16, 17.
 Gabriel Miakič, b. svidnický 945.
 Galileo Galilei, hvězdář 433—435.
 Galuf, b. záhřebský 946.
 Gardiner, b. winchesterský 189, 190.
 Gassner Jan Josef, operateur 567—569.
 Geissel Jan, arcib. kolínský 802, 803.
 Gentilis Jan Valentin, bludař 922.
 Gerhard Jan, spisovatel 327.
 German Adam, arcib. hierapolský, 954.
 Giarve Dronysius Michal, pt. Jakobitů 952.
 Giarve Ignác Petr, pt. antiochenský 953.
 Giberto, b. veronský 330.
 Goffine Linhart, premonstrát 642.
 Gomar František, professor 313.
 Gonzaga Herkules, kard. 340, 341, 346.
 Gosner Jan, novotář 881, 882.
 Granvella, kard. 333, 407.
 Z Greiffenklau Richard, arcib. trevirský 41, 46, 47.
 Grotius Hugo, humanista 313—315, 326.
 Günther Antonín, filosof 891, 892.
 Günthner Gabriel, professor 875.
 Gustav Adolf, král švédský 162, 287, 288.
 Gustav Vasa, král švédský 158—160.
 Gutkowski Marcell, b. podlašský 932.

H

Hadrian VI., pap. 42, 51—54, 70, 72, 94.
 Hakl Bohumil, spisovatel 880.
 Haller Berthold, novotář 104—106.
 Hamilton Jan, kard. 208, 209, 211, —213.
 Hansiz Marek, S. J. 642
 Harasiewicz Michal, kanovník lvovský 940, 941.
 de Harlay František, arcib. pařížský 514.
 z Harrachů Arnošt, kard. 281—284.
 Harzheim Josef, S. J. 642.
 Hassun Antonín, kard. 955, 956.
 Hefele Karel Josef, b. 805.
 Hegel Jiří V., filosof 903—906.
 Helfert Josef, spisovatel 875.
 Hergenröther Josef, kard. 856, 867, 877, 969.
 Hermes Jiří, professor 890, 891.
 Hesshus Tilman, kazatel 310, 311.
 Herzan František, kard. 529—531, 533, 706.
 Hlavsa Jan, primátor pražský 256.
 Hobbes Tomáš, filosof 601.
 Hofbauer Jan Klement, redemptorista 544, 545, 823.
 Hogstraten Jakub, dominikán 16.
 z Holštýna - Schaumburka hrabě Adolf, arcib. kolínský 128.
 Holzhauser Bartoloměj, zakladatel kongregace 541.
 Hompeach Ferdinand, velmistr 706, 869.
 Honter Jan, novotář 175, 176.
 Hontheim Jan Mikuláš, světící b. trevírský 518—520.
 Hormuzd Mar-Hanna, pt. bagdadský 951, 952.
 Hosius Stanislav, kard. 167, 168, 340, 352, 348.
 Hutten Oldřich 28—31, 35, 38, 40, 42, 46, 47, 58.
 Hyza Řehoř, arcib. jerusalémský 953.

Ch.

Chanovský Albrecht, S. J. 284.
 Chatel Ferdinand Frant., novotář 895, 896.
 Chemnitz Martin, spisovatel 310, 326, 327.
 ze Cherbury Herbert Edvard, filosof 601.
 Chierigato František, pap. legát 52—54.
 Chigi Fabio, pap. nuntius 290.
 Chigi Flavius, pap. vyslanec 934.
 Chytraeus David, spisovatel 326.

I.

Ignác Loyolský, sv. 375—381, 383—386, 438.
 Ignác Paoli, arcib. bukareštský 951.
 Innocenc VI., pap. 541.
 Innocenc VIII., pap. 214.
 Innocenc IX., pap. 368, 369
 Innocenc X., pap. 284, 291, 373, 374, 411, 415, 428, 487.
 Innocenc XI., pap. 205, 240, 438, 499, 500, 515, 541, 549, 562, 565, 577, 951.
 Innocenc XII., pap. 488, 490, 501, 516, 564.
 Innocenc XIII., pap. 488, 504, 949.
 Irving Eduard, novotář 914, 915.
 Isabella II., královna španělská 757—761.
 Isenbiel Jan Vavřinec, novotář 566, 567.

J.

z Jagova Matěj, b. braniborský 119,
 Jáchym I., kurfirst braniborský 42, 43, 56, 65, 74, 80, 86, 117.
 Jáchym II., kurfirst braniborský 117—119, 140, 142, 145, 572, 573.
 Jáchym Fridrich, vévoda braniborský 265
 Jakobson Petr, b. westerässký 158, 159.
 Jakub I., král anglický 198—200, 215, 287.
 Jakub II., král anglický 203—206, 217.
 Jakub V., král skotský 207, 208.
 Jakub VI., král skotský 23.
 Jan IV. (Ivan Hrozný), car ruský 472, 473.
 Jan III. Sobieski, král polský 622.
 Jan III., král portugalský 378, 381, 447.
 Jan IV. Braganza, král portugalský 372, 493.
 Jan VI., král portugalský 762, 763.
 Jan III., král švédský 160—162.
 Jan III. Lohel, arcib. pražský 270, 273, 275, 277, 280, 281, 346.
 Jan, markrabě z Neumarky 119.
 Jan Albrecht, vévoda meklenburský 142.
 Jan de Britto, blahosl. 450, 451.
 Jan de Deo, sv. 388, 389.
 Jan Fridrich, kurfirst saský 34, 70, 73, 75, 76, 79, 116, 126, 138, 139, 142, 298.
 Jan Fridrich, vévoda hannoverský 579.
 Jan Jiří, kurfirst braniborský 573.

Jan Jiří, kurfirst saský 279, 582.
 Jan Kazimír, král polský 621.
 Jan Křt. de la Salle, zakladatel kongregace 531, 542.
 Jansenius Kornelius, b. gentský 407, 431.
 Jansenius Kornelius, b. ypernský 412—415.
 Jan Sigmund, kurfirst braniborský 573.
 Janssen Jan, dějepisec 876.
 Jan Stálý, kurfirst saský 65, 69.
 Jan z Avily, apoštol Andalusie 439.
 Jan z Kostřina, markrabě hraniborský 138, 141.
 Jan z Kříže, sv. 444.
 Jan z Leydenu (Bockelson) 123, 124.
 Jeremiáš II., pt. cařihradský 468, 469, 473, 475.
 Jeremiáš III., pt. cařihradský 630.
 Jeronym Aemiliani, sv. 393.
 Ježek Jan, spisovatel 879.
 Jindřich II., král francouzský 142, 223, 232, 337.
 Jindřich III., král francouzský 232—234, 367, 427—429.
 Jindřich IV. (Navarrský), král francouzský 230, 232—237, 367—369, 371, 382.
 Jindřich VIII., král anglický 49, 50, 72, 176—186, 207, 214, 215.
 Jindřich, vévoda brunšvický 119.
 Jindřich, vévoda meklenburský 65.
 Jindřich, vévoda saský 119.
 Jindřich Pokojný, vévoda meklenburský 71.
 Jirsík Jan Valerián, b. budějovický 879, 969.
 Jiří III., král anglický 774.
 Jiří IV., král anglický 776.
 Jiří, král řecký 924.
 Jiří markrabě braniborský 76, 79.
 Jiří, vévoda saský 10, 22—24, 26, 40, 43, 49, 56, 65, 67, 74, 75, 80.
 Joachim, pt. cařihradský 947.
 Joasaf II., pt. cařihradský 469.
 Johanka de la Mothe Guyon 562—564.
 Johanka Františka de Chantal, sv. 403, 404, 445.
 Jonas Justus, professor 78, 114.
 Josafat Kuncević, sv. 478.
 Josef I., císař německý 175, 502, 503.
 Josef II., císař německý 286, 511, 521—537, 555, 556, 620, 621, 946.
 Josef Emanuel I., král portugalský 550.
 Josef Bonaparte 703, 704, 709, 710, 718, 719, 738, 756.
 Josef Kalasanský, sv. 390.

Juan d'Austria, místodržitel nizozemský 246, 362, 363.
 Julius III., pap. 142, 145, 190, 337, 339, 352, 357, 358, 388, 394, 442, 484.

K,

Kajetán (Tomáš de Vio z Gaety), kard. 18—20, 22, 431.
 Kajetán z Thieny, zakladatel řádu 393, 394.
 Kallinikus, pt. cařihradský 949.
 Kallinikus II., pt. srbský 942.
 Kalvin Jan 148—155, 209, 220, 294, 326—328.
 Kamill de Lellis, sv. 396.
 Kant Emauel, filosof 613.
 Karg Jiří, kazatel 311.
 Karel V., císař německý 36—43, 72—79, 84—88, 115—121, 128—135, 137—147, 178—180, 185, 189, 241, 242, 248, 330—333, 336, 337, 352—360, 460, 461.
 Karel VI., císař německý 504, 505.
 Karel I., král anglický 200, 215, 216, 238.
 Karel II., král anglický 202—205, 217, 586, 587.
 Karel IX., král francouzský 224—232, 363, 365.
 Karel X., král francouzský 748, 749.
 Karel III., král neapolský 517.
 Karel I., král skotský 213.
 Karel IX., král švédský 161, 162.
 Karel III., král španělský 554—557, 755.
 Karel IV., král španělský 518, 755, 756.
 Karel, vévoda štýrský 249, 252.
 Karel Albert, král sardinský 766, 769, 846, 848.
 Karel Alexander, vévoda württemberský 579.
 Karel Borromejský, kard. 345, 346, 352, 361, 362, 395, 439.
 Karel Felix, král sardinský 766, 768.
 Karel Guisský, kard. 224, 343, 346, 347, 352, 381.
 Dom Karlos I., král portugalský 765.
 Karlstadt (Bodenstein) Ondřej, professor 15, 16, 22—24, 34, 44—46, 109, 110, 156.
 Karnkowski Stanislav, arcib. hnězdenský 168.
 Kateřina II., carevna ruská 468, 557, 558, 624—629.
 Kateřina Medicejská 224—226, 228, 230, 232.
 Kateřina z Bory 63, 64.

Kaunic kníže, ministr 521, 528—531.
 Kazimír, markrabě braniborský 63.
 Ketteler Vilém Emanuel, b. mohučský 805, 806, 874.
 Khlesl, arcib. vídeňský 547.
 Kiszky, arcib. kyjevský 622.
 Klaver Petr, blahosl. 462, 463.
 Klement VII., pap. 54, 55, 73—74, 88, 115, 116, 178, 179, 182, 330, 355, 356, 391, 394, 396, 472, 483, 941.
 Klement VIII., pap. 214, 235, 253, 369, 390, 392, 395, 396, 399, 400, 410, 411, 476, 477, 482.
 Klement IX., pap. 391, 403, 418, 420, 497, 498.
 Klement X., pap. 420, 490, 498.
 Klement XI., pap. 405, 419, 421, 425, 488, 490, 495, 502—504, 546, 548, 549.
 Klement XII., pap. 490, 506, 507, 543, 604.
 Klement XIII., pap. 426, 508, 509, 518, 519, 543, 553, 555, 957.
 Klement XIV., pap. 481, 509, 510, 519, 546, 555—557, 759, 951, 954.
 Klement Václav, kurfirst trevirský 520, 535—538.
 Klüpfel Engelbert, augustinián 641.
 Knipperdoling Bernard, buřič 124.
 Knox Jan, novotář 208—213.
 Kochlaeus Jan, děkan 41, 78, 81, 181, 319.
 Kollonič Leopold, kard. 500, 501.
 Kolping Adolf, zakladatel jednot 966.
 Komenský Amos, spisovatel 285.
 Koperník Mikuláš, hvězdář 433.
 Krafft Adam, dvorní kazatel 68.
 Krásl František, kanovník 879.
 Kravařský Adam, S. J. 284.
 Kristian II., král dánský 155, 157, 158.
 Kristian III., král dánský 157.
 Kristian IV., král dánský 287.
 Kristian V., král dánský 157.
 Kristian I., kurfirst saský 305.
 Kristian II., kurfirst saský 306.
 Kristian August, vévoda holštýnský 580.
 Kristina, královna švédská 162, 497, 501, 502.
 Kulda Beneš, kanovník 880.
 Kupelian Jan, pt. armenský 956.
 Kuza Jan Alexandr, hospodář Romanie 960, 961.
 Kuziemski Michal, b. chelmský 937, 938.
 Krzycki Ondřej, b. přemyšelský 165.

L.

Lacordaire Jan, dominikán 751, 874,
 Lainez Jakub, S. J. 337, 344, 347, 377—380, 383, 386.
 Lambert z Avignona, mnich 67, 68.
 Lambruschini Ludvík, kard. 824, 843, 845, 846, 932, 933.
 z Landenberku Hugo, b. kostnický 91—93.
 Lang Matouš, arcib. salzburský 248.
 Laski Jan, arcib. hnězdenský 165.
 Laurin Frant., professor 880.
 Lavigerie Karel Martial, kard. 658, 967.
 Ledochowski Mieczysław, kard. 808, 812.
 Leibnitz Gotfried Vilém, filosof 578, 579, 610.
 Lenz Antonín, probošt 879.
 Leo Judae, spisovatel 326, 328.
 Leopold I., císař německý 500, 501, 949.
 Leopold II., císař německý 534, 535, 538—540.
 Leopold I., král belgický 772.
 Leopold II., král belgický 772.
 Leopold Habsburský, b. passovský, 269, 274.
 Lev X., pap. 9, 11, 16—22, 30, 32, 34, 35, 37, 38, 42, 49, 353—355, 359, 404, 472.
 Lev XI., pap. 369, 370.
 Lev XII., pap. 766, 783, 793, 807, 840, 841, 870, 955.
 Lev XIII., pap. 648, 654, 657—659, 667, 671, 675, 765, 772, 777, 778, 781, 782, 788, 789, 806, 814, 855—858, 922, 944, 951, 956.
 Lessing Gotthold Efraim, spisovatel 611—613.
 z Liechtensteina Karel, místodržitel 280, 282.
 Lipomano Alois, b. veronský 145, 166, 337, 380, 432.
 Locke Jan, filosof 601.
 Loménie de Brienne, arcib. toulouský 679, 680, 691.
 Ludvík, král český 164, 257, 258.
 Ludvík I., král bavorský 790, 791.
 Ludvík II., král bavorský 816.
 Ludvík XIII., král francouzský 237, 238, 382.
 Ludvík XIV., král francouzský 239, 240, 382, 415, 418, 421, 422, 495—501, 512, 514—516, 551—553, 605, 678.
 Ludvík XV., král francouzský 424, 605, 606, 678.
 Ludvík XVI., král francouzský 240, 678—697.

Ludvík XVIII., král francouzský 736, 745—748.
 Ludvík I., král portugalský 764.
 Ludvík, kurfirst falcký 49, 62, 129.
 Ludvík, vévoda bavorský 56, 74.
 Ludvík, vévoda nassavský 245, 24.
 Ludvík Filip, král francouzský 749—752.
 Ludvík Guisský, kard. 234.
 Ludvík Ludovisius, kard. 371.
 Ludvík z Granady, spisovatel 439.
 Lukaris Cyrill, pt. cařihradský 470, 471.
 Lukáš, pt. siský 954.
 Luther Martin, 4—88, 90, 96, 102, 104, 105, 108—137, 156, 163, 255—257, 294, 295, 297, 299, 300, 319, 325, 327.

M.

Mabillon Jan, benediktin 637.
 Madruzzi Krištof, kard. 138, 330, 336, 339.
 Magdalena de Pazzis, sv. 445.
 Magnus, b. zvěřinský 120.
 Magnus Knut, arcib. upsalský 158, 159.
 Magnus Olaf, arcib. upsalský 331.
 Major Jiří, professor 299, 300, 327.
 Maldonat Jan, S. J. 382, 432.
 Malebranche Mikuláš, filosof 600.
 Manning Jindřich, kard. 779, 780, 874.
 z Mansfeldu Albrecht, hrabě 66.
 Mansi Jan Dominik, spisovatel 639.
 Marat Jan Pavel, buřič 693—697.
 Marcell II., pap. 358.
 Marcell Crescentius, kard. 337.
 Marderij, vladýka černoehorský 943.
 Maria de Agreda, spisovatelka 565.
 Maria Anna de Paredes, sv. 445.
 Marie, královna anglická 188—193, 215.
 Marie, královna portugalská 764.
 Marie Medicejská 237.
 Marie Stuartová 192, 195, 197, 209—213, 363.
 Marie Terezie, císařovna 481, 509, 521, 522, 556, 618—620, 946, 949.
 Mariana Jan, S. J. 429.
 Marilley Štěpán, b. genevský 786.
 Markéta, vladařka nizozemská 242—245, 246.
 Markéta Maria Alacoque, sv. 959.
 Mar-Simon, pt. v Kurdistane 951.
 Martin Borkovič, b. záhřebský 945.
 Martin Konrád, b. paderbornský 812, 874, 875.
 Massarelli Angelo, b. z Telesie 330.
 Maštalří Antonín, redemptorista 969.

Matiáš, císař německý 173, 174, 251, 267, 270, 271, 274—277.
 Matouš de Bassi, kapucín 391, 392.
 Matthiesen Jan, buřič 123, 124.
 Maximilián I., císař německý 12, 18, 22.
 Maximilián II., císař německý 172, 249, 250, 260—266, 269, 353, 384.
 Maximilián II., král bavorský 791, 816.
 Maximilián, vévoda bavorský 267, 268, 279, 280, 287.
 Maximilián Emmanuel, kurfirst bavorský 548.
 Maximilián František, arcib. kolínský 535—537.
 Maximilian Josef, král bavorský 790.
 Medek Martin, arcib. pražský 270.
 Medina Bartoloměj, dominikán 436, 438.
 Mechitar Petr, gen. opat armenský 956.
 Melanchthon (Schwarzerd) Filip 25, 31, 45, 47, 48, 51, 62, 62, 66, 69, 74, 75, 78, 81, 84—88, 108, 109, 113, 116, 118, 120, 121, 125, 127, 129, 141, 142, 147, 151, 163, 221, 298—300, 302, 305, 309, 311, 319, 325—327, 339.
 Melchers Pavel, arcib. kolínský 807, 812.
 Melchior Canus, dominikán 435.
 Melikonian, gen. opat mechitaristů 956.
 Menno Simmonis, novotář 316.
 Menochio Štěpán, spisovatel 432.
 Mercurian Eberhard, S. J. 386, 387.
 Mermillod Kašpar, kard. 786—789.
 Mesmer Antonín, magnetiseur 569, 570.
 Metrofanes II., pt. cařihradský 468.
 Mezzofanti Josef, kard. 844.
 Migazzi Krištof, kard. 529, 533, 620.
 Migne Jakub, abbé 877.
 Miguel, král portugalský 763.
 Michal de Sanctis, sv. 444.
 Michal Korybut Wiśniowiecki, král polský 621.
 Mikuláš I., car ruský 844, 927—933.
 Mikuláš, kníže černoehorský 944.
 Miltitz Karel, pap. komoři 20, 21, 26, 34.
 Mirabeau Riquetti Gabriel 681, 683, 686, 687, 690.
 Mlčoch Melichar, professor 879.
 Mogila Petr, arcib. kyjevský 471, 479.
 Mojžíš Akkarský, pt. maronitský 481.
 Molanus Gerhard, opat 577, 578.
 Molina Ludvík, S. J. 408—411.
 de Molinos Michal, novotář 561, 562.

z Mönninghausen Jan, b. kuronský 170.
 Montalembert, hrabě 750—753.
 de Monte Jan Maria, kard. 330, 331, 333, 335, 357. Srvn. „Julius III., pap.“
 Morone Jan, kard. 120, 121, 129, 346, 352, 360.
 Morus Tomáš, kancléř 178, 184.
 Mořic, b. eichstadtský 131.
 Mořic, vévoda saský 138, 139, 141—143, 292.
 Mořic Oranský 313—315.
 Müller Arnošt, b. linecký 875.
 Münzer Tomáš, buřič 45, 46, 60, 61, 256.
 Muratori Ludvík Antonín, spisovatel 639.
 Mystopol Jan, lutherán 258—260.

N.

Napoleon I., císař francouzský 516, 700, 702—742, 746, 747, 766, 762, 769, 783, 789.
 Napoleon III., císař francouzský 752—754, 846, 849—852.
 Newmann Jan Jindřich, kard. 779, 781.
 Nikolai Vavřinec, S. J. 161.
 Nikon, pt. moskevský 631, 632, 474.
 Niz Izvorov, biskup bulharský 948.
 Noailles Antonín Ludvík, kard. 421—423.
 Nobili Robert, S. J. 450, 489.
 de Nobriga Emanuel, S. J. 464.
 Novageri Bernard, kard. 346, 352.
 Nuridčian Antonín, arcib. armenský (v Galatě) 955.

O.

Odescalchi, kard. 969.
 Odet ze Chatillonu, kard. 224.
 Oecolampadius (Hausschein) Jan 102, 103, 105, 108, 110, 114, 117, 222, 322.
 Ogilvie John, S. J. 213.
 Olah Mikuláš, arcib. ostřihomský 172, 384.
 Oldřich z Würtemberka, vévoda 116
 Olof, arcib. drontheimský 157.
 Osiander Ondřej, professor 70, 114, 309, 310.
 Ota, král řecký 923, 924.
 Ota Jindřich, kníže falcký 129.

P.

Pacca Bartoloměj, nuntius 537.
 Palestrina Jan (Pierluigi) 441, 442.

Pallavicini Sforza, kard. 639.
 Paracelsus Theophrastus, lékař 319, 320.
 Parker Matouš, arcib. kanterburský 193.
 Pascal Blažej, spisovatel 600, 636.
 Paschalis Baylon, sv. 444.
 Pašek Jan, primátor pražský 257, 258.
 Patrizi Konstantin, kard. 969.
 Pavel I., car ruský 558, 925.
 Pavell III. pap. 116—119, 128—130, 138, 140—142, 184, 185, 207, 208, 330, 333, 336, 337, 352, 356—358, 378, 387, 392—395, 461, 483, 484, 548.
 Pavel IV., pap. 146, 147, 192, 339, 358—360, 426, 442.
 Pavel V., pap. 199, 200, 237, 280, 370, 371, 390, 392, 396—399, 404, 405, 411, 420, 450, 483, 945.
 Pavel od Kříže, sv. 545, 546.
 Pázmány Petr, kard. 173, 174, 384.
 Dom Pedro I., cis. brasílský 762—765.
 Dom Pedro II., cis. brasílský 765, 766.
 Pedro II., král portugalský 493.
 Pedro V., král portugalský 764.
 Pehem Antonín, professor 619.
 Perrenota z Granvelly Antonín, kard. 243—245.
 du Perrone, kard. 411, 427, 513.
 Peronne Jan, S. J. 874.
 Petavius Dionysius, S. J. 435.
 Peterson Olof, kazatel 158, 159.
 Peterson Vavřinec, professor 158, 159.
 Peterson Vavřinec Gothus, arcib. upsalský 160.
 Petr I., car ruský 468, 623, 624, 629, 630, 632.
 Petr, pt. armenský (v Bzommaru) 954, 955.
 Petr de Berulle, kard. 398, 399.
 Petr z Alfara, sv. 453.
 Petr z Alkantary, františkán 390.
 Pez Bernard a Jeronym, benediktini 642.
 Pflug Julius, b. naumburský, 126, 131, 139, 140, 339.
 Pighin Šebestián, arcib. sipontský 337.
 Pinto Emmanuel, velmistr johannitů 555.
 Pitrof František Kristian, spisovatel 620, 642.
 Pius IV., pap. 148, 166, 195, 225, 260, 267, 339—341, 345, 347, 352, 360, 361, 389, 393, 441, 442, 481—483.

Pius V., pap. 195, 229, 245, 249, 361—363, 389, 393, 407, 444.
 Pius VI., pap. 510, 511, 516, 520, 528—530, 534, 536, 538, 540, 543, 549, 557, 567, 569, 627, 692, 702—706, 870, 925, 952.
 Pius VII., pap. 540, 545, 558, 673, 707—747, 762, 783, 792, 793, 820, 822, 839—841, 869, 872, 926, 941, 954, 956.
 Pius VIII., pap. 750, 752, 755, 794, 797, 841, 842, 936.
 Pius IX., pap. 406, 645, 647, 656, 658, 659, 661, 662, 665, 667, 669, 670, 675, 752, 753, 760, 764, 767, 769, 773, 780, 786, 788, 804, 805, 811, 812, 814, 815, 829, 831, 836, 844—854, 858—868, 891—894, 901, 922, 924, 933—937, 939, 947, 948, 950, 952, 955, 958, 965.
 Plunket Oliwer, arcib. armghský 217.
 Pocij Hipatius, b. vladimírský 476.
 Poduška Martin, utrakv. kněz 27, 256.
 Pöschl Tomáš, novotář 882.
 Polenz Jiří, b. samlandský 57, 71.
 Pombal Josef Šebestián, ministr 550, 551.
 z Pommnitze Baltazar, b. vratislavský 164.
 Poole Reginald, kard. 184, 185, 190, 330, 333.
 Popiel Marcell, odpadlík 937—940.
 Popov Rafael, arcib. bulharský 947.
 Pospíšil Josef, professor 880.
 Possevin Antonín, S. J. 161, 472, 473, 476.
 Poustevník Matěj ze Žatce, novotář 256.
 du Prat, arcib. senský 221.
 Prierias (Mazzoli) Sylvestr, dominikán 14.
 Procházka Matěj, kanovník 879.
 Příchovský Antonín Petr, arcib. pražský 533, 534.
 Pusey Eduard, professor 779—781.

Q.

Quesnell Paschasius, oratorián 419—422.

R.

Rahoza Michal, arcib. kyjevský 475—477.
 Rákoczy Jiří, kníže sedmihradský 175.
 de Rancé Armand Jean, zakladatel trappistů 542.
 Ratisbonne Theodor a Vilém, konvertité 870.

Rauscher Josef Otmar, arcib. vídeňský 827—831, 853.
 Rautenstrauch Štěpán, opat broumovský 619, 620.
 Rechberger Jiří, spisovatel 821, 823.
 Reinkens Josef Hubert, b. starokatolický 901, 902.
 Requesens Luis, místodržitel nizozemský 246.
 Reuchlin Jan 25, 29.
 Ricci Matouš, S. J. 456, 457, 487.
 Ricci Vavřinec, S. J. 553, 556, 557.
 Riegger Pavel Josef, právník 619.
 Richard, kurfirst trevírský 73.
 Richelieu, kard. 238, 239, 288.
 Richer Edmund, novotář 427, 428.
 Robert, arcib. armaghský 331.
 Robespierre Frant. Maximilián 693, 694, 696, 699, 700.
 Rodriguez Alfons, S. J. 439.
 Rodriguez de Azevedo Šimon, S. J. 377, 378, 447.
 Rönnov, b. roskildeý 157.
 Ronge Jan, novotář 896—899.
 Rosa Linská, sv. 445.
 de Rossi, archaeolog 877.
 Rotoszinski Petr Parthenius, b. mukačovský 480, 481.
 Rousseau Jan Jacques 608.
 Royko Kašpar, spisovatel 620, 642.
 Rožďalovický Václav, utrakv. kněz 27, 256.
 z Rožmitálu Zdeněk Lev, nejv. purkrabí pražský 257, 258.
 Rndigier Frant. Josef, b. linecký 833, 834.
 Rudolf II., císař německý 172, 250, 251, 253, 262, 263, 267, 269—274, 386, 392.
 Ruprecht, falckrabě zweibrucký 116.
 Rutski Josef Velamin, arcib. kyjevský 479.

Ř.

Řehoř XII., pap. 405.
 Řehoř XIII., pap. 161, 196, 230, 231, 233, 247, 363—365, 385—387, 390, 395—397, 408, 425, 451, 471, 472, 481, 483.
 Řehoř XIV., pap. 368, 396.
 Řehoř XV., pap. 281, 346, 371, 372, 391, 395, 397, 405, 450, 484, 494.
 Řehoř XVI., pap. 646, 659, 660, 671, 674, 675, 750—752, 757—759, 764, 778, 784, 794, 797, 799, 800, 802, 823, 824, 842—844, 869, 883, 891, 931—933, 954, 965.
 Řehoř VI., pt. cařihradský 947.
 Řehoř, pt. Jakobitů 952.

Řehoř Nipot, gen. opat armenuský 957.
 Řehoř Petr VIII., pt. armenský 955.
 Řehoř z Valencie, S. J. 436.

S.

Sadolet Jakub, kard. 150, 330, 431.
 Saint-Simon Klaudius Jindřich, spisovatel 887.
 Salmeron Alfons, spisovatel 337, 347, 377, 383, 432.
 ze Saltzy Jakub, b. vratislavský 164.
 Samuel, pt. cařihradský 946.
 Sarkander Jan, blahosl. 279, 444, 445, 853.
 Sarpi Pavel, servita 292, 370.
 Segneri Pavel, S. J. 439, 562.
 Seripandus Jeronym, kard. 340, 341, 346.
 Servetus Michal, novotář 321, 322.
 Severoli, pap. nuntius 941.
 Sfondrato Mikuláš, kard. 336, 368; srvn. „Řehoř XIV., pap.“
 Sforza Riario, kard. 969.
 ze Shaftesbury Cooper Antonín, filosof 601.
 Schall Jan Adam, S. J. 457, 458.
 ze Schaumburgu Sylvestr, rytíř 31.
 Schelling Bedřich, filosof 903.
 Schleiermacher Fridrich, filosof 904, 906.
 ze Sehoenbornu Jan Filip, kurfirst mohučský 576, 577.
 ze Schwarzenbergů Fridrich, kard. 545, 559, 826, 831, 853, 969.
 Schwenkfeld Kašpar, novotář 164, 317, 318.
 ze Sickingů František, rytíř 30, 31, 40, 42, 46, 47, 53, 58, 102.
 Siemaszko Josef, škůdce unie 927—930.
 Sigmund I., král. polský 71, 164, 165.
 Sigmund II. August, král polský 165—167, 169.
 Sigmund III. Vasa, král polský 161, 162, 168, 169, 279, 475, 476, 479.
 Silvestr, pt. antiochenský 953.
 Simeon Vratán, b. svidnický 945.
 Simeoni, kard. státní sekretář 939.
 Simonetta Iudvík, kard. 340, 352, 440.
 Sitik Marek, kard. 340.
 Sixt V., pap. 233, 234, 353, 365—368, 386, 387, 393, 394, 396, 399, 408, 431, 483.
 Skarga Petr, S. J. 168, 169, 475.
 Škočdopole Ant., kanovník 880.

Skultet Jeronym, b. míšenský 17, 23, 26, 27.
 Slejdanus Jan, posel ke sněmu 339.
 Smith Josef, novotář 917, 918.
 Sobieski Jan, král polský 500.
 Socinus Faustus, bludař 323—325.
 Socinus Laelius, bludař 323.
 Sokolski Josef, arcib. bulharský 947.
 Soto Petr, dominikán 347.
 Spalatin Jiří, dvorní kaplan 17—19, 21, 28, 35, 36, 46, 78.
 Spee Fridrich, S. J. 446.
 Spener Filip Jakub, pietista 580—583, 609, 610.
 Spiegel Ferdinand, arcib. kolínský 797, 798.
 Spina, arcib. korintský in p. 707, 708, 710.
 de Spinola Kristof Royas, b. novoměstský 577.
 Spinoza Baruch, filosof 600.
 Stanislav August Poniatovskij, král polský 624, 625.
 Stancarus František, professor 309, 310.
 Staupitz Jan, provinciál 8, 9, 17, 19, 46.
 Stella Didakus, spisovatel 439.
 Steyer Matěj Václav, S. J. 643.
 Storch Mikuláš, anabaptista 45.
 Suarez František, S. J. 411, 437.
 Surlus Vavřinec, spisovatel 440.
 Sušil František, professor 879.
 Svoboda Josef, S. J. 879.
 Swedenborg Emanuel, novotář 593—595.
 Szumborski Filip Felician, b. chelmský 936.

Š.

Šebestián, král portugalský 353.
 Štěpán, pt. Jakobitů 952.
 Štěpán Báthory, král polský 475.
 Štěpán de Boulogne, b. troyeský 728, 730.
 Štěpán Petr X., pt. armenský 956.

T.

Terezie, sv. 389, 390, 445.
 Terlecki Cyrill, b. lucký 475 476.
 Tetzl Jan, dominikán 11—14, 21, 29.
 Theofanes IV., pt. jerusalémský 477.
 Theofil, arcib. bělehradský (v Sedmihradsku) 949.
 Toletus František, kard. 432, 438.
 Thomas Antonín, S. J. 458.
 Thomassin L., oratorián 637.

Tomáš z Villanuevy, arcib. valencský 439, 444.
 Tournon, kard. arcib. lyonský 221.
 Turzo Jan, b. vratislavský 162, 163.

U.

Uchaňski Jakub, arcib. hnězdenský 166, 167.
 Urban VII., pap. 368.
 Urban VIII., pap. 372, 373, 402, 404, 411, 413, 442, 479, 482, 483, 492, 494, 547, 623, 943.
 Uttinger, přítel Zwingliův 91, 95.

V.

z Waldecka František, b. münster-
 ský 122—124.
 Valignani Alexander, S. J. 455.
 Vavřinec z Brindisi, sv. 392, 444.
 Vasquez Gabriel, S. J. 436.
 Weigel Valentin, novotář 319.
 Weishaupt Adam, professor 616—
 618.
 Veit Emanuel, kazatel 878, 892.
 Verbiest Ferdinand, S. J. 458.
 du Verger Jan, opat 412, 414, 428.
 Vergerio Petr, pap. legát 117, 118,
 292.
 Wesley Jan, methodista 589—591.
 Viale Prelà, pap. nuntius 827—831.
 Vicari Heřman, arcib. freiburský
 804.
 z Wiedu Fridrich, b. monastýrský 122.
 z Wiedu Heřman, arcib. kolínský
 127.
 Vieira Antonín, S. J. 493, 494.
 Wigand Jan, kazatel 310.
 Viktor Amadeus II., král sardinský
 503, 505.
 Viktor Amadeus III., král sardinský
 511.
 Viktor Emanuel I., král sardinský
 766, 768.
 Viktor Emanuel II., král sardinský
 766, 767, 848—852.
 Vilém I., císař. německý 807, 808,
 811—815.
 Vilém I. král nizozemský 770, 773.
 Vilém II. král nizozemský 773.

Vilém III., král anglický 206, 217.
 Vilém, hrabě Nassavský 116.
 Vilém, vévoda bavorský 56, 74, 87,
 267, 387.
 Vilém braniborský, arcib. řížský 170.
 Vilém Oranský 242—247.
 Vincenc z Paula, sv. 401—403.
 Windhorst, poslanec 811.
 Vinuesa Matěj, dvorní kaplan 757.
 Wiseman Mikuláš, kard. 780, 781.
 Vladislav IV. Vasa, král polský 169,
 308, 479.
 Wolf Kristián, professor 610.
 Wolfgang, kníže anhaltský 65, 76,
 79.
 Wolfgang z Zweibrückenu, falckrabě
 129, 141.
 Wolsey Tomáš, arcib. yorský 177—
 180.
 Voltaire (Arouet Marie František)
 551, 552, 607.
 Vortius Konrád, professor 313.
 Vorstius Petr, pap. nuntius 118.
 Votka Jan, S. J. 879.
 Wujek Jakub, S. J. 168.

Z.

Zaccaria Antonín Maria, zakladatel
 řádu 394.
 Zápolski Jan, král uherský 74, 170
 171.
 Zbyněk II., arcib. pražský 270.
 Zeibert František, prelát 876.
 Zinzendorf Mikuláš Ludvík, hrabě
 583—585, 590.
 Zippe Augustin, spisovatel 641.
 Zwingli Oldřich 90—115, 117, 220,
 294, 327.

Ž.

Žák Jan, administrátor pražského
 arcibiskupství 28.
 ze Žerotína Karel, zem. hejtman
 251.

X.

Ximenes, kardinál 376, 459.